Kādî İyâz

ŞİFÂ-İ ŞERÎF ŞERHİ

I

Prof. Dr.
Mehmet Yaşar Kandemir

TAHLİL YAYINLARI

7. Baskı

بسم الله الرحمن الرحيم

İstanbul 1439/2017

Tahlil Yayınları: 55

Kaynak Eserler Serisi: 2

Kitabın Adı
eş-Şifâ bi-ta'rîfi hukūkı'l-Mustafâ

Kitabı Tercüme ve Şerheden
Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir

Yayın Yönetmeni
Samet Öztürk

Kapak Tasarım
Furkan Selçuk Ertargin

İç Tasarım
Şaban Muslu

Arapça Tashih
Ömer Ulusoy

Baskı - Cilt
Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.
Beysan San. Sit. Birlik Cad. No: 26 Acar Binası
Haramidere / Beylikdüzü / İSTANBUL
Tel: (0212) 422 18 34 Fax: (0212) 422 18 04
Sertifika No: 11957

1. Baskı: Mayıs 2012
7. Baskı: Eylül 2017

ISBN NO
978-605-5271-00-8 (1.c)

İletişim Adresi
Kartaltepe Mh. 60. Sk. No.50 Bayrampaşa, İstanbul
Tel/faks: 0212 417 77 75
editor@tahlilyayinlari.com • www.tahlilyayinlari.com

Her hakkı mahfuzdur.

ŞİFÂ-İ ŞERÎF ŞERHİ

I

Kādî İyâz

Tercüme ve Şerh

Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir

TAHLİL
YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

Önsöz 23

Şifâ-i Şerîf Nasıl Bir Eserdir? 29

Şifâ-i Şerîf Kimler İçin Yazıldı? 29

Şifâ-i Şerîf'te Hangi Konular Var? 30

Müellifimiz Bu Eserinde Konuları Nasıl İşledi? 30

Eserin Telifinde Hangi Âlimlerin Görüşlerinden Faydalandı? 30

Şifâ-i Şerîf'i Kâdî İyâz'dan Kimler Rivâyet Etti? 31

Şifâ-i Şerîf'in İslâm Dünyasındaki Yeri 32

Âlimlerin, Şifâ-i Şerîf Hakkındaki Takdirkâr Sözleri 33

Osmanlılar'ın Şifâ-i Şerîf'e İlgisi 34

Şifâ-i Şerîf'in Önemli Şerhleri 35

Şifâ-i Şerîf'in Muhtasarları 38

Şifâ Hadislerinin Tahrîci 39

Şifâ-i Şerîf'teki Hadislerin Ricâli 40

Şifâ-i Şerîf Hatimleri 40

Şifâ-i Şerîf'in Türkçe Tercümeleri 41

Şifâ-i Şerîf'in Baskıları 42

Kâdî İyâz, Hayatı ve Eserleri 43

Doğumu, Nisbeleri ve Lakabı 43

Tahsil Hayatı ve Hocaları 43

Talebeleri 44
Kadılığı 44
Vefâtı 45
Kâdî İyâz, Gazzâlî'ye Karşı mıydı? 46
Kâdî İyâz'ın Bazı Özellikleri 46
Kâdî İyâz'ın İlmi 47
Eserleri 47
Günümüze Ulaşmayan Eserleri 51
Kâdî İyâz Hakkında Yapılan Çalışmalar 51
Kâdî İyâz ve Hadis 53
Kâdî İyâz'ın Hadis İlmindeki Yeri 53
Zehebî'nin, Şifâ-i Şerîf'e Yönelttiği Tenkidin Tenkîdi 54
Aliyyü'l-Kârî'nin Şifâ Hadislerini Değerlendirmesi 55
Şifâ-i Şerîf'te Uydurma Hadis Var mı? 56
Şifâ Hadislerinin Sağlamlık Derecesi 57
Kâdî İyâz'ın Önsözü 59
Resûl-i Ekrem'in Özellikleri 60
Allah'ın Lütfuna Eren Kullar 60
Kitabın Yazılış Sebebi 61
Bu Konuda Yazmanın Zorluğu 61
Dört Önemli Sebep 62
Kitabın Adı ve Bölümleri 63

BİRİNCİ BÖLÜM

YÜCELER YÜCESİ CENÂB-I HAKK'IN RESÛL-İ EKREM'İN ŞÂN VE ŞEREFİNİ YÜCELTMESİ

Burak'ın Hırçınlığı 68

BİRİNCİ KISIM

ALLAH TEÂLÂ'NIN RESÛL-İ EKREM'İ ÖVMESİ VE ONUN KENDİ KATINDAKİ ŞÂN VE ŞEREFİNİ AÇIKLAMASI

1. Resûl-i Ekrem'e Övgü 69

İçlerinden Bir Peygamber 70

Sizin En Şerefliniz 72

Allah'ı Kullarına Tanıtan 73

Âlemlere Rahmet 74

İnsanlara ve Cinlere Rahmet 75

Bu Rahmetten Cebrâil'in Nasibi 75

Hidâyet Nûru 76

Göğsünü Ferahlatmadık mı? 78

Belini Büken Yük! 80

Şânı Nasıl Yüceltilmiştir? 80

Allah'ın Adıyla Birlikte Anılmak 82

"Bile Yazdım Âdım İle Âdını" 83

Kötü Hatip 84

Allah ve Melekler Ona Salât Eder 85

Ona İtaat, Allah'a İtaattır 86

"Sırât-ı Müstakîm"de Olanlar Kimlerdir? 87

Kopmayacak Kulp 88

Allah'ın Nimeti 88

2. Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem'i "Şâhit" Diye Nitelemesi ve Onu Övüp Yüceltmesi 90

Peygamberimizin Tevrât'ta Yer Alan Özellikleri 90

Peygamberimizin Kur'an'da Yer Alan Bazı Özellikleri 93

Ümmetinin Özellikleri 94

Ümmetinin Şâhitliği 95

Doğruluk Makamı 97

3. Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem'e Gönül Okşayan Hitâbı 98

Kalbi Durabilirdi 99

Münâfıklara İzin Vermese Ne Olurdu? 100

Kur'an'daki Hitâbın İnceliği 100

Muhabbetin En Canlı Örneği 101

Onu Böyle Teselli Etti 102

Adıyla Hitap Edilmeyen Peygamber 104

4. Allah Teâlâ'nın Peygamberimizin Yüce Değerine Yemin Etmesi 104

Hayatına Yemin Edilen Tek İnsan 105

Yâ Sîn'in Anlamı 105

Bulunduğu Yere Şeref Veren 108

Emîn'in Bulunduğu Şehir de Emîndir 109

Yemin Edilen Evlat 109

Elif, Lâm, Mîm 110

Kâf'ın Mânası 111

"Yıldız" (Necm) Onun Kalbidir 111

5. Allah Teâlâ'nın, Resûlünün Değerini Göstermek İçin Kendi Varlığını Gösteren Bazı Delillere Yemin Etmesi 112

Duhâ Sûresi'nin Sebeb-i Nüzûlü 113

Ona Verilen Altı İkrâm 113

Yıldızın Battığı Zaman 117

Onun Sayısız Üstünlükleri 119

Resûl-i Ekrem'in Beşerî Noksanlıklardan Temizlenmesi 120

Şerefli Elçi 122

Kalem Sûresi'nden Konumuzla İlgili Bazı Âyetler 123

Hitaptaki İncelik 124

Muazzam Ahlâk Sâhibi 125
Resûlünü Teselli Edişi 125
Düşmanlarını Tehdit Edişi 126
6. Allah Teâlâ'mn, Resûl-i Ekrem'ine Olan Şefkati ve Ona Verdiği Değer 126
"Tâ Hâ"nın Mânaları 127
"Tâ Hâ"nın Sebeb-i Nüzûlü 127
Şefkat ve Merhamet İfâdeleri 128
Teselli Cümleleri 129
7. Allah Teâlâ'nın Kur'an'da Resûlünün Yüce Değerini ve Diğer Peygamberlere Üstünlüğünü Bildirmesi 130
Peygamberlerden Alınan Söz 131
Hz. Ömer'in Ağıtı 133
İlk Yaratılan Peygamber 134
Derecesi Yükseltilen Peygamber 134
8. Allah Teâlâ'nın Resûlullah'a "Salât" (Rahmet) Ettiğini, Onu Kendine Dost Edindiğini, O Aralarında İken İnsanların Üzerinden Azâbı Kaldırdığını Bildirmesi 136
Resûl-i Ekrem Güvencedir 137
Salât'ın Mânası 140
"Kâf Hâ Yâ Ayn Sâd"ın Anlamı 141
Onun Dostu Allah'tır 142
9. Resûl-i Ekrem'in Değeri Konusunda Fetih Sûresinin İhtiva Ettiği Bilgiler 144
Cenâb-ı Hakk'ın Ona Verdiği Müjdeler 145
"Nimeti Tamamlama"nın Anlamı 146
Şâhit, Müjdeci, Uyarıcı 147

Ona Bîat, Allah'a Bîat Sayılır 150
"Sen Atmadın, Allah Attı" 151
10. Allah Teâlâ'nın Resûlüne İkrâmı Konusunda Kur'an'da Verilen Diğer Bilgiler 152
Allah'ın Himâyesinde 152
Biz Sana Kevser'i Verdik 154
"Tekrarlanan Yedi" Nedir? 155
Bütün İnsanlara Gönderilen Peygamber 156
Mü'minlerin Anneleriyle Kimse Evlenemez 159
Ona Verilen Büyük Lütuf 159

İKİNCİ KISIM

ALLAH TEÂLÂ'NIN, RESÛL-İ EKREM'E BEDEN VE HUY GÜZELLİKLERİ, DİN VE DÜNYA ÜSTÜNLÜKLERİ VERMESİ

Doğuştan Getirilen Özellikler 161
Güzel Huyların Değeri 162
1. Peygamber Efendimiz'in Üstün Özellikleri 162
2. Peygamber Efendimiz'in Bedenî Özellikleri (Hilyesi) 167
Hilye Râvileri 167
Efendimiz'in Hilyesi (Bedenî Özellikleri) 167
Dünya Güzeli 169
3. Peygamber Efendimiz'in Temizliği, Teninin Güzel Kokusu, Teri ve Kanı 171
Elinin Güzel Kokusu 171
Terinin Güzel Kokusu 172
Atıklarını Yerin Yuttuğu 173
Hayatında da Temiz, Vefâtında da Temiz 174
Artık Karnın Ağrımaz 175
O Herkesten Farklıydı 179

4. Peygamber Efendimiz'in Aklı, Zekâsı, Duyuları, Konuşması ve Davranışları 180

Üstün Akıl 180

"Sizi Arkamdan da Görürüm" 181

Gördüğü Başka Şeyler 182

Rükâne Pehlivan 184

Süratli Yürüyüşü 185

5. Peygamber Efendimiz'in Düzgün ve Doğru Konuşması (fesâhati), Etkili ve Yerinde Söz Söylemesi (belâgati). 185

Her Kabilenin Kendi Lehçesiyle 186

Bazı Mektupları 187

Namazını Kılan İyi Müslümandır 187

Allah'ın Kanunları Uygulanır 188

Herkese Anladığı Dille 188

Bazı Vecîz Hadisleri 190

Duâlarındaki Derinlik 193

İfâdelerindeki Mükemmellik 194

Altın Sözler 194

Dizilmiş İnciler Gibi Sözler 195

6. Resûl-i Ekrem'in Soyunun Şerefi, Memleketinin ve Büyüdüğü Yerin Değeri 196

En Hayırlı İnsan 196

Seçilmiş Soy 197

En Temiz Soy 198

7. Peygamber Efendimiz'in, Hayatın Vazgeçilmezleri Karşısındaki Tavrı 199

Az Yemenin Faydaları 199

En Tehlikeli Kap: Mide 200

Önüne Getirileni Yerdi 201

İki Dizi Üstünde 202
Az Uyurdu 203
8. Peygamber Efendimiz'in Evliliği 204
Evlilik Sığınaktır 205
Evlenmeyen Peygamberler 206
Cinsel Gücü Kontrol Edebilmek 206
Güzel Koku ve Kadın 207
Kırk Erkek Gücü 208
Gönüllerdeki Yeri 211
9. Yerine Göre Değişen Değerler 212
Değerli Mal 212
"İşte Şimdi Rahatladım" 215
Nasıl Giyinmeli? 216
10. Peygamber Efendimiz'in Güzel Ahlâkı 217
Güzel Ahlâk Nedir? 217
Peygamberler ve Güzel Ahlâk 218
Yahyâ Peygamber Çocukken 218
Hz. Îsâ Çocukken 219
Hz. Süleymân Çocukken 220
Hz. Mûsâ ve İbrâhim Çocukken 222
Hz. Yûsuf Vahiy Aldığında 223
Peygamberimiz Çocukken 223
Güzel Ahlâka Sahip İnsanlar 225
Doğuştan mı, Sonradan mı? 226
11. Resûl-i Ekrem'in Aklı 227
Aklının Üstünlüğünü Kavramak İçin 228
Çok Şeyi Nasıl Biliyor? 228

12. Resûl-i Ekrem'in Hilmi, Sıkıntılara Tahammülü, Affı ve Sabrı 229
Konuyla İlgili Âyetler 230
İntikam Almazdı 231
Kâfirlere Şefkati 232
"Seni Elimden Kim Kurtaracak?" 234
Kimleri Affetmedi ki! 236
Bedevînin Kabalığı 238
Kimseye Vurmadı 239
Yahudi Âlimin Onu Denemesi 240
Affı Çok, Öfkesi Az 241
13. Resûl-i Ekrem'in Cömertliği ve İyilikseverliği 243
"Yok" Demezdi 244
İki Dağ Arasındaki Sürü 244
"Benim Hesabıma Satın Al!" 247
14. Resûl-i Ekrem'in Yiğitliği ve Kahramanlığı 248
Huneyn Savaşı'ndaki Cesareti 249
"Korkulacak Birşey Yok!" 252
Übey İbni Halef'in Sonu 253
15. Resûl-i Ekrem'in Hayâ Duygusu ve Hatâlara Göz Yumması . 254
Hoşlanmadığı Bir Şey Gördüğünde 256
"Şuna Söyleseniz de!" 257
16. Resûl-i Ekrem'in İnsanlarla Güzel Geçinmesi, Üstün Edebi ve Engin Ahlâkı 259
Ya Binersin, Ya Dönersin! 259
İnsanlarla Böyle İlgilenirdi 260
Müslümanların Babası 262
Öf Bile Demedi 263

İnsanların Arasında 264
Yüzü Hep Güleçti 268
17. Resûl-i Ekrem'in Şefkat ve Merhameti 269
Adam Nasıl Kazanılır? 270
Şefkat Örnekleri 272
Dağlar Meleğinin Teklifi 276
Kolaylık Taraftarı 278
18. Resûl-i Ekrem'in Vefâsı, Sözünde Durması ve Akrabaya İyilik Etmesi 280
Hatice'nin Arkadaşları 280
Hizmet Sırası Bende 284
Süt Hakkı 284
19. Resûl-i Ekrem'in Tevâzuu 286
Yabancıların Âdeti Yaşatılmamalı 287
Toplumun Önemsemediklerini Önemsemesi 288
Tevâzu Örnekleri 289
Ailesinin ve Başkalarının Hizmetinde 292
Kurutulmuş Et Yiyen Kadının Oğlu 292
20. Resûl-i Ekrem'in Âdil, Emin, İffetli ve Doğru Sözlü Oluşu ... 293
el-Emîn 293
Ebû Cehil'in Bu Konudaki Tanıklığı 295
"Ben Olmazsam Kim Âdil Olabilir?" 296
21. Resûl-i Ekrem'in Vakarı, Sükûtu, Teennîsi 298
Efendimiz'in Oturuş Şekli 299
Konuşması, Gülmesi, Yürümesi 300
Bazı Sünnetleri 303
22. Resûl-i Ekrem'in Dünyaya Meyletmemesi 304
Yetecek Kadar Rızık 304

Bir Gün Aç, Bir Gün Tok 306
Bir Ay Boyunca Tütmeyen Ocak 307
Yatağı Böyleydi 308
"Dünya Benim Neyime!" 309
23. Resûl-i Ekrem'in Rabbinden Korkması, O'na İtaat ve Çok İbadet Etmesi 310
Ayakları Şişinceye Kadar 312
Kesinsitiz Bahar Yağmuru Gibi 313
Onun Gece Namazı Böyleydi 314
Günde Yüz Defa Tövbe 318
24. Peygamberlerin Mükemmel Yaratılışı, Üstün Ahlâkı ve Değerli Soyu 321
Hz. Mûsâ'nın ve İsâ'nın Tasviri 322
Kur'ân-ı Kerîm'e Göre Peygamberlerin Özellikleri 323
Hadislere Göre Peygamberlerin Özellikleri 331
Hz. Süleymân 331
Dâvûd Peygamber 332
İsâ Peygamber'in Zühdü 333
Hz. Yahyâ ve Hz. Mûsâ'nın Zühd Hayatı 334
25. Resûl-i Ekrem'in Şemâili 335
Peygamber Efendimiz'in Dış Görünüşü (Hilyesi) 336
Efendimiz'in Konuşma Tarzı 337
Efendimiz'in Evindeki Hâli 339
Efendimiz'in İnsanların Arasındaki Hâli 340
Ashâbıyla Otururken 341
Meclisinde Bulunanlara Nasıl Davranırdı? 343
Sükûtu Nasıldı? 345

ÜÇÜNCÜ KISIM

RESÛL-İ EKREM'İN ALLAH KATINDAKİ ÜSTÜN DEĞERİ

1. Resûl-i Ekrem'in Allah'a Yakınlığı 348

En Müttakī ve Allah Yanında En Değerli 349

Hz. Abbâs'ın Şiiri 351

Sadece Ona Verilen Özellikler 352

Ona Verilen Hiçbir Peygambere Verilmedi 356

Kur'ân-ı Kerîm'in Ona Sağladıkları 358

Meleklerden de Üstün 360

Meleklerin Yaptığı Ameliyat 361

"Muhammed'in Hürmetine Beni Affet!" 364

Duvarın Altındaki Yazı 367

Ondan Söz Eden Yazılar 368

Adı Muhammed Olanlara Müjde 368

2. Mi'râc Gecesinde Olanlar 370

Mi'râc Hadisinin Farklı Rivâyetleri 376

Mi'râc'daki Farklı Olaylar 381

Sidretülmüntehâ Nasıl Bir Yer? 383

Sana Verdiklerimi Kimseye Vermedim 384

Mi'râc'da Verilen Üç Şey 387

Neler Gördü, Neler Gördü 389

Ezânı Öğreten Melekler 390

Perde Nasıl Anlaşılmalı? 392

3. İsrânın Mâhiyeti, Mi'râc'ın Ruhla mı, Bedenle mi Olduğu 393

Mi'râc Uykuda mı Oldu? 393

Mi'râc Uyanıkken mi Oldu? 395

İsrâ Uyanıkken, Mi'râc Uykuda mı Oldu? 396

Mi'râc, Ruh ve Bedenle Oldu 397

Mi'râc'ın Uyanıkken Olduğunun Diğer Delilleri 398
Beytü'l-Makdis Gözlerinin Önünde 400
4. Mi'râc Uykuda Oldu Diyenlerin Tenkidi 401
"Esrâ" ve "Fitne" Kelimeleri Ne İfâde Eder? 401
"Ben Uykudayken" İfâdesinin Birinci Anlamı 402
"Ben Uykudayken" İfâdesinin İkinci Anlamı 403
"Ben Uykudayken" İfâdesinin Üçüncü Anlamı 403
"Ben Uykudayken" İfâdesinin Dördüncü Anlamı 403
Uykudan Söz Eden Hadis Hakkında 404
Hz. Âişe'nin Rivâyeti Hakkında 405
5. Resûl-i Ekrem'in Rabbini Görmesi 406
Hz. Âişe'ye Göre Gözüyle Görmedi 407
İbni Abbâs'a Göre Gözüyle Gördü 409
"Gördü" Diyenler 412
"O'nu Gördü, O'nu Gördü, O'nu Gördü..." 415
O'nu Görmek Mümkündür 416
"Gözler O'nu Göremez" Ne Demek? 417
"Sen Beni Göremezsın" İfâdesinin Anlamı 418
"O Görülemez" Diyenlerin Yorumu 419
Dağ da O'nu Gördü, Mûsâ da 420
Resûl-i Ekrem O'nu Gördü mü? 421
Ebû Zerr'in Farklı Rivâyetleri 421
6. Mi'râc'ta Resûl-i Ekrem'in Rabbiyle Konuşması 424
Allah Teâlâ, İnsan ile Nasıl Konuşur? 425
O, Konuştuğu Kimseyi Yüceltir 426
7. Mi'râc'da Resûl-i Ekrem'in Rabbine Yakınlaşması 426
Yakınlaşma Ne Demektir? 429
İki Yay Kadar Yakınlık 430

8. Resûl-i Ekrem'in Âhiretteki Üstünlüğü 431
Bütün İnsanların En Değerlisi 433
Hz. İbrâhîm de, Hz. İsâ da Onun Ümmeti Olacak 434
İnsanların Biricik Efendisi 436
Cennet'in Kapısı İlk Defa Ona Açılacak 436
Kevser Havuzu 437
9. Allah'ın Sevgilisi ve Dostu 439
Habîbullah Farkı 441
Dost ve Dostluk Hakkında 443
Onlar Neden Allah'ın Dostudur? 445
Sevgi mi Üstün, Dostluk mu? 445
Allah Bir Kulunu Severse 446
Dost ile Sevgilinin Farkı 448
10. Resûl-i Ekrem'in Şefâat ve Makām-ı Mahmûd Özellikleri ... 450
Makām-ı Mahmûd Nedir? 451
Peygamber Efendimiz'in Şefâati 453
Günahkârlara Nasıl Şefâat Edecek? 455
Şefâat-i Kübrâ Hadisi 458
Sırat Nasıl Geçilecek? 464
Ümmetinin Hepsine Şefâat Edecek 465
Ben Övünmüyorum 466
Kimlere Şefâat Edecek? 467
Efendimiz'in Makbûl Duâsı 467
11. Resûl-i Ekrem'e Vesîle, En Yüksek Derece, Kevser ve Çeşit Çeşit Fazîletlerin Verilmesi 469
12. Peygamber Efendimiz'in Diğer Peygamberlerden Üstün Tutulmasını Yasaklayan Hadisler 473
Bu Konudaki Hadislerin Yorumu 474

Hangi Açıdan Üstünlük 477
Yûnus Peygamber'in Yüce Değeri 479
13. Peygamber Efendimiz'in İsimleri ve Bu İsimlerin Fazileti..... 479
Ahmed ve Muhammed İsimleri 480
Ahmed ve Muhammed Adları Kimseye Verilmedi 481
Peygamber Efendimiz'in Diğer İsimleri..... 485
Kayyim..... 486
Ümmet-i Merhûme 487
Kur'ân-ı Kerîm'de Geçen Bazı İsim ve Lakapları 491
İlâhî Kitaplarda Geçen İsimleri 493
Hammatâyâ, Hâtim, Hâtim 497
14. Allah Teâlâ'nın, Resûlullah'ı, Esmâ-i Hüsnâ'sı ve Yüce Sıfatlarıyla Şereflendirmesi 499
Peygamberlerin Esmâ-i Hüsnâ ile Şereflendirilmesi 499
Kādî İyâz'ın Bu Konudaki Gayreti..... 500
el-Hamîd 500
er-Raûf, er-Rahîm 501
el-Hakku'l-mübîn..... 501
en-Nûr..... 502
eş-Şehîd 503
el-Kerîm 503
el-Azîm..... 504
el-Cebbâr..... 504
el-Habîr 505
el-Fettâh..... 506
eş-Şekûr 508
el-Alîm 509
el-Evvel, el-Âhir 509

el-Kavî 512
es-Sâdık 512
el-Velî 513
el-Afüv 514
el-Hâdî 516
el-Mü'min, el-Müheymin 516
el-Kuddûs 520
el-Azîz 522
Mübeşşir, Beşîr, Nezîr, Tâ Hâ, Yâ Sîn 523
15. Yaratan'ın ve Yaratılanların Sıfatı 524
Ehl-i Sünnet'in Görüşü 524
İşte Tevhîd İnancı 526

DÖRDÜNCÜ KISIM

1. Resûl-i Ekrem'in Mûcizeleri 529
Dımâd İbni Sa'lebe Nasıl Müslüman Oldu? 531
O Yüzün Sahibi Sizi Aldatmaz 532
Onun Peygamber Olduğunu Nasıl Anladı? 532
Onu Gören, Peygamber Olduğunu Anlar 533
2. Nübüvvet, Risâlet ve Vahiy 533
Nübüvvet Nedir, Nebî Kimdir? 535
Risâlet Nedir, Resûl Kimdir? 535
Peygamberlerin Sayısı 536
Vahiy Nedir? 537
3. Resûl-i Ekrem'in Mûcizeleri ve Mûcizenin Mânası 538
En Çok Mûcize Gösteren Peygamber 539
Mûcizeler Kaç Kısımdır? 540

Mûcizelerin Güvenilir Rivâyetlerle Geldiği 542
İtirazcıların Hadis Bilgisi 544
4. Kur'an'ın Mûcize Oluşu (İ'câzü'l-Kur'ân) 545
Kur'ân-ı Kerîm'in Araplara Meydan Okuyuşu 547
Arapların Kur'an'a Tepkisi 548
Kur'ân-ı Kerîm ve Bedevîler 550
Patriğin Hayranlığı 551
Asmaî ile Arap Kızı 551
Kur'ân-ı Kerîm'in Edebî Gücü 552
Velîd ibni Mugîre'nin İtirafı 555
Utbe bin Rebîa'nın İtirafı 556
Şâir Üneys'in Söyledikleri 557
Kur'an, Arapları Nasıl Âciz Bıraktı 557
İnsanların Kur'an Karşısındaki Aczi 558
Kur'an'ın Geleceğe Dönük Diğer Haberleri 563
5. Kur'ân-ı Kerîm'in Geçmiş Milletlere Dâir Verdiği Haberler 569
Ehl-i Kitâb'ın Resûlullah'a Soruları 570
6. Kur'ân-ı Kerîm'in Kâfirlere Meydan Okuması 576
7. Kur'an'ın Duyanları Şaşırtıp Gönülleri Etkilemesi 579
Bir Hıristiyan Nasıl Etkilendi? 580
Cübeyr ibni Mut'im'i Sarsan Âyetler 580
"Allah Aşkına Devamını Okuma!" 581
Edipler Neden Vazgeçti? 582
8. Kur'ân-ı Kerîm'in Dünya Durdukça Durması 583
9. Kur'an'ı Okuyanın Usanmaması 584
O Hep Tazedir 584
Kur'an İlim-İrfân Kaynağı 585

Kur'an'ın Mükemmelliği 587
Gözleri, Kulakları, Gönülleri Açan Kitap 588
Kur'an'ın Her Şeyi Açıkça Anlatması 589
İfâdesinin Şiiri Andırması 589
Ezberlenme Kolaylığı Taşıması 589
Her Bölümünün Birbiriyle Uyumu 590
Az Sözle Çok Mâna İfâde Etmesi 590
10. Peygamberimizin Mûcizeleri: 591
Ayın İkiye Bölünmesi ve Güneşin Batmasına Engel Olunması 591
Ay İkiye Bölününce 592
Ebû Cehil'in Teklifi 593
Olayı Rivâyet Edenlerin Güvenilirliği 594
Olayı Neden Herkes Göremezdi? 595
"Güneşi Geri Gönder!" 596
11. Parmaklarının Arasından Suyun Kaynaması 598
300 Kişinin Abdest Aldığı Su 598
1500 Kişinin Abdest Aldığı Bereketli Su 600
Olayı Görenler Bu Rivâyetleri Yalanlamadı 602
12. Suyun Resûl-i Ekrem'in Bereketiyle Yerden Kaynayıp Fışkırması 602
Gözeden Sızan Su 603
Bir Matara Su 604
Tulumdaki Su Nasıl Çoğaldı 606

ÖNSÖZ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

Öncelikle, Habîb-i Ekrem'ini, bütün özellikleriyle anlatan *Şifâ-i Şerîf*'i, zevkle okunabilecek bir tarzda Müslüman kardeşlerimin hizmetine sunmayı bendenize nasip ettiği için Yüce Rabbime hamd eylerim. Sünnet-i seniyyesi hayat rehberimiz olan Resûlullah Efendimiz'e de salâtü selâmlarımı arzeylerim.

İslâm dünyasında ve bizim ülkemizde asırlardan beri büyük ilgi gören bu kitabın -"*Şifâ-i Şerîf* Nasıl Bir Eserdir?" başlığı altında da görüleceği üzere- **kırktan fazla âlim tarafından şerhedilmesi**, onun bazı selâtîn câmilerinin vakfiyelerinde, "Şifâhânlar" tarafından okutulmasının vasiyet edilmesi de *Şifâ-i Şerîf*'in hem bütün Müslümanların hem de halkımızın hayatındaki müstesnâ yerini göstermeye kâfidir.

Bu satırları kaleme aldığım günlerden birinde, Eyüp Sultan Câmii'ndeki dersimden sonra, Bezm-i Âlem Vâlide Sultan Vakfı'nın mütevelli heyetinde bulunduğunu söyleyen bir tabîbin, söz konusu Vakfın vakfiyesinde Vâlide Sultan'ın, kendisinin inşâ ettirdiği câmide *Şifâ-i Şerîf* okutulmasını vasiyet ettiğini daha yeni öğrendiklerini söyleyerek, bu dersi orada da okutup okutamayacağımı sorması, *Şifâ* ırmağının mâzîden istikbâle doğru akmaya devam ettiğini göstermektedir.

Fâtih Câmi-i şerîfinde yıllardan beri halka ve talebelerine ana kaynaklarımız yanında, *Şifâ-i Şerîf*'i "altıncı defa" okutan Muhammed Emin Saraç Hocaefendi, Eyüp Sultan Câmii'nde seksen yıldan beri okutulmayan *Şifâ-i Şerîf*'i okuma geleneğini ihyâ etmemi bendenizden ısrarla isteyince, hocamızın bu arzusunu bir emir telâkki ederek 22 Mayıs 2005 târihinde *Şifâ-i Şerîf* dersine başlamıştım.

Eyüp Sultan Câmi-i şerîfinin emekli imâmı olan reîsü'l-kurrâ Ahmet Arslanlar Hocaefendi, bu mübârek câmide bir zamanlar *Şifâ-i Şerîf* okutulduğunu bizzat gördüğü ve dinlediği için, derse başladığımız zaman, "Şurada bir minder vardı, orada Hoca Osman Efendi *Şifâ-i Şerîf* okuturdu; şuradaki minderde de Zeynel Efendi oturur ve *Şifâ-i Şerîf* okuturdu." diye o güzel günlerin hâtırâsını yâdetmiş, bu derslerin 1920'li yıllarda sona erdiği bilgisini teyit etmişti.

Şifâ-i Şerîf, gönüllerde Peygamber sevgisini tutuşturmak, onu bütün yönleriyle tanıtıp anlatmak ve Müslümanlara, Sultân-ı Enbiyâ'nın haklarını savunmayı öğretmek maksadıyla yaklaşık dokuz asır önce Endülüslü tanınmış âlim Kādî İyâz tarafından yazılmıştı. Eser, İslâmiyet'in canlı bir şekilde yaşandığı ve Müslümanların İslâm kültürüne âşinâ olduğu bir devirde kaleme alınmıştı.

Şifâ-i Şerîf'i defalarca okutmuş olan şifâhânların notlarına ulaşmam ve onların bu eseri nasıl okuttuklarına dâir bilgi edinmem mümkün değildi. Bununla beraber *Şifâ-i Şerîf* dersini verirken, dinleyiciyi eserde temas edilen her konuda aydınlatmam gerektiğini biliyordum. Derslerime, başta hadis kitapları olmak üzere çeşitli kaynaklara başvurarak hazırlandığım için, böyle bir hazırlığın zâyi olup gitmemesini arzu ettim.

* *Şifâ-i Şerîf*'in iki önemli şerhini hep göz önünde bulundurdum. Bunlardan biri, bildiğim kadarıyla *Şifâ-i Şerîf* şerhlerinin en güzeli olan, kıraat ilmine mükemmel mânada vâkıf olduğu için de **Kārî** lakabıyla anılan **Aliyyü'l-Kārî**'nin (v. 1014/1605) ***Şerhu'ş-Şifâ fî hukūki'l-Mustafâ***'sıdır. Aliyyü'l-Kārî, önemli bir Hanefî fakîhi, muhaddis, müfessir, devrinin akāid, kelâm, tasavvuf, târih, dil ve edebiyat alanlarında önde gelen bir âlimi olarak *Şifâ-i Şerîf*'i derin bir vukufla şerhetmiştir.

Faydalandığım bir diğer önemli şerh de **Şehâbeddin el-Hafâcî**'nin (v. 1069/1659) ***Nesîmü'r-riyāz fî şerhi Şifâ'i'l-Kādî 'İyâz***'ıdır. Bir Hanefî fakîhi olan Hafâcî de; Rumeli ve Mısır'da kadılık yapmış; kâdılkudât ünvânını elde etmiş; ayrıca müfessir, dil ve edebiyat âlimi sıfatıyla *Şifâ-i Şerîf*'e geniş açıdan bakabilmiş bir âlimdir.

Şifâ-i Şerîf'te açıkladığım konuların çoğunda bu iki şöhretli âlimin görüşlerinden büyük ölçüde istifâde ettim. Onlardan faydalandığım her yerde adlarını zikretmenin, eserin akışını engelleyeceği ve okuyucuyu bıktıracağı düşüncesiyle, sadece gerekli gördüğüm yerlerde isimlerini verdim.

* Kâdî İyâz, görüşlerinden faydalandığı âlimleri, muhtemelen okuyucunun tanıdığı düşüncesiyle, adlarını tam olarak zikretmek yerine bu zevâtı: "Şa'bî, Mâverdî, A'râbî, Ebû Süleymân, İbni Kâni, İbni Atâ" şeklinde nisbe, lakap ve künyeleriyle kısaca verdiği için, ben bu âlimleri, günümüz okuyucusunu dikkate alarak tercümemizin dipnotlarında tam adları, başlıca özellikleri ve önemli eserleriyle kısaca tanıttım.

Şifâ-i Şerîf'i, dipnotlara bakmadan okumak isteyen okuyucularımıza kolaylık olmak üzere bu isimleri, *Şifâ-i Şerîf*'te geçtiği yerlerde, vefât târihlerini de zikrederek "Kâdî ve muhaddis İbni Kâni (v. 351/962)", "ilk devir sûfî, muhaddis ve müfessirlerinden İbni Atâ (v. 309/922)", "Şâfiî fakîhi Ebü'l-Hasen el-Mâverdî (v. 450/1058)" şeklinde tanıtarak sundum.

Sahâbe, tâbiîn ve tebe-i tâbiîn âlimlerinden söz edildiği yerlerde de onları: "ashâb-ı kirâmdan Ebû Saîd el-Hudrî (v. 74/694)", "tâbiîn muhaddislerinden Amr ibni Şuayb (v. 118/736)", "tebe-i tâbiîn âlimlerinden Abdullah ibni Vehb (v. 197/813)" diye andım.

Haklarında bilgi verdiğim şahıslar, kolayca ulaşılabilecek tabakât kitaplarında geçiyorsa, okuyucuyu çeşitli kitap adlarıyla bilgiye boğmamak için, tercüme-i hâllerinin geçtiği kaynakları zikretmedim. Şâyet o şahıslar hakkında sadece birkaç kaynakta bilgi varsa, bu defa da onlara ulaşmak isteyen okuyucuya yardımcı olmak için faydalandığım eser veya eserlerin adını verdim.

* Dipnotlarda zikrettiğim kitaplar hakkında bilgi sâhibi olmak isteyenler, bu eserin sonundaki **"Faydalanılan Kaynaklar"** kısmına bakabilirler. Bir eser bazan birden fazla nâşir tarafından yayımlandığı için, o eserin hangi neşrinden faydalandığımı göstermek üzere, kitap adından sonra nâşirin en tanınmış adını (Kal'acî), (Sekkâ), (Atâ), (İvezullah) şeklinde kısaltarak verdim. Okuyucu kitabımızın "Faydalanılan Kaynaklar" kısmında bu isimlerin tamamını ve eserin neşriyle ilgili diğer bilgileri bulabilecektir.

* Kâdî İyâz, *Şifâ-i Şerîf*'te **1800 kadar hadîs-i şerif zikretmiş**, bazan bu hadislerin tamamını vermek yerine, onlardan birkaç kelimeyi hatırlatmakla yetinmiştir. Bugünün okuyucusunu o hadîs-i şeriflerle buluşturmak ve konunun daha iyi kavranmasını sağlamak düşüncesiyle, hadislerin tamamını tercüme edip bunların geçtiği kaynakları gösterdim.

Dinî ilimlerle meşgul olan bazı şahsiyetlerin bile, kitap ve bab adı ile bab numarası verilen hadislere ulaşmakta zorlandığını gördüğüm için,

eserde geçen hadisleri tahkik ve kontrol etmek isteyenlere yardımcı olmak üzere, söz konusu hadislerin numaralarını da zikrettim. Özellikle *Kütüb-i Sitte* hadislerini bulmakta zorlananların, hadislerin hangi kitapta hangi usûlle verildiğini görmek için "Faydalanılan Kaynaklar" kısmına bakmaları yararlı olacaktır.

* Eserde tanıtılan şahıslar hakkında verilen bilgiler ile hadislerin kaynakları her okuyucuyu ilgilendirmeyeceği için, bunları dipnota almayı uygun bulduk.

Şifâ-i Şerîf'i açıklamak maksadıyla verilen bilgilerin, özellikle halkımız tarafından kolayca okunmasını sağlamak düşüncesiyle, farklı bir usûl denedik: Bir konuyu açıklayıcı bilgileri ve tamamı tercüme edilen hadîs-i şerifleri dipnotta vermek yerine, onları *Şifâ-i Şerîf*'in ilgili paragrafının hemen altında verdik. *Şifâ* tercümesiyle karıştırılmaması için de bu bilgileri, iki yanında noktalar bulunan daha dar bir çerçeve içinde sunduk. Bununla beraber tercüme arasına taşıyamadığımız bazı kısa açıklamaları dipnotta bırakmak zorunda kaldık. Kolaylık düşüncesiyle yaptığımız bu uygulamayı okuyucularımızın da isâbetli bulacaklarını ümit ediyoruz.

* Kâdî İyâz, ele aldığı konuları geniş bir şekilde incelerken çeşitli bilgiler vermiştir. Okuyucunun bu bilgileri dikkatle takip etmesini sağlamak maksadıyla Şifâ tercümesine, ele alınan konuyu özetleyen yanbaşlıklar koymaya çalıştım. Bunların müellif tarafından esere konulan esas başlıklarla karışmaması için de *Şifâ-i Şerîf*'teki başlıkları 1., 2., 3. şeklinde numaralandırdım.

Eserdeki hadislerin kaynaklarını bulmak için *Şifâ-i Şerîf* nâşirlerinden Abdüh Ali Kûşek ve Ebû Abdirrahmân Muhammed el-Allâvî'nin çalışmalarından faydalanmakla beraber, bu maksatla kendi imkânlarımla da çeşitli araştırmalar yaparak söz konusu rivâyetlerin kaynaklarını göstermeye gayret ettim. Hem hadisleri hem de verdiğim bilgileri tahkik etmek için faydalandığım eserler, dipnotlarda ve eserin sonundaki **"Faydalanılan Kaynaklar"** kısmında görülecektir.

* **"*Şifâ-i Şerîf* Nasıl Bir Eserdir?"** başlığı altında bu eserin asırlardan beri İslâm dünyasında nasıl benimsendiğini, *Şifâ* üzerinde İslâm âlimleri tarafından ne gibi çalışmalar yapıldığını anahatlarıyla göstermeye çalıştım. Ardından okuyucunun, bu güzel kitabı İslâm âlemine armağan

eden zâtı yakından tanıması için **"Kâdî İyâz, Hayatı ve Eserleri"** başlığı altında müellifimizi tanıttım. Daha sonra **"Kâdî İyâz ve Hadis"** başlığı altında, müellifimizin hadis ilmindeki üstün yerini, hadis otoritelerinin görüşlerine dayanarak ortaya koymaya gayret ettim.

* Bu eserin nasıl hazırlandığı konusundaki açıklamayı tamamlamadan önce, onun hazırlanmasında ilgi ve yardımlarını gördüğüm pek değerli ilim adamlarına ve yayımda hizmeti geçen kardeşlerime teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Öncelikle, Eyüp Sultan Câmiinde *Şifâ-i Şerîf* sohbetlerine başlamam için ısrar ve himmetlerini esirgemeyen, dolayısıyla bu eserin hazırlanmasına vesile olan muhterem Muhammed Emin Saraç Hocaefendiden saygılarımın ve şükranlarımın kabûlünü istirhâm ederim.

İkinci olarak, eserin neşrinde önemli hizmetler üstlenen sevgili kardeşim Nureddin Yıldız'a teşekkür etmek istiyorum. *Şifâ-i Şerîf Şerhi*'ni **Tahlil Yayınları**'nın neşretmesi hâlinde, bütün müftülüklere birer takım *Şifâ-i Şerîf Şerhi* hediye edeceğini söylemesi beni sevindirdiği gibi, eserin neşri kararında **Tahlil Yayınları**'nı tercih etmemin de ilk âmili oldu. Onun insan yetiştirme husûsunda kendine özel usûllerini ve bitip tükenmeyen gayretlerini yıllardan beri hayranlıkla izlerim. Öğrencilerine okuttuğu çeşitli dersleri, 1500'ü aşan dinleyicilerinin ilgiyle takip ettiği haftalık sohbetleri ve telif çalışmaları arasına, "Ben Şifâ'mı buldum" diyerek *Şifâ-i Şerîf Şerhi* neşrini de koydu. Eserin anlaşılmasını kolaylaştırmak maksadıyla yaptığım açıklamaları dipnottan alıp tercümenin arasına yerleştirme, bazı âyet ve hadis metinlerini yerlerine koyma işini bizzat üstlendi. Ayrıca çok önemsediği *Şifâ-i Şerîf Şerhi*'nin en güzel şekilde yayımlanması için hiçbir fedakârlığı esirgemedi. Allah, kendisinden râzı olsun.

* İslâm dünyasında ve milletimizin gönlünde çok üstün bir yeri olan *Şifâ-i Şerîf*'i, okuyucunun eline mümkün olduğu kadar hatâsız ulaştırmak, dikkatimden kaçan hususları tashih etmek için iki kardeşimden yardım istedim. Bu amaçla sevgili talebem ve *Âyet ve Hadislerle Açıklamalı Kur'ân-ı Kerîm Meâli* adlı çalışmayı birlikte hazırladığımız Marmara Üniversitesi İlâhiyât Fakültesi Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Halit Zavalsız'dan yaptığım tercümeyi baştan sona aslıyla karşılaştırmasını talep ettim. Yine Marmara Üniversitesi İlâhiyât Fakültemizin Kelâm Anabilim Dalı öğretim üyesi olup Türkçe'yi güzel

kullanmasıyla tanıdığımız, Meâlimizin de redaktörü olan sevgili kardeşim Prof. Dr. Metin Yurdagür'den de eseri ifâde ve imlâ açısından gözden geçirmesini rica ettim. Himmetlerini esirgemedikleri için her iki kardeşime de teşekkürlerimi sunmayı zevkli bir görev kabul ederim.

Ayrıca eserin muhtelif açılardan fihristini hazırlayan Cafer Durmuş, iç tasarımını yapan Şaban Muslu, tashihini üstlenen Samet Öztürk ve yayım safhasında gayretlerini esirgemeyen Yavuz Selim Taştekne ile Sadullah Yıldız kardeşlerime teşekkür ederim.

Cenâb-ı Mevlâ'dan, *Şifâ-i Şerîf Şerhi*'nin neşrinde hizmeti geçenleri, onu okuyan, okutan ve dinleyen bütün Müslüman kardeşlerimi Resûlullah Efendimiz'in sünnet-i seniyyesine göre yaşamaya muvaffak buyurmasını ve hepimizi onun şefâatiyle bahtiyâr eylemesini niyâz ederim.

Mehmet Yaşar Kandemir
Aralık 2011, Üsküdar

ŞİFÂ-İ ŞERÎF NASIL BİR ESERDİR?

Tam adı *eş-Şifâ bi-ta'rîfi hukûki'l-Mustafâ* olan eser, Türk-İslâm dünyasında *Şifâ-i Şerîf* diye şöhret bulmuştur. Kādî İyâz, dünyaca ünlü bu eserini Peygamber muhabbetini güçlendirmek ve Resûl-i Ekrem'in Müslümanlar üzerindeki haklarını belirlemek maksadıyla kaleme almıştır.

Şifâ-i Şerîf Kimler için Yazıldı?

Müellifimizin İslâmî ilimlerdeki üstünlüğünü bilenler, ondan Resûl-i Ekrem'in yüceliğini, ona gösterilmesi gereken saygıyı, bu saygıda kusur edenlerin durumunu ortaya koyan ve İslâm ulemâsının bu konulardaki görüşlerini bir araya getiren bir kitap yazmasını ısrarla istemiş, o da bunun üzerine hicrî 535 (milâdî 1140) yılında *Şifâ-i Şerîf*'i kaleme almaya başlamış, bu eserde Fahr-i Âlem Efendimiz'in müslümanlar üzerindeki haklarını göstermiş, müslümanların onu en derin duygularla sevip ona en üstün saygıyı göstermekle mükellef olduğunu ortaya koymuştur.

Kādî İyâz, "Resûl-i Ekrem'in Mûcizeleri" bahsinin girişinde eserini kimler için yazdığını, kimleri de hiç hesaba katmadığını dile getirmiştir. *Şifâ-i Şerîf*'i Resûl-i Ekrem'in peygamberliğini inkâr eden, onun mûcizelerine dil uzatan kimseler için yazmadığını söylemiş, esasen mûcizelerin varlığı ve gerçekliği konusunda bu gibileri iknâ etmek için aklî ve naklî deliller getirmeye ihtiyaç duymadığını ifâde etmiş, ancak o, bu kitâbını Peygamber aleyhisselâmın dâvetini kabul edenlerin, onun peygamberliğini tasdik edenlerin Resûlullah'a besledikleri muhabbeti artırmak, onun sünnetine daha fazla sarılmalarını sağlamak ve imanlarını kuvvetlendirmek amacıyla yazdığını belirtmiştir.

Şifâ-i Şerîf'te Hangi Konular Var?

Şifâ-i Şerîf dört bölümden meydana gelmektedir.

Birinci bölümde Resûl-i Ekrem'e en üstün saygının beslenebilmesi için onun maddî ve mânevî güzellikleri, Allah katındaki üstün yeri ve mûcizeleri ele alınmaktadır.

İkinci bölümde Fahr-i Âlem Efendimiz'e inanıp itaat etmenin, onu bütün gönlüyle sevmenin, kendisine salâtü selâm getirmenin gereği ortaya konulmaktadır.

Üçüncü bölüm kitabın asıl konusunu teşkil etmekte, müellifimiz ilk iki bölümün bu bölüme giriş niteliği taşıdığını söylemektedir. Bu bölümde Resûl-i Ekrem'de bulunabilecek ve kesinlikle bulunmayacak hususlar ele alınmakta, Allah Teâlâ'nın Peygamber aleyhisselâmı günahlardan ve kötülüklerden koruduğu belirtilmekte, İki Cihân Güneşi Efendimiz'in dünya ile ilgili hâlleri ve insan olması itibariyle yaptıkları işlenmektedir.

Dördüncü bölümde ise Resûl-i Ekrem'e dil uzatanlara uygulanacak ceza ve hükümler incelenmektedir.

Müellifimiz Bu Eserinde Konuları Nasıl İşledi?

Müellifimiz bir konuya önce ilgili âyetleri ve müfessirlerin bu âyetlerle ilgili açıklamalarını zikrederek başlamaktadır. Ardından konuyla ilgili hadisleri vermekte, ilk hadisi de senediyle birlikte nakletmektedir. O bu usûlüyle, aslında bütün hadislerin senedleri bulunduğuna, fakat bahsi uzatmamak için diğer hadislerin senedlerini vermediğine işâret etmektedir. Daha sonra da tanınmış âlimlerin o konuya açıklık kazandıran görüşlerini zikretmektedir.

Eserin Telifinde Hangi Âlimlerin Görüşlerinden Faydalandı?

Kâdî İyâz; muhaddis, müfessir, fakîh, dil ve edebiyat âlimi olması sebebiyle kitabın konularını âyet, hadis, İslâm hukuku, dil ve edebiyat gibi pek çok açılardan ele alıp işlemiş, bunun yanında siyer ve megâzî, kelâm ve tasavvuf ilimlerinin ilk mümessillerinden ve önde gelen âlimlerinden faydalanmıştır.

Hadis ilminde *Kütüb-i Sitte* musannifleri ile İmâm Mâlik (v. 179/795), Ahmed ibni Hanbel (v. 241/855), Bezzâr (v. 292/905), Taberânî (v. 360/971), Ebû

Süleymân el-Hattâbî (v. 388/998), İbni Abdilber en-Nemerî (v. 463/1071), Ebü'l-Velîd el-Bâcî (v. 474/1081) gibi âlimlerden faydalanmıştır.

Tefsir ilminde İbni Cerîr et-Taberî (v. 310/922), Ebü'l-Leys es-Semerkandî (v. 373/973) gibi ünlü müfessirlerden istifâde etmiştir.

Tasavvufta görüşlerine başvurduğu sûfîler arasında Ebû Abdirrahmân Muhammed ibni Hüseyin es-Sülemî (v. 412/1021), Mekkî bin Ebî Tâlib (v. 437/1045) gibi âlimler, Sehl ibn Abdillâh et-Tüsterî (v. 283/896) ve Abdülkerîm el-Kuşeyrî (v. 465/1073) gibi zâhidler bulunmaktadır.

Siyer ve megâzîde İbni İshâk (v. 151/768), Vâkıdî (v. 207/822) ve Muhammed ibni Sa'd (v. 230/845) gibi şöhretli İslâm târihçileri vardır.

Fıkıh ilminde özellikle İmam Mâlik ile Mâlikî fakîhlerinden İbni Habîb es-Sülemî (v. 238/852), Sahnûn (v. 240/854), Muhammed ibni Sahnûn (v. 256/870), İbnü'l-Cellâb diye bilinen Ebü'l-Kāsım Ubeydullah ibni Hüseyin el-Basrî (v. 378/988) gibi âlimlerin görüşlerinden faydalanmıştır.

Arap dili, Arap edebiyatı ve kıraat ilimlerinden Ali bin Hamza el-Kisâî (v. 189/805), Yahyâ bin Ziyâd el-Ferrâ (v. 207/822), Ebü'l-Abbâs el-Müberred (v. 286/900), Ebü'l-Abbâs Sa'leb (v. 291/904), Ebû İshâk ez-Zeccâc (v. 311/923), Niftaveyh lakabıyla meşhûr İbrâhim ibni Muhammed (v. 323/935), Muhammed ibni Ahmed el-Ezherî (v. 370/980) ve Ali bin Îsâ er-Rummânî (v. 384/994) gibi üstadların fikirlerinden yararlanmıştır.

Kelâm ilminde ise Ebü'l-Hasan el-Eş'arî (v. 324/935), Kādî Ebû Bekir el-Bâkıllânî (v. 403/1013), Ebû Bekir İbni Fûrek (v. 406/1015), Ebû İshâk el-İsferâyînî (v. 418/1027) ve Ebü'l-Hasen el-Mâverdî (v. 450/1058) gibi otoritelerden istifâde etmiştir.

Kādî İyâz, bu gibi âlimlerin farklı görüşlerini nakletmekle yetinmemiş, zaman zaman bu görüşler arasında tercihler yapmıştır.

Şifâ-i Şerîf'i Kādî İyâz'dan Kimler Rivâyet Etti?

Şifâ-i Şerîf'i müellifimizden pek çok kimse dinleyerek rivâyet etmiştir. Bunların başında oğlu **Muhammed ibni İyâz** (v. 575/1180); Kādî İyâz'dan uzun süre ayrılmayan talebesi **İbni Zerkūn** diye tanınan Muhammed ibni Saîd el-Ensârî (v. 586/1190) ve Kādî İyâz'a yıllarca talebelik edip eserlerinin çoğunu kendisinden rivâyet eden, özellikle de *Şifâ-i Şerîf*'i ondan iki

defa okuyup bu eserin de rivâyet icâzetini alan **İbnü'l-Gâzî** diye bilinen Muhammed ibni Hasan el-Ensârî es-Sebtî (v. 591/1195); rivâyeti Endülüs, Tunus, Mısır, Suriye ve Medine'de yayılan **Ebû Ca'fer el-Hassâr** diye tanınan Ahmed ibni Alî el-Gırnâtî (v. 598/1201) ile dil âlimi ve Zâhirî fakîhi **İbni Madâ** diye anılan Ahmed ibni Abdirrahmân (v. 592/1196) bulunmaktadır. *Şifâ-i Şerîf*'i müellifimizden icâzet yoluyla rivâyet edenler arasında hadis, fıkıh ve edebiyat âlimi **İbni Kurkūl** (v. 569/1174); tarihçi, fakîh ve muhaddis **İbni Beşküvâl** (v. 578/1182) ve Kādî **Ebû Bekir ibni Ebî Cemre** (v. 599/1202) gibi isimler de yer almaktadır.

Şifâ-i Şerîf'in İslâm Dünyasındaki Yeri

Şifâ, yazıldığı tarihten itibaren İslâm dünyasında büyük ilgi görmüş, bu sebeple, üzerinde şerh, hâşiye, ihtisâr ve muhtelif dillere tercüme şeklinde pek çok çalışma yapılmış, medreselerde öğrencilere, câmilerde halka okutulmuştur.

Özellikle kuzey Afrika ülkelerinde *Şifâ-i Şerîf*'e ayrı bir önem verilmiş, **düşman tehlikesi veya müzmin bir hastalık korkusu hissedildiği zaman** *Şifâ-i Şerîf*'i okuma gelenek hâlini almıştır. Faslı hadis âlimi Muhammed ibni Ca'fer el-Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* adlı eserinde (s. 106), *Şifâ-i Şerîf*'in bu faydasının tecrübe edildiğini söylemektedir. İşte bu sebeple Kuzey Afrika'da, amansız hastalıklardan ve âfetlerden korunmak için evlerde *Şifâ-i Şerîf* bulundurulması âdet olmuştur.

Tehlike zamanında *Şifâ-i Şerîf*'i okuma âdetinin diğer İslâm ülkelerinde de mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Sultan Abdülhamid'in sürgünde bulunduğu günlerde, Çanakkale savaşlarında zafer kazanılması için *Şifâ-i Şerîf*'i okuduğu ve bundan dolayı etrafta tarif edilemeyecek kadar latîf kokular hissettiğini söylediği, bunun da düşmanın Çanakkale'yi geçemeyeceğine işâret olduğunu belirttiği görülmektedir.[1]

Eserin **Mağrip**'te, kolayca okunabilmesi için, tıpkı hatim cüzleri gibi otuz cüz hâlinde yayımlandığı, **Cezayir**'de, **askerlik görevini yapacak olanların *Sahîh-i Buhârî* ve *Şifâ-i Şerîf* üzerine yemin etme geleneğinin** devam ettiği belirtilmektedir.

---

1. Metin Hülagü, *Sultan İkinci Abdülhamid'in Sürgün Günleri*, s. 243

Âlimlerin, Şifâ-i Şerîf Hakkındaki Takdirkâr Sözleri

Kādî İyâz'ın en önemli eseri kabul edilen *Şifâ-i Şerîf* hakkında âlimler takdirkâr sözler söylemişlerdir. Hepsinden önce müellifimiz *Şifâ-i Şerîf*'in değerine şu sözlerle işaret etmiştir:

"*Şifâ-i Şerîf* tamamlandığı zaman, mel'ûn şeytanın göğsü hasedinden çatlayacak; mü'minin kalbi, okuduğu deliller sebebiyle büsbütün aydınlanıp içi rahatlayacak ve aklı olan herkes Peygamber Efendimiz'in kıymetini daha iyi anlayacaktır."[1]

Mâlikî fakîhi ve biyografi yazarı **İbni Ferhûn** (v. 799/1397), Kādî İyâz'ın *Şifâ-i Şerîf*'i yazmak sûretiyle, bu konuda kimsenin kendisiyle boy ölçüşemeyeceği benzersiz bir eser meydana getirdiğini söylemiştir.[2]

Aynı görüşte olan ünlü Türk âlimi **Taşköprizâde** Ahmed Efendi (v. 968/1561), **vebânın yaygın olduğu zamanlarda *Şifâ-i Şerîf* okumanın faydasını** "meşâyihten" duyduğunu dile getirmiştir.[3]

Şifâ-i Şerîf şerhlerinin en güzelini kaleme almış olan **Aliyyü'l-Kārî** de bu eserin, **sahasında yazılan bütün kitapları kısaca ihtiva ettiğini** belirtmiştir.[4]

Eserleriyle İslâm kültürüne büyük hizmet eden **Kātib Çelebi** (v. 1067/1657) *Şifâ-i Şerîf*'in son derece faydalı olduğunu ve **İslâm dünyasında bir benzerinin yazılmadığını** söylemiştir.[5]

Şifâ-i Şerîf'in en önemli şârihlerinden olan **Şehâbeddin el-Hafâcî** de (v. 1069/1659) bu çok değerli eserin, **müellifinin de büyük bir insan olduğunu** en iyi şekilde gösterdiğini vurgulamıştır.[6]

Mâlikî fakîhi **Ahmed ibni Muhammed el-Makkarî** (v. 1041/1632), **Resûl-i Ekrem'i en güzel şekilde anlatan eserin** *Şifâ-i Şerîf* olduğunu, âlim ve câhil, Arap ve Arap olmayan herkesin ondan söz ettiğini, faziletleri anlatılmakla bitmeyecek olan bu eser sayesinde Kādî İyâz'ın Allah'a

1. *eş-Şifâ* (nşr. Kûşek), s. 51, 52.
2. İbni Ferhûn, *ed-Dîbâcü'l-müzheb*, II, 49.
3. Taşköprizâde, *Miftâhu's-saâde*, II, 149.
4. Aliyyü'l-Kārî. *Şerhu'ş-Şifâ*, I, 2.
5. Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-zunûn*, II, 1053.
6. Hafâcî, *Nesîmü'r-riyâz*, I, 11.

yakınlık kazandığını belirtmiş ve "Herkesin devâ peşinde koştuğunu, ama gerçek şifâyı (*Şifâ-i Şerîf*'i) Kādî İyâz'ın bulduğunu" söylemiştir.[1]

Hadis âlimi ve mutasavvıf **Muhammed Abdülhay el-Kettânî**, bir âlimin "İnsanların üzerine güneş Doğu'dan doğar, Batı'dan batar; biz şarklıların üzerine uzak Batı'dan (Mağrib-i aksâ'dan) bir başka güneş daha doğmuştur ki, bu da Kādî İyâz'ın *Şifâ-i Şerîf*'idir" dediğini nakletmiştir.[2]

Hintli âlim **Seyyid Süleyman Nedvî**'nin kaydettiğine göre, Fransa'da bulunduğu sırada ünlü şarkiyatçı **Massignon** kendisine, Avrupalılara Hz. Muhammed'in güzel taraflarını (mehâsinini) anlatmak için, *Şifâ-i Şerîf*'in Avrupa dillerinden birine terceme etmenin yeterli olacağını söylemiştir.[3]

Osmanlılar'ın Şifâ-i Şerîf'e İlgisi

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki pek çok belgede görüleceği üzere Osmanlı ülkesinde *Şifâ-i Şerîf* adıyla bilinen esere hem devlet hem halk tarafından büyük ilgi gösterilmiş, Şifâhan (Şifâ-i Şerîfhân, *Şifâ-i Şerîf* mukarriri) adıyla *Şifâ-i Şerîf* müderrisleri tâyin edilip onlara maaş bağlanmış, biri vefat edince yerine yenisi atanmış, bunların zaman zaman maaşları yükseltilmiş, ayrıca devletin ve vakıfların desteğiyle "Asâkir-i Şâhâne" ve "Donanmâ-yı Hümâyûn"un selâmeti için Ravza-i Mutahhara başta olmak üzere, Bâb-ı Seraskerî, Bâb-ı Fetvâ, Fâtih Câmii, Kastamonu Nasrullah Kadı Câmii, Tarsus Nur Câmii gibi Türkiye'nin pek çok câmiinde *Şifâ-i Şerîf* kırâat edilip *Şifâ* hatimleri yapılmıştır.[4] Hattâ eşkiyâ ile karşılaşan Osman Paşa'nın zafer elde etmesi için bazı dergâhlarda kelime-i tevhîd ve *Şifâ-i Şerîf* okutturulmuş, bunun Enderûn'da da tertiplenmesine karar verilmiştir.[5] Eser, günümüzde de muhtelif İslâm ülkelerinde ve Türkiye'de camilerde halka okutulmaktadır.

Birçok âlim ve şair, *Şifâ-i Şerîf*'i medhetmek üzere şiir söylemiş, Ahmed ibni Muhammed el-Makkarî de bunların bir kısmını *Ezhâru'r-riyâz fî ahbâri İyâz* adlı eserinin içinde bir araya getirmiştir.[6]

1. Makkarî, *Ezhâru'r-riyâz*, IV, 271.
2. Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, II, 800.
3. Seyyid Süleyman Nedvî, *Hz. Muhammed Aleyhisselâm Hakkında Konferanslar*, s. 83.
4. BOA, Y.PRK.UM, 69/14; İ.İLM, 3/1318 M-2; İ.DH, 282/17747, 306/19466, 376/24853, 397/26294, 428/28297, 527/36434, 998/78872; HAT, 228/12683; A.MKT.UM, 424/88; A.MKT.NZD, 67/62, 146/98.
5. (HAT, 55/2543, 29 Z 1215).
6. IV, 273-307.

Şifâ-i Şerîf'in Önemli Şerhleri

Şifâ-i Şerîf üzerinde **kırktan fazla** şerh yazılmış olup bunlardan günümüze ulaşan bazıları şunlardır:

1. Muhammed ibni Ahmed et-Ticânî'nin (v. 711/1311) ***el-Vefâ fî şerhi'ş-Şifâ***'sı. Eserin takriben yarısı Tunus'ta Mektebetü Câmii'z-Zeytûne'de (nr. 1321) bulunmaktadır. Müellif eserini *Telhîsu'l-İktifâ fî şerhi elfâzı'ş-Şifâ* adıyla ihtisar etmiştir.[1]

2. Tâcüddîn Abdülbâkī bin Abdülmecîd el-Yemenî'nin (v. 743/1343) ***el-İktifâ fî şerhi elfâzı'ş-Şifâ***'sı. Eserin yazma nüshalarından bir kısmı İstanbul kütüphanelerinde bulunmaktadır.[2] Yemenî daha sonra eserini *Telhîsu'l-İktifâ* adıyla ihtisâr etmiştir.[3]

3. İbni Merzûk el-Hatîb diye bilinen Muhammed ibni Ahmed et-Tilimsânî'nin (v. 781/1379) ***Şerhu'ş-Şifâ***'sı. Eserin beş ciltten oluşan bir nüshası Gotha'daki Herzoglichen Bibliothek'te kayıtlıdır.[4]

4. Sıbt İbnü'l-Acemî diye anılan İbrâhîm ibni Muhammed et-Trâblusî'nin (v. 841/1438) ***el-Muktefâ fî dabti elfâzi'ş-Şifâ***'sı. Müellifin 797'de tamamladığı eserin kendi hattıyla birer nüshası Dârü'l-Kütübi'l-Mısriyye (nr. 1301) ve Köprülü Kütüphanesi'ndedir. (Fazıl Ahmed Paşa Yazmalar nr. 797) Ayrıca muhtelif nüshaları İstanbul kütüphânelerinde bulunmaktadır.[5] İbnü'l-Kabâkıbî diye bilinen kıraât âlimi Muhammed ibni Halîl el-Halebî (v. 849/1445) *el-Muktefâ*'yı ***Zübdetü'l-Muktefâ fî tahrîri elfâzı'ş-Şifâ*** adıyla ihtisâr etmiştir.[6]

5. Nûreddin Ali bin Muhammed ibni Akbars'ın (v. 862/1458) ***Fethu's-safâ li şerhi me'ânî elfâzı'ş-Şifâ***'sı. Eserin İstanbul Kütüphânelerinde

1. Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-zunûn*, II. 1054.
2. Millet Ktp., Murad Molla, nr. 452; Beyazıt Devlet Ktp., nr. 895; Köprülü Ktp., nr. 1116; ayrıca bk. Brockelmann, *GAL, Suppl.*, I, 631.
3. Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-zunûn*, II. 1054.
4. *The Encyclopaedia of Islam* (new edition), III, 867.
5. Millet Kütüphânesi (Feyzullah Efendi, nr. 876; Murad Molla, nr. 453, 457), Topkapı Sarayı Müzesi (III. Ahmed, nr. 442), Süleymaniye Kütüphânesi (Kādîzâde Mehmed Efendi, nr. 76; Kılıç Ali Paşa, nr. 194; Damad İbrahim Paşa, yazmalar, nr. 863) ve Âtıf Efendi Kütüphânesi (nr. 472).
6. Nüshaları için bk. Süleymaniye Kütüphânesi, Ayasofya, nr. 586; Yazma Bağışlar, nr. 4333.

çeşitli nüshaları bulunmaktadır.[1] Damadzâde nüshasının (nr. 455, 456) şârihin hattıyla olduğu kaydedilmektedir.[2]

6. Berber dilinde "siyah" anlamında Ebrekân diye anılan Muhammed ibni Hasan ibni Mahlûf er-Râşidî et-Tilimsânî'nin (v. 868/1464) ***Gunyetü ehli's-safâ fî şerhi'ş-Şifâ***'sı. Eser ***Bugyetü ehli's-safâ*** diye de anılmaktadır. Kâtib Çelebi, şârihin aynı adı taşıyan üç şerhinden birincisinin iki cilt, ikincisinin bir cilt, üçüncüsünün daha küçük hacimde olduğunu bildirmektedir.[3] Brockelmann, müellifin ***Garîbü'ş-Şifâ*** adlı çalışmasının bir kısmının Zâhiriye Kütüphanesi'nde (41/17) bulunduğunu söylemektedir.[4] Müellifin üçüncü çalışması muhtemelen bu eserdir.

7. Şümünnî diye ünlü Ahmed ibni Muhammed'in ***Müzîlü'l-hafâ an elfâzi'ş-Şifâ***'sı. Bu çalışma *Şifâ-i Şerîf*'in son derece muhtasar bir hâşiyesidir.[5] Sehâvî, Şümünnî'nin bu eseri, Sıbt İbnü'l-Acemî'nin yukarıda tanıtılan *el-Muktefâ*'sından ihtisâr ederek yazdığını söylemektedir.[6]

8. Mağribli hadis hâfızı ve edip Abdullah ibni Ahmed ibni Saîd ez-Zemmûrî'nin (v. 888/1483'ten sonra) ***İzâhu'l-lebs ve'l-hafâ an elfâzi'ş-Şifâ***'sı. Sudanlı Mâlikî fakîhi ve muhaddis Ahmed Baba et-Tinbüktî, eserin müellif hattıyla olan nüshasını gördüğünü söylemektedir. Eserin bir başka yazma nüshasının Fas'taki Sûs şehrinde Edûz köyündeki medresenin kütüphanesinde bulunduğu kaydedilmektedir.[7]

9. Muhammed ibni Alî el-Hasenî et-Tilimsânî'nin (v. 921/1515) ***el-Menhelü'l-asfâ fî şerhi mâtemessü'l-hâcetü ileyhi min elfâzi'ş-Şifâ***'sı. Kâtib Çelebi, bu eserin *Şifâ-i Şerîf* şerhlerinin en güzellerinden biri olduğunu söylemektedir.[8] İki ciltten meydana gelen bu eseri şârih 917'de (1511) tamamlamıştır. Dünya kütüphânelerinde eserin çeşitli nüshaları bulunmaktadır.[9]

---

1. Meselâ bk. Süleymaniye Kütüphânesi (Cârullah, nr. 320; Laleli, nr. 520; Reşid Efendi, nr. 143), Hacı Selim Ağa Kütüphânesi (nr. 185, 828), Millet Kütüphânesi (Murad Molla, nr. 455-456).
2. Brockelmann, *GAL, Suppl.*, I, 631.
3. *Keşfü'z-zunûn*, II, 1053.
4. Brockelmann, *GAL, Suppl.*, I, 631.
5. İstanbul 1264; *Şifâ-i Şerîf'in* kenarında, I-II, Beyrut 1399/1979, 1409/1988; nşr. Abdüsselâm Muhammed Emîn, Beyrut 2000).
6. Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, II, 175.
7. Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), IV, 68.
8. *Keşfü'z-zunûn*, II, 1053.
9. Süleymaniye Kütüphânesi (Fâtih, nr. 838; Pertev Paşa, nr. 97), Beyazıt Devlet Kütüp-

10. Şemseddin Muhammed ibni Muhammed ed-Delecî el-Osmânî'nin (v. 947/1540) ***el-Istıfâ li beyâni me'âni'ş-Şifâ***'sı. Birçok kütüphânede eserin yazma nüshaları bulunmaktadır.[1]

11. Aliyyü'l-Kārî'nin (v. 1014/1605) ***Şerhu'ş-Şifâ fî hukūki'l-Mustafâ***'sı. Eser ***Ref'ü'l-hafâ an zâti'ş-Şifâ*** diye de anılmaktadır. Şârih, *Şifâ-i Şerîf*'in en güzel şerhlerinden biri olan eserini, Sıbt İbnü'l-Acemî'nin *el-Muktefâ*, Delecî'nin *el-Istıfâ*, Muhammed ibni Ali et-Tilimsânî'nin *el-Menhelü'l-asfâ*, Tâcüddîn Abdülbâkī bin Abdülmecîd el-Yemenî'nin *el-İktifâ*'sı gibi şerhlerden faydalanarak 1011'de (1602) Mekke'de tamamlamış, faydalandığı kaynakları yer yer tenkit etmiş, eserini bilgi yığınına boğmadan *Şifâ-i Şerîf*'in hemen her kelimesini açıklamıştır. Eser, önemli kültür merkezlerinde birçok defa basılmıştır.[2]

12. Ömer ibni Abdülvehhâb el-Urzî el-Halebî'nin (v. 1024/1615) ***Fethü'l-gaffâr bimâ ekrema'llâhü bihî nebiyyehü'l-muhtâr***'ı. Kettânî'nin, şârihin en önemli çalışmalarından biri kabul ettiği ve üzerinde on iki sene çalıştığını söylediği bu eserin üç ciltlik bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Pertev Paşa, nr. 99).

13. Şehâbeddin el-Hafâcî diye ünlü Mısırlı fakîh, müfessir, dil ve edebiyat âlimi Ahmed ibni Muhammed'in (v. 1069/1659) ***Nesîmü'r-riyâz fî şerhi Şifâ'i'l-Kādî İyâz***'ı. *Şifâ-i Şerîf*'in bazı şerhlerinin okuyucuyu bıktıracak kadar uzun ve yanlış bilgilerle dolu olduğunu söyleyen şârih, *Şifâ-i Şerîf* şerhlerinin en güzellerinden biri olan bu çalışmasını 1058'de (1648) tamamlamış ve eser birçok defa yayımlanmıştır.[3] Medine'de yaşayıp orada vefat eden (1182/1767) İsmâil ibni Abdillah el-Üsküdârî *Nesîmü'r-riyâz*'ı ihtisar etmiştir.

---

hânesi (Veliyüddin Efendi, nr. 673), Millet Kütüphânesi (Murad Molla, nr. 451), Mektebetü'l-Ezher (nr. 499, hâs), iki ciltten oluşan bir başka nüshası da Rabat'ta el-Mektebetü'l-âmme'dedir (nr. 340 K, 1316).

1. Beyazıt Devlet Kütüphânesi (Merzifonlu, nr. 117; Veliyüddin Efendi, nr. 674), Âtıf Efendi Kütüphânesi (nr. 493), Kayseri Raşid Efendi Kütüphânesi (nr. 170), Rabat el-Hizânetü'l-âmme (nr. 1448 د, Mağrib hattıyla) bulunmaktadır (Ayrıca bk. Brockelmann, *GAL, Suppl.*, I, 631).
2. İstanbul'da (herbiri iki cilt olarak 1264, 1285, 1290, 1299, 1307, 1308, 1309, 1312, 1316, 1319); Bulak'ta (1257 taşbaskısı); Kahire'de (I-IV, 1325-1327, Hafâcî'nin *Nesîmü'r-riyâz*'ı ile birlikte; I-V. nşr. Haseneyn Muhammed Mahlûf, Kahire 1398/1977).
3. Neşirleri için bk. Bulak (1257), İstanbul (1267, 1314, 1317), Kahire (1312-1317, 1325, 1327 (Ali el-Kārî'nin *Şerhu'ş-Şifâ*'sı ile birlikte) ve Beyrut'ta (1326/1908, ofset) dört cilt, son olarak da Muhammed Abdülkādir Atâ (I-VI. Beyrut 1421/2001) tarafından yayımlanmıştır.

14. Ali bin Ahmed el-Fâsî el-Hureyşî'nin (v. 1143/1730) ***el-Fethü'l-Feyyâz fî şerhi'ş-Şifâ' li'l-Kādî İyâz***'ı. İki cilt olduğu belirtilen eserin bir nüshası Rabat'taki Hizânetü'l-âmme'de (1. cildi nr. 1701/İ, ikinci cildi nr. 13334 ā) bulunmakta, bir başka nüshasının da el-Hızânetü'l-Kettâniye'de bulunduğu kaydedilmektedir (Tihâmî Râcî Hâşimî, s. 134).

15. Mısırlı âlim Hasan İdvî el-Hamzâvî'nin (v. 1303/1886) ***el-Mededü'l-feyyâz bi-nûri'ş-Şifâ' li'l-Kādî İyâz***'ı. Şârih, bu çalışmasına on altı sayfalık bir girişle başlamış, burada Kādî İyâz ile *eş-Şifâ*'yı kısaca tanıtmış, *Şifâ-i Şerîf*'ın nüsha farklarını tespit etmiş, mukaddimede geçen nâdir kelimeleri şerhetmiştir. Eser iki cilt hâlinde Kahire'de (1276, 1286; Ahmed ibni Hüseyin er-Remlî'nin *Şifâ-i Şerîf* şerhiyle birlikte taşbaskısı olarak) yayımlanmıştır.

16. Rabatlı âlim Ebû İshâk İbrâhim ibni Muhammed et-Tâdilî'nin (v. 1311/1894) *Şerhu'ş-Şifâ*'sının bir nüshası Rabat'ta (Hızânetü'l-âmme, nr. 2199 ā) bulunmaktadır.

Şifâ-i Şerîf'in Muhtasarları

Şifâ-i Şerîf'in belli başlı muhtasarları arasında şunlar zikredilebilir:

1. İbnü'l-Bârizî diye ünlü kırâat ve hadis âlimi, Şâfiî fakîhi Hibetullâh ibni Abdirrahîm el-Cühenî el-Hamevî'nin (v. 738/1338) ***Tevsîku 'ura'l-îmân fî tafzîli habîbi'r-rahmân***'ı. Eserin bazı nüshaları günümüze gelmiş olup bir kısmı Türkiye kütüphânelerinde bulunmaktadır.[1] *Tevsîku 'ura'l-îmân* da, İbni Karâ Şehâbeddin Ahmed ibni Ömer el-Hârizmî tarafından ***Nuhbetü'n-nuhab el-mûsıl ilâ a'le'r-rüteb*** adıyla tekrar ihtisar edilmiş olup bunun bir nüshası Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye'dedir (Sîre, nr. 37).

2. Fakîh Muhammed ibni'l-Hasan el-Mâlekī'nin (v. 771/1363) ***Lübâbü'ş-Şifâ***'sı. Bu muhtasarın bir nüshası Tunus'ta Câmiu'z-Zeytûne'de (II, 267) bulunmaktadır.[2]

3. Faslı âlim Bennânî'nin ***Lafzu nidâi'l-hiyâz min ezhâri nesîmi'r-riyâz fî şerhi'ş-Şifâ li'l-Kādî İyâz***'ı. Bennânî'nin bu muhtasarının iki nüshası Rabat'ta el-Hizânetü'l-âmme'de dir (nr. 1456K, Mağrib yazısıy-

1. Bk. Beyazıt Devlet Kütüphânesi (Beyazıt, nr. 834); Hacı Selim Ağa Kütüphânesi (Hüdâî Efendi, nr. 1050); Diyarbakır İl Halk Kütüphânesi (nr. 2046); Akseki İlçe Halk Kütüphânesi (nr. 173).
2. Brockelmann, *GAL, Suppl.*, I, 632.

la olan bu nüshanın baş tarafı noksandır; nr. 1400K). Abdülhay el-Kettânî'nin belirttiğine göre, Bennânî'nin *Şifâ-i Şerîf* üzerine bir de şerhi bulunmaktadır.

4. Abdullah ibni Ali es-Süveydân'ın (v. 1234/1819) ***Hüsnü'l-vefâ bi't-tenbîhi alâ ba'zı hukūki'l-Mustafâ***'sı. Eserin, Mektebetü'l-Ezher'de yazma bir nüshası bulunmaktadır (Türâbî, *el-Kādî İyâz, s. 326)*.

5. Ahmed ibni Hüseyin es-Selâvî'nin ***İthâfu ehli's-sıdk***'ı. Eser *Şifâ-i Şerîf*'ın hem muhtasarı hem de şerhi mâhiyetindedir.[1]

6. Oflu Hacı Mehmed Emîn Efendi'nin *Şifâü'l-mü'minîn*'i. Müellif önce *Şifâ-i Şerîf*'in muhtevası hakkında bilgi vermiş, sonra da hemen her konu başlığından söz ederek eseri özetlemiş, bu çalışma eski harflerle harekeli olarak 87 sayfa hâlinde basılmıştır (İstanbul 1304).

Şifâ-i Şerîf üzerinde yapılan ihtisâr çalışmaları arasında İbnü'l-Haydırî diye anılan muhaddis, fakih ve tarihçi Kutbüddîn Muhammed ibni Muhammed ibni Haydır el-Haydırî ed-Dımaşkî'nin (v. 894/1489) ***es-Safâ' bi-tahrîri'ş-Şifâ***'sı da zikredilebilir.

Şifâ Hadislerinin Tahrîci

Şifâ-i Şerîf'teki hadisleri tahrîc etmek yani bu hadislerin hangi hadis kitaplarında yer aldığını, dolayısıyla onların sağlamlık derecesini tesbit etmek üzere eserler kaleme alındığı kaydedilmektedir. Meselâ Hanefî fakîhi ve hadis âlimi İbni Kutluboğa'nın (v. 879/1474) bu konuda bir çalışması olduğu söylenmekte ise de, bu eserin günümüze ulaştığı bilinmemektedir. Söz konusu tahrîclerden günümüze ulaştığı bilinen tek eser ise, Süyûtî'nin *Menâhilüs's-safâ fî tahrîci ehâdîsi'ş-Şifâ*'sıdır. İmâm Süyûtî, bu eserinde *Şifâ-i Şerîf*'teki 1362 hadisin kaynaklarını hâfızasına dayanarak tespit etmeye çalıştığı için hadislerin hangi kitaplarda geçtiğini belirtmekle yetinmiş, o devrin âdeti olduğu üzere rivâyetlerin bu eserlerdeki yerini bile göstermemiştir.[2] Semir el-Kādî *Menâhilüs's-safâ*'yı, hadislerin geçtiği yerleri tesbit etmeye çalışarak Beyrut'ta yayımlamıştır (1408/1988). *Menâhilüs's-safâ*'yı ikmâl etmek üzere Ebü'l-Alâ İdrîs ibni Muhammed el-Irâkî el-Fâsî'nin (v. 1183/1769) bir çalışma yaptığı kaydedilmektedir.

1. Eserin bir nüshası Yale University Library'de bulunmaktadır (Landberg Collection, nr. 9).
2. Kahire, tarihsiz, taşbaskı; Hindistan 1275/1858, taşbaskı.

Şifâ-i Şerîf'teki Hadislerin Ricâli

Şifâ-i Şerîf'teki hadislerin ricâlini tesbit etmek amacıyla yapılan çalışmalar da vardır:

1. Ebû Abdillah Kuveysim ibni Ali et-Tûnisî'nin (v. 1114/1702) ***Simtü'l-le'âl fî ta'rîfi mâ bi'ş-Şifâ mine'r-ricâl***'inin günümüze geldiği bilinmektedir. Bu eserde *Şifâ-i Şerîf*'te adları geçen şahısların biyografilerine de yer verilmiştir. On ciltten meydana gelen bu eseri, müellifinin on dört yılda kaleme aldığı belirtilmektedir. *Simtü'l-le'âl*'in birinci cildi Rabat'ta el-Hizânetü'l-âmme'de bulunmakta (nr. 1376K, burada adı *Simtü'l-le'âl fî beyâni me'ştemele aleyhi kitâbü'ş-Şifâ mine'r-ricâl* diye kaydedilmekte), diğer ciltlerinin de orada olabileceği söylenmektedir.[1] Ziriklî, eserin bir nüshasının Tunus Ahmediye Kütüphanesi'nde bulunduğunu kaydetmektedir.[2]

2. Şemseddin es-Sehâvî'nin ***Takfîsu me'ştemele aleyhi'ş-Şifâ mine'r-ricâl***'i. Sehâvî bu adla bir eser kaleme aldığını kendisi söylemekte (*ed-Dav'ü'l-lâmi'*, VIII, 17), fakat bu çalışmanın nerede bulunduğu bilinmemektedir.

Şifâ-i Şerîf Hatimleri

Bilindiği kadarıyla IX. (XV.) yüzyıldan itibaren hadis, siyer, fıkıh gibi ilimlere dâir ünlü eserleri talebelerine okutan bazı âlimler, o eserleri okutup bitirdikleri zaman hatim merâsimleri tertip etmişler ve bu merâsimlere katılanlara okumak üzere risâle çapında bazı eserler kaleme almışlardır.[3] *Şifâ-i Şerîf*'in hatim merasimi için yazılan eserler arasında şunlar sayılabilir:

1. İbni Nâsırüddîn diye ünlü hadis hâfızı ve tarihçi Muhammed ibni Abdillâh el-Kaysî'nin (v. 842/1438) ***Meclis fî hatmi'ş-Şifâ***'sı. Eseri Abdüllatîf ibni Muhammed el-Cîlânî Beyrut'ta yayımlamıştır (1424/2003).

2. Hadis âlimi ve tarihçi Şemseddin Sehâvî bu konuda iki eser kaleme almıştır. Onun ***el-İntihâd fî hatmi'ş-Şifâ li İyâd*** adlı çalışmasını Abdüllatîf ibni Muhammed el-Cîlânî Beyrut'ta neşretmiştir (1422/2001).

1. Tihâmî Râcî Hâşimî, *el-Kādî İyâz el-lugavî min hilâli hadîsi Ümmi Zer'*, s. 131.
2. Ziriklî, *el-A'lâm*, (Fethullah), VII, 11.
3. Hadis kitaplarının hatim merâsimleri konusunda daha geniş bilgi için bk. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XVI, 469-470 (Hatim maddesi).

Sehâvî'nin ***er-Riyâd fî hatmi'ş-Şifâ li İyâd***'ı ise Medine, Ârif Hikmet Kütüphânesi'nde bulunmaktadır (Mecmûa, nr. 308).

3. Tarihçi âlim Şemseddin İbni Tolun'un (v. 953/1546) ***Gâyetü'l-vefâ fî hatmi'ş-Şifâ*** adlı eserinin günümüze ulaşıp ulaşmadığı ise bilinmemektedir.[1]

Şifâ-i Şerîf'in Türkçe Tercümeleri

Şifâ-i Şerîf'in Osmanlı ülkesinde, daha ziyâde selâtîn câmilerinde ileri gelen âlimler tarafından okutulduğu ve Türkçe'ye tercüme edildiği bilinmektedir. Bu eserlerin belli başlıları şunlardır:

1. Süleymâniye Medresesi müderrislerinden Hanîf İbrâhim Efendi'nin (v. 1189/1775) ***Hulâsatü'l-vefâ fî şerhi'ş-Şifâ***'sı. Hanîfzâde diye de bilinen mütercim, çalışmasında Aliyyü'l-Kārî'nin şerhinden büyük ölçüde faydalanarak *Şifâ-i Şerîf*'i tefsirî mâhiyette tercüme etmiştir. Pek nefis bir neşri bulunan bu tercüme önce Bulak'ta (1257), daha sonra iki cilt hâlinde İstanbul'da muhtelif defalar yayımlanmıştır (1314-1317).

2. Bursalı Abdurrahman Darîr'in ***Tercüme-i Şifâ-i Şerîf***'i. Mütercim eserinin mukaddimesinde (1b), *Şifâ-i Şerîf*'i muhtasar bir tarzda tercüme ettiğini söylemektedir. Eserin bir nüshası Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi'ndedir (nr. 1245).

3. Osmanlı şâiri ve şeyhülislâmı Ebûishâkzâde İshâk Efendi'nin (v. 1147/1734) ***el-İstişfâ fî tercemeti'ş-Şifâ***'sı. Eser 1140'ta (1727) Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Arapça metni verilmediği hâlde otuz cüz hacminde olduğu kaydedilmektedir.[2] Eserin bazı nüshaları Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphânesi'nin Emânet Hazinesi bölümünde (nr. 656, 349 varak), Süleymaniye Kütüphânesi'nin Lâleli bölümünde (nr. 397) ve İstanbul Arkeoloji Kütüphanesi Müzesi'nde (nr. 93) bulunmaktadır.

4. Müderris Seyyid Muhammed Lübbî'nin (v. 1166/1752) ***Tercemetü'ş-Şifâ fî şemâ'ili sâhibi'l-ıstıfâ***'sı. Eser 1161 (1748) yılında Dârüssaâde Ağası Maktûl Beşir Ağa adına tercüme edilmiştir.[3] Eserin bir nüshası Tire Kütüphanesi'nde Necip Paşa bölümünde bulunmaktadır (nr. 126).

1. Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-zunûn*, II, 1194.
2. Ahmed Hanîfzâde, *Âsâr-i nev: Nova Opera*, s. 550.
3. Ahmed Hanîfzâde, *Âsâr-i nev: Nova Opera*, s. 550.

5. Tâlib Hocazâde İshâk Necib Karsî'nin ***Tercüme-i Şifâ-i Şerîf***'i. Eserin yazma nüshalarından biri Süleymaniye Kütüphânesi'nde Pertev Paşa bölümünde (nr. 59), diğeri ise Millî Kütüphâne'dedir (nr. 4900).

6. Eskişehir merkez vâizi Köprülülü Ali Rıza Doksenyedi'nin ***Açıklamalı Şifâi Şerîf Tercemesi***. Mütercim, *Şifâ-i Şerîf*'in birinci bölümünün takriben yarısını, her biri 150-170 sayfadan oluşan dört küçük kitap hâlinde Eskişehir ve İstanbul'da yayımlamış (1946-1949), eserin dipnotlarında eserde geçen bazı terimleri açıklamış, bazı olaylar hakkında bilgi vermiş, yer yer de duygularını şiirleriyle dile getirmiştir. Tercümesinin önsözünde, böyle on fasikülde *Şifâ-i Şerîf*'i tamamlayacağını tahmin eden mütercimin bu çalışmasını tamamlayamadığı anlaşılmaktadır.

Şifâ-i Şerîf'i Naim Erdoğan ile Hüseyin S. Erdoğan (İstanbul 1977) ve Suat Cebeci (Ankara 1992) Türkçe'ye tercüme etmişlerdir.

Âişe Abdurrahman (Aisha Abdarrahman) Bewley, eseri *Muhammad Messenger of Allah (Ash-Shifa of Qadi 'Iyad)* adıyla İngilizce'ye tercüme etmiştir (Grenada, Spain 1991).

Şifâ-i Şerîf'in Baskıları

Türkiye ve dünya kütüphânelerinde sayılamayacak kadar çok sayıda yazma nüshası bulunan *Şifâ-i Şerîf*, bilindiği kadarıyla **İstanbul**'da 1264 (1848) ve 1290'da (1873) iki cilt hâlinde Yûsuf ibni Muhammed Ebü's-Suûd'un tashihiyle taşbaskısı olarak neşredilmiştir. Eserin yine İstanbul'da 1295'te iki cilt hâlinde, el-Hâc Mustafa Râkım'ın hattıyla, harekeli olarak Muharrem Efendi Matbaası'nda basıldığı bilinmektedir. Bu baskıya esas alınan nüshanın, hayatında beş adet *Şifâ-i Şerîf* yazdığı belirtilen (*DİA, II, 117*) tanınmış hattat Ahmed Râkım Efendi hattı bir nüsha olabileceği akla gelmektedir.

Şifâ-i Şerîf ayrıca **Kahire**'de (1276, [İdvî'nin tashihiyle], 1295, 1312, 1322, 1329, 1369/1950), **Bombay**'da (1276), **Cawnpur**'da (Kanpûr, 1877), **Fas**'ta (I-II, 1305, 1313) yayımlanmıştır.

Şifâ-i Şerîf'ın ilmî neşirleri arasında Muhammed Karaali (ve diğerleri, I-II, Dımaşk 1392/1972-1973, 1398/1978), Ali Muhammed el-Bicâvî (I-II, Kahire 1397/1977) ve Abduh Ali Kûşek'in (Beyrut-Dımaşk, 1420/2000) yaptıkları tahkikler zikredilebilir.

KÂDÎ İYÂZ, HAYATI VE ESERLERİ

Doğumu, Nisbeleri ve Lakabı

Adı Ebü'l-Fazl İyâz ibni Mûsâ bin İyâz el-Yahsubî'dir. Kâdî İyâz diye şöhret bulmuştur.

Endülüs'te yaşayan ailesi daha sonraları Fas'ın Sebte şehrine yerleşmiş, o da hicrî 476 yılı Şaban ayı ortalarında (1083 Aralığı sonları) Sebte'de dünyaya gelmiştir. Ailesi daha sonra Kayrevan şehrine göç etmiştir.

Esasen Kâdî İyâz'ın ceddi, güney Arabistan'da eski ve meşhur bir kabile olan Himyer'in Yahsub ibni Mâlik koluna mensuptur. Büyük ceddi Yahsub ibni Mâlik ile İmâm Mâlik'in cedlerinden Zû Asbah el-Hâris kardeş olduğu için, müellifimiz ile İmâm Mâlik arasında hem neseb bağı hem de Mâlikî mezhebine mensup olduğu için mezhep bağı vardır. Kâdî İyâz'ın ailesi daha sonraları Endülüs'e yerleşmiştir.

Doğduğu yere nisbetle **Sebtî**, ceddine nisbetle **Yahsubî** nisbeleriyle anıldı. **Kâdî** lakabına gelince, bu ona hayatı boyunca devam eden kadılık mesleği dolayısıyla verilmiştir.

Tahsil Hayatı ve Hocaları

Müellifimiz önce hıfzını tamamladı, ardından devrin ilmî geleneğine uyarak Sebteli veya Sebte'ye gelen âlimlerden İslâmî ilimlerin çeşitli kollarındaki temel eserleri okudu.

Hicrî 507'de (mîlâdî 1113-1114) daha çok hadis tahsil etmek için Endülüs'e gitti. Bir yıl sonra Mürsiye ve Kurtuba'ya geçerek bu iki şehirde bulunan

tanınmış âlimlerden ve muhaddislerden istifâde etti. Meselâ **İbni Sükkere** diye bilinen hadis, fıkıh ve kırâat âlimi **Ebû Ali es-Sadefî**'den *Sahîh-i Buhârî* ve *Sahîh-i Müslim* gibi önemli hadis kitaplarını okudu. Ünlü filozof İbni Rüşd'ün büyük babası Mâlikî fakihi ve kadısı **İbni Rüşd**'den, vezir İbni Abdûn el-Fihrî ve şöhretli Mâlikî fakihi ve muhaddis **Ebû Bekir İbnü'l-Arabî** gibi ünlü âlimlerden faydalandı.

Kendileriyle görüşme fırsatı bulamadığı bazı âlimlerden ise rivâyetlerini nakletmek üzere icâzet aldı. İcâzet aldığı âlimler arasında Endülüslü hadis hâfızı **Ebû Ali el-Gassânî**; dil ve edebiyat âlimi **İbnü's-Sîd el-Batalyevsî**; Mâlikî fakihi, hadis ve kelâm âlimi **Ebû Abdillâh el-Mâzerî** ve hadis âlimi **Ebû Tâhir es-Silefî** anılabilir. Kısaca belirtmek gerekirse Kâdî İyâz **100 kadar âlimden** ya bizzat faydalandı veya kendileriyle mektuplaşarak onlardan dönemin ilmî geleneğine göre icâzet aldı. Bir yıl sonra da memleketi Sebte'ye döndü.

Talebeleri

Kâdî İyâz'ın ilminden Endülüslü ilim adamları ve talebeler faydalandı. Bunların başında **oğlu Dâniye kadısı Ebû Abdullah Muhammed** yer alır. Diğer talebeleri arasında Endülüslü gramer âlimi Ebû Muhammed Abdullah ibni Muhammed el-Aşîrî; İbnü'l-Kusayr diye tanınan edebiyatçı Ebû Ca'fer Abdurrahman ibni Ahmed el-Gırnâtî; hadis hâfızı, kıraat ve Arap dili âlimi **İbni Hayr el-İşbîlî**; Endülüslü târihçi, fakih ve muhaddis **İbni Beşküvâl** diye ünlü Halef ibni Abdülmelik, İbni Zerkûn diye anılan muhaddis Ebû Abdullah Muhammed ibni Saîd el-Ensârî, dil âlimi ve Zâhirî fakihi İbni Madâ el-Kurtubî gibi isimler sayılabilir.

Kadılığı

Kâdî İyâz hicrî 515'te (mîlâdî 1121) Sebte kadılığına tâyin edildi ve on altı yıl bu görevde kaldı. Bu görev sırasında Sebte'ye çeşitli yönlerden hizmet etti, şehrin gelişmesini sağladı. 531'de (1136) Sebte kadılığından alınarak Gırnata kadılığına getirildi.

O devirde, Kuzey Afrika ve Endülüs'te doksan yıl hüküm süren ve bir Berberî hânedânı olan Murâbıtlar'dan Tâşfîn yönetimde idi. Tâşfîn, tarafsız ve müsâmahasız hükümlerini hazmedemediği için Kâdî İyâz'ın görevine son verdi.

Kâdî İyâz da Gırnata'dan ayrıldı, Kurtuba'ya gitti; orada ilminden faydalanmak isteyenlere yardımcı oldu.

Yine o dönemde, Kuzey Afrika ve Endülüs'te 140 yıl hüküm süren bir başka Berberî hânedânı olan Muvahhidler iktidardaydı. Sünnî ve Eş'arî bir âlim olan İbni Tûmert, Murâbıtlar'ın dini gerektiği şekilde uygulamadığı iddiasıyla ve onları devirmek maksadıyla mehdîliğini ilân etmiş, etrafında toplanan geniş kitlelerle Muvahhidler Devleti'ni kurmuş ve Murâbıtlar'a karşı savaş başlatmıştı.

Kâdî İyâz, bu iki hânedan arasında cereyan eden savaşlarda Sebte'nin tehlikeyle karşı karşıya bulunduğunu gördü ve şehrin müdafaasını üstlendi; zira o dönemde devlet, askerî temel üzerine kurulu olduğu için devlet başkanı, vâliler ve kadılar da birer kumandan sayılıyordu; hattâ kadıların yetkisi vâlilerin, kumandanların ve diğer devlet adamlarının da üstündeydi. Kâdî İyâz, Sebte kumandanı sıfatıyla 535'te (1140) şehir üzerine yürüyen Muvahhidler Devleti'nin hükümdarı Abdülmü'min el-Kûmî'ye karşı Sebte'yi başarıyla savundu ve onu geri çekilmek zorunda bıraktı.

Kâdî İyâz, 539 yılında (1144) Murâbıt meliki İbrâhim ibni Tâşfîn tarafından tekrar Sebte kadılığına getirildi. Çok geçmeden Sebteliler Muvahhidler'in güçlendiğini gördüler ve onlara kendi arzularıyla itaat ettiler; Kâdî İyâz da ister istemez Muvahhid meliki Abdülmü'min el-Kûmî'ye bağlılığını dile getirdi. Ancak bir müddet sonra hemşehrilerini Muvahhidler'e karşı isyan etmeye teşvîk etti. Ne var ki Abdülmü'min duruma yeniden hâkim olunca Sebteliler ondan af dilediler. Zor durumda kalan Kâdî İyâz da Sebte'yi terk edip Merakeş'te ikamete mecbur edildi.

Vefâtı

Kâdî İyâz Merakeş'e varınca ağır bir hastalığa yakalandı. 9 Cemâziyelâhir 544'te (14 Ekim 1149) orada vefat etti ve Bâbü İlân'a defnedildi.

Gerçek böyle olmakla beraber Kâdî İyâz'ın ölüm sebebi hakkında birbirini tutmayan rivâyetler ileri sürülmüştür. Bu asılsız rivâyetleri şöyle sıralamak mümkündür:

Kâdî İyâz Gazzâlî'ye muhalifti, bu sebeple de Gazzâlî'nin ünlü eseri *İhyâ'ü 'ulûmi'd-dîn*'in yakılmasına fetvâ verdi; bu yüzden Gazzâlî ona beddua edince aynı gün hamamda öldü.

Bir başka rivâyete göre Kâdî İyâz kendini Mehdî ilân eden melik ibni Tûmert'in bu iddiasının asılsız olduğunu söyleyerek ona karşı çıktığı için öldürüldü.

Bir başka asılsız iddiaya göre Kâdî İyâz cumartesi günleri evine kapanıp *Şifâ-i Şerîf*'i yazıyordu. Bunu duyanlar onun Yahudi olduğunu iddia ettiler; bunun üzerine melik Abdülmü'min'in adamları tarafından mızrakla vurularak öldürüldü.

Kâdî İyâz'ın bir Yahudi tarafından zehirlenerek öldürüldüğü bile ileri sürülmüştür.

Kâdî İyâz, Gazzâlî'ye Karşı mıydı?

Kâdî İyâz ile Gazzâlî arasında anlaşmazlık bulunduğu ve Gazzâlî'nin ona bedduâ ettiği iddiasının hiçbir dayanağı yoktur. Şöyle ki, Gazzâlî Kâdî İyâz'dan kırk yıl önce vefât etmiştir. Daha da önemlisi Kâdî İyâz, hocası Abdullah ibni Muhammed ibni İbrâhim el-Lahmî'ye *İhyâ*'yı beğendiğini ve onu ihtisâr etmenin faydalı olacağını söylemiştir. Nitekim *İhyâ*'nın ünlü şârihi Muhammed Murtazâ ez-Zebîdî de, Kâdî İyâz'ın, bu önemli eserin yakılmasına dâir fetvâ vereceğine ihtimâl vermemiştir.

Kâdî İyâz'ın Bazı Özellikleri

Kâdî İyâz'ın aile efrâdı hakkında fazla bilgi yoktur. Oğlu Muhammed ile torunları İyâd ibni Muhammed'in ve Muhammed ibni İyâd'ın da kadılık yaptıkları belirtilmektedir.

Müellifimiz, bid'at ve hurâfeden tamâmen uzak sağlam bir inanca sâhipti. İslâmî konularda aslâ tâviz vermezdi. Vakarlı bir duruşu vardı ve zâhidâne yaşardı.

Talebelerine karşı son derece anlayışlı, sabırlı ve mütevâzı idi. Latîfe yapmayı seven hoş sohbet bir insandı.

Üstün zekâsı, süratli anlayışı ve hazır cevaplığı yanında rahat ve akıcı bir konuşması vardı.

Kâdî İyâz, çok zor bir yazı türü olan Mağrib hattını çok güzel yazardı.

Onun zikredilmeye değer bir özelliği de şâirliğiydi ve güzel şiirler söylemesiydi. Kur'ân-ı Kerîm sûreleri ile Hz. Peygamber'in medhi hakkında

birer kaside yazmış, muhtelif münâsebetlerle dostlarına ve vatanına hasretini dile getiren şiirler söylemişti.

Kādî İyâz'ın İlmi

Devrinin bazı tanınmış sîmâları, derin ilmi dolayısıyla onu sevip takdir ederlerdi. Şâir ve müellif vezir Abdülmecîd ibni Abdûn Sebte'ye sadece Kādî İyâz ile görüşmek için gittiğini yeminle ifâde etmişti.

Bir defasında Kādî İyâz, bir âlimden faydalanmak üzere Endülüs'e gidecekti, o zaman hocası dil âlimi Ebü'l-Hüseyin Sirâc ibni Abdülmelik el-Endelüsî ona: "Yanına gideceğin o zâtın sana daha çok ihtiyacı var" demişti.

Bir diğer hocası Ebû Abdullah Muhammed ibni Ali ibni Hamdîn et-Tağlibî, Kādî İyâz'ın vefatı üzerine onun, "Mağrib'te yerini tutacak birini bırakmadan gittiğini" belirtmişti.

Zehebî, o çağda Sebte'de Kādî İyâz'dan daha fazla eser veren birinin bulunmadığını ifâde etmiştir.

Kādî İyâz; hadis ve hadis ricâli yanında, tefsir ve Kur'an ilimleri, fıkıh ve usûl-i fıkıh, târih, kelâm, ilm-i ensâb ile Arap dili ve edebiyatı alanlarında da söz sahibiydi.

Onun asıl derinleştiği sâha, **dirâyetü'l-hadîs ve rivâyetü'l-hadîs** ilimleriydi; bu ilimlerdeki yetkisi sebebiyle devrinin **"hadis imâmı"** diye anılmıştı.

Kādî İyâz'ın hocası Ebû Ali es-Sadefî, elindeki *Sahîh-i Buhârî* nüshasını, İmâm Buhârî'nin yegâne nüshasıyla mukabele etmişti. İşte bu nüsha, Mağrib'te, büyük ölçüde Kādî İyâz vasıtasıyla yayılmıştı.

Müellifimiz; İmâm Mâlik'in *el-Muvatta*'ının âlî senedle gelen bir rivâyetine sahip olduğu gibi, *Sahîh-i Müslim*'in ünlü hocalardan elde ettiği nüshalarına da sahipti ve bunları talebelerine okutmuştu.

Eserleri

Kādî İyâz'ın çoğu hadis, usûl-i hadîs ve târih sâhalarında kırk kadar eser verdiği kaydedilmiştir. Bu kitapların belli başlıları şunlardır:

1. *eş-Şifâ' bi-ta'rîfi hukûki'l-Mustafâ*. Müellifimizin bu en önemli eseri, bu bahisten önce geniş bir şekilde tanıtılmıştır.

2. *Meşâriku'l-envâr 'alâ sıhâhi'l-âsâr*. Müellifimiz, hadis ilmindeki otoritesini ortaya koyduğu bu kıymetli eserinde İmâm Buhârî ve İmâm Müslim'in *el-Câmi'u's-sahîh*'leri ile İmâm Mâlik'in *el-Muvatta'*ında geçen garîb (nâdir) kelimeleri açıklamış, hatalı yazılan kelimeleri tashih etmiştir. İzah edilecek kelimeler, bu üç eserin metninde geçtiği şekliyle alfabetik sırayla ele alınmış, her kelimenin okunuşu üzerinde dil âlimlerinin görüşleri belirtilmiş, farklı okunuşlara göre kelimenin mânası ve doğru imlâsı gösterilmiştir. Her harfin sonunda, bu üç eserde okunuşunda güçlük çekilen yer ve şahıs isimleri, lakaplar, künyeler ve nisbeler hakkında açıklamalar yapılmıştır. Eserin sonuna bir bölüm daha eklenmiş, burada adı geçen üç eserdeki hadislerin sened ve metinlerinde meydana gelen tashîf ve tahrifler, i'râb hataları, takdim ve tehirler gösterilmiş, bazı hadislerin sonunda yer alıp ta kısaltma düşüncesiyle hazf edilen veya yanlışlıkla terkedilen bazı kelimelerin hazf ve terkinin sebep olduğu hatalara işaret edilmiştir.

Endülüslü ünlü Mâliki fakihi ve biyografi yazarı İbni Ferhûn (v. 799/1397) *Meşâriku'l-envâr 'alâ sıhâhi'l-âsâr*'ın değerini belirtirken şöyle demiştir: "Şâyet bu eser altınla yazılsa veya mücevherle tartılsa, yine de onun değeri ortaya konmuş olmaz."

Söz konusu eser, iki cilt hâlinde önce Fas'ta (1328), sonra Kahire'de (1332-1333/1914-1915), son olarak da Ahmed Yeken el-Bel'amşî tarafından Rabat'ta yayımlanmıştır (1403/1982).

3. *Tertîbü'l-medârik ve takrîbü'l-mesâlik li-ma'rifeti a'lâmi mezhebi Mâlik*. Kâdî İyâz, bu eserinde Mâlikî mezhebine mensup 1600 kadar âlimin tercüme-i hâlini muhtelif tabakalar hâlinde ele almıştır. Eserin birinci cüz'ünü Muhammed ibni Tâvît et-Tancî (v. 1974) Rabat'ta yayımlamıştır (1383/1965); tamamını ise geniş bir fihrist cildiyle birlikte Ahmed Bekîr Mahmûd dört cilt hâlinde Beyrut'ta (1386/1968), ayrıca Abdülkâdir es-Sahrâvî ile Saîd Ahmed A'râb sekiz cilt hâlinde Rabat'ta (1403/1982) neşretmişlerdir.

4. *el-İlmâ' ilâ ma'rifeti usûli'r-rivâye ve takyîdi's-semâ'*. Bu eser, Kâdî İyâz'ın, usûl-i hadîse dâir on dokuz önemli meseleyi ele aldığı bir çalışmadır. Müellif önce "hadis ilmini iyi öğrenmenin gereği" üzerinde durmuş, ardından şu konuları incelemiştir: Hadisle meşgul olanların değe-

ri, hadis öğrenmenin ve öğretmenin usûlü, hadis rivâyet ederken kullanılan ifâdelerin özellikleri, hadislerin yazılması, noktalanması, harekelenmesi, asıllarıyla karşılaştırılması, görülen noksanlıkların tashîh edilmesi, rivâyetin lafız ve mânâ ile yapılması, rivâyet farklarının tesbit edilmesi, senedin önemi ve muhtelif hadis çalışmalarında kullanılması, hadis öğrenme yaşı, icâzet meselesi...

Kādî İyâz icâzet konusunu benzeri eserlerde bulunmayan bilgileri ilâve ederek geniş bir şekilde ele almış, bu eserini yazarken Râmhürmüzî, Hâkim en-Nîsâbûrî, Ebû Nuaym el-İsfahânî, İbni Abdülber en-Nemerî ve Hatîb el-Bağdâdî'nin aynı konudaki kitaplarından faydalanmıştır. İbnü's-Salâh'ın önemli kaynaklarından biri olan bu eseri Seyyid Ahmed Sakr Kahire'de yayımlamıştır (1389/1970, 1398/1978).

5. *İkmâlü'l-Mu'lim bi-fevâ'idi Müslim.* Bu eser, *İkmâlü'l-Mu'lim fî şerhi Sahîhi Müslim* diye de anılır. Kādî İyâz, bu çalışmasında, kendisinden icâzet aldığı Mâlikî fakihi Ebû Abdillâh el-Mâzerî'nin (v. 536/1141) *Sahîh-i Müslim*'in ilk şerhi olan *el-Mu'lim* adlı hadis kitabını şerhetmiştir. Mâzerî'nin bizzat kaleme almadığı, talebelerinin ders esnasında tuttuğu notların birleştirilmesiyle meydana geldiği için, söz konusu eserde bazı hadisler ve kelimeler yeterince açıklanmamıştır. İşte bu sebeple Kādî İyâz *el-Mu'lim*'de gördüğü eksikleri tamamlamaya çalışmış, ayrıca eserde Müslim'in tertip tarzına uymayan bazı hataları tashih etmiş ve kendi şerhini bu şerhe bir zeyl mâhiyetinde yazmıştır. Eser, Yahyâ İsmâil tarafından dokuz cilt hâlinde Mansûre'de (Mısır) yayımlanmıştır (1419/1998). Kādî İyâz'ın, bu esere mukaddime mâhiyetinde kaleme aldığı çalışmayı Hüseyin ibni Muhammed Şevvât *Mukaddimetü İkmâli'l-Mu'lim bi-fevâ'idi Müslim* adıyla yayımlamıştır (Huber 1414/1994). Kādî İyâz'ın eksik bıraktığı kısımları daha sonra Muhammed ibni Hılfe el-Übbî (v. 827/1424) ikmâl etmiş ve bu çalışmasına *İkmâlü İkmâli'l-Mu'lim bi-fevâ'idi Müslim* adını vermiş, bunu da Muhammed Sâlih Hâşim dokuz cilt hâlinde Beyrut'ta yayımlamıştır (1415/1994). Muhammed ibni Yûsuf es-Senûsî ise bu eserde gördüğü eksikleri *Mükemmilü İkmâli'l-İkmâl* adlı çalışmasıyla gidermeye çalışmış, onun bu şerhi de *İkmâlü İkmâli'l-Mu'lim*'in hâmişinde yayımlanmıştır.

6. *Bugyetü'r-râ'id fîmâ fî hadîsi Ümmi Zer' mine'l-fevâ'id. Sahîh-i Buhârî ve Sahîh-i Müslim* başta olmak üzere pek çok hadis kitabında yer alan ve "Ümmü Zer' hadisi" diye bilinen bir hadîs-i şerif vardır. Bu hadis-

te, İslâmiyet'ten önceki zamanlarda on bir kadının bir araya gelerek, kocalarını mahrem yanlarına varıncaya kadar bütün özellikleriyle birbirlerine anlatmaları nakledilmektedir. Kâdî İyâz'ın bu hadiste geçen garîb kelimeleri açıklamak maksadıyla kaleme aldığı eser, İbni Hacer el-Askalânî'ye göre bu konuda yazılanların en geniş ve derli toplu olanıdır (*Fethu'l-bârî, IX, 164*). Müellifimiz, eserde geçen nâdir kelimeleri daha çok Arap şâirlerinden naklettiği beyitlerle geniş bir şekilde açıklamış, hadisteki edebî sanatları göstermiş ve bu hadisten yirmi kadar fıkhî hüküm çıkarmıştır. Selâhaddin ibni Ahmed el-İdlîbî, Muhammed Hasan Ecânif ve Muhammed Abdüsselâm eş-Şerkâvî eseri Rabat'ta bulunan dört yazma nüshasına dayanarak neşre hazırlamışlar ve bunu Süyûtî'nin *Tefsîru hadîsi Ümmi Zer*'i ile birlikte Rabat'ta yayımlamışlardır (1395/1975; Kahire 1983), Mehmet Yaşar Kandemir de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap Filolojisi'nde eser üzerinde *el-Kādî İyâz ve Buğyetü'r-râid fîmâ fî hadîsi Ümmi Zer mine'l-fevâid* adlı bir doktora çalışması yapmıştır (1977).

7. *el-Gunye.* Kādî İyâz, *Fihristü şüyûhi'l-Kādî İyâz* diye de bilinen bu eserde, adı Muhammed olanlardan başlamak sûretiyle hocalarından takriben 100 kadarının tercüme-i hâlini vermiş ve onlardan okuduğu kitapların adını zikretmiştir. Eseri Muhammed ibni Abdülkerîm Tunus'ta (1979), Mâhir Züheyr Cerrâr da Beyrut'ta (1402/1982) yayımlamıştır.

8. *el-Ecvibe fîmâ nezele fî eyyâmi kadâ'ihî min nevâzili'l-ahkâm.* Eser, müellifin kadılık yaptığı yıllarda kendisine sorulan bazı ilginç meselelere verdiği cevapları ihtiva etmektedir. Kādî İyâz'ın oğlu Muhammed, eseri, kendisine yöneltilen aynı mâhiyetteki soruları da ekleyerek *Mezâhibü'l-hükkâm fî nevâdiri'l-ahkâm* adıyla derlemiş, bu çalışmayı Muhammed ibni Şerîfe Beyrut'ta neşretmiştir (1410/1990).

9. *el-İ'lâm bi-hudûdi kavâ'idi'l-İslâm.* Kādî İyâz, *el-Kavâid* diye de anılan bu hacmi küçük eserini çocuklar için yazmış ve burada İslâm'ın beş esasını kolay anlaşılır bir üslûpla açıklamıştır. Eseri Muhammed ibni Tâvît et-Tancî Rabat'ta (1384/1964), M. Sâdık el-Menşâvî ile Mahmûd Abdurrahman Abdülmün'im de Kahire'de yayımlamışlardır (1995).

10. *el-Kasîdetü'l-müştemile. el-Kasîdetü'l-ferîdetü'l-garrâ' 'alâ esmâi süveri'l-Kur'ân* adıyla da anılan bu çalışmasında müellifimiz Kur'an sûrelerinin adlarını elli beş beyitlik bir kasidede ele almıştır. Eseri Ahmed Ömer el-Mahmasânî Kahire'de yayımlamıştır (1318/1900).

Öte yandan Kâdî İyâz'ın Süleymâniye Kütüphânesi'nde (Şehid Ali Paşa, nr. 583) *el-Minhacü's-savâb fi fadli'n-Nebi ve'l-ashâb* adıyla kayıtlı 244 varak hacminde büyük bir eseri bulunduğunu görmek ilk anda şahsım için heyecan verici olmuşsa da, bu eserin, ismi kaydedilmeyen bir musannif tarafından *Şifâ-i Şerîf*'in Resûl-i Ekrem ve ashâb-ı kirâm ile ilgili bahislerinin senedleriyle birlikte iktibâs edilerek bir araya getirilmesinden ibaret bir çalışma olduğunu tesbit ettim.

Günümüze Ulaşmayan Eserleri

Kâdî İyâz'ın bunlardan başka bazı kitaplarının günümüze geldiği, bazılarının da günümüze ulaşmadığı söylenmektedir. Günümüze geldiği söylenenlerden birinde, müellifin Mâlikî fıkhının ana kaynaklarından olan *el-Müdevvenetü'l-kübrâ*'nın lafızlarını, müşkil yanlarını ve rivâyetlerini açıkladığı belirtilmektedir. Onun günümüze geldiği bilinmeyen eserlerinden biri olan *el-Câmi' fi't-târîh*'te (veya *Câmi'u't-târîh*), İslâmiyet'in İspanya'ya girdiği tarihi başlangıç alarak Endülüs ve Mağrib hükümdarlarının hayat ve icrâatından, Sebte şehrinden, özellikle Sebte kadı ve fakihlerinden, ayrıca Hüseyniye Devleti'nin tarihinden bahsettiği kaydedilmektedir. Müellifin günümüze ulaşmayan eserlerinden biri olan *Garîbü'ş-Şihâb*'ta Kudâî'nin *Şihâbü'l-ahbâr*'ındaki garîb ve nâdir kelimeleri açıkladığı, bir diğerinde ise Abdülmelik ibni Muhammed el-Harkûşî'nin *Şerefü'l-Mustafâ*'sını ihtisâr ettiği söylenmektedir.

Kâdî İyâz Hakkında Yapılan Çalışmalar

Kâdî İyâz muhtelif yönleriyle araştırmalara konu olmuştur.

Hayatı hakkında yapılan çalışmalar şunlardır:

1. Muhammed ibni İyâz, *et-Ta'rîf bi'l-Kâdî İyâz*. Eseri Muhammed ibni Şerîfe Rabat'ta yayımlamıştır (1402/1982).

2. Ahmed ibni Muhammed el-Makkarî, *Ezhâru'r-riyâz fî ahbâri İyâz*. Eser üç cilt hâlinde Kahire'de neşredilmiştir (1939-1942).

Müellifimizin **diğer yönleri hakkında yapılan çalışmalar** ise şunlardır:

3. Abdullah Kenûn, *el-Kâdî İyâz beyne'l-'ilm ve'l-edeb* (Riyad 1983).

4. Abdüsselâm Şakkûr, *el-Kâdî 'İyâz el-Edîb* (Tanca 1984).

5. Hasan el-Verâkilî, *el-Kādî İyâz müfessiren* (Rabat 1404-1405/1984-1985).

6. Tihâmî Râcî el-Hâşimî *el-Kādî İyâz el-lugavî min hilâli hadîsi Ümmi Zer' et-Ta'rîf bi-Kitābi'ş-Şifâ* (Dârülbeyzâ 1985).

7. Ahmed Cemâl el-Ömerî, *es-Sîretü'n-nebeviyye fî mefhûmi'l-Kādî İyâz (Kahire 1988).*

8. Beşîr Ali Hamed et-Türâbî, *el-Kādî İyâz ve cühûdühû fî 'ilmi'l-hadîs* (Beyrut 1418/1998).

9. Mehmet Yaşar Kandemir, *el-Kādî 'İyâd ve Buğyetü'r-râ'id fîmâ fî hadîsi Ümmi Zer' mine'l-fevā'id (1977, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap Filolojisi, basılmamış doktora çalışması).*

10. Âkif Köten, *Kādî İyâz, Hayatı, Eserleri ve Şerh Metodu (1981, Bursa İlâhiyat Fakültesi).*

11. Gassân Ahmed Abdurrahman, *el-Kādî İyâz el-Yahsubî ve menhecühû fi'l-'akîde (1414/1994, I-II, el-Câmiatü'l-İslâmiyye, Külliyetü'd-da've ve usûliddîn, kısmü'l-'akîde, basılmamış doktora çalışması).*

Müellifimiz ile ilgili olarak yapılan daha başka çalışmalar da vardır. Bunlar arasında 1401'de (1981) Merakeş'te yapılan *"Devretü'l-Kādî İyâz"* adlı ilmî toplantı zikredilebilir. Bu toplantıda sunulan tebliğler *Nedvetü'l-İmâm Mâlik: Devretü'l-Kādî İyâz* adıyla bir araya getirilmiş ve üç cilt hâlinde Rabat'ta yayımlanmıştır.

KĀDÎ İYÂZ VE HADİS

Kādî İyâz'ın Hadis İlmindeki Yeri

Kādî İyâz; hadisleri, hadis ilimlerini ve hadis râvilerini çok iyi bilen bir âlimdi.

Birçok hadis kitabı ezberindeydi.

Sahih ve güvenilir hadisleri, bu özelliklere sahip olmayan diğer rivâyetlerden ayırma konusunda üstün bir mahârete sâhipti. Eserlerinde Kādî İyâz'ı tanıtan ünlü tabakāt âlimleri onun bu özelliğini dile getirmişlerdir:

Endülüs'ün önde gelen hadis âlimlerinden ve târihçilerinden **İbnü'l-Ebbâr** (v. 658/1260) Kādî İyâz'ın "**hadis ilminde seviyesine ulaşılamayan bir zirve**" olduğunu, "Mağribli âlimlerin en başında onun geldiğini" söylemektedir.[1]

Şöhretli târihçi **İbni Hallikân** (v. 681/1282), Kādî İyâz'ın **"yaşadığı devrin hadis imâmı ve hadis ilimlerini en iyi bilen âlimi"** ve "her eserinin orijinal" olduğunu ifâde etmektedir.[2]

Ünlü hadis âlimi ve târihçi **Şemseddin es-Sehâvî** (v. 902/1497) de aynı şekilde Kādî İyâz'ın **"yaşadığı dönemde hadisi en iyi bilen âlim"** olduğunu söylemektedir.[3]

1. İbnü'l-Ebbâr, *Mu'cemü ashâbi'l-Kādî Ebû Alî es-Sadefî*, s. 295-296.
2. İbni Hallikân, *Vefeyâtü'l-a'yân*, III, 483.
3. Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris* (İhsân Abbâs), II, 798.

Zehebî'nin, Şifâ-i Şerîf'e Yönelttiği Tenkidin Tenkîdi

İslâm dünyasında büyük ilgi ve itibar gören *Şifâ-i Şerîf*'in ihtivâ ettiği 1830 kadar rivâyetin bir kısmını tenkit edenler olmuştur. Bu tenkitçilerden biri de Zehebî'dir.

Ünlü hadis âlimi ve târihçi Zehebî (v. 748/1347), Kādî İyâz'ın "allâme", "hadis hâfızı", "Mağrib'in tanınmış âlimi" olduğunu, onun "ilim yolcularının elde etmek için gayret sarfettiği pek kıymetli kitaplar yazdığını" söylemiş, İbni Hallikân'ın Kādî İyâz hakkında "yaşadığı devrin hadis imâmı ve hadis ilimlerini en iyi bilen âlimi" dediğini nakletmiş, ardından Kādî İyâz'ın en değerli çalışmasının *Şifâ-i Şerîf* olduğunu belirttikten sonra da onun bu eserini, hadis tenkidi konusunda bilgisi olmayan biri gibi uydurma rivâyetlerle doldurduğunu ve kitabında bazı zorlama te'villerin yer aldığını ileri sürmüştür.[1]

Zehebî gibi hem hadis âlimi hem de târihçi olan **Şemseddin es-Sehâvî** (v. 902/1497) onun bu tenkidini aşırı bulmuştur. O da Zehebî'yi tenkit ederek onun sadece Kādî İyâz için değil, sahalarında otorite olan başka muhaddisler için de böyle tenkitler yaptığını belirtmiş ve **Kādî İyâz gibi İslâm dünyasında büyük itibar görmüş** bir âlim hakkında daha yumuşak ifâdeler kullanması gerektiğini söylemiştir.[2]

Şemseddin es-Sehâvî'nin Kādî İyâz'a ve onun ünlü eseri *Şifâ-i Şerîf*'e sahip çıkması iki açıdan önemlidir.

Birincisi, bilindiği gibi Sehâvî, hadisle ilgili diğer önemli eserlerinin yanında, halk arasında yaygınlaşmış olan sahih, zayıf ve mevzû hadislere dâir *el-Makāsıdü'l-hasene fî beyâni kesîrin mine'l-ehâdîsi'l-müştehire ale'l-elsine* gibi önemli bir eserin müellifidir.[3] Birçok âlim tarafından ihtisâr edilen bu eser, Sehâvî'nin hadisleri değerlendirme konusunda ne derece yetkili olduğunu ortaya koymaktadır.

İkinci husus ise, *Kütüb-i Sitte*'nin herbirinin hatim merâsimlerinde okunmak üzere müstakil birer eser yazan Sehâvî'nin, *Şifâ-i Şerîf*'in hatim merâsimlerinde de okunmak üzere *el-İntihâz fî hatmi'ş-Şifâ li-İyâz* ve *er-Riyâd fî hatmi'ş-Şifâ li İyâd* adlı iki hatim risâlesi birden yazmış

1. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, XX, 212-216.
2. Sehâvî, *el-İntihâz fî hatmi'ş-Şifâ li-İyâz* (Cîlânî), s. 18-19.
3. Bu eser hakkında geniş bilgi için bk. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXVII, 422-423.

olmasıdır.[1] Sehâvî'nin *Şifâ-i Şerîf*'in hatmine dâir iki eser yazması, onun bu eseri iki defa okuttuğunu ve herbir hatim merâsimi için bir risâle kaleme aldığını hatıra getirmektedir.

Zehebî'yi, *Şifâ-i Şerîf* hakkındaki eleştirileri dolayısıyla tenkit eden başka âlimler de vardır. Bunlardan biri de Türk okuyucusunun kendisini hadis kitaplarına dâir en geniş çalışma olan *er-Risâletü'l-müstetrafe li-beyâni meşhûri kütübi's-sünneti'l-müşerrefe* adlı eseriyle tanıdığı Faslı hadis âlimi **Muhammed ibni Ca'fer el-Kettânî**'dir (v. 1346/1927). O da, Zehebî'nin *Şifâ-i Şerîf* hakkındaki sözlerinin âdil ve isabetli olmadığını, pek çok âlimin de onun bu tenkitlerini yerinde bulmadığını kaydetmiştir.[2]

Aliyyü'l-Kārî'nin Şifâ Hadislerini Değerlendirmesi

Kādı İyâz'ın hadis ilminde önemli bir otorite olduğunu dile getiren ünlü âlimlerden biri de Hanefî fakîhi, muhaddis, müfessir, kırâat âlimi ve *Şifâ-i Şerîf* şârihi Aliyyü'l-Kārî'dir. O, *Şifâ-i Şerîf*'te rastladığı bazı zayıf rivâyetleri değerlendirirken şöyle demiştir:

"Kādî İyâz **bu rivâyeti buraya aldığına göre, öyle sanıyorum ki, elinde bu hadisin güvenilir bir senedi vardı**. Öyle olmasa bile, zayıf hadisin faziletli amellerde delil olabileceği ve birçok tarîki bulunan bu hadisin **zayıf derecesinden hasen derecesine çıkabileceği düşüncesiyle** onu eserine almış olmalıdır."[3]

Aliyyü'l-Kārî bu cümlesiyle üç önemli hususa işaret etmektedir:

1. Endülüslü âlim İbni Sa'd et-Tilimsânî'nin de belirttiği üzere, Kādî İyâz, güvenilir bir senedine sâhip olmadığı bir hadisi eserine almamayı ilke edinmiştir.

2. "Zayıf hadisin fazîletli amellerde delil olarak kullanılabileceği" kaidesini hadis otoritelerinden birçoğu benimsemiştir.

3. "Birçok tarîki bulunan zayıf bir hadisin, hasen derecesine çıkabileceği" hususuna da muhaddisler sıcak bakmışlardır.

1. Bu iki kitap hakkında bilgi için "*Şifâ-i Şerîf* Nasıl Bir Kitaptır?" başlığı altındaki "*Şifâ-i Şerîf* Hatimleri" bahsine bakınız.
2. Muhammed ibni Ca'fer el-Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Zemzemî), s. 106.
3. Aliyyü'l-Kārî, *Şerhu'ş-Şifâ*, II, 91-92.

Şifâ şârihlerinden Şemseddin Muhammed ibni Muhammed ed-Delecî el-Osmânî'nin (v. 947/1540), *Şifâ-i Şerîf*'teki bir hadisin kaynağını bulamadığını söylemesi üzerine, Aliyyü'l-Kārî'nin müellifimizi aşağıdaki şekilde savunması ise son derecede anlamlıdır:

"Bu hadisi, büyük muhaddislerden biri olan musannifin rivâyet etmesi yeterlidir; şâyet hadisin sağlam bir senedi olmasaydı, zâten onu kitabına almazdı."[1]

Aliyyü'l-Kārî'nin müellifimizi büyük bir muhaddis olarak kabul etmesi ve onun bir hadisi eserine almış olmasını önemsemesi de mânidârdır. Zira Aliyyü'l-Kārî, mevzû hadisler sâhasında bir otoritedir. Onun, Türk okuyucusunun *Mevzûâtü Aliyyi'l-Kārî* diye bildiği *el-Esrâru'l-merfû'a fi'l-ahbâri'l-mevzû'a* adlı ünlü eseri ile yine onun mevzû hadislere dâir *el-Masnû' fî ma'rifeti'l-hadîsi'l-mevzû* adlı kitabı bu sâhanın iki köşe taşıdır.

Şifâ-i Şerîf'te Uydurma Hadis Var mı?

Âlimlerin "Batı'dan doğan güneş" dediği *Şifâ-i Şerîf* ve müellifi hakkında yeterli bilgisi bulunmayanlar, özellikle de hadislerin bize nasıl geldiği ve hadis âlimlerinin onları nasıl değerlendirdiği konusunda yeterli alt yapısı olmayanlar, bu değerli eserde çok miktarda uydurma rivâyet bulunduğunu düşünmeden söyleyebilmektedir.

Bir hadisin Resûlullah Efendimiz'e ait olduğunu kabul etmenin ilk şartı, onun güvenilir bir senedinin bulunmasıdır. Senedi olmayan bir söz, ne kadar güzel ve hikmetli olursa olsun, onun hadis olduğunu söylemek mümkün değildir. İşte bunun içindir ki, İbni Sa'd et-Tilimsânî diye bilinen Endülüslü fakih ve sûfî Muhammed ibni Ahmed ibni Sa'd el-Ensârî (v. 901/1496), *en-Necmü's-sâkıb fîmâ li-evliyâillâhi mine'l-mefâhir ve'l-menâkıb* adlı eserinde, Kādî İyâz'ın tercüme-i hâlini yazmış ve orada *Şifâ* müellifinin, **"bildiği bütün rivâyetlerin mutlaka senedine de sahip olduğunu"** söylediğini kaydetmiştir.[2] Önemli olan da budur. Buna göre bazılarının, *Şifâ-i Şerîf*'teki bir hadis için: "Ben bu rivâyetin senedini bu-

1. Aliyyü'l-Karî, *Şerhü'ş-Şifâ*, I, 629.
2. Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris* (İhsân Abbâs), II, 798. *en-Necmü's-sâkıb* dört ciltten oluşan alfabetik bir biyografi kitabı olup, tamamı Fas'taki İdris el-İdrîsî kütüphanesinde, 1 ve 4. ciltleri de Hizânetü'r-Rabat'ta (nr. 1109, 1292) bulunmaktadır (Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), V, 335.

lamadım." demesi, o rivâyetin asılsız ve uydurma olduğunu göstermez. Bu gibi durumlarda yapılacak en uygun hareket, *Şifâ-i Şerîf*'in ünlü şârihi muhaddis, müfessir, fakih ve kıraat âlimi Aliyyü'l-Kârî gibi düşünmektir. O, Kâdî İyâz'ın hadis ilmindeki üstün yerini ve onun, elinde senedi bulunmayan hiçbir rivâyeti *Şifâ-i Şerîf*'e almadığını bildiği için, isnâdını bulamadığı bir rivâyetle karşılaştığı zaman:

"**Kâdî İyâz bu rivâyeti buraya aldığına göre, öyle sanıyorum ki, elinde bu hadisin güvenilir bir senedi vardı.**" demektedir.[1]

Şifâ Hadislerinin Sağlamlık Derecesi

Hadis kitapları başlıca dört dereceye (tabaka) ayrılır:

Birinci derecede yer alan hadis kitapları **üç tanedir**. Bunlar, İmâm Buhârî ve İmâm Müslim'in *el-Câmiu's-sahîh* adlı kitapları ile İmâm Mâlik'in *el-Muvatta*'ıdır. Bu üç kitapta sahih hadisler vardır.

İkinci derecede yer alan hadis kitapları ise genel kabûle göre **dört tanedir**. Bunlar İmâm Tirmizî'nin *el-Câmiu's-sahîh*'i ile İmâm Ebû Dâvûd ve İmâm Nesâî'nin *es-Sünen*'leri, bir de İmâm Ahmed ibni Hanbel'in *el-Müsned*'idir. Bu kitaplarda yer alan hadisler birinci derecedeki hadis kitaplarında bulunan rivâyetler kadar güçlü değildir. Bununla birlikte bu kitaplarda, birinci derecedeki hadis kitaplarındaki rivâyetler kadar sağlam olanlar bulunduğu gibi, zayıf rivâyetler de vardır.

Muhaddisler, birinci ve ikinci tabakada bulunan hadis kitaplarına büyük değer verdikleri için, bu kitaplarda yer alan rivâyetlerden herkes faydalanabilir.

Üçüncü derecede oldukları kabul edilen hadis kitapları ise pek çoktur. Bunlara misâl olarak Ebû Dâvûd et-Tayâlisî ve Abd ibni Humeyd'in *el-Müsned*'leri ile Abdürrezzâk es-San'ânî ve Ebû Bekir ibni Ebî Şeybe'nin *el-Musannef*'leri zikredilebilir. Bunlarda zayıf hadisler daha fazla yekûn tutar.

Üçüncü derecede yer alan hadis kitaplarındaki rivâyetlere ne ölçüde güvenilebileceğini hadis âlimleri bilebilir.

Bir de dördüncü derecede oldukları belirtilen kitaplar vardır. Bunlarda, güvenilemeyecek rivâyetler oldukça fazladır. İbni Şâhîn ve Ebü'ş-Şeyh'in kitapları böyledir.

1. *Şerhu'ş-Şifâ*, II, 91-92

Kâdî İyâz, hadislerin sağlamlık derecesini isâbetli bir şekilde değerlendirecek yetkinliğe sahip olduğu için, o, üçüncü ve dördüncü derecedeki kitaplardan hadis nakledebilir. Çünkü bu kitapların içindeki zayıf rivâyetlerden nakledilmesi sakıncalı olmayanları ayırdedebilecek güçte bir âlimdir. Zira zayıf bir hadis; onu takviye edecek şâhidlerle, diğer bir söyleyişle zayıf hadise yakın muhtevâdaki başka rivâyetlerle, muhaddislere göre değer kazanacağı için, Kâdî İyâz bu tür rivâyetleri ölçüp değerlendirme salâhiyetine sâhiptir.

Bunu bir misâlle şöyle açıklayabiliriz. Yakın bir zaman önce vefât eden Muhammed Nâsırüddîn el-Elbânî (v. 1420/1999), birçok âlimin sahih dediği bir hadise zayıf diyecek, bazı âlimlerin zayıf dediği bir rivâyetin mevzû olduğunu ileri sürecek kadar "müteşeddid" (rivâyetleri değerlendirme konusunda oldukça katı ve sert) bir âlimdi. O, en son çalışmalarından biri olan *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*'da 4035 sahih hadisi çeşitli kaynaklardan seçip bir araya getirmiştir. Bu kaynaklar arasında Hatîb el-Bağdâdî'nin *Târîhu Bağdâd*'ı, İbni Asâkir'in *Târîhu Dımaşk*'ı da vardır. Görüldüğü üzere sahasında otorite olan bir âlim, hadis kitabı olmayan kaynaklardan bile güvenilir rivâyetleri seçip çıkarma gücüne ve yetkisine sahiptir.

Kâdî İyâz da öyle yapmış, o, bazı şahsiyetlerin çok zayıf, hatta uydurma kabul ettiği, bazı *Şifâ* şârihlerinin bile "keşke bunu eserine almasaydı" dediği, ancak kendisinin nakletmeye değer bulduğu rivâyetleri, *Târîhu Bağdâd* ve *Târîhu Dımaşk* gibi kaynaklardan seçip eserine almıştır.

KĀDÎ İYÂZ'IN ÖNSÖZÜ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

Allahım, Muhammed'e ve onun ailesine salâtü selâm eyle.

> İslâm dünyasının büyük çoğunluğunda, bir esere başlarken önce besmele, ardından hamdele (Allah'a hamdü senâ), daha sonra da salvele (Peygamber Efendimiz'e salâtü selâm) zikredilir. Fakat Kādî İyâz gibi Kuzey Afrikalı ve Endülüslü âlimler, önce besmeleyi, sonra salâtü selâmı, daha sonra da hamdü senâyı yazarlar. Muhtemelen bunun sebebi; besmelede Esmâ-i hüsnâdan "Allah, Rahmân, Rahîm" isimleri bulunduğu için bunu Kelime-i tevhîd'in ilk yarısı kabul etmeleri, ardından da Kelime-i tevhîd'in ikinci yarısı sayılabilecek olan salâtü selâm'ı getirmeleridir.[1]

O Allah'a hamdolsun ki, O'nun yüce ismi hiç kimsenin ismine benzemez.

O'nun mülkü son derece sağlam ve dayanıklıdır.

Bize O'ndan beride varılacak bir yer, **O'ndan ötede yalvarılacak bir makam yoktur**.

O, hayâl ve vehim mahsulü olmayıp, varlığı apâşikârdır.

Yokluğundan dolayı değil, her eksiklikten münezzeh olduğundan dolayı zâtının görülmesi ve mâhiyetinin bilinmesi açısından gizlidir.

1. Aliyyü'l-Kārî, *Şerhu'ş-Şifâ*, I, 3.

O'nun rahmeti ve ilmi her şeyi kuşatmıştır.

Dostları olan mü'minlere nimetlerini bol bol ihsân etmiş, hangi milletten olurlarsa olsunlar onlara içlerinden en şereflisini, tabiat ve soy bakımından en temizini, en akıllısını, en sabırlısını, en bilgilisini, en zekisini, bildiği şeyi kesinlikle bileni, kararını tereddütsüz vereni, mü'minleri derin bir şefkatle seveni Peygamber olarak göndermiştir.

Resûl-i Ekrem'in Özellikleri

Cenâb-ı Hak o Peygamber'in rûhunu ve vücûdunu her kusurdan akladı, her ayıptan ve lekeden pakladı. Ona hikmetli söz söyleme ve doğru karar verme kabiliyeti ihsân etti. Onun sâyesinde kör gözleri, perdeli kalpleri, sağır kulakları açtı. Allah Teâlâ'nın kendilerine bahtiyârlıktan pay verdiği kimseler ona îmân etti, saygı besledi ve yanında yer aldı. Bahtsızlar defterine kaydettikleri ise onun peygamber olduğunu kabul etmedi, mûcizelerine inanmadı. Zâten ﴿وَمَنْ كَانَ فِي هٰذِهٖٓ أَعْمٰى فَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ أَعْمٰى﴾ **"Bu dünyada gözü kör olan, âhirette de kördür."**[1]

> Âyette sözü edilen körlüğün mânevî körlük olduğu şu âyetlerden de anlaşılmaktadır: "Çünkü gözler kör olmaz, fakat göğüslerdeki kalpler kör olur."[2] "Sana Rabbinden indirilenin gerçek olduğunu bilip de buna inananla, bunu göremeyecek kadar kör olan bir midir? Ancak aklı olanlar düşünüp ders alırlar."[3]

Allah Teâlâ Peygamberimiz Efendimiz'e ve onun izinde gidenlere durmadan artan ve çoğalan bir şekilde salâtü selâm eylesin.

Allah'ın Lütfuna Eren Kullar

Sevgili okuyucu!

Yüce Rabbim benim de senin de kalbine, gerçekleri en doğru şekilde görme, bilme ve benimseme kabiliyeti nasip eylesin. Kendisine karşı gelmekten sakınan dostlarına bağışladığı nimetleri bana da sana da lütfetsin. O, dostlarını Cennet'iyle şereflendirdi; onları başkalarından uzaklaştırıp

1. İsrâ 17/72.
2. Hac 22/46.
3. Ra'd 13/19.

kendine yaklaştırdı; onlara Kendini tanıma, saltanatının ve kudretinin sırlarını görme kabiliyeti verip gönüllerini sevinçle doldurdu; büyüklüğünü düşündürüp kendilerini âdetâ çılgına çevirdi.

Bu durumdaki kullar, var güçleriyle Allah'a yönelirler. İki cihanda sadece O'nun var olduğunu dikkate alırlar. Allah'ın verdiği nimetleri de sıkıntıları da tadarak hâllerinden memnun olurlar; Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin eserlerini ve yüceliğinin şaşırtıcı örneklerini hayranlıkla seyrederler. ﴿قُلِ اللّٰهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ﴾ **"O kitabı Allah indirmiştir, de; sonra da onları kendi hâllerine bırak, daldıkları boş lâflarla oynayadursunlar"**[1] âyetini dillerinden düşürmeyerek kendilerini sadece Allah'a verirler; yalnız O'na güvenerek şeref ve itibâr kazanırlar.

Kitabın Yazılış Sebebi

Ey ilim yolcusu!

Benden, Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellemin yüceliğini anlatan, ona gösterilmesi gereken saygı ve itibârdan söz eden bir kitap yazmamı ısrarla istemiştin. Ayrıca onun yüce şahsına saygı göstermeyen, üstün mevkiine hürmette en küçük kusur eden kimsenin durumunu ortaya koymamı; önceki büyüklerimizin, sonraki âlimlerimizin bu konudaki sözlerini derlememi ve onları örnekler vererek açıklamamı arzu etmiştin.

Sen -Peygamber aleyhisselâma duyduğun saygı sebebiyle böyle bir istekte bulundun, Allah da sana nimetini ihsân eylesin- bu talebinle beni, yapılması son derece güç, oldukça çetin bir işe, çıkılması zor bir yokuşa yönelttiğin için kalbimi derin bir korku kapladı.

Bu Konuda Yazmanın Zorluğu

Bu konuda bir çalışma yapabilmek için önce sağlam esaslar tespit etmeli ve bazı meseleleri iyi hazmetmelidir. Meselâ Resûl-i Ekrem'de mutlaka bulunması gereken, ona maledilebilen, onda kesinlikle bulunmayacak veya bulunabilecek şeyleri bütün incelikleriyle ve derinlikleriyle bilmek gerekir. Bu arada nebî ile resûl; risâlet ile nübüvvet; Allah'ın habîbi olmakla dostu olmak arasındaki farkı ayırt etmek ve bu üstün derecelerin özelliklerine vâkıf olmak şarttır.

---

1. En'âm 6/91

Ve bu zor işin önünde nice engeller, yolunu çok iyi bilen ve süratle uçan kuşa bile gideceği hedefi şaşırtan, ayakların birbirine dolanmasına yol açan uçsuz bucaksız çöller vardır. İşaret taşlarının bulunmadığı o geniş çölde şâyet bilginin kılavuzluğu, yol bilen birinin rehberliği olmazsa akıl şaşkına döner. Cenâb-ı Hakk'ın yardımı ve desteği imdâda yetişmezse, o kaygan zeminde ayaklar kayıverir.

Bununla beraber Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yüce kıymetini, üstün ahlâkını ve onun daha önce hiçbir kula verilmeyen özelliklerini açıklamanın hem bana hem de sana sevap kazandıracağını umarak sorularını cevaplandırmaya karar verdim.

Dört Önemli Sebep

Bu kararımın başka sebepleri de vardır:

Birinci sebep, Allah'ın üzerimizdeki haklarından sonra hakların en üstünü olan Peygamber hakkını açıklamakla Allah'ın buyruğunu yerine getirmiş olacağım.

İkinci sebep, Peygamber Efendimiz'in kıymetini anlatmak sûretiyle **"Kendilerine kitap verilenler ona daha iyi inanacak; îmân edenlerin de îmânı artacaktır."**

> Burada şu âyete işaret edilmektedir: "Kendilerine kitap verilenler iyice inansın; iman edenlerin imanı artsın."[1]

Üçüncü sebep, Allah Teâlâ Ehl-i Kitap'tan, Resûl-i Ekrem hakkında bildiklerini halka açıklayacaklarına, bu bilgileri aslâ saklamayacaklarına dâir söz almıştır.

> Burada şu âyete işaret edilmektedir: "Vaktiyle Allah Ehl-i Kitaptan: 'Bu kitabı insanlara mutlaka açıklayacak, onu aslâ gizlemeyeceksiniz' diye söz almıştı da, onlar bu sözü önemsemeyip, kulak ardı etmiş ve değersiz dünya menfaatine karşılık onu değiştirmişlerdi. Onların değiştirme bedeli olarak aldıkları şey ne kadar fenâdır!"[2]

1. Müddessir 74/31.
2. Âl-i İmrân 3/187.

Dördüncü sebep de, Ebû Hüreyre radıyallahu anhın rivâyet ettiği şu hadîs-i şeriftir:

«مَنْ سُئِلَ عَنْ عِلْمٍ فَكَتَمَهُ، أَلْجَمَهُ اللهُ بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» "**Bir kimseye bildiği bir konu sorulduğunda cevap vermezse, kıyâmet gününde ağzına ateşten bir gem vurulur.**"[1]

Benden istenen vazifeyi en güzel şekilde yapmak niyetiyle ve büyük bir istekle hemen işe başladım. Çünkü insanın boynuna bir halka gibi dolanan çeşitli sıkıntılar yüzünden kalbi ve bedeni yorulur; farz ve nâfile ibâdetleri bile yapacak zaman bulamadığı olur; yaratıldığı en güzel biçimden aşağıların aşağısına yuvarlanıp gider.

> Kādî İyâz bu ifâdesiyle şu âyete işaret etmektedir: "Biz insanı en güzel biçimde yarattık. Sonra da onu aşağıların en aşağısına indirdik."[2]

Eğer Allah Teâlâ insanın hayrını dilerse, onun gönlünü âhirette takdir edilecek ve aslâ kınanmayacak işlere yöneltir. Zâten orada ya Cennet nimetleri veya Cehennem azâbı vardır. İşte bu sebeple insanın yapacağı şey; kendini Cehennem'den kurtarmak, elinden geldiğince güzel işler yapmak, başkalarına öğreteceği veya kendisinin öğreneceği faydalı ilimle meşgul olmaktır.

Allah kalbimizi ıslâh eylesin, günahlarımızı bağışlasın. Bütün gayretimizi âhireti kazanmaya, bizi kurtaracak ve Kendine daha çok yaklaştıracak işler yapmaya yöneltsin. Lütfu, keremi ve merhametiyle değerimizi artırıp derecemizi yükseltsin.

Kitabın Adı ve Bölümleri

Bu eseri yazmaya, bölümlerini belirlemeye, esaslarını ortaya koymaya ve onu özlü bir şekilde kaleme almaya niyet edince, ona ***eş-Şifâ bi-ta'rîfi hukūki'l-Mustafâ*** (الشِّفَا بِتَعْرِيفِ حُقُوقِ الْمُصْطَفَى) adını verdim ve şu şekilde dört bölüme ayırdım:

---

1. Tirmizî, İlim 3, nr. 2649; Ebû Dâvûd, İlim 9, nr. 3658 (Elbânî, *Sahîhu Süneni Ebî Dâvûd*, II, 411); İbni Mâce, Mukaddime 24, nr. 261; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 263, 296, 305, 344, 353, 495, 499, 508.
2. Tîn 95/4-5.

Birinci Bölüm

Yücelerden yüce Cenâb-ı Hakk'ın Resûl-i Ekrem'in şan ve şerefini yüceltmesi.

1. Allah Teâlâ'nın sevgili Peygamberini övmesi ve onun Kendi katındaki üstün yerini belirtmesi (10 bahis).

2. Cenâb-ı Mevlâ'nın onu hem yaratılış hem huy güzelliği bakımından mükemmel şekilde yaratıp dinî ve dünyevî erdemlerin tamamını ona vermesi (27 bahis).

3. Peygamber Efendimiz'in Allah katındaki yüce değerini ortaya koyan ve iki cihanda ona sunulacak olan ikrâmlara dâir sahîh ve meşhûr hadislerin zikredilmesi (12 bahis).

4. Allah Teâlâ'nın onun eliyle gerçekleştirdiği mûcizelerin ve ona lütfettiği özelliklerin açıklanması (30 bahis).

İkinci Bölüm

Resûl-i Ekrem'in varlıklar üzerindeki hakları.

1. Resûl-i Ekrem'e inanmanın farz, ona itâatin ve sünnetine uymanın şart olduğu (5 bahis).

2. Onu sevmenin ve ona bütün gönlüyle bağlanmanın gerekli olduğu (6 bahis).

3. Emirlerine saygının, şahsına hürmetin vazgeçilmez olduğu (7 bahis).

4. Ona salâtü selâm getirmenin hükmü, önemi ve sevâbı (10 bahis).

Üçüncü Bölüm

Resûl-i Ekrem'de kesinlikle bulunmayacak ve bulunabilecek hususlar, dünyevî işlerden ona nisbet edilebilecek veya edilemeyecek konular.

Ey okuyucu! Allah Teâlâ sana özel ikrâmlarda bulunsun. Bu bölüm, kitabımızın esası ve özüdür. Daha önceki iki bölüm ise, genişçe açıklayacağımız üzere bu bölümün girişi mâhiyetindedir. Daha sonraki bölümün de kendisine bağlı olduğu bu bölümde, okuyucuya va'dedilen şeyler gerçekleştirilecektir.

Okuyucuya va'dedilen şeyler gerçekleştiği ve eser tamamlandığı zaman, mel'ûn şeytanın göğsü hasedinden çatlayacak; mü'minin kalbi, oku-

duğu deliller sebebiyle büsbütün aydınlanıp içi rahatlayacak ve aklı olan herkes Peygamber Efendimiz'in kıymetini daha iyi anlayacaktır.

Bu bölümde iki büyük konu ele alınacaktır:

1. Allah Teâlâ'nın Peygamber Efendimiz'i günah işlemekten koruması ve diğer dinî meseleler (16 bahis).

2. Resûl-i Ekrem'in dünya ile ilgili hâlleri ve insan olması sebebiyle yaptığı işler (9 bahis).

Dördüncü Bölüm

Resûl-i Ekrem'e dil uzatan veya onu küçük düşürmeye kalkan kimseye uygulanacak hükümler.

1. Resûl-i Ekrem'e îmâ yoluyla dil uzatan veya onu açıkça küçümsemeye kalkışan kimsenin durumu (10 bahis).

2. Resûl-i Ekrem'e kin besleyen, zarar veren, onu küçük düşüren kimsenin durumu ile böylelerine verilecek cezâ, onlardan tövbe etmelerinin istenmesi, bu durumda onların cenâze namazlarının kılınıp kılınmayacağı, onların Müslümanlara, Müslümanların onlara mirasçı olup olamayacağı konuları (10 bahis).

Dördüncü bölümün bu iki kısmına üçüncü bir kısım daha ekledik. Bu kısımda Allah'a, peygamberlerine, meleklerine ve kitaplarına, Resûl-i Ekrem'in ailesine ve ashâbına hakaret edenlerin durumunu ele aldık. Bu son kısımda beş bahis yer almakta, böylece bütün bölümleriyle ve kısımlarıyla kitap tamamlanmış olmaktadır.

Bundan sonra îmânın nûru daha bir parıldayacak, yazılan eserler arasında pek kıymetli bir inci daha yerini almış olacaktır. Bu eser sâyesinde her karışıklık silinip gidecek, zan ve tahmine dayanan iddialar açığa kavuşacak, mü'minlerin kalbindeki cehâlet hastalığı yok olacak, onlar da hak ve gerçeği ortaya koyup câhillere aldırış etmeyeceklerdir.

Kendisinden başka ilâh olmayan Allah Teâlâ'dan böyle bir eserin telifi konusunda bana yardım etmesini niyâz ediyorum.

BİRİNCİ BÖLÜM

YÜCELER YÜCESİ CENÂB-I HAKK'IN RESÛL-İ EKREM'İN ŞÂN VE ŞEREFİNİ YÜCELTMESİ

İlimle birazcık uğraşan ve azıcık anlayışı olan kimse, Allah Teâlâ'nın Fahr-i Âlem sallallahu aleyhi ve sellemin şerefini nasıl yücelttiğini, sadece ona mahsus olmak üzere hesapsız erdemler, güzellikler ve mükemmellikler verdiğini, onun şânını dillerin ve kalemlerin anlatamayacağı derecede yükselttiğini anlar.

Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de Resûl-i Ekrem'in bu özelliklerini açıkladı. Onun yüce değerini bildirdi. Ahlâkını ve edebini övdü. İnsanları onun getirdiği esasları kabul etmeye ve buyruklarını benimsemeye teşvik etti. Onu herkesten üstün tuttu ve ona nimetlerini lütfetti. Sonra Resûlünü kötü huylardan arındırıp güzel huylarla bezedi, onu bu yönüyle medhetti.[1] Ve ona en büyük mükâfâtı verdi.

İşin başında da sonunda da en büyük lütufta bulunan Allah'tır. Bu sebeple dünyada da âhirette de hamd O'na mahsustur.

Cenâb-ı Hak Resûl-i Ekrem'ini en mükemmel bir fizikî görünümde ve heybette yaratıp bunu gözler önüne serdi. Ona pek güzel davranışlar, iyi huylar, insanlarla iyi geçinme kabiliyeti ve daha nice erdemler verdi.

1. Şu âyet Cenâb-ı Hakk'ın ona olan medhü senâsından biridir: "Şüphesiz ki sen pek büyük bir ahlâka sahipsin." (Kalem 68/4).

Sevgili Peygamberini; çağdaşlarının gördüğü, ona yetişenlerin tanık olduğu, daha sonraki nesillerin görmüş gibi bildiği insanı hayran bırakan mûcizelerle, karşı konulmaz delillerle, olağanüstü olaylarla destekledi. Bu gerçeğin bilgisi bize kadar geldi ve Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme îmân etmemiz sebebiyle onun nûru bizim üzerimize de aksetti.

Burak'ın Hırçınlığı

Ashâb-ı kirâmdan Enes ibni Mâlik[1] (v. 93/711) radıyallahu anh şöyle demiştir:

İsrâ gecesinde Burak,[2] ağzındaki gem, sırtındaki eğerle birlikte Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin yanına getirildi. Allah'ın Elçisi ona bineceği sırada Burak biraz huysuzluk etti.

> Burak; Peygamber Efendimiz'in tarifiyle, "katırdan küçük, eşekten büyük, adımını gözünün görebildiği en son noktaya atan beyaz renkli bir binek hayvanıdır."

Bunun üzerine Cebrâil aleyhisselâm ona:

«أَبِمُحَمَّدٍ تَفْعَلُ هٰذَا! فَمَا رَكِبَكَ أَحَدٌ أَكْرَمُ عَلَى اللهِ مِنْهُ» **"Sen Muhammed'e mi hırçınlık yapıyorsun? Şunu iyi bil ki, bugüne kadar senin sırtına, Allah Teâlâ'nın ondan daha değerli kabul ettiği bir kimse binmedi"** dedi.

İşte o zaman kimin huzûrunda bulunduğunu anlayan Burak, yaptığı huysuzluğun utancından ter içinde kaldı.[3]

---

1. Resûl-i Ekrem Medine'ye hicret ettiğinde Enes ibni Mâlik on yaşındaydı. Annesi onu Resûlullah Efendimiz'in hizmetine verdi. Enes tam on yıl süreyle Allah'ın Elçisi'ne hizmet etti. Savaşlarda bile onun hizmetinde bulunmaya çalıştı. Fahr-i Âlem Efendimiz, Enes'i çok sever, ona "Oğulcuğum! Yavrucuğum!" diye hitap eder, "İki kulaklı!" diye takılırdı. Enes, Allah'ın Resûlü'nden en çok hadis rivâyet eden yedi kişinin arasında yer aldı. Efendimiz'den duyduğu hadisleri yazar, onları başkalarına rivâyet ederdi. Güzel dinimizi tıpkı Peygamber Efendimiz gibi yaşamasıyla bilinirdi. İki Cihan Güneşi Efendimiz'e ait bir çubuğu ve onun bir saç telini yanından ayırmazdı. Öldüğü zaman, vasiyeti üzerine bu çubuğu yanına, Fahr-i Cihân Efendimiz'in saç telini de dilinin altına koydular.
2. Buhârî, Bed'ü'l-halk 6, nr. 3207; Müslim, Îmân 259, 264, nr. 164. Burak'a bu ad, şimşek (berk) hızıyla gittiği için verilmiştir.
3. Tirmizî, Tefsîr 17/2, nr. 3131; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 164; Ebû Ya'lâ el-Mevsılî, *Müsned* (Esed), V, 459, nr. 3184.

BİRİNCİ KISIM

ALLAH TEÂLÂ'NIN RESÛL-İ EKREM'İ ÖVMESİ VE ONUN KENDİ KATINDAKİ ŞÂN VE ŞEREFİNİ AÇIKLAMASI

Sevgili okuyucu!

Kur'ân-ı Kerîm'de, Muhammed Mustafâ sallallahu aleyhi ve sellemden övgüyle söz eden, onun sahip olduğu ahlâkî güzellikleri dile getiren, şân ve şerefini ortaya koyan, değerini yücelten pek çok âyet-i kerîme vardır. Bu âyet-i kerîmelerden mânası belirgin ve kesinlikle anlaşılır olanlarla yetinerek konuyu 10 bahiste inceledik.

1. Resûl-i Ekrem'e Övgü

Peygamber Efendimiz'i öven, onun güzel huylarını dile getiren âyet-i kerîmelerden biri şudur:

﴿لَقَدْ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُم بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾ **"Andolsun ki size kendi içinizden bir Peygamber gelmiştir. Sizin sıkıntıya düşmeniz ona pek ağır gelir. O size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir."**[1]

Tefsir âlimi ve Hanefî fakihi Ebü'l-Leys es-Semerkandî'nin[2] (v. 373/973) söylediğine göre; bu âyetteki "içinizden biri" anlamına gelen "enfüsiküm"

1. Tevbe 9/128.
2. Ebü'l-Leys es-Semerkandî diye ünlü olan bu âlimin adı Nasr ibni Muhammed'dir. O, hem müfessir hem Hanefî fakîhi hem de zâhiddir. Pek çok kitabı arasında, ikisi de birer vaaz ve nasihat kitabı olan *Tenbîhü'l-gâfilîn* ile *Bustânü'l-ârifin* adlı eserleri ünlüdür. Onun *Tefsîru'l-Kur'ân* adlı kitabı da zikredilmelidir.

kelimesini, âlimlerin büyük çoğunluğunun aksine bazıları "sizin en şereflini-niz" anlamında "enfesiküm" şeklinde okumuştur.

Allah Teâlâ mü'minlere veya Araplara yahut Mekkelilere ya da bütün insanlara -ki müfessirler bu âyette kime hitap edildiği konusunda böyle farklı görüşler belirtmişlerdir- şunu söylemiştir:

İçlerinden Bir Peygamber

Cenâb-ı Hak onlara, bütün özellikleriyle kendisini tanıdıkları, nerede doğup büyüdüğünü bildikleri, doğru sözlü ve güvenilir olduğu konusunda şüpheye düşmedikleri, yalancılıkla suçlayamadıkları, içlerinden biri olması sebebiyle kendileri hakkında kötü şeyler düşündüğünü ileri süremedikleri bir Peygamber göndermiştir. Zâten Araplar arasında Resûl-i Ekrem ile uzaktan yakından akrabalık bağı bulunmayan hiçbir kabile yoktur.

Ashâb-ı kirâmdan Abdullah ibni Abbâs'a[1] (v. 68/687) ve daha başka âlimlere göre, ﴿قُلْ لَا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ﴾ **"Tebliğime karşılık sizden akrabalık sevgisi dışında bir şey istemiyorum."**[2] âyeti, Peygamber Efendimiz'in muhataplarının Araplar olduğunu göstermektedir.

> İbni Abbâs bu âyeti yorumlarken Peygamber aleyhisselâmın Kureyş kabilesinin bütün kollarıyla akrabalığı olduğunu söylemiş ve Resûl-i Ekrem'in Kureyşlilere hitâben: "Aramızdaki akrabalığın hakkını verin" buyurduğunu belirtmiştir.[3] "Aramızdaki akrabalığın hakkını verin" demek, 'Ben iyiliğinizi isteyerek size nasıl doğru yolu gösteriyor ve sizi seviyorsam, siz de benim yolumu izleyin ve düşmanlarıma karşı beni destekleyin' demektir.

1. Abdullah ibni Abbâs, Peygamber Efendimiz'in amcası Hz. Abbâs'ın oğlu idi. Hicretten üç yıl önce Mekke'de doğdu; Allah'ın Elçisi onu kucağına alıp duâ etti; daha sonraları da ona duâ ettiği için İbni Abbâs pek üstün özelliklere sahip oldu. Resûl-i Ekrem'in hanımı Hz. Meymûne onun teyzesiydi. Bu sebeple bazı geceler Efendimiz'in yanında yatar, nasıl ibadet ettiğine dikkat eder ve onun gibi ibadet etmeye çalışırdı. Peygamber Efendimiz'den mükerrerleriyle birlikte 1660 hadis rivâyet etti ve çok hadis rivâyet edenler anlamında "müksirûn" diye anılan yedi kişi arasında yer aldı. Hz. Ömer, İbni Abbâs'ın görüşlerine değer verdiği için onu kendisine danışman yapmıştı. Abdullah ibni Abbâs, Tâif'te 71 yaşında vefât etti.
2. Şûrâ 42/23
3. Buhârî, Tefsîr 42/1, nr. 4818; Tirmizî, Tefsîr 42/1, nr. 3251.

Âyetteki "enfüsiküm" kelimesinin "enfesiküm" şeklinde okunması hâlinde de Resûl-i Ekrem'in bütün insanların soyca en şereflisi, en üstünü ve en erdemlisi olduğu belirtilmektedir. Bu da övgünün en üstün derecesidir.

Daha sonra Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem'i, insanların doğru yolu bulması, en doğru inanca sahip olması, kurtuluşa ermesi, güçlerinin yetmeyeceği şeylerin onlara emredilmemesi, hiçbirinin dünya ve âhirette zarar görmemesi gibi hususlardaki şiddetli arzusu sebebiyle, ayrıca mü'minlere olan düşkünlüğü, onlara yönelik aşırı şefkat ve merhameti dolayısıyla bu şekildeki en üstün vasıflarla övmüştür.

Bazılarına göre Allah Teâlâ bu âyette Peygamber Efendimiz'in **"mü'minlere daha da şefkatli** (Raûf) **ve merhametli** (Rahîm)" olduğunu ifâde etmek sûretiyle Esmâ-i hüsnâ'sından olan "Raûf" ve "Rahîm" isimlerini ona vermiştir.

Resûl-i Ekrem'i öven âyetlerden biri de şudur:

﴿لَقَدْ مَنَّ اللهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ، وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾

"Şüphesiz Allah mü'minlere büyük bir lütufta bulundu: Zira daha önce apaçık bir sapkınlık içindeyken, onlara âyetlerini okuyan, onları günahlarından temizleyen, onlara kitabı ve hikmeti öğreten kendi içlerinden bir peygamber gönderdi."[1]

Peygamber Efendimiz'i medheden âyetlerden bir başkası şöyledir:

﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ، وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾

"O Allah ki, kitap ehli olmayanlar içinde, onlara âyetlerini okuyan, onları her türlü kirden arındıran ve onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermiştir. Oysa onlar daha önce apaçık bir şaşkınlıkta idiler."[2]

1. Âl-i İmrân 3/164.
2. Cum'a 62/2.

Allah Teâlâ'nın şu buyruğu da böyledir:

﴿كَمَآ أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِّنكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ﴾

"Nitekim size içinizden bir peygamber gönderdik. O size âyetlerimizi okur, sizi günahlardan arındırır, size kitabı ve hikmeti öğretir, bilmediğinizi belletir."[1]

Sizin En Şerefliniz

Hz. Ali'den rivâyet edildiğine göre, Resûl-i Ekrem Efendimiz, yukarıdaki âyette geçen "sizin en şerefliniz" anlamındaki kelimeyi şöyle açıklamıştır:

«نَسَبًا وَصِهْرًا وَحَسَبًا لَيْسَ فِي آبَائِي مِنْ لَدُنْ آدَمَ سِفَاحٌ، كُلُّهَا نِكَاحٌ» "Sizin 'en şerefliniz' demek; akrabalık, hısımlık, atalarının iftihar edilecek güzel meziyetlerine sahip olma bakımından en şerefliniz demektir. Çünkü Hz. Âdem'den bu yana bütün atalarım nikâh yoluyla evlenmiş, hiçbiri zina etmemiştir."[2]

Tefsir âlimi İbnü's-Sâib el-Kelbî[3] (v. 146/763) bu konuda şöyle diyor:

"Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin şeceresindeki 500 annenin adını yazdım. Bunların arasında evlilik dışı cinsel ilişki kuran veya İslâm öncesi dönemdeki ahlâksızlıkları yapan birine rastlamadım."[4]

---

1. Bakara 2/151.
2. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* (İvezullah), V, 80, nr. 4728; Heysemî, *Mecma'u'l-bahreyn* (Abdülkuddûs), VI, 125; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VIII, 214; Elbânî, *İrvâü'l-galîl*, VI, 329-334. Elbânî bu hadisi değişik lâfızlarla Hz. Ali, Hz. Âişe, Abdullah ibni Abbâs ve Ebû Hüreyre'nin de rivâyet ettiğini ve hadisin hasen olduğunu söylemektedir.
3. Muhammed ibni Sâib el-Kelbî, Kûfeli bir tefsir, Arap dili, tarih ve nesep âlimidir. Hadis âlimleri, hakkında çeşitli eleştiriler yapılan bu zâtın rivâyetlerini güvenilir bulmamışlardır. Kâdî İyâz, ileride "**İslâm Düşmanlarının Bazı İftirâlarına Reddiye**" bahsinde (bk. III, 26) bu zât hakkında şöyle demiştir: "İbnü's-Sâib el-Kelbî'nin rivâyetine gelince, Allah rahmet eylesin Bezzâr'ın da söylediği gibi o, son derece zayıf ve çok yalan söyleyen bir râvi olduğu için ondan hadis rivâyet etmek de, kendisinden söz etmek de doğru değildir."
4. İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, I, 60; İbni Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk* (Amrî), III, 403. İbnü'l-Kelbî 500 rakamını verirken Resûl-i Ekrem'in soyundaki diğer hanımları da kastetmiştir.

Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümâ: ﴿وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِدِينَ﴾ **"Secde edenler arasındaki dolaşmanı da Allah görür"**[1] âyetini: "Seni Peygamber olarak ortaya çıkarıncaya kadar, bir peygamberin soyundan diğer peygamberin soyuna geçirmek sûretiyle dolaşmanı bilir" şeklinde tefsir etmiştir."[2]

Allah'ı Kullarına Tanıtan

Hz. Hüseyin'in torunlarından "Ca'fer-i Sâdık" diye bilinen Ca'fer ibni Muhammed[3] (v. 148/765) şöyle demiştir:

"Allah Teâlâ, peygamber göndermeden kullarının, Kendisini lâyıkıyla tanıyıp ibâdet edemeyeceklerini bildiği için, kullarına bu konudaki âcizliklerini bildirdi ve Kendisiyle kulları arasında bildirimlerde bulunmak üzere, görünüş bakımından onlara benzeyen kendi cinslerinden bir peygamber yolladı ve o Peygamber'e Kendi özelliklerinden olan şefkat ve merhameti ihsân etti.

Onu mahlûkâtına doğru sözlü bir elçi olarak gönderdi. O, Peygamber'e itâat etmeyi Kendine itâat saydı. Onun emirlerine saygı göstermeyi Kendine saygı ve yolunca gitme olarak kabul etti.[4] Ve şöyle buyurdu: ﴿مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ﴾ **"Peygambere itâat eden, Allah'a itâat etmiş olur."**[5]

> Şu hadîs-i şerîf, bu âyeti tefsir etmektedir: "Bana itaat eden Allah'a itaat etmiş, bana karşı gelen Allah'a karşı gelmiş olur."[6]

---

1. Şuarâ 26/219
2. İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, I, 25; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), XI, 362, nr. 12021; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VII, 86, VIII, 214.
3. Bu zât Hz. Hüseyin'in torunu Muhammed el-Bâkır'ın oğlu ve on iki imâmın altıncısı olan Câfer-i Sâdık'tır.
4. Bu ifâdeyle şu âyete işaret edilmektedir: "Peygamber'in emrine aykırı hareket edenler, başlarına bir belâ gelmesinden veya elem verici bir azaba uğramaktan sakınsınlar." (Nûr 24/63).
5. Nisâ 4/80.
6. Buhârî, Cihâd 109. nr. 2957, Ahkâm 1, nr. 7137; Müslim, İmâre 32, 33, nr. 1835; Nesâî, Bey'at 27, nr. 4204; İbni Mâce, Mukaddime 1, nr. 3, Cihâd 39, nr. 2859

Âlemlere Rahmet

﴿وَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ إِلَّا رَحۡمَةٗ لِّلۡعَٰلَمِينَ﴾ **"Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik."**[1]

> Peygamber Efendimiz'in şu hadîs-i şerîfi de âyetteki mânayı ifâde etmektedir:
>
> "Ey insanlar! Ben âlemlere hediye edilmiş bir rahmet peygamberiyim."[2]

Endülüslü âlim Ebû Bekir ibni Tâhir[3] de (v. 484/1091) şöyle demiştir:

"Allah Teâlâ Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemi merhamet zînetiyle süslemiştir. Onun varlığı rahmettir. Bütün şemâili ve sıfatları (görünen ve görünmeyen güzel huyları) yaratılmışlara rahmettir. Onun bu rahmetinden nasip alanlar dünya ve âhirette her türlü kötülükten korunur, her iki âlemde bütün güzelliklere nâil olurlar. Nitekim Allah Teâlâ ona: "Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik." buyurmuştur. Bu duruma göre o hayattayken de rahmet idi; vefâtından sonra da rahmettir."

Gerçekten de Peygamber-i Zîşân Efendimiz: «حَيَاتِي خَيْرٌ لَكُمْ، وَمَوْتِي خَيْرٌ لَكُمْ» **"Hayatım da sizin için hayırlı, vefâtım da sizin için hayırlıdır."** buyurmuştur.[4]

Bir başka hadisinde de şöyle buyurmuştur:

«إِذَا أَرَادَ اللهُ رَحْمَةَ بِأُمَّةٍ قَبَضَ نَبِيَّهَا قَبْلَهَا، فَجَعَلَهُ لَهَا فَرَطًا وَسَلَفًا» **"Allah Teâlâ, bir ümmete rahmetle muâmele etmek isterse, o ümmetin peygamberini onlardan önce vefât ettirir. Onu, kendileri için âhirette öncü ve kılavuz yapar."**[5]

---

1. Enbiyâ 21/107
2. Dârimî, Mukaddime 3, nr. 15; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* (İvezullah), III, 223, 2981; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), I, 91, nr. 100; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VIII, 257; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, I, 882-886, nr. 490.
3. Ebû Bekir İbni Tâhir adında Endülüslü birkaç âlim vardır. *Şifâ-i Şerîf* şârihi Hafâcî'nin kanaatine göre bu zât İbni Abdülber en-Nemerî'nin talebesi olan hadis hâfızı Ebû Bekir İbni Tâhir ibni Müfevviz Ahmed el-Me'âfirî eş-Şâtıbî olmalıdır.
4. Bezzâr, *Müsned* (Mahfûzurrahmân), V, 308; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, IX, 24. Resûl-i Ekrem Efendimiz yaşadığı sürece ümmetine doğru yolu gösterdiği gibi, âhiret hayatında da onlara şefâat edecektir.
5. Müslim, Fezâil 24, nr. 2288; İbni Hibbân, *es-Sahîh* (Arnaût), XV, 22-23, nr. 6647, XVI, 198-199, nr. 7215.

Hadîs-i şerîfin devamı şöyledir: "Allah Teâlâ, bir ümmeti de helâk etmek isteyince, daha peygamberleri sağ iken o millete azâb eder, onun gözü önünde onları mahveder. Elçisini yalanlayıp emrine karşı gelmeleri yüzünden onları helâk etmek sûretiyle peygamberini de memnun ve teselli eder."

İnsanlara ve Cinlere Rahmet

Tefsir âlimi ve Hanefî fakihi Ebü'l-Leys es-Semerkandî (v. 373/973) "Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik" âyetindeki "âlemlere" ifâdesini "insanlara ve cinlere rahmet olarak gönderdik" diye açıklamıştır.

Bu ifâdeyi şöyle de açıklayanlar olmuştur:

Allah Teâlâ Peygamber Efendimiz'i mükellef olan bütün varlıklara (insanlara, cinlere ve meleklere) rahmet olarak göndermiştir. O, mü'minlere doğru yolu göstermek, münâfıklara can güvenliği sağlamak, kâfirlere de başlarına gelecek azâbı âhirete ertelemek sûretiyle rahmet olmuştur.

Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümâ şöyle der: "Peygamber Efendimiz hem mü'minler hem kâfirler için rahmet vesilesidir. Çünkü kâfirler, Peygamberlerini yalanlayan diğer milletlerin başına gelen belâlardan onun sâyesinde kurtulmuşlardır."[1]

Bu rivâyete göre İbni Abbâs: "Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik"[2] âyetini açıklarken, "Resûl-i Ekrem'e inanmayan kâfirlerin, daha önceki ümmetlerin başına gelen "maymuna dönüştürülmek (mesh), yerin dibine geçirilmek" gibi belâlardan kurtulduklarını söylemiştir.

Bu Rahmetten Cebrâil'in Nasibi

Rivâyet edildiğine göre Resûl-i Ekrem Efendimiz Cebrâil aleyhisselâma "Bana verilen rahmetten senin de bir nasibin oldu mu?" diye sordu. O da: "Evet, oldu. Sonumun nasıl olacağı konusunda endişem vardı. Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de beni "Bir elçi ki pek kuvvetli, Arş Sahibi katında

1. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), XII, 23, nr. 12358.
2. Enbiyâ 21/107

itibârlıdır. Orada sözü dinlenir, ona güvenilir."[1] diye övünce hiçbir korkum kalmadı." dedi.[2]

Hz. Hüseyin'in torunu Ca'fer-i Sâdık lâkabıyla anılan Ca'fer ibni Muhammed'in ﴿فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ﴾ **"Selâm olsun sana Ashâb-ı yemînden"**[3] âyetini "Ó Ashâb-ı yemîn, Muhammed'in varlığı sâyesinde azâbdan kurtulmuştur" şeklinde açıkladığı rivâyet edilmiştir.

Hidâyet Nûru

Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

﴿اللَّهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ، مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكٰوةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ، اَلْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ، اَلزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ، نُورٌ عَلَى نُورٍ، يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَآءُ، وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ، وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾

"Allah göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nûrunun misâli, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. Bu lamba bir cam içindedir. Bu cam, inci gibi parlayan bir yıldıza benzer ki, ne doğuya ne de batıya âit olmayan mübârek bir zeytin ağacının yağından tutuşturulur. O yağ, neredeyse kendisine ateş dokunmasa bile kendiliğinden ışık verecek hâldedir. Bu durum nûr üzerine nûrdur! Allah dilediği kimseyi Kendi nûruna iletir; bunun için de insanlara birçok misâller verir, Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir."[4]

Her ikisi de tâbiîn âlimi olan Ka'bü'l-Ahbâr[5] (v. 32/652) ve Saîd ibni

1. Tekvîr 81/20-21. Bu âyetler hakkında beşinci bahiste verilen açıklamaya bakınız (s. 122).
2. Bu rivâyetin kaynağı bulunamamıştır.
3. Vâkıa 56/91
4. Nûr 24/35.
5. Kâ'bü'l-Ahbâr, Resûl-i Ekrem zamanında bir Yahudi âlimi iken Hz. Ebû Bekir devrinde Müslüman olan ve Benî İsrâil'e dâir rivâyetleriyle tanınan tâbiîn âlimidir. Kâ'bü'l-Ahbâr'ın babası, önde gelen bir Yahudi âlimiydi. Tevrât'ın bir kısmını yazıp oğluna vermiş ve ona bunlarla yetinmesini tavsiye etmiş, diğer kitaplarını ise bir dolaba kilitleyip onları okumamak üzere ondan söz almıştı. Babasının vefâtından sonra İslâmiyet'in her tarafa yayılması üzerine Kâ'bü'l-Ahbâr babasının sakladığı kitapları açıp okudu; bu kitaplarda Resûlullah ile ümmetinin özelliklerini görünce İslâmiyet'i kabul etti. Kâ'bü'l-Ahbâr hakkında geniş bilgi için bk. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXIV, 1-3.

Cübeyr[1] (v. 95/714) "Bu âyette geçen ikinci nûrdan maksat, Muhammed aleyhisselâmdır." demişlerdir.

Evet, "O'nun nûrunun misâli" demek "Nûr-i Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem" demektir.

Sûfî müfessir Sehl ibni Abdillah et-Tüsterî[2] (v. 283/896) de şöyle demiştir:

"Allah göklerin ve yerin nûrudur" ifâdesinin anlamı, gök ve yer halkını hidâyete erdiren Allah'tır demektir."

> Buna göre Sehl ibni Abdillah "nûr" kelimesine "hidâyete erdiren" anlamı vermiştir. Çünkü nûr, kendisi görünen, başka şeyleri de gösteren şeydir.

"Muhammed aleyhisselâmın nûru", atalarının sulbüne bırakıldığı zaman, bu nûr âyette belirtildiği şekilde bir kandil gibiydi.

> Yani atalarının zürriyetinde ışık saçmaktaydı.

Burada onun kalbi lambaya (misbâh), göğsü de fânusa (zücâce) benzetilmiştir.

Resûl-i Ekrem'in göğsü, îmân ve hikmetle dolu olduğundan inci gibi parlayan bir yıldızı andırmaktadır.

"Mübârek bir zeytin ağacının yağından tutuşturulur" demek, "Resûl-i Ekrem'in nûru, İbrâhim aleyhisselâmın nûrundan tutuşturulmuştur" demektir. Hz. İbrâhim birçok peygamberin atası olduğu için burada onunla misâl verilmiştir.

"O yağ, neredeyse kendisine ateş dokunmasa bile, kendiliğinden ışık verecek hâldedir" demek, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin peygamberliği, ateş değmeden aydınlatacak bir hâli olan o yakıt gibidir; Resûlullah daha konuşmadan onun Peygamber olduğu anlaşılır, demektir.

1. Saîd İbni Cübeyr hadis ve tefsir konularındaki rivâyetleriyle ve fıkıh bilgisiyle ünlü bir âlimdir. Âlimlerin başı (cihbîzü'l-ulemâ) diye tanınmıştır. Onun en çok faydalandığı hocası Abdullah ibni Abbâs, sonra Abdullah ibni Ömer'dir. Saîd ibni Cübeyr'i önceleri Kûfe kadılığına tâyin eden Haccâc-ı Zâlim, daha sonraları onu kendi icraatlarına ve Emevî yönetimine karşı çıktığı için şehid etmiştir.
2. Sehl ibni Abdillah et-Tüsterî ünlü bir zâhid ve müfessirdir. Onun *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-azîm ve Tefsîrü't-Tüsterî* diye anılan bir işârî tefsiri ve çeşitli risâleleri vardır.

Bu âyet hakkında daha başka yorumlar da yapılmıştır. Doğrusunu Allah bilir.

Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'in daha başka âyetlerinde de Muhammed aleyhisselâmı "nûr ve nûr saçan bir kandil" diye adlandırmıştır.

Şu âyetler böyledir:

﴿قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ﴾ **"Şüphesiz size Allah'tan bir nûr ve gerçeği açıkça gösteren bir kitap da geldi."**[1]

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا، وَدَاعِيًا إِلَى اللهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا﴾ **"Ey Peygamber! Biz seni bir şâhit, bir müjdeci ve bir uyarıcı, O'nun izniyle Allah'a çağıran bir dâvetçi ve nûr saçan bir kandil olarak gönderdik."**[2]

Göğsünü Ferahlatmadık mı?

﴿أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ. وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ. الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ. وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ. فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا. إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا. فَإِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ. وَإِلَى رَبِّكَ فَارْغَبْ﴾

"Biz senin gönlünü ferahlatmadık mı?

Belini büken o ağır yükünü üzerinden kaldırmadık mı?

Şânını da yüceltmedik mi?

Zorlukla beraber şüphesiz bir kolaylık vardır.

Evet, zorlukla beraber şüphesiz bir kolaylık vardır.

Öyleyse bir işi bitirince bir başka işe giriş. Ve yalnız Rabbine yönelip yalvar."[3]

"Biz senin gönlünü ferahlatmadık mı?"[4] âyetindeki "sadr" ifâdesi ile kalp, "göğsü açmak" ifâdesiyle de kalbi genişletmek, gönlü ferahlatmak kastedilmektedir.

Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümâ, bu âyeti açıklarken "Allah Teâlâ onun göğsünü İslâmiyet'le ferahlatmıştır." der.

1. Mâide 5/15.
2. Ahzâb 33/45-46.
3. İnşirâh 94/1-8.
4. İnşirâh 94/1.

> Bu yorum, "Allah kimin gönlünü İslâma açmışsa, o kimse Rabbinden bir nûr üzerindedir"[1] âyetine uygun düşmektedir

Sûfî müfessir Sehl ibni Abdillah et-Tüsterî de (v. 283/896) Allah Teâlâ'nın, Resûlullah'ın göğsünü "peygamberlik nûruyla" ferahlattığını söyler.

Ünlü tâbiîn âlimi Hasan-ı Basrî[2] (v. 110/728) ise Allah Teâlâ'nın onun kalbini "doğru karar verme kabiliyeti ve ilimle" doldurduğunu belirtir.

Bazılarına göre de bu âyetin (İnşirâh 94/1) mânası şöyledir: "Şeytan seni rahatsız etmesin diye kalbini temizlemedik mi?"

> Bu ifâde ile Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem'i şeytandan ve onun telkinlerinden koruduğu da anlatılmaktadır. Enes ibni Mâlik'in rivâyet ettiğine göre, Resûl-i Ekrem Efendimiz süt annesi Halîme'nin yanında bulunduğu sırada çocuklarla oynarken Cebrâil aleyhisselâm yanına geldi, onu tutup yere yatırdı, kalbini yardı, oradan bir kan pıhtısı çıkardı ve Resûl-i Ekrem'e:
>
> "Şeytanın senden olan nasibi işte budur" dedi. Kalbini altın bir tasın içinde zemzem ile yıkadıktan sonra yerine koydu ve kapattı. Çocuklar koşarak sütannesi Halîme'ye geldiler ve ona:
>
> "Muhammed'i öldürdüler" diye olup biteni haber verdiler. Geri dönüp Resûl-i Ekrem'in yanına geldikle-

1. Zümer 39/22.
2. Tam adı Ebû Saîd Hasan ibni Yesâr şeklindedir. Tefsir, hadis, fıkıh ve kıraât ilimlerinde söz sahibi bir âlimdir. Annesi, Peygamber Efendimiz'in hanımı Ümmü Seleme radıyallahu anhânın hizmetkârı idi. Bebekliği sırasında annesi bir iş yaparken ağladığı zaman, Ümmü Seleme annemiz memesini vererek onu sâkinleştirmeye çalışırdı. Hasan-ı Basrî işte böyle bir ortamda yetiştiği, başta Enes ibni Mâlik olmak üzere 120 kadar sahâbî ile görüştüğü ve onların duâsını aldığı için seçkin bir ilim ve gönül adamı oldu. Basra'da yaptığı etkili vaazlarıyle büyük hizmetler yaptı. Dünyaya değer vermeyen Hasan-ı Basrî'nin pek güzel sözleri vardır. Bunlardan ikisi şöyledir: "Her ümmetin bir putu vardır, bu ümmetin putu da altın ve gümüştür." Ölümden korkan birine şöyle demiştir: "Arkanda servet bıraktığın için ölümden korkuyorsun, serveti önden gönderseydin korkmazdın." Hasan-ı Basrî hazretleri hakkında daha fazla bilgi için ayrıca bk. II, 59.

rinde renginin atmış olduğunu gördüler." Enes radıyallahu anh bu olayı anlattıktan sonra: "Peygamber Efendimiz'in göğsünde meleğin diktiği iğnenin izini görürdüm" derdi.[1]

Belini Büken Yük!

"Yükünü üzerinden kaldırmadık mı? Bir yük ki belini büküyordu."[2] âyetindeki "yük"ün ne olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Kimine göre Allah Teâlâ "yükünü kaldırmak" ifâdesiyle "Peygamberlikten önceki devirde yapabileceği hatâlardan onu koruduğunu" kastetmiştir. Kimine göre bu yük, Câhiliye devrinde[3] yapılan kötü hâl ve davranışlardır. Kimine göre de "Resûl-i Ekrem Efendimiz'in üstlendiği ağır peygamberlik görevini insanlara tebliğ ettirmek sûretiyle onu bu yükten kurtardığı" anlatılmaktadır. Bu sonuncu görüşü Şâfiî fakihi Ebü'l-Hasen el-Mâverdî[4] (v. 450/1058) ve sûfî müfessir Ebû Abdurrahman es-Sülemî[5] (v. 412/1021) nakletmiştir.

Tefsir âlimi ve Hanefî fakihi Ebü'l-Leys es-Semerkandî'nin (v. 373/973) nakline göre ise söz konusu âyetin anlamı: "Biz seni koruduk, eğer korumasaydık günahlar belini bükerdi." demektir.

Şânı Nasıl Yüceltilmiştir?

"Şânını da yüceltmedik mi?"[6] âyetindeki "şânını yüceltme" işi hadis hâfızı Yahyâ bin Âdem'e[7] (v. 203/818-819) göre Resûl-i Ekrem'e peygamberlik verilmesi sûretiyle olmuştur.

1. Müslim, Îmân 261, nr. 162; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 149, 288.
2. İnşirâh 94/2-3.
3. İslâmiyet'ten önceki döneme "Câhiliye Devri" denir.
4. Siyâset ve ahlâk nazariyeleriyle tanınan ünlü Şâfiî fakîhi Ebü'l-Hasen el-Mâverdî hakkında bilgi için bk. II, 350.
5. Ebû Abdurrahman es-Sülemî bir sûfî olup sûfîlerin bakışını yansıtan bir tefsiri ve tanınmış sûfîlere dâir eserleri vardır.
6. İnşirâh 94/4.
7. Yâhyâ bin Âdem, rivâyet ettiği hadisler *Kütüb-i Sitte*'de bulunan bir hadis hâfızı ve devrinin en tanınmış âlimidir. Onun ünlü talebeleri arasında Ahmed bin Hanbel, Yahyâ bin Maîn, Ali bin Medînî gibi tanınmış hadis hâfızları da vardır. Yâhyâ bin Âdem'in *Kitâbü'l-Harâc* adlı eseri günümüze ulaşmış ve yayımlanmıştır (nşr. Ahmed Muhammed Şâkir, Kahire 1347).

Bazılarına göre mânası, "lâ ilâhe illallah" kelime-i tevhîdine işaretle "Adım anıldığı zaman senin de adının anılmasıyla şânını yücelttik." demektir.

Bazılarına göre de ezânda ve kāmette "Eşhedü ellâ ilâhe illallah" cümlesinin hemen ardından, "Eşhedü enne Muhammede'r-resûlullah" denmek sûretiyle Resûl-i Ekrem'in şânı yüceltilmiştir.

Kısacası Allah Teâlâ, İnşirâh sûresinde geçen "gönlünü ferahlatmak, belini büken yükü kaldırmak, şânını yüceltmek" gibi ifâdelerle, Resûl-i Ekrem'ine büyük nimetler verdiğini, onun Kendi nezdinde üstün bir değere sahip olduğunu, ona kıymetli ikrâmlarda bulunduğunu beyân buyurmaktadır. Evet, Cenâb-ı Hak Peygamberine îmân ve hidâyet ihsân ederek onun gönlünü ferahlatmış; ilim öğrenmesi, hikmeti taşıyabilmesi için kalbini genişletmiş; getirdiği dini bütün dinlere üstün kılarak,[1] onu Câhiliye hayatının bütün kötülüklerinden nefret ettirerek o devrin yükünü omuzlarından indirmiş; kendisine gönderilen Kur'an'ı insanlara tebliğ etme imkânı vererek üzerindeki risâlet ve nübüvvet yükünün ağırlığını gidermiş; değerini yükselterek, mertebesini yücelterek ve adını Kendi adıyla birlikte anarak onu methetmiştir.

Tâbiîn müfessirlerinden Katâde bin Diâme es-Sedûsî[2] (v. 117/735) de bu konuda şöyle demiştir:

Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem'in şânını hem dünyada hem de âhirette yüceltmiştir. Çünkü bir kimse halka hitap ederken veya Kelime-i şehâdet getirirken yahut namaz kılan kimse tahiyyâtta iken mutlaka "Eşhedü ellâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden resûlullah" der.

1. Kādî İyâz bu ifâdesiyle şu âyetlere işaret etmektedir: "Resûlünü bütün dinlere üstün kılmak için, hidâyet ve hak din ile gönderen O'dur." (Tevbe 9/33; Fetih 48/28; Saf 61/9).
2. Katâde bin Diâme es-Sedûsî âmâ olarak doğdu. Duyduğu her şeyi ezberleyen pek güçlü bir hâfızası vardı. Sahâbeden Enes ibni Mâlik'ten ve tâbiîn âlimlerinden hadis dinleyip öğrendi. Ünlü tâbiîn âlimi Hasan-ı Basrî'nin yanında on iki yıl kalarak ondan kırâat, tefsir, hadis gibi ilimleri tahsil etti.

Allah'ın Adıyla Birlikte Anılmak

Ashâb-ı kirâmdan Ebû Saîd el-Hudrî[1] (v. 74/694) radıyallahu anhdan rivâyet edildiğine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Cebrâil aleyhisselâm bana geldi ve:

'Ey Allah'ın Resûlü! Benim de Rabbim, senin de Rabbin olan Allah sana: Zikrini nasıl yücelttiğimi biliyor musun? diye soruyor.' dedi. Ben de cevâben:

'Allah daha iyi bilir' dedim.[2] Cebrâil aleyhisselâm, Allah Teâlâ'nın o soruya şöyle cevap verdiğini bildirdi:

'Benim adım anıldığı zaman senin adın da anılmak sûretiyle zikrini yücelttim."[3]

İlk devir sûfî, muhaddis ve müfessirlerinden İbni Atâ'ya[4] (v. 309/922) göre "Şânını da yüceltmedik mi?"[5] âyetinin mânası, "Bir kimsenin tam mânasıyla îmân etmiş olmasını, senin adını Benim adımla birlikte anması şartına bağladım" demektir.

Yine İbni Atâ söz konusu âyeti: "Ey Resûlüm! Senin adının anılmasını Benim adımın anılması olarak kabul ettim. Dolayısıyla seni anan Beni anmış olur", şeklinde de açıklamıştır.

---

1. Adı Sa'd ibni Mâlik'tir. Medineli olan bu kıymetli sahâbî henüz küçük yaşta iken Uhud Savaşı'na katılmak istedi, fakat Resûl-i Ekrem ona henüz küçük olduğunu söyledi; daha sonraları Peygamber Efendimiz ile birlikte on iki gazveye katıldı. En çok hadis rivayet eden yedi kişiden biri oldu. Fahr-i Âlem Efendimiz'in vefâtından sonra Medine'de fetvâ vermekle ve talebe yetiştirmekle meşgul oldu. Bakıma muhtaç çocukları evine alır, onları besler, büyütür ve eğitirdi.
2. Hadîs-i şerîfin kaynaklarında bu cümle: "Allah daha iyi bilir" şeklinde olduğu hâlde, *Şifâ-i Şerîf*'te "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" diye yazılması, Aliyyü'l-Kârî'nin de dediği gibi bir yazım hatâsı olmalıdır (*Şerhu'ş-Şifâ*, I, 45-46).
3. İbni Hibbân, *es-Sahîh* (Arnaût), VIII, 175, nr. 3382; Ebû Ya'lâ el-Mevsılî, *Müsned* (Esed), II, 522, nr. 1380.
4. "İbni Atâ" diye bilinen Ebü'l-Abbâs Ahmed ibni Muhammed ibni Sehl el-Bağdâdî, ilk devir zâhid ve sûfîlerinden muhaddis ve müfessir bir âlimdir. Onun Kur'ân-ı Kerîm'i her gün hatmettiği söylenir. Hayatında hadis ön planda iken, on çocuğundan dokuzu eşkıya tarafından katledilince kendini tasavvufa vermiştir. Ünlü sûfî Hallâc-ı Mansûr ile arkadaş olmuş, Cüneyd-i Bağdadî gibi sûfîlerin sohbetinden istifâde etmiştir.
5. İnşirâh 94/4.

"Bile Yazdım Âdım İle Âdını"

Hz. Hüseyin'in torunlarından Ca'fer-i Sâdık da (v. 148/765) âyeti şöyle açıkladı: "Seni Resûlullah diye anan kimse, Benim Rab olduğumu kabul etmiş olur."

Bazı âlimler[1] "Şânını da yüceltmedik mi?"âyetiyle Resûl-i Ekrem'in âhiretteki şefâatine işaret edildiğini söylemiştir.

Peygamber Efendimiz'in şânını yücelten hususlardan bir diğeri de;

﴿وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ **"Allah'a ve Resûlüne itâat edin"**[2] âyetinde olduğu gibi Allah Teâlâ'nın, Resûlullah'a itâatle Kendine itâati birlikte anması;

﴿آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ **"Allah'a ve Resûlüne îmân edin"**[3] âyetinde olduğu gibi, onun adıyla Kendi adını yan yana zikretmesidir. Görüldüğü gibi Allah Teâlâ her iki âyette de Kendi adıyla Resûlü'nün adını mutlak beraberliği ifâde eden "ve" (vav) harfiyle birbirine bağlamıştır. Peygamber Efendimiz'den başka bir şahsın adıyla Allah adının birleştirilmesi söz konusu olamaz.

Nitekim ashâb-ı kirâmdan Huzeyfe İbnü'l-Yemân[4] (ö. 36/656) radıyallahu anhın Peygamber Efendimiz'den rivâyet ettiğine göre Allah'ın Elçisi şöyle buyurmuştur:

«لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ مَا شَاءَ اللَّهُ وَشَاءَ فُلَانٌ، وَلَكِنْ، مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ شَاءَ فُلَانٌ» "Hiçbiriniz, Allah dilerse ve filanca dilerse demeyiniz. Bunun yerine, Allah dilerse, sonra filanca dilerse deyiniz."[5]

> "Allah dilerse ve filanca dilerse" şeklinde "ve" bağlacıyla iki isim yan yana zikredilirse, bu iki isim birbirine denk

1. Şâfiî fakîhi Ebü'l-Hasen el-Mâverdî bu âlimlerden biridir (Aliyyü'l-Kârî, *Şerhu'ş-Şifâ*, I, 46).
2. Âl-i İmrân 3/132.
3. Hadîd 57/7.
4. Huzeyfe İbnü'l-Yemân, Peygamber Efendimiz'in sırdaşı olarak bilinir. Allah'ın Elçisi ona hem ileride olacak bazı fitneleri hem de münâfıkların adlarını bildirmiştir. İşte bu sebeple Hz. Ömer, onun bulunduğu cenâzede bulunur ve cenâze namazını kılar, onun katılmadığı cenâzeye de katılmazmış. Huzeyfe, Hz. Ömer devrinde Medâin vâliliği yapmış, fetihlere katılmış, hattâ bazı savaşlarda kumandanlık da yapmıştır.
5. Ebû Dâvûd, Edeb 84, nr. 4980 (Elbânî, *Sahîhu Süneni Ebî Dâvûd*, III, 223); Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, V. 384, 394, 398.

tutulmuş olur ki bu aslâ câiz değildir. Bu konuda Peygamber Efendimiz kendisinden misâl vererek: "Allah dilerse ve Muhammed de dilerse demeyiniz. Bunun yerine Allah dilerse sonra Muhammed de dilerse deyiniz" buyurmuştur.[1]

Muhaddis ve dil bilgini Ebû Süleymân el-Hattâbî[2] (v. 388/998) bu hadisi açıklayarak şöyle dedi:

"Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem böyle buyurmak sûretiyle, ashâb-ı kirâma, bir şey dileme söz konusu olduğu zaman, diğer varlıkların dilemesinden önce Allah'ın dilemesinin zikredilmesi gerektiğini belirterek onlara bu konuyla ilgili edebi öğretti.

Böyle yerlerde "falan ve falan" diye iki kimseyi birbirine eşit tutmak için kullanılan "vav" atıf harfinin değil, önce biri sonra diğeri anlamına gelen "sümme" atıf edatının kullanılması gerektiğini hatırlattı.

Kötü Hatip

Şu hadîs-i şerîf de bu konudadır:

Bir hatip Peygamber Efendimiz'in yanında söz alıp "Allah'a ve Resûlüne itâat eden doğru yolu bulmuş olur" dedikten sonra, (Allah'ı ve Resûlullah'ı ayrı ayrı anmak yerine, ikisini bir zamirde birleştirerek) **Onlara isyân eden ise**.." diye konuşmaya başlayınca Resûl-i Ekrem bu adamın sözünü kesti ve ona:

"Sen kavminin ne kötü hatibisin! Kalk oradan!" veya "Git şuradan!" buyurdu.

*Sahîh-i Müslim*deki rivâyet daha fazla bilgi ihtiva etmektedir. Buna göre Efendimiz'in yanında konuşan bir adam: "Allah'a ve Resûlüne itaat eden doğru yolu bulmuş olur. Onlara karşı gelen ise doğru yoldan sapar"

1. İbni Mâce, Keffârât 13, nr. 2117; Dârimî, İsti'zân 63, nr. 2702; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 72, 393.
2. Ebû Süleymân Hamd (veya Ahmed) ibni Muhammed el-Hattâbî, hadis âlimi ve hâfızı, aynı zamanda dil bilginidir. *Sünen-i Ebî Dâvûd*'un şerhi olan *Meâlimü's-Sünen* adlı eseri meşhurdur. Onun *Beyânü fezâili'l-Kur'ân* ve *Garîbü'l-hadîs* adlı eserleri de önemlidir.

deyince, Resûl-i Ekrem ona: "Sen ne kötü hatipsin. '**Onlara karşı gelen**' deme; isimlerini ayrı ayrı söyleyerek 'Allah'a ve Resûlüne **karşı gelen**' de" buyurdu. Bu hatibin Tay kabilesinin reisi Adî ibni Hâtim et-Tâî veya Sâbit ibni Kays olduğu söylenmektedir.[1]

Ebû Süleymân el-Hattâbî bu konuya şöyle açıklık getirdi:

"Peygamber Efendimiz, hatibin, "**Onlara karşı gelen** (ve men ya'sıhimâ)" diye ikil (tesniye) zamiri kullanarak Allah ile Resûlullah'ın adlarını sanki onlar birbirine eşitmiş gibi kullanmasından çok rahatsız oldu."

Yine bu hadisi açıklarken, hatibin "**Onlara karşı gelen** (ve men ya'sıhimâ)" ifâdesi üzerinde duraklamasının Peygamber Efendimiz'in hoşuna gitmediğini söyleyen de olmuştur.

Sahîh bir hadîs-i şerîfte Resûl-i Ekrem Efendimiz'in: "Allah'a ve Resûlüne karşı gelen kimse doğru yoldan sapar." buyurduğu ifâde edilip, hatibin "onlara karşı gelen" diye duraklamasından söz edilmemesi, Ebû Süleymân el-Hattâbî'nin bu ifâdeye getirdiği yorumun diğerinden daha doğru olduğunu göstermektedir.

Allah ve Melekler Ona Salât Eder

Müfessirler ve Arap dili âlimleri: إِنَّ اللهَ وَمَلٰٓئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ "Allah ve melekleri Peygambere salât ederler"[2] âyetindeki "salât ederler" fiilinin hem Allah Teâlâ'yı hem de melekleri ikisini birden kapsayıp kapsamadığı hususunda ihtilâf ettiler. Bazıları bu fiilin ikisini birden kapsadığını, bazıları da ikisini de kapsamasının "Allah ile melekleri birbirine denk tutmak" anlamına geleceği için, sadece melekleri kapsadığını söylediler. Burada "Peygambere Allah salât eder, melekler salât ederler" şeklinde ayrı ayrı fiiller takdir etmek gerektiğini belirttiler.

"Salât eder" fiiline, Allah Teâlâ için kullanıldığında "Allah rahmet eder" anlamı verilir. Melekler için kullanıldığında ise "Melekler duâ ve istiğfâr eder" anlamı verilir.

1. Hadis için bk. Müslim, Cum'a 48, nr. 870; Ebû Dâvûd, Edeb 85, nr. 4981 (Elbânî, *Sahîhu Süneni Ebî Dâvûd*, I, 302, III, 223); Nesâî, Nikâh 40, nr. 3279; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 256, 379.
2. Ahzâb 33/56.

"Salât ederler" fiilinin hem Allah Teâlâ'yı hem de melekleri kapsadığını söyleyenlerin İmâm Şâfiî ve onun görüşünü paylaşanlar; sadece Allah Teâlâ'yı kapsadığını söyleyenlerin ise aralarında İmâm Ebû Hanîfe'nin de bulunduğu bazı âlimler olduğu söylenmektedir. İmâm Şâfiî ile aynı görüşü paylaşanlar, bu ifâdeden Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem'e "rahmet ettiğini"; meleklerin de ona "duâ ve istiğfâr ettiğini" herkesin aklıyla anlayacağını, kimsenin bu ifâdeyi Allah da melekler gibi ona "duâ ve istiğfâr eder" şeklinde anlamayacağını söyleyerek, fiilleri ayırmaya gerek olmadığını belirtmişlerdir.[1]

Ona İtaat, Allah'a İtaattır

Hz. Ömer radıyallahu anhın Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem hitâben şöyle dediği rivâyet edilmektedir:

"Allah Teâlâ'nın, sana itâati Kendine itâatle bir tutarak ﴿مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ﴾ **"Peygambere itâat eden, Allah'a itâat etmiş olur"**[2] buyurması, senin Allah katındaki değerini göstermektedir."

Hz. Ömer'e nisbet edilen bu söz, kaynaklarda bulunamadı. Fakat şu hadîs-i şerîf bu mânayı takviye etmektedir:

"Bana itaat eden Allah'a itaat etmiş, bana karşı gelen Allah'a isyân etmiş olur. Benim emîrime itaat eden bana itaat etmiş olur; benim emîrime karşı gelen de bana isyân etmiş olur."[3]

Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ، وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ. قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ، فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ﴾

1. Aliyyü'l-Kārî, *Şerhu'ş-Şifâ*, I, 48-49.
2. Nisâ 4/80.
3. Buhârî, Cihâd 109, nr. 2957, Ahkâm 1, nr. 7137; Müslim, İmâre 32, 33, nr. 1835; Nesâî, Bey'at 27, nr. 4204; İbni Mâce, Mukaddime 1, nr. 3, Cihâd 39, nr. 2859.

"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir. De ki: Allah'a ve Resûlüne itâat ediniz. Yüz çevirip, inkâr ederseniz, hiç şüphesiz Allah inkâr edenleri sevmez."[1]

Rivâyet edildiğine göre "De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın"[2] âyeti nâzil olunca, kâfirler "Hıristiyanlar'ın İsâ'yı tanrı edindikleri gibi Muhammed de bizim kendisine tapmamızı istiyor." dediler. İşte bunun üzerine bu âyetin devamındaki "De ki: Allah'a ve Resûlüne itâat ediniz"[3] âyeti nâzil oldu. Ve böylece Allah Teâlâ, kâfirlerin o sözlerinin aksine sevgili Peygamberine itâati Kendine itâate eşdeğer tuttu.

"Sırât-ı Müstakîm"de Olanlar Kimlerdir?

Müfessirler, Fâtiha sûresindeki "Bizi doğru yola ilet. Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna"[4] âyetlerinin mânasında ihtilâf ettiler.

Tâbiîn âlimlerinden Ebü'l-Âliye er-Riyâhî[5] (v. 90/709) ve Hasan-ı Basrî (v. 110/728) bu âyetteki "doğru yol"un (sırât-ı müstakîm) Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile onun Ehl-i beyt'i ve ashâbının önde gelenleri olduğunu söylemişlerdir. Ebü'l-Âliye ve Hasan-ı Basrî'nin bu görüşlerini tefsir ve fıkıh âlimi Ebü'l-Hasen el-Mâverdî[6] de (v. 450/1058) nakletmiş, Endülüslü kırâat âlimi Mekkî bin Ebî Tâlib ise[7] (v. 437/1045) bu görüşün benzerini yine

1. Âl-i İmrân 3/31-32.
2. Âl-i İmrân 3/31.
3. Âl-i İmrân 3/32.
4. 6-7. âyetler.
5. Ebü'l-Âliye Rufey' ibni Mihrân er-Riyâhî, bir kadının kölesiydi. Peygamber Efendimiz'in zamanına yetişti, ama Hz. Ebû Bekir devrinde Müslüman oldu. Pekçok sahâbîden ilim öğrendi. Tefsir, hadis ve kırâat ilimlerinde tanınmış bir âlim oldu. Sahâbeden sonra Kur'ân-ı Kerîm'i en iyi bilen kimse olduğu söylenirdi. İbni Abbâs. Basra vâlisi olduğu zaman onun ilmine değer verdiği için Ebü'l-Âliye'yi meclisinde yanına oturturdu. Azatlı bir köleye bu kadar iltifat edilmesini yadırgayanlara da, ilmin insanın şerefine şeref kattığını ve kişiye baş köşeye oturma hakkı kazandırdığını söylerdi. Ebü'l-Âliye'nin rivâyetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer almıştır.
6. Ebü'l-Hasen el-Mâverdî hakkında bilgi için bk. II, 350
7. Bu âlim, Aliyyü'l-Kārî'nin de dediği gibi (*Şerhu'ş-Şifâ*, I, 50-51), Endülüslü Ebû Muhammed Mekkî ibni Ebî Tâlib el-Kaysî'dir. Bu zât, bir kırâat âlimi olup Kur'ân ilimlerine dâir pek çok eser kaleme almıştır. Burada adı geçen âlimin *Kātü'l-kulûb* müellifi, ünlü mutasavvıf Ebû Tâlib Muhammed ibni Ali bin Atıyye el-Mekkî (ö. 386/996) olduğu da ileri sürülmüştür.

onlardan rivâyet ederek sırât-ı müstakîm'in Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile iki arkadaşı Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer radıyallahu anhümâ olduğunu söylemiştir.[1]

Tefsir âlimi ve Hanefî fakihi Ebü'l-Leys es-Semerkandî, "Bizi doğru yola ilet. Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna"[2] âyetini tefsir ederken, Mekkî bin Ebî Tâlib'den nakledilen bu görüşü Ebü'l-Âliye'den rivâyet etmiştir.

Hasan-ı Basrî, Ebü'l-Âliye'nin bu görüşünü duyunca şöyle demiştir: "Vallahi doğru söylemiş; ümmet-i Muhammed'e güzel bir nasihatte bulunmuş."

Ebü'l-Hasen el-Mâverdî ise "Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna"[3] âyetini tefsir ederken, aynı görüşü Abdurrahmân ibni Zeyd'e[4] (v. 182/798) izâfe ederek nakletmiştir.

Kopmayacak Kulp

Ünlü sûfî müfessir Ebû Abdurrahman es-Sülemî (v. 412/1021): ﴿فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى﴾ **"Bundan böyle şeytanî güçleri inkâr edip Allah'a îmân eden, hiç kopmayacak bir kulpa yapışmış olur"**[5] âyetini tefsir ederken bazı âriflere dayanarak "kopmayacak kulp"tan kasdın Muhammed aleyhisselâm olduğunu söylemiştir.

"Kopmayacak kulp" ifâdesiyle İslâm[6] veya Kelime-i tevhîd'in kastedildiği de söylenmiştir.

Allah'ın Nimeti

Sûfî müfessir Sehl ibni Abdillah et-Tüsterî (v. 283/896): ﴿وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللهِ لَا تُحْصُوهَا﴾ **"Allah'ın verdiği nimetleri saymaya kalksanız saymakla**

1. Ebü'l-Âliye'nin, sırât-ı müstakîm'in Resûlullah ile Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer olduğuna dâir görüşü için bk. Muhammed ibni Nasr el-Mervezî, *es-Sünne*, s. 13.
2. Fâtiha 1/6-7.
3. Fâtiha 1/7.
4. Abdurrahmân ibni Zeyd ibni Eslem. Kur'ân ilimleri ve tefsir âlimidir. Bir ciltlik bir tefsiri, nâsih ve mensûh sâhasında da bir eseri vardır.
5. Bakara 2/256.
6. Resûl-i Ekrem hiç kopmayacak kulpun İslâmiyet olduğunu belirtmiştir (Buhârî, Ta'bîr 23, nr. 7014; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 150, nr. 2484).

bitiremezsiniz"[1] meâlindeki âyetleri açıklarken bunların mânasının, "Allah'ın, Muhammed aleyhisselâm vasıtasıyla sizlere verdiği nimetleri saymaya kalksanız sayamazsınız" demek olduğunu belirtmiştir.

Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

﴿وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ. لَهُم مَّا يَشَاؤُونَ عِندَ رَبِّهِمْ ذَٰلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ﴾ **"Hakkı getiren Peygamber ile onu doğrulayanlar var ya, işte Allah'a karşı gelmekten sakınanlar onlardır. Onlar için Rablerinin katında diledikleri her şey vardır. İyilik yapan ve iyi kulluk edenlerin mükâfâtı işte budur."**[2]

Müfessirlerin çoğuna göre bu âyetteki "Hakkı getiren" sözüyle kastedilen zât Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemdir.

Müfessirlerden birine göre de,[3] âyetteki "onu doğrulayan" ifâdesiyle Resûl-i Ekrem kastedilmiştir.

Âyetteki "saddaka" kelimesini "sadaka" şeklinde okuyan da olmuştur. Bu durumda âyetin mânası: "Hakkı getiren ile doğru söyleyenler" demek olur.

Tâbiîn müfessirlerinden Katâde ve Mukatil dışındakiler, âyetteki "onu doğrulayan" ifâdesiyle mü'minlerin kastedildiğini söylemişlerdir.

Müfessirlerden kimine göre âyetteki "onu doğrulayan" sözüyle Hz. Ebû Bekir; kimine göre Hz. Ali; kimine göre de daha başkaları kastedilmiştir.

Tâbiîn müfessiri ve kıraât âlimi Mücâhid ibni Cebr[4] (v. 102/720): ﴿أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ﴾ **"Şunu iyi bilin, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzûra kavuşur"**[5] âyetini, "Şunu iyi bilin ki, kalpler ancak Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin ve onun ashâbının zikriyle huzûr bulur" şeklinde tefsir etmiştir.

---

1. İbrâhim 14/34; Nahl 16/18.
2. Zümer 39/33-34.
3. Bu müfessirin Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümâ olduğu söylenmektedir.
4. Mücâhid ibni Cebr, sahâbe neslinin ünlü müfessiri Abdullah ibni Abbâs ile Kur'ân-ı Kerîm'i baştan sona üç kere tefsir etmiş ve onun vefâtından sonra tefsir derslerini üstlenmiştir. Yaşadığı devirde Kur'ân tefsirini en iyi onun bildiği kabul edilmektedir. Onun tefsirdeki metodu, Kur'ân'ı Kur'ân'la ve sünnetle tefsir etmekti.
5. Ra'd 13/28.

"Sâlihler anılınca rahmet iner, rahmet inince de gönüller huzûr ve sükûn bulur" gerçeğinden hareketle böyle demiş olmalıdır. [1]

2. Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem'i "Şâhit" Diye Nitelemesi ve Onu Övüp Yüceltmesi

Bu konuda Cenâb-ı Hak şöyle buyurur:

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا، وَدَاعِيًا إِلَى اللهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا﴾

"Ey Peygamber! Biz seni bir şâhid, bir müjdeci ve bir uyarıcı, O'nun izniyle Allah'a çağıran bir dâvetçi ve nûr saçan bir kandil olarak gönderdik."[2]

Allah Teâlâ, bu âyette Resûl-i Ekrem'in nice üstünlüklerini ve övgüye değer özelliklerini bir araya getirmiş, üzerine aldığı Peygamberlik görevini ümmetine tebliğ ettiğine dâir kendisini kendisine şâhit tutmuştur. Bu durum, sadece Resûlullah'a mahsus hâllerden biridir. Yine Allah Teâlâ ona, dâvetini kabul edenleri müjdeleme, karşı çıkanları uyarma, Allah'ın bir olduğunu söyleme ve O'na kulluğa dâvet etme görevi vermiş ve onu Hakk'a götüren yolu pırıl pırıl aydınlatan bir ışık yapmıştır.

Peygamberimizin Tevrât'ta Yer Alan Özellikleri

Tâbiîn âlimlerinden Atâ bin Yesâr[3] (v. 103/721) şöyle dedi:

Ashâb-ı kirâmdan Abdullah ibni Amr ibni Âs[4] (v. 65/684-685) ile karşılaştım ve ona:

"Bana Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin özelliklerinden söz et!" dedim. O da şunları söyledi:

"Pekâlâ. Resûl-i Ekrem Kur'ân-ı Kerîm'deki bazı özellikleriyle Tevrât'ta da şöyle anlatılmıştır: "Ey Peygamber, Biz seni bir şâhid, bir müj-

1. Aliyyü'l-Kārî, *Şerhu'ş-Şifâ*, I, 52.
2. Ahzâb 33/45-46.
3. Tâbiîn fakîh ve muhaddislerinden olan Atâ bin Yesâr çok hadis rivâyet eden ve Mescid-i Nebevî'den pek ayrılmayan bir âlimdi. Rivâyetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer almıştır.
4. Abdullah ibni Amr ibni Âs, okuma yazma bilen ve çok güzel yazı yazan az sayıdaki sahâbîden biriydi. İşte bu sebeple Fahr-i Cihân Efendimiz ona, ağzından çıkan her

deci ve bir uyarıcı olarak gönderdik."[1] Aynı zamanda ümmîlere[2] sığınak yaptık. Elbette sen Benim kulum ve elçimsin. Ben sana Mütevekkil adını verdim. Bu Peygamber kötü huylu, katı kalpli, çarşı pazarda yüksek sesle konuşan biri değildir. Kötülüğe kötülükle karşılık vermez; aksine affeder, bağışlar. Allah doğru yoldan sapan milleti (Arapları) onun yol göstermesiyle 'lâ ilâhe illallah' diyerek doğru yola iletmedikçe ruhunu almaz. Allah, bu Kelime-i tevhîd ile kör gözleri, sağır kulakları ve kapalı gönülleri açacaktır."[3]

Bu hadisin benzeri ashâb-ı kirâmdan Abdullah ibni Selâm'dan[4] (v. 43/663-664) ve tâbiîn âlimlerinden olan Kâ'bü'l-ahbâr'dan da (v. 32-652-653) rivâyet edilmiştir.[5]

Siyer ve megâzî[6] âlimi İbni İshâk[7] (v. 151/768) tarafından rivâyet edilen hadis ise şöyledir:

"O Peygamber, çarşı pazarda yüksek sesle konuşan biri değildir. Ne çirkin davranışlarda bulunur ne de çirkin söz söyler. Ben, onun güzel şeyler yapmasını sağlar ve ona güzel huylar bağışlarım. Ağırbaşlılığı ona bir elbise gibi giydirir, iyi iş yapmayı onun belirgin özelliği yaparım. Takvâ'yı

---

sözü yazabileceğini söylemişti. En çok hadis rivâyet eden sahâbî Ebû Hüreyre hazretleri; Abdullah ibni Amr'ın, kendisinden fazla hadis bildiğini söyler, bunun sebebini de, onun Resûl-i Ekrem'den duyduğu hadisleri yazmasına bağlardı.
Abdullah ibni Amr'ın başka bir özelliği de onun her gün oruç tutması ve Kur'ân-ı Kerîm'i hatmetmesiydi. Peygamberler Sultanı Efendimiz bu konuda onu uyarmış, kendisine gün aşırı oruç tutmasını ve Kur'ân-ı Kerîm'i haftada bir hatmetmesini söylemişti.

1. Ahzâb 33/45. Bu âyetin, Tevrât'ta da aynen bulunduğu ifâde edilmektedir.
2. "Ümmîler" ifâdesiyle Araplar kastedilmektedir.
3. Buhârî, Büyû' 50, nr. 2125, Tefsîr 48/3, nr. 4838; Dârimî, Mukaddime 2, nr. 6; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 174.
4. Dârimî, Mukaddime 2, nr. 6. Abdullah ibni Selâm, Yahudilerin önde gelen âlimlerden biriydi. Resûlullah Efendimiz'in peygamber olduğunu kendi yöntemleriyle anlayınca Müslüman oldu.
5. Dârimî, Mukaddime 2, nr. 8; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 174. Kâ'bü'l-ahbâr, babası gibi ünlü bir Yahudi âlimiydi. Hz. Ebû Bekir veya Hz. Ömer devrinde samimiyetle Müslüman olmuştur. Yahudilere ait kitaplardaki güvenilir haberleri bildiği için, Benî İsrâil'e dâir bu tür bazı bilgileri rivâyet etmiştir.
6. Siyer ve megâzî, Peygamber Efendimiz'in hayatını, şahsiyetini, onun tebliğ faaliyetlerini, askerî mücâdelelerini inceleyen bir ilimdir.
7. Hadis rivâyetiyle de tanınan İbni İshâk'ın önemli eseri *Sîretü Ibni Ishâk* diye bilinen *Kitâbü'l-Megâzî*'dir.

onun gönlüne yerleştiririm. Onun aklından geçenleri hikmetli birer söze çeviririm. Doğru sözlülüğü ve sözünde durmayı onun tabiatı hâline getiririm. Kötülük yapanları bağışlamayı ve iyilik yapmayı onun ahlâkı, adâletli olmayı onun değişmez huyu yaparım. Hakkı ortaya koymayı onun hayat tarzı, doğru yolu onun izleyeceği yol, Hakk'a teslim olmayı onun dini kılar, ona Ahmed adını veririm. Yanlış yola sapan kimseleri onun eliyle doğru yola iletir, derin bilgisizlikten sonra vahiy göndermek sûretiyle onun vasıtasıyla insanları bilgi sahibi kılarım. Onun sâyesinde; adı, sanı bilinmeyen bu ümmetin nâmını yükseltir, onlara şöhret kazandırır, sayıları azken onları çoğaltır, ihtiyaç içindeyken zenginleştirir, aralarındaki ayrılığı giderip onları birleştirir, kalpleri ayrı ayrı atan, farklı farklı düşünen o insanları birbiriyle kaynaştırırım. Ve onun ümmetini insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmet yaparım."[1]

"Ahmed ismi, Allah'a herkesten fazla hamdeden ve Allah tarafından da herkesten daha çok övülen" anlamına gelmektedir. Resûl-i Ekrem'in adı olarak da Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle geçmektedir:

"İsâ da "Ey İsrâiloğulları! Ben de size, daha önce indirilen Tevrât'ı doğrulamak ve benden sonra gelecek Ahmed adındaki bir peygamberi müjdelemek üzere Allah tarafından gönderilmiş peygamberim."[2] Bir adının Ahmed olduğunu bizzat Peygamber Efendimiz de söylemiştir.[3]

Bir başka hadise göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, Tevrât'ta yer alan özelliklerini şöyle ifâde etmiştir: "Benim seçkin kulum Ahmed'in doğum yeri Mekke, hicret edeceği yer Medine (veya Taybe), ümmeti ise her durumda Allah'a dâima hamdeden kimselerdir."[4]

1. Taberî, *Câmiu'l-beyân* (Şâkir), XVII, 362; Zeylaî, *Tahrîcü'l-ehâdîs ve'l-âsâr* (es-Sa'd), IV, 11, nr. 1337; Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, III, 580.
2. Saf 61/6.
3. Buhârî, Menâkıb 17, nr. 3532; Tefsîr 61/1, nr. 4896; Müslim, Fezâil 124-126, nr. 2354-2355.
4. Dârimî, Mukaddime 2, nr. 7. Ayrıca bk. İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. I, 360.

Peygamberimizin Kur'an'da Yer Alan Bazı Özellikleri

Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

﴿الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ، يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ، فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ. قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ، فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾

"Onlar ellerindeki Tevrât ve İncîl'de özelliklerini yazılı buldukları o elçiye, okuma yazma bilmeyen o Peygamber'e uyarlar. Peygamber onlara iyiliği emreder, onları kötülükten sakındırır; iyi ve temiz şeyleri onlara helâl, pis şeyleri ise haram kılar, daha önce üzerlerinde bulunan ağır yükleri indirir, sırtlarındaki zincirleri çözer. Ona îmân eden, onu destekleyen, düşmanlarına karşı ona yardım eden ve kendisine indirilen nûra uyan kimseler, kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir.

"Şöyle de: "Ey insanlar! Elbette ben, göklerin ve yerin sahibi olan, Kendisinden başka ilâh bulunmayan, dirilten ve öldüren Allah'ın hepinize birden gönderdiği elçisiyim. Öyleyse Allah'a îmân edin, Allah'a ve O'nun sözlerine îmân eden o ümmî Peygamber'e de îmân edin. Ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız."[1]

Allah Teâlâ bir başka âyette de şöyle buyurdu:

﴿فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ، وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ، فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ، فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ، إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ﴾

"Allah'ın, senin kalbine koyduğu rahmet sâyesinde onlara yumuşak davrandın. Şâyet kaba, katı kalpli olsaydın, insanlar etrafından dağılıp

1. A'râf 7/157-158.

giderlerdi. O hâlde onları affet, Allah'ın onları bağışlamasını dile. Karara bağlanacak işlerde onlara danış. Kesin kararını verince de, yalnız Allah'a tevekkül et. Çünkü Allah Kendisine tevekkül edenleri sever."[1]

Tefsir ve fıkıh âlimi Ebü'l-Leys es-Semerkandî (v. 373/973), tâbiîn müfessirlerinden Dahhâk ibni Müzâhim'in[2] (v. 105/723) şöyle dediğini naklet-miştir: Bu âyette Allah Teâlâ, Resûl-i Ekrem'ini mü'minlere merhametli, şefkatli ve yumuşak huylu kıldığını söylemek sûretiyle onlara olan iyiliğini hatırlatmaktadır. Şâyet Peygamber Efendimiz kaba ve kırıcı biri olsaydı, etrafındaki insanlar dağılıp giderdi. Böyle bir şey olmaması için Cenâb-ı Hak onu hoşgörülü, yumuşak, güler yüzlü, nâzik ve şefkatli bir insan olarak yarattı.

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

﴿وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾ **"Böylece, siz bütün insanlara şâhit olasınız, Peygamber de size şâhit olsun diye sizi ölçülü ve dengeli bir ümmet yaptık."**[3]

Ümmetinin Özellikleri

Mâlikî fakihi ve eğitimci Ebü'l-Hasan el-Kâbisî[4] (v. 403/1012) der ki:

"Allah Teâlâ bu âyet-i kerîme ile Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellemin ve ümmetinin üstünlüğünü ortaya koymuştur. Şu âyette de aynı hususu ifâde etmiştir:

﴿هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هٰذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ﴾ **"Allah, sizi bundan evvel de, bu Kur'an'da da Müslü-**

1. Âl-i İmrân 3/159.
2. Dahhâk ibni Müzâhim el-Hilâlî, vaaz ve nasihatleriyle bilinen bir müfessir; rivâyetleri dört sünende yer alan bir muhaddis, âbid ve zâhid bir âlimdi. Akşam olunca ağlar ve: "Bugün Allah'ın huzûruna amellerimden nelerin götürüldüğünü bilmiyorum" derdi. Dahhâk, Belh ve Semerkant'ta yaşamıştır.
3. Bakara 2/143.
4. Ebü'l-Hasan Ali bin Muhammed el-Meâfirî el-Kayrevânî el-Kâbisî, Mâlikî fakîhi ve eğitimcidir. Onun çeşitli eserleri bulunmaktadır. *er-Risâletü'l-mufassıla li-ahvâli'l-müteallimîn ve ahkâmi'l-muallimîn ve'l-müteallimîn* (Kahire 1945) adlı eseri birkaç defa neşredilmiş, Türkçe'ye de *İslâm'da Öğretmen ve Öğrenci Meselelerine Dâir Geniş Risâle* (Ankara 1966) adıyla tercüme edilmiştir. Müellifin hadis ve fıkha dâir de eserleri vardır.

manlar diye isimlendirdi. Neticede, Peygamber size şâhitlik edecek, siz de diğer insanlara şâhitlik edeceksiniz."[1]

Bu konuda şu âyeti de zikretmelidir: ﴿فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَٰؤُلَاءِ شَهِيدًا﴾ **"Biz her ümmetten, o ümmetin yaptıklarına bir şâhit getirdiğimizde, seni de bunlara şâhit kıldığımızda hâlleri nice olacak?"**[2]

> Bu âyet dolayısıyla şu olayı hatırlamakta fayda vardır: Bir gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Abdullah ibni Mes'ûd'a: "Bana Kur'an oku!" buyurmuş, İbni Mes'ûd da: "Kur'an sana indirildiği hâlde onu sana ben mi okuyacağım?" deyince Allah'ın Elçisi: "Evet, ben Kur'an'ı bir başkasından dinlemeyi pek severim" buyurmuştur. Abdullah ibni Mes'ûd: "Ben de ona Nisâ sûresini okumaya başladım. 'Biz her ümmetten o ümmetin yapıp ettiklerine bir şâhit getirdiğimizde, seni de bunlara şâhit kıldığımızda hâlleri nice olacak?' âyetine (4/41) gelince Resûl-i Ekrem'in: "Şimdilik yeter!" buyurduğunu, o sırada gözlerinden yaşlar süzüldüğünü nakleder.[3]

Biraz önce zikredilen "Sizi ölçülü, dengeli ve adâletli bir ümmet yaptık" âyetindeki[4] "vasat ümmet" ifâdesi, "âdil, dindar ve hayırlı ümmet" demektir. Bu durumda âyetin mânası şöyledir: "Sizi doğru yola ilettiğimiz gibi, peygamberlerin kendi ümmetlerine tebliğ vazifesini yerine getirdiklerine şâhitlik edesiniz, sizin doğru söylediğinize de Resûlullah şâhitlik etsin diye sizi hayırlı ve âdil bir ümmet yapıp başkalarına üstün kıldık."

Ümmetinin Şâhitliği

Allah Teâlâ, peygamberlere: "Peygamberlik görevini yerine getirdiniz mi?" diye sorduğu zaman, onlar: "Evet, getirdik." diyecek; ümmetleri ise "Bize ne bir müjdeci geldi ne de bir uyarıcı!" diye itiraz edecekler.

1. Hac 22/78.
2. Nisâ 4/41.
3. Buhârî Tefsîr 4/9, nr. 4582, Fezâilü'l-Kur'ân 33, 35, nr. 5050, 5055; Müslim, Müsâfirîn 247, 248, nr. 800.
4. Bakara 2/143.

İşte o zaman Muhammed ümmeti, peygamberlerin vazifelerini yaptıklarına dâir şâhitlik edecek, Resûl-i Ekrem de onların doğru söylediklerini belirtecek.

> Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu: Kıyâmet gününde Nûh aleyhisselâma:
>
> "Üstlendiğin peygamberlik görevini ümmetine tebliğ ettin mi?" diye sorulacak. O da:
>
> "Evet, yâ Rabbî, tebliğ ettim" diyecek. Bu defa onun ümmetine:
>
> "Nûh size benden aldığı görevi ulaştırdı mı?" diye sorulacak. Onlar da:
>
> "Hayır, bize bir uyarıcı gelmedi" diyecek. O zaman Cenâb-ı Hak, Nûh peygambere:
>
> "Görevini yaptığına dâir şâhitlerin kimlerdir?" diye soracak; o da:
>
> "Muhammed ve ümmeti" diye cevap verecek. İşte bunun üzerine Muhammed ümmetine sorulacak, onlar da (Kur'ân-ı Kerîm'den öğrendikleri şekilde) Hz. Nûh'un görevini yaptığını söyleyeceklerdir. Resûl-i Ekrem bunları anlattıktan sonra şu âyeti okudu:[1]
>
> "Böylece, siz bütün insanlara şâhit olasınız, Peygamber de size şâhit olsun diye sizi ölçülü, dengeli ve adâletli bir ümmet yaptık."[2]

Tefsir âlimi ve Hanefî fakihi Ebü'l-Leys es-Semerkandî'nin bazı müfessirlerden nakline göre söz konusu âyetin mânası şöyledir: "Ey Muhammed ümmeti! Siz muhâliflerinize (peygamberlerini yalanlayan herkese karşı) şâhitsiniz, Peygamber de sizin doğru söylediğinize şâhitlik edecektir."

---

1. Bakara 2/143.
2. Buhârî, Enbiyâ 3, nr. 3339, Tefsîr 2/13, nr. 4487, İ'tisâm 19, nr. 7349.

Doğruluk Makamı

Allah Teâlâ şöyle buyurdu: ﴿وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ﴾ **"İnsanları uyar; îmân edenleri de Rableri katındaki doğruluk makamı ile müjdele."**[1]

> Âyetteki "kademe sıdk" ifâdesine şu mânalar verilmiştir: "Yüce mertebe, sâdık şefâatçi, mü'minlerin ölmeden önce yaptıkları sâlih ameller karşılığında kendilerine ihsân olunan sevap, Levh-i mahfûz'da mü'minler için yazılmış olan saâdet." Bu âyetin daha açık tercümesi şöyledir: "İnsanları uyar, iman edenlere de, dürüst olmaları ve iyi işler yapmaları sebebiyle Rableri katında herkesten daha ileride bulunduklarını müjdele."

Tâbiîn âlimlerinden Katâde bin Diâme es-Sedûsî[2] (v. 117/735), Hasan-ı Basrî (v. 110/728) ve zâhid Zeyd ibni Eslem[3] (v. 136/753) âyetteki "kademe sıdk" (doğruluk makamı) ifâdesinin, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin "ümmetine şefâati" anlamına geldiğini söylemişlerdir.

Hasan-ı Basrî, "kademe sıdk" terkîbine, "Resûl-i Ekrem'in ümmetinden önce vefât etmesi" şeklinde mâna vermiştir.

Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anha göre "kademe sıdk" ifâdesi, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin, ümmetine olan şefâatidir. O, Ümmet-i Muhammed'e Rableri katında en sâdık şefâatçidir.

Sûfî müfessir Sehl ibni Abdillah et-Tüsterî (v. 283/896) ise "kademe sıdk"ı, "Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem'ine ezelde verdiği rahmet" diye açıklamıştır.

> Burada Resûl-i Ekrem'in şu hadisini hatırlamalıdır:
>
> "Âdem rûh ile ceset arasında iken ben Peygamberdim."[4]
>
> Tirmizî'nin bu konuyla ilgili rivâyeti ise şöyledir:

1. Yûnus 10/2.
2. Katâde bin Diâme es-Sedûsî hakkında bilgi için bk. I, 81.
3. Ebû Abdullah Zeyd ibni Eslem el-Adevî, ünlü bir zâhid, rivâyetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan bir muhaddis ve fakîh olup Mescid-i Nebevî'de ders verirdi.
4. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 66, V, 59; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, IV, 471-472, nr. 1856.

> Resûl-i Ekrem'e: "Yâ Resûlallah! Senin peygamberliğin ne zaman kesinleşti?" diye sordular. O da:
>
> "Âdem rûh ile ceset arasındayken" buyurdu.[1]

Ebû Abdurrahman es-Sülemî[2] (v. 412/1021), müfessir sûfî Hakîm et-Tirmizî'nin[3] (v. 320/932) bu konuda şöyle dediğini nakletmiştir: "Kademe sıdk, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemdir. Zira o, sâdıkların, sıddîklerin[4] rehberi, itâat olunan bir şefâatçi, isteği reddolunmayan yegâne peygamberdir."

3. Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem'e Gönül Okşayan Hitâbı

Cenâb-ı Hakk'ın Peygamber Efendimiz'e lütuf ve ihsânını gösteren bu tür âyetlerden biri şudur: عَفَا اللهُ عَنْكَ، لِمَ أَذِنْتَ لَهُمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ **"Allah seni affetti; ama sen, neden kimin doğru söylediğini, kimin yalancı olduğunu anlayıncaya kadar beklemeyip onlara izin verdin?"**[5]

> Bu âyet-i kerîme Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hicretin 9. yılında (milâdî Ekim 630) 30.000 kişilik bir orduyla Bizans kuvvetleriyle çarpışmak üzere çıktığı Tebük Seferi'ne işaret etmektedir. Allah'ın Elçisi, Bizanslıların (Rumların) Suriye'de büyük bir kuvvet toplayıp Medine'ye hücûm edeceklerini duyunca seferberlik ilân etti. Müslüman olan herkesin bu sefere katılması gerekiyordu. Tebük Seferi'nin belirgin birkaç özelliği vardı. Biri, bu seferin yazın en sıcak dönemine denk gelmesiydi. Diğeri Medine'ye 700 kilometre uzaklıkta Suriye sınırları içinde bulunan Tebük'e kadar, çok uzak bir mesâfeye gidilecek olmasıydı. Seferin bir diğer özelliği de çok kalabalık bir düşmanla karşı karşıya gelineceği ger-

1. Menâkıb 1, nr. 3609.
2. Ebû Abdurrahman es-Sülemî hakkında bilgi için bk. I, 80.
3. Asıl adı Muhammed ibni Alî et-Tirmizî olup Hakîm-i Tirmizî diye tanınan ünlü bir sûfidir. 291 hadisi tasavvufî açıdan şerhettiği *Nevâdirü'l-usûl fî ma'rifeti ahbâri'r-Resûl* başta olmak üzere zühd hayatıyla ilgili pek çok eser yazmıştır.
4. Sıddîk, "ilmiyle âmil olan, bildiğini uygulayan" demektir.
5. Tevbe 9/43.

çeğiydi. Münâfıklar birer bahâne uydurarak bu gazveye katılamayacaklarını söyleyip Peygamber Efendimiz'den izin istediler. O da savaşa katılmak istemeyenlere izin verdi. Savaşa katılmayanlar arasında birkaç da Müslüman vardı.

Endülüslü kıraât âlimi Ebû Muhammed Mekkî bin Ebî Tâlib (v. 437/1045) diyor ki: "Bu âyette Allah Teâlâ'nın Peygamberine 'Allah seni affetsin' diye hitap etmesi, bazı âlimlere göre, 'Hay Allah iyilik veresice', 'Allah seni aziz eylesin emi' ifâdeleri gibi bir söze giriş cümlesidir.

Tâbiîn zâhidlerinden muhaddis Avn ibni Abdillah da[1] (v. 110/728 civarı) âyetin böyle başlamasını şöyle açıklamıştır: "Allah Teâlâ Resûlüne (yalancıktan mâzeretler ileri sürerek izin isteyenlere izin vermesi dolayısıyla) yaptığı hatâyı daha söylemeden önce onu bağışladığını bildirmiştir."

Kalbi Durabilirdi

Tefsir ve fıkıh âlimi Ebü'l-Leys es-Semerkandî, bazı müfessirlerin bu ifâdeyi "Ey kalbi kötülüklerden arınmış olan Peygamberim! Allah sana âfiyet versin! O adamlar (münâfıklar) senden izin isteyince, onlara niye hemen izin verdin?" diye açıkladığını nakletmiş, kendisi de şunları söylemiştir: "Eğer Allah Teâlâ böyle bir giriş cümlesiyle değil de, doğrudan doğruya 'Onlara niye izin verdin?' diye söze başlasaydı, bu uyarının dehşetinden Resûl-i Ekrem'in kalbi durur, hemencecik hayatını kaybederdi."

Çünkü Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Allah'tan nasıl korktuğunu şöyle dile getirirdi:

"Allah'a yemin ederim ki, insanların içinde Allah'ı en iyi tanıyan ve O'ndan en çok korkan benim."[2]

Fakat Allah Teâlâ ona olan merhameti sebebiyle, kalbinin rahatlaması için ona önce kendisini bağışladığını bildirdi; sonra da, 'Savaşa gitmemek için mâzeret ileri sürenlerden hangisinin doğru söylediği, hangisinin yalan söylediği iyice ortaya çıkmadan onlara niçin izin verdin?' diye buyurdu.

1. Avn ibni Abdillah el-Kûfî, ilk devir zâhidlerinden muhaddis ve fakîhtir. Rivâyet ettiği hadisler, *Kütüb-i Sitte*'den *Sahîh-i Buhârî* dışındaki eserlerde yer almıştır.
2. Buhârî, İ'tisâm 5, nr. 7301.

Bu misâl, aklı başında olan herkesin kolayca anlayacağı gibi, Peygamber Efendimiz'in Allah katındaki üstün mevkiini göstermektedir. Cenâb-ı Hakk'ın Resûlüne olan ikrâm ve iyiliklerinin tamamını öğrenip anlamaya insanın kalbi dayanamaz.

Münâfıklara İzin Vermese Ne Olurdu?

Arap dili ve edebiyâtı âlimi Niftaveyh[1] (v. 323/935) bu konuda şöyle demiştir: "Bazı kimseler, Resûl-i Ekrem'in bu âyetle azarlandığını ileri sürmüşlerse de, o böyle bir muâmeleden tamamen münezzehtir. Tam aksine Resûl-i Ekrem Efendimiz kendisinden izin isteyenlere izin verip vermemekte serbestti.

> "Şâyet bazı özel işleri için senden izin isterlerse sen uygun gördüklerine izin ver"[2] âyeti de Resûl-i Ekrem'i kendisinden izin isteyen Müslümanlara izin verme hususunda serbest bırakmıştı.

Münâfıklara izin verince, Cenâb-ı Hak ona, eğer kendilerine izin vermeseydi, onların, nifak ve fesatları dolayısıyla yine de oturup kalacaklarını, bu yüzden de Resûl-i Ekrem'in onlara izin vermesinde bir sakınca olmadığını bildirdi."

Kur'an'daki Hitâbın İnceliği

Her işinde Allah'ın rızâsını gözeten, ahlâkını dinin hükümlerine göre düzenleyen bir Müslümanın; sözünde, davranışında, alıp vermesinde, konuşmasında mutlaka Kur'an edebine uyması gerekir.

> Zâten Allah Teâlâ: "Rabbinizden size indirilen Kur'an'a uyun"[3] buyurmaktadır.

Çünkü Kur'ân-ı Kerîm, gerçek bilgilerin temelidir; din ve dünya edeplerinin hasbahçesidir. Bir kere Müslüman, Kâinâtın yüce Rabbi olan, nimetlerini herkese ihsân eden, fakat hiç kimseye ihtiyacı bulunmayan

1. Niftaveyh lakabıyla anılan Ebû Abdillah İbrâhim ibni Muhammed ibni Arefe, hadis hâfızı, Arap dili ve edebiyâtı, kırâat ve tarih âlimidir. Arap diliyle ilgili pek çok eser kaleme alan Niftaveyh'in günümüze ulaşan kitaplarından biri *el-Maksûr ve'l-memdûd*'dur.
2. Nûr 24/62.
3. A'râf 7/3.

Ulu Allah'ın, Resûl-i Ekrem'ine yönelttiği bu sorudaki benzeri görülmedik iltifatı düşünmeli ve oradan alacağı dersleri hesap etmelidir... Allah Teâlâ'nın, Resûlüne sitem etmeden önce onun gönlünü nasıl aldığına, onun hatâsını söylemeden önce -şâyet burada hatâ diye bir şey varsa, ki aslında yoktur- "Allah seni affetti" diye söze başlayıp onu bağışladığını nasıl ifâde ettiğine bakmalıdır...

Muhabbetin En Canlı Örneği

Allah Teâlâ şu âyet-i kerîmede de Resûl-i Ekrem'ine yine böyle bir iltifatta bulunmuştur: ﴿وَلَوْلَآ أَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْـًٔا قَلِيلًا﴾ "Eğer sana sebât vermeseydik, neredeyse sen de onlara biraz eğilim gösterecektin."[1]

> Bu âyette, Mekkeli putperestlerin, bazı konularda kendilerine ve putlarına anlayış gösterilmesi hâlinde Müslüman olacaklarını söyleyerek Resûl-i Ekrem'den tâviz koparmaya çalışmalarına işaret edilmektedir. Allah Teâlâ da ona sebât verdiğini, yani kararlı olmasını, yerinde sağlam durmasını sağladığını ifâde buyurmaktadır.

Bu âyeti tefsir eden bazı âlimler şöyle demişlerdir: "Allah Teâlâ diğer peygamberleri küçük günah işledikten sonra uyardığı hâlde, Peygamber Efendimiz'i, aykırı davranmamak için daha dikkatli olması, muhabbetin gereklerine daha çok uymak için **zelle** yapmadan önce uyarmıştır. Koruyup gözetmenin en ileri derecesi budur."

Sonra şuna bakınız; Allah Teâlâ Resûlünü "Neredeyse sen de onlara biraz eğilim gösterecektin"diye uyarmadan önce, onun, kâfirlerin görüşlerine meyletmemesini sağladığını kendisine nasıl da hemen belirtmektedir. Resûlünü bir yandan îkaz ederken, bir yandan da onun hiçbir yanlış yapmadığını ifâde etmiş, kendisini uyaracağı zaman bile, ona güven vermiş ve nezdindeki değerini ona hatırlatmıştır.

Şu âyet de böyledir: ﴿قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَٰكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ﴾ "Onların söylediklerinin seni çok üzdüğünü Biz elbette biliyoruz. Gerçekte onlar seni yalanlamıyorlar; fakat o zâlimler Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar."[2]

1. İsrâ 17/74.
2. En'âm 6/33.

Peygamber Efendimize, kâfirlerin sözlerinden dolayı üzülmemesini,[1] onlar Kur'an'a inanmıyorlar diye kendini harap etmemesini,[2] onların sözlerine bakıp da göğsünün daralmasına meydan vermemesini[3] tavsiye eden âyetler vardır.

Onu Böyle Teselli Etti

Hz. Ali radıyallahu anhın söylediğine göre bir gün Ebû Cehil Peygamber Efendimiz'e: "Biz senin yalancı olduğunu söylemiyoruz; biz senin getirdiğin dinin asılsız olduğunu söylüyoruz" deyince Allah Teâlâ: "Gerçekte onlar seni yalanlamıyorlar; fakat o zâlimler Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar" âyetini indirdi.[4]

Bu âyetin inişi hakkında şöyle de bir rivâyet vardır: Kureyş kavmi Resûl-i Ekrem'i yalanlayınca Allah'ın Elçisi üzüldü. O zaman yanına Cebrâil aleyhisselâm gelerek: "Niye üzülüyorsun?" diye sordu. O da: "Kavmim bana yalancı diyor" dedi. Cebrâil aleyhisselâm: "Senin elbette doğru sözlü olduğunu onlar çok iyi bilir" deyince Allah Teâlâ bu âyeti indirdi.[5]

Bu âyette Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem'ini güzel bir üslûpla teselli etti, ona sevgi ve şefkatle seslendi. Sevgili Peygamberine; kâfirlerin onu doğru sözlü kabul ettiklerini, kendisine yalancı demediklerini, bunu hem ifâdeleriyle hem de inançlarıyla ortaya koyduklarını belirtti. Zâten Mekkeli müşrikler ona daha peygamber olmadan önce güvenilir insan anlamında "emîn" derlerdi. Allah Teâlâ, yalancılıkla suçlanmaktan dolayı gönlü burkulan Sevgili Peygamberinin kederini böylece gidermiş oldu. Sonra da onlara "inkârcılar, zâlimler" diyerek asıl yerilmesi gerekenin onlar olduğunu belirtti ve kendilerini şöyle payladı: "Gerçekte onlar seni yalanlamıyorlar; fakat o zâlimler Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar."[6]

1. Mâide 5/68.
2. Kehf 18/6, Şuarâ 26/3, Fâtır 35/8.
3. Hûd 11/12.
4. Tirmizî, Tefsîr 6/1, nr. 3064.
5. Hadis kitaplarında bu rivâyetin kaynağı bulunamadı. Fakat Taberî *Câmiu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân* adlı tefsirinde bu âyeti açıklarken zayıf (mu'dal) olduğu söylenen bir rivâyeti nakletmiştir (XI, 333).
6. En'âm 6/33.

Böylece Allah Teâlâ Peygamberinin bir kusuru bulunmadığını, utanılacak bir iş yapmadığını ortaya koydu; kâfirleri de Allah'ın âyetlerini yalanlamaları yüzünden inatçılıkla ve gerçek zâlim olmakla suçladı. Zâten birine inkârcı diyebilmek için onun doğruyu bilmesi, sonra da onu inkâr etmesi gerekir. Şu âyet buna örnektir: ﴿وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا﴾ **"Vicdanları mûcizelerimizi, kesinlikle kabul ettiği hâlde; sırf zulüm ve kibirleri yüzünden onları inkâr ettiler."**[1]

Allah Teâlâ bunun ardından, daha önceki peygamberlerin durumlarından söz ederek Resûl-i Ekrem'ini teselli ve teskin etti ve ona şöyle yardım vaadinde bulundu: ﴿وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَى مَا كُذِّبُوا وَأُوذُوا حَتَّى أَتَاهُمْ نَصْرُنَا، وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللهِ، وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَبَإِ الْمُرْسَلِينَ﴾ "Senden önce de birçok peygamber yalanlandı. Ama onlar, kendilerine yardımımız yetişinceye kadar bu yalanlamalara ve eziyetlere karşı sabrettiler. Allah'ın sözlerini değiştirecek bir güç yoktur. O peygamberlerin başından geçen bazı olaylar sana da bildirilmiştir."[2]

Bundan bir önceki âyette geçen "lâ yükezzibûneke" kelimesini bazı kırâat âlimleri "lâ yükzibûneke" diye okumuşlardır. Buna göre kelimenin mânası "seni yalancı saymıyorlar" demektir. Arap dili ve tefsir âlimi Ferrâ[3] (v. 207/822) ile kırâat ve nahiv âlimi Kisâî'ye[4] (v. 189/805) göre ise bunun anlamı "Senin yalancı olduğunu söylemiyorlar" demektir. Bir başkası da bunun: "Senin yalancı olduğunu kanıtlamaya ve bunu ispat etmeye çalışmıyorlar" anlamına geldiğini söylemiştir.

Kelime "lâ yükezzibûneke" diye okunduğu zaman mânası "Sana yalancı demiyorlar"; bir başkasına göre de: "Onlar senin yalan söylediğini düşünmüyorlar" demektir.

---

1. Neml 27/14.
2. En'âm 6/34.
3. Ferrâ'nın asıl adı Yahyâ ibni Ziyâd el-Absî'dir. Arap dili ve tefsir âlimi olup ünlü eserlerinden biri âyetlerdeki dil özelliğine dâir *Me'âni'l-Kur'ân*'dır. Ferrâ, İmâm Muhammed ibni Hasan eş-Şeybânî ile de teyze çocuklarıdır.
4. Kisâî'nin asıl adı Ebü'l-Hasen Ali bin Hamza el-Kisâî el-Kûfî'dir. O, ünlü yedi kırâat imâmından biri ve nahiv âlimidir. Kisâî değerli eserler vermiş olup bunlardan biri Kur'ân'daki lafzî benzerliklerle ilgili *Müteşâbihü'l-Kur'ân*'dır.

Adıyla Hitap Edilmeyen Peygamber

Resûl-i Ekrem'in özelliklerinden (hasâisinden) ve Allah Teâlâ'nın ona verdiği lütuflardan biri de şudur: Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'de kendilerinden söz edilen bütün peygamberlere "Ey Âdem! Ey Nûh! Ey İbrâhim! Ey Mûsâ! Ey Dâvûd! Ey Îsâ! Ey Zekeriyyâ! Ey Yahyâ!" diye adlarıyla hitap ettiği hâlde, Peygamber Efendimiz'e hiçbir zaman adıyla hitap etmemiş, ona "Ey Resûl! Ey Nebî! Ey örtüsüne bürünen! Ey sarılıp örtünen!" diye seslenmiştir.

> Burada "Peygamberi, birbirinizi çağırır gibi çağırmayın"[1] âyetini hatırlamalıdır. Allah Teâlâ hem Peygamber Efendimiz'e olan hitap tarzıyla hem de bu kabil âyetlerle mü'minlere bu konuda nasıl davranmaları gerektiğini öğretmektedir.

4. Allah Teâlâ'nın Peygamberimiz'in Yüce Değerine Yemin Etmesi

Allah Teâlâ şöyle buyurdu: ﴿لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾ "Senin hayatına yemin olsun, onlar sarhoşlukları içinde şaşkın şaşkın bocalayıp duruyorlardı."[2]

Tefsir âlimlerinin hemen hepsi, Allah Teâlâ'nın bu âyette Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin hayatının süresine yemin ettiği görüşündedir. Âyetteki "amruke" kelimesinin aslı "umuruke"dir. Fakat bu kelime, Arapça'da yemin için çok kullanılan hâliyle "amruke" diye söylenmiştir.

"Ömrüne yemin olsun" demek, "Ey Muhammed! Dünyada yaşadığın süreye yemin olsun" veya bazılarına göre "dünya ve âhiretteki güzel yaşama tarzına yemin olsun" veya sadece "hayatına yemin olsun" demektir.

Bütün bunlar Resûl-i Ekrem'i son derece yücelten, ona saygı gösterilmesi gerektiğini belirten ve onun ne kadar şerefli bir insan olduğunu gösteren ifâdelerdir.

---

1. Nûr 24/63.
2. Hicr 15/72.

Hayatına Yemin Edilen Tek İnsan

İbni Abbâs radıyallahu anhümâ şöyle demiştir: "Allah Teâlâ, Kendi katında Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemden daha kıymetli bir insan yaratmamıştır. Cenâb-ı Hakk'ın, ondan başka birinin hayatına yemin ettiğini işitmedim."[1]

Tâbiîn muhaddislerinden Ebü'l-Cevzâ[2] (v. 83/702) şöyle demiştir: "Allah Teâlâ Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemi Kendi katında yaratılmışların en değerlisi kabul ettiği için onun hayatından başka hiçbir kimsenin hayatına yemin etmemiştir."

Yâ Sîn'in Anlamı

Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de: ﴿يٰسٓ. وَالْقُرْاٰنِ الْحَكِيمِ. إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ. عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ **"Yâ Sîn. And olsun hikmetli Kur'an'a. Hiç kuşku yok ki, sen peygamberlerdensin. Dosdoğru bir yol üzerindesin"** buyurmuştur.[3]

Müfessirler "Yâ Sîn"in anlamı hakkında çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir:

Endülüslü kıraât âlimi Ebû Muhammed Mekkî bin Ebî Tâlib'in[4] (v. 437/1045) nakline göre, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin "Rabbimin yanında benim on ismim vardır." buyurduğu haber verilmekte ve bu isimlerinden "Tâ Hâ" ile "Yâ Sîn"i zikrettiği söylenmektedir.

> Resûl-i Ekrem'in böyle bir şey söylediğine dâir güvenilir bir rivâyet yoktur. "Tâ Hâ", "Yâ Sîn" gibi harfler, Kur'ân-ı Kerîm'de yirmi dokuz sûrenin başında yer alır. Bu harflere "bağımsız ve ayrı harfler" anlamında "hurûf-ı mukattaa" veya "mukattaât" denir. Bu harfler, Kur'an'ın sırlarından birer sırdır. Onların belli bir anlamı olup olmadığı bilinmemektedir. Öte yandan muh-

1. Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* (Kal'acî-Abbâs), s. 63, nr. 21; Heysemî, *Buğyetü'l-bâhis an zevâidi Müsnedi'l-Hâris* (Bâkirî). II, 872, nr. 934.
2. Ebü'l-Cevzâ, Hz. Âişe, Abdullah ibni Abbâs, Ebû Hüreyre gibi sahâbîlere talebelik etmiş Basralı bir zâhid ve rivâyetleri *Kütüb-i Sitte*'de bulunan bir muhaddistir.
3. Yâsîn 36/1-4.
4. Mekkî bin Ebî Tâlib hakkında bilgi için bk. I, 87.

> telif eserlerde Resûl-i Ekrem'in 500 kadar isminden söz edilmektedir.[1]

Müfessir sûfî Ebû Abdurrahman es-Sülemî (v. 412/1021), Hz. Hüseyin'in torunlarından Ca'fer-i Sâdık'ın (v. 148/765) şöyle dediğini nakletmiştir: Allah Teâlâ "Yâ Sîn" derken, elçisine "Yâ seyyid!" diye hitap etmiş olmaktadır.

Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümâdan rivâyet edildiğine göre Allah Teâlâ "Yâ Sîn" derken Muhammed sallallahu aleyhi ve selleme "Ey insan!" diye hitap etmektedir.

> Şu hadis, Resûl-i Ekrem'in ilk yaratılan insan olduğunu göstermektedir: "Âdem, rûh ile ceset arasında iken ben Peygamberdim."[2]

O sözüne devamla şöyle demiştir: "Yâ Sîn, Allah Teâlâ'nın isimlerinden olup yemin anlamındadır."

Arap dili ve edebiyâtı âlimi Ebû İshâk ez-Zeccâc da[3] (v. 311/923) şöyle dedi: "Yâ Sîn'in anlamının Ey Muhammed veya Ey adam! (Yâ racül!) yahut Ey insan! olduğu söylenmektedir."

Hz. Ali'nin oğlu Muhammed ibnü'l-Hanefiyye'den (v. 80/699) rivâyet edildiğine göre Yâ Sîn, Yâ Muhammed demektir.[4]

Tâbiîn âlimlerinden Ka'bü'l-Ahbâr (v. 32/652) şöyle dedi: "Yâ Sîn, Allah Teâlâ'nın yeri, göğü yaratmadan iki bin yıl önce 'Sana yemin ederim ki, ey Muhammed! Sen elbette peygamberlerdensin' diye yaptığı bir yemindir. Resûl-i Ekrem Peygamber olduktan sonra Cenâb-ı Hak, vaktiyle yaptığı yemine uygun olarak: ﴿وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ. إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ **"And olsun hikmetli Kur'an'a: Hiç şüphe yok ki, sen peygamberlerdensin."**[5] buyurmuştur.

Eğer "Yâ Sîn", Resûl-i Ekrem'in isimlerinden biriyse ve bu söz bir yeminse, o takdirde daha önce hiç kimsenin hayatına yemin etmeyen Allah

1. Aliyyü'l-Kārî, *Şerhu'ş-Şifâ*, I, 74.
2. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, V, 59; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, IV, 471-472, nr. 1856.
3. Adı İbrâhim ibni Muhammed'dir. Şişe ve cam yapan anlamındaki Zeccâc onun lakabıdır. Edebiyât sahasında pek çok kitabı olan Zeccâc, tefsire dâir *Me'âni'l-Kur'ân* adlı eseriyle ünlüdür.
4. Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* (Kal'acî), I, 158.
5. Yâsîn 36/2-3.

Teâlâ, Peygamber aleyhisselâmı benzeri görülmedik bir şekilde yüceltmiş demektir. Bir yeminin ardından bir başka yeminin gelmesi konuyu iyice te'kid eder.

Eğer Yâ Sîn bir isim değil de bir nidâ ise, o nidânın ardından gelen yemin ile Resûl-i Ekrem'in peygamberliği doğrulanmış, onun insanları doğru yola ilettiğine şâhitlik edilmiş olur.

Birinci görüşe göre Allah Teâlâ ("Yâ Sîn" diye) onun ismine, ("ve'l-Kur'âni'l-hakîm" diye) getirdiği kitâba yemin ederek, sevgili Peygamberinin, gönderdiği vahyi kullarına ileten elçilerden biri olduğunu, "sırât-ı müstakîm" üzere bulunduğunu yani onun gittiği yolda herhangi bir eğrilik bulunmadığını ve Hak'tan hiç ayrılmadığını belirtmektedir.

Tefsir ve hadis âlimi Ebû Bekir en-Nakkâş[1] (v. 351/962) şöyle dedi: "Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de, Resûl-i Ekrem'den başka hiçbir nebisinin peygamberliğine yemin etmemiştir.[2] Yâ Sîn'in "yâ seyyid!" diye açıklanması dikkate alındığında, Cenâb-ı Hakk'ın Peygamber Efendimiz'in değerini son derece yücelttiği açıkça görülmektedir. Bununla ilgili olarak Allah'ın Elçisi "Âdemoğlunun efendisi benim. Fakat bunu övünmek için söylemiyorum." buyurmuştur.[3]

> Hadîs-i şerîf bazı kaynaklarda şu şekillerde geçmektedir:
>
> "Kıyâmet gününde Âdemoğlunun efendisi benim. Ama bununla övünmüyorum;"[4]
>
> "Kıyâmet gününde Âdemoğlunun efendisi benim."[5]
>
> "Âdemoğlunun efendisi benim;"[6]

1. Adı Ebû Bekir Muhammed ibni Hasan el-Mevsılî'dir. Mesleği bina süslemek olduğu için Nakkâş lakabıyla tanınmıştır. Aynı zamanda bir kırâat âlimi olan Nakkâş'ın tefsir ve kırâat ilimlerine dâir birçok eseri vardır. Onun *Şifâü's-sudûr* adlı Kur'ân-ı Kerîm tefsiri günümüze ulaşmıştır.
2. Yemin sözüyle Yâsîn sûresindeki "And olsun hikmetli Kur'an'a: Hiç kuşku yok ki, sen peygamberlerdensin" (Yâsîn 36/2-3) ifâdesini kasdetmektedir.
3. İbni Mâce, Zühd 37, nr. 4307.
4. Tirmizî, Tefsîr 17/18, nr. 3148; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 2; Elbânî, *Sahîhu Mevâridi'z-zam'ân*, II, 318.
5. Müslim, Fezâil 3, nr. 2278.
6. Ebû Dâvûd, Sünnet 13, nr. 4673; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 540.

"Kıyâmet gününde insanların efendisi benim."[1]

"Efendi", "herkesten çok iyilik yapan, sıkıntılı zamanlarda kendisine sığınılan kimse" demektir. Resûl-i Ekrem hem dünyada hem de âhirette Müslümanların efendisidir. Âhirette ümmetinin zor durumda kaldığı muhtelif yerlerde yapacağı şefâatlerle onların efendisi olduğunu gösterecektir. Allah'ın Sevgili Elçisi: "Bunu övünmek için söylemiyorum" ifâdesiyle, bu en büyük ikrâmı böbürlenmek için değil, Allah'ın kendisine lütfettiği üstünlüğü dile getirmek için (tahdîs-i nîmet için) söylediğini belirtmektedir.

Bulunduğu Yere Şeref Veren

Bir âyette Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: ﴿لَآ أُقْسِمُ بِهٰذَا الْبَلَدِ. وَأَنْتَ حِلٌّ بِهٰذَا الْبَلَدِ﴾ **"Yemin ederim bu beldeye ki sen de bu beldenin sakinisin."**[2]

Endülüslü kırâat âlimi Mekkî bin Ebî Tâlib'den (v. 437/1045) nakledildiğine göre bu âyetin anlamı şudur: "Sen içinde bulunmadıkça, yani sen hicretle birlikte içinden çıkıp gittikten sonra, Ben bu beldeye yemin etmem."

Bazıları söz konusu âyetteki "Lâ uksimü" sözüne "uksimü" mânası vermiştir; buna göre âyetin mânası: Ey Muhammed! İçinde sen bulunduğunda Ben bu beldeye yemin ederim ki, sadece sana mahsus olmak üzere sen bu beldeye istediğin gibi girmekte ve ihramlıların yapamayacağı şeyleri yapmakta serbestsin veya sen bu beldede her istediğini yapmakta serbestsin, demektir. Yine bu açıklamaları yapanlara göre âyetteki "belde" (beled) kelimesiyle Mekke kastedilmiştir.

Mekke ilâhî feyiz ve bereketin indiği, insanların mânen temizlendiği mübârek bir yerdir. Allah Teâlâ orayı her türlü kötülükten korumuş, güvenli bir belde yapmıştır. Mekke'nin dokunulmazlığı konusunda Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

1. Buhârî, Tefsîr 17/5, nr. 4712; Müslim, Îmân 328, nr. 194.
2. Beled 90/1-2.

> "Cenâb-ı Hak şüphesiz Mekke'yi, gökleri ve yeri yarattığından beri haram kılmıştır. O, benden önce kimseye helâl olmadığı gibi, benden sonra da helâl olmayacaktır. Bana helâl edilmesi de günün bir vakti içindir. Sonra tekrar haram olması, kıyâmet gününe kadar devam etmek üzere avdet etmiştir."[1]

Sûfî âlim Ebû Bekir el-Vâsıtî[2] (v. 331/942) şöyle demiştir: Âyetteki beldeden maksat Medine olup, sağlığında içinde yaşamak sûretiyle kendisini şereflendirdiğin, ölümünden sonra da vücûdunla kendisini bereketlendirdiğin bu şehre senin için yemin ederim demektir. Ancak kendisine yemin edilen şehrin Mekke olması daha doğrudur. Çünkü Beled sûresi Mekke'de nazil olmuştur. Âyetin devamında gelen: ﴿وَأَنْتَ حِلٌّ بِهٰذَا الْبَلَدِ﴾ "Sen de bu beldenin sakinisin."[3] ifâdesi de oranın Mekke olduğunu göstermektedir.

Emîn'in Bulunduğu Şehir de Emîndir

Müfessir ve muhaddis sûfî İbni Atâ da[4] (v. 309/922) ﴿وَهٰذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ﴾ "Bu güvenli beldeye yemin ederim"[5] âyetini tefsir ederken yukarıda zikredilen görüşlere benzer bir görüş ileri sürerek şöyle demiştir: "Allah Teâlâ Mekke'yi, Resûl-i Ekrem'in orada oturması ve onun içinde bulunmasından dolayı her bakımdan güvenilir bir şehir yapmıştır. Zira Resûlullah'ın mübârek vücûdu orada bulunduğu için orası güvenli bir yerdir."

Yemin Edilen Evlat

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu: ﴿وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ﴾ "Babaya ve evlâdına yemin ederim."[6] Bazı âlimler Cenâb-ı Hakk'ın bu âyetteki "baba" (vâlid) ifâdesiyle Hz. Âdem'i kastettiğini söylemişlerdir; o zaman da "evlâd" (ve-

1. Buhârî, Megâzî 53, nr. 4313; Müslim, Hac 445, nr. 1353.
2. İbnü'l-Ferganî diye de bilinen bu sûfî âlim, Ebû Bekir Muhammed ibni Mûsâ el-Vâsıtî'dir. Ferganalı olup Cüneyd-i Bağdâdî'nin müridlerindendi. Onun tasavvufun esaslarına dâir önemli sözlerinin bulunduğu kaydedilmektedir.
3. Beled 90/2.
4. Ebü'l-Abbâs Ahmed ibni Muhammed ibni Sehl ibni Atâ el-Bağdâdî, ilk devir sûfîlerinden muhaddis ve müfessir, Kur'ân-ı Kerîm'i her gün hatmettiği söylenen bir âbid ve zâhiddir. On çocuğundan dokuzunun eşkiyâ tarafından öldürülmesi üzerine kendini tasavvufa vermiştir. İbni Atâ, ünlü sûfî Hallâc-ı Mansûr'un arkadaşlarındandır.
5. Tîn 95/3.
6. Beled 90/3.

led) ifâdesiyle onun bütün soyu kastedilmiş olabilir. Bazı âlimler de âyette kendisine yemin edilen "baba"nın (vâlid) Hz. İbrâhim olduğunu söylemişlerdir; o takdirde Allah Teâlâ "evlâd" (veled) ifâdesiyle Muhammed sallallahu aleyhi ve selleme işaret etmiş olabilir. Şu hâlde bu sûrede iki yerde Resûl-i Ekrem'e yemin edilmiş olmaktadır.

> Bu yeminlerden biri Peygamber Efendimiz'in yaşadığı şehire ("Yemin ederim bu beldeye ki sen de bu beldenin sâkinisin"); diğeri ise babanın evlâdına ("Babaya ve evlâdına yemin ederim") yöneliktir.

Elif, Lâm, Mîm

Allah Teâlâ bir başka âyette de şöyle buyuruyor: ﴿الٓمٓ. ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ﴾ "Elif, Lâm, Mîm. Kendisinde hiçbir şüphe bulunmayan kitap işte budur."[1]

İbni Abbâs da "Elif, Lâm, Mîm" gibi sûrelerin başlarında olan bu harflerin birer yemin olduğunu söylemiştir. Yine İbni Abbâs ile onun gibi âlimlerin bu tür harfler hakkında daha başka görüşleri de bulunmaktadır.[2]

Sûfî müfessir Sehl ibni Abdillah et-Tüsterî[3] (v. 283/896) şöyle demiştir: "Elif, Allah Teâlâ; lâm, Cibril; mim de Muhammed aleyhisselâm demektir."

Bu görüşü, tefsir ve fıkıh âlimi Ebü'l-Leys es-Semerkandî, Sehl ibni Abdillah et-Tüsterî'nin sözü olduğunu söylemeden nakletmiş ve "Elif, Lâm, Mîm. Zâlike'l-kitâbü lâ raybe fîh"[4] âyetine şu mânayı vermiştir: "Allah, Cebrâil'i, Muhammed'e, bu Kur'an ile indirmiştir. Onun içinde hiçbir şüphe yoktur."

İbni Abbâs'ın, bu harflerin birer yemin olduğunu belirttiği yukarıdaki görüşe göre buradaki yeminin mânası şöyle olur: "Yemin ederim ki, bu Kitap gerçektir, onda şüphe yoktur.' Burada Resûl-i Ekrem'in faziletini gösteren bir başka şey daha vardır ki, o da, yukarıda geçtiği gibi, Allah Teâlâ'nın Kendi ismiyle onun ismini yan yana zikretmesidir.

1. Bakara 2/1-2.
2. Aliyyü'l-Kârî bu konuda yetmiş görüş bulunduğunu söylemektedir (*Şerhu'ş-Şifâ*, I, 79).
3. Sehl ibni Abdillah et-Tüsterî hakkında bilgi için bk. I, 77.
4. Bakara 2/1-2.

"Resûl-i Ekrem'e övgü" bahsinde "Şânını da yüceltmedik mi?"[1] âyetini açıklarken de söylendiği gibi (bk. I, 69), meselâ ezânda ve kamette Allah Teâlâ'nın adıyla birlikte Resûl-i Ekrem'in adı da yan yana zikredilmektedir.

Kāf'ın Mânası

İlk devir sûfî, muhaddis ve müfessirlerinden İbni Atâ[2] (v. 309/922) ﴿ق، وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ﴾ **"Kāf. Şerefi pek yüce olan Kur'an'a and olsun"**[3] âyetini açıklarken şöyle dedi: "Kāf ifâdesiyle Allah Teâlâ, habîbi Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin kalbinin kuvvetine yemin etmiştir. Çünkü onun kalbi Cenâb-ı Hakk'ın kendisine yönelik yüce hitâbına güç yetirmiş ve Mi'râc gecesinde Allah Teâlâ'yı görmeye tahammül etmiş, mânevî hâli pek yüce olduğu için de, bütün bunlar ona olumsuz herhangi bir etki yapmamıştır. Kāf'ın mânası hakkında ileri sürülen görüşlerden bir kısmı şunlardır: "Kur'an'ın isimlerinden biridir"; "Allah Teâlâ'nın isimlerinden biridir";[4] "Yeryüzünü çepeçevre kuşatan bir dağdır."

"Yıldız" (Necm) Onun Kalbidir

Hz. Hüseyin'in torunu olan ve Ca'fer-i Sâdık lâkabıyla anılan Ca'fer ibni Muhammed[5] (v. 148/765) ﴿وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ﴾ "And olsun yıldıza battığı zaman" âyetini tefsir ederken âyetteki "yıldız"ın (necm) Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem olduğunu söylemiş[6] ve şöyle demiştir: "Necm", Muhammed aleyhisselâmın kalbidir. "Hevâ" da, nûrlar sebebiyle genişledi demektir.[7] Yine Ca'fer ibni Muhammed, bu âyetteki "hevâ" fiiline

1. İnşirâh 94/4.
2. İbni Atâ diye ünlü Ebü'l-Abbâs Ahmed ibni Muhammed ibni Sehl el-Bağdâdî hakkında bilgi için bk. I, 82.
3. Kāf 50/1
4. Kāf harfiyle başlayan Kādir, Kāhir, Kavî, Kābız gibi Esmâ-i hüsnâ'dan hareketle Kāf'ın da Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinden biri olduğu ileri sürülmüştür.
5. Ca'fer-i Sâdık, on iki imâmdan altıncısıdır.
6. "Yıldız", Muhammed aleyhisselâm olduğuna, "hevâ" fiili de inmek mânasına geldiğine göre, "Ve'n-necmi izâ hevâ" demek, "Mi'râç'tan döndüğü zaman Allah'ın Elçisi'ne yemin olsun" anlamına gelmektir (Hafâcî, *Nesîmü'r-riyâz [Atâ]*, I, 201).
7. Yani "Resûl-i Ekrem'in kalbi, Mi'râç'ta kalbine doğan Rabbinin nûrlarıyla genişledi" demektir (Hafâcî, *Nesîmü'r-riyâz [Atâ]*, I, 201).

"Muhammed aleyhisselâm Mi'râç'ta kendini tam olarak Allah'a verdi, başkasıyla meşgul olmadı" anlamı vermiştir.

Müfessir İbni Atâ ﴿وَالْفَجْرِ، وَلَيَالٍ عَشْرٍ﴾ "And olsun fecre. Ve on geceye"[1] âyetini tefsir ederken şöyle dedi: "Fecr, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemdir. Zira îmân ondan fışkırıp çıkmıştır."

> Bu on gecenin, hac ibâdetleriyle meşgul olunan Zilhicce'nin ilk on günü olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Zilhicce'nin ilk on gününde ashâbına "Başka günlerin hiçbirinde, içinde bulunduğumuz şu on gündeki amellerden daha faziletli hiçbir amel yoktur" buyurmuştur.[2] Bu on gecenin ramazan ayının son on gecesi yahut Muharrem'in ilk on günü olduğu da söylenmektedir.

5. Allah Teâlâ'nın, Resûlünün Değerini Göstermek İçin Kendi Varlığını Gösteren Bazı Delillere Yemin Etmesi

Yüce Allah şöyle buyurdu:

﴿وَالضُّحَىٰ. وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ. مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ. وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَىٰ. وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰ. أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَىٰ. وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ. وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَىٰ. فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ. وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ. وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ﴾

1. "And olsun kuşluk vaktine,
2. Ve sükûna erdiğinde geceye:
3. Rabbinin seni terk ettiği de yok, sana darıldığı da.
4. Senin için âhiret dünyadan daha hayırlıdır.
5. Rabbin sana istediklerini verecek, sen de hoşnut olacaksın.
6. O seni yetim bulup da barındırmadı mı?
7. Sen hidâyeti ararken O sana yol göstermedi mi?

1. Fecr 89/1-2.
2. Buhârî, Îdeyn 11, nr. 969.

8. O seni yoksul bulup zengin etmedi mi?

9. Öyleyse yetime sakın kötü davranma.

10. İsteyeni azarlama.

11. Rabbinin nimetini yâdet."[1]

Duhâ Sûresi'nin Sebeb-i Nüzûlü

Bu sûrenin nüzûl sebebi hakkında ihtilâf edilmiştir. Söylendiğine göre bir defasında Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem rahatsızlanmış, bu süre içinde birkaç gece teheccüd namazına kalkamamıştı. Bunun üzerine bir kadın ileri geri konuşunca bu sûre nâzil oldu.

> Cebrâil aleyhisselâm, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme birkaç gün gelmeyince Kureyş kabilesinden bir kadın (Tebbet sûresinde kendisinden "odun hamalı" diye söz edilen kadın; Ebû Leheb'in karısı Ümmü Cemîl) "Onun şeytanı gecikti!" dedi. Veya Fahr-i Âlem Efendimiz rahatsızlığı dolayısıyla iki üç gece teheccüd namazına kalkamayınca, yine o kadın: "Muhammed! İki üç gecedir sana gelmediğine göre, umarım şeytanın seni terk etmiştir!" dedi. Bunun üzerine Duhâ sûresi nâzil oldu.[2]

Bir başka rivâyete göre de Resûl-i Ekrem'e birkaç gün vahiy gelmemişti, bunun üzerine müşrikler aynı şekilde konuşmuşlardı.

> Resûlullah rahatsızlanıp da Cebrâil aleyhisselâm ona iki veya üç gece gelmeyince, müşrikler: "Rabbi onu terk etti!" demişlerdi. Bu sûre onun üzerine nâzil oldu.[3]

Ona Verilen Altı İkrâm

Duhâ sûresi, Allah Teâlâ'nın Peygamber Efendimiz'e olan ikrâmlarından, ona verdiği yüce değerlerden altısına işaret etmektedir:

1. Duhâ 93/1-11.
2. Buhârî, Teheccüd 4, nr. 1125; Tefsîr 93/1, 2, nr. 4950, 4951; Fezâilü'l-Kur'ân 1, nr. 4983.
3. Tirmizî, Tefsîr 93, nr. 3345.

Birinci İkrâm: Allah Teâlâ bu sûrede "And olsun kuşluk vaktine (yani kuşluk vaktinin Rabbine), ve sükûna erdiğinde geceye" buyurmakta ve Resûl-i Ekrem'in aşağıda belirtilen hâllerine yemin ile başlamaktadır. Bu durum, Resûlullah'a verilen hayır ve ikrâmların büyüklüğünü göstermektedir.

İkinci İkrâm: "Rabbinin seni terk ettiği de yok, sana darıldığı da." âyeti, Resûl-i Ekrem'in Allah katındaki üstün yerini, değerini ve Cenâb-ı Hakk'ın ona olan muhabbetini bildirmektedir. Bazılarına göre bu âyetin mânası, "Allah seni Peygamber olarak seçtikten sonra hiç ihmâl etmedi" demektir.

Üçüncü İkrâm: "Senin için âhiret dünyadan hayırlıdır" demek, siyer ve megâzî âlimi İbni İshâk'a (v. 151/768) göre, "Allah Teâlâ'nın huzûruna çıktığın zaman O'nun yanında kazanacağın nimetler, dünyada sana verdiği nimetlerden çok daha büyük olacaktır" demektir.

Sûfî müfessir Sehl ibni Abdillah et-Tüsterî'ye (v. 283/896) göre bu âyetin mânası şudur: "Âhirette sana vereceğim şefâat ve "Makām-ı Mahmûd" gibi dereceler, dünyada sana verdiklerimden daha hayırlıdır."

> Makām-ı Mahmûd, övgüye değer bir makam demek olup şu âyette geçmektedir: "Gecenin bir bölümünde uyanıp kalk, sadece sana mahsus olmak üzere teheccüd namazı kıl. Umulur ki böylece Rabbin seni Makām-ı Mahmûd'a yükseltir."[1] Makām-ı Mahmûd, "Resûl-i Ekrem'in Şefâat ve Makām-ı Mahmûd Özellikleri" bahsinde geniş bir şekilde ele alınacaktır. (bk. I, 450)

Dördüncü İkrâm: "Rabbin sana öylesine verecek ki, sen hoşnut olacaksın" âyetidir. Bu âyet, Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem'e bu dünyada verdiği, âhirette va'dettiği çeşit çeşit ikrâmı, türlü türlü saâdeti, pek çok ihsânı fazlasıyla ihtivâ etmektedir.

Siyer ve megâzî âlimi İbni İshâk şöyle demiştir: Allah Teâlâ, Resûlünü dünyada zafere erdirmek, âhirette çokça sevap vermek sûretiyle hoşnut edecektir. Bazılarına göre ise Cenâb-ı Hak âhirette Peygamber Efendimiz'e Kevser Havuzu ve şefâat etme imkânı verecek ve onu böylece hoşnut edecektir.

1. İsrâ 17/79.

Resûl-i Ekrem'in Ehl-i beyt'ine mensup birinin[1] şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Kur'ân-ı Kerîm'de 'Rabbin sana öylesine verecek ki, sen hoşnut olacaksın'[2] âyetinden daha ümit verici bir âyet yoktur. Allah'ın Elçisi de ümmetinden bir kişinin bile Cehennem'e girmesine râzı olmaz."

> Kur'ân-ı Kerîm'de günahkâr olan mü'minlere ümit veren âyetlerden biri şudur:
>
> "De ki: Ey günah işleyerek kendilerine yazık eden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Hiç şüphesiz, O çok bağışlayan, çok merhamet edendir."[3]

Beşinci İkrâm: Allah Teâlâ, sûrenin geri kalan kısmında, Resûlüne bağışladığı nimet ve ikrâmlardan gözle görülenleri ve görülmeyenleri sayıp dökmüştür. Özetle söyleyecek olursak:

"Sen hidâyeti ararken O sana yol göstermedi mi?" âyetiyle, Resûlullah hiçbir şey bilmezken, ona dinini öğrettiğini veya onun vasıtasıyla insanları doğru yola ilettiğini belirtmiştir (tefsirlerde bu hususta farklı görüşler vardır).

Allah Teâlâ: "Sen yoksulken O seni zengin etmedi mi?"[4] âyetiyle, Resûlullah hiçbir şeye sahip değilken, ona verdiği maddî nimetlerle veya kalbine koyduğu kanaat duygusu ve gönül zenginliğiyle onu kimseye muhtaç etmediğini dile getirmiştir.

"Sen yetimken O seni barındırmadı mı?"[5] âyetiyle de amcasının kalbine koyduğu şefkat duygusuyla onun kendisini himâye ettiğini ifâde etmiştir. Bu âyet şöyle de açıklanmıştır: Cenâb-ı Hakk'ın Resûl-i Ekrem'i yetim bırakması, onu bizzat himâye etmek istemesi sebebiyledir. Bu şu mânaya da gelir: "Seni emsâlsiz bir yetim olarak buldu ve Kendisi barındırdı."

---

1. Bu zâtın Hz. Ali olduğu kaydedilmektedir (Ebû Nuaym el-İsfahânî. *Hilyetü'l-evliyâ'*, III, 179). Aliyyü'l-Kârî ise onun Muhammed ibnü'l-Hanefiyye'nin oğlu Hasan olduğunu söylemektedir (*Şerhu'ş-Şifâ*, I, 86).
2. Duhâ 93/5.
3. Zümer 39/53.
4. Duhâ 93/8.
5. Duhâ 93/8.

Bu âyetlere şöyle mânalar da verilmiştir:

Allah Teâlâ seni bulup da, yolunu yitiren kavmini senin elinle doğru yola iletmedi mi?

Muhtaç durumda olanları senin vasıtanla zengin kılmadı mı?

Yetimleri senin himâyenle barındırmadı mı?

Allah Teâlâ, Resûl-i Ekrem'ine kendisine verdiği bu tür nimetleri hatırlatmaktadır. Yukarıdan beri açıklandığı üzere Cenâb-ı Hak, Resûl-i Ekrem'ini küçüklüğünde, yoksulluğunda, yetimliğinde ve daha Rabbini yeterince tanımadığı zamanlarda bile terketmemiş ve kendisine darılmamışken; hiç Rabbinin onu üstün vasıflarla bezeyip Peygamber olarak seçtikten sonra terk etmesi düşünülebilir mi?

Altıncı İkrâm: Allah Teâlâ, "Rabbinin nimetini yâd et."[1] âyetiyle, Resûlünün, kendisine verilen nimetleri sayıp dökmesini istemiş, Cenâb-ı Hakk'ın kendisini nelerle şereflendirdiğini başkalarına da söylemesini dilemiş ve Cenâb-ı Mevlâ'yı övmek sûretiyle O'na şükretmesini emretmiştir. Çünkü insanın sahip olduğu nimeti dile getirmesi, o nimeti verene şükretmesi demektir. Her ne kadar bu âyette "nimete şükretme" emri özellikle Peygamber Efendimiz'e verilmiş olsa bile, bu emir onun bütün ümmetine yöneliktir.

> Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: "Bana şükredin, sakın nimetlerimi unutup nankörlük etmeyin."[2] İnsanlardan görülen bir iyiliğe teşekkür etmek de böyledir. Peygamber Efendimiz'in emrettiğine göre, birinden iyilik gören kimse, elinden geliyorsa o iyiliğe karşılık vermelidir; karşılık verecek maddî gücü yoksa ona duâ etmelidir.[3] Çünkü insanlara teşekkür etmesini bilmeyen Allah'a da şükretmiş olmaz.[4] Allah'a en çok şükredenler, insanlara en fazla teşekkür edenlerdir.[5]

1. Duhâ 93/8.
2. Bakara 2/152.
3. Ebû Dâvûd, Zekât 38. nr. 1672; Nesâî, Zekât 72, nr. 2566.
4. Tirmizî, Birr 35, nr. 1954, 1955.
5. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, V, 212.

Yıldızın Battığı Zaman

Allah Teâlâ Necm sûresinde şöyle buyurmaktadır:

﴿وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَى. مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَى. وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى. إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى. عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى. ذُو مِرَّةٍ، فَاسْتَوَى. وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَى. ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى. فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى. فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى. مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى. أَفَتُمَارُونَهُ عَلَى مَا يَرَى. وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى. عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى. عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَى. إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَى. مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى. لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى﴾

1. "And olsun yıldıza, battığı zaman.

2. Arkadaşınız ne saptı ne de şaşırdı.

> "Arkadaşınız" ifâdesiyle, "sizin aranızda bir ömür geçiren, dolayısıyla her hâlini yakından bildiğiniz Peygamberiniz" denilmektedir.

3. O kendi hevâ-hevesine göre de konuşmaz.

4. Onun söyledikleri kendisine vahyolunandan başka bir şey değildir.

5. Kendisine onu muazzam kuvvetlerin sahibi öğretti.

6. Ki o üstün bir akıl ve dirayete sahiptir. Peygamber'e gerçek hâliyle göründü.

7. O zaman ufkun en uç noktasında idi.

8. Sonra indi, yaklaştı.

9. İki yay kadar oldu, hattâ daha da yakın.

> Aynı oku atmak üzere üst üste konmuş iki yay kadar veya yayın iki ucu kadar yakın oldu.

10. O, kuluna vahyedeceği şeyi vahyetti.

11. Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı.

12. Onun gördüğü şey hakkında şimdi siz onunla tartışacak mısınız?

13. And olsun ki onu başka bir inişinde de gördü:

14. Sidre-i Müntehâ'nın yanında.

15. Onun yanında da Me'vâ Cenneti vardır.

16. O vakit Sidre'yi kaplayan kaplıyordu.

> Yer ve Gökler Rabbinin katından gelen Kur'an, bizim görmediğimiz, bilmediğimiz, büyüklüğünü ve güzelliğini hayal bile edemeyeceğimiz âlemleri, sanki bir mahallenin sokaklarını tarif edercesine anlatıyor, bize âdetâ gayb âlemlerinin haritasını çıkarıyor. Bu âyetlerde adları geçen mevki ve varlıkların neler olduğu konusunda birbirinden çok farklı rivâyetler gelmiş, farklı yorumlar yapılmıştır. Burada net olarak söylenebilecek bir şey varsa, o da şu olmalıdır: Miraç gibi, bizim bir gecelik bir mâcera gözüyle baktığımız bu esrârengiz yolculuk kimbilir kaç tane kâinât tarihini içinde barındırıyor! Âyetin tasvir ettiği şu muazzam varlık âlemi içinde bizim dünyamız ve çocuksu kavgalarımız ne kadar küçük düşüyor! Ve bu küçük dünya üzerindeki bir anlık ömrümüzden sonra gideceğimiz yerde bizi neler neler bekliyor! [1]

17. Göz ne şaştı, ne de haddinden aştı.

> Yukarıdan beri tasvir edilen hâdiseler içinde, Peygamberimizin gördüğü şeyin Allah olduğu yönünde de Cebrâil olduğu yönünde de rivâyet ve yorumlar vardır. Âyetlerin lâfızları ise her iki ihtimâle de elverişli bulunmaktadır.[2]

18. And olsun ki Rabbinin varlığını gösteren en büyük delillerden bir kısmını gördü."[3]

---

1. Kandemir, Zavalsız, Şimşek, *Âyet ve Hadislerle Açıklamalı Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, Necm 53/16. âyetin dipnotu.
2. Kandemir, Zavalsız, Şimşek, *Âyet ve Hadislerle Açıklamalı Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, Necm 53/17. âyetin dipnotu.
3. Necm 53/1-18.

"And olsun yıldıza" ifâdesi hakkında, bilindiği gibi, müfessirler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu görüşlerden birine göre "necm", açıkça görüldüğü üzere yıldız anlamındadır. Bir diğer anlayışa göre "necm" Kur'an demektir.

> Yıldızın, Kur'an olduğu kabul edildiği takdirde bu âyetin mânası: "Nâzil olduğu zaman Kur'an'a yemin ederim ki" demektir. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm parça parça (münecceman) nâzil olmuştur.

Ca'fer-i Sâdık diye bilinen Ca'fer ibni Muhammed (v. 148/765) Muhammed aleyhisselâm olduğunu söylemiş, bir başka seferinde de "Muhammed aleyhisselâmın kalbi" anlamına geldiğini ifâde etmiştir.

> O takdirde "ve'nnecmi izâ hevâ"[1] âyetinin mânası "And olsun Muhammed'in kalbi Rabbine meylettiği zaman" demektir.

Sûfî müfessir Ebû Abdurrahman es-Sülemî'nin[2] (v. 412/1021) nakline göre bazı âlimler:

﴿وَالسَّمَآءِ وَالطَّارِقِ. وَمَا أَدْرَكَ مَا الطَّارِقُ. اَلنَّجْمُ الثَّاقِبُ﴾

1. "And olsun göğe ve Târık'a.

2. Târık'ın ne olduğunu bilir misin?

3. O karanlıkları delip geçen yıldızdır."[3] âyetinde geçen "yıldız"ın da Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemi ifâde ettiğini söylemişlerdir.

Onun Sayısız Üstünlükleri

Bu âyetler,[4] Peygamber Efendimiz'in saymakla bitmeyecek kadar çok olan şeref ve üstünlüklerinden sadece bir kısmını dile getirmektedir. Cenâb-ı Mevlâ, Muhammed Mustafâ sallallahu aleyhi ve sellemin dosdoğru yolda gittiğine, aslâ keyfince söz etmediğine, okuduklarının doğruluğuna ve onların kendisine Allah tarafından vahyedildiğine ve bu âyetleri

1. Necm 53/1.
2. Ebû Abdurrahman es-Sülemî hakkında bilgi için bk. I, 80.
3. Târık 86/1-3.
4. Necm 53/1-18.

ona muazzam kuvvetlerin sahibi Cebrâil aleyhisselâmın ilettiğine yemin etmektedir.

Daha sonra Allah Teâlâ, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in üstünlüğünü İsrâ ve Mi'râc olayı ile bildirmekte, onun bu yolculukta Sidretü'l-müntehâ'ya vardığını, gözünün gördüklerini kalbinin onayladığını, Rabbinin nice âyetlerini görüp anladığını dile getirmekte, bunların bir benzerini de İsrâ sûresinin baş tarafında zikretmektedir.

> "Gecenin bir bölümünde kulu Muhammed'i, kendisine bazı mûcizelerimizi göstermek için Mescid-i Harâm'dan alıp çevresini mübârek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah, her türlü kusurdan ve ortaktan münezzehtir."[1]

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin Mi'râc'da Allah'ın yüce kudretinden gördüklerini, mânevî âlemlerin olağanüstü manzarasından seyrettiklerini sözle anlatmaya, bunların en küçüğünü bile duyup kavramaya insan aklı güç yetiremeyeceği için, Allah Teâlâ onların muazzam şeyler olduğunu gösteren dolaylı bir anlatım ve üstü kapalı bir ifâdeyle "Vahyedilecek şeyi kuluna vahyetti"[2] buyurmuştur.

Bu tür anlatıma edebiyâtçılar "vahy ve işaret" adını verirler. Ve onlara göre bu anlatım tarzı "az sözle çok şey anlatma" sanatının (îcâz) en etkili olanıdır.

"And olsun ki Rabbinin en büyük âyetlerinden bir kısmını gördü"[3] demek, Cenâb-ı Hakk'ın Resûl-i Ekrem'e neleri vahyettiğini anlamaktan akıllar büsbütün âciz kalır, o neler olduğunu kavramaya hayâl gücünün gücü yetmez, demektir.

Resûl-i Ekrem'in Beşerî Noksanlıklardan Temizlenmesi

Ben derim ki, bu âyetler, Allah Teâlâ'nın, Mi'râc yolculuğunda Resûl-i Ekrem'inin yüce şahsını beşerî noksanlıklardan temizlediğini belirtmekte, onun kalbini, dilini ve diğer organlarını her türlü zarardan muhafaza ettiğini göstermektedir. Nitekim Cenâb-ı Hak "Gözün gördüğünü kalp yalan-

1. İsrâ 17/1.
2. Necm 53/10.
3. Necm 53/18.

lamadı" âyetiyle[1] onun kalbini, "O keyfine göre de konuşmaz" âyetiyle[2] dilini, "Göz ne şaştı, ne haddinden aştı"[3] âyetiyle de[4] gözünü beşerî noksanlıklardan arındırdığını ifâde buyurmuştur.

Allah Teâlâ Tekvîr sûresinin aşağıdaki âyetlerinde şöyle buyurmaktadır:

﴿فَلَآ أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ. الْجَوَارِ الْكُنَّسِ. وَالَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ. وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ. إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ. ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ. مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ. وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ. وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ. وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ. وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ﴾

15. "Yemin ederim geri dönenlere,
16. Ve yörüngesinde akıp süpürenlere,
17. Ve kararmaya başlarken geceye,
18. Ve nefes almaya başladığında sabaha.
19. O Kur'an, gerçekten çok şerefli bir elçinin getirdiği sözdür.
20. Bir elçi ki pek kuvvetli, Arş Sahibi katında itibârlıdır.
21. Orada sözü dinlenir, ona güvenilir.
22. Arkadaşınız aslâ bir deli değildir.

"Arkadaşınız" kelimesiyle, Peygamber Efendimiz'in onların arasında yaşadığı, bunun için de onun her hâlini yakından bildikleri ifâde edilmektedir.

Kâfirlerin Resûl-i Ekrem hakkındaki bu iddiaları birçok âyette tekrarlanmaktadır:

"Kâfirler şöyle dediler: "Ey kendisine kitap indirilen! Sen delinin birisin!"[5]

1. Necm 53/11.
2. Necm 53/3.
3. Mi'râc'da Rabbinin huzûrunda bulunduğu sırada, üstün edebi dolayısıyla sağa sola bakınmadı, sadece ön tarafına, yani bakması gereken yere baktı, demektir.
4. Necm 53/17.
5. Hicr 15/6.

"Mecnûn bir şâirin hatırı için ilâhlarımızı mı terk edelim?" diyorlardı."[1]

23. And olsun ki Peygamber, o elçiyi apaçık ufukta gördü.

Peygamber Efendimiz'in ufukta gördüğü Cebrâil aleyhisselâm idi.[2]

24. O, kendisine vahyedileni açıklamakta cimrilik etmez.

25. Bu Kur'an, Allah'ın huzûrundan kovulmuş şeytanın sözü değildir."[3]

Şerefli Elçi

"O Kur'an, gerçekten çok şerefli bir elçinin getirdiği sözdür"[4] şeklindeki ilâhî beyânda yer alan "şerefli elçi" ifâdesi, kendisini Peygamber olarak gönderen Rabbinin nezdinde şerefli demektir.

20. âyetteki "pek kuvvetli" ifâdesi, kendisine insanlara iletilmek üzere verilen ilâhî vahyi tebliğ etmekte pek kuvvetli demektir. Aynı âyetteki "mekîn: itibârlı" ifâdesi de Rabbinin katında itibârlı, O'nun nezdinde yüce makam ve mevki sahibi demektir.

21. âyetteki "orada sözü dinlenir" ifâdesi, "semâda sözü dinlenir" demektir. "Ona güvenilir" ifâdesi de kendisine verilen vahyi almakta ve insanlara tebliğ etmekte güvenilir demektir.

Tefsir ve kelâm âlimi Ali bin Îsâ er-Rummânî[5] (v. 384/994) ve bazı âlimler 19. âyette kendisinden söz edilen "çok şerefli bir elçi"nin Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem olduğunu ve bu âyetin devamında zikredilen özelliklerin de yine ona ait bulunduğunu belirtmişlerdir. Bir kısım âlimler ise[6] bu şerefli elçinin, Cebrâil aleyhisselâm olduğunu söylemişlerdir. Buna göre âyetin devamında zikredilen özellikler de Cebrâil aleyhisselâma ait olmaktadır.

---

1. Sâffât 37/36.
2. bk. Necm 53/7 ve devamı.
3. Tekvir 81/15-25.
4. Tekvîr 81/19.
5. Mu'tezile kelâmcısı Ali bin Îsâ er-Rummânî, Arap diline dâir eserler vermiştir. Onun *en-Nüket fî i'câzi'l-Kur'ân* ile Kur'ân-ı Kerîm'i dil ve belâgat açısından tefsir ettiği *el-Câmi' fî ilmi'l-Kur'ân* adlı eserleri burada anılmalıdır.
6. Aliyyü'l-Kārî âlimlerin büyük çoğunluğunun bu görüşte olduğunu söylemiştir.

23. âyetteki "Onu gördü" ifâdesindeki "gören", Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemdir. Gördüğü şey ise bazılarına göre Allah Teâlâ; kimilerine göre de asıl şekliyle gördüğü Cebrâil aleyhisselâmdır.

24. âyette geçen: "O, kendisine vahyedileni açıklamakta cimrilik etmez" ifâdesindeki "danîn" kelimesi bazı kırâatlere göre "zı" harfi ile okunduğu takdirde mânası: "O, vahyedileni açıklama hususunda aslâ ithâm edilmez" demektir. "Dâd" harfiyle okununca da mânası, "halkı Hakk'a dâvet, Allah'ın hükümlerini ve ilmini insanlara bildirmek hususunda aslâ cimrilik etmez" demek olur. Bu âyette, âlimlerin ittifakla belirttiği üzere, cimrilik etmediğinden bahsedilen kişi Muhammed aleyhisselâmdır.

Kalem Sûresi'nden Konumuzla İlgili Bazı Âyetler

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

﴿نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ. مَآ أَنتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ. وَإِنَّ لَكَ لَأَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ. وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ. فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ. بِأَيِّكُمُ الْمَفْتُونُ. إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ. فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ. وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ. وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ. هَمَّازٍ مَّشَّآءٍۭ بِنَمِيمٍ. مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ. عُتُلٍّۭ بَعْدَ ذَٰلِكَ زَنِيمٍ. أَن كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِينَ. إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ ءَايَاتُنَا قَالَ أَسَٰطِيرُ الْأَوَّلِينَ. سَنَسِمُهُۥ عَلَى الْخُرْطُومِ﴾

1. "Nûn. And olsun kaleme ve onunla yazdıklarına.

2. Rabbinin nimeti sâyesinde, sen bir mecnun değilsin.

3. Senin için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır.

4. Şüphesiz ki sen pek büyük bir ahlâka sahipsin.

5. Yakında sen de göreceksin, onlar da görecekler:

6. Akıldan yoksun olan hanginizmiş?

7. Yolundan sapanları Rabbin çok iyi bilir; doğru yolda olanları en iyi bilen de O'dur.

8. Hakkı yalanlayanlara itâat etme.

9. Onlar kendilerine yumuşak davranmanı isterler, tâ ki onlar da sana yumuşak davransınlar.

> Kureyş müşrikleri Resûl-i Ekrem Efendimiz'e: "Sen bizim tanrılarımıza saygı göster, biz de senin tanrına saygı gösterelim" demişlerdi. Allah Teâlâ: "Sen onların sözüne uyma!" ifâdesiyle onların bu teklifine işaret buyurmaktadır.

10. Uyma sen çok yemin edene, aşağılık kimseye,

11. Durmadan başkasını çekiştirip söz taşıyana,

12. Hayra engel olana, haddini aşana, çok günahkâr olana,

13. Kaba ve katı kalpli olup üstelik bir de soysuz olana.

14. Malları, oğulları var diye onlara uyma.

15. Ona âyetlerimiz okunduğunda, "Bunlar eskilerin efsâneleri" der.

16. Biz onun burnunu sürteceğiz."[1]

Hitaptaki İncelik

Cenâb-ı Hak bu sûrenin başlangıcında en büyük yeminlerinden birini ederek, Muhammed Mustafâ sallallahu aleyhi ve sellemin kâfirlerin kendisini suçladığı ve yalanladığı şeylerle hiçbir ilgisi bulunmadığını belirtmiş ve ona "Rabbinin nimeti sâyesinde, sen bir mecnûn değilsin"[2] diye tatlı bir üslûpla hitap ederek kendisine yönelik sevgisini dile getirmiş ve hedefinin gerçekleşeceğini haber vermiştir.

Bu güzel üslûp, karşılıklı konuşmanın en zarif şekli, sohbet âdâbının en üstün derecesidir. Sonra Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem'ine, onun için Kendi yanında hazırladığı bitip tükenmeyen nimetlerden, ardı arkası kesilmeyen, sayıya ve hesaba gelmeyen sevaplardan söz etmiş ve onu minnet altında bırakmayan bir ifâde ile "Senin için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır"[3] buyurmuştur.

1. Kalem 68/1-16.
2. Kalem 68/2.
3. Kalem 68/3.

Muazzam Ahlâk Sâhibi

Bunlardan sonra Allah Teâlâ sevgili elçisine olan bağışlarını, ona ilettiği güzellikleri överek ve bütün bunların çok büyük şeyler olduğunu göstermek için de sözünü cümlenin anlamını pekiştirci iki tekit harfiyle iyice güçlendirerek "Şüphesiz ki sen pek büyük bir ahlâka sahipsin"[1] buyurmuştur.

> Burada Allah Teâlâ'nın övdüğü şeyin, Resûl-i Ekrem'in kavminin yaptığı kötülüklere sabır ve tahammül göstermesi olduğunu söylemişlerdir. Nitekim Allah'ın Resûlü onlara: "Allahım! Kavmimi doğru yola ilet; çünkü onlar bilmiyorlar"[2] diye duâ etmiştir.[3]

Kimi İslâm âlimleri bu âyetteki "büyük ahlâk" ifâdesiyle "Kur'an"ın,[4] kimi "İslâm"ın, kimi "Resûl-i Ekrem'in güzel huylarının" kastedildiğini, kimi de Resûl-i Ekrem'e "Senin tek hedefin Allah'tır" denmek istendiğini söylemişlerdir.

Sûfî âlim Ebû Bekir el-Vâsıtî[5] (v. 331/942) şöyle demiştir:

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Cenâb-ı Hakk'ın kendisine bağışladığı nimetleri pek güzel bir edâ ile karşıladığı için Allah Teâlâ onu övmüş ve bu sebeple onu diğer varlıklara üstün tutmuştur. Çünkü Kâinâtın Rabbi Resûl-i Ekrem'ini böyle bir ahlâk ile yaratmıştır.

Resûlünü Teselli Edişi

Yarattıklarının ihtiyacını bilip karşılayan, cömertliği ve ihsânı her şeyi kucaklayan, kullarına bol bol sevap veren, her türlü hamde lâyık olan, hayra giden yolu kolaylaştıran, kullarını o yola ileten, sonra da o yolda gidenleri övüp ödüllendiren Allah her türlü kusurdan münezzehtir. O her kusurdan münezzeh olan Allah'ın ihsânı ne kadar da bol, nimetleri herkesi ne kadar da kuşatıcıdır! Bu övgülerden sonra, Resûl-i Ekrem'e: "Yakında sen de göreceksin, onlar da görecekler. Akıldan yoksun olan hanginizmiş? Yolundan sapanları Rabbin çok iyi bilir; doğru yolda olan-

1. Kalem 68/4.
2. Buhârî, Enbiyâ 54, nr. 3477; Müslim, Cihâd 105, nr. 1792.
3. Aliyyü'l-Kârî, *Şerhu'ş-Şifâ*, I, 96.
4. Hz. Âişe, "Resûlullah'ın ahlâkı Kur'ân idi" demiştir (Müslim, Müsâfirîn 139, nr. 746).
5. Ebû Bekir el-Vâsıtî hakkında bilgi için bk. I, 109.

ları en iyi bilen de O'dur."[1] buyurmuş, düşmanlarını sarfettiği saygısızca sözler dolayısıyla cezâlandıracağını belirterek Resûlünü teselli etmiştir.

Düşmanlarını Tehdit Edişi

Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem'ini övdükten sonra, onun üstünlüğünü belirtmek ve savunmasını bizzat üstlenmek sûretiyle düşmanını[2] yermeye, onun kötü huylarını saymaya, ayıplarını bir bir ortaya dökmeye başladı ve o düşmanda bulunan on kadar fenalığı şöyle zikretti:

"Hakkı yalanlayanlara itâat etme. Onlar kendilerine yumuşak davranmanı isterler, tâ ki onlar da sana yumuşak davransınlar. Uyma sen çok yemin edene, aşağılık kimseye. Durmadan başkasını çekiştirip söz taşıyana. Hayra engel olana, haddini aşana, çok günahkâr olana. Kaba ve katı kalpli olup üstelik bir de soysuz olana. Malları, oğulları var diye onlara uyma. Ona âyetlerimiz okunduğunda, "Bunlar eskilerin efsâneleri" der."[3]

Cenâb-ı Hak: "Biz onun burnunu sürteceğiz." (Kalem 68/16) şeklindeki kesin bir tehditle Peygamber düşmanlarının kötülüklerini sayıp dökmeyi bitirmiş, artık onların yapacağı bir fenalık kalmadığını, korkunç âkıbetlerinin de gelip çattığını belirtmiştir. Böylece Allah Teâlâ Resûlünü, onun kendini savunmasından daha mükemmel savunmuş; Cenâb-ı Mevlâ'nın Resûl-i Ekrem'i desteklemesi, onun düşmanlarını kendi başına yenmesinden daha güzel sonuç vermiş ve Peygamber-i Zîşân'ın şeref divanındaki yerini daha da sağlamlaştırmıştır.

6. Allah Teâlâ'nın, Resûl-i Ekrem'ine Olan Şefkati ve Ona Verdiği Değer

Cenâb-ı Mevlâ şöyle buyurmuştur:

﴿طٰهٰ. مَآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَىٰٓ﴾ "Tâ Hâ! Biz bu Kur'an'ı sana güçlük çekesin diye indirmedik."[4]

1. Kalem 68/5-7.
2. "Resûl-i Ekrem'in düşmanı" ifâdesiyle, isim vermeden bütün düşmanları kastedilmiş olabileceği gibi, onun en önde gelen düşmanlarından Ahnes ibni Şerîk, Velîd ibni Mugîre, Ebû Cehil ve Utbe ibni Rebîa'dan birinin kastedilmiş olabileceği de söylenmiştir (Aliyyü'l-Kārî, *Şerhu'ş-Şifâ*, I, 98).
3. Kalem 68/8-15.
4. Tâhâ 20/1-2.

"Tâ Hâ"nın Mânaları

"Tâ Hâ" ifâdesi, kimi âlimlere göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin isimlerinden biri, kimine göre de Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinden biridir.[1] Kimilerine göre de Allah Teâlâ bu ifâde ile Peygamberine: "Ey erkek adam!" veya "Ey insan!" diye hitap etmektedir. Yahut "Tâ Hâ" bazı özel mânaları ifâde eden hurûf-ı mukattaa'dan biridir.

Sûfî âlim Ebû Bekir el-Vâsıtî (v. 331/942) şöyle demiştir: "Tâ" harfi ile Esmâ-i hüsnâ'dan Tâhir, "Hâ" harfi ile de Hâdî ismi kastedilmiş, Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem'ine "Ey Tâhir, ey Hâdî" diye hitap etmiştir.

Kimine göre de "Tâ", "ayağıyla bir yere basmak" (vat') fiilinden emir, "Hâ" da yeryüzünden kinâye olup "Tâ Hâ", gece namazı kılarken iki ayağını birden yere bas, yalnız bir ayağının üzerinde durup da kendini yorma, demektir; nitekim "Biz bu Kur'an'ı sana güçlük çekesin diye indirmedik" âyeti de bunu göstermektedir.

"Tâ Hâ"nın Sebeb-i Nüzûlü

Bu âyet-i kerîme Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin gece namazı kılmak için uykusuz kalması ve kendini iyice yorması üzerine nâzil olmuştur.

> Resûl-i Ekrem Efendimiz geceleri uykusunu bölüp kalkar, ayakları şişinceye kadar ibâdet ederdi. Bir gün Âişe annemiz ona:
>
> "Allah senin geçmişte yaptığın, gelecekte yapabileceğin bütün hatâlarını bağışladığı hâlde, kendini niçin bu kadar yoruyorsun?" diye sordu. Peygamber Efendimiz de:
>
> "Bu lütuflarından dolayı Allah'a çok şükreden bir kul olmayayım mı?" diye cevap verdi.[2]

Tâbiîn râvilerinden Rebî' bin Enes[3] (v. 139/756) şöyle demiştir: "Resûl-i Ekrem namaz kılarken, kıyâmda vücûdunun ağırlığını bir ayağına verir,

1. Tefsirlerde İbni Abbâs'ın bu görüşte olduğu söylenmektedir.
2. Buhârî, Teheccüd 6, nr. 1130, Tefsîr 48/2, nr. 4837; Rikāk 20, nr. 6471; Müslim, Münâfikîn 79-81, nr. 2819-2820.
3. Ebû Hâtim Rebî' bin Enes el-Bekrî el-Basrî, güvenilir bir muhaddis olup Şîa taraftarı olmakla suçlanmıştır.

ötekini kaldırırdı. Bunun üzerine Cenâb-ı Mevlâ ona: "Tâ Hâ!" diye hitap etti. Yani "Ey Muhammed ayağını yere bas!"

﴿طٰهٰ. مَآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَىٰ. إِلَّا تَذْكِرَةً لِّمَن يَخْشَىٰ. تَنزِيلًا مِّمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمٰوَاتِ الْعُلَى﴾

"Biz bu Kur'an'ı sana güçlük çekesin diye indirmedik. Onu Allah'tan korkan kimselere bir öğüt olsun diye indirdik. O Kur'an, yeri ve o yüce gökleri yaratan tarafından parça parça indirilmiştir."[1]

Yukarıdan beri zikrettiğimiz âyet ve hadislerde Allah Teâlâ'nın, Resûlü'ne verdiği değer ve güzel muâmele açıkça görülmektedir.

Eğer yukarıda geçtiği gibi "Tâ Hâ"nın, Resûl-i Ekrem'in isimlerinden biri olduğunu veya Allah Teâlâ'nın onun adına yemin ettiğini söylersek, o zaman bu bahsin bundan önceki beşinci faslın devamı olduğunu, yani burada da Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem'inin kendi katındaki değerini ortaya koyduğunu ileri sürmüş oluruz.

Şefkat ve Merhamet İfâdeleri

﴿فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ عَلَىٰ آثَارِهِمْ إِن لَّمْ يُؤْمِنُوا بِهٰذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا﴾ "Sen, onlar bu Kur'an'a inanmıyorlar diye, arkalarından üzülerek neredeyse kendini helâk edeceksin!"[2] âyeti de Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem'ine olan şefkatini ve merhametini göstermektedir. Yani Allah Teâlâ, Peygamber Efendimiz'e seslenerek, kâfirler Kur'ân-ı Kerîm'e îmân etmiyorlar diye onlara kızıp öfkelendiğin ve aşırı derecede üzüldüğün için neredeyse kendini öldüreceksin demektedir.

Cenâb-ı Hakk'ın Resûlullah'a beslediği şefkati ve ona verdiği değeri gösteren âyet-i kerîmelerden biri şudur: ﴿لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ﴾ "Onlar îmân etmiyorlar diye neredeyse kendini helâk edeceksin."[3] Bu âyetin hemen ardından Resûlünü teselli ederek şöyle buyurmaktadır: ﴿إِن نَّشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِم مِّنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ﴾ "Biz dilesek onlara gökten bir mûcize indiririz, onlar da buna boyun eğmek zorunda kalırlar."[4]

1. Tâhâ 20/2-4
2. Kehf 18/6.
3. Şuarâ 26/3.
4. Şuarâ 26/4.

Yine şu âyet de Cenâb-ı Mevlâ'nın Nebiyy-i Ekrem'e duyduğu şefkat ve merhameti ortaya koymaktadır:

﴿فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ. إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِءِينَ. الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللهِ إِلٰهًا آخَرَ، فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ. وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ﴾

"Sana emredileni açıkça söyle! Müşriklere aldırma! Elbette Biz seninle alay eden o müşriklerin hakkından geliriz. Onlar Allah'tan başka bir ilâh daha kabul edenlerdir; ama yakında başlarına gelecekleri öğreneceklerler. Onların söyledikleri yüzünden canının sıkıldığını elbette biliyoruz."[1]

Şu âyet-i kerîme de böyledir: ﴿وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ﴾ "Elbette senden önce de birçok peygamberle alay edilmişti; fakat alay ettikleri gerçek, alay edenleri dört bir yandan kuşatıp mahvetmişti."[2]

Teselli Cümleleri

Endülüslü kırâat âlimi Mekkî bin Ebî Tâlib (v. 437/1045) şöyle demiştir: Allah Teâlâ bu âyetlerle Resûlünü teselli etmiş, böylece onun müşriklerden gördüğü sıkıntıları hafifletmiş ve bundan sonra onunla kim alay edecek olursa, daha önceki peygamberlerle alay edenlerin başına gelenlerin onların da başına geleceğini bildirmiştir.

Şu âyet-i kerîmelerde de Allah Teâlâ Resûlünü teselli etmektedir: ﴿وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ، وَإِلَى اللهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ﴾ "Eğer seni yalanlıyorlarsa, bilesin ki senden önceki peygamberler de yalanlanmıştı."[3] ﴿كَذٰلِكَ مَا أَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ﴾ "Şimdi olduğu gibi, onlardan öncekilere de ne zaman bir peygamber gelse ona mutlaka ya büyücü demişlerdi, veya deli."[4]

Allah Teâlâ, geçmiş ümmetlerin kendi peygamberlerine yaptıkları sözlü hakaretlerden ve verdikleri sıkıntılardan bahsetmek sûretiyle Resûl-i Ekrem'ine sabrı tavsiye etmiş ve kendisinin bu eziyetleri görenlerin ilki olmadığını ifâde ederek Mekkeli kâfirlerden gördüğü benzeri sıkıntılardan

1. Hicr 15/94-97.
2. En'âm 6/10.
3. Fâtır 35/4.
4. Zâriyât 51/52.

dolayı onu teselli etmiştir. Daha sonra da: ﴿فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَآ أَنتَ بِمَلُومٍ﴾ "Sen onlarla tartışmaktan vazgeç; yola gelmiyorlar diye kınanmazsın"[1] diyerek bildirmesi gerekeni duyurmuş, onun üstlendiği görevi hakkıyla yapmak hususunda hiçbir kusuru bulunmadığını belirterek gönlünü hoş etmiştir.

Cenâb-ı Hakk'ın peygamberini teselli ettiği âyetlerden biri de şudur: ﴿وَٱصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا﴾ "Rabbinin hükmü erişinceye kadar sabret. Sen Bizim gözetimimiz altındasın."[2] Allah Teâlâ bu âyette Resûl-i Ekrem'ine, sen gözümüzün önünde ve himâyemiz altında bulunmaktasın; bu sebeple onların sana vereceği sıkıntılara katlan, buyurmaktadır.

Cenâb-ı Mevlâ bu ve benzeri daha birçok âyet-i kerîmede Peygamber'ine sabrı tavsiye ederek onu koruyacağını bildirmiş ve teselli etmiştir.

7. Allah Teâlâ'nın Kur'an'da Resûlünün Yüce Değerini ve Diğer Peygamberlere Üstünlüğünü Bildirmesi

Cenâb-ı Mevlâ şöyle buyurmuştur:

﴿وَإِذْ أَخَذَ ٱللَّهُ مِيثَٰقَ ٱلنَّبِيِّۧنَ لَمَآ ءَاتَيْتُكُم مِّن كِتَٰبٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِۦ وَلَتَنصُرُنَّهُۥ ۚ قَالَ ءَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِى ۖ قَالُوٓا۟ أَقْرَرْنَا ۚ قَالَ فَٱشْهَدُوا۟ وَأَنَا۠ مَعَكُم مِّنَ ٱلشَّٰهِدِينَ﴾

"Hani Allah peygamberlerden söz alarak: 'Ben size kitap ve hikmet verdikten sonra, sahip olduğunuz bu bilgileri tasdik eden bir peygamber size geldiğinde ona mutlaka inanacak ve kesinlikle yardım edeceksiniz' buyurmuş ve şöyle sormuştu: 'Bu ahdi kabul edip üstleniyor musunuz?' Onlar da 'Kabul ettik' demişlerdi. Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu: 'O hâlde şâhit olun, Ben de sizinle birlikte şâhit olanlardanım.'"[3]

Mâlikî fakihi ve eğitimci Ebü'l-Hasan el-Kābisî[4] (v. 403/1012) der ki: Al-

1. Zâriyât 51/54.
2. Tûr 52/48.
3. Âl-i İmrân 3/81. Peygamber Efendimiz'in yüce değerini en belirgin bir şekilde ifâde eden bu âyeti açıklamak üzere Takiyyüddin es-Sübkî (v. 756/1355) *et-Ta'zîm ve'l-minne fî ma'nâ kavlihî Teâlâ le tü'minünne bihî ve le tensurunneh* adlı bir risâle kaleme almıştır.
4. Ebü'l-Hasan Ali bin Muhammed el-Meâfirî el-Kayrevânî el-Kâbisî hakkında bilgi için bk. I, 94.

lah Teâlâ Fahr-i Âlem sallallahu aleyhi ve selleme hiçbir peygambere vermediği üstünlükler vermiş ve onu bu âyette zikredilen üstünlüklerle başkalarından ayırmıştır.

Peygamberlerden Alınan Söz

Müfessirler şöyle demişlerdir: Allah Teâlâ vahiy yoluyla peygamberleriyle sözleşme yapmış, gönderdiği bütün peygamberlere Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin sıfatlarını bildirmiş, onun zamanına yetiştikleri takdirde, kendisine mutlaka îmân edeceklerine dâir onlardan söz almıştır.

> Burada konuyla ilgili olarak şu hadisleri yeniden hatırlamalıdır: Ashâb-ı kirâm Resûl-i Ekrem'e:
>
> "Yâ Resûlallah! Senin peygamberliğin ne zaman kesinleşti?" diye sorduklarında:
>
> "Âdem rûh ile ceset arasındayken" buyurdu.[1]
>
> Benzeri bir rivâyete göre: "Âdem rûh ile ceset arasında iken ben Peygamberdim" buyurdu.[2]
>
> Resûl-i Ekrem'in: "Benden önce hiçbir peygambere verilmeyen beş şey bana verildi" hadisinde belirttiği: "Bir peygamber sadece kendi kavmine gönderilirken ben bütün insanlara peygamber olarak gönderildim"[3] hadîs-i şerîfi de bu mânayı pekiştirmektedir. Bu hadîs-i şerîfteki: "Bütün insanlara peygamber olarak gönderildim" ifâdesinin, çoğu zaman anlaşıldığı gibi, Resûl-i Ekrem'in peygamberliğinin sadece kendisinden sonra gelecek insanları değil, aynı zamanda kendisinden önce gelenleri de kapsadığını göstermektedir.[4]

Bazılarına göre ise Allah Teâlâ bütün peygamberlerden, Resûl-i Ekrem'in özelliklerini kavimlerine anlatacaklarına, kavimlerinden de bu özellikleri kendilerinden sonra gelecek nesillere aktaracaklarına dâir söz almıştır.

---

1. Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3609.
2. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, V, 59; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, IV, 471-472, nr. 1856.
3. Buhârî, Teyemmüm 1, nr. 335, Salât 56, nr. 438; Müslim, Mesâcid 3, nr. 521.
4. Hafâcî, *Nesîmü'r-riyâz (Atâ)*, I, 382.

Yukarıda geçen, "Sizdeki kitabı tasdik edici bir peygamber geldiğinde ona mutlaka inanacak ve yardım edeceksiniz"[1] âyetiyle, Muhammed Mustafâ sallallahu aleyhi ve sellemin zamanında yaşayan Ehl-i Kitap'a hitap edilmektedir.

Hz. Ali şöyle demiştir: "Cenâb-ı Hak, Hz. Âdem'den itibâren gönderdiği bütün peygamberlerden, şâyet yaşadıkları süre içinde Muhammed aleyhisselâm Allah'ın Elçisi olarak görevlendirilecek olursa, ona mutlaka îmân ve yardım edeceklerine, kavimlerinden de aynı yönde söz alacaklarına dâir taahhüt almıştır."

> Bu söz Hz. Ali'ye ait olmakla beraber, elbette o gayb ile ilgili konularda kendiliğinden bir şey söyleyemeyeceği için, bu bilgileri Resûl-i Ekrem'den duyduğu bir habere dayanarak söylemiştir.

Hz. Ali'nin sözünün benzeri, Resûl-i Ekrem'in çeşitli yönlerden üstünlüğünü dile getiren birçok âyetin tefsirinde, tâbiîn müfessirlerinden Süddî[2] (v. 127/745) ve Katâde'den[3] de (v. 117/735) rivâyet edilmiştir.

Başka âyetlerde de bu konuyu pekiştiren ilâhî beyanlar vardır:

﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا﴾ "Biz vaktiyle peygamberlerden söz almıştık: Senden, Nûh'tan, İbrâhim'den, Mûsâ'dan, Meryem oğlu İsâ'dan. Onların hepsinden sağlam bir söz aldık."[4]

﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ، وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَى وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ، وَآتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا. وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ، وَكَلَّمَ اللهُ مُوسَى تَكْلِيمًا. رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ، وَكَانَ اللهُ عَزِيزًا حَكِيمًا. لَكِنِ اللهُ يَشْهَدُ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ، وَالْمَلَائِكَةُ يَشْهَدُونَ. وَكَفَى بِاللهِ شَهِيدًا﴾

1. Âl-i İmrân 3/81.
2. Süddî'nin isim zinciri Ebû Muhammed İsmâil ibni Abdirrahman el-Hicâzî şeklindedir. O, İbni Abbâs ve Enes ibni Mâlik'ten hadis rivâyet etmiş bir tâbiîn müfessiridir.
3. Katâde bin Diâme es-Sedûsî hakkında bilgi için bk. I, 81.
4. Ahzâb 33/7.

"Biz Nûh'a, Nûh'tan sonraki peygamberlere, İbrâhim'e, İsmâil'e, İshâk'a, Ya'kūb'a, Ya'kūb soyundan gelen peygamberlere, Îsâ'ya, Eyyûb'a, Yûnus'a, Hârun'a ve Süleymân'a vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. Dâvûd'a da Zebûr'u verdik."

"Bundan önce sana kıssalarını anlattığımız peygamberlere ve kıssalarını sana anlatmadığımız peygamberlere de vahyettik. Allah, Mûsâ ile de bizzat kelâmıyla konuştu."

"Biz, peygamberleri müjdeleyici ve uyarıcı elçiler olarak gönderdik ki, peygamberler geldikten sonra artık insanların Allah'a karşı ileri sürecekleri bir bahaneleri kalmasın. Allah karşı konulmaz bir kudret sahibi ve her şeyi yerli yerinde yapandır."

"Kâfirler şâhitlik etmese de Allah sana indirdiği Kur'an ile senin peygamberliğine şâhitlik ediyor. Çünkü Allah onu bilerek indirmiştir. Melekler de şâhitlik ediyor. Zâten şâhit olarak Allah yeter."[1]

Hz. Ömer'in Ağıtı

Hz. Ömer'in, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin vefâtı üzerine şöyle diyerek ağladığı rivâyet edilmektedir:

"Anam babam sana fedâ olsun ey Allah'ın Elçisi! Allah katında senin değerin o kadar üstündür ki, Kâinâtın Rabbi: "Biz vaktiyle peygamberlerden söz almıştık: Senden, Nûh'tan, İbrâhim'den, Mûsâ'dan, Meryem oğlu İsâ'dan. Onların hepsinden sağlam bir söz aldık."[2] buyururken, seni son Peygamber olarak gönderdiği hâlde adını peygamberlerin en başında zikretmiştir."

"Anam babam sana fedâ olsun ey Allah'ın Elçisi! Allah katında senin değerin o kadar yücedir ki, Cehennemlikler Cehennem'in tabakaları arasında azap görürken: "Yazık bize! Keşke Allah'a itâat etseydik, keşke Peygamber'e itâat etseydik!"[3] diyerek senin yolundan gitmiş olmayı ne kadar arzu ettiklerini söylerler."[4]

---

1. Nisâ 4/163-166.
2. Ahzâb 33/7.
3. Ahzâb 33/66.
4. Yahyâ bin Ebî Bekir el-Âmirî, *Behcetü'l-mehâfil ve buğyetü'l-emâsil*, I, 14.

İlk Yaratılan Peygamber

Tâbiîn müfessirlerinden Katâde şöyle dedi: "Peygamber Efendimiz: «كُنْتُ أَوَّلَ الْأَنْبِيَاءِ فِي الْخَلْقِ وَآخِرَهُمْ فِي الْبَعْثِ» 'Ben peygamberlerin ilk yaratılanı ve elçi olarak en son gönderileniyim' buyurmuştur;[1] işte bu sebeple Allah'ın Resûlü Ahzâb sûresinin (33) 7. âyetinde Nuh ve diğer peygamberlerden önce zikredilmiştir."

Tefsir âlimi ve Hanefî fakihi Ebü'l-Leys es-Semerkandî (v. 373/973): "Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin peygamberlerin sonuncusu olduğu hâlde, bu âyette[2] hepsinden önce zikredilmesi, onun diğer peygamberlerden üstün olduğunu gösterir." demiştir.

Bu âyetin mânası şudur: Allah Teâlâ, ruhlar âleminde (bezm-i elest/elest meclisinde), bütün insanların zürriyetini Hz. Âdem'in belinden zerreler hâlinde çıkarıp onlara "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sorduğu, onlardan da "Evet Rabbimizsin!" diye cevap aldığı sırada[3], diğer peygamberlerden de Resûl-i Ekrem'i peygamber olarak kabul edeceklerine dâir söz almıştır.

Derecesi Yükseltilen Peygamber

Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

﴿تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ، مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ، وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ، وَلَوْ شَاءَ اللهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَلَكِنِ اخْتَلَفُوا﴾

"İşte bu peygamberlere birbirinden farklı üstünlükler verdik. İçlerinden bir kısmıyla Allah doğrudan konuştu, bir kısmının da derecelerini yükseltti. Meryem oğlu İsâ'ya da apaçık mûcizeler verdik ve onu Rûhul-

1. Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn* (Selefî), IV, 34-35, nr. 2662; Ebû Temmâm er-Râzî, *el-Fevâid* (Selefî), II, 15, nr. 1003. Zürkânî, *Muhtasaru'l-Makâsıdi'l-hasene* (Sabbâğ), s. 176, nr. 774 (Zürkânî bu hadisin sahîh, eseri neşreden Sabbâğ ise zayıf olduğunu söylemiştir).
2. "Biz vaktiyle peygamberlerden söz almıştık: Senden, Nûh'tan, İbrâhim'den, Mûsâ'dan, Meryem oğlu İsâ'dan. Onların hepsinden sağlam bir söz aldık" (Ahzâb 33/7) âyetini kastetmektedir.
3. A'râf 7/172.

kudüs ile güçlendirdik. Eğer Allah dileseydi, o peygamberlerin hemen ardından gelen insanlar, kendilerine bu kadar açık deliller ulaşmışken birbirleriyle savaşmazlardı. Lâkin anlaşmazlığa düştüler."[1]

Tefsir âlimleri şöyle dedi: Allah Teâlâ yukarıda geçen âyetteki "Bir kısmının da derecelerini yükseltti" beyânıyla Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemi kastetmiştir. Çünkü o Arap olan ve olmayan bütün insanlara gönderilmiştir.[2] Diğer peygamberlere helâl olmadığı hâlde ganimet ona helâl kılınmıştır.[3] Onun eliyle nice mûcizeler meydana gelmiştir. Diğer peygamberlere verilen güzel vasıfların veya olağanüstü hâdiselerin bir benzeri mutlaka ona da verilmiştir.

Bazı tefsir âlimlerine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme verilen üstünlüklerinden biri de şudur: Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de diğer peygamberlere adlarıyla hitap ettiği hâlde ona "Ey Nebî!", "Ey Resûl!" diye hitap etmiştir.[4]

Tefsir ve fıkıh âlimi Ebü'l-Leys es-Semerkandî, ﴿وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرَٰهِيمَ﴾ "İbrâhim de onun izinden gidenlerdendi"[5] âyetini tefsir ederken, müfessir Muhammed İbnü's-Sâib el-Kelbî'nin[6] (v. 146/763) şöyle dediğini söylemiştir: "Bu âyetteki "onun" zamiriyle Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem kastedilmiştir. Bunun anlamı "İbrâhim de Muhammed'in milletindendi" onun dini ve yolu üzereydi, demektir."

Kırâat âlimi Mekkî bin Ebî Tâlib[7] (v. 437/1045), Arap dili ve tefsir âlimi Ferrâ'nın da[8] (v. 207/822) aynı görüşte olduğunu söylemiştir.

Bazıları ise "İbrâhim de onun izinden gidenlerdendi" âyetindeki "onun" zamiriyle Nûh aleyhisselâmın kastedildiğini söylemişlerdir.

---

1. Bakara 2/253.
2. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III. 304, IV. 400, 416, V, 145, 147; Dârimî, Siyer 29, nr. 2470.
3. Ganimet; savaşta, Müslüman olmayanlardan alınan mal ve esirler demektir
4. Bu konu birinci bölümün üçüncü bahsinin sonunda da geçmiştir bk. I, 104.
5. Sâffât 37/83.
6. İbnü's-Sâib el-Kelbî hakkında bilgi için bk. I, 72.
7. Mekkî ibni Ebî Tâlib hakkında bilgi için bk. I, 87.
8. Ferrâ adıyla anılan Yahyâ ibni Ziyâd el-Absî hakkında bilgi için bk. I, 103.

8. Allah Teâlâ'nın Resûlullah'a "Salât" (Rahmet) Ettiğini, Onu Kendine Dost Edindiğini, O Aralarında İken İnsanların Üzerinden Azâbı Kaldırdığını Bildirmesi

Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ﴾ "Oysa sen içlerinde iken Allah onlara aslâ azap etmez."[1] Bunun anlamı, "Sen Mekke'de, o kâfirlerin arasında bulundukça, Allah onlara azap etmeyecektir." demektir.

> Bir önceki âyette, bu âyetin gerekçesi şöyle anlatılmaktadır: "Hani bir de onlar: "Allahım! Eğer bu Kur'an, Senin tarafından indirilmiş gerçek bir kitap ise, üzerimize gökten taş yağdır yahut da bize acı bir azap gönder!" demişlerdi."[2]

Nebiyy-i Muhterem sallallahu aleyhi ve sellem Medine'ye hicret etmek üzere Mekke'den ayrılıp da orada bir miktar mü'min kalınca şu âyet nâzil oldu: ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ﴾ "O kâfirlerin arasındaki mü'minler istiğfâr edip dururken, Allah o kâfirleri cezâlandıracak değildi."[3]

Bu durum tıpkı şu âyet-i kerîmede olduğu gibidir: ﴿لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا﴾ "Onlar birbirinden ayırt edilseydi, kâfir olanlarını acı bir azaba uğratırdık."[4]

Allah Teâlâ bu âyetin baş tarafında şöyle buyurdu:

﴿وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ أَنْ تَطَئُوهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ، لِيُدْخِلَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ﴾ "Eğer orada kendilerini henüz tanımadığınız mü'min erkekler ve mü'min kadınlar bulunmasaydı, sizin de bilmeden onları ezerek vicdan azâbı çekme ihtimaliniz olmasaydı, Allah savaş izni verirdi. Dilediklerini rahmetine eriştirmek için Allah sizin elinizi onlardan çektirdi."[5]

> Bu âyette anlatılan şudur: Hicret etme imkânı bulamadıkları için Mekke'de kalan mü'minler vardı. Şâyet Müs-

1. Enfâl 8/33.
2. Enfâl 8/32.
3. Enfâl 8/33.
4. Fetih 48/25.
5. Fetih 48/25.

lümanlar Mekke'ye saldıracak olsalardı, bu kardeşlerini tanımadıkları için onları öldürebileceklerdi. O zaman da Müslümanlar hem vicdan azâbı çekecek hem de öldürdükleri kardeşlerinin yakınlarına diyet ödeyeceklerdi. Kâfirler de: "Müslümanlar birbirlerini öldürüyor" diye dedikodu yapacaklardı. İşte bu tür sakıncalar dolayısıyla, Allah Teâlâ Müslümanların Mekke'ye savaşarak girip kâfirleri cezâlandırmasına izin vermedi.

Mü'minler Mekke'den Medine'ye hicret edince de şu âyet nâzil oldu: ﴿وَمَا لَهُمْ أَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ﴾ "Onlar Mescid-i Harâm'ın yönetimine ehil olmadıkları hâlde, insanların orada ibâdet etmesini engelleyip dururken Allah onlara niye azap etmesin?"[1]

Peygamber aleyhisselâm aralarında yaşarken Mekkelilerin başına ilâhî azâbın neden hemen gelmediğini gösteren bu durum, Resûl-i Ekrem'in Allah katındaki üstün yerini pek açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Resûl-i Ekrem Güvencedir

Başlangıçta Resûl-i Ekrem Mekke'de bulunduğu, o hicret ettikten sonra ise ashâbı orada yaşadığı için, Allah Teâlâ Mekkelilerin üzerinden hak ettikleri azâbı kaldırmıştır. Mekke'de hiçbir mü'min kalmadığı zaman da Cenâb-ı Hak mü'minleri kâfirlerin üzerine göndermek ve onları mağlup etmek sûretiyle Mekke halkını cezâlandırmış, onları mü'minlere boyun eğdirmiş, arâzilerini, yurtlarını ve mallarını da mü'minlere bırakmıştır.

Bu âyet[2] başka türlü de te'vil edilmiştir:

> Bu te'vil şöyledir: Eğer kâfirler inkârlarından dolayı tövbe ve istiğfâr etselerdi, Allah onları cezâlandırmayacaktı.

Ebû Mûsâ el-Eş'arî[3] radıyallahu anh (v. 42/662) Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

1. Enfâl 8/34.
2. Enfâl 8/34.
3. Yemenli olan Ebû Mûsâ Abdullah ibni Kays el-Eş'arî, hicretin yedinci yılında Medine'ye geldi. Peygamber Efendimiz onu Vedâ Haccı'ndan önce Yemen'in muhtelif bölgelerinin zekâtını toplamakla görevlendirdi. Ebû Mûsâ, Hz. Ömer devrinde Basra vâliliği ve kadılığı yaptı. Bu dönemde İran'ın bazı şehirlerinin fethedilmesinde önemli görevler îfâ etti. Hz. Osmân devrinde de Basra ve Kûfe vâliliği yaptı. Kur'ân-ı Kerîm'i

"Allah Teâlâ şu âyette[1] ümmetim için bana iki güvence vermiştir: Bunlardan biri: 'Oysa sen içlerinde iken Allah onlara aslâ azap etmez' ifâdesi; diğeri de:'Aralarındaki mü'minler istiğfâr ettikçe Allah onlara azap etmez' buyruğudur." Ey ümmetim! Ben de aranızdan ayrıldıktan sonra, kıyâmete kadar devam etmek üzere size istiğfârı bırakıyorum."[2]

﴿وَمَآ أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ "Biz seni âlemlere[3] yalnız rahmet olarak gönderdik"[4] âyeti de, tıpkı yukarıdaki âyet gibi, Resûl-i Ekrem'in ne kadar kapsamlı bir güvence olduğunu göstermektedir.

Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu:

"Benim bu dünyadaki hayatım, ashâbımın korunması için bir güvencedir."

> Bu ifâde, *Sahîh-i Müslim*'de şöyle geçmektedir: Ebû Mûsâ el-Eş'arî radıyallahu anh anlatıyor:
>
> Akşam namazını Resûl-i Ekrem ile birlikte kıldık. Sonra aramızda "Resûl-i Ekrem ile birlikte yatsı namazını kılıncaya kadar burada otursak" diye konuştuk ve öyle yaptık. Biraz sonra Allah'ın Elçisi yanımıza geldi ve:
>
> "Siz hâlâ burada mısınız?" diye sordu. Ona:
>
> "Evet, Ya Resûlallah" dedik. "Seninle birlikte akşam namazını kıldık. Sonra oturalım da yine seninle birlikte yatsıyı da kılalım diye düşündük."

---

bizzat Fahr-i Cihân Efendimiz'den öğrenen Ebû Mûsâ, Basra'da ve Kûfe'de Kur'ân ve fıkıh öğretti. Kimi zaman 300 talebeye ders verdiği olurdu. Tâbiîn âlimlerinden Hasan-ı Basrî, Basralılar'a Kur'ân ve fıkıh öğreten Ebû Mûsâ'nın halka çok faydalı olduğunu ve Basra'ya ondan daha hayırlı bir kimsenin gelmediğini söylerdi. Güzel sesiyle Kur'ân okuyuşu herkesi hayran bırakırdı. Bir gece Resûl-i Ekrem onun Kur'ân okuyuşunu dinlemiş ve kendisine, Dâvûd peygambere verilen güzel ses gibi bir ses verildiğini söylemiştir. (Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 31, nr. 5048). Ebû Mûsâ, talebelerini yumuşak kalpli olmaya teşvik eder, onlara Allah korkusundan ağlamayı tavsiye eder: "Ağlayamıyorsanız ağlamaya gayret edin; zira Cehennem ehli göz pınarları kuruyana kadar ağlayacak, sonra içinde gemiler yüzecek kadar kanlı yaşlar dökecekler" derdi. Resûl-i Ekrem onun hakkında: "Allahım! Abdullah ibni Kays'ın günahını affeyle ve kıyâmet gününde ona en güzel makamı ver" diye duâ etmiştir (Buhârî, Megâzî, 55, nr. 4323).

1. Enfâl 8/33.
2. Tirmizî, Tefsîr 8/4, nr. 3082.
3. Bütün insanlara ve cinlere, bütün çağlara, hattâ bütün varlıklara.
4. Enbiyâ 21/107.

Bunun üzerine Peygamber Efendimiz:

"İyi yaptınız" buyurdu ve başını gökyüzüne kaldırıp baktı. Çoğu zaman böyle yapardı. Ardından şöyle buyurdu: "Yıldızlar gökyüzünün güvencesidir. Yıldızlar yok olunca, gökyüzünün başına, olacağı haber verilen şeyler gelir. Ben de ashâbımın güvencesiyim. Ben gidince, ashâbımın başına geleceği bildirilen şeyler gelir. Ashâbım da ümmetimin güvencesidir; onlar gidince de ümmetimin başına geleceği bildirilen şeyler gelir."[1] Nitekim öyle olmuş, Resûl-i Ekrem irtihâl edince, ashâbın arasında bilinen acı olaylar meydana gelmiş; ashâb-ı kirâmdan sonra da karışıklıklar artarak devam etmiştir.

Kimine göre Fahr-i Âlem Efendimiz bid'atlara karşı, kimine göre de ihtilâf ve fitnelere karşı bir güvencedir.

Bazı âlimler bu hadisi şöyle açıklamışlardır: Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem hayatta bulunduğu sürece bütün olumsuzluklara karşı en büyük güvence idi. Onun vefâtından sonra sünneti yaşatıldığı takdirde, söz konusu güvence devam edecektir. Sünneti ortadan kalkıp uygulanmaz hâle gelince, işte o zaman dünyevî sıkıntılar (belâlar) ve dinî kargaşalar (fitneler) birbirini kovalayacaktır.

Bu ifâdeyi, "Sünnete göre yaşayanlar ölünce belâ ve fitneleri bekleyiniz" şeklinde anlamak da mümkündür. Nitekim Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ, ilmi insanların hâfızalarından silip unutturmak sûretiyle değil, âlimleri öldürüp ortadan kaldırmak sûretiyle alır. Neticede ortada hiçbir âlim bırakmaz. İnsanlar bir kısım câhilleri kendilerine lider edinirler. Onlara birtakım meseleler sorulur; onlar da bilmedikleri her konuda fetvâ vermeye kalkışırlar. Neticede hem kendileri doğru yoldan çıkar, hem de insanları yoldan çıkarırlar."[2]

1. Müslim, Fezâilü's-sahâbe 207, nr. 2531; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 399.
2. Buhârî, İlim 34, nr. 100; Müslim, İlim 13, nr. 2673.

Allah Teâlâ şöyle buyurdu: ﴿إِنَّ اللهَ وَمَلٰٓئِكَتَهُۥ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ ۚ يَٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ "Allah ve melekleri Peygambere salât ederler. Ey îmân edenler, siz de ona salâtü selâm edin."[1] Cenâb-ı Hak Sevgili Peygamberine önce Kendisi salât etmek, ardından meleklerinin ona istiğfâr ettiğini bildirmek, kullarından da ona salâtü selâm getirmelerini istemek sûretiyle Resûl-i Ekrem'in üstünlüğünü ortaya koymuştur.

Salât'ın Mânası

Kelâm âlimi Ebû Bekir ibni Fûrek'in[2] (v. 406/1015) söylediğine göre bazı âlimler Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin "En büyük sevincim namazdadır."[3] hadisindeki "salât"ı, salâtü selâm diye te'vil etmişlerdir. Buna göre Resûl-i Ekrem'in söz konusu hadisiyle, "Allah Teâlâ'nın ve meleklerin bana salât etmesi, ümmetime de kıyâmete kadar bana salâtü selâm getirmelerini emretmesi benim en büyük sevincim olmuştur." demek istediğini söylemişlerdir. Meleklerin ve bizim salât etmemiz, ona duâ etmemiz anlamındadır; Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem'e salât etmesi ise ona rahmet etmesi mânasına gelmektedir.

Bazılarına göre "Resûl-i Ekrem'e salât ederler" demek, ona hayır ve bereket duâsında bulunurlar demektir. Hâlbuki Resûl-i Ekrem, ashâbına salâtü selâm getirmeyi öğretirken, salât ve bereket ifâdelerinin birbirinden ayırarak önce "*Allâhümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed, kemâ salleyte alâ İbrâhîme ve alâ âli İbrâhîm, inneke hamîdün mecîd* (Allahım! İbrâhim'e ve âline rahmet ettiğin gibi Muhammed'e ve âline de rahmet et. Şüphesiz sen övülmeye lâyık ve yücesin.)" duâsını

1. Ahzâb 33/56.
2. Ebû Bekir Muhammed ibni Hasan ibni Fûrek el-İsbahânî en-Nîsâbûrî, İmâm Ebü'l-Hasen el-Eş'arî'nin görüşlerini sistemleştiren Eş'arî âlimidir. Bu zât, Ebû Bekir el-Bâkıllânî ve Ebû İshâk el-İsferâyînî gibi şöhretli âlimlerle kelâm konularında müzakereler yapmıştır. Tefsir, tasavvuf ve kelâm sahalarındaki görüşleriyle tanınmıştır. Ehl-i Sünnet'in görüşlerini muhâliflerine karşı başarıyla savundu. Mu'tezile'ye karşı itikadî konulardaki bazı hadîs-i şerîfleri müdafaa etti. Mu'tezile'yi eleştirdiği için işkenceye tâbi tutuldu ve sürgüne gönderildi. Ünlü sûfî Abdülkerîm el-Kuşeyrî ve şöhretli hadis âlimi Ahmed bin Hüseyin el-Beyhakî onun talebeleridir. Pek çok eserinden *Şerhu'l-Âlim ve'l-müteallim, Müşkilü'l-hadîs ve beyânih, Tefsîrü'l-Kur'ân* zikredilebilir.
3. Hadisin tamamı şöyledir: "Bana dünyadan kadın ve güzel koku sevdirildi. En büyük sevinci namazda duymam sağlandı." (Nesâî, İşretü'n-nisâ 1, nr. 3949-3950; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 128).

okumalarını, ardından da *"Allâhümme bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed, kemâ bârekte alâ İbrâhîme ve alâ âli İbrâhîm, inneke hamîdün mecîd* (Allahım! İbrâhim'e ve âline hayır ve bereket lütfettiğin gibi Muhammed'e ve âline de hayır ve bereket ihsân et. Şüphesiz sen övülmeye lâyık ve yücesin)"[1] duâsını okumalarını tavsiye etti.

Peygambere salâtü selâm getirmenin hükmünü (farz mı, sünnet mi olduğunu) ileride zikredeceğiz.

"Kâf Hâ Yâ Ayn Sâd"ın Anlamı

Bazı tefsir âlimleri ﴿كٓهيعٓصٓ﴾ "Kâf Hâ Yâ Ayn Sâd"[2] âyetindeki harflerin her birinin Muhammed aleyhisselâma verilen özelliklere işaret ettiğini belirterek onları şöyle tefsir etmişlerdir:

"Kâf" harfi, Allah Teâlâ'nın "el-Kâfî" isminden kinâye olup Allah Teâlâ'nın Resûlüne "kâfi" geleceğini ifâde eder. "Allah kuluna yetmez mi?"[3] âyeti de bunu göstermektedir.

> Aliyyü'l-Kārî, "hâ" harfinin Allah Teâlâ'nın "el-Hâdî" ismine delâlet ettiğini söylemenin daha uygun olacağını belirtmiştir.

"Hâ" harfi Allah Teâlâ'nın peygamberine "hidâyet" edeceğini, onu doğru yola ileteceğini ifâde eder. Nitekim ﴿وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا﴾ "Allah seni dosdoğru bir yola iletecektir"[4] âyeti bunu göstermektedir.

"Yâ" harfi Allah Teâlâ'nın onu "te'yid" edip destekleyeceğini ifâde eder. ﴿أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ﴾ "Kendi yardımıyla ve mü'minlerle seni destekleyen yalnız O'dur."[5] âyeti bunu göstermektedir.

"Ayn" harfi "ismeti" yani Allah Teâlâ'nın onu mâsûm ve mahfûz kıldığını gösterir. ﴿وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ﴾ "Allah seni insanlardan korur."[6] âyetinde olduğu gibi.

---

1. Buhârî, Ehâdîsü'l-enbiyâ 10, nr. 3369-70; İbni Mâce, İkâme 25, nr. 903-906.
2. Meryem 19/1.
3. Zümer 39/36.
4. Fetih 48/2.
5. Enfâl 8/62.
6. Mâide 5/67.

"Sâd" harfi ise Cenâb-ı Hakk'ın Resûlüne "salât" edeceğini ifâde eder. ﴿إِنَّ اللهَ وَمَلٰٓئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ﴾ "Allah ve melekleri Peygambere salât ederler."[1] âyetinde olduğu gibi.

Onun Dostu Allah'tır

Allah Teâlâ Peygamber hanımlarına şöyle buyurdu: ﴿وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللهَ هُوَ مَوْلٰيهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ، وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَعْدَ ذٰلِكَ ظَهِيرٌ﴾ "Eğer Peygambere karşı birbirinize arka çıkarsanız, şu bir gerçek ki, onun dostu Allah'tır, Cebrâil'dir, sâlih mü'minlerdir. Bundan başka, melekler de onun yardımcısıdır."[2] Bu âyetteki "onun dostu" sözünün anlamı, onun yardımcısı demektir. "Sâlih mü'minler" ifâdesiyle de kimine göre peygamberler, kimine göre melekler, kimine göre Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer, bazılarına göre Hz. Ali, hattâ bazılarına göre de hepsinin sâlih olduğu varsayılarak bütün mü'minler kastedilmiştir.

> Hz. Âişe'nin haber verdiğine göre bu âyetin sebeb-i nüzûlü, şöyledir:
>
> Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem eşi Cahş kızı Zeyneb'in yanında kaldığı zamanlar bal şerbeti içer, bu sebeple de onun yanında çok kalırdı. Bu durumu kıskanan Hz. Âişe ile Hz. Hafsa, Resûl-i Ekrem hangisinin yanına gelirse ona: "Ağzınız megâfir kokuyor, yoksa ondan mı yediniz" diye sormak üzere anlaştılar. Megâfir, urfut denen ağacın usâresi olup yapışkan ve tatlı bir zamktı. Fakat Resûl-i Ekrem megâfir kokusunu sevmezdi. Peygamber Efendimiz önce Hz. Hafsa'nın yanına gitti. O da Hz. Âişe ile anlaştıkları gibi Peygamber aleyhisselâma megâfir yiyip yemediğini sordu. Fahr-i Âlem Efendimiz megâfir yemediğini, eşi Cahş kızı Zeyneb'in yanında bal şerbeti içtiğini söyledi. Böyle kötü koktuğuna göre bir daha bal şerbeti içmeyeceğini de yeminle belirtti. Sonra da Hz. Hafsa'ya, aralarında geçen bu konuşmayı Hz. Âişe de dâhil hiçbir eşine söy-

1. Ahzâb 33/56.
2. Tahrîm 66/4.

lememesini tembih etti. Bunun üzerine Tahrîm sûresinin ilk dört âyeti nâzil oldu.[1]

Başka bir rivâyete göre Resûl-i Ekrem'e bal şerbetini ikrâm eden hanımı Hz. Hafsa, ona karşı Hz. Âişe ile işbirliği yapan da Hz. Sevde ile Hz. Safiyye'dir.[2]

Bu olay üzerine inen âyetlerin meâli şöyledir:

"Ey Peygamber! Allah'ın sana helâl kıldığı bir şeyi, eşlerinin hatırı için neden kendine haram ediyorsun? Hâlbuki Allah günahları çok bağışlayan, çok merhamet edendir. Yeminlerinizi bozmayı Allah size meşrû kılmıştır. Sizin dostunuz Allah'tır. O her şeyi bilir, her işi yerli yerince yapar. Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir söz söylemişti. Eşi o sözü Peygamber hanımlarından birine haber verince, Allah bu durumu Peygamber'e açıkladı. O da Allah'ın açıkladığı şeyin bir kısmını eşine bildirdi, bir kısmını da hiç yüzüne vurmadı. Ona bu durumu bildirdiğinde, eşi "Bunu sana kim haber verdi?" dedi. Peygamber de "Her şeyi bilen ve her şeyden haberdâr olan Allah bildirdi" diye cevap verdi. Ey Peygamber hanımları! Allah'a tövbe ederseniz bu sizin için hayırlı olur; çünkü kalpleriniz kaymış bulunuyor. Eğer Peygamber'e karşı birbirinize arka çıkarsanız, şu bir gerçek ki, onun dostu Allah'tır, Cebrâil'dir, sâlih mü'minlerdir. Bundan başka, melekler de onun yardımcısıdır."[3]

1. Buhârî, Tefsîr 66/1, nr. 4912, Talâk 8, nr. 5267; Müslim, Talâk 20, nr. 1474.
2. Buhârî, Nikâh 103, nr. 5216; Müslim, Talâk 21, nr. 1474.
3. Tahrîm 66/1-4.

9. Resûl-i Ekrem'in Değeri Konusunda Fetih Sûresinin İhtiva Ettiği Bilgiler

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا. لِيَغْفِرَ لَكَ اللهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا. وَيَنْصُرَكَ اللهُ نَصْرًا عَزِيزًا. هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ، وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَكَانَ اللهُ عَلِيمًا حَكِيمًا. لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ، وَكَانَ ذَلِكَ عِنْدَ اللهِ فَوْزًا عَظِيمًا. وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّانِّينَ بِاللهِ ظَنَّ السَّوْءِ، عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ، وَسَاءَتْ مَصِيرًا. وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَكَانَ اللهُ عَزِيزًا حَكِيمًا. إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا. لِتُؤْمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ، وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا. إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللهَ يَدُ اللهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ﴾

"1. Biz sana apaçık bir fetih yolu açtık.

2. Böylece Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlayacak, üzerindeki nimetini tamama erdirecek ve seni dosdoğru bir yola iletecektir.

3. Ve şanlı ve şerefli bir zaferle sana yardım edecektir.

4. İmânlarına îmân katmaları için mü'minlerin kalplerine güven ve huzûr indiren O'dur. Göklerin ve yerin orduları Allah'a âittir. Allah ise her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince yapandır.

5. Böylece Allah, mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların günahlarını örter ve onları, ebediyen kalmak üzere, içinde ırmaklar akan Cennetlere yerleştirir. Bu ise Allah katında pek büyük bir bahtiyârlıktır.

6. Allah hakkında kötü zan besleyen münâfık erkekleri ve münâfık kadınları, müşrik erkek ve müşrik kadınları da cezâlandırır. Kötülük kendi başlarına gelsin! Allah onlara gazap etmiş, onları lânetlemiş ve onlar için Cehennem'i hazırlamıştır. Gidilecek ne kötü bir yerdir orası!

7. Göklerin ve yerin orduları Allah'a âittir. Allah, karşı konulmaz kudret sahibidir ve her işi yerli yerince yapar.

8. Biz seni bir şâhit, bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik.

9. Allah'a ve Resûlüne îmân edesiniz, ona destek olasınız, ona saygı gösteresiniz ve sabah akşam Allah'ı tesbîh edesiniz diye.

10. Sana biat edenler gerçekte Allah'a biat etmiştir. Allah'ın eli onların elleri üzerindedir."[1]

> "Sana biat edenler" demek, "sana yeminle bağlılık sözü verenler, bağlılıklarını bildirenler" demektir.

Cenâb-ı Hakk'ın Ona Verdiği Müjdeler

Bu âyetler, Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme hangi lütuflarda bulunduğunu, onu nasıl övdüğünü, değerini nasıl yücelttiğini, ona saymakla bitmeyecek ve mâhiyeti bilinmeyecek nimetler ihsân ettiğini göstermektedir. İşte bunları belirtmek üzere Allah Teâlâ, onun peygamber olarak ortaya çıktığı andan itibâren kendisine nasıl bir gelecek takdir ettiğini bildirmiş; düşmanlarını yeneceğini, getirdiği dinin bütün dünyaya yayılacağını, geçmiş ve gelecek bütün hatâlarının bağışlanacağını, olmuş ve olacaklardan dolayı hesaba çekilmeyeceğini haber vererek söze başlamıştır.

Bazı âlimler şöyle demiştir: Allah Teâlâ, Resûl-i Ekrem'in olmuş ve olacak bütün hatâlarının affedildiğini söyleyerek ona tamamen bağışlandığını bildirmiştir.

> Sözü edilen hatâlar, Peygamber Efendimiz'in, "Yüzünü ekşitti ve döndü: Yanına âmâ geldi diye"[2] âyeti ile benzeri âyetlerde geçen tavırlarıdır. Yukarıdaki âyette, gerek bu gibi tutumlarından, gerekse yapacağı herhangi bir hatâdan dolayı kendisinin bağışlandığı ifâde edilmektedir.

Kırâat âlimi Mekkî bin Ebî Tâlib (v. 437/1045) der ki:

1. Fetih 48/1-10.
2. Abese 80/1-2.

Allah Teâlâ, fetih gibi bir lütuftan dolayı Resûlullah'ın duyacağı minnettarlığı, onu bağışlamaya sebep kılmıştır. Zâten her şeyi veren O'dur.[1] O'ndan başka ilâh yoktur. O'nun verdikleri nimet üstüne nimet, lütuf üstüne lütuftur.

"Nimeti Tamamlama"nın Anlamı

Allah Teâlâ, Resûlünün geçmiş ve gelecek bütün hatâlarını bağışlayacağını müjdeledikten sonra, ﴿وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ﴾ Allah "Senin üzerindeki nimetini tamama erdirecek"[2] buyurmuştur. Âlimler, Allah "Senin üzerindeki nimetini tamamlayacaktır." ifâdesinin, "Ey Resûlüm! Sana karşı kibirlenenleri sana boyun eğdireceğim." veya "Mekke ve Tâif'in fethini sana nasip edeceğim" anlamında olduğunu söylemişlerdir.

Bu âyeti şöyle açıklayanlar da olmuştur: Allah Teâlâ dünyada senin şânını yükseltecek, sana yardım edecek ve seni bağışlayacaktır.

Cenâb-ı Hak, Fetih sûresinin bu on âyetinde Resûlüne ihsân edeceği nimetleri dile getirdi: Kibirli düşmanlarını kendisine boyun eğdireceğini, en çok değer verdiği ve sevdiği şehir olan Mekke'yi[3] fethetmesini sağlayacağını, kendisinin şânını yücelteceğini, onu Cennet'e ve mutluluğa götüren dosdoğru yola ileteceğini, şanlı ve şerefli bir zafer kazanmalarına yardım edeceğini, mü'min ümmetinin gönlüne huzûr ve sükûnet[4] koyma lütfunda bulunacağını haber verdi. Mü'minleri âhiret hayatında sahip olacakları nimetlerle, orada kazanacakları büyük zaferle, suçlarını bağışlamakla, günahlarını büsbütün örtmekle müjdeledi. Resûlullah'ın düşmanlarını dünya ve âhirette helâk edeceğini, onlara lânet edip rahmetinden uzaklaştıracağını ve kendilerine kötü bir âkıbet hazırladığını söyledi.

---

1. Kuluna nimet veren, onu doğru yola ileten, günahlarını bağışlayan sadece O'dur. "Nimet de belâ da Allah'tandır" (Nisâ 4/78) âyeti de bunu göstermektedir.
2. Fetih 48/2.
3. Resûl-i Ekrem Efendimiz, Mekke'ye hitâben şunları söylemiştir: "Vallahi Allah'ın topraklarının en hayırlısı elbette sensin. Sen, Allah'ın topraklarının Allah'a en sevimli olanısın. Eğer beni senden çıkarmasalardı, aslâ çıkmazdım" (Tirmizî, Menâkıb 68, nr. 3925; Dârimî, Siyer 67, nr. 2513).
   Sünen-i İbni Mâce'deki sahîh rivâyet: "Allah'ın topraklarının bana en sevimli olanı sensin" şeklindedir (Menâsik 103, nr. 3108. Ayrıca bk. Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), III, 315-316, nr. 5220).
4. "İmanlarına iman katmaları için mü'minlerin kalplerine güven ve huzûr indiren O'dur." (Fetih 48/4).

Fetih sûresinin altıncı âyeti, Peygamber düşmanlarının başına gelecek felâketleri şöyle haber vermektedir: "Allah hakkında kötü zan besleyen münâfık erkekleri ve münâfık kadınları, müşrik erkekleri ve müşrik kadınları da cezâlandırır. Kötülük kendi başlarına gelsin! Allah onlara gazap etmiş, onları lânetlemiş ve onlar için Cehennem'i hazırlamıştır. Gidilecek ne kötü bir yerdir orası!"

Şâhit, Müjdeci, Uyarıcı

Âyetin devamında Allah Teâlâ şöyle buyurdu: ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا، لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا﴾ "Biz seni bir şâhit, bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik: Allah'a ve Resûlüne îmân edesiniz, ona destek olasınız, ona saygı gösteresiniz ve sabah akşam Allah'ı tesbîh edesiniz diye."[1]

Cenâb-ı Hak Resûl-i Ekrem'ine: "Biz seni bir şâhit olarak gönderdik." diye hitap etmek sûretiyle, onun Allah'tan aldığı buyrukları ümmetine tebliğ ettiğine, yine kendisini şâhit tuttu; onun bu şâhitliğini kabul ettiğini belirtti; ardından da bu özelliğin sadece ona mahsus olduğunu dile getirdi.

Bazı âlimler, Resûl-i Ekrem'in bu âyette sözü edilen "şâhitliğini"; ümmetinin Allah'ın birliğini kabul ettiğine, kâfirlerin ise kabul etmediğine onun âhirette şâhitlik etmesi diye anlamışlardır.

"Müjdeciliğini", ümmetini çok sevap kazanmakla veya bağışlanmakla müjdelemesi şeklinde yorumlamışlardır.

"Uyarıcılığını" ise şöyle açıklamışlardır: Resûlullah İslâm düşmanlarını ilâhî azapla korkutur; ümmetini ise inkâr, fısk ve bid'at gibi sapkınlıklardan sakındırır ve Allah'ın kendilerine Cennet nasip ettiği kimseleri önce Allah'a sonra kendisine îmân etmeye çağırır.

Âyet-i kerîmedeki "Ona destek olasınız" ifâdesi, Allah'ın Elçisi'ne en üstün saygıyı gösterip yaptığı savaşlarda ona yardım etsinler, ona saygıda kusur etmesinler şeklinde açıklanmıştır.

1. Fetih 48/8-9.

"Ona destek olun" anlamındaki "ve tüazzirûhu" kelimesini yine aynı mânaya gelmek üzere "ve tüazzizûhu" şeklinde okuyanlar da olmuştur. Bazı âlimler bu âyetteki:[1] "Ona destek olasınız, ona saygı gösteresiniz" ifâdeleriyle Allah Teâlâ'nın kastedildiğini söylemişlerse de, âlimlerin büyük çoğunluğu bu ifâdelerle Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin kastedildiğini belirtmiştir. Aynı âyetteki "Sabah akşam O'nu tesbîh edin" cümlesiyle de Allah Teâlâ kastedilmiştir.

İlk devir sûfîlerinden muhaddis ve müfessir Ahmed ibni Muhammed ibni Atâ (v. 309/922) şöyle demiştir:

Fetih sûresinde Allah'ın Sevgili Elçisi için çok çeşitli nimetler bir araya getirilmiştir:

Bu sûrenin "Biz sana apaçık bir fetih yolu açtık" meâlindeki ilk âyeti, Peygamber aleyhisselâmın duâsının kabul edildiğini göstermektedir.

2. âyetteki "Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlayacak" ifâdesi, Allah Teâlâ'nın ona beslediği derin sevgiyi göstermektedir.

Aynı âyette yer alan "Üzerindeki nimetini tamama erdirecek" ifâdesi, Resûlullah Efendimiz'in, diğer peygamberlerden farklı bir konumu olduğunu göstermekte,[2] bu âyetin sonundaki "Seni dosdoğru bir yola iletecektir" ifâdesi ise, Allah Teâlâ'nın ona yardım edip kendisini desteklediğini göstermektedir.

> "Uğrumuzda cihâd edip, çaba harcayanlara Biz yollarımızı göstéririz"[3] âyeti, dini uğrunda çaba harcayanları dosdoğru yola ileteceğini göstermektedir.

Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem'i "bağışlaması", onu günah kirlerinden arındırması; "üzerindeki nimetini tamamlaması", onu en üstün dereceye çıkarması; "dosdoğru yola iletmesi" ise onu ilâhî huzûrda en yüksek makama yükseltmesi demektir.

> Bu makam "Takvâ sahipleri ise Cennet bahçelerinde ve ırmak kenarlarındadır: Hak meclisinde, her şeye kudre-

1. Fetih 48/9.
2. "Allah ise rahmetini dilediğine lütfeder" (Bakara 2/105) âyeti de Cenâb-ı Hakk'ın dilediği peygamberine farklı nimetler ihsân edeceğini göstermektedir.
3. Ankebût 29/69.

> ti yeten bir Sultan'ın huzûrunda"[1] âyetinde ifâde edilen makam olmalıdır.

Ca'fer-i Sâdık diye bilinen Ca'fer ibni Muhammed (v. 148/765) bu konuda şunları söylemiştir:

Cenâb-ı Hakk'ın Resûl-i Ekrem'e nimetini tamamlaması denince hatıra şu olaylar gelir:

Allah Teâlâ'nın onu "Habîbullah" diye nitelemesi,[2]

onun hayatına yemin etmesi,

> "Senin hayatına yemin olsun, onlar sarhoşlukları içinde şaşkın şaşkın bocalayıp duruyorlardı." [3]

peygamber olmasıyla birlikte diğer peygamberlerin şeriatlarını ortadan kaldırması,

> Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu: "Eğer Mûsâ hayatta olup benim peygamberliğime yetişseydi, elbette benim getirdiğim dine uyardı"[4]

onu en yüksek makama çıkarması,

> Mi'râc olayını anlatan âyet-i kerîmede "Kâbe kavseyn" makamı şöyle ifâde buyurulmaktadır: "İki yay kadar oldu, hattâ daha da yakın."[5]

Mi'râc'da Cenâb-ı Hakk'ın onu koruması sebebiyle gözünü tamamen Allah'a çevirmesi, sağa sola bakarak şaşmaması ve haddini aşmaması,

> "Göz ne şaştı, ne haddinden aştı."[6]

onu bütün insanlığa peygamber olarak göndermesi,[7]

ona ve ümmetine ganimetleri helâl kılması,

1. Kamer 54/55.
2. Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3616; Dârimî, Mukaddime 8, nr. 48.
3. Hicr 15/72.
4. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 338, 387; Dârimî, Mukaddime 39, nr. 441.
5. Necm 53/9.
6. Necm 53/17.
7. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 304, IV, 400, 416, V, 145, 147; Dârimî, Siyer 29, nr. 2470.

kıyâmet gününde onu şefâatçi ve şefâati kabul edilen biri yapması,

ona insanoğlunun efendisi mertebesini vermesi,

> "Kıyâmet gününde Âdemoğlunun efendisi benim. Ama bununla övünmüyorum"[1]

onun adını Kendi adıyla birlikte anması,

> "Allah'a ve Resulüne itaat edin,"[2] "Allah'a ve Resulüne iman edin"[3] âyetlerinde olduğu gibi, Allah Teâlâ onun adıyla Kendi adını yan yana zikretmiştir.

Peygamberinin râzı olduğu şeyden Kendisinin de râzı olması,

> "Eğer gerçekten mü'min iseler, hoşnut edilmeye Allah ve Resulü daha lâyıktır" [4]

ve onu "Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah" diye kelime-i tevhîdin iki esasından biri yapması.

Ona Bîat, Allah'a Bîat Sayılır

Allah Teâlâ yine Fetih sûresinin müteâkip âyetlerinde şöyle buyurdu: "Sana bîat edenler gerçekte Allah'a bîat etmiştir. Allah'ın eli onların eli üzerindedir."[5] Bu âyette sözü edilen bîat, Hudeybiye'de yapılan Bîatürrıdvân'dır (Bey'atü'r-rıdvân). Bu âyette: "Ey Muhammed! Sahâbîler seninle sözleşme yapmakla Allah ile sözleşme yapmış oluyorlar." denmektedir.

> Peygamber aleyhisselâm hicretin 6. yılında (628) 1400 sahâbîsi ile birlikte umre yapmak üzere Mekke'ye doğru yola çıkmış, fakat Mekkeliler onları şehre sokmayınca, Müslümanlar Hudeybiye denilen yerde konaklamış, oraya savaşmak için değil, umre yapmak için geldiklerini bildirmek üzere Mekke'ye iki temsilci gönder-

1. Buhârî, Tefsîr 17/5, nr. 4712; Müslim, Îmân 328, nr. 194; Tirmizî, Tefsîr 17/18, nr. 3148; İbni Mâce, Zühd 37, nr. 4308; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 2.
2. Âl-i İmrân 3/132.
3. Hadîd 57/7.
4. Tevbe 9/62.
5. Fetih 48/10.

mişlerdi. Bu temsilcilerden biri olan Hz. Osmân'ın öldürüldüğüne dâir bir şâyia çıkınca, Peygamber Efendimiz orada bulunan Müslümanları bir ağacın altında toplamış, Mekkelilerden bunun hesabını soracaklarına dâir onlardan söz (bîat) almıştı. İşte bu olay, bîat eden Müslümanlardan Allah Teâlâ'nın râzı olduğunu ifâde etmek üzere Bîatürrıdvân (Rıdvan bîatı) diye anılmıştır. Şu âyet-i kerîme bu sözleşmenin mâhiyetini ortaya koymaktadır: "Şüphesiz Allah, mü'minlerden Cennet karşılığında canlarını ve mallarını satın almıştır. Onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler ve öldürülürler. Bu, Allah'ın Tevrât'ta, İncîl'de ve Kur'ân'da bildirdiği gerçek vaadidir. Vaadine Allah'tan daha vefâlı kim vardır? O hâlde O'nunla yapmış olduğunuz bu alış-verişten dolayı sevinin. En büyük bahtiyârlık işte budur."[1]

"Allah'ın eli onların elleri üzerindedir" âyetiyle bîat sırasındaki durum kastedilmektedir. Bazı âlimlere göre "Allah'ın eli onların eli üzerindedir" demek, "Allah'ın Peygambere verdiği destek, sahâbenin ona verdiği destekten daha fazladır" anlamına gelmektedir. Kimine göre "Allah'ın eli" sözü ile Allah'ın vereceği sevap kastedilmektir; kimine göre ise bu tamlama Allah'ın ihsânı demektir; kimine göre aynı ifâde Allah'ın onlarla yaptığı sözleşme anlamındadır. Kısacası "Allah'ın eli" sözü mecâzî bir anlatım, maksadı îmâ ile ifâde etme yöntemidir.[2] Burada ashâb-ı kirâmın Resûl-i Ekrem'e olan bîatlarının önemi vurgulanmakta,[3] kendisine bîat edilen Peygamber aleyhisselâmın şânının yüceliği belirtilmektedir.

"Sen Atmadın, Allah Attı"

Resûlullah'a bîatın Allah Teâlâ ile yapılmış gibi olduğunu gösteren misâllerden biri de şu âyettir: ﴿فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ ۚ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ﴾ "Onları siz öldürmediniz; onları Allah öldürdü. Düşmana bir avuç toprak attığında da sen atmadın, Allah attı."[4] Her ne kadar Peygamber'e yapılan bîatın Cenâb-ı Hakk'a yapılmış gibi olduğunu belir-

1. Tevbe 9/111.
2. Buna edebiyâtta istiâre ve cinâs (tecnis) denir.
3. Çünkü Resûl-i Ekrem ile yapılan bu bîat Allah Teâlâ ile yapılmış sayılmaktadır.
4. Enfâl 8/17.

ten ifâde bir mecaz ifâdesi ise de; zikredilen bu âyetteki öldürme ve atma olayları birer hakikattir. Çünkü gerçekte düşmanı öldüren ve ona toprağı atan Allah Teâlâ'dır. Zira Resûl-i Ekrem'in öldürme ve atma fiillerini yaratan, ona öldürme ve atma gücü veren, öldürmesine ve atmasına sebep olan O'dur. Çünkü atılan toprağı orada ne kadar kâfir varsa tek tek hepsinin gözüne dolduracak şekilde atmak, insanoğlunun yapamayacağı bir şeydir. Bedir Gazvesi'nde meleklerin kâfirleri öldürmesi de aynı şekilde mecaz değil hakikattir.

Üzerinde konuşmakta olduğumuz: "Onları siz öldürmediniz, onları Allah öldürdü" âyetinde edebî açıdan lugavî mecaz, mukâbeletü'l-lafz (tıbâk) ve münâsebetü'l-lafz (tenâsüb) sanatlarının olduğu da söylenmiştir. Bu durumda âyetin mânası şöyledir: "Ey Müslümanlar! Onları siz öldürmediniz. Ey Peygamber! Esâsen onların yüzüne çakıl taşını ve toprağı sen atmadın. Lâkin onların kalplerine korku ve telâşı Allah Teâlâ attı. Bu atıştan hâsıl olan başarıyı Cenâb-ı Hak sağladığına göre; sen görünüşte, O ise gerçek mânada atan ve öldürendir."

10. Allah Teâlâ'nın Resûlüne İkrâmı Konusunda Kur'an'da Verilen Diğer Bilgiler

Bundan önceki bahislerde geçen, Cenâb-ı Hakk'ın İsrâ ve Necm sûrelerinde "isrâ" olayı hakkında verdiği bilgiler ve Mi'râc hâdisesinin Peygamber Efendimiz'in yüce değerini ve Allah Teâlâ'ya yakınlığını ifâde etmesi ve Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin Mi'râc'da karşılaştığı olağanüstü olaylar burada tekrar edilmeyecektir.

Allah'ın Himâyesinde

Şu üç âyet, Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem'i insanların yapacağı kötülüklerden koruyacağını gösteren misâllerden ve sadece ona mahsus özelliklerden birkaçıdır:

﴿وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ﴾ "Allah seni insanlardan koruyacaktır."[1]

> Bir gece Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem: "Keşke bu gece sâlih sahâbîlerimden biri beni korusa!" diye içinden geçirmiş, o gece Sa'd ibni Ebî Vakkâs radı-

1. Mâide 5/67.

yallahu anh gibi bazı sahâbîler kendiliklerinden gelip Resûlullah'ın evinin etrafında nöbet tutmuştu.[1] "Allah seni insanlardan koruyacaktır"[2] âyeti nâzil olunca, Allah'ın Elçisi hücre-i sâdetinden dışarı çıkmış, kendisini bekleyenlere: "Allah Teâlâ beni koruyacaktır" diyerek onları evlerine göndermiştir.[3]

﴿وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ، وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللهُ وَاللهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ﴾ "Hani kâfirler seni tutuklayıp hapsetmek veya öldürmek veyahut da yurdundan çıkarmak için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar tuzak kurmaya çalışsınlar, ama Allah da onların tuzaklarına karşılık verecektir. Allah tuzak kuranlara en güzel karşılığı verendir."[4]

﴿إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللهَ مَعَنَا، فَأَنْزَلَ اللهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَى، وَكَلِمَةُ اللهِ هِيَ الْعُلْيَا، وَاللهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾

"Eğer Peygamber'e yardım etmezseniz, Allah ona bir zamanlar yardım ettiği gibi yine edecektir. Hani kâfirler onu yurdundan çıkardıklarında, iki kişiden biri olarak mağarada iken yanındaki arkadaşına: "Üzülme! Allah bizimle beraberdir." diyordu.[5] Nitekim Allah, ona gönlünü rahatlatan iç huzûru verdi, onu görmediğiniz ordularla destekledi ve kâfirlerin dâvâsını alçalttı. Çünkü yüce olan dâvâ yalnız Allah'ın dâvâsıdır. Allah karşı konulmaz bir kuvvete sahiptir ve her şeyi yerli yerince yapandır."[6]

1. Buhârî, Cihâd 70, nr. 2885, Temennî 4, nr. 7231; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 39-40, nr. 2410.
2. Mâide 5/67.
3. Tirmizî, Tefsîr 5/4, nr. 3046; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), II, 342-343, nr. 3221; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, V, 644-646, nr. 2489.
4. Enfâl 8/30.
5. Ebû Bekir radıyallahu anhden rivâyet edildiğine göre o şöyle demiştir: Hicret yolculuğunda biz Resûlullah ile mağaradayken, tepemizde dolaşıp duran müşriklerin ayaklarını gördüm ve:
"Ey Allah'ın Elçisi! Eğer şunlardan biri eğilip aşağıya bakacak olsa mutlaka bizi görür" dedim. Bunun üzerine Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Üçüncüleri Allah olan iki kişiyi sen ne zannediyor (ve haklarında neler düşünüyor) sun. Ebû Bekir!" (Buhârî, Fezâilü ashâbi'n-Nebî 2, nr. 3653. Tefsîr 9/9, nr. 4663; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 1, nr. 2381).
6. Tevbe 9/40.

Bu âyetlerde, hicret hâdisesiyle ilgili olarak şu olaylar dile getirilmektedir: Allah Teâlâ, Resûl-i Ekrem'i öldürmek üzere toplanan ve bu konuyu kendi aralarında gizlice görüşüp birtakım kararlar alan kâfirlerin elinden onu korumuştur. Fahr-i Âlem Efendimiz evini kuşatanların arasından çıkıp giderken, Cenâb-ı Hak kâfirlerin gözlerini bağlamış, onu görmelerine engel olmuştur. Kâfirler, Sevr Mağarası'nda Peygamber aleyhisselâmın yanına kadar gelmişken, Allah Teâlâ onları gaflete düşürmüş, Resûlünü bulmalarına izin vermemiştir.

Cenâb-ı Hakk'ın Peygamber Efendimiz'i kâfirlerin yapmayı planladığı kötülüklerden koruduğuna dâir başka mûcizeler de vardır: Sevr Mağarası'nda Resûl-i Ekrem'in üzerine güven ve huzûrun inmesi,[1] mağaradan çıkıp Medine'ye giderken peşlerine düşen Sürâka bin Mâlik'in (v. 24/645) atının iki ayağının birden yere gömülmesi,[2] hadis ve siyer âlimlerinin gerek mağarada gerekse hicret sırasında meydana gelen olaylar hakkında verdikleri bilgiler, Kâinâtın Rabbi'nin Sevgili Resûlünü nasıl koruduğunu göstermektedir.

Biz Sana Kevser'i Verdik

Allah Teâlâ'nın Fahr-i Cihân Efendimiz'e olan ikrâmlarından biri, Kevser sûresinde şöyle ifâde edilmektedir:

﴿إِنَّآ أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ. فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ. إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ﴾

"1. Şüphesiz Biz sana Kevser'i verdik.

2. Sen de Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.

3. Asıl soyu kesik olan, sana kin besleyendir."[3]

Allah Teâlâ, Resûl-i Ekrem'ine "Kevser"i yani Kevser Havuzu'nu verdiğini bildirmektedir.[4] Âlimler Kevser hakkında değişik görüşler ileri

1. Yukarıdaki âyette (Tevbe 9/40) geçtiği üzere, Resûl-i Ekrem'in Hz. Ebû Bekir'e: "Üzülme, Allah bizimle beraberdir" buyurmak sûretiyle onu teselli etmesi Peygamber aleyhisselâmın duyduğu gönül huzûru sebebiyledir. Hudeybiye'de de Müslümanların üzerine güven ve huzûrun (sekînet) indiği şöyle anlatılmaktadır: "Îmânlarına îmân katmak için mü'minlerin kalplerine güven ve huzûr indiren O'dur" (Fetih 48/4).
2. Bu olay için bk. II, 210.
3. Kevser 108/1-3.
4. Peygamber Efendimiz'in Kevser Havuzu hakkında verdiği geniş bilgiler "Resûl-i Ekrem'in Âhiretteki Üstünlüğü" bahsinde zikredilecektir bk. I, 431.

sürerek, onun "Cennet'te bir ırmak, çok hayır, şefâat, pek çok mûcize, peygamberlik ve mârifet (her şeyin bilgisi)" gibi hususlardan biri olabileceğini söylemişlerdir.

Bu sûrenin sonunda Allah Teâlâ, Resûl-i Ekrem'i adına onun düşmanına cevap vererek ona yöneltilen "ebter" iddiasını reddetmiş ve "Asıl soyu kesik olan, sana kin besleyen, buğzedendir." buyurmuştur.

Arapça'da "soyu kesik" mânasına gelen "ebter" kelimesi; "aşağılık ve zillet içinde olan, çocuğu bulunmadığı için yalnız başına kalan veya kendisinde hayır bulunmayan kimse" anlamındadır.

"Tekrarlanan Yedi" Nedir?

Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

﴿وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ﴾ "Elbette Biz sana devamlı tekrarlanan yedi âyeti ve şu yüce Kur'an'ı verdik."[1]

Bu âyetteki "tekrarlanan yedi" ve "yüce Kur'an" ifâdeleri hakkında şu görüşler ileri sürülmüştür:

1. "Devamlı tekrarlanan yedi" (es-Seb'u'l-mesânî) ilk uzun sûrelerdir; "yüce Kur'an (el-Kur'ânü'l-azîm)" ise Ümmü'l-Kur'ân diye de anılan Fâtiha sûresidir.

2. "Devamlı tekrarlanan yedi" Fâtiha sûresidir;[2] "yüce Kur'an" ise Kur'an'ın geri kalan sûreleridir.

3. "Devamlı tekrarlanan yedi" (es-Seb'u'l-mesânî) Kur'an'daki emirler, nehiyler, müjdeler, uyarılar, darb-ı meseller, Allah'ın nimetleri, geçmiş milletlerin kıssalarıdır.

4. Fâtiha sûresine, namazın her rek'atında okunduğu, her namazda takrarlandığı için, "es-Seb'u'l-mesânî" adı verilmiştir.

5. Allah Teâlâ, Fâtiha sûresindeki faziletleri diğer peygamberlere değil, sadece Resûl-i Ekrem'e vermiştir.

---

1. Hicr 15/87.
2. Fâtiha suresinin en meşhur iki adından biri, Kitâb'ın özü ve temeli anlamında "Ümmü'l-Kitâb", diğeri de, devamlı tekrarlanan yedi âyet anlamında "es-Seb'u'l-mesânî"dir

Resûl-i Ekrem, Cebrâil aleyhisselâm ile otururken yeryüzüne ilk defa inen bir melek huzûruna gelmiş ve: "Sadece sana verilen, daha önce hiçbir peygambere verilmeyen iki nûr sebebiyle seni tebrik ederim" diyerek bu iki nûrun, Fâtiha sûresi ile Bakara sûresinin son iki âyeti (Âmenerresûlü) olduğunu bildirmiştir.[1]

İçindeki kıssalar tekrarlanıp durduğu için Kur'ân-ı Kerîm'e de "Mesânî" denmiştir.

6. Yukarıdaki âyette geçtiği üzere Resûl-i Ekrem'e "Elbette Biz sana devamlı tekrarlanan yedi âyeti verdik" buyrulmakla[2] "Biz sana hidâyet, nübüvvet, rahmet, şefâat, düşmanı yenip ondan intikam almak (vilâyet), herkesten saygı görmek ve iç huzûruna ermek (sekînet) gibi yedi fazilet verdik" denmiş olmaktadır.

Bütün İnsanlara Gönderilen Peygamber

Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

﴿وَأَنْزَلْنَآ إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ "Sana da, kendilerine gönderileni insanlara açıklaman, onların da üzerinde düşünmeleri için bu Kur'an'ı indirdik."[3]

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

﴿وَمَآ أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَآفَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا﴾ "Biz seni bütün insanlara bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik."[4]

﴿قُلْ يَآ أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ، لَآ إِلٰهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ، فَآمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾

"Şöyle de: "Ey insanlar! Elbette ben, göklerin ve yerin sahibi olan, Kendisinden başka ilâh bulunmayan, dirilten ve öldüren Allah'ın hepinize

1. Müslim, Müsâfirîn 254, nr. 806; Nesâî, İftitâh 25, nr. 913.
2. Hicr 15/87.
3. Nahl 16/44.
4. Sebe' 34/28.

birden gönderdiği elçisiyim. Öyleyse Allah'a îmân edin, Allah'a ve O'nun sözlerine îmân eden o ümmî Peygamber'e de îmân edin. Ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız."[1]

İşte bu âyetlerde belirtilen "bütün insanlara gönderilme" özelliği sadece Resûl-i Ekrem'e ait özelliklerdendir (hasâis).

"Hasâisü'n-nebî", "Allah Teâlâ'nın sadece Peygamber Efendimiz'e lütfettiği özellikler" anlamına gelen bir terim olup Dördüncü Bölüm'de ele alınacaktır (bk. III, 289). *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nde (XVI, 277-281) bu konuda geniş bilgi bulunmaktadır. Resûl-i Ekrem Efendimiz, daha önceleri hiçbir peygambere verilmeyip sadece kendisine verilen beş özelliği (hasâisi) şöyle ifâde buyurmuştur:

"Düşmanlarımın kalbine bir aylık mesafeden bile hissedilecek bir korku salmak sûretiyle Allah bana yardım etti. Bütün yeryüzü bana hem namaz kılma yeri hem de teyemmüm ederek temizlenme vasıtası kılındı. Ganimet almak daha önceleri hiçbir peygambere helâl değilken bana helâl edildi. Daha önceleri bir peygamber sadece kendi kavmine gönderilirken, ben bütün insanlara peygamber gönderildim. Bana âhirette şefâat etme yetkisi de verildi."[2]

Bir başka âyette de Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

﴿وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوۡمِهِۦ لِيُبَيِّنَ لَهُمۡ﴾ "Biz her peygamberi, kendi toplumlarına gerçeği iyice anlatmaları için o toplumun diliyle gönderdik."[3]

Bu âyette belirttiği üzere Cenâb-ı Mevlâ diğer peygamberleri sadece kendi toplumlarına, Resûl-i Ekrem'ini ise bütün yaratılmışlara göndermiştir. Peygamber Efendimiz bu durumu:

1. A'râf 7/158.
2. Buhârî, Teyemmüm 1, nr. 335, Salât 56, nr. 438; Müslim, Mesâcid 3, nr. 521.
3. İbrâhîm 14/4.

«بُعِثْتُ إِلَى الْأَحْمَرِ وَالْأَسْوَدِ» "Ben Arap olan olmayan bütün insanlara gönderildim." sözleriyle ifâde etmiştir.[1]

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

﴿النَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ﴾ "Peygamber, mü'minlere kendi canlarından daha yakındır; onun eşleri de mü'minlerin anneleridir."[2]

> Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Ben, mü'minlere dünyada da âhirette de insanların en yakınıyım. İsterseniz 'Peygamber mü'minlere kendi canlarından daha yakındır' âyetini okuyunuz. İşte bu sebeple hangi mü'min bir mal bırakacak olursa, akrabası ona vâris olsun. Kim de arkasında bir borç veya bakıma muhtaç birisini bırakırsa, o da bana gelsin; çünkü ben onun velisiyim"[3]
>
> Şu âyet hem bu hükmü pekiştirmekte, hem de konuya açıklık getirmektedir: "Peygamber hanımlarından bir şey isteyeceğiniz zaman da onu perde arkasından isteyin. Sizin kalbiniz için de, onların kalpleri için de böylesi daha nezihtir. Peygamber'i üzmek de, onun ölümünden sonra hanımlarını nikâhlamak da size ebediyen yasaklanmıştır. Bunları yapmanız Allah katında büyük bir günahtır."[4]

Tefsir âlimleri, bu âyetin "Peygamber, mü'minlere kendi canlarından daha yakındır" kısmını şöyle yorumlamışlardır: Peygamberin mü'minlere verdiği bir emir, tıpkı efendinin kölesine verdiği emir gibi olup mutlaka uygulanması gerekir.

Bazı âlimlere göre bu âyette, Peygamber aleyhisselâmın emirlerinin, şahsî görüşlerden önde tutulması gerektiği vurgulanmaktadır.

---

1. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 304, IV, 400, 416, V, 145, 147; Dârimî, Siyer 29, nr. 2470.
2. Ahzâb 33/6.
3. Buhârî, İstikrâz 11, nr. 2398-2399, Tefsîr 33/1, nr. 4781.
4. Ahzâb 33/53.

Mü'minlerin Anneleriyle Kimse Evlenemez

"Peygamberin eşleri mü'minlerin anneleridir"[1] demek, onlar tıpkı insanın kendi annesi gibi saygıya lâyıktır; Resûl-i Ekrem'in vefâtından sonra, Allah'ın Elçisi'ne hürmeten ve sadece ona mahsus bir özellik olmak üzere, hiç kimse "Peygamber eşleriyle evlenemez" demektir. Çünkü onlar, âhirette de Peygamber Efendimiz'in eşleri olacaktır.

"Peygamberin eşleri mü'minlerin anneleridir" âyetinin devamında "Peygamber de onların babalarıdır"[2] şeklinde bir ifâdenin bulunduğu söylenmişse de, elimizdeki Kur'ân-ı Kerîm'de bu ifâde bulunmadığı için, onu âyet diye kabul edip okumak söz konusu değildir.

Ona Verilen Büyük Lütuf

Allah Teâlâ bir âyet-i kerîmede şöyle buyurdu:

﴿وَأَنْزَلَ اللهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ، وَكَانَ فَضْلُ اللهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا﴾ "Çünkü Allah sana kitabı indirdi, hikmeti[3] verdi ve bilmediklerini öğretti. Allah'ın sana olan lütfu çok büyüktür."[4]

Bu âyette zikredilen Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem üzerindeki "büyük lütfunu" peygamber olmasıyla veya daha ruhlar âleminde kendisine peygamberlik verilmesiyle açıklayanlar olmuştur. Sûfî âlim Ebû Bekir el-Vâsıtî[5] (v. 331/942) ise bu âyette Resûl-i Ekrem'e verildiği belirtilen bu "büyük lütfun", Hz. Mûsâ'nın bile görmeye dayanamadığı "Allah Teâlâ'yı bizzat müşâhede etme" hâdisesi olabileceğini söylemiştir.

> Müfessirlerin birçoğuna göre, Peygamber Efendimize verilen bu "büyük lütuf"; açıklamakta olduğumuz âyetin baş tarafında belirtildiği üzere, Allah Teâlâ'nın onu koruması ve kâfirlerin kendisini doğru yoldan saptırmasına izin vermemesidir. Nisâ sûresinin 113. âyetinin

1. Ahzâb 33/6.
2. Kur'ân-ı Kerîm'de "Ve hüve ebün lehüm (Peygamber de onların babalarıdır)" diye bir âyet olmadığı gibi, tâbiîn müfessirlerinden İkrime el-Berberî'nin (v. 105/723) belirttiği gibi, "Bilinen kıraâtler arasında böyle bir kıraât de yoktur. Bu söz olsa olsa bir tefsir ve bir yorumdur." (Aliyyü'l-Kārî, *Şerhu'ş-Şifâ*, I, 140).
3. "Hikmet", "Peygamberin sünneti" demektir.
4. Nisâ 4/113.
5. Ebû Bekir el-Vâsıtî hakkında bilgi için bk. I, 109.

> tamamı şöyledir: "Eğer Allah'ın sana lütuf ve merhameti olmasaydı, o insanlardan bir kısmı vereceğin hükümde seni şaşırtmaya yeltenecekti. Onlar ancak kendilerini şaşırtırlar; sana da bir zarar veremezler. Çünkü Allah sana kitabı indirdi, hikmeti verdi ve bilmediklerini öğretti. Allah'ın sana olan lütfu çok büyüktür"[1]

Cenâb-ı Hakk'ın rahmeti, Resûl-i Ekrem Efendimiz ile Hz. Mûsâ'nın üzerine olsun.

1. Hafâcî, *Nesîmü'r-riyâz (Atâ)*, I, 471.

İKİNCİ KISIM

ALLAH TEÂLÂ'NIN, RESÛL-İ EKREM'E BEDEN VE HUY GÜZELLİKLERİ, DİN VE DÜNYA ÜSTÜNLÜKLERİ VERMESİ

Ey bu asil Peygambere gönül veren, onun yüce değeri hakkında derli toplu bilgi edinmeye çalışan okuyucu! Şunu bil ki, insanoğlunun sahip olduğu cemâl ve kemâl sıfatları iki kısımdır.

Birincisi; insanın doğuştan getirdiği ve dünya hayatının gerektirdiği vazgeçilmez dünyevî özelliklerdir.

İkincisi; çaba ile elde edilen, elde edene övgü kazandıran ve kişiyi Allah'a yaklaştıran dinî özelliklerdir.

Bu özellikler de iki gruba ayrılır:

Bir kısmını insan doğuştan getirir, onları çaba ile elde edemez.

Diğer kısmını ise doğuştan getirmekle beraber, onlar, çaba ile elde edilen özelliklerle karışık hâlde bulunur.

Doğuştan Getirilen Özellikler

İnsanın bir seçim ve çabasının söz konusu olmadığı ve tamamen doğuştan getirdiği özellikler: yaratılışın mükemmel, yüzünün güzel, aklının tam, anlayışının sağlam, dilinin fasîh, beş duyusunun ve organlarının noksansız, hareketlerinin yerli yerinde, soyunun asil, kavminin saygın,

memleketinin değerli[1] olması gibi şeylerdir. Hayatın vazgeçilmezlerinden olan gıda, uyku, elbise, ev, evlilik, mal ve makam gibi şeyler de bu vazgeçilmezlere dâhildir.

Şâyet bu sonuncu özellikler ile bedeni güçlendirmek ve Allah yolunda yürümek hedeflenirse, işte o zaman bunlar da dinî özelliklere dâhil olur ve insan bunlara yeteri kadar ve dinin izin verdiği ölçüde sahip olur.

Güzel Huyların Değeri

İnsanı Allah'a yaklaştıran ve çaba ile elde edilen dinî özelliklere gelince: Bunlar; dindarlık, ilim, yumuşak huyluluk, sabır, şükür, adâlet, zühd, tevâzu, bağışlama, iffet, cömertlik, cesâret, hayâ duygusu, yiğitlik ve mertlik, faydasız söz söylememek, acele ile değil teennî ile hareket etmek, vakar, merhamet, yakınlarıyla ve diğer insanlarla iyi geçinmek gibi toplamından güzel ahlâkın meydana geldiği üstün ahlâkî değerler ve dinî meziyetlerdir.

Bazı kimseler bu güzel huyların bir kısmına doğuştan sahip olabilir. Bazı kimseler de onlara doğuştan sahip olamadığı için, bu güzel huyları özel bir gayretle sonradan kazanır. O takdirde bu kimselerin, güzel huyların ana maddesine, daha sonra açıklayacağımız üzere, doğuştan sahip olması gerekir.

Şâyet bu güzel huylarla Allah rızâsı ve âhiret sevâbı gözetilmezse, o zaman bu huylar dünyevî olur. Öyle de olsa, doğru düşünen herkesin kabul edeceği gibi, bu güzel huyların hepsi birer erdem ve mânevî değerdir. Onların hangisinin daha üstün olduğu konusunda âlimlerin farklı görüşleri vardır. Güzel huylar ortaya konurken Allah rızâsı gözetilmese bile, yine de onlar birer erdem ve mânevî değerdir.

1. Peygamber Efendimiz'in Üstün Özellikleri

Bir kimse, yukarıda saydığımız büyüklük ve mükemmellik vasıflarından birine veya ikisine sahip olduğunda çevresinde büyük bir itibâr görür. Hattâ bir kimse yaşadığı dönemde soyu, güzelliği, güçlü ve kuvvetli oluşu, ilmi, yumuşak huyluluğu, yiğitliği ve cömertliği ile bilinse, sahip olduğu bu değerleri dolayısıyla onun itibârı artar ve âdetâ o kişi bayraklaştırılır; böyle biri yüzyıllar önce yaşamış, çürüyüp toprak olmuş olsa bile, o üstün yanıy-

1. Bir yer, Müslüman ülkesi olması ve orada sâlih kimselerin yaşamasıyla değer kazanır.

la kalplerde daimâ büyük yer tutar.[1] Öyleyse, bütün bu üstün özelliklerin, kendisinde sayılamayacak ve sözle anlatılamayacak kadar çok miktarda bulunduğu Peygamber Efendimiz'in değeri, itibârı ve gönüllerdeki yeri ne olmalıdır?

Sevgili Peygamberimize verilen ve Yüce Allah lütfetmeseydi, çalışıp çabalamakla aslâ elde edilemeyecek olan belli başlı üstünlükler şunlardır:

Onun nebî, resûl, Allah'ın dostu, sevgilisi ve seçilmiş insan olması;[2] gecenin bir vaktinde onu Mekke'den alıp Kudüs'e götürmesi; bir şekilde Allah'ı görmesi; O'na yakın olması; Allah'tan vahiy alması; en büyük şefâat mertebesi olan Şefâat-i Uzmâ'nın kendisine verilmesi; Cennet'te bir yer olan Vesîle'ye, yüce bir ahlâkî mertebe olan Fazîlet'e, Cennet'te en üstün mertebeye ve Makām-ı Mahmûd'a sahip olması;[3] Burak'a binmesi; Mi'râc'a çıkması; sadece bir kavme değil bütün insanlığa gönderilmesi; peygamberlere imâm olup namaz kıldırması; kıyâmet gününde peygamberler ile ümmetleri arasında şâhitlik yapması; Âdemoğlunun efendisi, Livâülhamd'in sahibi olması;[4] mü'minleri Cennet ile müjdeleyip kâfirleri Cehennem ile uyarması; Arş sahibi Allah'ın katında itibârlı ve orada melekler tarafından sözü dinlenir ve kendisine güvenilir olması;[5]

---

1. Arap ve İslâm edebiyâtında, asırlardan beri, Rüstem kuvveti; Ahnef ibni Kays yumuşak huyluluğu; Hâtem-i Tâî cömertliği; Nûşirevân da adâletiyle anılagelmiştir.
2. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Allah Teâlâ İsmâil aleyhisselâmın oğullarından Benî Kinâne'yi, Benî Kinâne'den Kureyş'i, Kureyş'ten Benî Hâşim'i, Benî Hâşim'den de beni seçti" (Müslim, Fezâil 1, nr. 2276; Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3605-3607; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 107).
3. "Allah Teâlâ'nın, Resûlünün Değerini Göstermek İçin Ona Yemin Etmesi" bahsinde söylendiği gibi (bk. I, 112) Makām-ı Mahmûd, övgüye değer bir makam demek olup şu âyette geçmektedir: "Gecenin bir bölümünde uyanıp kalk, teheccüd namazı kıl; bu sadece senin kılacağın namazdır. Belki böylece Rabbin seni övgüye değer bir konuma yükseltir" (İsrâ 17/79). Makām-ı Mahmûd konusu, "Resûl-i Ekrem'in Şefâat ve Makām-ı Mahmûd Özellikleri" bahsinde geniş bir şekilde ele alınacaktır bk. I, 450.
4. Mahşerde hesap başlamadan önce insanlar büyük bir sıkıntıya düştüğünde, Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem'ine Livâülhamd denen sancağı verecek, peygamberler ve mü'minler de onun altında toplanarak mahşerin sıkıntısından kurtulacaklardır. Peygamberler Sultanı Efendimiz bir hadisinde bunu şöyle ifâde buyurmuştur: "Kıyâmet gününde Livâülhamd benim elimde olacaktır; bunu övünmek için söylemiyorum" (Tirmizî, Tefsîr 17/18, nr. 3148, Menâkıb 1, nr. 3610; İbni Mâce, Zühd 37, nr. 4308; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 281).
5. Semâda Peygamber Efendimiz'in sözünün dinlendiği, vahyi almakta ve insanlara tebliğ etmekte kendisine güvenildiği ifâde edilmekte ve bu durum bir âyet-i kerîmede şöyle dile getirilmektedir: "Bir elçi ki pek kuvvetli. Arş Sahibi katında itibârlıdır. Orada sözü dinlenir, ona güvenilir." (Tekvîr 81/20-21).

Allah tarafından hidâyete erdirilmesi; kendisinin de insanlara ve cinlere hidâyet etmesi;[1] Âlemlere rahmet olması; Cenâb-ı Hakk'ın ona istediği mertebeyi[2] ve Kevser'i vermesi;[3] mahşer yerinde sözünün dinlenmesi;[4] bir daha doğru yoldan ayrılmamak sûretiyle ona verilen nimetlerin tamamlanması; geçmiş ve gelecek hatâlarının bağışlanması;[5] göğsünün ferahlatılması; üzerindeki yükün kaldırılması; şânının yüceltilmesi;[6] kendisine yardım edilmesi;[7] üzerine sekînet (iç huzûru) indirilmesi ve meleklerle desteklenmesi;[8] ona Kitap, hikmet, yüce Kur'an ve onun devamlı tekrarlanan yedi âyetinin (es-Seb'u'l-mesânî) verilmesi;[9] ümmetinin

1. "Allah seni dosdoğru bir yola iletecektir" (Fetih 48/2) ve "Sen de hiç şüphesiz dosdoğru bir yola rehberlik ediyorsun." (Şûrâ 42/52).
2. "Rabbin sana istediklerini verecek, sen de hoşnut olacaksın." (Duhâ 93/5). Allah Teâlâ, Hz. Mûsâ'ya: "İstediğin verildi, ey Mûsâ" (Tâhâ 20/36) buyurduğuna göre, yaratılmışların en faziletlisi olan Resûl-i Ekrem istediklerini elde etmeye elbette daha lâyıktır (Aliyyü'l-Kârî, *Şerhu'ş-Şifâ*, I, 147).
3. "Şüphesiz Biz sana Kevser'i verdik" (Kevser 108/1)
4. Mahşer yerinde insanlar zor durumda kaldıklarında muhtelif peygamberlere başvurup onlardan şefâat isteyecekler; her birinden olumsuz cevap alıp sonunda Peygamber Efendimiz'e gelecekler. Allah'ın Sevgili Elçisi, Cenâb-ı Hakk'a ümmetini bağışlaması için yalvardığında Allah Teâlâ ona: "İste! İstediğin sana verilecek. Şefâat et, şefâatin kabul edilecek" buyuracaktır. (Buhârî, Enbiyâ 3, nr. 3340, Tefsîr 17/5, nr. 4712; Müslim, Îmân 327, 328, nr. 194).
5. Ona verilen nimetlerin tamamlanması ve geçmiş gelecek hatâlarının bağışlanması sözüyle şu âyete işaret edilmektedir: "Böylece Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlayacak, üzerindeki nimetini tamama erdirecek ve seni dosdoğru bir yola iletecektir." (Fetih 48/2).
6. Resûl-i Ekrem'in "Göğsünü ferahlatma", "üzerindeki yükü kaldırma" ve "şânını yüceltme" konularına şu âyette işaret edilmektedir: "Biz senin gönlünü ferahlatmadık mı? Belini büken o ağır yükünü üzerinden kaldırmadık mı? Şânını da yüceltmedik mi?" (İnşirâh 94/1-4). Resûl-i Ekrem'in, belini büken ağır yüke nasıl üzüldüğüne şu âyette de temas edilmektedir: "Sen, onlar bu Kur'ân'a inanmıyorlar diye, arkalarından üzülerek neredeyse kendini helâk edeceksin!" (Kehf 18/6). Resûlullah Efendimiz'in şânını yücelten hususlardan biri de, Allah Teâlâ'nın onun adını Kendi adıyla birlikte anmasıdır.
7. "Allah şanlı ve şerefli bir zaferle sana yardım edecektir" (Fetih 48/3).
8. Muhtelif âyetlerde belirtildiği üzere, melekler Bedir ve Huneyn savaşlarında mü'minleri desteklemiştir: "O vakit sen mü'minlere: 'İndirilen üç bin melekle Rabbinizin size yardım etmesi yetmez mi?' diyordun. Evet yeter, eğer sabredip, Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, o anda düşmanlarınız size saldırsa bile, Rabbiniz sizi özel işâretli beş bin melekle destekleyecektir" (Âl-i İmrân 3/124-125). "Allah, ona gönlünü rahatlatan iç huzûru verdi, onu görmediğiniz ordularla destekledi." (Tevbe 9/40).
9. "Elbette Biz sana devamlı tekrarlanan yedi âyeti ve şu yüce Kur'ân'ı verdik." (Hicr 15/87). Bir önceki bahiste (bk. I, 155) "tekrarlanan yedi" ve "Yüce Kur'ân" konusu genişçe açıklanmıştır.

diğer peygamberleri tezkiyesinin (şâhitliğinin) kabul edilmesi;[1] insanları Allah'a dâvet etmesi;[2] Allah'ın ve meleklerin ona salât etmesi; Cenâb-ı Hakk'ın kendisine öğrettiği şekilde insanlar arasında hüküm vermesi;[3] ümmetinin üzerindeki ağır yükü ve zor ibâdetleri Allah Teâlâ'nın hafifletmesi[4] ve onun adıyla yemin etmesi;[5] duâsını kabul etmesi;[6] cansız cisimlerin ve hayvanların onunla konuşması;[7] Allah Teâlâ'nın onun için ölüleri diriltmesi;[8] açık alanda abdest bozarken, taşlardan ve ağaçlardan

1. Kıyâmet gününde diğer peygamberlerin ümmetleri, kendilerine bir peygamber geldiğini inkâr ettikleri zaman Cenâb-ı Hak bu konuda ümmet-i Muhammed'in şâhitliğine başvuracak, onlar da Kur'ân-ı Kerîm'den öğrendikleri üzere peygamberlerin lehine şâhitlik edeceklerdir (Buhârî, Enbiyâ 3, nr. 3339, Tefsîr 2/13, nr. 4487, İ'tisâm 19, nr. 7349).
"Allah, sizi bundan evvel de, bu Kur'ân'da da Müslümanlar diye isimlendirdi. Neticede, Peygamber size şâhitlik edecek, siz de diğer insanlara şâhitlik edeceksiniz." (Hac 22/78).
2. "Ey Peygamber, Biz seni bir şâhit, bir müjdeci ve bir uyarıcı: O'nun izniyle Allah'a çağıran bir dâvetçi ve nûr saçan bir kandil olarak gönderdik." (Ahzâb 33/45-46).
3. "Şüphesiz gerçeği ortaya koyan bu kitabı sana, insanlar arasında Allah'ın gösterdiği şekilde hükmetmen için indirdik. Sakın hâinleri savunma!" (Nisâ 4/105).
4. "Peygamber onlara iyiliği emreder, onları kötülükten sakındırır; iyi ve temiz şeyleri onlara helâl, pis şeyleri ise haram kılar, daha önce üzerlerinde bulunan ağır yükleri indirir, sırtlarındaki zincirleri çözer." (A'râf 7/157). Burada mecâzî bir anlatımla, Kitâb-ı Mukaddes'te insanların sorumlu tutulduğu bazı ağır yükümlülükleri Resûl-i Ekrem'in kaldıracağı haber verilmektedir. Nitekim Resûl-i Ekrem: "Ben, Yahudilik ve Hıristiyanlıkla değil, müsâmahakâr hanîf diniyle gönderildim" buyurmuş (Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, V, 266); "Allah'ın en beğendiği dinin müsamahakâr hanîf dini olduğunu belirtmiştir (Buhârî, İmân 29, bab başlığında). Kur'ân-ı Kerîm'de bu konuda bize şöyle duâ etmemiz tavsiye edilmektedir: "Ey Rabbimiz! Daha öncekilere yüklediğin gibi bize ağır bir yük yükleme!" (Bakara 2/ 286).
5. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Senin hayatına yemin olsun, onlar sarhoşlukları içinde şaşkın şaşkın bocalayıp duruyorlardı." (Hicr 15/72). Bu konu birinci bölümün dördüncü kısmında "Allah Teâlâ nın Resûl-i Ekrem'in Yüce Değerine Yemin Etmesi" başlığı altında incelenmiştir bk. I, 104.
6. Bunun pek çok örneği vardır. Meselâ Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Bedir Gazvesi'nde, üç misli kalabalık düşman ordusu karşısında Müslümanlara yardım etmesi için mübârek ellerini açarak kıbleye yönelip: "Allahım! Bana olan va'dini gerçekleştir. Allahım! Eğer bu bir avuç Müslüman helâk olursa, yeryüzünde Sana ibâdet edecek kimse kalmaz" diye duâ etmesi üzerine, Kur'ân-ı Kerîm'de belirtildiği gibi, Allah Teâlâ'nın üç bin, beş bin melekle yardım göndermesi olayı böyledir (Âl-i İmrân 3/124, 125).
7. Taşların, ağaçların ona selâm verdiğine, hayvanların onunla konuştuğuna dâir hadisler "Peygamberimizin Mûcizeleri" bahsinde gelecektir bk. II, 66.
8. Bu ifâdeyi, "Allah Teâlâ'nın onun sâyesinde ölü kalpleri diriltmesi" şeklinde anlamak mümkündür. "Peygamberimizin Mûcizeleri" bahsinde, onun ölülerle konuştuğuna dâir rivâyetler gelecektir bk. II, 79.

kendisinin görünmesine engel olmalarını istemesi üzerine onların bunu yapması;[1] parmaklarının arasından suların fışkırması; duâ edince az miktardaki yiyeceğin çoğalması;[2] ayın ikiye bölünmesi ve güneşin batmaktan alıkonulması;[3] cisimlerin onun elinde başka şekil alması;[4] düşmanlarının kalbine korku salmak sûretiyle ilâhî yardıma nâil olması;[5] Allah'ın lütfuyla gaybı bilmesi;[6] bulutun onu gölgelemesi; avucundaki çakıl taşlarının Allah'ı tesbîh etmesi;[7] ashâbının acı ve elemlerini iyileştirmesi; Allah Teâlâ'nın onu insanların yapmayı düşündüğü kötülüklerden koruması[8] gibi saymakla bitmeyecek kadar çok özellikler...

Resûl-i Ekrem'in bu üstünlüklerini, onları kendisine lütfeden Cenâb-ı Mevlâ'dan başkasının bilmesi mümkün değildir. Sonsuz lütuf sahibi olan Rabbimiz, âhirette de Resûl-i Ekrem'ine akılların kavramaktan âciz kaldığı, hiç kimsenin hâtır ve hayalinden bile geçiremediği değerli ikrâmlar, yüce makamlar, sonsuz mutluluklar, saymakla bitmeyecek güzellikler ve ihsânlar hazırlamıştır.

---

1. "Peygamberimizin Mûcizeleri" bahsinde bunun örnekleri gelecektir bk. II, 61.
2. Hendek Gazvesi'nden önce Medine'nin etrafına hendek kazılırken, Resûl-i Ekrem'in aç olduğunu sezen Câbir ibni Abdillah, evindeki birazcık arpa ve bir oğlak ile Resûl-i Ekrem'e bir ziyâfet vermeyi düşünürken Allah'ın Elçisi'nin hendek kazan bütün Müslümanları bu yemeğe dâvet etmesi ve hazırlanan yemekle hepsinin karınlarının doyması olayı, bu konuyla ilgili örneklerden sadece biridir (Buhârî, Megâzî 29, nr. 4101-4102; Müslim, Eşribe 141, nr. 2039).
3. Bu konu, "Peygamberimizin Mûcizeleri" bahsinde, "Ayın ikiye bölünmesi ve güneşin batmaktan alıkonulması" başlığı altında geniş bir şekilde ele alınacaktır bk. I, 591.
4. Resûl-i Ekrem'in Bedir Gazvesi'nde kılıcı kırılan Ukkâşe bin Mihsân'a bir odun parçası vererek: "Al, bununla savaş!" dediği, o odun parçasının da Ukkâşe'nin elinde uzun, bembeyaz, sapasağlam ve son derece keskin bir kılıca dönüştüğü olayı "Peygamberimizin Mûcizeleri" bahsinde anlatılacaktır bk. II, 130.
5. Resûl-i Ekrem, "düşmanlarının kalbine, bir aylık mesafeden bile hissedilecek bir korku salmak mûcizesiyle Allah'ın yardımına nâil olmuştur" (Buhârî, Teyemmüm 1, nr. 335, Salât 56, nr. 438; Müslim, Mesâcid 3, nr. 521).
6. Allah, melek, âhiret, Cennet ve Cehennem gibi duyular ötesi gerçeklere Kur'ân'da "gayb" adı verilmektedir. Gaybı sadece Allah bilir; bu bilgiyi muttali etmek istediği peygamberler dışında, hiç kimseye açık bir şekilde bildirmez (Cin 72/26-27). Allah Teâlâ'nın Peygamber Efendimiz'e kıyâmet alâmetleri olarak haber verdiği, onun da bize bildirdiği, meselâ deccâlin çıkması gibi olaylar böyledir.
7. Ashâb-ı kirâm, Resûl-i Ekrem'in avucundaki çakıl taşlarının Allah'ı tesbîh ettiğini bizzat duymuşlardır (İbni Ebî Âsım, *es-Sünne* [Elbânî], II, 529, nr. 1146; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, V, 179).
8. "Allah seni insanlardan koruyacaktır" (Mâide 5/67) âyeti de bunu göstermektedir.

2. Peygamber Efendimiz'in Bedenî Özellikleri (Hilyesi)

Ey Peygamberinin hayatını öğrenmek isteyen okuyucu!

Resûlullah Efendimiz'i anmanın bereketiyle Allah Teâlâ senin değerini artırsın. Allah'ın Sevgili Elçisinin, kısaca söylemek gerekirse, insanlar arasında en üstün mertebeye, en yüce konuma, maddî ve mânevî güzelliklerin en mükemmeline sahip olduğu elbette son derece açıktır. Benden, Peygamber Efendimiz'in o eşsiz özelliklerini ortaya koymamı istedin. Bu dilek, bende, Sevgili Efendimiz'in bütün özelliklerini genişçe ele alma arzusu uyandırdı.

Allah senin de benim de kalbimi aydınlatsın ve o aziz Peygambere olan muhabbetimizi kat kat artırsın. Şunu bil ki, Resûl-i Ekrem Efendimiz, insanın doğuştan getirdiği, özel bir gayretle elde etmediği kemâl sıfatlarının tamamına, hattâ daha da fazlasına en güzel şekilleriyle sahiptir. Bu konudaki hadisleri ve sahâbe sözlerini nakledenler arasında hiçbir ihtilâf yoktur; hattâ bu rivâyetlerin bir kısmı mânen mütevâtir derecesine ulaşarak kesinlik kazanmıştır.

Hilye Râvileri

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in beden güzelliği ve organlarının birbiriyle fevkalâde uyumu konusunda sahîh ve meşhûr pek çok rivâyet vardır. Bu konudaki rivâyetleri nakleden sahâbîler arasında Hz. Ali, Enes ibni Mâlik, Ebû Hüreyre, Berâ bin Âzib, mü'minlerin annesi Hz. Âişe, Hind ibni Ebî Hâle, Ebû Cühayfe, Câbir ibni Semüre, Ümmü Ma'bed Âtike binti Hâlid, Abdullah ibni Abbâs, Muarrız ibni Muaykîb, Ebü't-Tufeyl Âmir ibni Vâsile, Addâ bin Hâlid, Hureym ibni Fâtik, Hakîm ibni Hizâm da vardır.

Efendimiz'in Hilyesi (Bedenî Özellikleri)

Bu rivâyetlere göre Sevgili Peygamberimizin rengi nûrânî beyazdı.

> Bazı rivâyetlerde "yüzünün, kireç rengi gibi duru beyaz olmadığı" belirtilmiştir.

Gözleri iri ve siyah olup gözlerinin akı kırmızıya çalardı.

Kirpikleri sık ve uzundu.

Kaşları ince, uzun ve kavisliydi.

Diğer bir ifâdeyle "Keman kaşlıydı."

Burnunun üst tarafı biraz yüksekçeydi.

Mübârek dişleri beyaz ve araları biraz açıktı.

Yüzü hafifçe yuvarlaktı.

Alnı açıktı.

Sakalı sık ve gür olup sakalının eni ve boyu göğsünü geçmezdi.

Göğsü ile karnı aynı hizâdaydı.

Göğsü ile iki omuzunun arası genişçeydi.

İri kemikliydi.

Pazuları, kolları ve bacakları güçlüydü.

El ayaları ile ayaklarının altı genişti.

El ve ayak parmakları uzunca idi.

Vücûdunun açık yerleri gayet nûrlu idi.

Göğsünden göbeğine kadar olan kısımdaki tüyler ince bir şerit gibi uzanırdı.

Orta boyluydu; boyu ne aşırı derecede uzun ne de göze batacak kadar kısaydı. Ama uzun boylu biriyle yürüyecek olsa, ondan daha uzun görünürdü.

Saçları ne kıvırcık ne de dümdüzdü.

Tebessüm etmek üzere mübârek ağzını açtığında, dişleri tıpkı bir şimşek parıltısı gibi, dolu tanesi gibi göz alırdı.

Konuşurken ön dişleri arasından bir nûr akıyormuş gibi görünürdü.

İnsanların en güzel boyunlusu o idi.

Tombul yüzlü ve yumru yanaklı değildi.

Eti sıkı, vücûdu derli toplu idi.

Dünya Güzeli

Ashâb-ı kirâmdan Berâ bin Âzib[1] (v. 71/690) radıyallahu anh şöyle dedi:

"Kırmızı renkli bir elbise içinde, kulak yumuşaklarını geçen saçlarıyla Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemden daha güzel birini görmedim."[2]

Ebû Hüreyre[3] (v. 58/678) radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemden daha güzel bir varlık görmedim. Sanki güneş mübârek yüzünde akıp gider;[4] tebessüm ettiği zaman, güneşin duvara vuran aksi, inci dişlerine yansırdı.[5]

Ashâb-ı kirâmdan Câbir ibni Semüre[6] radıyallahu anha (v. 76/695) bir adam:

"Peygamber Efendimiz'in yüzü kılıç gibi mi parlaktı?" diye sordu. O da:

"Hayır" dedi. "Kılıç gibi değil, güneş ve ay gibi parlaktı. Mübârek yüzü yuvarlakça idi."[7]

Peygamber Efendimiz'i en iyi tasvir edenlerden biri olan Ümmü Ma'bed de, Resûl-i Ekrem Efendimiz'i anlattığı bir rivâyette şöyle dedi:

---

1. Medineli olan Berâ, Bedir Gazvesi'ne katılmak istemiş, yaşı küçük olduğu için kabul edilmemişti. On beş yaşından itibâren başta Uhud Gazvesi olmak üzere bütün diğer savaşlara katıldı. Seksen yaşlarında vefât eden Berâ, 305 hadis rivâyet etmiştir.
2. Buhârî, Menâkıb 23, nr. 3551; Libâs 35, 68, nr. 5848, 5901; Müslim, Fezâil 91, nr. 2337; Ebû Dâvûd, Teraccül 9, nr. 4183; Tirmizî, Libâs 4, nr. 1724.
3. Ebû Hüreyre, hicretin yedinci yılında Müslüman oldu. Adı Abdurrahman idi. Bir gün Peygamber Efendimiz onun elbisesinin içinde bir kedi görünce, ona "kedi babası" anlamında "Ebû Hüreyre" diye takıldı. O günden sonra adı âdeta unutularak sevgili Efendimiz'in bu güzel iltifatıyla anıla geldi. O da kendisine böyle hitap edilmesinden pek hoşlanırdı. Fakir olduğu için Mescid-i Nebevî'de yatıp kalkan "Ashâb-ı Suffe" arasına katıldı. Gece gündüz Peygamber Efendimiz'den ayrılmaz, ondan duyduğu hadisleri öğrenmeye çalışırdı. Bu sebeple en çok hadis rivâyet eden sahâbî oldu. Kendisinden 800'den fazla sahâbî ve tâbiî hadis rivâyet etti ve 78 yaşında Medine'de vefât etti.
4. Hadîs-i şerîfin buraya kadar olan kısmı için bk. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 380; İbni Hibbân, *es-Sahîh* (Arnaût), XIV, 215, nr. 6309.
5. "Tebessüm edince inci dişleri parıldardı" ifâdesi bazı eserlerde bulunmaktadır: (Beyhakī, *Delâilü'n-nübüvve* [Kal'acî], I, 275; Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl* [Sekkā], VII, 52, nr. 17815).
6. Câbir ibni Semüre 100 defadan daha fazla Peygamber Efendimiz'in sohbetine katıldığını ve onun arkasında 2000 vakitten fazla namaz kıldığını söylerdi. Allah'ın Elçisi'ni pek güzel tasvir eden sahâbîlerden biri olan Câbir, Resûl-i Ekrem'in vefâtından sonra Kûfe'ye yerleşti ve orada vefât etti.
7. Müslim, Fezâil 109, nr. 2343.

"Allah'ın Resûlü, uzaktan bakıldığında insanların en güzeli ve en sevimlisi; yakından bakıldığında ise en hoş ve en tatlısıydı."[1]

İnsanlar onun güzel vasıflarını andığı, onu anmayı unutanlar da unuttuğu sürece Allah ona salâtü selâm eylesin.

Peygamber Efendimiz'in üvey oğlu Hind ibni Ebî Hâle[2] (v. 36/656), Fahr-i Âlem Efendimiz'i anlattığı uzun rivâyette: "Yüzü ayın on dördü gibi parlardı." demiştir.[3]

Hz. Ali de Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemi anlatırken sözlerini şöyle bitirmiştir:

"Onu ilk defa gören kimsenin içinde, onun etkili görünümü dolayısıyla, bir ürperti hâsıl olurdu; fakat onunla bir süre kalıp kendisini tanıyınca, gönlünde ona derin bir muhabbet uyanırdı. Resûl-i Ekrem'i vasfedenler sözlerini şöyle bitirirdi: Sözün kısası, ben daha önce de daha sonra da onun bir benzerini görmedim. Allah'ın salâtü selâmı ona olsun."[4]

Peygamber Efendimiz'in sıfatlarını anlatan pek çok ve pek meşhûr hadîs-i şerîf vardır. Onların hepsini zikrederek sözü uzatmayacağız.

Biz burada, Allah'ın Resûlü'nü anlatan pek çok hadis içinde maksadı kısa ve öz olarak ifâde edenlerden yeteri kadarını bir araya getirdik. İleride görüleceği üzere, konumuzu derli toplu bir şekilde ifâde eden Hind ibni Ebî Hâle ve Hz. Ali'nin rivâyetleriyle (bk. I, 336) bu bahsi tamamladık.

---

1. Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), III, 10-11, nr. 4274; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VI, 57 (ayrıca bk. VIII, 279. Burada başka lafızlarla anlatımı var).
2. Hind, Hz. Hatice annemizin daha önceki evliliğinden olan oğludur. Fahr-i Cihân Efendimiz'in terbiyesinde yetişmiştir. Medine'ye hicret etmiş, Bedir ve Uhud savaşlarına katılmıştır. Yeğeni Hz. Hasan'ın sorması üzerine ona Resûl-i Ekrem'in şemailini anlatmasıyla ünlüdür.
3. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), XXII, 155, nr. 414; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VIII, 487.
4. Tirmizî, Menâkıb 8, nr. 3638; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 96, 127.

3. Peygamber Efendimiz'in Temizliği, Teninin Güzel Kokusu, Teri ve Kanı

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin vücûdunun temizliği, teninin ve terinin güzel kokusu, bedeninin her türlü kirlilikten ve çirkinlikten arınmışlığı gibi durumlar, Cenâb-ı Hakk'ın hiçbir insana vermeyip sadece ona lütfettiği özelliklerden bir kısmıdır. Allah Teâlâ, Sevgili Elçisi'ne bağışladığı bu maddî güzellikleri, daha sonra dinî ve mânevî güzelliklerle ve doğuştan getirilen on özellikle tamamladı.

> Âişe radıyallahu anhâdan rivâyet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "On şey fıtrat gereğidir: Bıyıkları kırpmak, sakal bırakmak, misvak kullanmak, burna su çekmek (istinşâk), tırnakları kesmek, parmak boğumlarını temizlemek, koltuk altı kıllarını gidermek, apış arasını temizlemek, istincâ yapmak..." Hadisin râvîlerinden biri olan Mus'ab ibni Şeybe: "Onuncuyu unuttum; ancak onun da ağıza su vermek (mazmaza) olması muhtemeldir" dedi.[1]

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: **"Din, temizlik üzerine kurulmuştur."**[2]

Enes ibni Mâlik (v. 93/711) radıyallahu anh şöyle demiştir: "Hayatım boyunca Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin kokusundan daha güzel ne bir anber, ne bir misk, ne de başka bir şey kokladım."[3]

Elinin Güzel Kokusu

Câbir ibni Semüre radıyallahu anhdan rivâyet edildiğine göre bir defasında Peygamber Efendimiz onun yanağını okşamıştı. Câbir bu anı şöy-

1. Müslim. Tahâret 56, nr. 261. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 29, nr. 53; Tirmizî, Edeb 14, nr. 2757; Nesâî, Zînet 1. nr. 5043-45; İbni Mâce, Tahâret 8, nr. 293.
2. Zeynüddîn el-Irâkî, Gazzâlî'nin *İhyâu ulûmi'd-dîn*'e aldığı bu hadisi bu ifâde şekliyle bulamadığını söylemektedir (*el-Muğnî an hamli'l-esfâr*, I, 125). "Temizlik imana götürür" şeklinde bir rivâyet bulunmakla beraber (Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* [İvezullah], VII, 215), bunu Abdullah ibni Mes'ûd'un söylemiş olması ihtimali daha güçlüdür (Elbânî, *Zaîfü't-Tergîb ve't-terhîb*, I, 92, nr. 153).
3. Müslim, Fezâil 81, 82, nr. 2330. Enes radıyallahu anh sözlerine şöyle devam etmektedir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemden daha yumuşak ne bir atlasa ne de bir ipeğe dokundum." Bu rivâyet için ayrıca bk. Buhârî, Savm 53, nr. 1973.

le anlatır: "Eli öyle serin idi ve öyle güzel kokuyordu ki, sanki mübârek elini güzel koku satan bir adamın sepetine daldırıp çıkarmış gibiydi."[1]

Başka biri de şöyle demiştir: Peygamber aleyhisselâm mübârek eline güzel bir koku sürse de sürmese de, onunla tokalaşan kimse, elinde bütün gün onun güzel kokusunu duyardı. Allah'ın Sevgili Elçisi mübârek eliyle bir çocuğun başını okşasa, o çocuk Resûlullah'ın elinin kokusuyla diğer çocuklar arasından hemen fark edilirdi.

Terinin Güzel Kokusu

Bir gün Resûl-i Ekrem Efendimiz, Enes ibni Mâlik'lerin evinde öğle uykusuna yatmış, altında meşin bir yaygı serili olduğu için terlemişti. Enes'in annesi Ümmü Süleym hemen bir şişe getirdi ve Peygamber Efendimiz'in mübârek yüzünde biriken terleri o şişeye toplamaya başladı. Resûl-i Ekrem uyanıp da ona ne yaptığını sorunca, Ümmü Süleym:

"Kokuların en güzeli olan senin terini, güzel koku şişesine koyup saklıyoruz." dedi.[2]

İmâm Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr* adlı eserinde ashâb-ı kirâmdan Câbir ibni Abdillah'ın[3] (v. 78/697) şöyle dediğini rivâyet etmiştir:

Allah'ın Sevgili Elçisi bir sokaktan geçse, ardından da bir başkası o yola girse, orada kalan güzel koku dolayısıyla o kişi Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin oradan geçtiğini anlardı.[4]

Hadis, fıkıh ve tefsir âlimi İshâk ibni Râhûye[5] (v. 238/852), sokaktan

1. Müslim, Fezâil 80, nr. 2329.
2. Müslim, Fezâil 83, nr. 2331; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 136.
3. Câbir ibni Abdillah, Resûl-i Ekrem'in Medineli genç sahâbîlerinden ve en çok hadis rivâyet eden yedi sahâbîden biriydi. Peygamber Efendimiz ile birlikte on dokuz gazveye katıldı. Babası Uhud Gazvesi'nde şehid düşünce, yedi veya dokuz kız kardeşine bakmak zorunda kaldığı için Peygamber Efendimiz ona sahip çıktı, kendisine özel ilgi gösterdi ve aralarında pek güzel hâtıralar yaşandı. Câbir, âlim sahâbîlerden biri olduğu için, onun Medine'de verdiği birçok fetva vardır.
4. Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, I, 399-400. Ayrıca bk. Dârimî, Mukaddime 10, nr. 67; Ebû Ya'lâ el-Mevsılî, *Müsned* (Esed), V, 3125; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VIII, 282.
5. İshâk ibni Râhûye "emîrü'l-mü'minîn fi'l-hadîs" diye anılan nâdir hadis hâfızlarından biri, İmâm Buhârî'nin de çok değer verdiği hocasıdır. İmâm Buhârî, sahîh hadisleri derlediği *Sahîh-i Buhârî*'sini onun teşvikiyle meydana getirmiştir. Onun, altı cilt olduğu söylenen *el-Müsned*'inden başka, bazı fıkhî sorulara verdiği cevapları ihtiva eden *Kitâbü'l-Mesâil*'i ve daha başka eserleri de vardır.

geçen kimsenin hissettiği bu kokunun, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in kullandığı güzel bir kokudan değil, onun vücûdunun tabiî kokusundan kaynaklandığını söylemiştir.

Câbir ibni Abdillah radıyallahu anh ise şöyle demiştir: "Peygamber Efendimiz beni terkisine bindirmişti. Mübârek sırtındaki peygamberlik mührünü ağzıma aldım; ağzımda miskten de güzel bir koku hissettim.[1]

Atıklarını Yerin Yuttuğu

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin hayatına ve ahlâkına dâir rivâyetlerle meşgul olan biri, onun büyük ve küçük abdestini yerin yuttuğunu, o sırada etrafa güzel bir koku yayıldığını haber vermiştir.[2]

"Kâtibü'l-Vâkıdî" diye ünlü Muhammed ibni Sa'd'ın[3] (v. 230/845) yine bu konuda rivâyet ettiği bir habere göre Hz. Âişe, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme: "Ey Allah'ın Elçisi! Sen abdest bozduktan sonra herhangi bir atık kalıntısı görülmüyor. Bunun sebebi nedir?" diye sorunca, Peygamber aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Peygamberlerin atıklarını yerin yuttuğunu, bu sebeple bir şey görülmediğini bilmiyor musun?"[4]

Bu haber, muhaddisler arasında pek yaygın olmamakla beraber, ilim ehlinden bazıları, Resûl-i Ekrem'in vücûdundan çıkan her iki atığın da temiz olduğunu söylemişlerdir.

---

1. İbni Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk* (Amrî), XI, 230; İbnü'l-Irâkî, *Tarhu't-tesrîb*, IV, 42. Kâdî İyâz bu haberi, İmâm Şâfiî'nin talebelerinden ünlü âlim ve zâhid İsmâil ibni Yahyâ el-Müzenî'nin (ö. 264/878) rivâyet ettiğini söylemektedir. İmâm Şâfiî'nin "Şeytanla tartışsa onu bile yenerdi" dediği Müzenî'nin de kıymetli eserleri vardır.
2. İbnü'l-Irâkî, *Tarhu't-tesrîb*, II, 81; Süyûtî, *Menâhilü's-safâ*, s. 42, nr. 68.
3. Muhammed ibni Sa'd, hadis, siyer, târih ve ensâb âlimi ünlü İbni Sa'd'dır. Onun *et-Tabakâtü'l-kübrâ*'sı Resûl-i Ekrem, sahâbe, tâbiîn ve tebe-i tâbiîn devrinin en önemli kaynaklarından biridir. Medine ve Mekke'de yaşadığı sıralarda Peygamber Efendimiz'in gazve ve seriyyelerinin geçtiği yerleri inceleyerek bu bilgileri eserine yansıtmıştır. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hakkında geniş bilgi ihtiva eden *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, daha sonra kaleme alınan bu alandaki pek çok esere kaynaklık etmiştir. Ünlü muhaddislerden hadis öğrenen İbni Sa'd, Bağdat'ta hocası ünlü tarihçi Vâkıdî'nin kâtipliğini yaptığı için "*Kâtibü'l-Vâkıdî*" diye de şöhret bulmuştur.
4. İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, I, 171; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* (İvezullah), VIII, 21, nr. 7835; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* (Kal'acî-Abbâs), s. 443, nr. 364; Heysemî, *Mecma'u'l-bahreyn* (Abdülkuddûs), VI, 158, nr. 3531.

Şâfiî fakihi Ebû Nasr ibnü's-Sabbâğ'ın[1] (v. 477/1084) *eş-Şâmil* adlı eserinde naklettiğine göre, Resûl-i Ekrem'in küçük ve büyük abdestinin temiz olduğu Şâfiî âlimlerinden bazılarının da görüşüdür.

Mâlikî mezhebi âlimlerinden Ebû Bekir ibni Sâbık, Mâlikî fıkhına dâir kaleme aldığı, hattâ Mâlikî fıkhında bulunmayıp Şâfiî fıkhında mevcut olan meselelere de yer verdiği *el-Bedî'* adlı kitabında, Peygamber Efendimiz'in vücûdundan çıkan atıkların temiz olduğuna ve olmadığına dâir âlimlerin iki farklı görüşünü zikretmiş ve bunu Resûl-i Ekrem'de kerîh görülen ve temiz sayılmayan bir şeyin bulunmadığını, onun atıklarının da temiz olduğuna delil olarak göstermiştir.

> Peygamber Efendimiz'in vücûdundan çıkan atıkların temiz olmadığını kabul edenler, bazı hadislere dayanmışlardır. Bunlardan biri Hz. Âişe'nin Resûl-i Ekrem'in elbisesindeki menîyi yıkaması, bir diğeri Resûl-i Ekrem'in büyük abdestten sonra tahâretlenmesi ve taşla istincâ yapmasıdır. Bu görüşte olanlar, "Şâyet Peygamber Efendimiz'in vücûdundan çıkan menî ve büyük abdest, tıpkı ter, gözyaşı ve tükrük gibi temiz olsaydı, onun elbisesindeki menînin yıkanmaması, Peygamber Efendimiz aleyhisselâmın abdest bozduktan sonra tahâretlenmemesi ve taşla istincâ yapmaması gerekirdi" demişlerdir.

Hayatında da Temiz, Vefâtında da Temiz

Hz. Ali'nin şu sözleri de, Peygamber aleyhisselâmın vücûdundan çıkan atıkların temiz olduğunu kabul edenlerin delilidir: "Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellemin cenâzesini yıkadım. Bu sırada, ölü herhangi bir insanın vücûdundan çıkan şeyler, acaba ondan da çıkacak mı diye bekledim; çıkmadığını görünce de: 'Ey Allah'ın Elçisi! Hayatında tertemizdin, vefâtında da tertemizsin.' dedim.[2] O sırada mübârek vücûdundan

1. İbnü's-Sabbâğ diye de tanınan Abdüsseyyid ibni Muhammed ibni Abdülvâhid el-Bağdâdî, *eş-Şâmil*, *el-Kâmil* ve *Tezkiretü'l-ilm ve't-tarîku's-sâlim* adlı eserlerin müellifi, aynı zamanda Nizâmiye Medresesi'nin ilk hocalarından biridir. Ünlü bir Şâfiî fakîhi olan bu zâtın *eş-Şâmil* adlı eseri, Şâfiîlerin en güvenilir kitaplarındandır.
2. Hadisin buraya kadar olan kısmı için bk. İbni Mâce, Cenâiz 10, nr. 1467; Elbânî, *Sahîhu Süneni İbni Mâce*, I, 247, nr. 1198.

öyle güzel bir koku yayıldı ki, biz hayatımız boyunca böyle güzel bir koku hiç duymadık."

Hz. Ebû Bekir radıyallahu anh da, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemi vefâtından sonra öpmüş ve Hz. Ali gibi "Hayatında tertemizdin, vefâtında da tertemizsin." demiştir.[1]

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin bedeninin temizliğini gösteren şeylerden biri de Mâlik ibni Sinân el-Ensârî radıyallahu anhın[2] Uhud Gazvesi'nde yaralanan Peygamber aleyhisselâmın kanını emerek yutmasıdır. Resûlullah, Mâlik'in bu davranışını hoş görmüş ve "Artık onu Cehennem ateşi yakmaz." buyurmuştur.

> Uhud Gazvesi'nde Peygamber Efendimiz'in mübârek yüzü yaralanınca, Mâlik ibni Sinân, yüzündeki yarayı temizlemek için kanını emip yutmuştu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem Efendimiz onun hakkında: "Kanım kanına karıştı, artık onu Cehennem ateşi yakmaz." buyurmuştu.[3]

Artık Karnın Ağrımaz

Aynı şekilde Abdullah ibni'z-Zübeyr de Peygamber aleyhisselâm hacamat olduktan (kan aldırdıktan) sonra onun bir miktar kanını içmiş, Allah'ın Elçisi de ona: "İnsanların sana yapacağı şeylerden dolayı vay senin hâline, senin onlara yapacağın şeylerden dolayı da vay insanların hâline!.." buyurmuş, fakat ona yaptığı şeyin yanlış olduğunu söylememiştir. Bu da, onun vücûdundan çıkan şeylerin temiz olduğu görüşünü desteklemektedir.

> Olay şöyle meydana gelmiştir: Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem hacamat yaptırırken (kan aldırırken) Abdullah ibni'z-Zübeyr yanına geldi. Hacamat bittikten sonra Resûl-i Ekrem alınan kanın kabını ona verdi ve:

1. Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, IX, 37. Hz. Ebû Bekir, Peygamber aleyhisselâmın vefât ettiğini duyunca yanına gelmiş, yüzündeki örtüyü açmış, mübârek yüzünü öperek ağlamıştı (Buhârî, Cenâiz 3, nr. 1241-42, Megâzî 84, nr. 4452-53).
2. Mâlik ibni Sinân el-Ensârî el-Hudrî, sahâbîler arasında çok hadis rivâyet etmesiyle ünlü olan Ebû Saîd el-Hudrî'nin babasıdır. Bu olayın geçtiği Uhud Savaşı'nda şehid olmuştur.
3. Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VIII, 270.

"Abdullah! Bunu al, seni kimsenin görmeyeceği bir yere götürüp dök" buyurdu. Abdullah dışarı çıktıktan sonra kaptaki kanı içti. Bu durumu Cebrâil aleyhisselâm Peygamber Efendimize bildirdi. Geri dönünce Resûl-i Ekrem ona: "Ne yaptın, Abdullah?" diye sordu. O da:

"Onu kimsenin göremeyeceğinden emin olduğum bir yere koydum" dedi. Resûl-i Ekrem:

"Herhâlde onu içtin?" buyurdu. Abdullah öyle yaptığını söyleyince de: "Onu içmeni sana kim söyledi?" dedikten sonra ona: "İnsanların sana yapacağı şeylerden dolayı vay senin hâline, senin onlara yapacağın şeylerden dolayı da vay insanların hâline!" buyurdu.[1] Allah'ın Sevgili Elçisi bu sözüyle, içtiği Peygamber kanından dolayı Abdullah ibni'z-Zübeyr'in vücûdunun son derece dayanıklı olacağına, böylece düşmanlarına (Emevî vâlisi Haccâc-ı Zâlime ve ordusuna) uzun süre direneceğine, bunun sonucu olarak da onun yanında yer alanlarla karşısında yer alanlar arasında çetin savaşlar meydana geleceğine işaret buyurmuş ve öyle de olmuştur.

Peygamber Efendimiz'in idrarını içen kadına (Bereke'ye) dâir anlatılan olay da böyledir. Resûl-i Ekrem o kadına "Artık bir daha karnın ağrımaz." buyurmuştur.[2] Kanını ve idrarını içen kimselere ağızlarını yıkamalarını emretmediği gibi, onlara bir daha böyle bir şey yapmayın da dememiştir.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin idrarını içen kadın hakkındaki hadis sahîhtir. Nitekim hadis âlimi Dârekutnî[3] (v. 385/995), sahîh olan bu hadisi *el-Câmiu's-sahîh* adlı eserlerine almadıkları için Buhârî ile

1. İbni Ebî Âsım, *el-Âhâd ve'l-mesânî* (Cevâbire), I, 414; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), III, 638, nr. 6343; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, I, 330.
2. Bu konudaki birkaç olay için bk. Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VIII, 270-271.
3. Ebü'l-Hasen Alî bin Ömer ed-Dârekutnî, hadis hafızı ve kırâat âlimidir. Pek az muhaddisin elde ettiği "emîrü'l-mü'minîn fi'l-hadîs" unvânına sahip oldu. Hâfızası çok güçlü ve zeki bir insan olan Dârekutnî aynı zamanda takvâ sahibi biriydi. Onun en önemli eseri, fıkıhla ilgili hadislerin muhtelif rivâyetlerini bir araya topladığı *es-Sünen*'idir. Onun pek çok eseri arasında *Kitâbü'd-Duafâ ve'l-metrûkîn* ve *Garîbü'l-hadîs* adlı eserleri sayılabilir.

Müslim'i tenkit etmiştir. Söz konusu kadının adı Bereke'dir; ancak onun hangi Bereke olduğunda ihtilâf edilmiştir.

> Kimi onun Resûl-i Ekrem'in dadısı Ümmü Eymen Bereke olduğunu, kimi de Ebû Süfyân'ın azatlısı Yesâr kızı Bereke olduğunu; bazıları ise onun bir başka Bereke olduğunu söylemiştir.

Bereke'nin, Resûl-i Ekrem'in hizmetkârlarından Ümmü Eymen radıyallahu anhâ olduğu da söylenmiştir. Ümmü Eymen şöyle demiştir:

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin yattığı sedirin altına geceleri küçük abdestini yapması için ağaçtan yapılmış bir kap konurdu.[1] Bir gece kalkıp ona abdestini bozmuş. Daha sonra kaba bakıp da içinde bir şey göremeyince, hizmetçisi Bereke'ye kabın içindeki şeye ne olduğunu sormuş. O da: "Geceleyin susayıp kalkmıştım; kabın içinde ne olduğunu bilmediğim için onu su zannedip içiverdim" demiş.

> Hadisin, Hâkim'in *el-Müstedrek*'indeki rivâyetine göre Ümmü Eymen şöyle demiştir: Bir gece Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem kalkıp evin bir köşesindeki çömleğe küçük abdestini yapmış. Ben de o gece çok susamış, çömleğin içindekini su sanıp içmiştim. Sabahleyin Peygamber Efendimiz bana:
>
> "Ümmü Eymen! Çömlekteki şeyi götürüp dök!" buyurdu. Ben de:
>
> "Vallahi onun içindekini ben içtim." dedim. Resûl-i Ekrem azı dişleri görünene kadar güldükten sonra bana:
>
> "Artık bundan sonra karnın ağrımaz." buyurdu.[2]
>
> Resûl-i Ekrem Efendimiz'in idrarının bir hizmetçi tarafından içilmesi olayı okuyucular tarafından yadırganabilir; hattâ böyle bir olaydan söz etmenin uygun

1. Resûl-i Ekrem'in, geceleri idrarını yapması için sedirinin altında ağaçtan yapılmış bir kap bulunduğu bilgisi güvenilir kaynaklarda yer almaktadır (bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 13, nr. 24; Nesâî, Tahâret 28, nr. 32).
2. Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), IV, 70-71, nr. 6912. Zehebî, *Telhîsu'l-Müstedrek*'te bu rivâyet hakkında herhangi bir görüş bildirmemiştir.

olmayacağı düşünülebilir. Ancak burada öncelikle dikkat edilmesi gereken husus şudur: Allah'ın Resûlü hiç kimseye idrarını içmesini tavsiye etmemiş, ancak hizmetinde bulunan birisi onu su zannederek yanlışlıkla içmiştir. Nakledilen olay bundan ibarettir. Peygamber Efendimiz'in, idrârını içen hizmetçiye: "Artık bir daha karnın ağrımaz." buyurmasına bir anlam veremeyenler de olabilir. Ne var ki, tarihin eski çağlarından beri insan ve hayvan idrarının antiseptik özelliği dolayısıyla tedavide ve temizlikte hayret edilecek derecede sıklıkla kullanıldığı bilinmektedir. Nitekim hayatının on yılını idrar üzerinde bilimsel çalışmalara ayıran Alman araştırıcı Carmen Thomas, çalışmalarının sonunda elde ettiği son derecede ilginç sonuçları *Çişteki Mucize* adlı kitabında yayımlamıştır (trc. Leman Çalışkan, İstanbul 1995, A Yayıncılık). Yazar, Antik Yunan ve Roma devirlerinden bu yana hemen her toplumun idrarı hem tedâvi hem de temizlik amaçlı olarak kullandığını misâlleriyle göstermiş; bira mayası bulunmadan önce Avrupa'daki fırıncıların çabuk mayalanması için hamura idrar kattıklarını; Sibirya'da halkın mutfak kaplarını idrarla yıkadığını; İzlandalıların ellerini ve yüzlerini idrarla yıkadıklarını; Macar ve Slovakların da çocuklarına annelerinin idrarı ile banyo yaptırdıklarını; idrarın boyacılıkta yardımcı madde olarak, Avrupa'da ise difteri tedavisinde kullanıldığını; idrardan sabun üretildiğini ve onun sağlıkla ilgili olarak çeşitli maksatlarla hâlen kullanıldığını nakletmiştir.

Bereke'nin rivâyet ettiği bu hadisi tâbiîn âlimlerinden İbni Cüreyc[1] (150/757) ve başka muhaddisler rivâyet etmişlerdir.

1. "İbni Cüreyc" diye anılan Ebü'l-Velîd Abdülmelik ibni Abdilazîz ibni Cüreyc el-Kureşî, tefsir, hadis, fıkıh ve kıraat âlimidir. Onun günümüze ulaşıp ulaşmadığı bilinmeyen bir *Tefsîr*'i, *Kitâbü's-Sünen*'i ve daha başka eserleri vardır. Rivâyet ettiği hadisler *Kütüb-i Sitte*'de yer almıştır.

O Herkesten Farklıydı

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem sünnet edilmiş ve göbeği kesilmiş olarak doğmuştur.

> Bu konuda başka rivâyetler de vardır: Bu rivâyetlerden birine göre, Resûl-i Ekrem Benî Sa'd yurdunda, sütannesi Halîme'nin yanında iken, onun göğsünü yarıp kalbini temizleyen melekler, onu sünnet de etmişlerdir. Bir başka rivâyete göre ise, Peygamber aleyhisselâm doğduktan bir hafta sonra dedesi bir ziyâfet vererek onu sünnet ettirmiş ve adını koymuştur.

Annesi Hz. Âmine'nin: "Ben, onu vücûdunda kan ve kir gibi bir şey bulunmadığı hâlde tertemiz dünyaya getirdim." dediği rivâyet edilmektedir.

Hz. Âişe radıyallahu anhâ: "Ben Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin avret mahâllini hiç görmedim" demiştir.[1]

Hz. Ali radıyallahu anh şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bana mübârek vücûdunu benden başka kimsenin yıkamamasını vasiyet etti ve şöyle buyurdu: 'Zira mahrem yerimi gören kimsenin gözü kör olur."[2]

Tâbiîn müfessirlerinden İkrime el-Berberî'nin[3] (v. 105/723) Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümâdan rivâyet ettiğine göre, bir gün Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem kendisinden hafif bir horultu sesi duyulacak kadar uyudu, sonra kalktı ve abdest almadan namaz kıldı.[4]

İkrime bu durumu şöyle açıklamaktadır: "Çünkü Allah'ın Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Cenâb-ı Hak tarafından korunmuştur."[5]

---

1. İbni Mâce, Tahâret 137, nr. 662, Nikâh 28, nr. 1922; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, VI, 190. Resûl-i Ekrem Efendimiz bir hadîs-i şerîfinde: "Karın ve câriyen dışında avret mahallini kimseye gösterme!" buyurmuştur (Ebû Dâvûd, Hamâm 2, nr. 4017; Tirmizî, Edeb 22, nr. 2769; İbni Mâce, Nikâh 28, nr. 1920).
2. İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, II, 278; Bezzâr, *Müsned* (Mahfûzurrahmân), III, 135-136; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, IX, 36.
3. Ebû Abdillah İkrime ibni Abdillâh el-Berberî, aslen Mağribli bir Berberî'dir. Abdullah ibni Abbâs'ın kölesiydi. İbni Abbâs, kabiliyetli gördüğü İkrime'nin Kur'ân, fıkıh ve sünneti öğrenmesine özen gösterdi, o da hayatının kırk yılını ilim tahsiline vererek büyük sahâbîlerden ilim öğrendi ve devrinin en ünlü müfessir ve fakîhlerinden biri oldu.
4. Bununla ilgili hadîs-i şerîf için bk. III, 101.
5. Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Âişe! Benim gözlerim uyur, ama kalbim

4. Peygamber Efendimiz'in Aklı, Zekâsı, Duyuları, Konuşması ve Davranışları

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin; mükemmel aklı, üstün zekâsı, kuvvetli duyuları, düzgün ve kusursuz konuşması, mûtedil hareketleri, son derece güzel dış görümü ile insanların en akıllısı ve en zekisi olduğunda aslâ şüphe yoktur.

Üstün Akıl

Bir kimse, onun emsâlsiz görünümü ve üstün ahlâkı ile insanların gizli ve açık işlerini mükemmel bir anlayışla kavradığını, toplumun hem alt tabakasını hem de ileri gelenlerini olması gerektiği şekilde yönettiğini düşünse; hele bir de onun daha önce hiçbir eğitim almadan, bir tecrübesi olmadan, çeşitli kitapları okumadan insanlara en derin ilimleri öğrettiğini ve bu yüce dinin esaslarını ortaya koyduğunu dikkate alsa; işte o zaman sevgili Efendimiz'in son derece üstün bir akla, pek keskin bir anlayış ve kavrayışa sahip olduğunda en küçük bir şüphesi kalmaz. Esâsen bunun böyle olduğunu anlamak için geniş açıklamalara da gerek yoktur.

Tâbiîn âlimlerinden Vehb ibni Münebbih[1] (v. 100/718'den sonra) şöyle demiştir:

"Okuduğum yetmiş bir kitapta, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin en akıllı, en üstün görüşlü kimse olduğunu gördüm."

Bir başka rivâyete göre de şöyle demiştir:

"Bütün bu kitaplarda, Allah Teâlâ'nın, dünyanın başlangıcından sonuna kadar gelecek bütün insanlara verdiği aklın, Peygamber aleyhisselâmın aklı yanında dünyadaki bütün kumlar arasında bir kum tanesi gibi kaldığını gördüm."

---

uyumaz." (Buhârî, Teheccüd 16, nr. 1147, Terâvîh 1, nr. 2013; Müslim, Müsâfirîn 125, nr. 738).

1. Vehb ibni Münebbih, İsrâiliyât'tan ve Ehl-i Kitâb'ın eserlerinden yaptığı nakillerle tanınan bir tarihçi, muhaddis Hemmâm ibni Münebbih'in de kardeşidir.

"Sizi Arkamdan da Görürüm"

Tâbiîn müfessirlerinden Mücâhid ibni Cebr[1] (v. 103/721) şöyle demiştir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namaz kılarken, arkasındaki cemaati, tıpkı önündekiler gibi görürdü. ﴿وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِدِينَ﴾ "Cemaatle namaz kılarken eğilip doğrulduğun zaman da seni görmektedir."[2] âyeti bu mânada tefsir edilmiştir.

İmâm Mâlik'in *Muvatta*'ındaki bir hadise göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: «إِنِّي لَأَرَاكُمْ مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِي» "Ben, sizi arkamdan da görürüm."[3]

Bu hadisin Enes ibni Mâlik (v. 93/711) tarafından rivâyet edilen bir benzeri *Sahîh-i Buhârî* ile *Sahîh-i Müslim*'dedir.[4]

Aynı mânadaki bir hadisi Hz. Âişe de rivâyet etmiş ve şöyle demiştir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin arkasından da görmesi, Allah Teâlâ'nın ona gerçek peygamber olduğunu göstermek üzere verdiği büyük bir lütuftur."

Resûl-i Ekrem Efendimiz, arkasındakileri gördüğüne dâir bir başka rivâyette şöyle buyurmuştur: "Ben önümdekilere baktığım gibi, arkamdakilere de bakar ve onları görürüm."

Bu konuyla ilgili bir başka rivâyet ise şöyledir: "Ben önümden gördüğüm gibi ensemden de (arkamı) görürüm."[5]

---

1. Mücâhid ibni Cebr hakkında bilgi için bk. I, 89.
2. Şuarâ 26/219.
3. Ebû Hüreyre radıyallahu anh tarafından rivâyet edilen bu hadisin tamamı şöyledir: "Siz namazda benim sadece kıble tarafını gördüğümü mü sanıyorsunuz? Allah'a yemin ederim ki, sizin huşuunuz da rükûunuz da bana gizli kalmaz. Ben sizi arkamdan da görürüm." (Mâlik, *el-Muvatta'*, Kasru's-salât fi's-sefer 70).
4. "Namazda rükû ve sücûdunuzu tam yapın. Vallahi rükû ve secde yaptığınızda ben sizi arkamdan da görürüm." (Buhârî, Salât 40, nr. 418-19; Ezân 88, nr. 741-42; Müslim, Salât 110, nr. 425).
5. Müslim, Salât 108, nr. 423. Bu konudaki rivâyetlerden biri de şöyledir: "Saflarınızı düzeltiniz, saflarınızı düzeltiniz, saflarınızı düzeltiniz! Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, ben sizi arkamdan da tıpkı önümdekiler gibi görürüm." (Nesâî, İmâmet 27, nr. 814).

Gördüğü Başka Şeyler

Endülüslü muhaddis Bakī bin Mahled[1] (v. 276/889), *el-Müsned*'inde Hz. Âişe'den şöyle bir rivâyet nakletmiştir:

"Nebiyy-i Muhterem sallallahu aleyhi ve sellem, aydınlıkta gördüğü gibi karanlıkta da görürdü."[2]

Peygamber Efendimiz'in melekleri ve şeytanları gördüğüne dâir pek çok rivâyet vardır.

> Resûl-i Ekrem'in melekleri ve şeytanları gördüğüne dâir pek çok hadis vardır. Bunlardan birinde şöyle buyurmuştur:
>
> "Cinlerden son derece becerikli biri (bir ifrît) dün gece namazımı bozdurmak için bana ansızın hücûm etti. Ama Allah Teâlâ beni galip getirdi ve ona istediğimi yapma fırsatını bana verdi. Sabah olunca hepiniz görüp seyredesiniz diye onu mescidin direklerinden birine bağlamak istedim. Fakat kardeşim Süleymân peygamberin: 'Rabbim, beni bağışla! Ve bana öyle bir saltanat ver ki, benden başka hiç kimseye nasip olmasın. Şüphesiz bütün nimetleri bağışlayan yalnız Sensin."[3] dediği aklıma geldi de ifriti köpek kovar gibi kovdum (veya onu Allah Teâlâ köpek kovar gibi kovdu)."[4]

Habeşistan necâşîsi (kralı) Ashame'nin (v. 9/630) cenâzesi Peygamber Efendimiz'in gözünün önüne getirildi, o da onun cenâze namazını kıldırdı.

1. Bakī bin Mahled el-Kurtubî, hayatının otuz dört yılını Doğu İslâm ülkelerinde hadis tahsili ile geçirmiş ünlü bir muhaddistir. Hadis öğrenmek için yirmi dört yaşlarında çıktığı ilk seyahati yirmi yıl, ikinci seyahati ise on dört yıl sürdü. Derlediği hadisleri her defasında memleketine dönerek rivâyet etmek sûretiyle hem ülkesine hem de hadis ilmine büyük hizmet etti. Ahmed ibni Hanbel'in *el-Müsned*'inden daha çok hadis ihtiva eden *el-Müsned* adlı hacimli eserinin günümüze ulaşıp ulaşmadığı bilinmemektedir. Bakī bin Mahled'in Bağdat'a giderek, devrin yönetimi tarafından hadis rivâyet etmesi yasaklanan Ahmed ibni Hanbel'den hadis öğrenmek için gösterdiği çaba çok ilginçtir (bk. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, IV, 541-542).
2. Beyhakī, *Delâilü'n-nübüvve* (Kal'acî), VI, 75.
3. Sâd 38/35.
4. Buhârî, Salât 75, nr. 461, Amel fi's-salât 10, nr. 1210, Enbiyâ 40, nr. 3423; Müslim, Mesâcid 39, nr. 541.

Habeşistan Kralı Ashame, Mekkeli müşriklerin zulmünden kaçarak ülkesine hicret eden ilk Müslümanları himâye etmiş, daha sonra da Peygamber Efendimiz'i görmediği, onun hiçbir mûcizesine şâhit olmadığı hâlde, Resûlullah'ın dâvetini kabul ederek Müslüman olmuştu. Ashâb-ı kirâmdan Câbir ibni Abdillah'ın anlattığına göre, bir gün Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem:

"Bugün Habeşistan'da sâlih bir kimse olan Ashame vefât etti, haydi onun için cenâze namazı kılınız, ona istiğfâr ediniz." buyurmuş, ardından da Necâşî'nin cenâze namazını kıldırmıştır.[1] Cenâzenin Resûl-i Ekrem'in önüne getirildiğini sahâbîler görmemiş, onlar gıyâbî cenâze namazı kıldıklarını düşünmüşlerdi.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Mi'râc dönüşü Kureyşlilere Beytü'l-Makdis'i tasvir ederken de Beytü'l-Makdis onun gözünün önüne getirilmişti.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Kureyş, Mi'râc dönüşünde beni yalanladığı zaman, Kâbe'de Hicr mevkiinde ayakta durdum. Allah Teâlâ Beytü'l-Makdis'i gözümün önüne getirdi; ben de ona bakarak Kureyşlilerin Beytü'l-Makdis hakkındaki sorularını bir bir cevaplandırdım."[2]

Peygamber aleyhisselâm Medine'de Mescid-i Nebevî'yi inşâ ederken, mescidin mihrabını belirlemesi için Kâbe de onun gözünün önüne getirilmişti.

Peygamber Efendimiz Mescid-i Nebevî'yi inşâ ettiği zaman kıble Beytü'l-Makdis yönünde idi. Allah'ın Elçisi, Beytü'l-Makdis'e doğru namaz kılmakla beraber kıblenin Kâbe olmasını çok istiyordu. Belki de bu sebeple ona Kâbe gösterilmişti.

1. Buhârî, Cenâiz 53, 54, nr. 1317, 1320; Müslim, Cenâiz 62-67, nr. 951-953.
2. Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 41, nr. 3886, Tefsîr 17/3, nr. 4710; Müslim, Îmân 278, nr. 172.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemden Ülker (Süreyyâ) takımyıldızındaki on iki yıldızı bir arada gördüğü rivâyet edilmiştir.[1]

Ahmed ibni Hanbel ve daha başka âlimlerin de söylediği gibi, Peygamber Efendimiz'in Necâşî'yi, Beytü'l-Makdis'i ve Kâbe'yi görmesi, gözleriyle görmesi şeklinde anlaşılmıştır. Her ne kadar bazı âlimler bu görme olayını bilme (mükâşefe) diye yorumlamış ise de rivâyetler bu yorumun isâbetli olmadığını göstermektedir. Zâten Resûlullah'ın bunları gözle görüyormuş gibi haber vermesi olmayacak şey değildir. Çünkü bunlar peygamberlere mahsus özelliklerdendir.

Ebû Hüreyre radıyallahu anhdan rivâyet edildiğine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Hz. Mûsâ; Allah Teâlâ kendisine tecelli ettiği zaman, gözünde öyle bir nûr meydana geldi ki, karanlık bir gecede, on fersah[2] ötede, bir taşın üzerinde bulunan karıncayı bile görürdü."[3]

Şâyet Hz. Mûsâ, Allah Teâlâ'nın kendisine tecelli etmesiyle böyle bir özelliğe sahip olmuşsa, Sevgili Peygamberimiz'in Mi'râc'a çıktıktan ve Rabbinin en büyük mûcizelerinden bir kısmını görme bahtiyârlığına erdikten sonra yukarıda zikrettiğimiz özellikleri şahsında barındırması olmayacak şey değildir.

Rükâne Pehlivan

Resûl-i Ekrem Efendimiz, o devrin en güçlü pehlivanı olan Rükâne'yi (v. 42/662) İslâm'a dâvet etmiş, kendisini yendiği takdirde Müslüman olacağına dâir ondan söz almış, sonra da tuttukları güreşte onu yenmiştir. Peygamber Efendimiz'in çok güçlü olan Rükâne'yi Câhiliye devrinde yendiği, bunun üzerine Rükâne'nin tekrar tekrar güreşmek istediği, Resûl-i Ekrem'in de üç defa onun sırtını yere getirdiği belirtilmektedir. Bu konuda birçok rivâyet vardır.

> Rükâne'nin adı, Rükâne bin Abdiyezîd ibni Hâşim el-Kureşî el-Muttalibî'dir. Soyu Resûl-i Ekrem'in soyu ile

1. Süyûtî, bu hadisin kaynağını bulamadığını söylemiştir (*Menâhilü's-safâ*, s. 46, nr. 88).
2. Bir fersah; üç mil, diğer bir ifâdeyle 5544 m. veya 12.000 adım yani yaklaşık bir buçuk saatlik bir mesafedir.
3. Taberânî, *el-Mu'cemü's-sağîr* (Selefî), I, 65, nr. 77.

Abdümenâf'ta birleşir. Rükâne, yenildiği takdirde Müslüman olacağına söz verdiği hâlde sözünü tutmamış, ancak Mekke Fethi'nde İslâmiyet'i kabul etmiş, sonra da Medine'ye yerleşmiştir. Peygamber Efendimiz'in Rükâne'yi yendiği muhtelif hadis kitaplarında zikredilmektedir.[1] Kâdî İyâz, Abdürrezzâk es-San'ânî'nin *el-Musannef*'inde kaydedildiği gibi[2] ondan "Ebû Rükâne" diye söz etmişse de, doğrusunun Rükâne olduğu kaydedilmektedir.

Süratli Yürüyüşü

Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle demiştir: "Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemden daha süratli yürüyen birini görmedim. Sanki yeryüzü onun önünde dürülüyordu. O gayet rahat bir şekilde yürüyüp gider, fakat biz ona ayak uydurmakta zorlanırdık.[3]

Ebû Hüreyre, aynı konuya dâir bir başka rivayetinde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin bazı özelliklerini şöyle nakletmiştir:

Onun gülmesi tebessüm şeklindeydi. Bir tarafa döndüğünde bütün vücûduyla dönerdi. Yürürken ayağını yerden hızlıca kaldırıp basardı, meyilli bir yerden iniyormuş gibi yürürdü.[4]

5. Peygamber Efendimiz'in Düzgün ve Doğru Konuşması (fesâhati), Etkili ve Yerinde Söz Söylemesi (belâgati)

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin düzgün ve doğru konuşma, etkili ve yerinde söz söyleme yeteneği en üstün seviyede ve herkesin bilip hayran kaldığı düzeyde idi. Sözlerinde tabiatından gelen açıklık vardı. Söze pek güzel bir girişle başlar, hoş bir üslûpla bitirirdi. Kelimeleri son derece anlaşılır şekilde telaffuz eder, cümleleri pek düzgün bir şekilde kurardı. Maksadını zorlanmadan anlatırdı. Çünkü Allah Teâlâ ona "vecîz

1. Ebû Dâvûd, Libâs 21, nr. 4078; Tirmizî, Libâs 42, nr. 1784.
2. *el-Musannef*, XI, 427.
3. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 380; İbni Hibbân, *es-Sahîh* (Arnaût), XIV, 215, nr. 6309.
4. Tirmizî, Menâkıb 10-12, nr. 3641-42, 3645, 3648; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 350, 380. V, 97, 105.

konuşma, az sözle çok mâna ifâde etme" özelliği vermiş, duyulmamış faydalı bilgiler bağışlamış, Arapça'nın bütün lehçelerini öğretmişti.

> Resûl-i Ekrem Efendimiz'in vecîz konuşma özelliği, "Cevâmiu'l-kelim" tâbiriyle ifâde edilir. Kendisi bazı hadislerinde bu özelliğinden şöyle söz etmiştir:
>
> "Ben cevâmiu'l-kelim ile gönderildim."[1] "Bana cevâmiu'l-kelim verildi."[2]
>
> Allah'ın Elçisi bu ifâdeleriyle, kendisine verilen fesâhat ve belagat kabiliyetleri sâyesinde, mânaların derinliğine kolaylıkla nüfuz edebildiğini ve kendisine ilham edilen hikmetli sözlerle merâmını kısaca anlatabildiğini belirtmiştir.

Her Kabilenin Kendi Lehçesiyle

Allah'ın Sevgili Elçisi her kabileye kendi lehçeleriyle hitap eder, onlarla kolayca anlaşırdı. Hangi konuda belâğat gösteriyorlarsa, o konuda onlarla yarışırdı. Kureyş kabilesine mensup sahâbîler, zaman zaman ona, diğer kabilelerin lehçeleriyle söylediği sözlerin ne anlamla geldiğini sorarlardı.

Resûlullah Efendimiz'in hadislerini ve hayatını inceleyenler, bunun böyle olduğunu görürler. Sevgili Peygamberimizin kendi kabilesi olan Kureyşlilerle, Medineli Müslümanlarla, Hicâz ve Necd halkı ile olan konuşması; Yemenli Zülmiş'âr el-Hemdânî[3] ve Tıhfetü'n-Nehdî[4] ile olan konuşması gibi değildi. Onun Benî Uleym'den Katan ibni Hârise,[5] her ikisi de

1. Buhârî, Cihâd 122, nr. 2977; Müslim, Mesâcid 6, nr. 523.
2. Müslim, Mesâcid 5, 7-8, nr. 523.
3. Kabilesinin reisi olan Zülmiş'âr el-Hemdânî'nin isim zinciri Ebû Sevr Mâlik ibni Nemat şeklindedir. O, hicretin dokuzuncu yılında Peygamber Efendimiz Tebük seferinden dönerken, Hemdân kabilesinden Müslüman olmuş birçok hemşerisiyle birlikte Medine'ye gelmişti. Şâir olan ve çok fasîh konuşan Zülmiş'âr, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in huzûruna çıkınca, recezler söyleyerek bir konuşma yapmıştı.
4. Yemen'deki Nehd kabilesinden olan Tıhfe ibni Züheyr en-Nehdî de hicretin dokuzuncu yılında Peygamber Efendimiz'in huzûruna çıkmış, edebî dille bir konuşma yaparak kuraklıktan dolayı zor durumda olduklarını anlatmış, Peygamber Efendimiz de aynı derecede edebî bir üslûb ile onlara duâ etmişti (İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l- gâbe* [Bennâ], III, 96-98).
5. Katan ibni Hârise el-Uleymî'nin Peygamber Efendimiz'in huzûruna gelerek Müslüman

Kindeli olan Eş'as ibni Kays[1] (v. 40/661) ve Vâil ibni Hucr[2] (v. 50/670) ile olan sohbetleri, ayrıca Hadramut ve Yemen melikleriyle yaptığı konuşmaları da birbirinden farklıydı.

Bazı Mektupları

Meselâ Resûl-i Ekrem'in Hemdân halkına arâzi vermek maksadıyla yazdırdığı mektubundaki şu ifâdelere bakınız:

"Topraklarınızın dağları, vâdileri, merâları vardır. Onların bitirdiği ekinleri yer, hayvanlarınıza yedirirsiniz. Bize itâat ettiğiniz ve emânımızda olduğunuz sürece hayvanlarınızdan ve ürünlerinizden bir kısmını bize zekât olarak vereceksiniz. Erkek ve dişi develerin, sığırların, atların çok geçkin ve çok körpe olanlarından zekât verilmeyecektir. Kıymetli derisi için beslenen koçlar da zekâta tabi değildir. Azı dişini yarmış hayvanlardan zekât verilecektir."

Namazını Kılan İyi Müslümandır

Onun Yemen'deki Nehd kabilesine yazdırdığı mektuptaki şu ifâdelerine bakınız:

"Allahım! Onların saf, kaymağı alınmış ve sulandırılmış sütlerine bereket ver! Hayvanlarını çok, otlaklarını bol eyle! Sularını artır! Mallarını ve çocuklarını bereketlendir. Namazını dosdoğru kılan kimse iyi Müslüman olur; zekâtını veren güzel ve hayırlı iş yapmış olur. 'Lâilâhe illallah' diyen de kuvvetli bir îmâna sahip olur."

---

olduğu, kuraklıktan yakındığı, kendisi ve kabilesi için yağmur duâsı istediği, Resûl-i Ekrem'in de duâ ettiği bilinmektedir (İbni Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, III, 238).

1. Eş'as ibni Kays, hicretin 10. yılında kabilesinden otuz veya yetmiş kişilik bir heyetle Medine'ye gelerek Resûl-i Ekrem ile görüştü ve Müslüman oldu. İran'ın ve Suriye'nin fethi sırasında yapılan önemli savaşlarda yiğitliğini gösterdi. Sıffîn Savaşı'nda Hz. Ali'nin yanında yer aldı.
2. Vâil ibni Hucr el-Kindî el-Hadramî, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Peygamber olduğunu duyduğu zaman Hadramut'ta büyük bir melikti. Müslüman oldu ve saltanatından vazgeçip Resûl-i Ekrem ile görüşmek üzere Medine'ye gitti. Allah'ın Sevgili Elçisi onu ashâbına şöyle tanıttı:
"Bu Vâil ibni Hucr'dur. Çok uzaklardan, Hadramut'tan geliyor. Kendisi bir prenstir. Allah'a, Resûlüne, İslâmiyet'e gönül vermiş ve hiçbir zorlama olmadan kendiliğinden çıkıp gelmiştir." Daha sonra Resûl-i Ekrem ona, memleketinde arazi tahsis etmiştir (Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, VIII, 175-176; İbni Hibbân el-Büstî. *Meşâhîru ulemâi'l-emsâr*, s. 144, nr. 276).

"Ey Nehdoğulları! Müslüman olmadan önce müşriklerle yaptığınız sözleşmelerden dolayı bir sorumluluğunuz yoktur. Zekât borcunuzu sakın ihmâl etmeyin. Yaşadığınız sürece haktan ayrılmayın. Namazı gerektiği gibi kılın; bu konuda tembellik etmeyin."

Yine Nehdoğulları'na şöyle yazdırdı:

"Size farz kılınan görevlerinizi yerine getirmelisiniz. Yaşlı ve kusurlu deve ve sığırlar ile genç deve ve sığırlar zekât olarak verilmez. Binek atları ile taylar da zekât olarak verilmez. Hayvanlarınızın otlağa gitmesi engellenemez. Meyve vermeyen ağaçlarınız kesilmez. Sağmal hayvanlarınız da zekât olarak alınmaz. Yaptığınız anlaşmayı bozup verdiğiniz sözden dönmedikçe bu böyle olacaktır. Müslümanlığa bağlı kalanlara vefa gösterilecektir. Zekât vermemek için dinden dönenlerin sorumluluğu daha da artırılacaktır."

Allah'ın Kanunları Uygulanır

Resûl-i Ekrem'in Vâil ibni Hucr'a yazdırdığı, "Güzel yüzlü, gül renkli Yemen meliklerine" diye başlayan mektubunda şu ifâdeler geçmektedir:

"Kırk koyunda bir koyun zekât olarak verilecek, ancak o koyun ne aşırı derecede zayıf ne de aşırı derecede besili, orta halli olacak. Definelerin zekâtı beşte birdir. Bekâr olan bir kimse zina ederse, ona yüz sopa vurun ve bir yıl müddetle sürgüne gönderin. Başından nikâh geçmiş biri zina ederse, onu da taşa tutarak recmedin. Allah'ın koyduğu kanunları uygulamakta çekinme olmaz.[1] Allah'ın farzları kapalı değil açıktır; onları açıkça uygulamak gerekir. Sarhoş eden her şey haramdır. Vâil ibni Hucr zekâtları toplamaya memur edilmiştir."

Herkese Anladığı Dille

Peygamber Efendimiz'in Yemen reislerinden olan Vâil ibni Hucr'a zekât konusunda yazdığı mektubun ifâdesiyle Hz. Ebû Bekir'in yine zekât konusunda Enes ibni Mâlik'e yazdığı mektubun[2] ifâdesi arasında dağlar

1. Zina eden erkek ile kadına ceza vermekten çekinilmemesi konusunda Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulmaktadır: "Allah'ın belirlediği bu cezayı uygularken o ikisine olan acıma hissi sizi etkisi altına almasın." (Nûr 24/2).
2. Hz. Ebû Bekir'in hilâfeti zamanında Halife tarafından yazdırılmış ve Enes ibni Mâlik vasıtasıyla Bahreyn taraflarına gönderilmiş olan bu mektubun tamamı için bk. Buhârî, Zekât 38, nr. 1454.

kadar fark vardır. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin kendilerine mektup yazdırdığı bu kabileler, kendi aralarında Kureyş ve diğer Arap kabilelerinin kullanmadığı, oldukça nâdir ve alışılmamış kelimelerle konuştukları için, Allah'ın Elçisi onlara, Cenâb-ı Hakk'ın emirlerini anladıkları dille ifâde etmiştir.

Peygamber aleyhisselâm Atıyye es-Sa'dî'ye: "Veren el, alan elden hayırlıdır." anlamında olup "Üstteki el, alttaki elden hayırlıdır." diye ifâde edilen hadisi onların kullandığı ifâdelerle "Üstteki el veren eldir; alttaki el alan eldir" diye açıklamış, Atıyye de: "Allah'ın Resûlü (bu hadisteki 'mu'tıye' kelimesini 'muntıye' diye telaffuz ederek, 'mu'tât' kelimesini de 'muntât' diye söyleyerek) bize kendi lehçemizle hitap etti." demiştir.

> Benî Sa'd ibni Bekr kabilesinden olan Atıyye'nin rivâyet ettiğine göre, bu kabileden bir grup insan Peygamber Efendimiz'i ziyâret edip onunla görüşmüşlerdi. Allah'ın Resûlü: "Görüşmediğimiz başka biri kaldı mı?" diye sormuş, bu grubun eşyalarının yanında kalan bir çocuğun bulunduğunu öğrenince Efendimiz onu da huzûruna getirtmiş ve kendisine: "Allah'ın sana verdiği zenginlikle yetin, kimseden bir şey isteme." buyurmuş, ardından da yukarıdaki hadîs-i şerîfi söylemiştir.[1]

Benî Âmir kabilesinden bir zât, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin huzûruna gelip de ondan bir şey sormak istediğinde, Allah'ın Elçisi ona kendi kabilelerinin lehçesiyle "istediğini sor" anlamında "sel 'anke" buyurmuştu.

> İsmi bilinmeyen bu zât, Peygamber Efendimize: "Şehâdet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur; senin dâvân da haktır. Sana soracağım şeylere cevap ver.'" demiş; o da (yukarıda belirtildiği tarzda) "İstediğini sor!" buyurmuştur.[2]

1. İbni Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 430; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), XVII, 166-167, nr. 442.
2. Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl* (Sekkā), XII, 464, nr. 35559.

Bazı Vecîz Hadisleri

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in alışılmış sözleri, herkesçe bilinen düzgün konuşması, vecîz ifâdeleri, rivâyet edilip duran hikmetli hadisleri konusunda nice eser kaleme alınmış, onun kullandığı kelimeler ve anlamlarına dâir pek çok kitap yazılmıştır. Sultân-ı Âlem Efendimiz'in o vecîz ifâdelerinin doğru ve düzgün konuşma, etkili ve yerinde söz söyleme bakımından bir benzeri yoktur. Onun şu hadîs-i şerîfleri bunu açıkça göstermektedir:

«اَلْمُسْلِمُونَ تَتَكَافَؤُ دِمَاؤُهُمْ، وَيَسْعَى بِذِمَّتِهِمْ أَدْنَاهُمْ، وَهُمْ يَدٌ عَلَى مَنْ سِوَاهُمْ» "Müslümanların kanı, değer bakımından birbirine eşittir. Onların rütbece en geride olanı bile birini koruma sözü verirse, bu söz herkesi bağlar. Onlar düşmanlarına karşı birbirini korumada tek bir vücut gibidir."[1]

«اَلنَّاسُ كَأَسْنَانِ الْمُشْطِ» "İnsanlar tarağın dişleri gibi (birbirine eşit)dir."[2]

> Burada öncelikle: "Allah katında en değerliniz en müttaki olanınızdır"[3] âyeti hatırlanmalıdır. Bu hadis de, bir önceki hadis gibi insanların değer bakımından birbirinden farklı olmadığını ifâde etmektedir. Söz konusu ifâde, "Dinî hükümlerin uygulanmasında insanların birbirinden ayrıcalığı yoktur" şeklinde de anlaşılabilir.

«اَلْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ» "Kişi sevdiği ile beraberdir."[4]

«لَا خَيْرَ فِي صُحْبَةِ مَنْ لَا يَرَى لَكَ مَا تَرَى لَهُ» "Senin kendisi için istediğini senin için istemeyen biriyle dost olmanın hiç faydası yoktur."[5]

> Şu hadis de bu mânadadır: "Sizden biriniz, kendisi için arzu edip istediği şeyi, din kardeşi için de arzu edip istemedikçe, gerçek anlamda iman etmiş olmaz."[6]

«وَالنَّاسُ مَعَادِنُ» "İnsanlar, madenler gibidir."

---

1. Ebû Dâvûd, Cihâd 147, nr. 2751, Diyât 11, nr. 4530; Nesâî, Kasâme 9, 10, nr. 4738-39; İbni Mâce, Diyât 31, nr. 2683-85.
2. Kudâ'î, *Müsnedü'ş-şihâb* (Selefî), I, 145.
3. Hucurât 49/13.
4. Buhârî, Edeb 96, nr. 6168; Müslim, Birr 165, nr. 2640.
5. Kudâ'î, *Müsnedü'ş-şihâb* (Selefî), II, 73; Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl* (Sekkā), nr. 24821, 24823, 24824.).
6. Buhârî, Îmân 7, nr. 13; Müslim, Îmân 71-72, nr. 45

Hadisin tamamı şöyledir: "İnsanlar, altın ve gümüş madenleri gibidir. İslâm öncesi dönemde hayırlı olanlar, İslâm döneminde de İslâm'ı kavramak kaydıyla hayırlıdırlar. Ruhlar, askerî birlikler gibidir. Birbirleriyle tanışan ruhlar, birbirleriyle kaynaşırlar, tanışmayanlar da ayrılığa düşerler."[1]

«مَا هَلَكَ امْرُؤٌ عَرَفَ قَدْرَهُ» "Haddini bilen helâk olmaz."

«اَلْمُسْتَشَارُ مُؤْتَمَنٌ، وَهُوَ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَكَلَّمْ» "İstişâre edilen, güvenilir kimsedir; ancak o görüş bildirip bildirmemekte serbesttir."

«رَحِمَ اللهُ عَبْدًا قَالَ خَيْرًا فَغَنِمَ، أَوْ سَكَتَ فَسَلِمَ» "Hayır söyleyip sevap kazanan veya lüzumsuz şeylerde sükût edip selâmete çıkan kimseye Allah rahmetiyle muâmele eylesin."[2]

«أَسْلِمْ تَسْلَمْ، أَسْلِمْ يُؤْتِكَ اللهُ أَجْرَكَ مَرَّتَيْنِ» "Müslüman ol, selâmet bul! Müslüman ol ki, Allah sana iki kat mükâfât versin."[3]

«إِنَّ أَحَبَّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبَكُمْ مِنِّي مَجَالِسَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحَاسِنُكُمْ أَخْلَاقًا، اَلْمُوَطَّؤُونَ أَكْنَافًا، اَلَّذِينَ يَأْلَفُونَ وَيُؤْلَفُونَ» "İçinizde en çok sevdiğim ve kıyâmet günü bana en yakın mesafede bulunacak kimseler,[4] iyi huylu, etrafıyla uyumlu, kendisi başkalarıyla, başkaları da kendisiyle iyi geçinenlerinizdir."[5]

«لَعَلَّهُ كَانَ يَتَكَلَّمُ بِمَا لَا يَعْنِيهِ، وَيَبْخَلُ بِمَا لَا يُغْنِيهِ» "Belki de o, kendini ilgilendirmeyen konularda konuşan, vermesi gereken şeyleri vermeyen biriydi."

Peygamber Efendimiz'in sahâbîlerinden biri vefât edince, biri onun arkasından:

"Haydi gözün aydın olsun, Cennet'e gidiyorsun!" de-

1. Müslim, Birr 160; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 257, 260, 391, 438, 485, 498, 524, 539, III, 367). Hadîs-i şerîfte bazı insanların altın, bazılarının gümüş, bazılarının ise bakır madenleri gibi farklı kalitelerde olduğu ifâde edilmektedir.
2. Abdullah ibni'l-Mübârek, *ez-Zühd* (A'zamî), s. 140, nr. 380; Hennâd ibni Serî, *ez-Zühd* (Ferîvâî), II, 535; İbni Ebî Âsım, *ez-Zühd* (Hâmid), Kahire 1408, s. 20; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, II, 510, nr. 855.
3. Buhârî, Bedü'l-vahy 6, nr. 7; Müslim, Cihâd 74, nr. 1773. Peygamber Efendimiz Bizans Kralı Herakliyus'a gönderdiği mektupta ona böyle hitap etmişti.
4. "Bana en yakın mesafede bulunacak kimseler" ifâdesi, şefâatime ve ilgime en lâyık olacak kimseler anlamındadır.
5. Hadisin ilk kısmı Tirmizî, Birr 71, nr. 2018'de, tamamı ise Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* (İvezullah), VII, 350 ve Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, II, 378, nr. 751'dedir.

mişti. Bunu duyan Resûl-i Ekrem ona şunları söylemişti:

"Onun Cennetlik olduğunu nereden biliyorsun? Belki de o, kendini ilgilendirmeyen bir konuda konuşmuş; verebilecek güçte olduğu hâlde, vermesi gerekeni vermemişti."[1] Ebû Ya'lâ'nın *Müsned*'indeki zayıf rivâyete göre bu olay şöyledir: Bir genç Uhud Gazvesi'nde şehid düşmüş, onun açlık yüzünden karnına taş bağladığı görülmüştü. Annesi onun yüzündeki toprağı eliyle silerek: "Cennet sana mübârek olsun!" deyince, Resûl-i Ekrem ona yukarıdaki hadisi söylemişti.[2]

«ذُو الْوَجْهَيْنِ لَا يَكُونُ عِنْدَ اللهِ وَجِيهًا»"İki yüzlü adamın, Allah katında bir değeri yoktur."

Hadisin bu şekli bulunamamıştır. Ancak iki yüzlülükle ilgili olarak güvenilir kaynaklarımızda bulunan şu hadisler burada anılabilir: "İnsanların en kötüleri ikiyüzlü olanlardır. Onlar birilerine bir yüzle, diğerlerine bir başka yüzle gider gelirler."[3] "Dünyada ikiyüzlü olanın âhirette ateşten iki dili olacaktır."[4]

Resûl-i Ekrem'in bir hadisinde "dedikodu yapmaktan, çok soru sormaktan, malı israf etmekten, verilmesi gerekeni vermemekten, hakkı olmayan şeyi istemekten, ana babaya itâatsizlik etmekten ve kız çocuklarını diri diri toprağa gömmekten" sakındırması da düzgün konuşup etkili ve yerinde söz söylemesinin örneklerindendir.

Bu hadisin yaygın olarak bilinen şekli şöyledir: "Allah Teâlâ size ana babaya itaatsizlik etmeyi, verilmesi gerekeni vermeyip hakkı olmayan şeyi istemeyi ve kız çocuklarını diri diri toprağa gömmeyi haram kılmış; de-

1. Tirmizî, Zühd 13.
2. Ebû Ya'lâ el-Mevsılî, *Müsned* (Esed), VII, 84.
3. Buhârî, Menâkıb 1, nr. 3494, Ahkâm 27. nr. 7179; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 199, nr. 2526.
4. Ebû Dâvûd, Edeb 34, nr. 4872; Dârimî, Rikāk 51, nr. 2767; Buhârî, *el-Edebü'l-müfred* (Elbânî), s. 477, nr. 1310; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, II, 554, nr. 892.

dikodu yapmayı, çok soru sormayı ve malı israf etmeyi de mekrûh kılmıştır."[1]

«اِتَّقِ اللهَ حَيْثُ كُنْتَ، وَأَتْبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا، وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ» "Nerede ve nasıl olursan ol, Allah'tan kork! Yaptığın kötülüğün arkasından hemen iyilik yap ki o kötülüğü silip süpürsün. İnsanlarla güzel geçin!"[2]

«خَيْرُ الْأُمُورِ أَوْسَاطُهَا» "İşlerin en hayırlısı, iki aşırı ucun ortasında olandır."

Âlimler bu hadisin mânasını sahîh, fakat senedini zayıf bulmaktadır.[3]

«أَحْبِبْ حَبِيبَكَ هَوْنًا مَا، عَسَى أَنْ يَكُونَ بَغِيضَكَ يَوْمًا مَا» "Sevdiğini ölçülü sev, belki bir gün düşmanın olur."

Bu hadisin devamı şöyledir: "Düşmanından da ölçülü nefret et, belki bir gün dostun olur."[4]

«اَلظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» "Zulüm, kıyâmet gününde zâlime zifiri karanlık olacaktır."[5]

Duâlarındaki Derinlik

Peygamber Efendimiz'in bazı duâlarında geçen şu ifâdeleri de onun ne kadar düzgün konuşup, etkili ve yerinde söz söylediğinin örneklerindendir:

«اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِكَ، تَهْدِي بِهَا قَلْبِي، تَجْمَعُ بِهَا أَمْرِي، وَتَلُمُّ بِهَا شَعَثِي، وَتُصْلِحُ بِهَا غَائِبِي، وَتَرْفَعُ بِهَا شَاهِدِي، وَتُزَكِّي بِهَا عَمَلِي، وَتُلْهِمُنِي بِهَا رُشْدِي، وَتَرُدُّ بِهَا أُلْفَتِي، وَتَعْصِمُنِي بِهَا مِنْ كُلِّ سُوءٍ، اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْفَوْزَ عِنْدَ الْقَضَاءِ، وَنُزُلَ الشُّهَدَاءِ، وَعَيْشَ السُّعَدَاءِ، وَالنَّصْرَ عَلَى الْأَعْدَاءِ»

1. Buhârî, İstikrâz 19, nr. 2408, Edeb 6, nr. 5975, Zekât 53, nr. 1477; Müslim, Akdıye 10-14, nr. 1715.
2. Tirmizî, Birr 55, nr. 1987; Dârimî, Rikâk 74, nr. 2794; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, V, 153, 158, 177, 236.
3. Zürkânî, *Muhtasaru'l-Makasıdi'l-hasene* (Sabbâğ), s. 120, nr. 426.
4. Tirmizî, Birr 60, nr. 1997; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* (İvezullah), III, 357, nr. 3395; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VIII, 167.
5. Buhârî, Mezâlim 8. nr. 2447; Müslim, Birr 56, nr. 2579. Buna karşılık âyet-i kerîmede mü'minlere şu müjde verilmektedir: "O gün mü'min erkekleri ve mü'min kadınları görürsün ki, nûrları önlerinde ve sağ taraflarında onları aydınlatmaktadır." (Hadîd 57/12).

"Allahım! Senden, kalbimi senin yoluna ileteceğin bir rahmet niyâz ediyorum. O rahmetle işimi yoluna koymanı, perişan hâlimi derleyip toparlamanı, kalbimi ve kimsenin görmediği yanlarımı ıslâh etmeni, görünen hâllerimi daha iyiye götürmeni, amellerimi makbûl ve rızâna uygun hâle getirmeni, doğru yolda kalmamı sağlamanı, akrabam ile aramızı kaynaştırmanı, beni her türlü kötülükten korumanı diliyorum.

Allahım! Takdir buyurduğun her türlü belâdan beni koruyup kurtarmanı, şehidlere vereceğin sevâbı bana da vermeni, bahtiyârların hayatını bana da nasip etmeni ve beni düşmanlara karşı muzaffer kılmanı niyâz ediyorum."[1]

İfâdelerindeki Mükemmellik

Güvenilir râvilerin birbirinden nakledegeldikleri Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin sohbetleri, konuşmaları, hitâbeleri, duâları, kendisine sorulan sorulara verdiği cevapları, yaptığı antlaşmalarda kullandığı ifâdeleri bir başkasıyla kıyaslanamayacak kadar mükemmeldir. Allah'ın Elçisi düzgün konuşup, etkili ve yerinde söz söyleme hususunda erişilemez bir konuma sahiptir.

Altın Sözler

Peygamber Efendimiz'in seviyesine erişilemez, ayarına ulaşılamaz bazı altın sözlerinden benim derlediklerim şunlardır:

«حَمِيَ الْوَطِيسُ» "Tandır kızıştı."[2]

«مَاتَ حَتْفَ أَنْفِهِ» "Yatağında öldü."[3]

> Peygamber Efendimiz, bu hadisi, "Cihâd ederek savaş meydanında yiğitçe şehit olmadı, yatağında öldü!" anlamında söylemiştir.

1. Tirmizî, Daavât 30, nr. 3419; İbni Huzeyme, *es-Sahîh* (A'zamî), II, 165-66, nr. 1119.
2. Müslim, Cihâd 76, 1775; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 207. Bu kaynaklarda hadis şöyledir: "Bu tandırın kızıştığı zamandır." Peygamberler Sultanı Efendimiz, bu sözü Huneyn Gazvesi'nde savaşın iyice şiddetlendiği bir anda söylemişti.
3. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 36; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), II, 191, nr. 1778; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), II, 97-98, nr. 2445.

«لاَ يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ مَرَّتَيْنِ» "Mü'min, bir yılan deliğinden iki defa sokulmaz."[1]

Hadisin sebeb-i vürûdu şöyledir: Mekkeli müşrik şâir Ebû Azze, Bedir Gazvesi'nde esir alınınca, Peygamber Efendimize: "Sen de bilirsin ki, benim fidye verecek malım yok, çocuklarım ise pek çok. Şâyet beni serbest bırakırsan, söz veriyorum, artık aleyhinde bulunmayacağım." diye yalvardı. Resûlullah da kendisini serbest bıraktı. Fakat Ebû Azze sözünde durmadı ve ertesi yıl Uhud Gazvesi'ne katıldı; müşrikleri Müslümanlarla savaşmaya teşvik eden şiirler söyledi. Müslümanlara yine esir düşünce, bağışlanması için dil dökmeye başladı. Ama Resûlullah Efendimiz ona bu hikmetli hadisi söyleyerek boynunu vurdurdu.[2]

«اَلسَّعِيدُ مَنْ وُعِظَ بِغَيْرِهِ» "Bahtiyar, başkasından ibret alandır."[3]

Peygamber Efendimiz'in bunlar gibi daha nice hadîs-i şerîfi vardır ki, onlara dikkatle bakanlar, ince hikmetler ihtivâ etmediği sanılan bazı sözleri üzerinde düşünenler derin bir hayranlık duyar.

Dizilmiş İnciler Gibi Sözler

Peygamberler Sultanı'na arkadaşları: "Bu kadar edip arasında biz senden daha düzgün konuşan birini görmedik." dedikleri zaman onlara şöyle buyurmuştu: «وَمَا يَمْنَعُنِي! وَإِنَّمَا أُنْزِلَ الْقُرْآنُ بِلِسَانِي، لِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ» "Kur'an, açık ve anlaşılır bir Arapça olan benim dilimde inmişken niçin düzgün konuşmayacakmışım?"[4]

Bir başka sefer de şöyle buyurmuştu: «أَنَا أَفْصَحُ الْعَرَبِ، بَيْدَ أَنِّي مِنْ قُرَيْشٍ وَنَشَأْتُ فِي بَنِي سَعْدٍ» "Elbette Arapların en düzgün konuşanı benim. Çünkü ben Kureyş kabilesindenim ve Sa'doğulları topraklarında yetiştim."[5]

1. Buhârî, Edeb 83, nr. 6133; Müslim, Zühd 63, nr. 2998.
2. Beyhakī, *es-Sünenü'l-kübrâ* (Atâ), VI, 320.
3. Müslim, Kader 3, nr. 2645; İbni Mâce, Mukaddime 7, nr. 46.
4. Râmhürmüzî, *Emsâlü'l-hadîs* (Temmâm), s. 157, nr. 126.
5. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), VI, 35-36, nr. 5437.

Resûl-i Ekrem'in doğru ve düzgün konuşmasının, etkili ve yerinde söz söylemesinin başlıca sebepleri şunlardır: O, Arapça'yı en iyi konuşan Kureyş kabilesine mensuptur ve Sa'doğulları topraklarında yetişmiştir. Bedevî Arapların tatlı ve düzgün söz söyleme kabiliyetine; şehirlilerin açık, anlaşılır ve parlak konuşma yeteneğine sahip olmasının hikmeti budur. Hepsinden önemlisi o, hiçbir insanın elde edemeyeceği ilâhî vahyin desteğini kazanmıştır.

Peygamber Efendimiz'i en iyi tasvir edenlerden biri olan Ümmü Ma'bed, hicret sırasında görüp tanıdığı Resûl-i Ekrem'i şöyle anlatmıştı: "Konuşması pek tatlı, açık ve netti. Söylediği sözler ne anlaşılmayacak kadar yetersiz, ne de usandıracak kadar fazlaydı. Onun sözleri bir inci dizisi gibiydi. Sesi gür ve pek âhenkliydi. Salâtü selâm ona olsun."

6. Resûl-i Ekrem'in Soyunun Şerefi, Memleketinin ve Büyüdüğü Yerin Değeri

Nebiyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin soyunun şerefi, memleketinin ve büyüdüğü yerin değeri son derece açık olup ispatı gerekmez. Çünkü o Hâşimoğullarının en seçkinidir. Kureyş'in özü, baba, anne ve soy bakımından en şereflisidir. O, hem Allah'ın hem de Allah'ın kullarının en çok değer verdiği Mekke-i Mükerreme'nin halkındandır.

Ebû Hüreyre radıyallahu anhdan rivâyet edildiğine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

«بُعِثْتُ مِنْ خَيْرِ قُرُونِ بَنِي آدَمَ، قَرْنًا فَقَرْنًا، حَتَّى كُنْتُ مِنَ الْقَرْنِ الَّذِي كُنْتُ فِيهِ»

"Ben devirden devire ve aileden aileye süzülerek Âdemoğulları soyunun en temizlerinin birinden diğerine intikâl ettirildim. Sonunda içinde bulunduğum Hâşimî soyundan dünyaya geldim."[1]

En Hayırlı İnsan

Hz. Abbâs'ın rivâyet ettiğine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

«إِنَّ اللهَ خَلَقَ الْخَلْقَ فَجَعَلَنِي مِنْ خَيْرِهِمْ، مِنْ خَيْرِ قُرُونِهِمْ، ثُمَّ تَخَيَّرَ الْقَبَائِلَ فَجَعَلَنِي مِنْ خَيْرِ قَبِيلَةٍ، ثُمَّ تَخَيَّرَ الْبُيُوتَ فَجَعَلَنِي مِنْ خَيْرِ بُيُوتِهِمْ، فَأَنَا خَيْرُهُمْ نَفْسًا وَخَيْرُهُمْ بَيْتًا»

1. Buhârî, Menâkıb 23, nr. 3557.

"Allah Teâlâ, mahlûkatı yarattı ve beni o mahlûkātın en hayırlısı olan insanoğlundan, insanoğlunun da en hayırlı soyundan yarattı. Sonra insanları kabilelere ayırdı, beni en hayırlı kabilenin (Kureyş) içinde yarattı. Sonra onları ailelere ayırdı, beni en hayırlı aile (Benî Hâşim) içinde yarattı. Ben insanların şahsen ve aile bakımından en hayırlısıyım."[1]

Ashâb-ı kirâmdan Vâsile bin Eskâ'[2] (v. 83/702) radıyallahu anh Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

«إِنَّ اللهَ اصْطَفَى مِنْ وَلَدِ إِبْرَاهِيمَ إِسْمَاعِيلَ، وَاصْطَفَى مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ بَنِي كِنَانَةَ، وَاصْطَفَى مِنْ بَنِي كِنَانَةَ قُرَيْشًا، وَاصْطَفَى مِنْ قُرَيْشٍ بَنِي هَاشِمٍ، وَاصْطَفَانِي مِنْ بَنِي هَاشِمٍ»

"Allah Teâlâ İbrâhim oğullarından İsmâil'i, İsmâil oğullarından Benî Kinâne'yi, Benî Kinâne'den Kureyş'i, Kureyş'ten Benî Hâşim'i, Benî Hâşim'den de beni seçti."[3] Tirmizî, bu hadisin sahîh olduğunu söylemiştir.

Seçilmiş Soy

Abdullah ibni Ömer[4] (v. 73/692) radıyallahu anhümânın rivâyetine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

---

1. Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3607.
2. Ehl-i Suffe'den olan Vâsile, Resûl-i Ekrem'in vefâtından üç yıl önce İslâmiyet'i kabul etti. Dımaşk'ta en son vefât eden sahâbî odur.
3. Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3606; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 107. Ayrıca bk. Müslim, Fezâil 1, nr. 2276. *Sahîh-i Müslim*'deki rivâyette "İbrâhim oğullarından İsmâil'i" ifâdesi yoktur.
4. Hz. Ömer'in oğlu olan bu Müttakī sahâbî, rivâyet ettiği 2630 hadisle, Ebû Hüreyre'den sonra en çok hadis rivâyet eden ve en çok fetvâ veren yedi sahâbîden biridir. Resûl-i Ekrem'in hayat tarzına en çok uyan ve onun emirlerini aynen yerine getiren sahâbî olarak da bilinir. Babasıyla birlikte Müslüman oldu ve onunla birlikte hicret etti. On üç yaşında Bedir Gazvesi'ne katılmak istedi, fakat Peygamber Efendimiz yaşı küçük olduğu için buna izin vermedi. Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin de bulunduğu İstanbul seferine katıldı (49/669). Müslümanların arasında çeşitli fitnelere yol açan savaşlardan hep uzak durdu. Resûl-i Ekrem'in kayınbiraderi olduğu için onun yakın çevresinde bulundu. Abdullah ibni Ömer, Resûlullah'ın vefâtından sonra, ona olan sevgisinden dolayı, namaz kıldığı yerleri öğrenip oralarda namaz kılar, yürüdüğü yollarda yürür, gölgelendiği ağaçların altında oturur, kurumamaları için onları sulardı. Abdullah'ı soğukkanlı ve yumuşak huylu olması sebebiyle Resûl-i Ekrem'e benzetirlerdi.

«إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ اخْتَارَ خَلْقَهُ، فَاخْتَارَ مِنْهُمْ بَنِي آدَمَ، ثُمَّ اخْتَارَ بَنِي آدَمَ فَاخْتَارَ مِنْهُمُ الْعَرَبَ، ثُمَّ اخْتَارَ الْعَرَبَ فَاخْتَارَ مِنْهُمْ قُرَيْشًا، ثُمَّ اخْتَارَ قُرَيْشًا فَاخْتَارَ مِنْهُمْ بَنِي هَاشِمٍ، ثُمَّ اخْتَارَ بَنِي هَاشِمٍ فَاخْتَارَنِي مِنْهُمْ، فَلَمْ أَزَلْ خِيَارًا مِنْ خِيَارٍ، أَلَا مَنْ أَحَبَّ الْعَرَبَ فَبِحُبِّي أَحَبَّهُمْ، وَمَنْ أَبْغَضَ الْعَرَبَ فَبِبُغْضِي أَبْغَضَهُمْ»

"Allah mahlûkâtı yarattı; onların arasından insanoğlunu seçti. İnsanoğlunun arasından Arapları seçti. Arapların arasından Kureyş'i seçti. Kureyş'ten Benî Hâşim'i seçti. Benî Hâşim'den beni seçti. Ben hep seçilerek geldim. Şuna dikkat ediniz: Arap'ı seven, beni sevdiği için sever. Arap'tan nefret eden, bana buğzettiği için nefret eder."[1]

En Temiz Soy

Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümâ şöyle demiştir:

«أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَتْ رُوحُهُ نُورًا بَيْنَ يَدَيِ اللهِ تَعَالَى قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ آدَمَ بِأَلْفَيْ عَامٍ، يُسَبِّحُ ذَلِكَ النُّورُ، وَتُسَبِّحُ الْمَلَائِكَةُ بِتَسْبِيحِهِ، فَلَمَّا خَلَقَ اللهُ آدَمَ أَلْقَى ذَلِكَ النُّورَ فِي صُلْبِهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَأَهْبَطَنِي اللهُ إِلَى الْأَرْضِ فِي صُلْبِ آدَمَ، وَجَعَلَنِي فِي صُلْبِ نُوحٍ، وَقَذَفَ بِي فِي صُلْبِ إِبْرَاهِيمَ، ثُمَّ لَمْ يَزَلِ اللهُ تَعَالَى يَنْقُلُنِي مِنَ الْأَصْلَابِ الْكَرِيمَةِ وَالْأَرْحَامِ الطَّاهِرَةِ حَتَّى أَخْرَجَنِي مِنْ أَبَوَيَّ لَمْ يَلْتَقِيَا عَلَى سِفَاحٍ قَطُّ»

"Nebiyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin rûhu, daha Hz. Âdem yaratılmadan iki bin yıl önce Cenâb-ı Hakk'ın huzûrunda bir nûr olarak durmaktaydı. Bu nûr Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh eder, melekler de onun tesbîhi sebebiyle Allah'ı tesbîh ederdi. Allah Teâlâ Hz. Âdem'i yaratınca bu nûru onun sulbüne iletti. Bundan sonrası hakkında Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Allah Teâlâ beni Âdem'in sulbünde yeryüzüne indirdi. Sonra beni Nûh'un sulbüne koydu, daha sonra

1. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), XII, 455-456, nr. 13650; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* (İvezullah), VI, 200, nr. 6182; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), IV, 83, nr. 6953; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VIII, 215. Heysemî, *Mecma'u'l-bahreyn* (Abdülkuddûs), VI, 145-146, nr. 3510.

İbrâhim'in sulbüne iletti. Böylece Allah Teâlâ beni hep asîl sulplerden, tertemiz rahimlerden birbirine ileterek, kesinlikle evlilik dışı ilişkide bulunmamış olan anne ile babamdan dünyaya getirdi."[1]

Hz. Abbâs'ın Nebiyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemi medheden ünlü şiiri bu rivâyetin sağlam olduğunu göstermektedir.[2]

7. Peygamber Efendimiz'in, Hayatın Vazgeçilmezleri Karşısındaki Tavrı

Daha önce de zikredildiği gibi, hayatın üç vazgeçilmezi vardır:

Bunlardan birinin değeri, az oluşundadır.

Diğerinin değeri, çok oluşundadır.

Ötekinin değeri ise, yerine göre değişmesindedir.[3]

Az Yemenin Faydaları

Hem dinin hem de geleneğin az olmasını her zaman değerli bulduğu şeyler vardır; az yemek, az uyumak gibi. Hem Araplar hem de bilgeler az yemek ve az uyumakla övünür, çok yemeyi ve çok uyumayı kötü görürler. Çünkü çok yemek ve içmek; açgözlülükten, bir şeye doymamaktan, oburluktan ve aşırı ihtirastan kaynaklanır. Bunlar, insanın hem dünyasına hem âhiretine zarar verir; çeşitli hastalıklara yol açar; uyuşukluğa, neşesizliğe ve anlayışsızlığa sebep olur.

Az yemek; kanaatkârlığın, nefse hâkimiyetin, şehveti yenmenin alâmeti olduğu gibi, sıhhatin, gönül huzûrunun ve zihin keskinliğinin de sebebidir. Çok uyumak ise insanın değersizliğini, za'fını, zekâ ve anlayışının kıtlığını gösterir. Kişinin tembelliğine, âcizliğine, ömrü boşuna harcamasına, kalbinin katılaşıp gaflete düşmesine ve ölüp gitmesine sebep olur.

Çok yiyip içmenin, çok uyumanın bütün bu kötülüklere yol açtığını herkes açıkça bilmekte ve gözüyle görmektedir. Bunun böyle olduğu, geçmiş milletlerin ve bilgelerin son derece güvenilir bir şekilde nakledilen sözlerinde, Arapların şiirlerinde ve haberlerinde, hadîs-i şerîflerde,

1. İbni Hacer el-Askalânî, *el-Metâlibü'l-âliye* (A'zamî), IV, 177, nr. 4256.
2. Müellifimiz, bu şiiri "Resûl-i Ekrem'in Allah'a Yakınlığı" bahsinde vermektedir bk. I, 348.
3. "Yerine Göre Değişen Değerler" için bk. I, 212

sahâbe ve tâbiînin sözlerinde, örnek vermeye ihtiyaç duyulmayacak kadar çoktur. Böyle olduğunu herkes bildiği için, burada sözü daha fazla uzatmaya gerek görmedik.

Sultân-ı Âlem sallallahu aleyhi ve sellem, hem az yer ve içer hem de az uyurdu. Onun hayatında bu durum açıkça görülür. Zâten insanlara az yiyip az uyumayı emreden ve buna teşvik eden de odur. Hem az yemeyi hem de az uyumayı özellikle tavsiye etmiştir.

En Tehlikeli Kap: Mide

Ashâb-ı kirâmdan Mikdâm ibni Ma'dîkerib[1] (v. 87/706) radıyallahu anhdan rivâyet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«مَا مَلَأَ ابْنُ آدَمَ وِعَاءً شَرًّا مِنْ بَطْنِهِ، حَسْبُ ابْنِ آدَمَ أُكَلَاتٌ يُقِمْنَ صُلْبَهُ، فَإِنْ كَانَ لَا مَحَالَةَ، فَثُلُثٌ لِطَعَامِهِ، وَثُلُثٌ لِشَرَابِهِ، وَثُلُثٌ لِنَفَسِهِ» "Âdemoğlu, midesinden daha tehlikeli bir kap doldurmamıştır. Oysa insana kendini ayakta tutacak bir kaç lokma yeter. Ancak bir sebeple çok yiyecek olursa, midesinin üçte birini yemeğe, üçte birini içeceğe, üçte birini de nefesine ayırmalıdır."[2]

Çok uyumanın sebebi de çok yiyip içmektir.

Tebeü't-tâbiîn âlimlerinden Süfyân es-Sevrî[3] (v. 161/778) şöyle demiştir:

"İnsan az yiyerek geceleyin uyanık kalmayı başarabilir."

Selef âlimlerinden biri şöyle demiştir:

"Çok yemek yemeyiniz, aksi hâlde çok su içer, çok uyur ve sonunda çok zarar eder, pişman olursunuz."

---

1. Ebû Kerîme Mikdâm'ın adı, bazı kaynaklarda Mikdâd şeklinde geçmektedir. Hakkında fazla bilgi bulunmayan Mikdâm, Fahr-i Cihân Efendimiz'den 47 hadis rivâyet etmiştir.
2. Tirmizî, Zühd 47, nr. 2380; İbni Mâce, Et'ime 50, 3349; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 132.
3. Ünlü tebe-i tâbiîn âlimi Süfyân ibni Saîd es-Sevrî, Peygamber Efendimiz'in soyundan gelen bir fakîh, müfessir ve muhaddisti. Babası da annesi de hadis rivâyetiyle bilinen kimselerdi. Tanınmış âlimlerden ilim öğrendi. Abbâsî Halifesi Mansûr'un kadılık teklifini kabul etmedi ve hayatının sonuna kadar siyâsîlerden uzak kalarak ve gizlenerek zâhidâne bir hayat yaşadı. Onun en ünlü iki eseri *et-Tefsîr* ve *el-Ferâiz*'idir. Hadis, tefsir ve fıkıh ilimlerine büyük hizmet etmiştir. Onun fıkhî görüşleri "Sevrî Mezhebi" adıyla İslâm dünyasına yayılmış, bu mezhep hicrî 7. (milâdî 13.) asra kadar varlığını devam ettirmiştir.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemden rivâyet edildiğine göre onun en sevdiği yemek sofrası, üzerine çok elin uzandığı, yani yalnız başına değil, bir toplulukla birlikte yenilen yemekti.[1]

> Allah'ın Sevgili Elçisi'nin bu konudaki görüşü şöyleydi: "Bir kişinin yiyeceği iki kişiye, iki kişinin yiyeceği dört kişiye, dört kişinin yiyeceği ise sekiz kişiye yeter"[2]

Önüne Getirileni Yerdi

Hz. Âişe radıyallahu anhâ şöyle derdi: "Nebiyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem hiçbir zaman doyasıya yemek yememiştir. Ailesiyle birlikte otururken onlardan yiyecek bir şey istemez, bir şeyi canının çektiğini de söylemezdi. Önüne getirileni yer, bir yemeği sevmediğini söylemez, kendisine sunulan içeceği alıp içerdi."[3]

Hz. Âişe'nin âzatlı câriyesi Berîre'nin[4] rivâyet ettiği şu hadis, Peygamber Efendimiz'in, ailesinden yiyecek bir şey istemediği gerçeğine aykırı değildir:

Bir defasında Resûl-i Ekrem eve geldiğinde, eşleri, tencerede pişmekte olan eti değil de, evdeki başka bir yiyeceği getirip önüne koymuşlardı. Peygamber Efendimiz, pişirdikleri et yemeğini kendisinden esirgemediklerini çok iyi bilmekle beraber eşlerine takılarak: "Şu tencerede pişen eti görmediğimi mi sanıyorsunuz?" diye sordu. Aslında o et, Âişe vâlidemizin

1. Bu hadisin Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 270; Ebû Ya'lâ el-Mevsılî, *Müsned* (Esed), V, 420-421, nr. 3108; İbni Hibbân, *es-Sahîh* (Arnaût), XIV, 273-274, nr. 6359'teki Enes ibni Mâlik tarafından rivâyet edilen şekli şöyledir: "Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, et ve ekmekten ibâret sabah ve akşam yemeğini hiçbir zaman yalnız başına değil, mutlaka başkalarıyla birlikte yemiştir."
2. Müslim, Eşribe 179-181, nr. 2059; Tirmizî, Et'ime 21, nr. 1820; İbni Mâce, Et'ime 2, nr. 3254-55.
3. Bu hadisin kaynağı bulunamadı. Fakat Hz. Âişe'nin bu konudaki rivâyeti "Resûl-i Ekrem'in dünyaya meyletmemesi (zühd hayatı)" bahsinde daha geniş bir şekilde incelenecektir bk. I, 304.
4. "Berîre, Ebû Leheb'in oğlu Utbe'nin veya ensârdan birinin câriyesi idi. Zaman zaman Hz. Âişe'nin yanına gelerek hizmetinde bulunurdu. Âişe annemiz hicretin 9 veya 10. yılında onu efendisinden satın alarak hürriyetine kavuşturdu. Fakat Berîre, Hz. Âişe'den ayrılmadı; onun hizmetinde bulunmayı bir şeref saydı ve hicrî 60 (milâdî 680) yılı civarında vefât etti" (Berîre'nin hayatından ilginç bir kesit için bk. Kandemir, Çakan, Küçük, *Riyâzü's-sâlihîn Tercüme ve Şerhi, Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, II, 238, hadis nr. 249).

câriyesi olan Berîre'ye sadaka olarak verilmişti. Peygamber hanımları, Resûl-i Ekrem'in sadaka yemediğini bildikleri için, tenceredeki etin ona helâl olmadığını düşünüyorlardı. Peygamber aleyhisselâm onların böyle düşündüğünü anladı ve kendilerine bilmedikleri bir sünneti öğretmek için önce onlara böyle takıldı; ardından da: "O et Berîre'ye sadaka, ama bize ise hediyedir." buyurdu.[1]

> Berîre, kendisine sadaka edilen bu etin bir kısmını Hz. Âişe'ye hediye etmişti. Peygamber Efendimiz'in hanımları, Berîre'nin Hz. Âişe'ye hediye etmesine rağmen Resûl-i Ekrem'in bu etten yemeyeceğini sanıyorlardı. Allah'ın Elçisi, eşlerine, Berîre'nin hediye ettiği etin artık sadaka olmadığını, ondan kendisinin de yiyebileceğini böylece öğretmiş oldu.

Lokman Hakîm,[2] hikmetlerinden birinde oğluna şöyle demiştir:

"Yavrucuğum! Mide dolduğu zaman, fikir uykuya dalar; hikmet üretemez ve tembelleşen beden ibâdet edemez."

> Abdullah ibni Abbâs'ın "Çok yiyip içerek kalbi öldürmeyiniz" dediği rivâyet edilmiştir.

Mâlikî fakihi Sahnûn da[3] (v. 240/854) şöyle demiştir:

"Tıka basa yemek yiyen, ilim öğrenemez."

İki Dizi Üstünde

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem sahîh bir hadisinde:

«أَمَّا أَنَا فَلَا آكُلُ مُتَّكِئًا» "Ben bir yere dayanarak yemek yemem." buyurmuştur.[4]

1. Buhârî, Nikâh 18, nr. 5097; Müslim, İtk 10-12, nr. 1504.
2. Lokman, Kur'ân-ı Kerîm'de kendisine "hikmet" verildiği belirtilen örnek bir şahsiyettir (Lokman 31/12). Peygamber Efendimiz onun "nebî olmadığını" söylemiştir (Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl* [Sekkā], XIV, 34, nr. 37865). Buna göre onun bir velî olduğu anlaşılmaktadır. Oğluna; imana, ibâdete, ahlâk ve görgü kurallarına dâir verdiği öğütler pek önemlidir (Lokman 31/12-19). Kur'ân-ı Kerîm'in 31. sûresi onun adını taşımaktadır.
3. Sahnûn lakabıyla anılan Ebû Saîd Abdüsselâm ibni Saîd et-Tenûhî, Mâlikî fıkhına dâir *el-Müdevvene* adlı eseriyle ünlüdür.
4. Buhârî, Et'ime 13, nr. 5398; Ebû Dâvûd, Et'ime 16, nr. 3769-70; Tirmizî, Et'ime 28, nr. 1830.

Bu hadiste geçen "dayanma" ifâdesi, yemek yemek için bir yere iyice yerleşmek ve bağdaş kurup oturmak anlamındadır. Bağdaşa benzer oturuşlarda, insan üzerine oturduğu şeye vücûdunu iyice yapıştırır. Bu tür oturuş ise çok yemeye elverişlidir.

Nebiyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, yemek yerken hemen kalkacakmış gibi dizüstü çökerek (veya bir dizini dikip ötekini altına alarak) oturur ve: «إِنَّمَا أَنَا عَبْدٌ، آكُلُ كَمَا يَأْكُلُ الْعَبْدُ، وَأَجْلِسُ كَمَا يَجْلِسُ الْعَبْدُ» "Ben bir kulum; kul gibi yer, kul gibi otururum." buyururdu.[1]

Âlimler, hadiste geçen "dayanma" fiilini, bir yere yaslanma değil, "bağdaş kurarak oturma" şeklinde açıklamışlardır.

Az Uyurdu

Sahîh hadislerde görüldüğü üzere Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin uykusu da azdı. Bununla birlikte o «إِنَّ عَيْنَيَّ تَنَامَانِ وَلَا يَنَامُ قَلْبِي» "Benim gözlerim uyur, ama kalbim uyumaz." buyururdu.[2]

Allah'ın Sevgili Elçisi az uyumak için sağ tarafına yatardı; çünkü sol tarafa yatıp uyurken hem kalp, hem de ona bağlı iç organlar sol tarafa meyilli olacağı için vücut daha sâkin ve rahattır. Bu hâl, daha derin ve uzun süre uyumaya elverişlidir. İnsan sağ tarafına yatıp uyurken, kalp asılı durumda kalacağı, rahat olmayacağı, tam aksine çabucak uyanmaya elverişli bir konumda bulunacağı için onun ağır bir uykuya dalması mümkün değildir.

> Berâ bin Âzib şöyle demiştir: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem uyurken sağ tarafına yatar, sonra da şöyle buyururdu: "Rabbim! Kullarını diriltip bir araya topladığın gün, beni azâbımdan koru!"[3]

1. Ebû Ya'lâ el-Mevsılî, *Müsned* (Esed), VIII, 318, nr. 4920; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, II, 82, nr. 544, V, 634-635, nr. 2484.
2. Buhârî, Teheccüd 16, nr. 1147, Menâkıb 24, nr. 3569; Müslim, Müsâfirîn 125, nr. 738.
3. Tirmizî, Daavât 18, nr. 3398-99; Ebû Dâvûd, Edeb 97, 98. nr. 5045; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 298, 300, 303, V, 382, VI, 287.

8. Peygamber Efendimiz'in Evliliği

Çok olması değerli bulunan ve çokluğu ile övünülen şeyler de vardır: **İktidar** ve **itibâr** sahibi olmak gibi.

a) İktidar sahibi olmak

İktidar denilen cinsel güç sahibi olmak, hem dinin hem de insanların uygun gördüğü bir şeydir ve erkeğin mükemmel bir vücut yapısına sahip olduğunu gösterir. Çok eskilerden beri insanlar cinsel güçlerinin çokluğu ile iftihar ederler.

Konuya dinî açıdan bakınca, evlenmek; Resûlullah'ın ve İslâm büyüklerinin uygun gördüğü bir şeydir. Peygamberimizin amcasının oğlu Abdullah ibni Abbâs, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemi kastederek: "Bu ümmetin en faziletlisi, hanımları en çok olanıdır." demiştir.

> Bir gün Abdullah ibni Abbâs, talebesi olan ünlü tâbiîn muhaddisi Saîd ibni Cübeyr'e (v. 94/713) evlenip evlenmediğini sormuş, onun evlenmediğini söylemesi üzerine de: "Evlen! Çünkü bu ümmetin en hayırlısı, hanımları en çok olanıdır." demişti.[1] Abdullah ibni Abbâs bu sözüyle, Müslümanlar en fazla dört kadınla evlenebildikleri hâlde, Peygamber aleyhisselâmın dörtten fazla hanımla evlenmesine izin verildiğine işaret etmiştir.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur: «تَنَاكَحُوا تَنَاسَلُوا، فَإِنِّي مُبَاهٍ بِكُمُ الْأُمَمَ» "Evlenip çoğalın; kıyâmet gününde ben diğer peygamberlere sizin çokluğunuzla övüneceğim."[2]

> Çok evlenme konusunda şöyle sahîh rivâyetler de vardır:
>
> "Eşine düşkün ve çok doğum yapan kadınlarla evlenin. Kıyâmet gününde, diğer peygamberlere karşı ben sizin çokluğunuzla övüneceğim."[3]

1. Buhârî, Nikâh 4, nr. 5069.
2. Abdürrezzâk, *el-Musannef* (A'zamî), VI, 173.
3. Ebû Dâvûd, Nikâh 3, nr. 2050; Elbânî, *Sahîhu Mevâridi'z-zam'ân*, I, 499, nr. 1228.

"Nikâh benim sünnetimdir. Sünnetimi uygulamayan benden değildir. Evleniniz; çünkü diğer ümmetlere karşı ben sizin çokluğunuzla övüneceğim."[1]

Evlilik Sığınaktır

Evlilik şehveti kontrol altına alır ve gözü haramdan korur. İşte bunun için Peygamber Efendimiz evlenmemeyi doğru bulmamış ve şöyle buyurmuştur: «مَنْ كَانَ ذَا طَوْلٍ فَلْيَتَزَوَّجْ، فَإِنَّهُ أَغَضُّ لِلْبَصَرِ، وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ» "Ailesini geçindirecek imkânı olan hemen evlensin. Çünkü evlilik gözü haramdan daha iyi korur, cinsel gücü daha iyi kontrol altında tutar."[2]

İslâm âlimleri evliliği, zühde zarar veren şeyler arasında görmemişlerdir.

Rahmân'ın o has kulları "Ey Rabbimiz! Bize göz aydınlığı olacak eşler ve nesiller bağışla ve bizi takvâ sahiplerine önder eyle!" derler."[3] âyet-i kerîmesinin açık beyânı karşısında, evlilik elbette zühde mâni görülemez.

Sûfî müfessir Sehl ibni Abdillah et-Tüsterî (v. 283/896) şöyle demiştir:

"Allah Teâlâ, kadınları Peygamberlerin Efendisine sevdirmiştir. İnsan onlardan nasıl uzak durabilir?"

Ünlü muhaddis Süfyân ibni Uyeyne'nin de[4] (v. 198/814) buna benzer bir sözü vardır.

Dünya zevklerine önem vermeyen sahâbîlerin birden fazla eşi ve câriyesi vardı. Onlar eşleri ve câriyeleriyle çok ilişkide bulunurlardı.

Hz. Ali, oğlu Hz. Hasan, Abdullah ibni Ömer ve daha başka sahâbîlerden bu konuda pek çok haber nakledilmiştir.

İlk İslâm büyükleri, bekâr olarak ölmeyi doğru bulmamışlardır.

---

1. İbni Mâce, Nikâh 1, nr. 1846.
2. Buhârî, Nikâh 3, nr. 5065-66; Müslim, Nikâh 1, nr. 1400.
3. Furkan 25/74.
4. Süfyân ibni Uyeyne, tebe-i tâbiîn nesline mensup bir fakîh ve hadis hafızıdır. Ünlü tâbiîn âlimlerinden hadis rivâyet etmiş, hocalarının bir kısmı da kendisinden rivâyette bulunmuştur. naklettiği hadisler *Kütüb-i Sitte*'de yer almıştır.

Evlenmeyen Peygamberler

Bu görüşe karşı çıkılarak şöyle denilebilir:

"Allah Teâlâ, Zekeriyâ aleyhisselâmın oğlu Hz. Yahyâ'yı "dünya zevklerinden uzak" bir peygamber diye övmüşken,[1] bir ve daha çok kadınla evlenmek, nasıl olur da övgüye değer bir şey diye gösterilebilir? Fazilet diye gösterilen şeyi yapmayan kimseyi Allah Teâlâ nasıl övebilir? Kaldı ki, ortada bir de Îsâ aleyhisselâm örneği var; o da hayatında hiç evlenmedi. Şayet evlilik iyi bir şey olsaydı, Hz Îsâ da evlenirdi."

Bu itiraza şöyle cevap verilir: Allah Teâlâ'nın Yahyâ aleyhisselâmı "dünya zevklerinden uzak" diye övmesi, bazı kimselerin dediği gibi onun evlenmeden kaçındığı, kadınlardan çekindiği veya cinsel duygudan yoksun olduğu anlamına gelmez.

Ünlü müfessirler ve ileri gelen âlimler bu görüşü kabul etmemiş, Yahyâ aleyhisselâm hakkındaki bu iddiaların birer kusur ve noksan olduğunu söylemişlerdir. Bu kusurların peygamberlerde bulunması olacak şey değildir. Burada "dünya zevklerinden uzak" sözünün anlamı, "günahlardan korunmuş" demektir. Daha açık bir söyleyişle, "Yahyâ, sanki bir yere hapsedilmiş gibi, o kötülüklerden korundu." demektir.

Bazıları, "dünya zevklerinden uzak olma" ifâdesini, cinsel duyguları olduğu hâlde nefsini şehvetten alıkoymak veya kadınlara cinsel duygu beslememek diye açıklamışlardır.

Sonuç olarak, cinsel gücü olmamak bir kusurdur. Cinsel güce sahip olduğu hâlde -çoğu zaman insanı meşgul eden ve dünyaya bağlılığını artıran- bu gücü kontrol altında tutabilmek ise üstün bir fazilettir. Bu da ya Îsâ aleyhisselâm gibi nefsini terbiye etmek sûretiyle olur veya Yahyâ aleyhisselâm gibi Allah Teâlâ tarafından günahlardan korunmak sûretiyle olur.

Cinsel Gücü Kontrol Edebilmek

Cinsel gücü olduğu hâlde onu kontrol altında tutan, eşine karşı görevlerini aksatmadan yapan ve Rabbine kullukta kusur etmeyen kimsenin derecesi pek üstündür. Bu üstün derece, Peygamberimiz Efendimiz

1. "Yahyâ, Allah'ın 'ol' demesiyle dünyaya gelecek olan İsâ'nın peygamberliğini tasdik edecek; hem kavminin efendisi olarak, dünya zevklerinden uzak bir hayat sürecek, hem de sâlih kullar arasından seçilmiş bir peygamber olacaktır." (Âl-i İmrân 3/39).

sallallahu aleyhi ve sellemin derecesidir. Çünkü hanımlarının çok olması onu Rabbine ibâdetten alıkoymamıştır. Rabbine ibâdetten alıkoymak şöyle dursun, hanımlarının iffetini koruyup gözetmesi, onlarla güzelce geçinmesi, rızıklarını temin etmesi ve yapmaları gereken görevleri onlara öğretmesi Resûlullah'ın kulluk derecesini daha da artırmıştır.

Güzel Koku ve Kadın

Hattâ çok hanıma sahip olmak insanların dünyevî zevkleri arasında olsa bile, Resûl-i Ekrem Efendimiz bunun kendi zevkleri arasında yer almadığını açıkça ifâde etmiş ve: "Bana sizin dünyanızdan kadın ve güzel koku sevdirildi." buyurmuştur.[1] Bu ifâde de, Resûl-i Ekrem'e sevdirilen "kadın" ve "güzel koku"nun onun dünyasıyla bir ilgisi bulunmadığını, bunların başkalarının dünyasına ait olduğunu göstermektedir. Onun güzel kokuyu kullanıp kadınlarla evlenmesi, sırf dünyevî zevki için değil, âhiret sevâbı kazanmak içindir. Peygamber aleyhisselâmın evlenmesi, daha önce de zikrettiğimiz gibi, evliliğin birtakım faydaları sebebiyledir. Güzel kokuyu da, meleklerle bir araya geldiğinde onlara güzel kokmayı sağlaması, eşleriyle beraber olmak için uygun ortamı meydana getirmesi gibi faydaları dolayısıyla kullanmıştır.

Peygamber Efendimiz'in güzel kokuyu ve eşleriyle birlikteliği sevmesi kendi zevki için değil, melekleri ve eşlerini hoşnut etmek ve şehveti kontrol altında tutmak içindir. Resûl-i Ekrem'in, Allah Teâlâ'nın zâtına yönelik olan muhabbeti, Mevlâ'sının yüceliğini görme ve O'nun huzûrunda kulluğunu arzetme sevdâsıdır. İşte bu sebeple o, sözünü ettiğimiz bu iki sevgiyi ve iki durumu birbirinden ayırmış ve "En büyük sevinci namazda duymam sağlandı." buyurmuştur.[2]

Peygamber aleyhisselâm, kadınların fitnesinden korunma bakımından Hz. Yahyâ ve Hz. İsâ ile eşit konumdadır; kadınlarla evlenip onların haklarını gözetmesi ise onun diğerlerine üstün yanıdır.

---

1. Hadisin tamamı şöyledir: "Bana dünyadan kadın ve güzel koku sevdirildi. En büyük sevinci namazda duymam sağlandı." (Nesâî, İşretü'n-nisâ 1, nr. 3949-3950; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 128).
2. Nesâî, İşretü'n-nisâ 1, nr. 3391-92; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 128.

Kırk Erkek Gücü

Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem'e evlilik için gerekli olan güç ve kuvveti, hattâ bu konuda daha fazlasını bağışlamış; bu sebeple de ona, başkalarına vermediği derecede çok kadınla evlenme izni vermiştir.

Enes ibni Mâlik radıyallahu anhdan (v. 93/711) rivâyet olunduğuna göre, Peygamber aleyhisselâm gecenin veya gündüzün bir vaktinde, on bir hanımını da onlarla beraber olmak için ziyaret ederdi. Enes bu konuda şunu da söyledi: "Biz sahâbîler, aramızda Resûl-i Ekrem'e, cinsel bakımdan otuz erkek gücü verildiğini konuşurduk." demiştir.[1]

> *Sahîh-i Buhârî*'deki bu rivâyete göre, tâbiîn âlimlerinden Katâde bin Diâme es-Sedûsî, Enes'in: "Peygamber aleyhisselâm gecenin veya gündüzün bir vaktinde, on bir hanımını da onlarla beraber olmak için ziyâret ederdi." dediğini duyunca, ona: "Peygamber aleyhisselâmın buna gücü yeter miydi ki?" diye sormuş, bunun üzerine Enes: "Biz aramızda ona otuz erkek gücü verildiğini konuşurduk." cevabını vermiştir. Yine *Sahîh-i Buhârî*'deki bir başka rivâyete göre Enes, o sırada Resûl-i Ekrem'in dokuz hanımla evli olduğunu söylemiştir.[2] Peygamber Efendimiz'in bu özelliğine başka bir açıdan işaret eden bir rivâyet de şöyledir: "Resûl-i Ekrem bir boy abdestiyle bütün hanımlarını dolaşırdı."[3]

Bu hadisin bir benzeri Resûl-i Ekrem'in hizmetkârı ve azatlı kölesi Ebû Râfi'den (v. 40/660) rivâyet edilmiştir.[4]

---

1. Buhârî, Gusl 12, nr. 268.
2. Buhârî, Gusl 24, nr. 284, Nikâh 4, 102, nr. 5067, 5215; Nesâî, Nikâh 1, nr. 3200.
3. Müslim, Hayz 28, nr. 309; Tirmizî, Tahâret 106, nr. 140.
4. Ebû Râfi' önceleri Peygamber Efendimiz'in amcası Hz. Abbâs'ın kölesiydi; Hz. Abbâs onu Resûl-i Ekrem'e hediye etti. Ebû Râfi' Bedir'den sonra yapılan gazvelerin hepsinde Resûl-i Ekrem'in yanında bulundu ve âilesine hizmet etti. Onun bir görevi de Fahr-i Âlem Efendimiz'in eşyalarını korumaktı. Ebû Râfi' şöyle demiştir: "Bir gün (bir gece) Nebiyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bütün hanımlarını, her birinin yanında ayrı ayrı boy abdesti alarak dolaşmıştı. Ona:
"Yâ Resûlallah!" dedim. "Hanımlarını ziyâret ettikten sonra bir defa boy abdesti alsan olmaz mı?" Şöyle buyurdu:
"Böylesi daha uygun, daha hoş, daha temizdir." (Ebû Dâvûd, Tahâret 85, nr. 219 ; İbni Mâce, Tahâret 102, nr. 590).

Tâbiîn âlimlerinden Tâvûs ibni Keysân[1] (v. 106/724) şöyle demiştir: "Peygamber aleyhisselâma kırk erkeğin cinsî kudreti verilmiştir." Bu rivâyetin bir benzeri de yine bir tâbiîn âlimi olan Safvân ibni Süleym'den[2] (v. 132/750) rivâyet edilmiştir.

Peygamber Efendimiz'in hizmetkârı Selmâ[3] şöyle demiştir: "Nebiyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bir gece dokuz hanımını da ayrı ayrı ziyaret etti ve her birinin yanında, diğerine gitmeden boy abdesti aldı ve "Böylesi daha hoş ve daha temizdir." buyurdu.[4]

Hz. Süleymân: "Ben bu gece yüz veya doksan dokuz eşimle ilişkide bulunacağım." demiş ve dediğini de yapmıştı.

> Hadisin tamamı şöyledir: "Dâvûd peygamberin oğlu Hz. Süleymân: 'Bu gece yüz veya doksan dokuz[5] karımla ilişkide bulunacağım. Her biri de Allah yolunda cihâd edecek birer yiğit doğuracak' demişti. Arkadaşı (veya melek) ona: "İnşallah" demesini tavsiye etmiş, fakat o inşallah demeyi unutmuştu. İşte bu yüzden o kadınlardan sadece biri hâmile kalmış, o da sakat bir çocuk doğurmuştu. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bunları söyledikten sonra: "Eğer Süleymân peygamber inşallah deseydi, o kadınlardan her biri Allah yolunda savaşacak bir yiğit doğururdu." buyurmuştur.[6]

Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümâ şöyle demiştir: "Hz. Süleymân'ın belinde yüz (veya doksan dokuz) erkeğin erlik suyu vardı. Onun 300 karısı, 300 de câriyesi bulunmaktaydı."[7]

1. Tâvûs, elli sahâbî ile görüşen ve rivâyetleri *Kütüb-i Sitte*'de bulunan Yemenli hadis hâfızı ve fakîhtir.
2. Safvân ibni Süleym hakkında bilgi için bk. II, 366.
3. Selmâ hakkında bilgi için bk. II, 332.
4. İbni Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 192-193. Yukarıda geçen Ebû Râfi' rivâyetinin kaynaklarına bakınız.
5. Bazı rivâyetlerde "yetmiş" (Buhârî, Enbiyâ 40, nr. 3424, Keffârât 9, nr. 6720; Müslim, Eymân 23, nr. 1654), bazı rivâyetlerde ise "altmış" (Buhârî, Tevhîd 31, nr. 6769; Müslim, Eymân 22, nr. 1654).
6. Buhârî, Cihâd 23, nr. 2819, Nikâh 119, nr. 5242; Müslim, Eymân 22-25, nr. 1654). Konu hakkında geniş bilgi için bk. III, 161-165.
7. Süyûtî; İbni Cerîr et-Taberî'in, *Câmi'u'l-beyân* adlı tefsîrinde bunun İbni Abbâs'ın

Müfessir Ebû Bekir Nakkâş[1] (v. 351/962) ve daha başkaları Hz. Süleymân'ın 700 karısı, 300 de câriyesi olduğunu söylemişlerdir.[2]

Zühdüne ve elinin emeği ile geçinmesine rağmen Dâvûd aleyhisselâmın da doksan dokuz karısı vardı;[3] Ûriyâ'nın karısı ile evlenince[4] eşlerinin sayısı 100'e ulaşmıştı. Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'de bu olaya: "Bu benim kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu, benim ise bir koyunum var. Buna rağmen 'O tek koyunu da bana ver' dedi ve tartışmada bana baskın çıktı."[5] âyetiyle işaret buyurmuştur.

Enes ibni Mâlik radıyallahu anhın rivâyetine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «فُضِّلْتُ عَلَى النَّاسِ بِأَرْبَعٍ: بِالسَّخَاءِ، وَالشَّجَاعَةِ، وَكَثْرَةِ الْجِمَاعِ، وَقُوَّةِ الْبَطْشِ» "Allah beni dört özelliğimle bütün insanlara üstün tuttu: Bunlar da cömertlik, cesâret, cinsî kudret, düşmanlarıma karşı güç ve kuvvet kullanmak."[6]

b) İtibar sahibi olmak

İtibar sahibi olmak, hem âlimlere hem de geleneklere göre pek değer-

---

sözü olduğunu belirttiğini kaydetmektedir (*Menâhilü's-safâ*, s. 56, nr. 147; Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, II, 567).

1. Ebû Bekir Nakkâş hakkında bilgi için bk. I, 107.
2. Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), II, 644, nr. 4141.
3. Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Hiç kimse el emeği ile kazandığından daha hayırlı bir şey yememiştir. Allah'ın nebîsi Dâvûd aleyhisselâm da elinin emeğiyle geçinirdi" (Buhârî, Büyû' 15, nr. 2072).
4. Bu evlenme olayı hakkında çeşitli rivâyetler vardır. Bunlardan biri şöyledir: Hz. Dâvûd; Ûriyâ adlı bir kimsenin evleneceği kadınla, muhtemelen onu bu evlilikten vazgeçirmek sûretiyle, kendisi evlenmişti. Diğer rivâyete göre, Hz. Dâvûd, Ûriyâ'nın ölümünden sonra onun karısını görüp güzelliğine hayran kalmış ve onunla evlenmiştir. "Günah" diye anılan bu olay, Esâsen günah değildi; "Ebrârın hasenâtı, mukarrabînin seyyiâtıdır" kabilinden bir şeydi. Bu olay üzerine Allah Teâlâ Hz. Dâvûd'a iki melek göndermiş, doksan dokuz eşiyle yetinmemesi dolayısıyla yukarıdaki âyet-i kerîmede anlatılan olayla onu uyarmış, o da yaptığına pişman olmuştu. (Aliyyü'l-Kârî, *Şerhu'ş-Şifâ*, I, 213, 330). Bu konuyla ilgili olarak *Şifâ-i Şerîf Şerhi*'nin ikinci cildinde, (bk. III, 116) müellifimiz şunları söylemiştir: "Abdullah ibni Abbâs ve Abdullah ibni Mes'ûd şöyle demişlerdir: "Söylendiğine göre Dâvûd aleyhisselâm, ümmetinden bir adama: 'Karını boşa da onunla ben evleneyim' demiş, bu yüzden Allah Teâlâ da onu ikaz edip uyarmış, peygamberinin dünyevî şeylere kendini kaptırmasını doğru bulmadığını belirtmiştir. Dâvûd peygamber hakkında nakledilen pek çok haberden kabul edilebilecek olan işte budur."
5. Sâd 38/23.
6. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* (İvezullah), VII, 49, nr. 6816; Heysemî, *Mecma'u'l-bahreyn* (Abdülkuddûs), VI, 157, nr. 3529.

li bir özelliktir. İnsan itibâr sahibi oluşu nispetinde gönüllerde yer tutar. Allah Teâlâ Hz. Îsâ aleyhisselâm hakkında şöyle buyurmuştur: "O, dünyada da âhirette de itibârlıdır."[1] Fakat itibâr sahibi olmanın tehlikesi büyüktür; bazılarının âhiretine zarar verir. İşte bu yüzden bazıları onu kötülemiş, insanlar tarafından tanınıp bilinmemeyi daha değerli görmüşlerdir.

Nitekim adı sanı bilinmemek dinde makbûl,[2] tanınıp anılmak ise kötü görülmüştür.

Gönüllerdeki Yeri

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem peygamberlikten önce de sonra da Câhiliye devri mensuplarının gözünde şeref ve itibâr sahibiydi; onun gönüllerde yüksek bir yeri ve değeri vardı. Onlar, Resûl-i Ekremin getirdiği dini yalanlıyor, ashâbına işkence ediyor, hattâ kendisine gizlice tuzaklar hazırlıyor, fakat kendisiyle yüzyüze geldikleri zaman ona saygı gösterip isteğini karşılıyorlardı. Bu mânadaki olayların bir kısmı ileride yeri gelince zikredilecektir.

Daha önceleri Peygamber aleyhisselâmı görmeyenler onu görünce çekinme ve korku hissiyle karışık bir saygı duyarlardı.

Hanım sahâbîlerden Mahreme kızı Kayle'den rivâyet edildiğine göre, o Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemi görür görmez irkilip titremiş, Allah'ın Elçisi de ona: «يَا مَسْكِينَةُ! عَلَيْكِ السَّكِينَةَ» "Zavallı! Kendine gel!" buyurmuştu.[3]

Ebû Mes'ûd el-Ensârî[4] radıyallahu anhdan rivâyet edildiğine göre bir adam Peygamber Efendimiz'in huzûrunda dururken korkuya kapıldı.

1. Âl-i İmrân 3/45.
2. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, insanlar arasında önemsenmeyen pek değerli kimseler bulunduğunu şöyle ifâde buyurdu: "Saçı başı dağınık, eli yüzü tozlu, kapılardan kovulmuş öyleleri vardır ki, 'bu şöyle olacak' diye yemin etseler, Allah onların dediğini yapar." (Müslim, Birr 138, Cennet 48).
3. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), XXV, 9, nr. 1; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VI, 11. Mahreme kızı Kayle el-Anberiyye Peygamber Efendimiz'e hicret etmiş bir hanımdır. Resûl-i Ekrem'i ilk defa, kalçasının üstüne oturmuş, dizlerini dikmiş ve ellerini önden kavuşturmuş vaziyette otururken görmüştü. O anda hissettiklerini şöyle dile getirdi: "Onu böyle son derece mütevazi bir şekilde otururken görünce irkilip titredim." (Ebû Dâvûd, Edeb 22, nr. 4847; Buhârî, *el-Edebü'l-müfred* [Elbânî], s. 430, nr. 1178; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, V, 157, nr. 2124).
4. Bu sahâbî Ukbe bin Âmir olup hakkında bilgi için bk. I, 354.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem ona: «هَوِّنْ عَلَيْكَ، فَإِنِّي لَسْتُ بِمَلِكٍ» "Rahat ol! Ben kral değilim!" buyurdu.[1]

> Hadisin tamamı şöyledir: "Çünkü ben Kureyş'ten kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum."

Evet, o bir kral değildi, ama Allah Teâlâ'nın kendisine lütfettiği nübüvvet sebebiyle büyük bir değere sahipti; ona bahşedilen risâlet ile Cenâb-ı Hak'tan aldığını halka tebliğ etmek sûretiyle yüce bir makama erdi; diğer peygamberlere üstün tutularak dünyada kendisine büyük ikrâmlar sunuldu.[2] Bütün bunlar, bir insanın elde edebileceği en son mertebedir. Âhirette ise o "insanoğlunun efendisidir."[3]

Daha önce olduğu gibi bu bahiste de Peygamber Efendimiz'in yüce şânını işledik.

9. Yerine Göre Değişen Değerler

Hayatın üç vazgeçilmezinden üçüncüsünün değeri, yerine göre değişmesindedir, demiştik.

İnsanların değişik sebeplerle birbirine karşı övünüp iftihâr ettiği, birini diğerinden üstün tuttuğu şeyler de vardır. Zenginlik bunun en iyi örneğidir.

Zenginlik, başlı başına bir üstünlük sebebi olmamakla beraber, onun, istenen her şeyi elde etmeye ve insanı hedefine ulaştırmaya yaradığına inanan halk, zenginleri genellikle üstün kimseler zanneder.

Değerli Mal

Öte yandan insan, elindeki imkânı, hem kendi ihtiyaçlarını hem de kendisinden yardım isteyenlerin ihtiyaçlarını gidermek için harcarsa, mânevî değerler kazanma, insanların takdirini elde etme ve gönüllerde yer tutma yolunda sarfederse, işte o zaman halk nazarında malın mülkün bir mânası ve değeri olur.

1. İbni Mâce, Et'ime 30, nr. 3312; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, IV, 496, nr. 1876.
2. İsrâ ile Mi'râc'da kendisine bahşedilen dereceler gibi.
3. Müslim, Fezâil 3, nr. 2278; Tirmizî, Tefsîr 17/18, nr. 3148; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 2.

Gözü parada, pulda, menfaatte olan bazı kimseleri Peygamber Efendimiz'e tanıtan şu âyet-i kerîme bu durumu anlatmaktadır: "Onlardan bir kısmı da, sadakaların taksimi konusunda seni ayıplıyorlar. Kendilerine istedikleri verilse râzı olacaklar; verilmeyince hemen kızıveriyorlar."[1]

Peygamber Efendimiz de gözü maldan, paradan başka bir şey görmeyenleri şöyle anlatmıştır: "Dünya; evi olmayanın evi, malı olmayanın malıdır. Onu, aklı olmayanlar biriktirmek için uğraşıp durur."[2]

Burada şu hadîs-i şerîfi de hatırlamak uygun olur: "Âdemoğlu, malım malım deyip duruyor. Ey Âdemoğlu! Senin yiyip tükettiğin, giyip eskittiğin veya sadaka olarak verip sevap kazanmak üzere önden gönderdiğinden başka malın var mı ki?" [3]

İnsan, malını mülkünü iyilik yapmak için sarfeder, hayır yollarına harcar ve bu davranışıyla Allah'ın rızâsını kazanmayı ve âhiretini güzelleştirmeyi düşünürse, onun bu hareketi herkese göre ve her bakımdan faziletli bir davranış olur.

Bir kimse ne kadar cimri olur, malını harcanması gereken yerlere harcamaz, durmadan mal biriktirmeye çalışırsa, onun malı ne kadar çok olursa olsun yok demektir. Böyle bir mal, sahibinin itibârını azaltır. Onun doğru yola çıkmasını sağlamaz. Hattâ, sahibini cimrilik rezâletinin berbat çukuruna düşürür; değersiz bir kimse olarak görülüp horlanmasına sebep olur.

Burada şu hadîs-i şerîf de hatırlanmalıdır: "Her sabah iki melek iner. Biri: 'Ya Rabbî! İyilik edene harcadığı malın yerine yenisini ver', der. Diğeri de: 'Ya Rabbî! Cimrilik edenin malını telef et' diye bedduâ eder."[4]

1. Tevbe 9/58.
2. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, VI, 71; İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* (Hût), VII, 243, nr. 35707.
3. Müslim, Zühd 3, nr. 2958; Tirmizî, Zühd 31, nr. 2342, Tefsîr 102/1, nr. 3354; Nesâî, Vesâyâ 1, nr. 3615.
4. Buhârî, Zekât 27, nr. 1442; Müslim, Zekât 57, nr. 1010.

İnsanların mal mülk ile övünmesi; paranın pulun servete değer verenlerin gözünde kıymetli olması, bunların gerçek kıymetinden dolayı değil, onlar vasıtasıyla başka hedeflere ulaşıldığından, belli maksatlar için harcandığından dolayıdır.

Malını biriktiren kimse, onu yerli yerince harcamazsa, hayır yapmak ve Allah'ın rızâsını kazanmak için sarfetmezse o gerçek zengin değildir; onu aklı başında olan hiç kimse takdir edip övmez. Tam aksine o, mânevî bakımdan ebediyen fakir ve yoksuldur. Elindeki imkânlarla varması gereken hiçbir hedefe varamamıştır. İnsanı varması gereken yere götüren mal, onun kendi malı değildir. O kendi malının sahibi olmayıp, başkasının malının bekçisi durumundadır. Onun artık hiçbir malı yok demektir.

Parasını, Allah'ın rızâsını gözeterek hayırlı yerlere harcayan kimse ise, elinde mal ve mülk nâmına bir şey kalmasa bile, gerçek zengindir.

> "Siz hayır için birşey harcarsanız, Allah onun yerine yenisini verir. Çünkü O en hayırlı rızık vericidir."[1] âyeti buna işaret etmektedir. Peygamber Efendimiz de bu mânada: "Sâlih bir kişinin elindeki mal ne iyi maldır" buyurmuştur.[2]

Peygamberimiz Efendimiz'in mal konusundaki davranışına ve ahlâkına bir bakalım. Allah Teâlâ ona yeryüzünün hazinelerini bağışlamış, ülkelerin fethini nasip etmişti. Daha önce hiçbir peygambere ganimetler helâl kılınmadığı hâlde ona helâl kılınmıştı. Onun sağlığında Hicaz, Yemen ve bütün Arap yarımadası ile Suriye ve Irak topraklarının bir kısmı fethedilmişti. Bu fetihlerde elde edilen ganimetlerin beşte biri yani humus, gayri Müslimlerden alınan baş vergisi demek olan cizye ve zengin Müslümanlardan alınan zekât paraları o kadar çoktu ki, pek az kral dışında hiçbir hükümdar bile bu kadar parayı toplayamazdı. Bir de yabancı krallar Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme çeşitli hediyeler gönderirdi. Fakat o bütün bunlardan hiçbir şeyi, hattâ bunların tek bir dirhemini bile kendisi ve ailesi için almaz, onları harcanması gereken yerlere harcar, başkalarını zengin eder ve Müslümanları her bakımdan güçlendirirdi.

---

1. Sebe' 34/39.
2. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 197; İbni Hibbân, *es-Sahîh* (Arnaût), VIII, 6, nr. 3210.

Allah'ın Elçisi şöyle buyururdu: «مَا يَسُرُّنِي أَنَّ لِي أُحُدًا ذَهَبًا، يَبِيتُ عِنْدِي مِنْهُ دِينَارٌ إِلَّا دِينَارٌ أَرْصُدُهُ لِدَيْنٍ» "Yanımda şu Uhud dağı kadar altın olsa, bu beni sevindirmez. Borcumu ödemek için ayırdığımdan başka da yanımda bir dinar bulunarak üç gün geçmesini istemem."[1]

"İşte Şimdi Rahatladım"

Bir defasında Peygamber Efendimiz'e pek çok altın gelmişti; hepsini ihtiyaç sahiplerine verdi. Yanında bu paradan sadece altı dinar kaldı. Onu da hanımlarından birine emânet ettikten sonra istirahata çekildi. Fakat kendisini bir türlü uyku tutmadı. Yatağından kalktı, o parayı da dağıttıktan sonra "İşte şimdi rahatladım." buyurdu.[2]

Allah'ın Elçisi, ailesinin erzâkını temin etmek için aldığı bir miktar yiyecek karşılığında zırhını rehin bırakmış olduğu hâlde vefât etmişti.

> Hz. Âişe'nin haber verdiğine göre, demir zırhını, âilesinin yiyeceğini sağlamak için aldığı otuz ölçek arpa karşılığında bir Yahudi'ye rehin bırakmıştı.[3]

Yiyecek, giyecek ve evin ihtiyaçlarından mutlaka gerekli olanla yetinir, daha fazlasını istemezdi. Bulduğu elbiseyi giyerdi; altınla işlenmiş ipek giysileri huzûrunda bulunanlara dağıtır, orada bulunmayanların payını ayırır,[4] kendisi de çoğu zaman sarınıp örtündüğü bir kumaş (şemle), kaba dokunmuş bir elbise, çizgili kalın bir giysiyle yetinirdi. Çünkü pahalı elbiseler giyip süslenmek ve onlarla övünmek, insanın değerini ve şere-

1. Buhârî, İstikrâz 3, nr. 2389, Rikāk 14, nr. 6444, Temennî 2, nr. 7228; Müslim, Zekât 32, nr. 94.
2. İbni Sa'd, *et-Tabakātü'l-kübrā*, II, 237.
3. Buhârî, Büyû' 14, 33, 88, nr. 2067, 2096, 2200, Megāzî 86, 4467; Müslim, Müsâkāt 124-126, nr. 1603.
4. Bir defasında Peygamber Efendimiz'e altınla dokunmuş kıymetli kumaşlar hediye edilmişti. O da bir kısmını yanında bulunanlara dağıtmış, bir kısmını da orada olmayanlar için ayırmıştı. Sahâbeden Mekke Fethi'nde Müslüman olan Mahreme ibni Nevfel bunu duyunca, "Allah'ın Elçisi bu elbiselerden belki bize de bir şey verir" diye oğlu Misver'i yanına alarak Resûl-i Ekrem'in evine gitti ve oğluna Peygamber Efendimiz'i dışarı çağırmasını istedi. Oğlunun bundan çekindiğini görünce: "Oğlum! Peygamberimiz zorba değildir; seslen." dedi. Sert mizaçlı olduğu söylenen Mahreme'nin sesini duyan Resûl-i Ekrem, elindeki kıymetli elbiseyle dışarı çıktı ve "Bunu sana ayırdım, Mahreme!" buyurarak elbiseyi ona verdi (Buhârî, Farzu'l-humüs 11, nr. 3127, Hibe 19, nr. 2599, Libâs 12, 44, nr. 5800, 5862; Müslim, Zekât 129, 130, nr. 1058).

fini gösteren bir şey değildir; süslü elbiseler giymek daha çok kadınlara ait bir özelliktir.

Elbisenin iyisi, temiz olanı; çok pahalı ve çok da ucuz olmayanıdır.

Nasıl Giyinmeli?

Bir kimse, maddî durumu kendisine benzeyenlerin giydiği değerdeki elbiseyi giymelidir. Fakir, zenginlerin giydiğini giyerek gösterişe kalkışmamalı; zengin de fakirlerin giydiğini giyerek cimriliğini ortaya koymamalı; herkes içinde bulunduğu seviyeye söz getirmeyecek bir kıyafeti tercih etmelidir.

Pahalı elbiseler giyip onlarla övünmeyi dinimiz kötü saymıştır. Aynı şekilde insanlar da giyim kuşamla böbürlenmeyi, malın mülkün çokluğuyla ve itibârlı oluşuyla övünmeyi hoş karşılamamışlardır. Evinin güzelliği, genişliği, ev eşyasının, hizmetçilerinin ve binitlerinin çokluğu ile övünmek de böyle hoş olmayan ve yadırganan bir şeydir.

Bir kimse bütün yeryüzüne sahip olsa da, zühdü yani âhireti dünyaya tercih ettiği için, önüne getirilen ganimetleri, cizyeleri, zekâtları elinin tersiyle bir kenara itse, o kimse maddî yönden üstün bir değere sahip olur ve -şâyet övülmek bir değer ise- övülmeyi hak eder.

> Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme bir adam geldi ve:
>
> "Yâ Resûlallah! Bana, yaptığım zaman hem Allah'ın hem de insanların beni seveceği bir iş söyle" dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
>
> "Dünya ve dünyalıklara önem verme, Allah seni sevsin; halkın elinde olana göz dikme, insanlar seni sevsin" buyurdu.[1]

İşte bizim Peygamberimiz dünya malına önem vemeyip ona iltifat etmediği, eline geçen dünyalığı sarfedilmesi gereken yerlere harcadığı için övülmeyi hak etmiştir.

---

1. İbni Mâce, Zühd 1, nr. 4102.

10. Peygamber Efendimiz'in Güzel Ahlâkı

Özel bir gayretle elde edilen güzel ahlâka ve üstün edebe sahip olanları, hattâ bu ahlâk ve edepten sadece birine sahip olanı aklı başında olan herkes beğenip takdir eder.

Din ise güzel ahlâka ve edebe büyük değer verir, Müslümanların bu ahlâk ve edebi kazanmasını emreder, bunlara sahip olanlara sonsuz bahtiyârlık va'deder. Güzel huy ve edebin bir kısmını peygamberlerin özelliklerinden sayar ve onlara "güzel ahlâk" adını verir.

> Peygamber Efendimiz'in şu hadisi bunun örneklerinden biridir: "İyi bir hâl, iyi bir tavır ve ölçülü davranmak peygamberliğin yirmi beşte biridir."[1] Yani Allah Teâlâ bu huyları peygamberlerine vermiştir.

Güzel Ahlâk Nedir?

Güzel ahlâk; nefsin güçlerinin ve özelliklerinin ölçülü olması, iki aşırı uca meyletmeden orta yolu tutmasıdır.

> Nefsin üç gücü vardır: **Birincisi** konuşma gücüdür. Bunun aşırısı cerbeze (kurnazlık, hîlekârlık), gereğinden azı gabâvet (bönlük), orta derecesi hikmettir. **İkincisi** şehvet gücüdür. Bunun aşırısı fücûr (ahlâk kurallarına aykırı yaşama), gereğinden azı cümûd (donuk olma), orta derecesi iffettir. **Üçüncüsü** ise gazap gücüdür. Bunun aşırısı tehevvür (öfkelenme), gereğinden azı cübn (korkaklık), orta derecesi şecâat (yiğitlik)tir.

Bütün bu güzel huyların tamamı, en mükemmel ve son derece ölçülü bir şekilde Peygamber Efendimiz'de bulunmaktaydı. İşte bundan dolayı Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem Efendimiz'i överek ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ "Şüphesiz ki sen pek büyük bir ahlâka sahipsin"[2] buyurdu.

Hz. Âişe radıyallahu anhâ şöyle demiştir: "Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin ahlâkı Kur'an'dı. Cenâb-ı Hakk'ın hoşnut olduğu şeyden hoşnut olur, hoşnut olmadığı şeyden de hoşnut olmazdı."[3]

---

1. Ebû Dâvûd, Edeb 2, nr. 4476.
2. Kalem 68/4.
3. Hadisin "Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin ahlâkı Kur'ân'dı" ifâdesi için bk.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

«بُعِثْتُ لِأُتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ» "Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim."[1]

Enes ibni Mâlik radıyallahu anh: "Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem insanların en güzel ahlâklısı idi." demiştir.[2] Bu hadisin bir benzeri de Hz. Ali radıyallahu anhdan rivâyet edilmiştir.

Ele aldığı konuları derinlemesine araştırıp inceleyen âlimlerin belirttiğine göre güzel ahlâk Resûlullah'ın tabiatında ve yaratılışında vardı. O güzel ahlâkı özel bir gayretle, çalışıp çabalamakla elde etmemiş, bunu ona Cenâb-ı Hak bağışlayıp ikrâm etmişti.

Peygamberler ve Güzel Ahlâk

Diğer peygamberler için de durum böyledir. Onların çocukluktan, peygamber oluncaya kadar geçen hayatlarını inceleyenler, bunun böyle olduğunu görürler. Allah'ın selâmı onların üzerine olsun Hz İsâ, Hz. Mûsâ, Hz. Yahyâ, Hz. Süleymân ve diğer peygamberlerin hâlinin böyle olduğu bilinmektedir. Allah Teâlâ, onları bu güzel ahlâk ile yaratmış, ilim ve hikmeti onlara yaratılışlarından itibâren vermiştir. Nitekim Yahyâ aleyhisselâm hakkında: "Ve ona daha küçük bir çocukken ilim ve hikmet verdik"[3] buyurmuştur. Müfessirler bu âyeti, Yahyâ aleyhisselâma ilâhî kitap bilgisinin daha çocukken verildiği şeklinde açıklamışlardır.

Yahyâ Peygamber Çocukken

Yemenli muhaddis Ma'mer ibni Râşid[4] (v. 153/770) şöyle dedi: "Yahyâ

Müslim, Müsâfirîn 139, nr. 746; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 2, nr. 1602. "Cenâb-ı Hakk'ın hoşnut olduğu şeyden hoşnut olur, hoşnut olmadığı şeyden de hoşnut olmazdı." ifâdesi için bk. Kelâbâzî, *Me'âni'l-ahbâr*, s. 336.

1. Mâlik, *el-Muvatta'*, Hüsnü'l-huluk 8; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 381; Buhârî, *el-Edebü'l-müfred* (Elbânî), s. 100, nr. 273; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VIII, 188, IX, 15.
2. Buhârî, Edeb 112, nr. 6203; Müslim, Mesâcid 267, nr. 659, Edeb 30, nr. 2150; Ebû Dâvûd, Edeb 1, nr. 4773; Tirmizî, Birr 69, nr. 2015.
3. Meryem 19/12.
4. Ma'mer ibni Râşid es-San'ânî, tebe-i tâbiîn nesline mensup bir hadis âlimi ve hâfızıdır. Onun önemli hocaları arasında İbni Şihâb ez-Zührî ile Hemmâm ibni Münebbih anılabilir. Talebeleri arasında da şöhretli hadis hâfızları bulunmaktadır. O, hadisteki derinliği yanında fakîhliği, kadılığı, tarihçiliği, tefsir ve kırâat ilmindeki şöhretiyle de bilinmekte-

aleyhisselâm daha iki veya üç yaşındayken çocuklar ona 'Niye bizimle oyun oynamıyorsun?' diye sorduklarında, onlara 'Ben oynamak için mi yaratıldım!?" diye cevap vermişti.[1]

"Yahyâ, Allah'ın 'ol' demesiyle dünyaya gelecek olan İsâ'nın peygamberliğini tasdik edecek."[2] âyetinin tefsirinde şöyle denmiştir: Yahyâ daha üç yaşında iken Hz. İsâ'nın peygamberliğini tasdik etmiş, onun Allah'ın kelimesi ve rûhu olduğunu söylemiştir.

> Bu gerçek, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle ifâde buyurulmaktadır: "Ey Ehl-i Kitap! Dininizde aşırı gitmeyin: Allah hakkında da gerçek olandan başkasını söylemeyin. Şüphesiz Meryem oğlu İsâ Mesîh Allah'ın Elçisi ve 'ol' emriyle Meryem'e ulaştırdığı kelimesidir ve O'ndan bir ruhtur."[3]

Hz. Îsâ Çocukken

Şöyle de söylenmiştir: Yahyâ aleyhisselâm daha annesinin karnında iken Hz. İsâ'nın peygamber olduğunu kabul etmiştir; çünkü Hz. Yahyâ'nın annesi Hz. Meryem'e: "Karnımdaki çocuğun, senin karnındaki çocuğun önünde eğilip onu selâmladığın hissediyorum." demişti.[4]

Allah Teâlâ, Hz. Meryem yavrusunu dünyaya getirirken, Hz İsâ'nın ona "Üzülme!" diye seslendiğini bildirmiştir. Âyete verilen bu mâna, "Alt tarafından biri ona 'üzülme!' diye seslendi"[5] âyetindeki "min tahtihâ" ibâresini, "Aşağıdaki ona 'üzülme' diye seslendi" anlamına gelecek biçimde "men tahtehâ "şeklinde okuyanlara göredir.[6] Buna göre Hz. Îsâ dünyaya gözünü açtığında annesine böyle seslenmiştir. Zâten Allah Teâlâ da, Hz. Îsâ'nın beşikte konuştuğunu şöyle ifâde buyurmuştur:

---

dir. Rivâyetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan Ma'mer'in günümüze gelen *el-Câmi* adlı eseri 1614 hadis ihtiva etmektedir.

1. Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, XVI, 55; Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl* (Sekkā), XI, 520, nr. 32425.
2. Âl-i İmrân 3/39.
3. Nisâ 4/171.
4. Hz. Meryem'in annesi Hanne ile Hz. Zekeriya'nın hanımı kardeşti. Dolayısıyla Hz. Îsâ ile Hz. Yahyâ teyze çocuklarıydı.
5. Meryem 19/24.
6. Bu mâna, bazı kırâat âlimlerinin âyetteki "min tahtihâ" ibâresini "men tahtehâ" şeklinde okumalarından elde edilmektedir.

"Bunun üzerine Meryem, çocuğu işâret etti. Onlar: "Beşikteki bir sabî ile nasıl konuşabiliriz?" dediler. O sabî dile gelerek: "Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum, O bana kitabı verdi ve beni peygamber yaptı."[1]

Hz. Süleymân Çocukken

Çocukken kendisine hikmet verilenlerden biri de Süleymân aleyhisselâmdır. Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de buna şöyle işaret buyurmaktadır:

"Dâvûd ve Süleymân'ı da hatırla! Hani o ikisi, halkın koyunlarının geceleyin girip zarar verdiği bir ekin tarlası hakkında hüküm veriyorlardı. Biz onların verdikleri hükme şâhit idik. Biz o dâvâyı Süleymân'a iyice öğrettik. Her birine hikmet ve ilim bağışladık."[2]

> Âyette işaret edilen olayın şöyle cereyan ettiği rivâyet edilmiştir: Bir adamın koyun sürüsü, geceleyin komşusunun bağına girip tahrip etmiş, bağ sahibi de olayı Hz. Dâvûd'a şikâyet etmişti. O da, bağa verilen zararın, koyunların kıymetine denk olduğunu görerek koyunların bağ sahibine verilmesine hükmetmiş, ancak oğlu Hz. Süleymân bu cezâyı ağır bularak babasına şöyle hükmedilmesini teklif etmişti: Bir süre için koyunlar bağ sahibine, bağ da koyun sahibine verilmelidir. Koyunların sahibi, zarar görmüş bağa bakıp eski hâline getirinceye kadar, bağın sahibi de koyunların sütünden, yününden, kuzularından faydalanmalı, bağ eski hâline geldikten sonra da herkes kendi malına sahip olmalıdır. Hz. Dâvûd, oğlunun teklif ettiği bu kararı daha doğru bularak kendi hükmünden vazgeçti.[3]

Hz. Süleymân'ın "ölüme mahkûm edilen kadın" ile "paylaşılmayan yavru" hakkında daha oyun çağında bir çocukken karar verdiği, babası Hz. Dâvûd'un da bu karara uyduğu, onun hikmetleri arasında zikredilmektedir.

1. Meryem 19/29-30.
2. Enbiyâ 21/78-79.
3. Abdürrezzâk, *el-Musannef* (A'zamî), X, 80-81, nr. 18433.

Hz. Süleymân'ın, henüz çocukken, "ölüme mahkûm edilen kadın" hakkında verdiği karar şöyledir: Hz. Dâvûd zamanında, İsrâiloğulları'nın ileri gelenlerinden dört kişi, güzel bir kadına sahip olmak istemiş, ancak kadın onların teklifini kabul etmemişti. Bu iffetli kadından intikam almak isteyen o kötü niyetli adamlar, Hz. Dâvûd'a başvurdular ve o kadının köpekle zina ettiğini ileri sürdüler. O da bu kadını ölüme mahkûm etti. O zamanlar henüz çocuk olan Hz. Süleymân, verdiği kararın doğru olmadığını babasına anlatabilmek için arkadaşlarıyla şöyle bir oyun sahneledi:

Dört çocuk, kadın kıyafetine soktukları bir arkadaşlarını yanlarına alıp kadı rolündeki Hz. Süleymân'a geldiler. Tıpkı Hz. Dâvûd'a anlattıkları olaydaki gibi yanlarındaki kadının bir köpekle beraber olduğunu ona söylediler. Bunun üzerine Hz. Süleymân, şikâyetçileri ayrı ayrı huzûruna çağırarak onlara köpeğin rengini sordu. Kimi onun beyaz, kimi siyah, kimi kırmızı, kimi de sarı renkte olduğunu söyledi. Bunun üzerine rol icâbı kadılık yapan Hz. Süleymân, iffetli olan o kadına iftirâ edildiğine karar vererek bu yalancı şikâyetçileri ölüme mahkûm etti.

Bu olay, Hz. Dâvûd'a anlatılınca, o da kadını şikâyet eden dört adamı ayrı ayrı huzûruna çağırıp onlara kadının zina ettiğini söyledikleri köpeğin rengini sordu. Her biri ayrı bir renk söyleyince, Hz. Dâvûd eski kararından vazgeçip bu müfterîleri ölüme mahkûm etti.[1]

"Paylaşılmayan yavru" kıssasını da Peygamber Efendimiz şöyle anlatmıştır: "Vaktiyle biri genç diğeri yaşlı iki kadın, yanlarında çocuklarıyla bir yere gidiyorlardı. Yolda bir kurt gelip kadınlardan birinin çocuğunu kapıp götürdü. Kadınlardan biri yol arkadaşına: "Kurt, senin çocuğunu kaptı." dedi. O da: "Hayır, senin çocuğunu kaptı." dedi. Kadınlar anlaşamayınca, dâvalarını hallet-

1. İbni Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk* (Amrî), XXII, 233.

mek üzere Dâvûd aleyhisselâma başvurdular. O da yaşlı kadını haklı görerek çocuğu ona verdi. Oradan ayrılan bu kadınlar Hz. Dâvûd'un oğlu Süleymân aleyhisselâma giderek, meseleyi bir de ona anlattılar. Hz. Süleymân: "Bana bıçağı getirin de çocuğu ikiye bölerek aranızda paylaştırayım!" dedi. O zaman genç kadın: "Allah aşkına sakın böyle bir şey yapma! Çocuk onundur." dedi. Bunun üzerine Hz. Süleymân, çocuğun bu genç kadına ait olduğunu söyledi."[1]

Müfessir İbni Cerîr et-Taberî[2] (v. 310/922), Hz. Süleymân'a hükümdarlık verildiğinde onun on iki yaşında olduğunu söylemektedir.

Hz. Mûsâ ve İbrâhim Çocukken

Hz. Mûsâ'nın Firavun'la olan kıssası ve onun daha çocukken Firavun'un sakalını tutup çekmesi olayı da böyledir.

Tâbiîn müfessirlerinden Mücâhid ibni Cebr[3] (v. 102/720) ve diğer müfessirler: "Andolsun ki Biz daha önce İbrâhim'e de, doğru yolu bulmasını sağlayacak bir sağduyu ve olgunluk vermiştik."[4] âyetini "Biz ona daha çocukken doğru yolu göstermiştik." diye yorumlamışlardır.

Sûfî muhaddis ve müfessir İbni Atâ[5] (v. 309/922), bu âyeti, "Allah Teâlâ İbrâhim aleyhisselâmı daha onun vücûdunu yaratmadan önce, ruhlar âleminde iken peygamber seçmiş." şeklinde açıklamıştır.

Bu konuda bazı âlimler şöyle demiştir:

"İbrâhim aleyhisselâm dünyaya gelince, Allah Teâlâ ona, Cenâb-ı Hakk'ı kalbiyle bilmesini ve O'nu diliyle zikretmesini emreden bir melek

1. Buhârî, Enbiyâ 40, nr. 3427, Ferâiz 30, nr. 6769; Müslim, Akdıye 20, nr. 1720; Nesâî, Âdâbü'l-kudât 14, nr. 5404.
2. Muhammed ibni Cerîr et-Taberî, devrinin en ünlü âlimi, müctehid, müfessir ve tarihçidir. En ünlü eserleri arasında otuz cilt hâlinde yayımlanan *Câmiü'l-beyân fî tefsiri'l-Kur'ân* adlı tefsiri ile on bir cilt hâlinde yayımlanan *Tarihü'l-ümem ve'l-müluk* adlı tarihi anılabilir. Onun kırk yıl boyunca hergün kırk varak yani seksen sayfa yazdığı söylenmektedir.
3. Mücâhid ibni Cebr hakkında bilgi için bk. I, 89.
4. Enbiyâ 21/51.
5. Ebü'l-Abbâs Ahmed ibni Muhammed ibni Sehl el-Bağdâdî hakkında bilgi için bk. I, 82.

gönderdi. O da meleğin sözünü dinleyip kabul ettiğini göstermek üzere: "Derhal yaptım" dedi. "yaparım" demedi. Âyette sözü edilen sağduyu ve olgunluk işte budur."

Yine bazı âlimler şöyle demiştir:

Hz. İbrâhim ateşe atıldığında daha on altı yaşındaydı.

İshâk aleyhisselâm kurban edilmekle imtihân edildiğinde yedi yaşındaydı.

> Allah için kurban edilen çocuğun Hz. İshâk olduğuna dâir rivâyetler bulunmakla beraber, kurban edilmekle imtihân edilen peygamberin Hz. İsmâil olduğuna dâir rivâyetler daha sahîhtir.

Hz. İbrâhim yıldıza, aya, güneşe bakarak Allah'ın varlığını aradığında on beş aylıktı.

Hz. Yûsuf Vahiy Aldığında

Yine bu konuda nakledilen haberlerden biri de şudur: Hz. Yûsuf'u kardeşleri kuyuya atmayı düşündükleri zaman, Allah Teâlâ ona: "Elbette bir gün gelecek, sen onlara, hiç beklemedikleri bir sırada bu yaptıklarını anlatacaksın."[1] diye vahyettiğinde o daha çocuktu.

Peygamberlerin çocukken ilâhî lütuflara nâil olmalarıyla ilgili buna benzer daha başka haberler de bulunmaktadır.

Peygamberimiz Çocukken

Siyer âlimleri şöyle kaydetmişlerdir: Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin annesi Vehb kızı Hz. Âmine'nin haber verdiğine göre, Peygamber Efendimiz doğduğu zaman, ellerini yere dayamış, başını göğe kaldırmış vaziyette doğmuştu.[2]

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bir hadisinde şöyle buyurdu:

1. Yûsuf 12/15.
2. Ebû Ya'lâ el-Mevsılî, *Müsned* (Esed), XIII, 97, nr. 7163; İbni Hibbân, *es-Sahîh* (Arnaût), XIV, 247, nr. 6335; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VIII, 221.

«لَمَّا نَشَأْتُ، بُغِّضَتْ إِلَيَّ الْأَوْثَانُ، وَبُغِّضَ إِلَيَّ الشِّعْرُ» "Doğru ile yanlışı birbirinden ayıracak yaşa geldiğimde, bütün putlardan nefret etmeye başladım. Şiirden de hoşlanmaz oldum."[1]

İslâmiyet; konusu ahlâk ve fazilet olan, iyi ve güzel şeyleri ele alan şiirleri dinlemeyi ve söylemeyi uygun görmüştür. Peygamber Efendimiz birtakım ahlâksızca duyguları öne çıkaran şiirler hakkında: "Birinizin içinin irinle dolması, şiirle dolmasından daha hayırlıdır." buyurmuştur.[2]

Kur'ân-ı Kerîm de böylesi şâirlerin hiçbir ölçüye bağlı olmadan şiirler söylediklerine, bir gün övdüklerini başka bir gün yerdiklerine işaret ederek onları şöyle kınamaktadır:

"Şâirlere ise yoldan çıkmış azgınlar tâbi olurlar. Görmez misin onlar her türlü vâdide şaşkın şaşkın dolaşırlar. Ve yapmayacakları şeyleri söylerler. Ancak iman edip sâlih ameller yapanlar, Allah'ı çok zikreden ve zulme uğradıktan sonra kendini savunanlar bu hükmün dışındadır."[3]

İyi şiirler hakkında da: "Öyle şiirler vardır ki, ayniyle hikmettir." buyurmuştur.[4]

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem kendi şâiri Hassân ibni Sâbit'e:

"Hassân! Aleyhimizde şiir söyleyen kâfirlere cevap ver!" buyurduktan sonra: "Allahım! Onu Rûhulkudüs ile destekle!" diye duâ etmiş ve Hassân'ı şiir söylemeye teşvik etmiştir.[5]

Bir başka gün yine ona:

1. İbni Hacer el-Askalânî, *el-Metâlibü'l-âliye* (A'zamî), IV, 172, nr. 4254.
2. Buhârî, Edeb 92, nr. 6155; Müslim, Şi'r 7-9, nr. 2257-7259.
3. Şuarâ 26/224-227.
4. Buhârî, Edeb 90, nr. 6146.
5. Buhârî, Salât 68, nr. 453, Bed'ü'l-halk 6, nr. 3212.

"Hassan, kâfirleri hicvet! Korkma, Cibrîl seninle beraberdir."[1] buyurmuştur.

Allah'ın Elçisi başka bir hadîsinde ise:

"Câhiliye devri halkının eğlencelerine katılmayı sadece iki defa istedim; fakat Cenâb-ı Hak beni bu eğlencelere katılmaktan korudu; ben de geri dönüp gittim." buyurdu.[2]

Bütün peygamberler çocukluk dönemlerinde böyle olmakla beraber, onların peygamberlikleri kesinleşip Cenâb-ı Hak kendilerini bu göreve seçtikten sonra, özel bir gayret harcamadan, bu makamın gerektirdiği o yüce ahlâkı kazanıp kemâl mertebesine varıncaya kadar, Allah Teâlâ'nın kendilerine yönelik lütfu birbiri ardından onlara gelmeye başlar ve ilâhî bilginin nûrları kalplerini aydınlatır. Nitekim Allah Teâlâ: "Mûsâ olgunluk çağına gelince, Biz ona olayların esasını kavrayıp adâletle hükmetme gücü ve bilgisi verdik."[3] buyurmuştur.

Burada Yûsuf aleyhisselâm hakkındaki şu âyet de hatırlanabilir: "Yûsuf olgunluk çağına girince, Biz, ona olayların esasını kavrayıp adâletle hükmetme gücü ve bilgisi verdik."[4]

Güzel Ahlâka Sahip İnsanlar

Hayatta, peygamber olmadığı hâlde, bu güzel ahlâkın, tamamına değilse de bir kısmına sahip olarak yaratılan kimseler görürüz. O kimseler, Allah Teâlâ'nın yardımıyla bu güzel huyların tamamına kolayca sahip olurlar. Nitekim Cenâb-ı Hakk'ın bazı çocukları güzel bir tavra, keskin bir zekâ ve anlayışa, doğru ve düzgün konuşmaya, cömert bir tabiata sahip olarak yarattığını, bazı çocukların da bunların aksi bir tabiata sahip olduğunu görürüz.

1. Buhârî, Bed'ü'l-halk 6, nr. 3213, Megâzî 30, nr. 4123-24; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 153, nr. 2486.
2. İbni Hibbân, *es-Sahîh* (Arnaût), XIV, 169-170, nr. 6272; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VIII, 226. Bu hadisin tamamı "Resûl-i Ekrem'in âdil, emin, iffetli ve doğru sözlu oluşu" bahsinde gelecektir bk. I, 293.
3. Kasas 28/14.
4. Yûsuf 12/22.

İnsan, yaratılıştan sahip olmadığı güzel huyları, özel gayretiyle ve çalışıp didinmesiyle elde edebilir; güzel olmayan huylarını düzeltebilir. Güzel ahlâkın yaratılıştan varolması ve sonradan kazanılmasına göre insanların huyları da birbirinden üstün veya aşağı olabilir. Ve "Herkes niçin yaratıldıysa onu kolayca elde eder."

> Bu söz, bir hadîs-i şerîfin son kısmıdır. Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Bakîü'l-ğarkad Kabristanı'nda bir cenâzenin defni için bulunuyorduk. Derken Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem elinde baston olduğu hâlde yanımıza gelip oturdu. Biz de çevresinde dizildik. Mübârek başını yere eğdi ve bastonuyla toprağa bir şeyler çizmeye başladı. Ardından da: "İçinizde, Cennet veya Cehennem'deki yeri önceden bilinmeyen bir kimse yoktur." buyurdu. Orada bulunanlar: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz âkıbetimizi ezeldeki o yazıya havâle edip çalışmayı bırakalım mı?" dediler. Resûl-i Ekrem de şöyle buyurdu: "Hayır, siz görevinizi mutlaka yapmaya bakın. Herkes niçin yaratıldıysa, onu kolayca elde eder."[1]

Doğuştan mı, Sonradan mı?

İnsanların huyları birbirinden farklı olduğu için selef âlimleri güzel ahlâkın doğuştan mı getirildiği, yoksa sonradan mı kazanıldığı hususunda ihtilâf etmişlerdir.

Müfessir İbni Cerîr et-Taberî (v. 310/922) bir selef âliminin: "İnsan güzel ahlâka doğuştan sahip olur." dediğini nakletmiş, kendisinin de kabul ettiği bu görüşü aynı zamanda sahâbeden Abdullah ibni Mes'ûd ile tâbiîn âlimlerinden Hasan-ı Basrî'den de rivâyet etmiştir. Fakat bu konuda doğru olan, önce de söylediğimiz gibi, ahlâkın bir kısmının doğuştan getirildiği, bir kısmının da sonradan kazanıldığı gerçeğidir.

Sa'd ibni Ebî Vakkâs[2] (v. 55/675) radıyallahu anh, Resûl-i Ekrem sallal-

1. Buhârî, Cenâiz 83, nr. 1362, Tefsîr 92/3-7, nr. 4945-49, Kader 4, nr. 6605, Tevhîd 54, nr. 7552; Müslim, Kader 6-8, nr. 2647.
2. Sa'd ibni Ebî Vakkâs, İslâmiyet ile ilk şereflenen sahâbîlerin beşincisi veya yedincisidir. Müslüman olduğu zaman daha on yedi yaşında bir delikanlıydı. Peygamber Efendimiz'in Cennet'le müjdelediği on sahâbîden biridir. Resûlullah'ın annesi Hz. Âmine'nin de

lahu aleyhi ve sellemin şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: «كُلُّ الْخِلَالِ يُطْبَعُ عَلَيْهَا الْمُؤْمِنُ، إِلَّا الْخِيَانَةَ وَالْكَذِبَ» "Mü'minde her huy bulunabilir, ama onda hıyânet ile yalancılık kesinlikle bulunmaz."[1]

Hz. Ömer radıyallahu anh şöyle demiştir: "Cesaret ve korkaklık, Allah Teâlâ'nın dilediği kimseye yaratırken verdiği huylardır."[2]

İnsanlara bahşedilen seçkin huylar ve pek değerli özellikler sayılamayacak kadar çoktur. Biz hepsine işaret etmekle beraber, bunların sadece belli başlılarını zikredecek ve Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin övgüye değer huy ve özelliklerini ayrı ayrı ele alacağız.

11. Resûl-i Ekrem'in Aklı

Güzel huyların esası, kaynağı ve merkezi akıldır. İlim ve bilgi akıldan doğar. Keskin görüş, doğru anlayış, hedefi iyi belirleme, gerçeğe uygun şekilde sonuç elde etme, cinsel duyguları kontrol altında tutma, insanları en iyi şekilde yönetip işleri en uygun şekilde idare etme, erdemleri kazanıp kötülüklerden uzak durma, işte bütün bunlar hep akılla sağlanır.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz'in anlayıp kavrama yeteneğinin üstünlüğüne ve ilminin hiçbir insana nasip olmayan bir yücelikte olduğuna daha önce işaret etmiştik.[3]

---

mensup olduğu Kureyş'in Benî Zühre kabilesinden olduğu için Efendimiz ona: "Benim dayım" diye iltifat ederdi.

Sa'd radıyallahu anh, Uhud Gazvesi'nde düşmana bin ok attı. Bu savaşta Resûl-i Kibriyâ Efendimiz ona bir yandan ok vermiş, bir yandan da: "Anam, babam sana fedâ olsun, ey Sa'd! At!" diye kendisini desteklemişti. O, bütün savaşlarda Resûl-i Ekrem'in yanında yer aldı.

Bu kahraman sahâbî, İran fâtihlerinin ilki, Kâdisiye Savaşı'nın başkumandanı, Kûfe şehrinin kurucusu ve bu şehrin ilk vâlisidir. Peygamber Efendimiz'den 215 hadis rivâyet etmiştir.

1. Ebû Ya'lâ el-Mevsılî, *Müsned* (Esed), II, 67-68, nr. 711; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, I, 92. Aynı hadisi Ebû Ümâme radıyallahu anh (Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, V, 252; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, I, 92) ve Abdullah ibni Ömer radıyallahu anh de rivâyet etmiştir (Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, I, 93).
2. Mâlik, *el-Muvatta'*, Cihâd 34. Bu sözün baş tarafı şöyledir: "Mü'minin üstünlüğü, takvâsıdır; dini, şerefidir; iyilik ve insanlığı ise ahlâkıdır."
3. Bakınız: I, 161

Aklının Üstünlüğünü Kavramak İçin

Peygamber aleyhisselâmın anlayıp kavrama yeteneğinin üstün olduğunu anlayabilmek ve ilminin yüceliğini görebilmek için onun yaşama üslûbunu, hayat tarzını, özlü sözlerini, güzel huylarını, eşi ve benzeri olmayan hayatını, sözlerindeki hikmetleri araştırmalıdır. Onun Tevrât, İncîl ve diğer ilâhî kitaplar hakkındaki bilgisini, hakîmlerin hikmetli sözleri, eski milletlerin ibretli hayatları ile başlarından geçen önemli olaylar hakkında söylediklerini bilmelidir. Atasözleri, toplum yönetimi, kanun ve kurallar, ahlâk ve edep esasları ve güzel huylara dâir ortaya koyduklarını dikkatlice incelemelidir. Bunlardan başka rüyâ tâbiri, hastalıkların tedavisi, hesap, ferâiz, soy bilgisi gibi ilimlere dâir buyruklarını görmelidir. İlim adamları, onun bu gibi konulara dâir buyruklarını ve tavsiyelerini kendilerine ilke edinmişlerdir.

İnşallah "Resûl-i Ekrem'in Mûcizeleri" bahsinde bunları ve daha başka konuları genişçe ele alacağız. Orada da görüleceği üzere, Allah'ın Elçisi bütün bu bilgileri bir hocadan faydalanmak veya eski milletlere ait kitapları okumak, onların âlimlerinden istifâde etmek sûretiyle değil, sadece Allah'ın lütfuyla elde etmiştir. Çünkü o, okuma yazma bilmediğinden bu konuları kimseden öğrenmemiştir. Cenâb-ı Hak onun kalbini ilim ve îmânla doldurmuş, yüce değerini mûcizelerle ortaya koymuş ve bilmediği, okumadığı şeyleri ona öğretip okutmuştur.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin durumu etraflıca araştırılıp incelendiği zaman, bütün bu hususlar mükemmel şekilde öğrenilir. Biz bütün bunlara dâir olup biten her şeyi enine boyuna anlatarak sözü uzatmayacağız. Çünkü Peygamber Efendimiz'le ilgili olaylar saymakla bitmeyeceği gibi, onların hepsini akılda tutmak da kimse için mümkün değildir.

Çok Şeyi Nasıl Biliyor?

Peygamber Efendimiz'in bildiklerinin çokluğu, onun anlayıp kavrama derecesinin genişliğine göredir. Fahr-i Cihân'ın derin bilgisine bir de Allah Teâlâ'nın ona öğrettiği daha önceki devirlerde olup biten şeylerin ve daha sonraki zamanlarda olacak hâdiselerin bilgisini ekleyince ve hele İsrâ ve Mi'râc'da gördüklerini de buna ilâve edince, akıllar onun bilgisinin genişliğini kavramaktan büsbütün âciz kalır. Cenâb-ı Hak bu konuda şöyle buyurmuştur: ﴿وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ، وَكَانَ فَضْلُ اللهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا﴾ "Çünkü

Allah sana kitabı indirdi, hikmeti verdi ve bilmediklerini öğretti. Allah'ın sana olan lütfu çok büyüktür."[1]

Akıllar, Allah Teâlâ'nın Peygamber aleyhisselâma ihsân ettiği bilgileri anlamaktan, diller onu anlatmaktan âcizdir.

12. Resûl-i Ekrem'in Hilmi, Sıkıntılara Tahammülü, Affı ve Sabrı

Şimdi de Peygamber Efendimiz'in hilmini, sıkıntılara tahammülünü, suçluları cezâlandırabilecekken onları affetmesini, kötülüklere sabretmesini görelim. Bu ifâdeler arasında fark vardır. Şöyle ki:

Hilim; kızmayı gerektiren bir durumda, vakar ve sükûnet göstermektir.

İhtimâl; Allah'tan gelen acılara dayanmak, diğer canlıların verdiği sıkıntılar karşısında kendine hâkim olmaktır.

Sabır da hilim ve ihtimâl mânasındadır.

Af ise, suçluyu cezâlandıracak gücü varken onu bağışlamaktır.

Bütün bunlar, Allah Teâlâ'nın Peygamber Efendimiz'e verdiği güzel huylardandır. Cenâb-ı Hak ona şöyle buyurmuştur:

﴿خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾ "Sen af yolunu tut, iyiliği emret, kendini bilmez câhillere aldırma!"[2]

Rivâyet edildiğine göre, bu âyet nâzil olunca Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, Cebrâil aleyhisselâma onun yorumunu sordu. O da "Her şeyi bilen Cenâb-ı Hakk'a sorayım." diyerek Allah Teâlâ'nın huzûruna gitti ve döndükten sonra şunu söyledi:

"Ey Muhammed! Allah Teâlâ sana, seninle ilgiyi kesenle ilgini kesmemeni, sana vermeyene senin vermeni, sana zulmedeni bağışlamanı emrediyor."[3]

---

1. Nisâ 4/113.
2. A'râf 7/199.
3. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* (İvezullah), I, 279, nr. 909; Heysemî, *Mecma'u'l-bahreyn* (Abdülkuddûs), V, 166-167, nr. 2856; İbni Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bârî*, VIII, 306, XIII, 259). Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 438'de hadisin şu rivâyeti vardır: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Faziletli amellerin en üstünü seninle ilgiyi kesenle ilgini kesmemen, sana vermeyene vermen, sana hakaret edeni bağışlamandır."

Konuyla İlgili Âyetler

Allah Teâlâ bu konularda Fahr-i Âlem sallallahu aleyhi ve selleme şöyle buyurmuştur:

﴿وَاصْبِرْ عَلَى مَآ أَصَابَكَ، إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ﴾ "Başına gelene sabret. İşte bunlar, azimli ve kararlı olunması gereken konulardandır."[1]

> Lokman aleyhisselâmın oğluna yaptığı bu nasihati Allah Teâlâ Peygamber Efendimiz'e de tavsiye etmektedir: Âyetin baş tarafı şöyledir: "Yavrum, namazı gerektiği şekilde kıl, iyiliği tavsiye et, kötülükten sakındırıp vazgeçirmeye çalış."

﴿فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ﴾ "Azim ve sebât sahibi peygamberler nasıl sabrettiyse, sen de sabret.»[2]

> "Azîm ve sebât sahibi peygamberler" beş tane olup şu âyet-i kerîme hepsini bir arada zikretmektedir: "Biz vaktiyle peygamberlerden söz almıştık: Senden, Nûh'tan, İbrâhim'den, Mûsâ'dan, Meryem oğlu Îsâ'dan. Onların hepsinden sağlam bir söz aldık."[3] Bu beş peygambere, "karşılaştıkları zorluklara ve sıkıntılara rağmen peygamberlik görevlerini üstün bir azim ve kararlılıkla eksiksiz yapmış kimseler" anlamında "ülü'l-azm" peygamber denir.

﴿وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا، أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللهُ لَكُمْ، وَاللهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ "Affetsinler, hoş görsünler. Siz, Allah'ın sizi affetmesini istemez misiniz? Allah çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir."[4]

﴿وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ﴾ "Bununla beraber, kim sabreder ve bağışlarsa, işte bu, azimli ve kararlı olunması gereken konulardandır."[5]

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin ne kadar hilim sahibi olduğu ve karşılaştığı sıkıntılara tahammül ettiği, bu konuda rivâyet edilen

1. Lokmân 31/17.
2. Ahkâf 46/35.
3. Ahzâb 33/7.
4. Nûr 24/22.
5. Şûrâ 42/43.

hadislerde görülmektedir. Esâsen Peygamberler dışındaki insanlar, ne kadar hilim sahibi olurlarsa olsunlar, kızgınlık hâlinde mutlaka açık verirler. Seyyid-i Kâinât Efendimiz ise kavminden ne kadar sıkıntı görürse o kadar sabreder, kendini bilmezlerin taşkınlığı karşısında sükûnet gösterirdi.

İntikam Almazdı

Âişe radıyallahu anhâ şöyle dedi:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem iki şeyden birini yapma konusunda serbest bırakıldığı zaman, günah olmadığı takdirde mutlaka onların en kolayını seçerdi. Yapılacak şey günah ise, ondan en uzak duran kendisi olurdu. Allah'ın yasakları çiğnenmediği sürece şahsı adına hiçbir şeyden dolayı intikam almamış; Allah'ın yasağı çiğnenmişse, onun cezâsını Allah adına mutlaka vermiştir."[1]

Bu konuda şu olay da zikredilmelidir:

Uhud Savaşı sırasında Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin dişi kırılıp da yüzü yaralanınca, bu hâl ashâbının pek gücüne gitti de Peygamber Efendimiz'e "Şu kâfirlere bedduâ etseniz!" dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

"Ben, insanları Allah'ın rahmetinden uzaklaştırmak için gönderilmedim. İnsanları Allah'ın yoluna dâvet etmek ve âlemlere rahmet olmak üzere gönderildim. Allahım! Kavmimi doğru yola ilet! Çünkü onlar (Senin birliğini, benim Peygamberliğimi) bilmiyorlar."[2]

> Uhud Gazvesi'nde, Peygamber Efendimiz'in sağ alt çenesindeki ön dişleriyle azıları arasındaki mübârek dişi, Sa'd ibni Ebî Vakkâs'ın kardeşi Utbe ibni Ebî Vakkâs'ın attığı

1. Buhârî, Menâkıb 23, nr. 3560, Edeb 80, nr. 6126 Hudûd 10, nr. 6786; Müslim, Fezâil 77, 78, nr. 2327.
2. Müslim, Cihâd 105, nr. 1792. Bu olay şu rivâyette daha geniş bir şekilde anlatılmaktadır:
   Sehl ibni Sa'd radıyallahu anha Resûl-i Ekrem'in Uhud günü yaralanmasını sordular. O da şunları söyledi:
   Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin yüzü yaralandı, dişi kırıldı ve başındaki miğfer parçalandı. Allah'ın Elçisi'nin kızı Hz. Fâtıma kanı yıkıyor, Hz. Ali de kalkanla yaranın üzerine su döküyordu. Hz. Fâtıma, suyun yarayı daha çok kanattığını görünce bir hasır parçasını yakıp külünü yaranın üzerine döktü. Böylece kan dindi." (Müslim, Cihâd 101, nr. 1790).

bir taşla kırılmıştı. "Dendân-ı Saâdet" veya "Dendân-ı Şerîf" diye anılan bu kırık diş, bugün Topkapı Sarayı Müzesi Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde korunmaktadır.

Yine Uhud günü, Abdullah ibni Kamie adlı kâfir de attığı bir taşla Fahr-i Cihân'ın mübârek yanağının üst tarafını yarmış, Resûlullah Efendimiz'in miğferinin iki halkası kırılıp bu yaraya saplanmıştı. Aşere-i mübeşşere'den olan Ebû Ubeyde bin Cerrâh, bu halkaları dişleriyle çıkarmaya çalışırken onun da iki ön dişi kırılmıştı. İbni Kamie ve başına gelenler için "Peygamberimize ve Diğer Peygamberlere Özel Dünyevî Hâller" bahsinin girişine bakınız bk. III, 195-199.

Hz. Ömer'in, Resûl-i Ekrem'e yapılan bu ezâlar üzerine, ona hitâben şöyle dediği rivâyet edilmektedir:

"Anam babam sana fedâ olsun ey Allah'ın Elçisi! Nuh aleyhisselâm kendi kavmine: "Yâ Rabbi! Yeryüzünde dolaşan tek bir kâfir bırakma!"[1] diye bedduâ etmişti. Şâyet sen de onun gibi bedduâ etseydin hepimiz helâk olup gitmiştik. Bu adamlar sırtına basmış,[2] yüzünü kanatmış, dişini kırmışken sen onlara bedduâ etmeyip 'Allahım! Kavmimi doğru yola ilet! Çünkü onlar (Senin birliğini, benim Peygamberliğimi) bilmiyorlar'[3] diye hayır duâ ettin."[4]

Kâfirlere Şefkati

Kıymetli okuyucu! Hz. Ömer'in bu sözüyle dile getirilen yüce erdeme, iyiliğe, güzel davranışa, düşmanına bile iyilik etmeye, sabır ve anlayışın yüce derecesine bakınız. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem kâfirlerin yaptığı kötülükler karşısında sükût etmekle kalmıyor, onları bağışlıyor;

1. Nuh 71/26.
2. Kâfirlerin ne bu savaşta veya ne de başka bir zaman Peygamber Efendimiz'in sırtına bastığı bilinmemektedir. Muhtemelen buradaki "sırta basma" ifâdesiyle, Ebû Cehil'in Mekke döneminde Kâbe civarında namaz kılan Resûl-i Ekrem'in sırtına deve işkembesi koydurtması olayı kastedilmektedir.
3. Buhârî, Cihâd 80, nr. 2903; Müslim, Cihâd 105, nr. 1792.
4. Hz. Ömer'in, Resûl-i Ekrem'in hayatından çeşitli kesitleri zikrettiği sözünün tamamı *İhyâu ulûmi'd-dîn*'de bulunmakta, Zeynüddin el-Irâkī de onların kaynaklarını hatırlatmaktadır (I, 309).

kendilerine acıyıp merhamet ediyor; "Allahım onları bağışla!", "Onları doğru yola ilet!" diye doğru yolu bulmaları için duâ ediyor ve onlara şefâatçi oluyor; bu kimselerden "kavmim" diye söz ederek kendilerine duyduğu şefkat ve merhameti dile getiriyor; dahası, "Çünkü bilmiyorlar" sözüyle de onların, hatâlarının bile farkında olmadıklarını belirtiyor.

Bir defasında ganimet taksim edilirken, adamın biri Peygamber-i Zîşân'a: "Yaptığın taksimde âdil davran! Bu taksimde Allah'ın rızâsı gözetilmemiştir." deyince, Resûl-i Ekrem taksimi adâletli yaptığını, ancak onun bunu farketmediğini söylemekle yetinmiş ve sabırlı olması yönünde kendisine telkinde bulunmuştu.[1] Ardından da o adama şunları söylemişti: "Yazıklar olsun sana! Ben âdil olmazsam adâleti başka kim gözetir. Eğer ben âdil davranmazsam mahvolup giderim." Sonra da o adamı öldürmek isteyen sahâbîlerine engel olmuştu.

> Bu cümleyi "Eğer ben âdil davranmazsam, âdil olmayan birinin ardından gittiğin için sen mahvolup gidersin" diye anlamak da mümkündür.
>
> Abdullah İbni Mes'ud radıyallahu anh, Fahr-i Cihân Efendimiz'in yaptığı taksime râzı olmayan adam hâdisesini şöyle anlatmıştır:
>
> Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Huneyn Savaşı'nda alman ganimetleri taksim ederken bazı kişilere diğerlerinden fazla hisse verdi. Akra' İbni Hâbis'e yüz deve, Uyeyne bin Hısn'a da bir o kadar verdi. Arapların ileri gelenlerine de o günkü taksimde biraz fazla pay verdi. Bunun üzerine bir kişi:
>
> "Vallahi bu taksim hak ve adâlete uygun değildir, Allah rızâsı da gözetilmemiştir!" dedi. Ben de:
>
> "Allah'a yemin ederim ki bunu ben Resûlullah'a söyleyeceğim." dedim. Gittim ve adamın söylediklerini Resûl-i Ekrem'e anlattım. Bunun üzerine, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin yüzü kızgınlığından dolayı kıpkırmızı kesildi ve:

1. Bir sonraki sayfada zikredilen hadis, Resûl-i Ekrem'in sabırlı olması yönünde kendisine telkinde bulunmasını daha açık şekilde dile getirmektedir.

"Allah ve Resûlü de adâlet etmezse, hiç kimse adâlet etmez." buyurdu. Sonra sözünü şöyle tamamladı: "Allah, Mûsâ peygambere rahmet etsin. O bundan daha ağır bir suçlamaya uğramıştı da sabretmişti."[1]

Peygamber Efendimiz'e bu münasebetsiz sözü söyleyenin Temîmoğullarından Zülhuvaysıra olduğu, onun bu sözüne çok öfkelenen Hz. Ömer'in (veya Hâlid ibni Velîd'in) onu ortadan kaldırmak için izin istediği, fakat Rahmet Peygamberi Efendimiz'in buna müsâade etmediği bilinmektedir.[2]

"Seni Elimden Kim Kurtaracak?"

Bir gazvede, herkesin öğle uykusuna yattığı bir sırada, Peygamber Efendimiz sahâbeden uzakta, tek başına bir ağacın altında öğle uykusuna yatmıştı. İşte o sırada Gavres ibni Hâris, Allah'ın Elçisi'ne suikast teşebbüsünde bulundu. Gavres ayakta, kılıcı elinde ve Peygamberler Sultanı'nın yanı başında bulunduğu sırada Efendimiz uyandı. Gavres ona:

"Seni benim elimden kim kurtaracak?" diye sordu.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

"Allah!" deyince, adamın elindeki kılıç yere düşüverdi.

Peygamber Efendimiz kılıcı aldı, bu defa o sordu:

"Seni benim elimden kim kurtaracak?" Gavres:

"İyi bir cezâlandırıcı ol!" diye söylendi.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem onu bağışlayıp serbest bıraktı.

Gavres arkadaşlarının yanına varınca şunu söyledi:

"Ben en hayırlı kişinin yanından geliyorum."[3]

Bu olay, hicretin dördüncü yılında yapılan Zâtürrikâ' Gazvesi'nde meydana geldi.

1. Buhârî, Edeb 53, nr. 3138; Müslim, Zekât 148, nr. 1064.
2. Buhârî, Menâkıb 25, nr. 3610; Müslim, Zekât 148, nr. 1064. Bu hadisin benzeri bir rivâyet için bk. III, 468.
3. Buhârî, Cihâd 84, 87, nr. 2910, 2913, Megāzî 31, 32, nr. 4135-4136; Müslim, Müsâfirîn 311, nr. 843, Fezâil 13, 14, nr. 843; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 364, 390.

Yukarıdaki kaynaklardan öğrendiğimize göre Câbir ibni Abdillah radıyallahu anh bu olayı şöyle anlattı:

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem ile bir seferden dönüyorduk. Öğle vakti ağaçlık, çalılık bir vâdide mola verdik. Askerler ağaçların altında gölgelenmek üzere çevreye dağılmıştı. Resûl-i Ekrem de kılıcını bir ağaca asarak dinlenmeye başlamıştı. Birazcık uyumuştuk ki, Resûl-i Ekrem'in bizi çağırdığını duyup yanına koştuk. Bir de baktık, yanında bir müşrik oturuyor. Bu adam, Peygamber Efendimiz uyurken ağaca asılı kılıcını almış. O sırada Resûl-i Ekrem uyanmış. Adam kılıcı çekerek sormuş:

"Benden korkuyor musun?"

"Hayır, korkmuyorum."

"Şimdi seni benim elimden kim kurtaracak?"

"Allah!"

Allah sözünü duyunca, adamın elindeki kılıç yere düşüvermiş. Bu defa Resûl-i Ekrem yerdeki kılıcı alarak adama sormuş:

"Peki, şimdi seni benim elimden kim kurtaracak?" Adam şöyle demiş:

"İyi bir cezâlandırıcı ol!" Allah'ın Elçisi ise adama:

"Allah'tan başka ilâh olmadığını, benim Allah'ın Elçisi olduğumu kabul eder misin?" diye sorunca,

"Hayır" demiş, "Kabul etmem! Ancak seninle savaşmamaya, seninle savaşacak bir topluluk içinde bulunmamaya söz veririm." Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bu adamı serbest bırakmış. O da arkadaşlarının yanma dönünce onlara:

"Ben en hayırlı kişinin yanından geliyorum." demiş.

Kimleri Affetmedi ki!

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in affetmesine dâir rivâyet edilen olayların en önemlisi, *Sahîh-i Buhârî* ve *Sahîh-i Müslim*'de geçtiği üzere, kendisini öldürmek için bir koyunu zehirlediğini itiraf eden Yahudi kadını bağışlamasıdır.

> Hayber'in fethinden sonra Yahudi bir kadın, Server-i Enbiyâ Efendimiz'i öldürmek istedi. Kızarttığı bir koyunun her tarafına zehir sürdü ve onu Resûl-i Ekrem Efendimiz'e hediye etti. Fahr-i Cihân Efendimiz ashâbıyla birlikte sofraya oturdu. İlk lokmayı ağzına attıktan sonra:
>
> "Koyundan elinizi çekiniz; o bana zehirli olduğunu haber verdi." diyerek arkadaşlarını uyardı. Fakat Bişr ibni Berâ bu koyundan bir lokma yediği için öldü. Yahudi kadını bulup getirdiler. Resûlullah ona bunu niçin yaptığını sorunca kadın:
>
> "Eğer gerçekten peygambersen, bu sana zarar vermeyecekti. Eğer peygamber değil de kralsan, insanları senden kurtarmış olacaktım." dedi. Peygamber Efendimiz'e: "Onu öldürelim mi?" diye sorduklarında buna izin vermedi. Kâinâtın Efendisi'nin o kadını Bişr ibni Berâ'nın ölümüne sebep olduğu için öldürttüğü de söylenmektedir. Allah'ın Sevgili Elçisi, Hayber'de yediği o lokmanın tesirini her zaman hissettiğini, o etin vefât edeceği sırada bile kendisini rahatsız ettiğini söylemiştir.[1]

Peygamber aleyhisselâm kendisine sihir yaptığı zaman Lebîd ibni A'sam'ı da azarlamadı. Bu işi Lebîd'in yaptığını Allah Teâlâ kendisine bildirdiği hâlde onu ne payladı ne de cezâlandırdı.

> Hz. Âişe radıyallahu anhânın anlattığına göre bir defasında Resûl-i Ekrem Efendimiz'e sihir yapılmış, bu yüzden de yapmadığı bir şeyi yaptığını sanmaya başlamış-

1. Buhârî, Hibe 28, nr. 2617, Cizye, nr. 3169, Tıb 55, nr. 5777; Müslim, Selâm 45, nr. 2190; Ebû Dâvûd, Diyât 6, nr. 4509; Dârimî, Mukaddime 11, nr. 68-70.

tı. Allah'ın Elçisi, kendisine âfiyet vermesi için Cenâb-ı Hakk'a durmadan duâ etti. Yine kendisinin ifâde buyurduğuna göre bir gün veya bir gece yanına iki kişi geldi (Bunlar Hz. Cebrâil ve Mîkâil idi). Biri başucuna, diğeri ayakucuna otururak ona sihir yapıldığını konuşmaya başladılar. Bu işi Yahudi asıllı münâfıklardan Lebîd ibni A'sam'ın bir tarak, saç ve sakal döküntüsü, erkek hurmanın kurumuş çiçek kapçığı ile yaptığını ve bunları Benî Zurayk topraklarında bulunan Zîervân (Zervan) kuyusuna attığını söylediler. Peygamber Efendimiz bazı sahâbîleri ile o kuyuya gitti ve kuyunun büsbütün kapatılmasını emretti. Allah Teâlâ da ona tekrar âfiyet verdi.[1]

Aynı şekilde Abdullah ibni Übey'i ve onun gibi münâfıkları da, Allah'ın Resûlü ve İslâmiyet aleyhinde söyledikleri kendisine haber verildiği hâlde yine de sorgulamadı. Onlardan bir kısmının öldürülmesini teklif eden sahâbîsine de "Hayır, Muhammed arkadaşlarını öldürüyor denmesini istemem." buyurdu.

Abdullah ibni Übey ibni Selûl münâfıkların reisiydi; Peygamberler Sultanı Efendimiz, Medine'yi şereflendirmeden önce, Hazrec kabilesinin de başkanıydı. Ve o günlerde Medine'nin idaresi kendisine verilmek üzereydi. Fakat Fahr-i Âlem Efendimiz Medine'ye gelince, onun plânları suya düştü. Hayâlleri gerçekleşmediği için de Resûl-i Ekrem'e diş biliyordu. Bedir Savaşı'nda Müslümanlar galip gelince baş olma ümidini büsbütün yitirdi. Fakat Müslüman olmuş görünmeyi tercih etti. Hicretin dokuzuncu yılında ölüp gidinceye kadar Peygamber Efendimiz'e kin besledi. Bu yüzden de bir yandan Medine'deki Yahudilerle, öte yandan Mekkeli müşriklerle işbirliği yaparak hep onun aleyhinde bulundu.

1. Buhârî, Bed'ü'l-halk 11, nr. 3268, Tıb 47, 49, 50, nr. 5763, 5765, 5766, Edeb 56, nr. 6063, Daavât 57, nr. 6391; Müslim, Tıb 43, nr. 2189.

Müstalikoğulları (Müreysî') Savaşı'ndan dönerken Muhâcirleri kastederek: "Allah'ın Resûlü'nün yanındakilere bir şey vermeyin ki dağılıp gitsinler!" diye onlara yardım edilmemesini söylemiş ve: "Medine'ye dönersek, üstün ve şerefli olanlar, aşağılık kimseleri oradan çıkaracak!"[1] diye içinde Müslümanlar aleyhinde besleyip durduğu kini ortaya dökmüştü. Onun sözleri Peygamber Efendimiz'e iletildiği zaman Hz. Ömer:

"Yâ Resûlallah! İzin ver de şu münafığın kellesini uçurayım" demiş, Resûl-i Ekrem de:

"Bırak şunu! Halk, Muhammed arkadaşlarını öldürüyor diye konuşmasın." buyurmuştu.[2]

Yine Müstalikoğulları Savaşı dönüşünde Hz. Âişe aleyhindeki iftirâyı ortaya atan ve yayan da bu münâfık idi. Oğlu Abdullah ise çok samimi bir Müslümandı. Bu münâfık öldüğü zaman oğlu Abdullah, belki babasına âhirette bir fayda sağlar ümidiyle Peygamber Efendimiz'den onu kefenlemek için gömleğini istediği zaman bile, Rahmet Peygamberi Efendimiz, belli ki Abdullah'ı üzmemek için, bu münâfık hakkında tek kelime söylemeden gömleğini çıkarıp verdi.[3]

Bedevînin Kabalığı

Enes ibni Mâlik radıyallahu anh (v. 93/711) şöyle demiştir:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin yanındaydım. O sırada üzerinde kenarları sert ve kalın bir hırka vardı. Bir bedevî Resûl-i Ekrem'in hırkasını sertçe çekti. Hırkanın sert yakası Peygamber Efendimiz'in boynuna oturdu. Sonra bedevî:

"Muhammed!" dedi. "Elinde bulunan Allah'a ait maldan şu iki deveme yiyecek yükle. Çünkü sen bana ne kendi malından, ne de babanın malından veriyorsun."

1. Münâfikûn 63/7-8.
2. Buhârî, Menâkıb 8, nr. 3518, Tefsîr 63/4-5, nr. 4904-4905; Müslim, Birr 63, nr. 2584.
3. Buhârî, Cenâiz 22, nr. 1269; Müslim, Münâfikîn 3, nr. 2774.

Allah'ın Elçisi ona cevap vermeyip: "Mal Allah'ın malıdır. Ben de O'nun kuluyum." buyurdu. Sonra aralarında şu konuşma geçti:

"Bak bedevî! Bana yaptığın bu hareketten dolayı sana kısas uygulanması gerekir."

"Hayır, olmaz."

"Niçin olmaz?"

"Çünkü sen kötülüğe kötülükle karşılık vermezsin."

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bu söze güldü. Sonra da bu bedevînin devesinin birine arpa, diğerine de hurma yüklenmesini emretti."[1]

Kimseye Vurmadı

Hz. Âişe radıyallahu anhâ şöyle demiştir:

"Allah Teâlâ'nın haram kıldığı şeylerden biri yapılmadıkça, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin kendisine yapılan bir haksızlığın intikamını aldığını hiç görmedim. Resûl-i Ekrem, Allah yolunda yapılan cihâd dışında hiç kimseye eliyle vurmamıştır. Onun ne bir hizmetçiye ne de bir kadına vurduğu görülmemiştir."[2]

Bir defasında Resûl-i Ekrem Efendimiz'e bir adamı yakalayıp getirdiler:

"Bu seni öldürmek istedi." dediler.

Adam çok korkmuştu. Resûlullah Efendimiz:

"Korkma! Korkma!" diye onu sâkinleştirdi. "Beni öldürmek istesen bile öldüremezsin." buyurdu.[3]

> Bu olayı sahâbeden Ca'de el-Cüşemî anlatmış, sözü geçen adamın kendi kabilesinden olduğunu söylemiştir. Peygamber Efendimiz'in kendinden emîn olarak "Beni öldürmek istesen bile öldüremezsin" buyurmasının da-

1. Hadis buradaki metne yakın ifâdelerle şu kaynaklarda yer almıştır: Buhârî, Farzü'l-humüs 19, nr. 3149, Libâs 18, nr. 5809, Edeb 68, nr. 6088; Müslim, Zekât 128, nr. 1057; Ebû Dâvûd, Edeb 1, nr. 4775; Nesâî, Kasâme, 24, nr. 4780.
2. Müslim, Fezâil 79, nr. 2328; Ebû Dâvûd, Edeb 4, nr. 4785-86.
3. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 471; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), II, 284, nr. 2183; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, II, 227.

yanağı: "Allah seni insanlardan koruyacaktır."[1] âyet-i kerîmesidir.

Yahudi Âlimin Onu Denemesi

Yahudi âlimi Zeyd ibni Sa'ne, henüz Müslüman olmadığı günlerde, Peygamber Efendimiz'e verdiği borcu istemeye gelmişti. Bu sırada Resûlullah Efendimiz'in yakasına yapışıp sırtındaki elbiseyi şiddetle çekmiş, ona ağır sözler söylemiş, üstelik: "Zâten siz Abdülmuttalipoğulları borçlarınızı hep geciktirirsiniz." demişti. Bunun üzerine Hz. Ömer, Zeyd'i şiddetle azarlayıp ona kendi üslûbuyla cevap vermişti.

Olayı tebessümle izleyen Peygamber aleyhisselâm Hz. Ömer'e:

"Ömer!" buyurdu. "Hem ben hem de bu zât senden daha farklı bir davranış beklemekteyiz. Sen bana, borcumu güzel bir şekilde ödememi söylemeliydin; ona da, alacağını daha uygun bir dille istemesini tavsiye etmeliydin." Sonra sözünü şöyle tamamladı: "Gerçi borcumun vâdesinin dolmasına daha üç gün vardı." Ardından Hz. Ömer'e dönerek Zeyd'e olan borcunu ödemesini, onu korkuttuğu için de kendisine kırk kilo fazla vermesini emretti.

Resûl-i Ekrem'in işte bu hilmi ve affı, Zeyd'in İslâmiyet'i kabul etmesine sebep oldu.

Zeyd şöyle derdi:

"Ben iki konu dışında Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemde peygamberlik alâmetlerini görmüştüm. Onda iki şeyin olup olmadığını denemek istiyordum. **Biri**, acaba kendisine karşı kaba davrananları bağışlıyor muydu? **Diğeri** de acaba kendisine yapılan kabalıklar arttıkça, hoşgörüsü de o nisbette artıyor muydu?"

Zeyd bunu denedi ve Peygamber aleyhisselâmın, kutsal kitaplarda yazılı özelliklere sahip olduğunu gördü.[2]

Bu kaynaklarda olay daha geniş bir şekilde anlatılmaktadır. Buna göre Zeyd ibni Sa'ne, beklenen peygamberin

1. Mâide 5/67.
2. İbni Hibbân, *es-Sahîh* (Arnaût), I, 521-524, nr. 288; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), V, 222-223, nr. 5147; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), III, 700-701, nr. 6547.

özelliklerine dâir Tevrât'ta yazılı bilgilerin Peygamber aleyhisselâmda bulunup bulunmadığını araştırıyordu. Bu özelliklerin çoğunu onda görmekle beraber, yukarıda kendisinin de belirttiği iki özelliğin onda bulunup bulunmadığını henüz tesbit edememişti. Allah'ın Elçisi'nin yeni Müslüman olan bir kabileye yiyecek yardımı yapmak için borç aradığını öğrenince, Peygamber Efendimiz'i denemek maksadıyla ona borç vermeyi kendisi teklif etmiş ve kızıp kızmayacağını öğrenmek için de alacağını zamanından önce istemişti. Zeyd ibni Sa'ne, Hz. Ömer'in o sıradaki hâlini şöyle anlatır:

"Dönüp Ömer'e baktım. Göğsünün körük gibi kabarıp indiğini görünce yüreğim ağzıma geldi. Ömer yüzüme sertçe bakarak:

'Ey Allah'ın düşmanı! Sen bu sözleri Resûlullah'a söylüyorsun öyle mi? Ona hem saygısız davranıyor, hem de edepsizce konuşuyorsun ha! Onu peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, şâyet Resûlullah sana borçlu olmasaydı, kelleni uçururdum.' diye bağırdı. Zeyd, aradığı özelliklerin Peygamber Efendimiz'de bulunduğunu gördü ve Müslüman oldu.[1]

Affı Çok, Öfkesi Az

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin hilmi, sabrı, suçluyu cezâlandırmaya gücü yeterken onu bağışlaması konularında burada sayılamayacak kadar çok hadîs-i şerîf vardır. Sahîh rivâyetleri ihtivâ eden kitaplardaki ve diğer güvenilir kaynaklardaki mânevî mütevâtir derecesine çıkan hadislerde, Peygamber Efendimiz'in, Kureyşlilerin merhametsizce davranışlarına ve Câhiliye halkının eziyetlerine karşı nasıl sabır gösterdiği anlatılmakta, Allah Teâlâ onu düşmanlarına gâlip getirip de onların âkıbetleri hakkında hüküm verinceye kadar onların sert ve kaba davranışlarına dayandığı ortaya konmaktadır.

1. Bu olay hakkında daha geniş bilgi için bk. M. Yaşar Kandemir, *İki Cihan Güneşi*, s. 139-142

Hâlbuki Kureyşliler, (Mekke'nin fethinde) Peygamber aleyhisselâmın, kesinlikle kendilerinin kökünü kazıyacağını, hepsini kılıçtan geçireceğini düşünüyordu; fakat o hepsini affedip bağışladı. Onlara:

"Size şimdi ne yapacağımı sanıyorsunuz?" diye sordu.

"Hayır ve iyilik bekliyoruz; çünkü sen asil kardeşsin, asil kardeşin oğlusun." dediler.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

"Size kardeşim Yûsuf'un, kardeşlerine dediğini söylüyorum. 'Bugün sizi azarlayıp kınamak yok. Allah sizi bağışlasın. O merhamet edenlerin en merhametlisidir."[1] "Haydi gidin, serbestsiniz."[2]

Enes ibni Mâlik radıyallahu anh şöyle demiştir:

(Mekke'nin fethedildiği günlerde) Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemi öldürmek için, sabah namazı vaktinde Ten'îm dağından[3] seksen kişi Mekke'ye indi ve hepsi birden yakalandı. Allah'ın Elçisi de hepsini serbest bıraktı. Bu olay üzerine şu âyet-i kerîme nâzil oldu:

﴿وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُم بِبَطْنِ مَكَّةَ مِن بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا﴾ "Sizi onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra Mekke'nin ortasında onların elini sizden, sizin elinizi onlardan çeken de O'dur. Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir."[4]

Resûl-i Ekrem aleyhinde ordular hazırlayan, Uhud Savaşı'nda amcası Hz. Hamza'nın katledilmesine ve bu savaşta şehid düşen Müslümanların çeşitli organlarının kesilmesine sebep olan Mekkeli müşriklerin lideri Ebû Süfyân, Mekke Fethi'nde Fahr-i Âlem Efendimiz'in huzûruna getirildiği zaman, Allah'ın Elçisi onu affetti ve kendisine:

"Vay sana Ebû Süfyân! Allah'tan başka ilâh olmadığını bilmenin daha zamanı gelmedi mi?" diye lâtîfe etti. O da:

---

1. Yûsuf 12/92.
2. Beyhakī, *es-Sünenü'l-kübrâ* (Atâ), IX, 118, nr. 18054; İbni Abdülber, *el-İstizkâr* (Atâ-Muavviz), V, 151-152.
3. Ten'im, Mekke'nin kuzeyinde, Medine yönünde ve Kâbe'ye 6,5 km. mesafede bir yerdir. Bu olay Mekke Fethi'nde meydana gelmiştir.
4. Fetih 48/24; Müslim, Cihâd 133, nr. 1808; Tirmizî, Tefsîr 48/3, nr. 4264; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 124, 290.

"Anam babam sana fedâ olsun! Sen ne çok hilim sahibi, düşmanlarına bile ne kadar lütufkâr ve kendine kötülük edenlere ne çok iyilik edensin!" demişti.[1]

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, nâdiren öfkelenen ve öfkesini de çok çabuk yenen bir insandı.

13. Resûl-i Ekrem'in Cömertliği ve İyilikseverliği

Cömertlik (kerem) ile iyilikseverlik (sehâ), bir de eliaçıklık (semâhat) terimlerin mânaları birbirine yakındır. Fakat bazı âlimler bunlar arasında ince farklar olduğunu söylemiştir. Buna göre:

Kerem (cömertlik); çok önemli ve faydalı yerlere gönül rızâsıyla vermek, harcamak anlamındadır. Buna, bir şeye kul köle olmaktan kurtulma anlamında hürriyet de denir; cömertlik, pintiliğin zıddıdır.

> Burada sözü edilen "hürriyet", cimriliğin esâretinden kurtulmak demektir. Peygamber Efendimiz: "Altın, gümüş, kumaş ve abâya kul olanlar helâk oldular."[2] hadisiyle işte bu esâreti anlatmıştır.

Semâhat (eliaçıklık); Başkasından alacağı bir şeyden gönül rızâsıyla vazgeçmek anlamındadır. Geçimsizliğin zıddıdır.

> Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, "Alış verişte ve borcunu istemekte kolaylık gösteren kimseye Allah rahmet etsin."[3] hadisiyle bu durumu anlatmıştır. Burada ayrıca: "Yumuşak ve müsâmahalı ol ki, Allah da sana öyle davransın."[4] hadisini hatırlamalıdır.

Sehâ; kolayca infâk etmek ve beğenilip takdir edilmeyen davranışlardan kaçınmak demektir. Bunun bir adı da "cûd"dur. Cimriliğin zıddıdır.

---

1. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), VIII, 11-12, nr. 7264; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, VII/2, 1027, nr. 3341.
2. Buhârî, Cihâd 70, nr. 2886-87, Rikāk 10, nr. 6435.
3. Buhârî, Büyû' 16, nr. 2076.
4. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 248.

"Yok" Demezdi

Cömertlik lütufkârlık, iyilikseverlik, eliaçıklık bakımlarından kimse Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin dengi olamaz ve onunla boy ölçüşemez. Allah'ın Elçisi'ni tanıyan herkes böyle söylemiştir.

Câbir ibni Abdillah radıyallahu anhümâ şöyle demiştir:

«مَا سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ شَيْءٍ فَقَالَ لَا» "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemden bir şey istendiği zaman aslâ 'yok' demezdi."[1]

Bu hadisi Enes ibni Mâlik[2] ve Sehl ibni Sa'd (v. 91/710)[3] radıyallahu anhümâ da rivâyet etmiştir.

Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümâ şöyle demiştir:

"Resûllullah sallallahu aleyhi ve sellem, insanların en cömerdi idi. Onun en cömert olduğu anlar da ramazanda Cebrâil'in, kendisi ile buluştuğu zamanlardı. Cebrâil aleyhisselâm, ramazanın her gecesinde Resûl-i Ekrem ile buluşur, karşılıklı olarak birbirlerine Kur'an okurlardı. Bundan dolayı Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Cebrâil ile buluştuğunda, esmek için engel tanımayan bereketli rüzgârdan daha cömert davranırdı."[4]

İki Dağ Arasındaki Sürü

Enes ibni Mâlik radıyallahu anhdan şöyle dediği rivâyet edilmiştir:

Bir adam[5] Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemden bir şeyler istedi. O da ona iki dağ arasını dolduran bir koyun sürüsü verdi.

Adam kabilesine dönünce şunları söyledi:

"Hemen Müslüman olun. Çünkü Muhammed, fakirlik ve ihtiyaç korkusu duymadan çok büyük ikrâm ve ihsânlarda bulunuyor."[6]

---

1. Buhârî, Edeb 39, nr. 6034; Müslim, Fezâil 56, nr. 2311.
2. Enes ibni Mâlik'in rivâyeti aşağıda gelecektir.
3. Sehl ibni Sa'd es-Sâidî Medineliydi. Fahr-i Âlem Efendimiz vefât ettiğinde daha on beş yaşındaydı. Medine'de en son vefât eden sahâbî olarak bilinen Sehl'in rivâyet ettiği hadis şöyledir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem çok yumuşak yüzlüydü. Kendisinden bir şey istendiğinde onu mutlaka verirdi." (Dârimî, Mukaddime 12, nr. 72).
4. Buhârî, Savm 7, nr. 1902, Menâkıb 23, nr. Bed'ul-halk 6, nr. 3220, Fezâilü'l-Kur'ân 7, nr. 4997; Müslim, Fezâil 50, nr. 2308.
5. Bu zât, Aliyyü'l-Kārî'nin belirttiğine göre, biraz sonra kendisinden söz edilecek olan Safvân ibni Ümeyye el-Cümahî idi (*Şerhu'ş-Şifâ*, I, 250).
6. Müslim, Fezâil 57-58. nr. 2312; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 175, 259, 284.

Yukarıda gösterilen rivâyetlerde Enes ibni Mâlik şu bilgileri de vermiştir:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, kendisinden ne istenirse, Müslümanlığa teşvik etmek için onu mutlaka verirdi. Kimi insanlar da sırf dünyalık elde etmek için Müslüman olurdu. Fakat çok geçmeden Müslümanlık onların gözünde, dünyadan ve dünya üzerindeki her şeyden daha değerli hâle gelirdi."

Peygamber Efendimiz yeni Müslüman olan birçok kimseye yüzer deve ihsânda bulunmuştur. Meselâ Safvân ibni Ümeyye'ye (v. 41/661) önce 100 deve vermiş, sonra bir 100 deve daha, ardından bir 100 deve daha vermiştir. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Peygamber olmadan önce de böyle cömertti.

Safvân ibni Ümeyye, Câhiliye döneminde Kureyş kabilesinin eşrâfındandı. Babası, Bedir Savaşı'nda Ebû Cehil ile beraber öldürülen İslâm düşmanı Ümeyye bin Halef'ti. Safvân da İslâm'a ve Müslümanlara zarar veren biri olduğu için Peygamber aleyhisselâm ona bedduâ etmişti. Mekke Fethi'nden sonra ister istemez Müslüman oldu. Fahr-i Âlem Efendimiz, Huneyn Savaşı'na giderken, çok zengin olan Safvân'dan 100 zırh, bunlara yetecek kadar silah ve 50.000 gümüş borç aldı. Mala za'fı bulunan Safvân'ın gönlünü İslâmiyet'e ısındırmak için, Huneyn ganimetlerinden ona yukarıda zikredildiği şekilde lütufta bulundu. O günden sonra Safvân samimi bir Müslüman oldu. Yermük Savaşı'nda da kumandanlık yaptı. Resûl-i Ekrem'in kendisine ihsânda bulunması olayı hakkında Safvân şöyle demiştir: "Resûl-i Ekrem benim en nefret ettiğim insandı. O gün bana mal verdikçe gözümde en sevimli insan oldu."[1]

Varaka bin Nevfel (v. 611 m.) Resûl-i Ekrem'e: "Sen işini görmekten âciz olanlara yardım edersin, Fakirlerin elinden tutarsın." demişti.[2]

1. Müslim, Fezâil 59, nr. 2313; Tirmizî, Zekât 30, nr. 666.
2. Varaka bin Nevfel, Hz. Hatice'nin amcasının oğludur. Câhiliye devrinde yaşayan ve

Peygamber Efendimiz, Hevâzin kabilesine, Huneyn Savaşı'nda onlardan alınan 6.000 esiri geri vermişti.

> Hevâzin kabilesi, Peygamber Efendimiz'in süt annesi Halîme'nin kabilesi olan Benî Sa'd ibni Bekr'i de içine alan büyük bir Arap kabilesidir. "Hevâzin Savaşı" diye de anılan Huneyn Savaşı'nda bu kabile Müslümanlara yenildi. Savaşçılarının var güçleriyle savaşmasını sağlamak için kabilenin kadınlar ve çocuklar da dâhil bütün halkını ve taşınabilir mal varlıklarının tamamını savaş alanına getirmişlerdi. Savaşı kaybedince, aralarında Efendimiz'in sütkardeşi Şeymâ'nın da bulunduğu tam 6.000 erkek, kadın ve çocuk Müslümanlara esir düştü. Daha sonra İslâmiyet'i kabul ettiklerini söyleyerek esirlerinin ve mallarının kendilerine iâde edilmesini istediler. Peygamber Efendimiz de onlara ya esirlerinin veya mallarının geri verileceğini, bunlardan birini tercih etmeleri gerektiğini söyledi. Esirleri istediklerini söyleyince, Peygamber Efendimiz Müslümanların da rızâsını alarak onlara esirlerini iâde etti.[1]

Amcası Hz. Abbâs'a, taşımakta zorlanacağı kadar çok altın vermişti.[2]

> Bu olay şöyle oldu: Medine'ye, Bahreyn'deki gayr-i Müslimlerden alınan vergilerden (harac ve cizyeden) çok miktarda para geldi. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem de bunların Mescid-i Nebevî'nin bir köşesine boşaltılmasını emretti. Namaz kıldırmak için Mescid'e geldiğinde o mala dönüp bakmadı, ancak namaz kıldırdıktan sonra gördüğü her Müslüman'a bu maldan bol bol verdi. Derken Efendimiz'in amcası Hz. Abbâs çıka

putlara tapmaktan şiddetle kaçınan bir hakîmdir. Ona nisbet edilen bu söz; Resûl-i Ekrem Efendimiz ilk vahyi alıp da heyecanla evine gelince, onu sakinleştirmek için kendisine Hz. Hatice'nin söylediği sözlerin bir kısmı olarak bilinmektedir (Buhârî, Bedü'l-vahy, 3, nr. 3, Tefsîr 96/1, nr. 4953; Müslim, Îmân 252, nr. 160).

1. Buhârî, Vekâlet 7, nr. 2307-2308, Hibe 24, nr. 2607-2608; Farzu'l-humüs 15, nr. 3131-3132, Megâzî 54, nr. 4318-19.
2. Buhârî, Salât 42, nr. 421, Cizye 4, nr. 3165.

geldi ve borcu olduğunu söyleyerek bu maldan kendisine de verilmesini istedi. O da taşıyacağı kadarını alıp götürmesini söyledi. Hz. Abbâs elbisesini yere yaydı ve üstüne çok miktarda para koydu. Onları yerinden kaldıramayınca, birinin kendisine yardım etmesini istedi. Efendimiz buna olumsuz cevap verince: "Öyleyse bunu kaldırmama sen yardım et." dedi. Allah'ın Resûlü bunun da mümkün olmadığını söyledi. Hz. Abbâs paranın bir miktarını yere döktüğü hâlde yine kaldıramadı. Yardım isteğini iki kere daha tekrarladı. Allah'ın Elçisi de bunun olamayacağını ona tekrar söyledi. Sonunda Hz. Abbâs, kendi başına kaldırıp taşıyabileceği kadar parayı yüklenip götürdü. Peygamber Efendimiz de mala olan hırsı dolayısıyla onun arkasından uzun süre hayretle baktı.

Bir defasında, Allah'ın Resûlü'ne bir yerden gelen doksan bin gümüşü bir hasırın üzerine dökmüşlerdi. Peygamber Efendimiz onu dağıtmak üzere başına geçti ve o gümüşlerin tamamı tükeninceye kadar, yanına gelip de ondan kendisine de verilmesini isteyen hiç kimseyi geri çevirmedi.

"Benim Hesabıma Satın Al!"

Yine bir gün, Fahr-i Cihân Efendimiz'in yanına bir adam geldi ve kendisine yardım etmesini istedi. Peygamber Efendimiz ona:

"Yanımda para yok. Ama ihtiyacın olan şeyi git, benim hesabıma satın al. Bir yerden para gelince öderiz." buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ömer:

"Ey Allah'ın Elçisi!" dedi. "Gücünün yetmediği şeyden Allah seni sorumlu tutmadı ki!" Ancak bu söz Peygamber Efendimiz'in hoşuna gitmedi. Orada bulunan Ensâr'dan bir adam:

"Ver, Yâ Resûlallah! Arş sahibinin sana vermeceğinden korkma!" deyince, Peygamber Efendimiz tebessüm etti. Onun bu sözden hoşlandığı mübârek yüzünden anlaşılıyordu. Şöyle buyurdu:

"İşte ben bununla emrolundum."[1]

1. Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye* (Cüleymî), s. 294, nr. 356; Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl* (Sekkā), VII, 352, nr. 18637.

Ashâb-ı kirâmdan Muavviz ibni Afrâ'nın[1] (v. 2/624) şöyle dediği rivâyet edilmiştir:

"Peygamber Efendimiz'e bir tabak hurma ve bir miktar salatalık götürdüm. O da bana iki avuç dolusu zînet takımı ve altın verdi."[2]

Enes ibni Mâlik de: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ertesi gün için bir şey ayırıp saklamazdı." demiştir.[3]

Allah'ın Sevgili Elçisi'nin cömertliği ve eliaçıklığı konusunda pek çok rivâyet vardır.

Ebû Hüreyre radıyallahu anhın rivâyet ettiğine göre bir adam Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme gelerek ondan bir şeyler istedi. O da birinden yarım ölçek borç alarak bu adama verdi. Peygamber Efendimiz'den alacağını istemeye gelen adama yarım ölçek yerine bir ölçek verdi ve ona: "Bunun yarım ölçeği borcumun karşılığı, diğer yarım ölçeği de sana benim hediyemdir." buyurdu.[4]

14. Resûl-i Ekrem'in Yiğitliği ve Kahramanlığı

Yiğitlik (Şecâat), gazap gücünün en değerli ve akla boyun eğmiş hâlidir.

> Gazap gücünün aşırı hâli, öfkelenme (tehevvür); gereğinden az olanı korkaklık (cübn); orta derecesi ise yiğitliktir (şecâat).

1. Medineli sahâbî Muavviz. İkinci Akabe Biatı'nda bulundu. Kardeşleri Avf ve Muâz ile birlikte Bedir Gazvesi'ne katıldı. Bu savaşta kardeşi Avf ile birlikte Ebû Cehil'i yaraladılar; fakat Ebû Cehil, oğlu İkrime ile birlikte onların peşine düşerek kendilerini şehîd etti. Server-i Kâinât Efendimiz bu iki şehîdin başına gelerek onların bu ümmetin Firavun'u olan Ebû Cehil'in öldürülmesinde katkıları bulunduğunu söyledi ve kendilerine duâ etti. Muavviz radıyallahu anhın Bedir Gazvesi'ndeki bir hâli "Resûlullah'ın Hastaları ve Özürlüleri İyileştirmesi" bahsinde anlatılacaktır bk. II, 87.
2. Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye* (Cüleymî), s. 168, 295; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), XXIV, 273. Her iki kaynakta da hadisi Muavviz ibni Afrâ'nın kızı Rubeyyi' rivâyet etmektedir. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*'inde de (VI, 359) hadisi Rubeyyi' rivâyet etmiş, oradaki rivâyete göre Resûl-i Ekrem, Rubeyyi'e söz konusu zînet eşyasını veya altını verdikten sonra ona: "Bununla süslen" buyurmuştur.
3. Tirmizî, Zühd 38, nr. 2362; İbni Hibbân, *es-Sahîh* (Arnaût), XIV, 270, 291, nr. 6356, 6378; Elbânî, *Sahîhu't-tergîb ve't-terhîb*, I, 553, nr. 930.
4. Beyhakī, *es-Sünenü'l-kübrâ* (Atâ), V, 351, nr. 10722; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, VII, 1219-1222, nr. 3413.

Kahramanlık (Necdet) ise; dinin ve aklın övdüğü bir işi yaptığı sırada nefsin, Cenâb-ı Hakk'a güvenip ölümden korkmamasıdır.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin yiğitliği ve kahramanlığı herkesçe bilinen bir gerçektir. O, nice çetin savaşlarda bulundu; kaç defa etrafındaki nice cesur ve yiğit adamlar geri dönüp kaçmak durumunda kaldığı hâlde o yerinden ayrılmadı; geri dönmeyi düşünmek şöyle dursun, düşmanın üstüne üstüne gitti. Onun dışındaki hemen her yiğidin, savaş meydanından bir defa bile olsa kaçtığı, tekrar hücûm etmek üzere geri çekildiği yazılır ve söylenir.

Huneyn Savaşı'ndaki Cesareti

Tâbiîn muhaddislerinden Ebû İshâk es-Sebîî'nin,[1] (v. 127/745) ashâb-ı kirâmdan Berâ bin Âzib radıyallahu anhdan[2] (v. 71/690) duyduğuna göre, bir adam Berâ bin Âzib'e:

"Huneyn Savaşı'nın yapıldığı gün, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemi yalnız bırakıp kaçtınız mı?" diye sordu. O da:

"Evet; ama o yerinden kımıldamadı." diye cevap verdi ve sözüne şöyle devam etti: "O gün onu, Hâris amcasının oğlu Ebû Süfyân'ın gemini tuttuğu beyaz katırının üzerinde gördüm.[3] Bu sırada Allah'ın Elçisi "Ben Peygamberim, yalan yok." diye sesleniyordu. Berâ dışındaki bazı râviler, Resûl-i Ekrem'in bunun ardından "Ben Abdülmuttalib'in oğluyum." dediğini rivâyet eder.[4]

> Huneyn Savaşı, hicretin sekizinci yılında, Mekke Fethi'nden on beş gün sonra yapıldı. Savaş, Mekke'den üç

1. Ebû İshâk Amr ibni Abdillâh es-Sebîî, Kûfeli hadis ve kıraât âlimidir. Rivâyetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan güvenilir bir râvidir. Bu Müttakī muhaddis Kur'ân-ı Kerîm'i üç günde bir hatmederdi. Haram aylarda ve her ayın üç gününde, ayrıca pazartesi ve perşembe günlerinde oruç tutardı.
2. Fahr-i Âlem Efendimiz'i güzel tasvir edenlerden biri olan Medineli Berâ bin Âzib, on beş yaşında Uhud Gazvesi'ne ve daha sonraki savaşlara katıldı ve 305 hadis rivâyet etti.
3. Peygamber Efendimiz'in Hâris amcasının oğlu Ebû Süfyân'ın, Kureyş kabilesinin reislerinden Ebû Süfyân Sahr ibni Harb ile bir ilgisi yoktur. Ebû Süfyân ibni Hâris hakkında bilgi için bk. II, 236.
4. Buhârî, Cihâd 52, 61, 97, 167, nr. 2864, 2874, 2930, 3042, Megāzî 54, nr. 4317; Müslim, Cihâd 78-80, nr. 1776.

mil uzaktaki Huneyn vâdisinde meydana geldiği için bu adı aldı.

Resûl-i Ekrem'in: "Ben Peygamberim, yalan yok. Ben Abdülmuttalib'in oğluyum" dediği, bu kaynakların çoğunda Berâ bin Âzib'den de rivâyet edilmektedir. Yine onun bu kaynaklarda verdiği bilgiye göre, düşman taraftaki Hevâzinliler, çok iyi ok atan insanlardı. Müslümanlar onlara yüklenince, Hevâzinliler dağıldı. İslâm ordusu ganimete yönelince, bunu fırsat bilen ve zâten pusuda beklemekte olan Hevâzinli okçular onları ok yağmuruna tuttu. Bu defa da Müslümanlar bozguna uğrayıp kaçmaya başladı. Resûl-i Ekrem'in yanında sadece dokuz kişi kaldı. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir yandan:

"Ben Peygamberim, yalan yok. Ben Abdülmuttalib'in oğluyum." diyerek kaçmakta olan Müslümanları geri dönmeye çağırıyor, bir yandan da üzerinde bulunduğu "Düldül"ü düşman üzerine sürüyor, amcası Hz. Abbâs ise ona engel olmaya çalışıyordu. Gür sesli Hz. Abbâs, Peygamber Efendimiz'in emriyle:

"Ey Akabe'de bîat eden Ensâr! Ey Şecere-i Rıdvân altında söz veren ashâp!" diye seslenince, onu duyan sahâbîler: "Lebbeyk!" diyerek dönüp geldiler ve Resûlullah'ın yanına koştular. Savaş tekrar kızıştı; sonunda İslâm askeri düşmanı yendi.

Huneyn Savaşı'nın yapıldığı gün Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemden daha yiğit bir kimsenin görülmediği söylenmektedir.

Bazı râviler[1] de o gün Peygamber aleyhisselâmın katırından yere indiğini rivâyet etmektedir.

1. *Sahîh-i Buhârî*'de belirtildiğine göre (Megāzî 54, nr. 4317), bu râviler iki ünlü hadis hâfızı ve âlimi İsrâil ibni Yûnus es-Sebîî (v. 160/777) ile Züheyr ibni Muâviye'dir (v. 173/789).

> Ashâb-ı kirâmdan Seleme bin Ekva'ın rivâyetine göre, Huneyn'de düşmanlar Resûl-i Ekrem'i kuşatınca Allah'ın Elçisi katırından indi; yerden aldığı bir avuç toprağı düşmanın yüzüne doğru serperek: "Bu yüzler perişan olsun!" buyurdu. O toprak, suratlarına doğru fırlatılan bütün insanların gözüne doldu. Bunun üzerine dönüp kaçmaya başladılar. Cenâb-ı Hak onları bozguna uğrattı."[1]

İmâm Müslim'in *es-Sahîh*'inde Hz. Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre Resûlullah'ın amcası şöyle demiştir: "Huneyn Savaşı'nda Müslümanlar, kâfirlerle yüzyüze gelince geri çekilmeye başladılar. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem katırını kâfirlerin üstüne doğru hızlıca sürdü. Ben katırın süratli gitmesini engellemek için gemine yapışmıştım. Kardeşim Hâris'in oğlu Ebû Süfyân da Resûl-i Ekrem'in üzengisini tutuyordu." Daha sonra Hz. Abbâs, yukarıdaki hadiste anlatıldığı gibi "Ey Müslümanlar!" diye seslendi.[2]

> Demek ki Ebû Süfyân, biraz önce zikredildiği gibi, kimi zaman Resûl-i Ekrem'in katırının yularını, kimi zaman da Allah'ın Elçisi'nin üzengisini tutuyordu.

Anlatıldığına göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sadece Allah için öfkelenirdi; öfkelendiği zaman da kimse onun huzûrunda ağzını açamazdı.

> "Resûl-i Ekrem'in Şemâili" bahsinde görüleceği üzere (bk. I, 335), Fahr-i Kâinât Efendimiz: "Dinin bir emrini uygulayacağı sırada buna aykırı bir şey söylendiğinde son derece öfkelenir, gerekeni yapıncaya kadar da öfkesi yatışmazdı."[3]
>
> Ümmü Seleme annemizin söylediğine göre ise: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem öfkelendiği zaman, Hz. Ali'den başkası ona bir şey söylemeye cesâret edemezdi."[4]

1. Müslim, Cihâd 81, nr. 1777.
2. Müslim, Cihâd 76, nr. 1775; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 207. Olay için yukarıdaki dipnota bakınız.
3. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), XXII, 156, nr. 414.
4. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* (İvezullah), IV, 318, nr. 4314.

Abdullah ibni Ömer[1] radıyallahu anhümâ şöyle demiştir: "Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemden daha yiğit, daha kahraman, daha cömert, öfkesini daha çabuk yenen birini görmedim."[2]

> Metinde geçen ifâdeyi "onun kadar aza kanaat eden" diye anlamak da mümkündür; ancak yukarıda verilen tercüme konuya daha uygun olduğu için tercih edilmiştir.

Hz. Ali radıyallahu anh şöyle demiştir: "Savaş iyice kızışıp da gözleri öfke bürüdüğü zaman biz Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme sığınırdık. Düşmana en yakın yerde o bulunurdu. Bedir Savaşı'nda hepimizin Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme sığınışımız hâlâ gözümün önündedir. Düşmana en yakın yerde o bulunuyordu. Huneyn Savaşı'nın yapıldığı gün, savaş meydanında yiğitlerin en cesuru o idi."[3]

Onun yiğitliği şöyle de ifâde edilmiştir: "Cesur adam; düşman yaklaştığında, Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme yakın olan kimseydi; çünkü düşmana en yakın o olurdu."[4]

"Korkulacak Birşey Yok!"

Enes ibni Mâlik (v. 93/711) şöyle demiştir: "Nebiyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem insanların en güzeli, en yiğidi ve en cesuru idi. Bir gece Medineliler bir ses duyup düşman baskınına uğradıklarını düşünerek korkuya kapıldılar. Bunun üzerine bir grup insan, sesin geldiği yöne doğru gitti. O sırada dönüp gelmekte olan Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onlarla karşılaştı. Allah'ın Elçisi sesi duyar duymaz kılıcını kuşanmış, Ebû Talha'nın atına, eğerlenmesini beklemeden atlamış ve onlardan önce işin aslını araştırıp dönmüştü. Dönüşünde onlara: "Korkmayın, korkulacak bir şey yok." buyurdu.[5]

İmrân ibni Husayn[6] (v. 52/672) şöyle demiştir: "Bir düşman birliğiyle

1. Abdullah ibni Ömer hakkında bilgi için bk. I, 197.
2. Dârimî, Mukaddime 10, nr. 60.
3. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 86; İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* (Hût), VI, 426.
4. Müslim, Cihâd 79, nr. 1776. Buradaki ifâde şöyledir: "Bizim en cesurumuz, Allah'ın Resûlü ile ile aynı hizada durandı."
5. Buhârî, Cihâd 82, nr. 2908; Müslim, Fezâil 48, nr. 2307.
6. İmrân ibni Husayn, hicretin yedinci yılında Hayber Fethi sırasında Müslüman oldu (7/628). Basra şehri kurulunca, Hz. Ömer onu hem Basra kadılığı yapmak hem de

karşılaşıldığı zaman, ilk darbeyi vuran Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem olurdu."[1]

Übey İbni Halef'in Sonu

Uhud Savaşı'nın yapıldığı gün, ileri gelen müşriklerden Übey ibni Halef, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemi görünce, onu görmezden gelerek:

"Muhammed nerede? Eğer bugün o sağ kalırsa ben kalmayayım." diye seslenmişti. Aslında o, Bedir Savaşı'nda esir düşen oğlu için fidye verirken[2] Peygamber Efendimiz'e şöyle demişti:

"Bir atım var, onu her gün on altı ölçek darıyla besliyorum. Bir gün üstüne binip seni öldüreceğim!"

Peygamber aleyhisselâm da ona:

"İnşallah ben seni öldüreceğim!" buyurmuştu.

Uhud günü, Übey ibni Halef, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemi görünce atını ona doğru sürdü. Bazı Müslümanlar onun yolunu kestiler. Peygamber Efendimiz o sahâbîlere:

"Yolunu kesmeyin!" diye işaret buyurduktan sonra Hâris ibni Sımme'nin mızrağını aldı ve onu öyle bir salladı ki, onu gören kâfirler, boynuna konan sivrisinekleri kovmak için silkinen devenin sırtındaki sineklerin kaçıştığı gibi Übey'in yanından kaçtılar ve Resûl-i Ekrem onun karşısına çıkarak mızrağı boynuna öyle bir vurdu ki, Übey, aldığı darbenin tesiriyle atından yere düşüp birkaç defa yuvarlandı. Söylendiğine göre ka-

---

Basralılara dinlerini öğretmekle görevlendirdi. İmrân, Basra mescidinde hadis okutur ve fetvâ verirdi. Sünnete uyma mecburiyetiyle ilgili hadisleri çokça rivâyet eder, ahkâmla ilgili pek çok ayrıntının Kur'ân-ı Kerîm'de bulunmadığını, bunların sünnetle belirlendiğini ifâde eder, Resûl-i Ekrem'e uymanın Kur'ân'ın emri olduğunu söylerdi (Ebû Dâvûd, Zekât 2, nr. 1561). Onun verdiği bilgilerin bir kısmını Kur'ân'da bulamadıklarını söyleyenlere kızar: "Peki, paranın kırkta birinin, koyunun veya devenin şu kadarının zekât olarak verileceğini Kur'ân'da buluyor musunuz? Siz bunları bizden öğrendiniz, biz de Resûlullah'tan öğrendik." derdi (Ebû Dâvûd, Zekât 2, nr. 1561). Hasan-ı Basrî, Basra'ya ondan daha değerli birinin gelmediğini yeminle söylerdi.

1. Ebü'ş-Şeyh, *Ahlâku'n-nebî ve âdâbüh* (Veneyyân), I, 327, nr. 109.
2. Oğlu Abdullah ibni Übey ibni Halef, Bedir'de Müslümanlara esir düşmüş (İbni Sa'd, *et-Tabakât*, II, 18), Mekke Fethi'nde Müslüman olmuştur (İbni Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe* [Bicâvî], IV, 3).

burga kemiklerinden biri kırıldı. Bunun üzerine Mekkelilerin yanına dönerek:

"Muhammed beni öldürdü!" dedi. Onlar:

"Yok canım, bir şeyin yok." deyince de şunları söyledi:

"Benim yaşadığım diğer insanların başına gelseydi hepsi ölürdü. O bana 'Seni öldüreceğim' dememiş miydi? Vallahi üstüme tükürse, tükrüğüyle beni öldürürdü." Kureyş kabilesi Mekke'ye dönerlerken, Übey ibni Halef, Serif mevkiinde öldü.[1]

> Übey ibni Halef bir gün çürümüş bir kemiği eline alarak:
>
> "Muhammed! Bu kemik çürüyüp un ufak olduktan sonra, Allah'ın onu dirilteceğini mi sanıyorsun?" diye sormuş, ardından da eliyle ezdiği kemiği Peygamber Efendimize doğru üflemişti. O da:
>
> "Evet, bunu ben söylüyorum. O seni de bu hâle geldikten sonra diriltecek, hem seni Cehenneme de sokacaktır." buyurmuştu. Bu olay üzerine: "Kendi yaratılışını unuttu, Bize misâl getirmeye kalktı: 'Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?' diye, Sen de ki: İlk defasında onu kim yarattıysa O diriltecek. O her şeyin yaratılışını bilendir."[2]

15. Resûl-i Ekrem'in Hayâ Duygusu ve Hatâlara Göz Yumması

Konuyla ilgili iki terim: Hayâ ve İğdâ.

Hayâ; kendisine zararı dokunan veya yapılmaması yapılmasından daha hayırlı olan bir şeyi yapmaya kalktığında insanın yüzünde hafif kırmızıya çalan bir hâlin belirmesidir.

> "Hayâ etmek", sadece Peygamber Efendimiz hakkında değil, Allah Teâlâ hakkında da söz konusudur. Bazı ha-

1. İbni Sa'd, *et-Tabakât*, II, 46; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), II, 357, nr. 3263; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* (Kal'acî-Abbâs), II, 483, nr. 415.
2. Yâsîn 36/78-79; Elbânî, *Sahîhu's-sîreti'n-Nebeviyye*, s. 201.

dislerde Cenâb-ı Hakk'ın hayâ sahibi olduğu ifâde edilir. Şu hadisler bunu göstermektedir:

"Sizin Yüce Rabbiniz hayâ sahibidir, cömerttir. Kulu O'na ellerini açıp yalvardığında, onun iki elini boş çevirmeyi şânına lâyık görmez."[1]

"Allah Teâlâ kendisine ellerini açıp da bir hayır dileyen kulunun iki elini boş çevirmeyi şânına lâyık görmez."[2]

İğdâ ise, insanın tabiatı gereği hoşlanmadığı şeyi görmezden, bilmezden gelmesidir.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem insanların en hayâlısı idi. Açılması ayıp ve çirkin olan yerleri en fazla görmezden gelen kimseydi. Nitekim Allah Teâlâ onun bu hâlini şöyle anlatmıştır:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ، إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ، وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ﴾

"Ey îmân edenler! Peygamber'in evlerine, izinsiz ve yemek vakti dâvetsiz olarak girmeyin; yemek için çağırıldığınızda da dâvet vaktinden önce gidip orada beklemeyin. Yemeğe çağırıldığınız zaman girin; yediğinizde de birbirinizle sohbete dalmadan hemen dağılın. Bu hareketiniz Peygamber'i rahatsız ediyor; ancak o size bunu söylemekten sıkılıyor. Allah ise hakkı açıklamaktan çekinmez."[3]

Bu âyetin inmesine sebep olan olayı Enes İbni Mâlik radıyallahu anh şöyle anlatıyor: "Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Cahş kızı Zeyneb ile evlendiği gün, evinde verdiği düğün yemeğine herkesi dâvet etti. Gelen yemeğini yiyip gidiyordu. Ben, artık gelecek kimse

1. Ebû Dâvûd, Vitir 23, nr. 1488; Tirmizî, Daavât 104, nr. 3556; İbni Mâce, Duâ 13, nr. 3865.
2. İbni Hibbân, es-Sahîh (Arnaût), III, 163, nr. 880. Bu hadis, şu kaynaklarda Selmân-ı Fârisî'nin sözü olarak nakledilmektedir: Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, V, 438; İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* (Hût), VI, 72, VII, 122.
3. Ahzâb 33/53.

kalmadığını söyleyince, sofranın kaldırılmasını emretti. Fakat bazı dâvetliler oturup konuşmaya başladılar. Peygamber aleyhisselâm onların gitmediğini görünce doğrulup kalktı; onun kalktığını görenler kalkıp gittiler. Yalnız üç kişi sohbete devam etti. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem, onlara kalkıp gitmeleri gerektiğini anlatmak için dışarı çıktı. Hz. Âişe'nin odasına kadar gitti, onunla konuştu. Hz. Âişe, Resûlullah Efendimiz'in evliliğini tebrik etti. Peygamberler Sultanı daha sonra diğer hanımlarına uğrayıp hatırlarını sordu. Onlar da aynı şekilde kendisini tebrik ettiler. Fahr-i Âlem Efendimiz evde sohbete dalanların gitmiş olacağını düşünerek geri döndü. Ne yazık ki adamlar hâlâ konuşup duruyorlardı. Nebiyy-i Ekrem Efendimiz son derece hayâlı bir insandı. Onlara gitmeleri gerektiğini söyleyemedi. Tekrar Hz. Âişe'nin odasına doğru yürüdü. Sohbet edenlerin gittiğini ona ya ben veya bir başkası haber verince eve döndü. Bunun üzerine Ahzâb sûresinin 53. âyeti nâzil oldu."[1]

Hoşlanmadığı Bir Şey Gördüğünde

Ashâb-ı kirâmdan Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anh şöyle demiştir:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem örtünme çağına girmiş bir genç kızdan daha utangaçtı. Hoşlanmadığı bir şey gördüğünde bunu yüzüne bakınca anlardık."[2]

Onun mübârek yüzü güneş gibi parlardı. Huzûrunda hoşlanmadığı bir şey yapılınca, bu güneşin önünü bir bulut kaplar, işte o zaman huzûrunda bulunanlar, yapılan hareket veya söylenen sözden Efendimiz'in memnun kalmadığını anlardı.

1. Buhârî, Tefsîr 33/8, nr. 4791-4794, Nikâh 64, nr. 5163, Et'ime 59, nr. 5466, İsti'zân 10, 33, nr. 6238-6239, 6271; Müslim, Nikâh 89, 92-95, nr. 1428; Tirmizî, Tefsîr 33/21, 22, nr. 3218-3219.
2. Buhârî, Menâkıb 23, nr. 3562, Edeb 72, nr. 6102, 77, nr. 6119; Müslim, Fezâil 67, nr. 2320.

Peygamber Efendimiz'in mübârek teni son derece hassas ve cildi pek nâzik olduğu için, hoşlanmadığı şeylerle karşılaştığı zaman rengi hemen değişir, utandığı belli olurdu. Aşırı derecede hayâ duygusuna sahip, iyi huylu ve yüce ruhlu olduğu için de, kimsenin yüzüne karşı hoşlanmadığı bir şeyi söylemezdi.

> Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem hayâyı şu ifâdelerle anlatırdı:
>
> "Hayâ imânın bir bölümüdür."[1]
>
> "Hayâ ancak hayır kazandırır."[2]
>
> "Hayânın hepsi hayırdır."[3]

Hz. Âişe radıyallahu anhâ şöyle derdi:

"Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, sevmediği bir şeyi birinin yaptığını ve söylediğini duyduğu zaman, 'Falan adam niçin böyle söylüyor?' demeyip 'İnsanlar neden böyle yapıyor?' veya 'Neden böyle söylüyorlar?' diye isim vermeden uyarırdı.

"Şuna Söyleseniz de!"

Enes ibni Mâlik radıyallahu anhın söylediğine göre bir gün Resûlullah Efendimiz'in huzûruna bir adam girdi; yüzünde, güzel kokusundan dolayı sürülen sarı boyanın izi kalmıştı. Ona bir şey söylemedi. Zâten kimsenin hoşuna gitmeyecek bir sözü yüzüne karşı söylemezdi. O zât çıktıktan sonra «لَوْ قُلْتُمْ لَهُ يَغْسِلُ هٰذَا» "Şuna söyleseniz de, üzerindeki o şeyi yıkasa." buyurdu.[4]

Tirmizî'nin *el-Câmi'u's-sahîh*'inde rivâyet edildiğine göre Hz. Âişe şöyle demiştir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin sözlerinde ve hareketlerinde hiçbir çirkinlik bulunmazdı. O, çarşı pazarda yapıldığı gibi yüksek sesle konuşan biri değildi. Kötülüğe kötülükle karşılık vermez, aksine affeder, bağışlardı."[5]

1. Buhârî, Îmân 3, nr. 9; Müslim, Îmân 58, nr. 35.
2. Buhârî, Edeb 77, nr. 6117; Müslim, Îmân 60, nr. 37.
3. Müslim, Îmân 61, nr. 37.
4. Ebû Dâvûd, Teraccül 8, nr. 4182, Edeb 5, nr. 4789; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 160.
5. Tirmizî, Birr 69, nr. 2016; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, VI, 174, 236, 246.

Hz. Âişe'nin bu sözünün bir benzerinin Tevrât'ta da bulunduğunu, ashâb-ı kirâmdan Abdullah ibni Selâm[1] (v. 43/663-664) ile Abdullah ibni Amr ibni Âs[2] (v. 65/684-685) rivâyet etmişlerdir.

> Daha önce de geçtiği üzere, Tevrât'taki bu rivâyet şöyledir: "Ey Peygamber, Biz seni bir şâhit, bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Aynı zamanda ümmîlere sığınak yaptık. Elbette sen Benim kulum ve elçimsin. Ben sana Mütevekkil adını verdim. Bu Peygamber kötü huylu, katı kalpli, çarşı pazarda başkaları gibi yüksek sesle konuşan biri değildir. Kötülüğe kötülükle karşılık vermez; aksine affeder, bağışlar. Allah doğru yoldan sapan milleti (Arapları) onun yol göstermesiyle 'lâ ilâhe illallah' diyerek doğru yola iletmedikçe rûhunu almaz. Allah bu Kelime-i tevhîd ile kör gözleri, sağır kulakları ve kapalı gönülleri açacaktır."[3]

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemden rivâyet edildiğine göre Allah'ın Elçisi hayâ duygusu sebebiyle bir kimsenin yüzüne ısrarla bakamazdı.

> Bu konunun baş tarafında zikredildiği üzere, Resûl-i Ekrem'in "örtünme çağına girmiş bir genç kızdan daha utangaç" olması da bunu göstermektedir.

Hz. Âişe radıyallahu anhâ:

"Ben Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin mahrem yerlerini hiç görmedim." demiştir.[4]

> Resûl-i Ekrem Efendimiz üstün hayâsı sebebiyle böyle davranırken, ümmetine daha müsamahakâr davranmak sûretiyle: "Karın ve câriyen dışında avret mahallini kimseye gösterme." buyurmuştur.[5]

1. Abdullah ibni Selâm hakkında bilgi için bk. I, 91
2. Abdullah ibni Amr ibni'l-Âs hakkında bilgi için bk. I, 90
3. Buhârî, Büyû' 50, nr. 2125, Tefsîr 48/3, nr. 4838; Dârimî, Mukaddime 2, nr. 5-8; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 174.
4. İbni Mâce, Tahâret 137, nr. 662, Nikâh 28 nr. 1922; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, VI, 190; Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye* (Cüleymî), s. 289, nr. 360.
5. Ebû Dâvûd, Hamâm 3, nr. 4017; Tirmizî, Edeb 22, nr. 2769; İbni Mâce, Nikâh 28, nr. 1920.

16. Resûl-i Ekrem'in İnsanlarla Güzel Geçinmesi, Üstün Edebi ve Engin Ahlâkı

Resûl-i Ekrem'in insanlarla güzel geçinmesi, üstün edebi ve engin ahlâkı konusunda pek çok sahîh haber bulunmaktadır.

Hz. Ali radıyallahu anh, Peygamber Efendimiz'i tanıtırken şöyle demiştir:

«كَانَ أَوْسَعَ النَّاسِ صَدْرًا، وَأَصْدَقَ النَّاسِ لَهْجَةً، وَأَلْيَنَهُمْ عَرِيكَةً، وَأَكْرَمَهُمْ عِشْرَةً»

"İnsanların en geniş kalplisi, en doğru konuşanı, en yumuşak huylusu ve herkesle en güzel geçineni idi."[1]

> Halkın kendisine verdiği sıkıntılara en fazla tahammül eden o idi. Çünkü Allah Teâlâ: "Biz senin gönlünü ferahlatmadık mı?[2] buyurmak sûretiyle onun kalbini genişlettiğini haber vermiş ve onu: "Alacağın tepkiden dolayı içinde bir sıkıntı duymayasın."[3] diye uyarmıştı.

Ya Binersin, Ya Dönersin!

Sa'd ibni Ubâde'nin oğlu Kays (v. 60/680):[4]

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bizi ziyaret ederek evimizi şereflendirmişti." diye söze başladı ve uzun bir kıssayı anlattıktan sonra şunları söyledi: "Peygamber Efendimiz evine dönmek isteyince, babam bir eşek hazırladı, üzerine de bir kadife örttü. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem eşeğe binince babam bana:

"Kays! Resûlullah Efendimiz'e eşlik et!" dedi.

O zaman Peygamber Efendimiz bana: "Haydi sen de bin!" buyurdu. Fakat ben binmeye utandım. Bunun üzerine:

---

1. Tirmizî, Menâkıb 8, nr. 3638; İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* (Hût), VI, 328.
2. İnşirâh 94/1.
3. A'râf 7/2.
4. Sa'd ibni Ubâde (v. 14/635) Hazrecoğullarının başkanı, İslâmiyet'i ilk kabul eden Medinelilerden biri ve Akabe bîatlarında da kabilesinin temsilcisi idi. Peygamberler Sultanı Efendimiz onun görüşlerine değer verir ve önemli konuları kendisiyle istişâre ederdi. Oğlu Kays da babası gibi Ensâr'ın ileri gelenlerinden ve Fahr-i Cihân Efendimiz'in sancaktarlarından biriydi. Babası onu küçük yaşta Resûl-i Ekrem'in hizmetine vermişti. Kays, Allah'ın Elçisi ile birlikte bütün gazvelere katıldı. Hz. Ali devrinde önce Mısır, daha sonra Azerbaycan vâliliğine tâyin edildi.

"Ya binersin, ya geri dönersin!" buyurdu. Ben de geri döndüm. [1]

Başka bir rivâyete göre Fahr-i Âlem Efendimiz ona:

"Öne bin; binek sahibinin öne binme hakkı vardır." buyurdu.[2]

> Kays, burada zikredilmeyen kıssayı şöyle anlatmıştır: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bizi ziyâret ederek evimizi şereflendirmiş, içeri girmek için de 'es-Selâmü aleyküm ve rahmetullah' diye izin istemişti. Babam onun selâmını hafif bir sesle aldı. Ben babama:
>
> 'Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemi içeri almayacak mısın?' diye sorunca da:
>
> 'Dur hele, bize daha fazla selâm versin' dedi. Allah'ın Resûlü yine aynı şekilde selâm verdi; babam da onun selâmını yine hafif bir sesle aldı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem üçüncü selâmı da verdikten sonra dönüp giderken babam arkasından yetişip:
>
> "Ey Allah'ın Resûlü!" dedi. "Verdiğin bütün selâmları duydum; fakat bize daha çok selâm vermen için selâmlarını hafif bir ses ile aldım." Peygamber Efendimiz babamla birlikte içeri girdi. Babam, Peygamber Efendimiz'in yıkanması için su hazırlattı. Yıkandıktan sonra da ona sarı renkli bir havlu verdi. Fahr-i Âlem Efendimiz o havluya sarındıktan sonra ellerini kaldırarak:
>
> "Allahım! Sa'd ibni Ubâde âilesine merhamet buyur!" diye duâ etti; sonra da hazırlanan yemeği yedi."

İnsanlarla Böyle İlgilenirdi

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Müslümanların arasını bulup onları kaynaştırır, hoşlanmayacakları şeyleri yapmazdı. Her kabilenin önde gelen şahsiyetine ikrâmda bulunur, onu kendi kabilesine başkan tayin ederdi. Tutumlarını beğenmediği yöneticilere karşı Müslümanları

1. Ebû Dâvûd, Edeb 127, 128, nr. 5185; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 421.
2. İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* (Hût), VI, 224, 308. Bu olay için "Resûl-i Ekrem'e Verilen Diğer Olağanüstü Hâller" bahsine bakınız II, 120.

dikkatli ve uyanık olmaya teşvik eder; kendisi de onlara iyi ve mütebessim görünmekle beraber ihtiyatı elden bırakmazdı.

> Bir defasında, bedevîlerden Uyeyne bin Hısn veya Mahreme bin Nevfel olduğu tahmin edilen biri, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in huzûruna girmek için izin istedi. Gelenin kimliği kendisine bildirilince Efendimiz: "O kabilesinin kötü adamıdır ama izin verin de gelsin bakalım." buyurdu. Adam gelince ona güler yüz gösterip kendisiyle konuştu. Kalkıp gidince Hz. Âişe:
>
> "Yâ Resûlallah!" dedi. "Adam hakkında böyle böyle dedin. Gelince de ona güler yüz gösterip iltifat ettin. Bunun sebebi nedir?" Allah'ın Resûlü şöyle buyurdu:
>
> "Ey Âişe! Sen benim kötü söz söylediğimi, birine kötü davrandığımı ne zaman gördün? Kıyâmet günü Allah katında en kötü durumda kalacak kişi, şerrinden insanların çekindiği ve bu yüzden kendisini terkettiği kimsedir."[1]

Meclisinde göremediği ashâbına ne olduğunu sorup araştırır, yanındakilerle ilgilenip onlara iltifat ederdi. Meclisinde bulunan herkes, Resûl-i Ekrem'in en değer verdiği insanın kendisi olduğunu düşünürdü.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, bir sorusu veya ihtiyacı sebebiyle yanına gelip oturan kimse kendiliğinden kalkıp gidinceye kadar onun her hâline katlanır ve yanından ayrılmazdı. Kendisinden bir şey isteyeni ya istediği şeyi vererek veya vereceğini va'dederek yahut gönül alıcı bir söz söyleyerek yolcu ederdi.

> "Sabah akşam Rablerinin rızâsını dileyerek O'na duâ ve ibâdet eden kimselerle beraber olmaya devam et. Dünya hayatının çekiciliğine kapılıp da gözünü onlardan ayırma. Kalbini Bizi hatırlamaktan gâfil kıldığımız, nefsinin isteklerine uyan ve işi gücü aşırılık olan kimselere itaat etme!"[2] âyeti de ona böyle davranmayı emretmektedir.

1. Buhârî, Edeb 38, 48, 82, nr. 6032, 6054, 6131; Müslim, Birr 73, nr. 2591.
2. Kehf 18/28.

Peygamber Efendimiz'in bu tavrı da onun Kur'an ahlâkı ile ahlâklandığını göstermektedir. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'de ona: "Eğer sen, Rabbinden gelmesini umduğun bir yardımı beklediğin için muhtaçlara ilgi göstermiyorsan, o zaman hiç olmazsa onlara gönül alıcı bir söz söyle!"[1] buyurulmuştur.

Müslümanların Babası

Allah'ın Elçisi güzel davranışları ve güzel ahlâkıyla herkesi kucakladığı için bütün Müslümanların babası durumundaydı. Ve herkes, haklarının gözetilmesi bakımından onun yanında eşitti.[2]

İbni Ebî Hâle[3] Resûl-i Ekrem Efendimiz'i işte böyle tasvir etmiş ve sözünü şöyle bağlamıştır:

"Resûlullah Efendimiz her zaman güleç yüzlü, güzel huylu, halim selimdi. Kötü huylu, katı kalpli değildi. Bağırıp çağırmaz, çirkin söz söylemez, kimseyi ayıplamaz ve aşırı derecede övmezdi. Hoşlanmadığı şeyi görmezden gelirdi. Herkes onun lütuf ve kereminden kendisine bir pay düşeceğinden emindi."

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: ﴿فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللهِ لِنْتَ لَهُمْ، وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ﴾ "Allah'ın, senin kalbine koyduğu rahmet sâyesinde onlara yumuşak davrandın. Şâyet kaba, katı kalpli olsaydın, insanlar etrafından dağılıp giderlerdi."[4]

Cenâb-ı Hak bir başka âyette de şöyle buyurmuştur: ﴿ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ السَّيِّئَةَ، نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ﴾ "Kötülüğü en güzel bir karşılıkla sav. Biz onların senin hakkındaki asılsız yakıştırmalarını pek iyi biliyoruz."[5]

1. İsrâ 17/28.
2. Bu ifâdeler, Hind ibni Ebî Hâle'nin Fahr-i Âlem Efendimiz'i tasvir ettiği uzunca rivâyette geçmektedir (bk. Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye* [Cüleymî], s. 277-278, nr. 336).
3. Hind ibni Ebû Hâle, Hz. Hatice'nin oğlu, Resûl-i Ekrem'in de üvey evlâdıdır. Onun Peygamber Efendimiz'i daha geniş bir şekilde tasvir ettiği rivâyet, "Resûl-i Ekrem'in Şemâili" bahsinde gelecektir bk. I, 336.
4. Âl-i İmrân 3/159.
5. Mü'minûn 23/96.

> Burada şu âyet-i kerîmeyi hatırlamalıdır: "İyilikle kötülük bir olmaz. Sen kötülüğe en güzel şekilde karşılık ver. Bir de bakarsın, aranızda düşmanlık bulunan kişi sanki candan bir dost oluvermiştir."[1]

Peygamber Efendimiz, çağrıldığı dâvete mutlaka katılırdı. Kendisine önemsiz bir şey hediye edilse bile kabul eder, kendisi de hediyeye karşılık verirdi.[2]

> Resûl-i Ekrem bu konuda:
>
> "Biriniz din kardeşini düğün yemeğine veya benzeri bir şeye dâvet ederse, çağrılan dâvete mutlaka gitsin" buyurmuştur.[3]

Öf Bile Demedi

Enes ibni Mâlik şöyle demiştir: "Resûlullah'a tam on yıl hizmet ettim. Bana bir defa bile "öf!" demedi. Yaptığım bir şeyden dolayı "Niye böyle yaptın?" demediği gibi, yapmadığım bir şey sebebiyle "Şöyle yapsan olmaz mıydı?" da demedi."[4]

Hz. Âişe radıyallahu anhâ da şöyle demiştir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemden daha güzel huylu hiç kimse yoktu. Ona, ashâbından veya ailesinden biri "Yâ Resûlallah!" diye seslendiği zaman, mutlaka "Buyur!" (Lebbeyk) diye cevap verirdi.[5]

> Hz. Ömer radıyallahu anh şöyle demiştir:
>
> "Bir adam Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme üç defa seslendi. Allah'ın Elçisi ona her seslenişinde "buyur, buyur" dedi.[6]

Ashâb-ı kirâmdan Cerîr ibni Abdillah radıyallahu anh şöyle demiştir: "Müslüman olduğumdan beri ne zaman Resûlullah sallallahu aleyhi ve

1. Fussilet 41/34.
2. Buhârî, Hibe 11, nr. 2585.
3. Müslim, Nikâh 100-101, nr. 3502-3503; Ebû Dâvûd, Et'ime 1, nr. 3736; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 146.
4. Buhârî, Savm 53, nr. 2768; Müslim, Fezâil 82, nr. 2309.
5. Ebü'ş-Şeyh, *Ahlâku'n-nebî ve âdâbüh* (Veneyyân), I, 75, nr. 2.
6. Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, IX, 20.

sellemin huzûruna girmek istesem, bana engel olmamış, beni her gördüğünde de mutlaka tebessüm etmiştir."[1]

Cerîr ibni Abdillah, Yemendeki Becîle kabilesinin reisiydi. Orada Müslüman oldu ve hicretin 10. yılında kabilesinden 150 kişiyle Medine'ye geldi. Medine'ye yaklaşınca devesini çökertti. Heybesinden temiz elbisesini çıkarıp giyindi, sonra da Resûl-i Ekrem Efendimiz hutbe okurken Mescid-i Nebevî'ye girdi. Cerîr içeri girince, ashâb-ı kirâm ona dikkatle bakmaya başladı. O da yanına oturduğu sahâbîye:

"Kardeş! Allah'ın Elçisi benden söz etti mi?" diye sordu.

"Evet" dedi o sahâbî. "Biraz önce senin hakkında çok güzel şeyler söyledi. Hutbe okurken de senden bahisle:

"Şimdi şu kapıdan Yemen'in en hayırlı insanlarından biri girecek. Yüzü de melek gibi güzel." buyurdu. Cerîr ibni Abdillah bunları anlattıktan sonra:

"Bunları duyunca, bana verdiği nimetlerden dolayı Allah'a hamdettim." demiştir.[2] Hz. Ömer, Cerîr için: "Bu ümmetin Yûsuf'u" derdi.

İnsanların Arasında

Allah'ın Sevgili Elçisi, ashâbıyla şakalaşır; onların arasına karışır; kendileriyle sohbet eder; çocuklarına takılır; onları kucağına alıp sever; hür, köle, câriye, fakir ayırımı yapmadan onların dâvetini kabul eder; Medine'nin en uzak yerinde oturan hastaları bile ziyaret eder; herhangi bir konuda mâzeret ileri sürenlerin özrünü kabul ederdi.

Resûl-i Ekrem'in Şakalarına Birkaç Örnek Verelim:

* Peygamber Efendimiz yaşlı bir hanıma:

1. Buhârî, Cihâd 162, nr. 3035, Menâkıbü'l-ensâr 21, nr. 3822, 6089; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 134, nr. 2475.
2. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 359-360, 364; İbni Huzeyme, es-Sahîh (A'zamî), III, 150, nr. 1798; İbni Hibbân, es-Sahîh (Arnaût), XVI, 173, nr. 7199.

"İhtiyarlar Cennete giremez" diye şaka yapınca, o hanım:

"İhtiyarların ne günahı varmış?" diye sordu. Kur'an okumayı bilen bu yaşlı hanıma Resûlullah Efendimiz:

"Sen Kur'an'daki 'Biz o kadınları yeni bir yaratışla yaratmışızdır. Ve onları bakire yapmışızdır: Eşlerine âşık, hep bir yaşta.'[1] âyetini okumadın mı?" buyurdu.[2]

* Zâhir ibni Harâm adlı bir bedevî, Medine'ye geldikçe Resûl-i Ekrem Efendimiz'i ziyâret eder ve ona hediye getirirdi. Peygamber Efendimiz de köyüne döneceği zaman Zâhir'in ihtiyaçlarını temin eder ve: "Zâhir bizim köylümüz, biz de onun şehirlisiyiz." diye ona iltifat eder ve kendisini pek severdi. Zâhir bir gün pazarda malını satarken Fahr-i Âlem Efendimiz onu arkasından kucakladı. Zâhir kendisine bu şakayı kimin yaptığını görmediği için:

"Kim o yahu? Bırak beni!" diye çırpınmaya başladı. Yan gözle bakıp da Peygamber Efendimiz'i görünce, sırtını onun göğsüne iyice yapıştırdı. Allah'ın Sevgili Elçisi:

"Bu köleyi kim satın almak ister?" diye sordu. Yüzü çirkince olan Zâhir:

"Yâ Resûlallah! Beni alan bulunmaz, zararlı çıkarsın!" dedi. Peygamber Efendimiz de ona:

"Fakat sen Allah katında değerlisin" buyurdu.[3]

Ashâb-ı kirâmdan Mahmûd ibni Rebî' şöyle demiştir:

"Ben henüz beş yaşımda iken Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bize geldiğini ve oradaki bir kovadan ağzına su alarak yüzüme püskürttüğünü hatırlıyorum."[4]

1. Vâkıa 56/35-37.
2. Hatîb et-Tebrîzî, *Mişkâtü'l-Mesâbîh* (Elbânî), III, 1369-1370.
3. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 161.
4. Buhârî, İlim 18, nr. 77, Vudû' 40, nr. 189, Ezân 154, nr. 839, Teheccüd 36, nr. 1185.

* Fahr-i Cihân Efendimiz, hizmetkârı Enes ibni Mâlik'e: "İki kulaklı!" diye takılırdı.[1] Enes'in haber verdiğine göre, Şefkat Pınarı Efendimiz bir gün onların evine gitmişti. Enes'in küçük kardeşi Ebû Umeyr'i üzgün gördü. Ona ne olduğunu sorup da oynadığı "Nugayr" adlı küçük kuşun öldüğünü öğrenince yanına gitti ve:

"Ebû Umeyr! Ne oldu Nugayr?" diye latîfe ederek onun gönlünü aldı.[2]

Resûl-i Ekrem'in çocukları kucağına alıp sevmesiyle ilgili olarak şu olayı hatırlayalım:

Ümmü Kays radıyallahu anhâ der ki:

"Henüz yemek yemeye başlamayan küçük oğlumu Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme götürmüştüm. Allah'ın Elçisi çocuğumu kucağına aldı. Fakat oğlum onun elbisesine küçük abdestini yaptı. Resûl-i Ekrem su isteyip kirlenen yere azar azar dökerek orayı temizledi, ama elbiseyi tamamen yıkamadı.[3]

Şefkat Pınarı Efendimiz'in hasta ziyâretine misâl olarak şu hadisi zikredelim:

Abdullah İbni Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor:

"Bir gün Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, hasta bir bedevîyi ziyâret etti. Efendimiz bir hastayı ziyâret ettiğinde ona:

"Geçmiş olsun, hastalığın günahlarına keffâret olur inşallah." derdi. Bu bedevîye de aynı şekilde:

"Geçmiş olsun, hastalığın günahlarına keffâret olur inşallah." deyince, adam:

"Sen, 'hastalık günahlarına kefârettir, geçmiş olsun' di-

1. Ebû Dâvûd, Edeb 84, nr. 5002; Tirmizî, Birr 57, nr. 1992.
2. Buhârî, Edeb 81, 112, nr. 6162, 6203; Müslim, Âdâb 30, nr. 2150.
3. Buhârî, Vudû' 59, nr. 223, Tıb 10, nr. 5693, Edeb 21, nr. 6002; Müslim, Tahâret 103, 104, nr. 287.

yorsun, ama benimki hiç de öyle gelip geçici bir hastalık değil; tam aksine yaşlı bir adamın üzerinde iyice coşup köpürdükten sonra, onu kabirleri ziyârete gönderen bir sıtmadır." dedi. O zaman Resûl-i Ekrem (duâsını kabul etmeyen) bu adama:

'Pekâlâ, öyle olsun.' buyurdu."[1]

Herhangi bir konuda mâzeret ileri sürenlerin özrünü kabul etmesine misâl olarak da Tebük Seferi'ne gitmemek için birtakım asılsız mazeretler ileri süren kimselere itiraz etmeden onların bahânelerini kabul etmesini hatırlatalım.

Enes ibni Mâlik radıyallahu anh şöyle dedi: "Bir kimse Peygamber Efendimiz'in kulağına bir şey fısıldadığı zaman, o kimse ağzını çekmedikçe Resûl-i Ekrem başını ondan uzaklaştırmazdı. Mübârek elini tutan biri onu bırakmadıkça, Peygamber aleyhisselâm elini çekmezdi. Yanında oturan kimsenin önüne, ayağı şöyle dursun, dizlerini uzattığı bile görülmedi.[2]

Karşılaştığı kimseye ilk selâmı Allah'ın Elçisi verir; musâfaha yapmak üzere ashâbına elini ilk o uzatırdı. Arkadaşlarının yanında ayağını uzatıp da onların yerini daralttığı hiç görülmedi. Yanına gelene ikrâmda bulunur; kimi zaman onun altına hırkasını serer;[3] kendi altındaki minderi gelen zâta verir; oturmak istemezse, oturması için ısrar ederdi.

Ashâbına (Ebû Hüreyre, Ebû Türâb gibi) künyeler verir ve onların gönlünü hoş etmek için, sevmedikleri isimlerle değil, en çok sevdikleri ad, lakap veya künyeleriyle hitap ederdi.

Resûl-i Ekrem bir gün Hz. Fâtıma'ya uğramış, Hz. Ali'yi evde göremeyince, aralarında küçük bir anlaşmazlık olduğunu, bunun üzerine Hz. Ali'nin kızıp gittiğini öğrenmiş, onun Mescid-i Nebevî'de uyuduğunu haber alıp yanına gitmiş, Hz. Ali'nin toprağın üzerinde yattığını, hırkası açılıp vücûdunun toprağa bulandığını görünce,

1. Buhârî, Menâkıb 25, nr. 3616, Merdâ 10, 14, nr. 5656, 5662, Tevhîd 31, nr. 7470.
2. Ebû Dâvûd, Edeb 6, nr. 4794; Tirmizî, Kıyâmet 46, nr. 2490; İbni Mâce, Edeb 21, nr. 3716.
3. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), XI, 441-442, nr. 12250.

toprakları eliyle temizleyerek ona "toprağın babası, toprağa bulanmış kimse" anlamında:

"Kalk, Ebû Türâb! Kalk, Ebû Türâb!" diye seslenmişti. Hz. Ali de kendisine "Ebû Türâb" künyesiyle hitap edilmesinden hoşlanırdı.[1]

Bir kimse âdâba uygun olmayan bir şey söylemedikçe, onun sözünü kesmezdi. Uygun olmayan tarzda konuşan kimsenin, ya uyarmak sûretiyle sözünü keser veya oradan kalkıp giderdi.[2]

Rivâyet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, namaz kılarken yanına biri gelirse namazını uzatmadan bitirir, ona isteğini sorup hâlleder, daha sonra namazına devam ederdi.[3]

Yüzü Hep Güleçti

Peygamber Efendimiz, kendisine vahiy gelmediği veya ashâbına va'zu nasihat etmediği yahut hutbe okumadığı zamanlarda, insanların en çok tebessüm edeni ve en neşelisiydi.

Hz. Ali veya Zübeyr ibni Avvâm şöyle demiştir:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize konuşma yaparken, Cenâb-ı Hakk'ın bizim üzerimizdeki nimetlerini hatırlatıp, eski milletlere olan azâbını dile getirirken, sanki ertesi gün o azap bizim de başımıza gelecekmiş gibi yüzünün korkudan nasıl değiştiğini görürdük. Şâyet Cebrâil aleyhisselâm ona yakında gelmişse, vahyin şiddeti, üzerinden büsbütün gidene kadar yüzü gülmezdi.[4]

Ashâb-ı kirâmdan Abdullah ibni Hâris (v. 86/705) radıyallahu anh: "Ben

1. Buhârî Salât 58, nr. 441, Fezâilü ashâbi'n-Nebî 9, nr. 3703, Edeb 113, nr. 6204, İsti'zân 40, nr. 6280; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 38, nr. 2409.
2. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), XXII, 158, nr. 414; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VIII, 275.
3. Zeynüddîn el-Irâkî, bu rivâyetin senedini bulamadığını söylemiş (*el-Muğnî an hamli'l-esfâr fi'l-esfâr*), II, 366, Aliyyü'l-Kārî'de bu bilgiyi tekrarlamıştır (*el-Esrâru'l-merfû'a fi'l-ahbâri'l-mevzû'a*, s. 365).
4. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 167; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, II, 188.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemden daha çok tebessüm eden birini görmedim." demiştir.[1]

Enes ibni Mâlik radıyallahu anh şöyle demiştir: "Peygamber Efendimiz sabah namazını kılınca, Medineli hizmetçiler, içinde su bulunan kaplarla Mescid-i Nebevî'ye gelirler, Allah'ın Elçisi'nden bu kaplara elini batırmasını isterlerdi. Bazı sabahlar su çok soğuk olsa bile, Resûl-i Ekrem Efendimiz kendisine getirilen bütün kaplara elini daldırmaktan kaçınmazdı.[2] Onlar bunu Resûlullah'ın bereketinden faydalanmak için yaparlardı.

17. Resûl-i Ekrem'in Şefkat ve Merhameti

Peygamber Efendimiz'in bütün yaratılmışlara olan şefkati, acıması ve merhameti hakkında Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: ﴿لَقَدْ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُم بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾ "Andolsun ki size kendi içinizden bir Peygamber gelmiştir. Sizin sıkıntıya düşmeniz ona pek ağır gelir. O size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir."[3]

Allah Teâlâ bir başka âyette Resûl-i Ekrem hakkında şöyle buyurmuştur: ﴿وَمَآ أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ "Biz seni âlemlere[4] yalnız rahmet olarak gönderdik."[5]

Bazı âlimler şöyle demiştir: "Peygamber aleyhisselâmın üstünlüklerinden biri de, Allah Teâlâ'nın ona Esmâ-i hüsnâ'sından ikisini vermesi ve onun hakkında 'Mü'minlere çok şefkatli, çok merhametlidir'[6] diye buyurmasıdır."

Buna benzer bir görüş de kelâm âlimi Ebû Bekir İbni Fûrek'ten[7] (v. 406/1015) nakledilmiştir.

---

1. Tirmizî, Menâkıb 10, nr. 3641; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 190, 191. Abdullah ibni Hâris ibni Cez', ashâb-ı kirâmdan Mahmiye bin Cez'in kardeşidir. Mısır'ın Fethi'ne katılmış, Mısır fethedildikten sonra oraya yerleşmiştir. Abdullah ibni Hâris, Mısır'da en son vefât eden sahâbî olarak bilinmektedir.
2. Müslim, Fezâil 74, nr. 2324; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*,III, 177.
3. Tevbe 9/128.
4. Bütün insanlara ve cinlere, bütün çağlara, hattâ bütün varlıklara.
5. Enbiyâ 21/107.
6. Tevbe 9/128.
7. Ebû Bekir Muhammed ibni Hasan ibni Fûrek el-İsbahânî en-Nîsâbûrî, Ebü'l-Hasen el-Eş'arî'nin görüşlerini sistemleştiren Eş'arî âlimidir.

Adam Nasıl Kazanılır?

Ünlü tâbiîn muhaddisi İbni Şihâb ez-Zührî[1] (v. 124/742), Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin Huneyn Savaşı'ndan söz ettikten, Allah'ın Elçisi'nin o gün Safvân ibni Umeyye'ye[2] (v. 41/661) önce yüz deve verdiğini, sonra bir yüz deve daha, ardından bir yüz deve daha verdiğini anlattıktan sonra Safvân'ın şöyle dediğini söyledi: "Vallahi Resûl-i Ekrem benim en nefret ettiğim insandı. Huneyn Savaşı'nda bana birçok ihsânda bulundu. Bana mal verdikçe gözümde dünyanın en sevimli insanı oldu."[3]

Rivâyet edildiğine göre bir bedevi Peygamber Efendimiz'in huzûruna geldi ve ondan bir şeyler istedi. Peygamber-i Zîşân da ona istediklerini verdikten sonra: "Sana ihsânda bulundum mu?" diye sordu. Bedevî: "Hayır, doğru dürüst bir şey vermedin!" dedi. Bunu duyan Müslümanlar bedevîye kızıp üzerine yürüdüler. Resûl-i Ekrem ashâbına "Sâkin olun!" diye işaret ettikten sonra evine gitti ve bedevîye bir şeyler daha gönderdi. Tekrar yanına geldiğinde bedevîye: "Seni memnun ettim mi?" diye sordu. O da: "Evet, benim ailem ve kabilemden biri gibi bana iyilik ettin." dedi.

Şefkat Pınarı Efendimiz bu bedevîye:

"Sen, benim sana verdiklerimden memnun kalmadığını söyleyince ashâbım sana öfkelenmişti. Şimdi bana söylediğin sözleri, istersen onların yanında da söyle de sana olan kırgınlıkları gitsin." buyurdu.

Bedevî de: "Olur, söylerim." dedi.

Ertesi gün veya akşam olunca Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, ashâb-ı kirâma dedi ki:

"Biliyorsunuz, bu bedevî bana bir şeyler söylemişti. Ben ona bir şeyler daha verince benden hoşnut olduğunu söyledi." Sonra bedevîye dönüp: "Öyle değil mi?" diye sordu.

Bedevî de "Evet, benim ailem ve kabilemden biri gibi bana iyilik ettin." dedi.

---

1. Muhammed ibni Şihâb ez-Zührî, Medine'nin önde gelen fakîh ve muhaddislerinden, zühd ve takvâ sahibi ilim ehlindendir. Hâfızasının güçlü oluşu ve hadisleri ezberlemesiyle ünlüdür. Halife Ömer ibni Abdilaziz'in emriyle hadis ve sünnetin derlenmesinde büyük hizmet görmüştür.
2. Safvân ibni Ümeyye hakkında bilgi için bk. I. 245.
3. Müslim, Fezâil 59, nr. 2313; Tirmizî, Zekât 30, nr. 666.

Bunun üzerine Allah'ın Elçisi, ashâbına şunları söyledi:

"Bu bedevî ile benim durumum, devesi ürküp kaçan adamın misâli gibidir. Devesini sâkinleştirmeye çalıştığı sırada başkaları olaya karışıp deveyi yakalamaya çalıştıkça adamın devesi büsbütün ürkmüş. O zaman da devenin sâhibi, kendisine yardım etmeye çalışanlara:

'Beni devem ile baş başa bırakın. Çünkü ben, ona sizden daha yumuşak davranır, onun huyunu ve nasıl yakalanacağını daha iyi bilirim.' diye seslenmiş. Onların yanında devesine doğru ilerlemiş. Yerden bir tutam ot alıp uzatmış; devesi yanına gelip çökünce, ona semerini vurup yükünü yüklemiş ve sırtına binmiş. Şâyet bu adam sizi kızdıran sözü bana söylediğinde sizleri serbest bıraksaydım, siz de kalkıp onu öldürseydiniz, bu adam Cehennem'e girerdi."[1]

Bu vesileyle, ashâb-ı kirâmdan Havvât ibni Cübeyr'in (v. 40/660-661) başından geçen ve Resûl-i Ekrem Efendimiz'in şefkat ve müsâmahasını gösteren bir "kaybolan deve hikâyesi" daha anlatalım. Bir defasında sahâbîler, Fahr-i Cihân Efendimiz ile bir yolculuk yapıyorlardı. Merrüzzahrân mevkiinde mola verdiler. Havvât ibni Cübeyr, ilgisini çeken bir grup kadın gördü. Heybesindeki yeni elbisesini giyerek onların arasına katıldı. O sırada Nebiyy-i Ekrem Efendimiz çadırından çıktı, kadınların arasında bulunan Havvât'ı gördü ve onu yanma çağırdı. Başına geleceklerden korkan Havvât, Fahr-i Âlem Efendimize, kaybolan devesini aradığını söyledi. Peygamber Efendimiz de ona inanmış göründü. Gönüller Sultanı Efendimiz daha sonraları Havvât'a rastladıkça:

"Havvât! Şu senin kaybolan deveden ne haber?" diye ona takılırdı. O da bu îmalı sözlerden dolayı çok utanırdı. Bir gün Havvât:

"Yâ Resûlallah! Ben Müslüman olalı o deve artık hiç kaybolmadı." deyince Resûl-i Ekrem Efendimiz ona

1. Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, IX, 15-16).

üç defa "Allah sana merhametiyle muâmele buyursun." diye duâ etti.[1]

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: «لَا يُبَلِّغْنِي أَحَدٌ مِنْكُمْ عَنْ أَحَدٍ مِنْ أَصْحَابِي شَيْئًا، فَإِنِّي أُحِبُّ أَنْ أَخْرُجَ إِلَيْكُمْ وَأَنَا سَلِيمُ الصَّدْرِ» "Hiçbiriniz ashâbımdan biri hakkında, hoşlanmayacağım bir şeyi bana ulaştırmasın. Zira ben, sizin yanınıza gönül huzûru ile çıkmak istiyorum."[2]

Bu hadisin râvisi Abdullah ibni Mes'ûd, onun sebeb-i vürûdunu da zikretmiştir. Buna göre Peygamber Efendimiz, bir keresinde kendisine getirilen bir malı ashâbına dağıtmıştı. Abdullah ibni Mes'ûd, iki kişinin kendi aralarında:

"Muhammed bu taksimde Allah'ın rızâsını ve âhiret hesabını dikkate almadı." diye söylendiklerini duydu ve konuştuklarını Resûl-i Ekrem'e haber verdi. Bunun üzerine Efendimiz hem öfkelendi, hem üzüldü. İbni Mes'ûd'a:

"Beni kendi hâlime bırak." diye çıkıştıktan sonra "Mûsâ'ya bundan daha ağırı söylendi de, o sabretti." diye kendi kendini teselli etti.[3]

Şefkat Örnekleri

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin ümmetine olan şefkatinin bir örneği de, yapılması zor bazı ibâdetleri onlar için hafifleştirip kolaylaştırması, ayrıca onlara bazı ibâdetleri teklif etmeyi düşündüğü hâlde, bu ibâdetlerin farz kılınabileceği endişesiyle teklif etmekten vazgeçmesidir. Şu hadis bunun bir örneğidir: «لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي، لَأَمَرْتُهُمْ بِالسِّوَاكِ مَعَ كُلِّ وُضُوءٍ» "Ümmetime zor geleceğinden endişe etmeseydim, onlara her abdest alırken misvak kullanmalarını emrederdim."[4]

1. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), IV, 203, nr. 4146; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, IX, 401.
2. Ebû Dâvûd, Edeb 28, nr. 4860; Tirmizî, Menâkıb 63, nr. 4896, 4897; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*,I, 395.
3. Tirmizî, Menâkıb 63, nr. 3896.
4. Buhârî, Cum'a 8, nr. 887, Temennî 9, nr. 7240; Müslim, Tahâret 42, nr. 252.

Peygamber aleyhisselâmın ümmetine olan şefkatinin diğer örnekleri arasında şunlar zikredilebilir:

Gece namazı kılarken yorulanların dinlenmesini tavsiye etmesi.

Şu hadisler Resûl-i Ekrem'in ümmetine olan şefkatinin birer örneğidir:

1. "Bir ramazan gecesi Resûl-i Ekrem evden çıkıp mescide gitti ve orada (terâvih) namazı kıldı. Birçok sahâbî de ona uyup namaz kıldılar. Sabah olunca, geceleyin Resûl-i Ekrem'in namaz kıldırdığı ağızdan ağza yayıldı. İkinci gece mescitte daha çok cemaat toplandı, Peygamber aleyhisselâm o gece de namaz kıldırdı. Ertesi sabah, yine gece kılınan bu namaz hakkında konuşuldu. Üçüncü gece daha çok cemaat toplandı. Resûl-i Ekrem boy abdesti aldı, o gece de mescide geldi ve terâvih namazını kıldırdı. Dördüncü gece toplanan cemaati mescid almadı. Ama Allah'ın Elçisi onların yanına çıkmadı. Hattâ bazıları: "Haydin namaza!" diye seslendiler. Peygamber aleyhisselâm yine de onların yanma çıkmadı. Sabah namazını kıldırdıktan sonra cemaatin karşısına geçip bir konuşma yaptı ve şunları söyledi: "Geceleyin beni beklediğinizi biliyorum. Yanınıza çıkmama mâni bir durum da yoktu. Ama ben bu namazın farz kılınmasından, sizin de onu kılamayacağınızdan korktuğum için yanınıza gelmedim."[1] Terâvih namazının cemaatle kılınması âdeti, Hz. Ömer'in hilâfetinde başlamıştır.

2. "Biriniz namaz kılarken uyuklayacak olursa, uykusu dağılana kadar yatsın. Çünkü uyuklayarak namaz kılarsa, Allah'tan bağışlanma dileyim derken belki de kendisine bedduâ eder."[2]

3. Abdullah ibni Amr ibni Âs'ın her gün oruç tuttuğunu,

1. Buhârî, Cum'a 29, nr. 924, Teheccüd 5, nr. 1129, Terâvîh 1, nr. 2012; Müslim, Müsâfirîn 177, 178, nr. 761.
2. Buhârî, Vüdû 53, nr. 212; Müslim, Müsâfirîn 222, nr. 786.

her gece Kur'an'ı hatmettiğini öğrenen Resûl-i Ekrem, onu karşısına alarak şöyle buyurmuştur:

"Böyle yapma; bâzen oruç tut, bâzen tutma; gece hem uyu, hem de kalkıp namaz kıl. Şüphesiz senin üzerinde vücûdunun hakkı vardır; gözlerinin hakkı vardır; eşinin hakkı vardır; ziyâretçilerinin hakkı vardır. Her ay üç gün oruç tut ve Kur'an'ı her ay bir defa hatmet!"[1]

Ashâbına savm-i visâli (iftar etmeden ardı ardına iki gün oruç tutmayı) yasaklaması.

Âişe radıyallahu anhânın rivâyet ettiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kendilerine acıdığı için, sahâbenin iftar etmeksizin peşpeşe oruç tutmasını (savm-i visâli) yasakladı. Onlar: "Ama sen savm-i visâl tutuyorsun" dediklerinde ise: "Ben sizin gibi değilim. Ben, Rabbim beni yedirmiş ve içirmiş vaziyette geceliyorum." buyurdular.[2]

Ümmetine sıkıntı vermemek için Kâbe'ye girmemiş olmayı arzu etmesi.

Hz. Âişe şöyle dedi:

"Bir gün Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem benim yanımdan sevinçli ve neşeli bir hâlde ayrıldı, fakat üzüntülü bir hâlde döndü. Kendisine bunun sebebini sorduğumda şöyle buyurdu:

"Bugün Kâbe'nin içine girdim. Sonra da içimden 'oraya keşke girmeseydim' dedim. Çünkü ümmetimin çoğunun, bunu hac sırasında zorlanarak yapmaya çalışmasından ve onları sıkıntıya sokmaktan korkuyorum."[3]

1. Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 34, nr. 5052, Savm 55-59, nr. 1975-1979; Müslim, Sıyâm 181-193, nr. 1159.
2. Buhârî, Savm 20, 48. nr. 1922, 1962; Müslim, Sıyâm 55, nr. 1102.
3. Ebû Dâvûd, Menâsik 93, nr. 2029; Tirmizî, Hac 45, nr. 873; İbni Mâce, Menâsik 79, nr. 3064; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, VI, 137

Kendisinden ümmetinin aleyhinde haketmedikleri bir söz veya lânet sâdır olmuşsa, bunları, onlar hakkında rahmet vesilesi kılmasını Rabbinden niyâz etmesi.[1]

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namaz kıldırırken ağlayan çocuk sesi duyarsa, namazını kısa keserdi.

> Bir defasında sahâbîlerden biri, Resûl-i Ekrem Efendimiz'e, sabah namazında uzun sûreler okuyan bir imâmı şikâyet etmiş, bu yüzden sabah namazına gidemediğini söylemişti. Merhametli Efendimiz buna çok öfkelenmiş ve bir konuşma yaparak şöyle buyurmuştu:
>
> "Ey insanlar! İçinizde nefret ettiren kimseler var! Kim imamlık yaparsa, namazı kısa kıldırsın; zira arkasındaki cemaatin içinde yaşlısı var, çocuğu var, iş güç sahibi olanı var."[2]

Peygamber Efendimiz'in ümmetine olan şefkatini gösteren konulardan biri de Rabbine şöyle yalvarıp duâ etmesi ve onunla şöyle antlaşmasıdır:

«أَيُّمَا رَجُلٍ سَبَبْتُهُ أَوْ لَعَنْتُهُ، فَاجْعَلْ ذَلِكَ لَهُ زَكَاةً، وَرَحْمَةً، وَصَلَاةً، وطَهُورًا، وَقُرْبَةً تُقَرِّبُهُ بِهَا إِلَيْكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» "Allahım! Kime hak etmediği hâlde bedduâ veya lânet etmişsem, ne olur bunu, o kulun günahlarından arınıp kurtulmasına ve Senin merhametine nâil olmasına, günahlarından temizlenmesine, kıyâmet gününde Sana yaklaşmasına vesile kıl!"[3]

> *Sahîh-i Müslim*'de yer alan aynı mâhiyetteki bir rivâyet ise şöyledir:
>
> "Allahım! Ben de bir insanım. Müslümanlardan kime bedduâ veya lânet etmiş yahut kendisine vurmuşsam, bunu o kimsenin günahlarından temizlenmesine ve rahmetine ermesine vesile kıl!"[4]

1. İlgili hadisler için aşağıdaki dipnotlara bakınız.
2. Buhârî, İlim, 28, nr. 90, Ezân 61-63, 65, nr. 702-705, 709, 710; Müslim, Salât 182-185, 191, nr. 467, 470.
3. Buhârî, Daavât 34, nr. 6361; Müslim, Birr 88-94, nr. 2601, 2602.
4. Birr 89, nr. 2601.

Peygamber Efendimiz, nâdiren de olsa bazı kimselere lânet etmiştir. Onun lânetine uğrayanlardan bir kısmı şunlardır:

"Kadınlara benzemeye çalışan erkekler ve erkeklere benzemeye kalkışan kadınlar."[1]

"İğreti saç (peruk) takan ve taktıran, döğme yapan ve yaptıran kadınlar."[2]

"Fâiz alan, veren, bu sözleşmeyi yazan, buna şâhitlik yapan kimseler."[3]

"Arâzilerin sınırlarını değiştirip bozanlar."[4]

"Çaldığı şey bir yumurta bile olsa, hırsızlık yapanlar."[5]

"Ana babasına lânet edenler."[6]

"Hayvanları Allah'tan başkası adına kesenler."[7]

"Medine'de bir bid'at çıkaran veya bir bid'atçıyı barındıran kimseler."[8]

"Peygamberlerin mezarlarını mescid edinen Yahûdî ve Hıristiyanlar."[9]

Dağlar Meleğinin Teklifi

Kavmi Resûl-i Ekrem Efendimiz'i yalanladığı zaman, Cebrâil aleyhisselâm ona gelerek: "Kavminin sana ne dediğini, seni himâye etmeyi nasıl reddettiğini Cenâb-ı Hak işitti. Dağlar Meleği'ne de onlar hakkında istediğin her şeyi yapmasını emretti." dedi. Dağlar Meleği, Peygamber aleyhisselâma seslenerek selâm verdi ve: "Ne yapmamı istiyorsan emret! İstersen şu iki dağı onların başına geçireyim!" dedi.

1. Buhârî, Libâs 61, 62, nr. 5885, 5886.
2. Libâs 83, 85, 87, nr. 5932-38, 5940-43, 5946-48.
3. Müslim, Müsâkāt 105-106, nr. 1597-98.
4. Müslim, Edâhî 44, 45, nr. 1978.
5. Buhârî, Hudûd 7, 13, nr. 6783, 6799; Müslim, Hudûd 7, nr. 1687.
6. Müslim, Edâhî 44, nr. 1978.
7. Müslim, Edâhî 43-45, nr. 1978.
8. Buhârî, Fezâilü'l-Medîne 1, nr. 1867, İ'tisam 6, nr. 7306, Cizye 10, nr. 3172; Müslim, Hac 467, 469, nr. 1370-71.
9. Buhârî, Cenâiz 61, nr. 1330; Müslim, Mesâcid 19, 23, nr. 529.

Allah Teâlâ kâinâtı melekleri vâsıtasıyla yönetir. Bulutların, Ay'ın ve Güneş'in yönetimi, rahimlere düşen nutfelerin büyüyüp gelişmesi, eceli yetenlerin öldürülmesi, kabirdekilerin sorguya çekilmesi, Cehennem'in tutuşturulması, bakımı ve Cehennemliklere azap edilmesi, Cennet ve bakımı için melekler yarattığı gibi dağların idaresi için de melekler yaratmıştır.[1]

Allah'ın Elçisi ona şunları söyledi: «بَلْ أَرْجُو أَنْ يُخْرِجَ اللهُ مِنْ أَصْلَابِهِمْ مَنْ يَعْبُدُ اللهَ وَحْدَهُ وَلَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا» "Hayır, ben Cenâb-ı Hakk'ın onların soylarından sadece Allah'a ibâdet edecek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayacak kimseler çıkarmasını dilerim."

Burada özet olarak verilen hadîs-i şerîfin *Sahîh-i Buhârî* ile *Sahîh-i Müslim*'deki rivâyeti şöyledir:

Bir gün Hz. Âişe Peygamber aleyhisselâma:

"Uhud Gazvesi'nin yapıldığı günden daha zor bir gün yaşadın mı?" diye sordu. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle cevap verdi:

"Evet, senin kavminden çok kötülük gördüm. Bu kötülüklerin en fenası, onların bana Akabe günü yaptığıdır. Tâifli Abdükülâl'in oğlu İbni Abdüyâlîl'e sığınmak istemiştim de beni kabul etmemişti. Ben de geri dönmüş, derin bir keder içinde yürüyüp gidiyordum. Karnüsseâlib'e varıncaya kadar kendime gelemedim. Orada başımı kaldırıp baktığımda, bir bulutun beni gölgelediğini gördüm. Dikkatlice bakınca, bulutun içinde Cebrâil aleyhisselâmı farkettim. Cebrâil bana seslenerek:

"Allah Teâlâ, kavminin sana ne söylediğini ve seni himâye etmeyi nasıl reddettiğini duymuştur. Onlara dilediğini yapması için de sana Dağlar Meleği'ni göndermiştir." dedi. Bunun üzerine Dağlar Meleği bana seslenerek selâm verdi. Sonra da:

1. Bu konuda geniş bilgi için bk. İbni Kayyim el-Cevziyye, *İğâsetü'l-lehfân* (Fıkî), II, 125-132.

"Ey Muhammed! Kavminin sana ne dediğini Cenâb-ı Hak işitti. Ben Dağlar Meleği'yim. Ne emredersen yapmam için Allah Teâlâ beni sana gönderdi. Ne yapmamı istiyorsun? Eğer dilersen şu iki dağı onların başına geçireyim." dedi. O zaman:

"Hayır" dedim. "Ben Cenâb-ı Hakk'ın onların soylarından sadece Allah'a ibâdet edecek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayacak kimseler çıkarmasını dilerim."[1]

Tâbiîn âlimlerinden Muhammed ibni'l-Münkedir'in[2] (v. 131/748) rivâyet ettiğine göre, Cebrâil aleyhisselâm Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme: "Yâ Resûlallah! Allah Teâlâ göğe, yere ve dağlara, sana itâat etmelerini emretti. Sen ne emredersen yapacaklar." deyince, Peygamber Efendimiz: "Ben ümmetimden ilâhî azâbın te'hir edilmesini dilerim. Belki Allah Teâlâ onlara tövbe nasip eder ve yapacakları tövbeyi kabul buyurur." dedi.[3]

Kolaylık Taraftarı

Hz. Âişe şöyle demiştir: "Allah Teâlâ, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemi iki şeyden birini yapma konusunda serbest bıraktığı zaman, mutlaka o, ümmeti hakkında en kolay olanı seçerdi."

Hadisin tamamı "Resûl-i Ekrem'in Hilmi, Sabrı ve Affı" bahsinde (bk. I, 229) şöyle geçmiştir:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem iki şeyden birini yapma konusunda serbest bırakıldığı zaman, günah olmadığı takdirde, mutlaka onların ümmeti hakkında en kolay olanını seçerdi. Şâyet yapılacak şey günah ise, ondan en uzak duran kendisi olurdu. Peygamber aleyhisselâm, Allah'ın yasakları çiğnenmediği sürece, şahsı

1. Buhârî, Bed'ü'lhalk 7, nr. 3231; Müslim, Cihâd 111, nr. 1795.
2. Muhammed ibnü'l-Münkedir, Hz. Âişe'nin dayısı Münkedir'in oğludur. İbnü'l-Münkedir diye de anılan bu zâhid âlim, Medine'nin ünlü muhaddis ve kırâat âlimlerinden biriydi. Resûlullah'ın hadislerini okumaya başlayınca gözyaşlarını tutamazdı. İmâm Mâlik onun hakkında "Kurrânın efendisi" derdi.
3. Bu rivâyet mürseldir. Yani sahâbî râvisi zikredilmemiştir. Kaynağı bulunamamış olsa bile, bu rivâyeti bir önceki sahîh hadis desteklemektedir.

adına hiçbir şeyden dolayı intikam almamıştır. Ancak Allah'ın bir yasağı çiğnenmişse, onun cezâsını Allah adına mutlaka vermiştir."[1]

Abdullah ibni Mes'ûd[2] radıyallahu anh da şöyle demiştir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bıkıp usanmayalım diye, bize öğüt vermek için dinlemeye istekli olduğumuz günleri kollardı."

Hadisin tamamı şöyledir: Tâbiîn âlimlerinden Ebû Vâil Şakîk ibni Seleme öyle dedi:

"İbni Mes'ûd radıyallahu anh bize perşembe günleri vaaz ederdi. Adamın biri ona: 'Ebû Abdurrahman! Keşke bize her gün vaaz etsen' dedi. İbni Mes`ûd ona şunları söyledi:

"Sizi usandırmamak için her gün vaaz etmiyorum. Nitekim Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de, bıkıp usanmayalım diye, bizim dinlemeye istekli olduğumuz günleri kollardı."[3]

Kendisinden rivâyet edildiğine göre Hz. Âişe bir defasında hırçın bir deveye binmişti. Hayvanı sakinleştirmek için onu sert bir şekilde bir o tarafa, bir bu tarafa götürmeye başladı. O zaman Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Hz. Âişe'ye:

1. Buhârî, Menâkıb 23, nr. 3560, Edeb 80, nr. 6126, Hudûd 10, nr. 6786; Müslim, Fezâil 77, 78, nr. 2327.
2. Abdullah ibni Mes'ûd radıyallahu anh ilk Müslümanlardan olup Hz. Hatice ve Hz. Ali'den sonra İslâmiyet'i kabul etmiştir. Peygamber Efendimiz onu Cennet'le müjdelemiştir. İbni Mes'ûd, Kâbe'de âşikâre ilk Kur'ân okuyan sahâbîdir. Fahr-i Âlem Efendimiz'e pek yakın olduğu, evine rahatça girip çıktığı için yabancılar onu Resûlullah'ın âilesinden zannederdi. Peygamberler Sultanı Efendimiz bir yere gitmek istediğinde İbni Mes'ûd onun ayakkabılarını çevirip hazırlar; bir yere oturduğunda ayakkabılarını muhafaza eder; yıkanırken perde tutar; uyuyorsa, ibâdet için uyandırırdı. Allah'ın Elçisi'nin hayat tarzını, tavırlarını, kısacası her şeyini kendisine örnek alırdı. Bu sebeple sahâbe onu, ahlâkı Peygamber Efendimiz'in ahlâkına en fazla benzeyen kimse olarak kabul ederdi. Resûl-i Ekrem Efendimiz onun güzel sesiyle Kur'an okuyuşunu dinlemeyi pek severdi. Ayrıca onun hadis, tefsir ve fıkıh ilimlerinde pek üstün bir yeri vardır.
3. Buhârî, İlim 11, 12, nr. 68, 70, Daavât 69, nr. 6411; Müslim, Münâfikîn 82, 83, nr. 2821.

«عَلَيْكِ بِالرِّفْقِ» "Âişe! Hayvana yumuşak davran!" buyurdu.[1]

> Hadisin bir başka rivâyetine göre Hz. Âişe şöyle demiştir:
>
> "Huysuz bir deveye binmiştim. Bu sebeple onu kamçılamaya başladım. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle buyurdu: 'Hayvana yumuşak davran. Çünkü nerede yumuşaklık, kolaylık varsa, orada güzellik vardır. Yumuşaklığın ve kolaylığın bulunmadığı her şey çirkindir.'"[2]

18. Resûl-i Ekrem'in Vefâsı, Sözünde Durması ve Akrabaya İyilik Etmesi

Sahâbeden Abdullah ibni Ebi'l-Hamsâ[3] şöyle demiştir:

Fahr-i Cihân Efendimiz henüz peygamber olmadan önce, kendisiyle bir alış veriş yapmıştım ve ona bir miktar borcum kalmıştı. Ona: "Borcumu alışveriş yaptığımız yere getireceğim." diye söz verdiğim hâlde, sözümü unuttum ve ancak üç gün sonra hatırlayabildim. Sözleştiğimiz yere vardığımda, onun orada beklemekte olduğunu hayretle gördüm. Allah'ın Elçisi beni görünce:

«يَا فَتَى! لَقَدْ شَقَقْتَ عَلَيَّ، أَنَا هٰهُنَا مُنْذُ ثَلَاثٍ أَنْتَظِرُكَ» "Delikanlı!" dedi, "Bana zahmet verdin! Üç gündür burada seni bekliyorum."[4]

Hatice'nin Arkadaşları

Enes ibni Mâlik radıyallahu anh şöyle demiştir:

Biri, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme bir hediye gönderdiği zaman, Server-i Enbiyâ Efendimiz şöyle buyururdu:

1. Müslim, Birr 79, nr. 2594.
2. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, VI, 125, 171; Buhârî, *el-Edebü'l-müfred* (Elbânî), s. 160, nr. 469.
3. Abdullah ibni Ebi'l-Hamsâ'nın sahâbî olmadığını söyleyenler bulunsa da (Aliyyü'l-Kârî, *Şerhu'ş-Şifâ*, I, 281), sahâbeye dâir eserlerde kendisinden söz edilmektedir (İbnü Abdilber, *el-İstî'âb*, II, 290-291; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l- gâbe* [Bennâ], III, 217; İbni Hacer, *el-İsâbe*, II, 298).
4. Ebû Dâvûd, Edeb 82, nr. 4996.

«اذْهَبُوا بِهَا إِلَى بَيْتِ فُلَانَةَ، فَإِنَّهَا كَانَتْ صَدِيقَةً لِخَدِيجَةَ، إِنَّهَا كَانَتْ تُحِبُّ خَدِيجَةَ»
"Onu falan hanımın evine götürün; çünkü o, Hatice'nin arkadaşıydı ve Hatice'yi severdi."[1]

Hz. Âişe radıyallahu anhâ şöyle demiştir:

"Hayatımda Hatice'yi kıskandığım kadar hiçbir kadını kıskanmadım; çünkü Resûlullah'ın onu güzel vasıflarıyla andığını sık sık duyardım. Bir de koyun kestiğinde, onu Hatice'nin dostlarına hediye ederdi."[2]

> Hz. Âişe radıyallahu anhânın, Hatice annemizle ilgili olarak söylediklerini şu rivâyette daha geniş bir şekilde görmekteyiz:
>
> "Resûl-i Ekrem'in hanımı Hatice'yi hiç görmemiştim; üstelik o, Peygamber aleyhisselâm ile evlenmemizden üç yıl önce vefât etmişti. Ama ben onu kıskandığım kadar, hayatımda hiçbir kadını kıskanmadım. Hatice'yi kıskanmamın sebebi şuydu: Fahr-i Âlem sallallahu aleyhi ve sellem onu sık sık anar ve kendisini överdi. Allah Teâlâ da, "Hatice'ye altından yapılmış bir köşk verileceğini ona müjdelemesini" Peygamberine emretmişti. Bir de Resûl-i Ekrem koyun kestiği zaman, "Ondan Hatice'nin arkadaşlarına da gönderin" derdi. Bâzen dayanamayıp:
>
> "Sanki dünyada Hatice'den başka kadın kalmadı!" derdim. Resûl-i Ekrem ise Hatice'nin çeşitli özelliklerini sayar ve:
>
> "Üstelik o çocuklarımın anasıydı." derdi.[3]

Bir defasında Hz. Hatice'ın kızkardeşi, Peygamber Efendimiz'in huzûruna girmek için izin istemişti de, Allah'ın Resûlü buna pek sevinmişti.

---

1. Buhârî, *el-Edebü'l-müfred* (Elbânî), s. 86, nr. 232; İbni Ebî Âsım, *el-Âhâd ve'l-mesânî* (Cevâbire), V, 387; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, VI/2. 769-770, nr. 2818.
2. Buhârî, Menâkıbü'l-Ensâr 20, nr. 3816, Edeb 23, nr. 6004,; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 74-76, nr. 2435.
3. Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 20, nr. 3816-18, Nikâh 109, nr. 5229, Edeb 23, nr. 6004, Tevhîd 32, nr. 7484; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 74-76, nr. 2435.

Yine Hz. Âişe'nin anlattığına göre, Hatice annemizin kızkardeşi Huveylid kızı Hâle, Resûl-i Ekrem'in huzûruna girmek için izin istemişti. Peygamber Efendimiz onun sesini ve izin isteme tarzını Hatice'nin sesine ve tavrına benzeterek sevinmiş ve:

"Allahım, bu Huveylid kızı Hâle'dir!" demişti. Hz. Âişe onun bu hâlini kıskanmış ve:

"Allah sana onun yerine daha hayırlısını vermişken, nice zaman önce ölmüş, avurdu çökmüş Kureyş'in kocakarılarından birini anıp duruyorsun!" demişti.[1]

Yine bir gün Resûlullah Efendimiz'in huzûruna bir başka kadın girmiş, Peygamber-i Zîşân onun gelmesine pek sevinmiş, hatırını sorup gönlünü hoş etmişti. O kadın gittikten sonra da: "Bu hanım bize, Hatice'nin hayatta olduğu günlerde de gelirdi. Eski dostlukları gözetmek îmândandır." buyurmuştu.[2]

Hz. Âişe radıyallahu anhâ şöyle demiştir:

"Bir gün Resûl-i Ekrem benim odamda iken yaşlı bir kadın onu ziyârete geldi. Server-i Kâinât Efendimiz ona kim olduğunu sordu. Kadın:

"Ben Cessâme el-Müzeniyye'yim." deyince,

"Hayır, sen Hassâne el-Müzeniyye'sin." buyurdu. Sonra da: "Nasılsınız? Hâliniz nicedir? Bizden sonra hayatınız nasıl geçti?" diye sormaya başladı. O da:

"Anam babam sana fedâ olsun ey Allah'ın Elçisi." dedi. Kadıncağız gidince:

"Yâ Resûlallah! Bu yaşlı kadına neden bu kadar iltifat ettiniz?" diye sordum. Şöyle buyurdu:

"Bu hanım, Hatice hayattayken de bize gelirdi. Eski

1. Buhârî, Menâkıbü'l-Ensâr 20, nr. 3821; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 78, nr. 2437).
2. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), XXIII, 14, nr. 23; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), I, 62, nr. 40.

dostlukları gözetmek îmândandır."[1] "Cessâme el-Müzeniyye" ifâdesi, "Müzeyne kabilesinden iri yarı kadın" anlamına da geldiği için, Resûl-i Ekrem ona "Hayır, sen Müzeyneli güzel kadınsın" anlamında "Hassâne el-Müzeniyye'sin." diye iltifat buyurmuştur.

Sahâbeden biri, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemi anlatırken şöyle demiştir: Allah'ın Elçisi, yakınlarını gözetmekle beraber, onları kendilerinden daha faziletli bir sahâbîye üstün tutmazdı.[2]

Burada, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, amcası Hz. Abbâs'ı babası gibi saydığı, fakat amcasının oğlu Hz. Ali'yi hem ilk Müslümanlardan hem de Bedir gazilerinden olması sebebiyle ona tercih ettiği belirtilmektedir.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «إِنَّ آلَ بَنِي فُلَانٍ لَيْسُوا لِي بِأَوْلِيَاءَ، غَيْرَ أَنَّ لَهُمْ رَحِمًا سَأَبُلُّهَا بِبَلَالِهَا» "Akrabam olan falan oğulları ailesi (Müslüman olmadıkları için) benim dostlarım değildir. Fakat onlarla aramızda akrabalık bağı bulunduğu için kendileriyle ilgimi kesmeyeceğim."

Hadisin tamamı şöyledir:

"Akrabam olan falan oğulları âilesi (Müslümanlar olmadıkları için) benim dostlarım değildir. Benim dostlarım, Allah Teâlâ ile iyi mü'minlerdir. Fakat ötekilerle aramızda akrabalık bağı bulunduğu için kendileriyle ilgimi kesmeyeceğim."[3]

Resûl-i Ekrem, kızı Zeyneb'in yavrusu Ümâme'yi omuzuna alarak namaz kılardı. Secdeye varınca çocuğu tutup yere bırakır, ayağa kalkarken onu tekrar omuzuna alırdı.[4]

1. Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), I, 62, nr. 40; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, I, 424, nr. 216.
2. Zeynüddin el-Irâkī, *el-Muğnî an hamli'l-esfâr*, II, 363.
3. Buhârî, Edeb 14, nr.5990; Müslim, Îmân 366. nr. 215.
4. Buhârî, Salât 106, nr. 516, Edeb 18, nr. 5996; Müslim, Mesâcid 41, nr. 543.

Hizmet Sırası Bende

Ebû Katâde el-Ensârî radıyallahu anh[1] (v. 54/674) şöyle demiştir: Habeşistan kralı Ashame, Medine'ye bir heyet göndermişti. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem onlara bizzat hizmet etmeye başladı. Ashâb-ı kirâm ona: "Yâ Resûlallah! Müsâade buyur, onlara biz hizmet edelim." deyince Allah'ın Elçisi şöyle buyurdu:

«إِنَّهُمْ كَانُوا لِأَصْحَابِنَا مُكْرِمِينَ، وَإِنِّي أُحِبُّ أَنْ أُكَافِئَهُمْ» "Onlar, memleketlerine hicret eden ashâbıma ikrâmda bulunmuşlardı; şimdi de ben onlara hizmet etmek istiyorum."[2]

Süt Hakkı

Huneyn Gazvesi'nde esir alınanlar arasında Resûl-i Ekrem'in sütkardeşi Şeymâ da vardı. Esirler Resûlullah'ın huzûruna getirilince, Şeymâ kendini ona tanıttı. Fahr-i Kâinât Efendimiz onu ağırlamak düşüncesiyle hırkasını çıkarıp altına serdi ve: "Şâyet arzu edersen, çok değerli ve sevgili biri olarak yanımda kalabilirsin; istemezsen sana hediyeler veririm, kabilene dönersin." buyurdu. Şeymâ, kabilesine dönmek istediğini söyleyince, Peygamber Efendimiz ona değerli hediyeler verdi.

> Şeymâ'nın asıl adının Huzâme olduğu, fakat kabilesi arasında Şeymâ diye tanındığı belirtilmektedir. Huneyn (Hevâzin) Savaşı'ndan sonra Resûl-i Ekrem'in huzûruna gelip de onun sütkardeşi olduğunu söylediği zaman, Fahr-i Cihân Efendimiz ona bu iddiasını nasıl ispat edeceğini sordu. Şeymâ da:
>
> "Bir gün seni sırtıma bindirmiştim de sırtımı ısırmış-

1. Ebû Katâde Hâris ibni Rib'î, Resûl-i Ekrem'in süvarisi diye tanınan cengâver sahâbîdir. Muhtelif seriyelerde kumandanlık etmiştir. Savaşlarda gösterdiği kahramanlıklar sebebiyle Peygamber Efendimiz'in duâsını almış, Resûlullah onun için "Süvarilerimizin en hayırlısı Ebû Katâde'dir buyurmuştur." (Müslim, Cihâd 132, nr. 1807).
   Bir gazvede gece boyunca devam eden yolculuk sırasında Peygamber Efendimiz sabaha karşı bineğinin üzerinde uyuklamaya başlayınca, Ebû Katâde iki defa onu uyandırmadan doğrultmuş, üçüncüsünde Resûl-i Ekrem uyanarak kendisine: "Peygamberini koruduğun için Allah da seni korusun." diye duâ etmiştir (Müslim, Mesâcid 311, nr. 681). "Resûl-i Ekrem'in Bereketiyle Yerden Suyun Kaynayıp Fışkırması" bahsinde onun hakkında daha başka bilgiler de verilecektir bk. I, 602.
2. Beyhakī. *Delâilü'n-nübüvve* (Kal'acî), II, 307; Beyhakī, *Şuabü'l-îmân*, VI, 518.

tın." diyerek aralarında geçen olayı anlattı. O zaman karşısındaki hanımın gerçekten Şeymâ olduğunu anlayan Peygamber-i Zîşân'ın gözleri yaşardı ve ona ikrâmda bulundu.[1]

Ashâb-ı kirâmdan Ebü't-Tufeyl Âmir ibni Vâsile el-Leysî[2] (v. 100/718) şöyle dedi:

"Çocukluk günlerimde görmüştüm, bir kadın, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin yanına gelmişti. O da hırkasını yere yayıp kadını onun üzerine oturtmuştu. Ben oradaki sahâbîlere: "Kim bu kadın?" diye sorduğumda, "Resûlullah'ın sütannesi" demişlerdi."[3]

Tâbiîn neslinden Ömer ibni's-Sâib[4] (v. 134/751) de şöyle demiştir: "Bir gün Resûl-i Ekrem otururken sütbabası çıkageldi. Efendimiz elbisesinin bir kısmını onun altına serdi; o da oturdu. Derken sütannesi de geldi; onu da öbür yanına aldı ve altına elbisesinin bir kısmını serdi; o da oturdu. Daha sonra sütkardeşi geldi. Resûlullah ayağa kalktı, onu da karşısına oturttu.[5]

Peygamber aleyhisselâmın Mekke'de yaşayan bir diğer sütannesi, Ebû Leheb'in câriyesi Süveybe idi.[6] Resûl-i Ekrem ona Medine'den yiye-

1. İbni Hacer, *el-İsâbe*, IV, 344.
2. En son vefât eden sahâbî olarak bilinen Ebü't-Tufeyl, hayatının ilk sekiz yılını Peygamber Efendimiz'in devrinde yaşadı. Hz. Ali döneminde onun yanında yer aldı. Hz. Ali'nin vefâtından sonra, Muâviye bin Ebî Süfyân ona Hz. Ali'yi ne kadar sevdiğini sormuş, o da:
"Hz. Mûsâ'nın annesi, Mûsâ'yı Nil'e bıraktıktan sonra onu nasıl özlediyse, ben de o hâldeyim, belki ondan da çok hasret çekiyorum." demişti. Hz. Hüseyin'in kanını yerde bırakmamak için Emevîler'e karşı açılan savaşlarda ön planda yer aldı. Peygamber Efendimiz'den olan rivâyetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer almıştır.
3. Ebû Dâvûd, Edeb 119, 120, nr. 5144; Buhârî, *el-Edebü'l-müfred* (Elbânî), s. 473, nr. 1295; İbni Hibbân, *es-Sahîh* (Arnaût), X, 44, nr. 4232.
4. Ömer ibni Sâib ibni Ebî Râşid el-Mısrî, Üsâme bin Zeyd'den ve başkalarından hadis duyan bir tâbiîdir (Mizzî. *Tehzîbü'l-Kemâl* [Beşşâr], XXI, 353).
5. Ebû Dâvûd, Edeb 119, 120, nr. 5145. Peygamber Efendimiz'in sütbabasının adı Hâris ibni Abdiluzzâ, sütkardeşinin adı da Abdullah ibni Hâris'tir (Taberî, *Târîh*, I, 454).
6. Süveybe'nin, kendisinin sütannesi olduğunu Peygamber Efendimiz de haber vermiştir (Buhârî, Nikâh 20, 25, 26, nr. 5099, 5106, 5107, Nefekât 16, nr. 5372; Müslim, Radâ 15, nr. 1449).
Süveybe, Fahr-i Kâinât Efendimiz'in amcası Hz. Hamza'nın da sütannesiydi. İşte bu sebeple Efendimiz, Hz. Hamza ile aynı zamanda sütkardeşi idi. Süveybe'nin İslâmiyet'i kabul edip etmediği kesin olarak bilinmemektedir. Süveybe hicretin yedinci yılında (629) Mekke'de vefât etmiştir.

cek ve giyecek gönderirdi. Süveybe ölünce, "Onun bir yakını kaldı mı?" diye sordu. Süveybe'nin kimsesi kalmadığını söylediler.

Hz. Hatice radıyallahu anhâ ilk vahyi aldığı zaman Resûl-i Ekrem'i teselli ederken şöyle demişti: "Müjdeler olsun! Allah'a yemin ederim ki, O seni hiçbir zaman utandırmaz. Çünkü sen, akrabanı koruyup gözetirsin. Konuştuğun zaman dosdoğru konuşursun. İşini görmekten âciz olanlara yardım edersin. Fakirlerin elinden tutarsın. Misâfiri ağırlarsın. Haksızlığa uğrayan kimselere arka çıkarsın."[1]

19. Resûl-i Ekrem'in Tevâzuu

Allah'ın Elçisi, yüce makamına ve yüksek mertebesine rağmen son derece mütevâzı olup kesinlikle kibirlenmezdi.

> Bazı âlimler metindeki "ekallühüm kibren" ifâdesini böyle anlamak gerektiğini söylemişler; "kıllet" ifâdesinin bulunduğu "fekalîlen mâ yü'minûn" âyetinin[2]: "Onlar hiç iman etmezler" demek olduğunu belirtmişlerdir. Bazı *Şifâ* nüshalarındaki "a'demühüm kibren" ifâdesi de bunu göstermektedir.

Resûl-i Ekrem'in "hükümdar Peygamber" olmakla "kul Peygamber" olmaktan birini seçmesi istendiğinde "kul Peygamber" olmayı tercih etmesi, onun üstün tevâzuunu gösterir. Peygamber Efendimiz kul Peygamber olmayı tercih edince, İsrâfil aleyhisselâm ona şöyle dedi:

"Allah Teâlâ, tevâzu gösterdiğin için, seni kıyâmet gününde Âdemoğlu'nun efendisi yaptı.[3] Âhirette diriltilip mahşere gönderilmek üzere kabri ilk açılacak kimse sen oldun ve ilk şefâatçi olmayı Allah sana nasip etti."[4]

> Resûl-i Ekrem Efendimiz'in şefâati başlıca iki türlüdür. Biri, kıyâmet gününde yapacağı şefâatler; diğeri de

1. Buhârî, Bed'ü'l-halk 3, nr. 3, Tefsîr 96/1, nr. 4953; Müslim, İmân 252, nr. 160.
2. Bakara 2/288.
3. "Efendi" hakkında bilgi için, "Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem'in yüce değerine yemin etmesi" konusuna bakılabilir I, 104.
4. Müslim, Fezâil 3, nr. 2278; Ebû Dâvûd, Sünnet 13, nr. 4673; Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3670; İbni Mâce, Zühd 37, nr. 4308.

Cennet'te, mü'minlerin derecelerini artırmak için yapacağı şefâattir.

Yabancıların Âdeti Yaşatılmamalı

Ashâb-ı kirâmdan Ebû Ümâme el-Bâhilî[1] (v. 86/705) şöyle demiştir:

"Bir gün Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bastona dayanarak yanımıza geldi. Biz de ona hürmeten ayağa kalktık. O zaman bize şöyle buyurdu: «لَا تَقُومُوا كَمَا تَقُومُ الْأَعَاجِمُ، يُعَظِّمُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا» "Birbirine aşırı saygı gösteren yabancıların yaptığı gibi ayağa kalkmayınız."[2]

Resûl-i Ekrem Efendimiz bir başka hadisinde de şöyle buyurdu:

«إِنَّمَا أَنَا عَبْدٌ، آكُلُ كَمَا يَأْكُلُ الْعَبْدُ، وَأَجْلِسُ كَمَا يَجْلِسُ الْعَبْدُ» "Ben bir kulum; kul gibi yemek yer, kul gibi otururum."[3]

Efendimiz aleyhisselâm bu hadisiyle, yemek yemek için sofra veya masa aramadığını, altına yaygı serilmesini, minder konulmasını beklemeden toprağa oturduğunu söylemiş olmaktadır. Nitekim Enes ibni Mâlik radıyallahu anh:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemi dizlerini dikerek oturmuş, hurma yerken gördüm" demiştir.[4]

Peygamber Efendimiz eşeğe biner, bineğinin arkasına bir başkasını bindirir,[5] yoksulları ziyaret eder, fakirlerle birlikte oturur, kölelerin

1. Ebû Ümâme Suday ibni Aclân el-Bâhilî. Hudeybiye Antlaşması'nda bulundu ve Resûl-i Ekrem ile muhtelif gazvelere katıldı. Bu gazvelerin üçünde, Fahr-i Âlem Efendimiz'den, şehid olması için kendine duâ etmesini ısrarla istedi, fakat Efendimiz her seferinde ona âfiyet temenni etti ve kendisini Bâhile kabilesini irşâd etmekle görevlendirdi. Ne yazıkki kendi kabilesinin halkı onu çok kötü karşıladı, hattâ kendisine yiyecek bile vermedi. Ancak bir defasında Ebû Ümâme'yi mânevî bir gıda ile beslenirken gördüler. Bunun üzerine bütün kabile halkı Müslüman oldu.
2. Ebû Dâvûd, Edeb 151, 152, nr. 5230; İbni Mâce, Duâ 2, nr. 3836; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 395.
3. Ebû Ya'lâ el-Mevsılî, *Müsned* (Esed), VIII, 318, nr. 4920; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, II, 82, nr. 544, V, 634-635, nr. 2484.
4. Müslim, Eşribe 148, nr. 2044.
5. Resûl-i Ekrem'in terkisine kimleri bindirdiğine dâir kitaplar yazılmış ve bunların Hz. Ebû Bekir, Hz. Osmân, Hz. Ali gibi kırk beş kadar sahâbî olduğu tesbit edilmiştir. Ebû Zekeriyyâ İbni Mende'nin (v. 511/1118), *Kitâb fîhi ma'rifetü esâmî erdâfi'n-Nebî* (Beyrut 1410/1990) adlı eseri bu çalışmalardan biridir.

dâvetini kabul edip gider, ashâbının arasına karışır ve geldiği bir meclisin neresinde boşluk bulursa oraya otururdu.

> Yani âzâd edilmiş bir köle, Fahr-i Âlem Efendimiz'i kendi evine dâvet ettiğinde kalkıp giderdi. Veya herhangi bir Müslüman kölesini göndererek Resûlullah'ı evine dâvet ettiğinde, Allah'ın Elçisi bunu bir gurur meselesi yapmazdı.
>
> Ashâb-ı kirâmdan Câbir ibni Semüre şöyle demiştir:
>
> "Peygamber Efendimiz'in huzûruna vardığımızda, nereyi boş bulursak oraya otururduk."[1]

Hz. Ömer'in rivâyet ettiği bir hadise göre Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur:

«لَا تُطْرُونِي كَمَا أَطْرَتِ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ، إِنَّمَا أَنَا عَبْدٌ، فَقُولُوا عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ»

"Hıristiyanların Meryem oğlu İsâ'yı övdükleri gibi beni övmeyin. Ben bir kulum; onun için benim hakkımda, 'Allah'ın kulu ve Resûlü' deyin."[2]

> Peygamber Efendimiz kendisini övmeyi değil, Hıristiyanların "ilâh" v.s. dedikleri gibi aşırı ve yanlış bir şekilde nitelendirmeyi yasaklamaktadır.

Toplumun Önemsemediklerini Önemsemesi

Enes ibni Mâlik radıyallahu anhın rivâyet ettiğine göre bir gün zihin özürlü bir hanım Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yanına geldi ve ona:

"Seninle bitecek bir işim, sana söyleyecek bir sözüm var." dedi. Peygamber Efendimiz de ona:

"Ey Falan hanım! Medine'nin neresinde istiyorsan bir yol kenarına otur, ben de gelip yanına oturayım, ne istiyorsan yapayım" buyurdu. O hanım yolun kenarına oturdu. Resûl-i Ekrem de onun isteğini yerine getirinceye kadar yanında oturdu.[3]

Yine Enes ibni Mâlik radıyallahu anh şöyle dedi:

1. Ebû Dâvûd, Edeb 14, nr. 4825; Tirmizî, İsti'zân 29, nr 2725.
2. Buhârî, Enbiyâ 48, nr. 3445, Hudûd 31, nr. 6830.
3. Müslim, Fezâil 76, nr 2326.

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem eşeğe biner, kölelerin dâvetini kabul ederdi. Nitekim bir Yahudi kabilesi olan Benî Kurayza'ya savaş açıldığı gün; sırtında palanı, hurma lifinden yapılmış yuları bulunan bir eşeğe binmişti."[1]

Enes şöyle dedi:

"Peygamber Efendimiz, arpa ekmeği ve bozulmaya yüz tutmuş yağla yapılan yemekten ibâret dâveti bile kabul edip giderdi."[2]

Yine Enes şöyle dedi: "Peygamber aleyhisselâm hac görevini yaparken, devesinin üstünde eski bir palan vardı; palanın üstüne de, dört dirhem bile etmeyen kadife bir örtü örtülmüştü. O bu kadar mütevâzı bir hâldeyken şöyle duâ etti: 'Allahım! Bu haccımı, başkalarının görüp işitmesi için yapılan bir ibâdet değil, gösteriş ve şöhretten uzak bir hac eyle."[3]

Allah'ın Resûlü, yeryüzünün bütün hazineleri kendi emrine verilmiş bir insandı ve Vedâ Haccı'nda kurban edilmek üzere yüz deve[4] göndermişti. Buna rağmen onun hac yolculuğu işte böylesine sadeydi.

Mekke'yi fethedip de oraya İslâm ordusuyla girdiği zaman, Allah'a tevâzuu sebebiyle mübârek başını, semerin ön kaşına değecek kadar eğmişti.[5]

Tevâzu Örnekleri

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin şu sözleri de onun tevâzuunu göstermektedir:

"Beni, Yûnus ibni Mettâ'dan daha üstün tutmayınız."

> Bu konuda Yûnus aleyhisselâm ile iligi diğer rivâyetler şöyledir:

1. Tirmizî, Cenâiz 32, nr. 1017; İbni Mâce, Zühd 16, nr. 4178.
2. Buhârî, Büyû 14, nr. 2069, Rehin 1, nr. 2508.
3. İbni Mâce, Menâsik 4, nr. 2890; Elbânî, *Sahîhu't-Tergîb ve't-terhîb*, II, 17, nr. 1122.
4. Buhârî, Hac 122, nr. 1718; Müslim, Hac 147, nr. 1218.
5. Ebû Ya'lâ, *Müsned* (Esed), VI, 120, nr. 3393; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VI, 249. Bu kaynaklardaki rivâyet şöyledir:
Mekke'ye girdiğinde, halk gözlerini kendisine dikerek bakmaya başlayınca, Resûl-i Ekrem tevâzuundan dolayı başını semerin üzerine koydu."

"Ben, bir kimse Yûnus bin Mettâ'dan daha üstündür demiyorum."[1]

"Bir kulun: 'Ben Yûnus bin Mettâ'dan daha hayırlıyım!' demesi uygun değildir."[2]

"Peygamberleri birbirinden üstün tutmayınız."[3]

"Benim Mûsâ peygamberden daha üstün olduğumu söylemeyiniz."

Bu rivâyetin tamamı şöyledir:

Ebû Hüreyre radıyallahu anhın rivâyet ettiğine göre bir defasında bir Müslüman ile bir Yahudi kavga ettiler. Müslüman:

"Muhammed'i âlemlere üstün tutan Allah'a yemin ederim ki" deyince, Yahudi:

"Ben de Mûsâ'yı âlemlere üstün tutan Allah'a yemin ederim ki" dedi. Bunun üzerine Müslüman elini kaldırıp Yahudi'nin suratına bir tokat attı. Yahudi doğruca Resûl-i Ekrem Efendimize gitti ve tartıştıkları o Müslüman ile aralarında olup biteni anlattı. Bunun üzerine Peygamberler Sultanı şöyle buyurdu:

"Benim Mûsâ peygamberden daha üstün olduğumu söylemeyiniz. Kıyâmet gününde bütün insanlar ölecek; kabrinden ilk kalkan ben olacağım. Bir de bakacağım ki, Mûsâ Arş'ın bir tarafına yapışmış. Acaba Mûsâ ölenler arasındaydı da benden önce mi ayıldı; yoksa Allah Teâlâ'nın istisnâ edip öldürmediklerinden biri miydi, bilemiyorum."[4]

"Ölen bir canlının diriltilmesinden Hz. İbrâhim şüphe edecek olsaydı, bu konuda şüphe etmeye biz ondan daha haklı olurduk. Şayet zindanda

1. Buhârî, Enbiyâ 35, nr. 3415.
2. Buhârî, Enbiyâ 35, nr. 3413; Müslim, Fezâil 166, nr. 2376.
3. Buhârî, Enbiyâ 35, nr. 3414; Müslim, Fezâil 163, nr. 2374. Bu konudaki diğer rivâyetler III. Bölüm'deki "Peygamber aleyhisselâmın kendisinin diğer peygamberlere üstün tutulmasını yasakladığı hadisler" bahsinde zikredilecektir bk. I, 473.
4. Buhârî, Husûmât 1, nr. 2411, Enbiyâ 35, nr. 3408; Müslim, Fezâil 160, nr. 2373.

Yûsuf Peygamberin kaldığı gibi uzun zaman kalsaydım, onu zindandan çıkarmaya gelen adamın davetini hemen kabul edip oradan çıkardım."[1]

Hadisin tamamı şöyledir:

"Ölen bir canlının diriltilmesinden Hz. İbrâhim şüphe edecek olsaydı, bu konuda şüphe etmeye biz ondan daha haklı olurduk. Hani İbrâhim, Allah Teâlâ'ya 'Rabbim, ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster.' dediği zaman, Allah Teâlâ ona:

'Yoksa buna iman etmiyor musun?' diye sormuş, o da:

'Elbette inanıyorum. Ama ölüleri nasıl dirilttiğini görerek gönlüm iyice yatışsın istiyorum.' demişti."[2] Bakara sûresinin 260. âyetinde belirtildiği üzere, Cenâb-ı Hak onun bu arzusunu yerine getirmişti.

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu ifâdesiyle şunu demiştir:

İbrâhim aleyhisselâmın Allah Teâlâ'nın kudretinden şüphelenmesi elbette mümkün değildir. Eğer onun bu konuda şüphe ettiği düşünülürse, bizim ondan daha çok şüphe etmemiz gerekir. O kesinlikle böyle bir şüpheye düşmemiştir; ben de aslâ şüphelenmedim.

Yûsuf sûresinde anlatıldığı üzere Yûsuf aleyhisselâm bir iftirâ yüzünden zindana atılmış, yedi sene yattıktan sonra, tâbir ettiği rüyâ üzerine Mısır Kralı onu zindandan çıkarmak istemiş, fakat o, bu teklifi kabul etmeyip, o kadınların ellerini neden kestiğinin soruşturulmasını istemiş, böylece işin gerçeği ortaya çıktıktan ve kendisinin suçsuz olduğu anlaşıldıktan sonra zindandan çıkacağını belirtmişti. Kralın araştırmasından sonra onun suçsuz olduğu anlaşılmış, o da zindandan çıkmayı kabul etmişti. Peygamber Efendimiz bu hadiste: "Yûsuf aleyhisselâm gibi yedi sene zindanda yattıktan

1. Buhârî, Enbiyâ 11, nr. 3372, Tefsîr 12/5, nr. 4694; Müslim, Îmân 238, nr. 151.
2. Buhârî. Enbiyâ 11, nr. 3372, Tefsîr 2/46, 12/5, nr. 4537, 4694; Müslim, Îmân 238, nr. 151.

sonra benden dışarı çıkmam istense, hiç durmaz hemen çıkardım. Öyle soruşturma falan istemezdim." buyurmuştur.

Peygamber Efendimiz kendisine: "Ey yaratılmışların en hayırlısı!" diye hitap eden birine, "O, İbrâhim aleyhisselâmdır." buyurmuştur.[1] İnşallah daha sonraki bahislerde, Resûlullah Efendimiz'in tevâzuunu gösteren bu tür diğer hadisler üzerinde durulacaktır.

Ailesinin ve Başkalarının Hizmetinde

Hz. Âişe, Hz. Hasan,[2] Ebû Saîd el-Hudrî ve daha başkalarından Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin özellikleri hakkında rivâyet edilen hadislere göre, (bunların bir kısmında diğerinden daha farklı ve daha fazla bilgi bulunmaktadır) Allah'ın Elçisi, evinde ailesinin hizmetinde idi.[3] Elbisesini kendisi temizler, koyununu sağar,[4] elbisesini bizzat yamar, pabucunu tamir eder,[5] kendi işini kendisi yapar,[6] su taşıdıkları devenin yemini verir, evi süpürür, devesini bağlar, hizmetçiyle birlikte yemek yer, onunla birlikte hamur yoğurur, satın aldığı şeyleri çarşıdan eve kendisi taşırdı.

Enes ibni Mâlik radıyallahu anhın rivâyet ettiğine göre Medine halkından birinin câriyesi Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin elinden tutar, derdini hâllettirmek için onu istediği yere alıp götürürdü.[7]

Kurutulmuş Et Yiyen Kadının Oğlu

Bir gün Peygamber Efendimiz'in huzûruna bir adam girdi; onu görünce, kendisine duyduğu derin saygıdan dolayı titremeye başladı. Bunun

1. Müslim, Fezâil 150, nr. 2369; Ebû Dâvûd, Sünnet 13, nr. 4672.
2. Muhaddisler, Hasan adı mutlak olarak anıldığında onun Hasan-ı Basrî olduğunu belirtmişler ise de, burada sözün gelişinden Hasan-ı Basrî'nin değil Hasan ibni Alî'nin kastedildiği anlaşılmaktadır.
3. Buhârî, Ezân 44, nr. 676, Nefekât 8, nr. 5363, Edeb 40, nr. 6039.
4. "Elbisesini temizler, koyununu sağar, kendi işini kendisi yapardı." (Ebû Ya'lâ, *Müsned* [Esed], VIII, 286, nr. 4873; İbni Hibbân, *es-Sahîh* [Arnaût], XII, 488-489, nr. 5675).
5. "Pabucunu tamir eder, elbisesini yamardı." (Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, VI, 106).
6. "Herhangi bir insan gibiydi: Elbisesini temizler, koyununu sağar ve kendi işini kendisi yapardı." (Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, VI, 256; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, II, 275, nr. 671).
7. Buhârî, Edeb 61, nr. 6072; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 98.

üzerine Resûl-i Ekrem ona: «هَوِّنْ عَلَيْكَ! فَإِنِّي لَسْتُ بِمَلِكٍ، إِنَّمَا أَنَا ابْنُ امْرَأَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ تَأْكُلُ الْقَدِيدَ» "Rahat ol!" buyurdu. "Ben kral değilim! Ben, Kureyş kabilesinden kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum."[1]

Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle demiştir:

"Bir gün Peygamber Efendimiz ile birlikte çarşıya gitmiştim. Allah'ın Elçisi iç çamaşırı satın aldı. Parayı ödediği kimseye "Alacağın ücreti, parayı tartarak al! Bir miktar da fazla al!" buyurdu. Ebû Hüreyre olayın tamamını anlatarak dedi ki: Parayı alan kimse Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin elini öpmek için ileri atıldı; fakat Allah'ın Elçisi elini çekiverdi ve şöyle buyurdu: "Bu el öpme işi, Acemlerin krallarına yaptıkları bir davranıştır. Ben kral değilim; sizin gibi bir insanım." Sonra iç çamaşırını aldı. Aldıklarını taşımak için uzandığımda: "Bir şeyi sahibinin taşıması daha uygundur." buyurdu.[2]

20. Resûl-i Ekrem'in Âdil, Emin, İffetli ve Doğru Sözlü Oluşu

Allah'ın Elçisi'nin âdil, emin, iffetli ve doğru sözlü oluşuna gelince; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem insanların en güveniliri, en âdili, kendisine yakışmayan davranışlardan en uzak olanı ve yaratılışından beri en doğru sözlüsüydü. Onun böyle olduğunu kendisine karşı koyanlar ve düşmanları bile itiraf etmişti.

el-Emîn

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, Peygamber olmadan önce de el-Emîn (güvenilir Muhammed) diye anılırdı.

Siyer ve megâzî yazarı İbni İshâk (v. 151/768) şöyle demiştir:

"Allah Teâlâ en güzel ahlâkı onda topladığı için "el-Emîn" diye anılırdı."

Müfessirlerin büyük çoğunluğu مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ "Orada sözü dinlenir, ona güvenilir."[3] âyetinde kendisinden söz edilenin Muhammed aleyhisselâm olduğu kanaatindedir.

1. İbni Mâce, Et'ime 30, nr. 3312; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, IV, 496, nr. 1876.
2. "Yükü sahibinin taşıması daha uygundur." hadisi için bk. Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl* (Sekkā), III, 111, nr. 5726.
3. Tekvîr 81/21.

Bu âyette, semâda meleklerin Peygamber aleyhisselâma itaat ettikleri, Allah'ın Elçisi'nin vahyin tebliğ edilmesi hususunda güvenilir olduğu ifâde edilmektedir. Âlimlerin bir kısmına göre ise "Orada sözü dinlenir, ona güvenilir." âyetiyle Cebrâil aleyhisselâm kastedilmiştir.

Kâbe yeniden yapılırken Kureyş kabilesi mensupları Hacerülesved'i yerine kimin koyacağı konusunda ihtilâfa düşmüş, bu konuda farklı görüşler ortaya konmuş, sonunda oraya ilk gelen kimseyi hakem yapmaya karar vermişlerdi. Resûl-i Ekrem'in peygamber olmasından önce meydana gelen bu olayda, oraya ilk gelen kimsenin Peygamber Efendimiz olduğunu görünce: "İşte Muhammed geliyor; o güvenilir insandır. Onun hakemliğini kabul ediyoruz." demişlerdi.[1]

Tâbiîn muhaddislerinden Rebî' bin Huseym'in[2] (v. 65/685'ten önce) söylediğine göre; İslâmiyet'ten önceleri, Câhiliye döneminde, Mekkeliler arasında bir anlaşmazlık çıktığında, Peygamber Efendimiz'in hakemliğine başvururlardı.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Vallahi ben gökyüzünde de güvenilen kimseyim, yeryüzünde de güvenilen kimseyim."[3]

Hz. Ali'nin rivâyet ettiğine göre Ebû Cehil, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme şöyle dedi:

"Biz senin yalancı olduğunu söylemiyoruz; biz senin getirdiğin dinin asılsız olduğunu söylüyoruz." Onun bu sözü üzerine Allah Teâlâ şu âyeti indirdi: ﴿فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَٰكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ﴾ "Gerçekte onlar seni yalanlamıyorlar; fakat o zâlimler Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar."[4]

1. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 425.
2. Rebî' bin Huseym el-Kûfî, Peygamber Efendimiz'in zamanına yetişmekle beraber onu göremedi. Bu yüzden muhadram tâbiîler neslinden oldu. O, rivâyetleri *Kütüb-i Sitte*'de bulunan güvenilir bir muhaddis, âlim ve zâhid bir İslâm büyüğü idi. Abdullah ibni Mes'ûd ve Ebû Eyyûb el-Ensârî gibi sahâbîlerden hadis rivâyet etmişti. Peygamber Efendimiz'in önde gelen ashâbından olan Abdullah ibni Mes'ûd, onun güzel hâllerine bakarak şöyle derdi:
"Rebî'! Eğer Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem seni görseydi pek severdi. Ben seni her gördüğümde Allah'a gönülden bağlı ve alçakgönüllü kulları hatırlıyorum." (Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'* [Arnaût], IV, 258-262).
3. Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, IV, 126.
4. En'âm 6/33; Tirmizî, Tefsîr 6/1, nr. 3064.

Tirmizî'den başkası da Ebû Cehil'in: "Biz senin yalancı olduğunu söylemiyoruz; hiçbirimiz de sana yalancı demedik" dediğini rivâyet etmiştir.[1]

Ebû Cehil'in Bu Konudaki Tanıklığı

Rivâyet edildiğine göre Bedir Savaşı'nın yapıldığı gün Ahnes ibni Şerîk,[2] Ebû Cehil ile karşılaştığında ona şöyle dedi:

"Ebü'l-Hakem! Şurada senden ve benden başka konuştuğumuzu duyacak kimse yok. Muhammed hakkında ne diyorsun? O 'Ben Peygamberim' derken doğru mu söylüyor, yalan mı söylüyor?" Ebû Cehil ona şunları söyledi:

"Vallahi Muhammed doğru söylüyor; O, şimdiye kadar hiç yalan söylemedi."[3]

Herakliyüs, Mekkeli müşriklerin lideri Ebû Süfyân ibni Harb'e Resûl-i Ekrem Efendimiz hakkında:

"O zât, peygamberlik iddiasında bulunmadan önce kendisini yalan söylemekle suçlar mıydınız?" diye sorduğunda, Ebû Süfyân:

"Hayır, suçlamazdık." demişti.[4]

Mekkeli müşriklerden Nadr ibni Hâris,[5] Kureyş ileri gelenlerine şöyle demişti:

"Muhammed aranızda büyüyüp yetişti. Kendisinden son derece memnundunuz; aranızda en doğru sözlü, en güvenilir kimseydi. Şakakları ağarmaya başlayıp da size Peygamber olduğunu söyleyince, kendisine sihirbaz dediniz. Hayır, vallahi o sihirbaz değildir."[6]

1. Dârekutnî, *el-İlelü'l-vâride*, IV, 143.
2. Ahnes ibni Şerîk, Bedir Gazvesi'nde düşman saflarında idi. Geç bir tarihte Müslüman oldu ve Huneyn Savaşı'na katıldı. Müellefe-i kulûbdan olduğu için Resûl-i Ekrem bu savaşta ona da ganimetten pay verdi. Hz. Ömer'in hilâfeti zamanında vefât etti (İbni Hacer, *el-İsâbe*. I, 25-26).
3. Beyhakī, *Delâilü'n-nübüvve* (Kal'acî), II, 206-207.
4. Buhârî, Bed'ü'l-vahy 6, nr. 7, Cihâd 102, nr. 2941, Tefsîr 3/4, nr. 4553; Müslim, Cihâd 74, nr. 1773.
5. İbni Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye* (Sekkā), I, 320. Nadr ibni Hâris, Kureyş kabilesinin önde gelenlerinden ve Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemi en çok rahatsız eden azılı kâfirlerden biriydi. Bedir Gazvesi'nde esir edildi ve Peygamber Efendimiz'in emriyle Hz. Ali tarafından öldürüldü (İbni Abdülber, *el-İstî'âb*, III, 567; Ziriklî, *el-A'lâm*, [Fethullah], VIII, 357).
6. Beyhakī, *Delâilü'n-nübüvve* (Kal'acî), II, 201.

Hz. Âişe'nin rivâyet ettiğine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin eli, nikâhı veya mülkiyeti altında olmayan bir kadının eline değmemiştir.

> Hz. Âişe radıyallahu anhâ, Peygamber Efendimiz'in kadınlardan bîat alışını şöyle anlatmıştır:
>
> "Resûl-i Ekrem bir kadından bîat alacağı zaman ona: 'Bîatını kabul ettim' derdi. Vallahi bîat ederken Resûlullah'ın eli, hiçbir kadının eline dokunmamış, onlardan sözlü bîat almıştır."[1]

Hz. Ali, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemi anlattığı bir hadiste onun hakkında "insanların en doğru sözlüsü" ifâdesini kullanmıştır.[2]

"Ben Olmazsam Kim Âdil Olabilir?"

Sahîh bir hadise göre, ganimetin âdil bir şekilde dağıtılmadığını ileri süren bir adama Allah'ın Resûlü şöyle buyurmuştur: «وَيْحَكَ! فَمَنْ يَعْدِلُ إِنْ لَمْ أَعْدِلْ؟ خِبْتُ وَخَسِرْتُ إِنْ لَمْ أَعْدِلْ» "Yazıklar olsun sana! Ben âdil olmazsam adâleti başka kim gözetir. Eğer ben âdil davranmazsam mahvolup giderim."

> Bu olayın tamamı, "Resûl-i Ekrem'in Hilmi, Sıkıntılara Tahammülü, Affı ve Sabrı" konusunda, Peygamber-i Zîşâna: "Yaptığın taksimde âdil davran! Bu taksimde Allah'ın rızâsı gözetilmemiştir." diyen adamla ilgili olarak rivâyet edilen hadiste anlatılmıştır.[3]

Âişe radıyallahu anhâ şöyle demiştir:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem iki şeyden birini yapma konusunda serbest bırakıldığı zaman, günah olmadığı takdirde mutlaka onların en kolayını seçerdi. Yapılacak şey günah ise, ondan en uzak duran kendisi olurdu."

> Hadisin tamamı "Resûl-i Ekrem'in Hilmi, Sıkıntılara Tahammülü, Affı ve Sabrı" bahsinde (bk. I, 229-243) şöyle geçmiştir:

1. Buhârî, Şurût 1, nr. 7214; Müslim, İmâre 88, nr. 1866.
2. Tirmizî, Menâkıb 8, nr. 3628.
3. Söz konusu hadis ve kaynakları için bk. I, 231.

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem iki şeyden birini yapma konusunda serbest bırakıldığı zaman, günah olmadığı takdirde mutlaka onların ümmeti hakkında en kolay olanını seçerdi. Şâyet yapılacak şey günah ise, ondan en uzak duran kendisi olurdu. Peygamber aleyhisselâm, Allah'ın yasakları çiğnenmediği sürece, şahsı adına hiçbir şeyden dolayı intikam almamıştır. Ama Allah'ın bir yasağı çiğnenmişse, onun cezâsını Allah adına mutlaka vermiştir"[1]

Arap dili âlimi Ebü'l-Abbâs el-Müberred'in[2] (v. 286/900) belirttiğine göre İran kralı Pervîz, günlerini çeşitli işlere göre taksim ederek şöyle demişti: "Rüzgârlı gün uyumaya, bulutlu gün avlanmaya, yağmurlu gün içip eğlenmeye, güneşli gün de halkın ihtiyaçlarıyla meşgul olmaya elverişlidir."[3]

Arap dili ve kırâat âlimi İbni Hâleveyh[4] (v. 370/980), İran kralının bu sözünü şöyle yorumlamıştı:

"Bu adamlar dünya işlerini pek iyi biliyorlar. Onların durumu tıpkı şu âyet-i kerîmede anlatıldığı gibidir: «يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا، وَهُمْ عَنِ الْأٰخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ» "Onlar dünya hayatının sadece maddî yönünü bilirler; âhiretten ise habersizdirler."[5] Peygamberimiz Efendimiz'e gelince; o, gündüzlerini üçe taksim ederek bir bölümünü Allah'a ibâdet ve tâate, bir bölümünü evinin, ailesinin hizmetine ve onlarla meşgul olmaya, diğer bölümünü de kendisine ayırırdı. Kendisine ait olanı da kendiyle insanlar arasında taksim eder, ayrıca yakın arkadaşlarından diğer insanların dertleriyle ilgilenmelerini ister ve onlara: 'Dert ve ihtiyaçlarını bana iletemeyenlerin isteklerini bana ulaştırınız. İnsanların ihtiyacının bana iletilmesine kim yardımcı olursa, o dehşetli kıyâmet gününde Allah Teâlâ onu korktuğundan emin kılar' buyururdu."[6]

1. Buhârî. Menâkıb 23, nr. 3560, Edeb 80, nr. 6126, Hudûd 10, nr. 6786; Müslim, Fezâil 77, 78, nr. 2327.
2. Asıl adı Muhammed ibni Yezîd olup Müberred onun lakabıdır. Arap dili ve edebiyâtına dâir *el-Kâmil* adlı eseriyle ünlüdür.
3. Müberred'in bu sözü için ayrıca bk. Ebü İshâk İbrâhîm ibni Alî el-Husrî (v. 413/1022) *Zehrü'l-âdâb ve semerü'l-elbâb* I, 151.
4. Ebû Abdillah Hüseyin ibni Ahmed ibni Hâleveyh el-Hemedânî'nin hem Arap diline hem de kırâat ilmine dâir birçok eseri vardır.
5. Rûm 30/7.
6. Ebû İshâk İbrâhîm ibni Alî el-Husrî, *Zehrü'l-âdâb ve semerü'l-elbâb*, I, 151.

Ünlü tâbiîn âlimi Hasan-ı Basrî şöyle demiştir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hiç kimseyi bir başkasının hatâsından dolayı azarlamazdı. Bir kimsenin bir başkası hakkında söylediği doğru bile olsa, buna dayanarak kimseyi cezâlandırmazdı."[1]

Müfessir İbni Cerîr et-Taberî[2] (v. 310/922), Hz. Ali'nin Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemden rivâyet ettiği şu hadisi nakletmektedir:

"Câhiliye devri halkının eğlencelerine katılmayı sadece iki defa istedim; fakat her defasında Cenâb-ı Hak beni bu eğlencelere katılmaktan korudu. Allah Teâlâ beni peygamberlikle şereflendirene kadar bir daha böyle şeyler düşünmedim. Bu olay şöyle olmuştu: Benimle beraber koyun güden çocuğa bir gece:

'Şu koyunlarıma biraz göz kulak olsan, ben de Mekke'ye gidip gençlerin eğlendiği gibi gece eğlencesine katılsam' dedim. Sonra yola koyulup Mekke'nin ilk evine ulaştım. Meğer orada düğün varmış. Oraya oturdum; çalınan def ve ud seslerini dinleyip düğünü izlemeye başladım. Derken üzerime bir ağırlık çöktü; orada uyuya kalmışım. Vücûdumu okşayan güneş ışıklarıyla uyandım; yapmak istediğimi yapamamıştım; ben de geri dönüp gittim. Bir başka gidişimde yine uyuya kaldım. Bir daha da böyle bir şey yapmaya kalkmadım."[3]

21. Resûl-i Ekrem'in Vakarı, Sükûtu, Teennîsi

Bu bahiste Peygamberimiz'in ağırbaşlılığı, sükûtu, acele etmeden davranışı, lütufkârlığı ve yaşama tarzı ele alınacaktır.

Tâbiîn âlimlerinden Hârice bin Zeyd'in[4] rivâyet ettiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bulunduğu meclisteki insanların en ağır başlısıydı. Yanındakileri rahatsız edecek bir görüntü vermezdi.

> Râvi, bütün yaratılmışların kendisiyle iftihar ettiği Efendimiz'in, yanındakileri rahatsız edecek bir görüntü

1. Beyhakī, *es-Sünenü'l-kübrâ* (Atâ), VIII, 167, nr. 16453.
2. İbni Cerîr et-Taberî hakkında bilgi için bk. I. 222.
3. İbni Hibbân, *es-Sahîh* (Arnaût), XIV, 169-170, nr. 6272; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), IV, 273, nr. 7619; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VIII, 226.
4. Tâbiîn âlimlerinden Hârice bin Zeyd, ashâb-ı kirâmdan Zeyd bin Sâbit'in oğludur ve Medine'nin yedi ünlü fakîhinden biridir.

vermediğini söylerken, onun burnunu çekmek, ağzını şapırdatmak gibi lâübâli hareketler yapmadığını anlatmaktadır.[1]

Efendimiz'in Oturuş Şekli

Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anh şöyle dedi: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir yere oturduğu zaman bacaklarını karnına dayar ve kollarıyla dizlerini tutardı."[2] O, çoğunlukla böyle otururdu.

Abdullah ibni Ömer radıyallahu anhümâ, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemi Kâbe'nin avlusunda elleriyle dizlerini tutarak şöyle otururken gördüm, dedi ve dizlerini karnına dayayıp kolları ile dizlerini tutarak ve kaba etleri üzerine otururak Resûlullah'ın oturuş tarzını tarif etti.[3]

Ashâb-ı kirâmdan Câbir ibni Semüre de Resûl-i Ekrem'in bağdaş kurarak oturduğunu söylemiştir. Peygamber Efendimiz bâzen kalçası üzerine oturur, dizlerini diker, ellerini koltuklarının altına koyardı. Hanım sahâbîlerden Kayle binti Mahreme onu böyle otururken gördüğünü söylemiştir.[4]

Câbir İbni Semure radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, sabah namazını kıldıktan sonra güneş iyice doğuncaya kadar, yerinde bağdaş kurarak otururlardı."[5]

1. Bu rivâyet için bk. Ebû Dâvûd, *el-Merâsîl* (Arnaût), s. 344, nr. 505.
2. Ebû Dâvûd, Edeb 22, nr. 4846.
3. Buhârî, İsti'zân 34, nr. 6272.
4. Kayle, Resûl-i Ekrem'i kalçasının üstüne oturmuş, dizlerini dikmiş ve ellerini önden kavuşturmuş vaziyette otururken görmüştü. O anda hissettiklerini şöyle dile getirdi: "Onu böyle son derece mütevâzı bir şekilde otururken görünce korktum ve titredim." (Ebû Dâvûd, Edeb 22, nr. 4847; Buhârî, *el-Edebü'l-müfred* [Elbânî], s. 430, nr. 1178; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, V, 157, nr. 2124). Resûl-i Ekrem de Kayle'yi sâkinleştirmek için: "Zavallıcık! Kendine gel!" diye uyarmıştı (Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* [Selefî], XXV, 9, nr. 1; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VI, 11).
5. Ebû Dâvûd, Edeb 26, nr. 4850.

Konuşması, Gülmesi, Yürümesi

Allah'ın Sevgili Elçisi, konuşması gerekmediğinde çoğu zaman sükût ederdi.

> Çünkü Fahr-i Âlem Efendimiz:
>
> "Bir kimsenin kendisini doğrudan ilgilendirmeyen şeyi yapmaması, onun iyi Müslüman olduğunu gösterir." buyururdu.[1]

Uygun olmayan şekilde konuşanlara dönüp bakmazdı.

> Çünkü Allah Teâlâ ona: "Kendini bilmez câhillere aldırma!"[2] buyurmuştu.

Onun gülmesi tebessüm şeklindeydi.[3]

Konuşması herkesin anlayacağı şekilde açık ve seçik olup gereğinden ne fazla ne de eksikti.[4]

Ashâb-ı kirâm, hem ona duydukları saygıdan hem de onun sünnetine bağlılıklarından dolayı Resûl-i Ekrem'in yanında gülerken sadece tebessüm ederlerdi.

Onun olduğu meclis hilim, hayâ, hayır ve emânet meclisiydi. Ona duyulan saygıdan dolayı orada sesler yükseltilmez, kimsenin ayıbı söylenmezdi.

> Çünkü Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyurmuştur:
>
> "Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinden fazla yükseltmeyin; birbirinize bağırdığınız gibi ona bağırmayın. Yoksa yaptığınız iyilikler mahvolur gider de farkına bile varmazsınız."[5]

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem konuşmaya başladığı zaman, yanında bulunanlar, sanki başlarında birer kuş varmış da onu ürkütmek istemiyorlarmış gibi önlerine bakarak sessizce onu dinlerlerdi.

---

1. Tirmizî, Zühd 11, nr. 2317; İbni Mâce, Fiten 12, nr. 3976.
2. A'râf 7/199.
3. Tirmizî, Menâkıb 12, nr. 3645; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, V, 97, 105.
4. İbni Ebî Âsım, *el-Âhâd ve'l-mesânî* (Cevâbire), II, 418; Nesâî, *Amelü'l-yevm ve'l-leyle* (Hamâde), s. 314.
5. Hucurât 49/2.

Ashâb-ı kirâm onun özelliklerini anlatırken şöyle demişlerdir:

"Yürürken öne meyilli, sâkin ve vakarlı bir şekilde yürürdü. Meyilli bir yerden iniyormuş görünümü verirdi."[1]

Bir başka rivâyet de şöyledir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sâkin ve düz yürürdü. Bezgin ve tembel bir şekilde yürümezdi."[2]

Abdullah ibni Mes'ûd radıyallahu anh: "En güzel yol Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin yoludur." derdi.[3]

Câbir ibni Abdillah radıyallahu anhümânın belirttiğine göre de "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yavaş yavaş, tane tane konuşurdu."[4]

Hind bin Ebî Hâle[5] şöyle demiştir: "Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sükûtu dört şekildeydi:

Huzûrunda uygun olmayan bir şey söyleyip yapanı azarlaması mümkün olduğu hâlde ona çıkışmak istemediğinde sükût ederdi.

Düşmanlarına ters düşmek istemediğinde sesini çıkarmazdı.

Konuşmayı uygun görmeyip karşısındakileri dinlemek istediğinde sükût buyururdu.

Bir de Allah'ın kudretini tefekkür ettiğinde konuşmazdı."[6]

Hz. Âişe radıyallahu anhâ şöyle demiştir:

"Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem konuşurken, biri onun ağzından çıkan kelimeleri saymak istese sayabilirdi."[7]

---

1. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned,* I. 127; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), XXII, 155-156, nr. 414.
2. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 328.
3. Abdullah ibni Mes'ûd'un sözünün tamamı şöyledir:
"Sözlerin en güzeli Allah'ın kitabı, gidilecek yolların en güzeli de Muhammed aleyhisselâmın yoludur" (Buhârî, Edeb 70, nr. 6098; İ'tisâm 2, nr. 7277; Müslim, Cum'a 43, nr. 867). Abdullah ibni Mes'ûd'un söylediği bu söz, esâsen Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bir hadisidir.
4. Ebû Dâvûd, Edeb 18, nr. 4838.
5. Hind ibni Ebî Hâle hakkında bilgi için bk. I, 170.
6. Ebü'ş-Şeyh, *Ahlâku'n-Nebî ve âdâbüh* (Veneyyân), I, 112; Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl* (Sekkâ), VII, 167, nr. 18535
7. Buhârî, Menâkıb 23, nr. 3567.

Hz. Âişe, bu hadisinin sonunda: "Resûlullah Efendimiz, sözlerini, sizin yaptığınız gibi çabuk çabuk arka arkaya eklemezdi." demiştir. Enes ibni Mâlik ve Ebû Ümâme el-Bâhilî gibi sahâbîler de, sözlerinin anlaşılması için, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin onları üçer defa tekrarladığını söylemişlerdir.[1]

Allah'ın Elçisi güzel kokuyu, güzel kokulu şeyleri sever, çoğu zaman onları kullanır, başkalarını da güzel koku kullanmaya teşvik ederdi ve şöyle buyururdu: «حُبِّبَ إِلَيَّ مِنْ دُنْيَاكُمُ النِّسَاءُ، وَالطِّيبُ، وَجُعِلَتْ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ» "Bana sizin dünyanızdan kadın ve güzel koku sevdirildi; namaz da bana sevinç ve mutluluk vesilesi kılındı."

Bu hadisin tamamı şöyledir: "Bana dünyadan kadın ve güzel koku sevdirildi. En büyük sevinci namazda duymam sağlandı."[2]

Kâdî İyâz, yukarıda geçen "Peygamber Efendimiz'in Evliliği" bahsinde (bk. I, 204) bu konuyu şöyle açıklamıştı:

"Resûl-i Ekrem'e sevdirilen "kadın" ve "güzel koku"nun onun dünyasıyla bir ilgisi bulunmadığı, bunların başkalarının dünyasına ait olduğu anlaşılmaktadır. Onun güzel kokuyu kullanıp kadınlarla evlenmesi, sırf dünyevî zevki için değil, âhiret sevâbı kazanmak içindir. Peygamber aleyhisselâmın evlenmesi, daha önce de zikrettiğimiz gibi, evliliğin birtakım faydaları sebebiyledir. Güzel kokuyu da, meleklerle bir araya geldiğinde onlara güzel kokmayı sağlaması, eşleriyle beraber olmak için uygun ortamı meydana getirmesi gibi faydaları dolayısıyla kullanmıştır.

Peygamber Efendimiz'in güzel kokuyu ve eşleriyle birlikteliği sevmesi kendi zevki için değil, melekleri ve eşlerini hoşnut etmek ve şehveti kontrol altında tutmak içindir. Resûl-i Ekrem'in, Allah Teâlâ'nın zâtına yönelik

1. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 221; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, I, 129.
2. Nesâî, İşretü'n-nisâ 1, nr. 3949-3950; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 128.

olan muhabbeti, Mevlâ'sının yüceliğini görme ve O'nun huzûrunda kulluğunu arzetme sevdâsıdır. İşte bu sebeple o, sözünü ettiğimiz bu iki sevgiyi ve iki durumu birbirinden ayırmış ve "En büyük sevinci namazda duymam sağlandı." buyurmuştur."

Bazı Sünnetleri

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin devamlı uyguladığı bazı ahlâk esasları şunlardır:

Yenilen ve içilen şeylere üflememek.

> Ebû Katâde radıyallahu anhın söylediğine göre, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kabın içine solumayı yasaklamıştır.[1]

Yemeği sadece önünden yemek.

> Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin üvey oğlu Ebû Hafs Ömer şöyle derdi:
>
> "Ben, Resûl-i Ekrem'in himâyesinde yetişen bir çocuktum. Yemek yerken, elim yemek tabağının her yanına giderdi. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle buyurdu:
>
> "Oğlum! Besmele çek! Sağ elinle ye! Hep önünden ye!" O günden sonra yemeği onun buyurduğu şekilde yedim.[2]

dişlerini fırçalamak,

> Peygamber Efendimiz. uykudan uyanınca hemen misvakla dişlerini temizlerdi.[3] Ve şöyle buyururdu:
>
> "Ümmetimi (veya insanları) zora sokmaktan endişe etmeseydim, onlara her namaz vaktinde misvakla dişlerini temizlemelerini emrederdim."[4]

1. Buhârî, Vudû' 19, nr. 153; Müslim, Tahâret 65, nr. 267, Eşribe 121, nr. 267.
2. Buhârî, Et'ime 2, 3, nr. 5376-77; Müslim, Eşribe 108, nr. 2022.
3. Buhârî, Vudû' 73, nr. 245, Tehecciid 9, nr. 1136; Müslim, Tahâret 46, 47, nr. 255, Müsâfirîn 139, nr. 1136.
4. Buhârî, Cum'a 8, nr. 887, Temennî 9, nr. 7240; Müslim, Tahâret 42, nr. 252.

parmak aralarını ve boğumlarını yıkamak,

ve fıtratın gereği olan diğer şeyleri yapmak.

> Resûl-i Ekrem, şu on şeyin fıtratın (insan olarak yaratılmanın) bir gereği olarak yapılması icap ettiğini söylerdi: Bıyıkları kırpmak, sakal bırakmak, misvak kullanmak, ağzı yıkamak, burna su çekmek, tırnakları kesmek, parmak boğumlarını temizlemek, koltuk altı kıllarını gidermek, etek tıraşı olmak, abdest bozduktan sonra temizlenmek.[1]

22. Resûl-i Ekrem'in Dünyaya Meyletmemesi

Daha önceki bahislerde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin yaşayışından söz ederken, onun dünyaya meyletmemesiyle (zühd hayatıyla) ilgili yeteri kadar hadis zikredilmişti. Hayatının son dönemlerinde, kazanılan fetihler sebebiyle pek çok dünya nimeti önüne serildiği hâlde, onun bu nimetlerin en azıyla yetinip dünyanın câzibesine kapılmaması, özellikle de vefât edeceği sırada zırhının, ailesinin nafakasını temin etmek için aldığı azığın karşılığı olarak bir Yahudi'de rehin olarak bulunması, onun dünyaya meyletmediğini göstermeye yeterlidir.

> Hz. Âişe radıyallahu anhâ şöyle demiştir:
>
> "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, zırhı, otuz ölçek arpa karşılığı bir Yahudi'nin yanında rehin bulunmakta iken vefât etmiştir."[2]

Yetecek Kadar Rızık

Peygamber aleyhisselâm:

«اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ رِزْقَ اٰلِ مُحَمَّدٍ قُوتًا» "Allahım! Muhammed ailesine, kendilerine yetecek kadar rızık ver!" diye duâ ederdi.[3]

Hz. Âişe radıyallahu anhâ şöyle demiştir:

1. Müslim, Tahâret 56, nr. 261; Ebû Dâvûd, Tahâret 29, nr. 53; Tirmizî, Edeb 14, nr. 2757.
2. Buhârî, Cihâd 89, nr. 2916.
3. Buhârî, Rikāk 17, nr. 6460; Müslim, Zekât 125, nr. 1055.

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem dünyadan göçüp gidene kadar, üç gün arka arkaya buğday ekmeğiyle karnını doyurmadı."[1]

Bu konudaki diğer bir rivâyet şöyledir:

"Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin âilesi, Medine'ye geldiği günden vefât ettiği ana kadar, üç gün arka arkaya buğday ekmeğiyle karnını doyurmadı."[2]

Bu konudaki diğer bir rivâyet de şöyledir:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem iki gün arka arkaya arpa ekmeğiyle karnını doyurmadı." Eğer isteseydi, Allah Teâlâ ona hatır ve hayalden geçmeyecek şeyler verirdi.

Sahîh-i Müslim'deki rivâyet şöyledir:

"Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin âilesi, onun vefât ettiği ana kadar, iki gün arka arkaya arpa ekmeğiyle karnını doyurmadı."[3]

Bir başka rivâyet ise şöyledir:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin ailesi, onun Allah'a kavuştuğu âna kadar, buğday ekmeğiyle karnını doyurmadı."[4]

Hz. Âişe radıyallahu anhâ şöyle demiştir:

"Resûlullah vefât edince geride ne bir altın bıraktı, ne de bir gümüş. Ne bir koyun bıraktı, ne de bir deve..."[5]

Peygamber Efendimiz'in kayın birâderi Amr ibni Hâris (v. 50/670'den sonra) radıyallahu anhumâ da şöyle demiştir:

"Resûl-i Ekrem geride silahı, katırı ve yolcular için vakfettiği arazi dışında bir şey bırakmadı."

Mü'minlerin annesi Hâris kızı Cüveyriye'nin kardeşi Amr ibni Hâris el-Mustalikî'nin rivâyetinin tamamı şöyledir:

1. Müslim, Zühd 20, nr. 2970.
2. Buhârî, Rikāk 17, nr. 6454; Müslim, Zühd 20, nr. 2970.
3. Müslim, Zühd 22, nr. 2970.
4. Buhârî, Eymân 22, nr. 6687; Müslim, Zühd 22, nr. 2970.
5. Müslim, Vasiyet 18, nr. 1635.

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem vefât ettiğinde, geride, bindiği beyaz katırı, silahı, yolcular için vakfettiği arazi dışında, ne altın, ne gümüş, ne köle, ne câriye ve ne de başka bir şey bıraktı."[1]

Bir Gün Aç, Bir Gün Tok

Hz. Âişe radıyallahu anhâ şöyle demiştir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem vefât ettiğinde, benim evimin rafında, bir parça arpadan başka, bir canlının yiyebileceği hiçbir şey yoktu."

Hadîs-i şerîfin devamında Hz. Âişe şöyle demiştir:

"Ben bu arpadan uzun süre yedim. Sonra ne kadar arpa kalmış diye onu ölçtüm, bunun üzerine tükeniverdi."[2] Hz. Âişe, yiyeceğin tükeneceği endişesine kapılmanın, onun bereketinin azalmasına yol açacağına işaret etmektedir.

Hz. Âişe sözüne şöyle devam etti: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle dedi: Allah Teâlâ bana Mekke vâdisini altınla doldurmayı teklif etti de, ben O'na: 'Hayır, Yâ Rabbî!' dedim. 'Bunu istemem. Bir gün aç, bir gün tok olmak isterim. Acıktığım gün Sana yalvarıp duâ edeyim; karnımı doyurduğum gün Sana hamdü senâ edeyim."[3]

Bir başka hadis de şöyledir: Cebrâil aleyhisselâm, Fahr-i Kâinât Efendimiz'e gelerek:

"Allah Teâlâ sana selâm ediyor ve 'Mekke civarındaki şu dağları senin için altına çevirmemi ve o altınları gittiğin her yere seninle birlikte göndermemi ister misin?' diye soruyor dedi." Allah'ın Elçisi bir süre başı önünde düşündükten sonra:

"Ey Cebrâil!" dedi. "Dünya; evi olmayanın evi, malı olmayanın malıdır. Dünya malını, aklı olmayanlar biriktirir."[4] Bunun üzerine Cebrâil aleyhisselâm da ona:

1. Buhârî, Cihâd 61, 86, nr. 2873, 2912, Vesâyâ 1, 2739, Farzü'l-humüs 3, nr. 3098.
2. Buhârî, Farzü'l-humüs 3, nr. 3097, Rikāk 16, nr. 6451; Müslim, Zühd 27, nr. 2973.
3. Tirmizî, Zühd 35, nr. 2347; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, V, 254.
4. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, VI, 71'de bu cümle şöyledir: "Dünya, evi olmayanın evidir. Dünya malını, aklı olmayanlar biriktirir."

"Ey Muhammed! Allah, seni verdiğin bu doğru karardan döndürmesin!" diye duâ etti.[1]

Bir Ay Boyunca Tütmeyen Ocak

Hz. Âişe radıyallahu anhâ şöyle demiştir: "Bâzen bir ay geçerdi de biz Muhammed ailesinin ocağı tütmezdi. Hurma ve sudan başka bir şey yiyip içmezdik."[2]

> Urve bin Zübeyr'in, teyzesi Hz. Âişe'den bu konuda rivâyet ettiği hadis ise şöyledir:
>
> Hz. Âişe radıyallahu anhâ Urve'ye:
>
> "Ey kız kardeşimin oğlu! Allah'a yemin ederim ki, biz bir hilâli, sonra diğerini, sonra bir başkasını (yani iki ayda üç hilâli) görürdük de, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin evlerinde hiç ateş yakılmazdı." demişti. Ben ona:
>
> "Peki, teyzeciğim! O hâlde ne ile geçinirdiniz?" diye sordum. Teyzem şu cevabu verdi:
>
> "Hurma ve su ile. Ancak şu var ki, Fahr-i Kâinât Efendimiz'in, sağmal hayvanları bulunan Medineli komşuları vardı. Onlar Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme bu hayvanların sütlerinden gönderirlerdi; o da bize içirirdi."[3]

Cennet'le müjdelenen on kişiden biri olan Abdurrahman bin Avf[4]

1. Beyhakī, *Şu'abü'l-îmân* (Zağlûl), VII, 375.
"Dünya, evi olmayanın evi, malı olmayanın malıdır. Dünya malını, aklı olmayanlar biriktirir." sözünü Abdullah ibni Mes'ûd'un söylediği de rivâyet edilmektedir (Abdürrezzâk, *el-Musannef* [A'zamî], VII, 243).
2. Müslim, Zühd 26, nr. 2972; İbni Mâce, Zühd 10, nr. 4144-45.
3. Buhârî, Hibe 1, nr. 2567, Rikāk 17, nr. 6458; Müslim, Zühd 28, nr. 2972.
4. Abdurrahmân ibni Avf ilk sekiz Müslümandan biriydi. Genç yaştan itibâren ticaretle uğraştı. Câhiliye devrinde de içki içmezdi ve güzel ahlâkıyla tanınırdı. Habeşistan'a hicret eden Müslümanlar arasında o da vardı. Uhud Savaşı'nda aldığı yaralar sebebiyle topal kaldı. Vefâtında Peygamber Efendimiz'i kabre indiren dört kişiden biriydi. Hem Hz. Ebû Bekir'in hem de Hz. Ömer'in en yakın arkadaşıydı. Yetmiş beş yaşlarında Medine'de vefât etti.

(v. 32/652) şöyle dedi: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem vefât edip gitti de, ne o arpa ekmeğine doydu ne de ailesi."[1]

Peygamber ailesinin çoğunlukla arpa ekmeği yemesiyle ilgili bu tür hadisleri Hz. Âişe,[2] Ebû Ümâme el-Bâhilî[3] (v. 86/705) ve Abdullah ibni Abbâs[4] da rivâyet etmiştir.

Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümâ şöyle demiştir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile ailesinin, arka arkaya birkaç gece, akşam yemeği yemeden aç yattığı olurdu."[5]

> Hadîs-i şerîfin metni şöyledir:
>
> "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, yemek yemeksizin peşpeşe bir kaç gün aç olarak gecelerdi. Âilesi de yiyecek akşam yemeği bulamazdı. Çoğu zaman yedikleri ekmek, arpa ekmeği idi."

Enes ibni Mâlik radıyallahu anh da şöyle demiştir:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ne masa gibi bir şey üzerinde ne de kâse gibi bir şeyin içinde yemek yedi. Onun için has undan yufka ekmeği yapılmadığı gibi, kızartılmış bir koyunu da hiç görmedi."[6]

Yatağı Böyleydi

Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin yattığı yatağın yüzü tabaklanmış deriden, içi de yumuşak hurma lifindendi.[7]

---

1. Bezzâr, *Müsned* (Mahfûzurrahmân), III, 270; Elbânî, *Sahîhu't-Tergîb ve't-terhîb*, III, 273, nr. 3266.
2. Hz. Âişe'nin rivâyeti bu konunun baş tarafında geçti.
3. Resûl-i Ekrem ile muhtelif gazvelerde bulunan ve ondan 250 hadis rivâyet eden Ebû Ümâme el-Bâhilî'nin rivâyeti şöyledir: "Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin Ehl-i beyt'inin sofrasında arpa ekmeği bile artmazdı" (Tirmizî, Zühd 38, nr. 2359; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*,V, 253, 260, 267).
4. Abdullah ibni Abbâs'ın rivâyeti ise bu rivâyetin ardından gelmektedir.
5. Tirmizî, Zühd 38, nr. 2360; İbni Mâce, Et'ime 49, nr. 3347; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 255, 373.
6. Buhârî, Et'ime 8, 23, nr. 5386, 5415, Rikāk 16, 17, nr. 6450, 6457; Tirmizî, Et'ime 1, nr. 1788. Enes ibni Mâlik bu rivayetindeki "kızartılmış bir koyunu da hiç görmedi." ifâdesi yerine bir başka rivayetinde "Kızartılmış bir koyun gördüğünü bilmiyorum." demiştir. (Buhârî, Et'.me 26, nr. 5421).
7. Buhârî, Rikâk 17, nr. 6456; Müslim, Libâs 38, nr. 2082.

Hz. Hafsa radıyallahu anhâ da şöyle demiştir:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin benim evimdeki yatağı, ikiye katladığımız bir keçeydi. Allah'ın Elçisi de onun üzerinde uyurdu. Bir gece o keçeyi dörde katladık. Sabah olunca Peygamber aleyhisselâm: "Bu gece altıma ne serdiniz?" diye sordu. Biz de dört kat keçe serdiğimizi söyledik. Şöyle buyurdu: "Onu eskiden yaptığınız gibi seriniz. Çünkü yatağın yumuşaklığı, gece namazına kalkmama engel oldu."[1]

Peygamber Efendimiz bâzen de hurma lifinden örülmüş bir döşekte uyurdu. Bu yüzden de vücûdunun yan tarafında örgü izleri kalırdı.

"Dünya Benim Neyime!"

Hz. Âişe radıyallahu anhâ şöyle demiştir:

"Resûl-i Ekrem hiçbir zaman doyasıya yemek yememiş, bunu da kimseye şikâyet etmemiştir. Allah'ın Elçisi, fakirliği zenginlikten daha çok severdi. Bütün bir gün aç kalır, bütün bir gece yatağında açlıktan dönüp dururdu da, bu hâli ertesi gün oruç tutmasına engel teşkil etmezdi.[2] Eğer arzu etseydi, Rabbinden bütün yeryüzünün hazinelerini, meyvelerini, bolluk ve bereketini isteyebilirdi. Onun bu hâline acıyarak ağlar, açlıktan ezilen karnını elimle okşar:

"Kurban olayım Yâ Resûlallah! Hayatını devam ettirecek kadar dünya nimetine sahip olsan ne olur" deyince, o bana şunları söylerdi:

"Âişe! Dünya benim neyime! Büyük peygamberlerden olan kardeşlerim bundan daha çetin hayat şartlarına katlanarak yaşadılar;[3] daha rahat yaşamayı istemeden hâllerine râzı oldular ve sonunda Rablerinin huzûruna vardılar. O da onlara nimetlerini ikrâm etti; sevâplarını kat kat fazlasıyla verdi. Dünyada rahat yaşayıp da âhirette kardeşlerimin derecesine çıkamazsam utanırım. Âhirette kardeşlerim ve dostlarımla beraber olmaktan daha çok arzuladığım başka bir şey yoktur."[4]

---

1. Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye* (Cüleymî), s. 270, nr. 330.
2. Hâlini sadece Rabbine şikâyet ederek şöyle derdi:
"Allahım! Açlıktan sana sığınırım; o insanı avucunun içine alan ne fena bir hâldir." (Ebû Dâvûd, Vitir 32, nr. 1547; Nesâî, İstiâze 19, 20, nr. 5470-71; İbni Mâce, Et'ime 53, nr. 3354).
3. Allah Teâlâ Peygamber Efendimiz'e şöyle buyurmuştur:
"Azim ve sebât sahibi peygamberler nasıl sabrettiyse, sen de sabret." (Ahkâf 46/35).
4. Kurtubî, *el-İ'lâm bi-mâ fî dîni'n-nasârâ mine'l-fesâdi ve'l-evhâm* (Sekkâ), s. 305.

Abdullah ibni Mes'ûd da bu hâli şöyle anlatmıştır:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir hasırın üzerine yatıp uyumuş, uyandığında hasır vücûdunun yan tarafında iz yapmıştı. Ona:

"Yâ Resûlallah! Sizin için bir döşek edinsek?" dediğimizde şöyle buyurdu:

"Benim dünya ile ilgim ne kadar ki? Ben bu dünyada bir ağacın altında gölgelenen, sonra da oradan kalkıp giden binitli bir yolcu gibiyim."[1]

Hz. Âişe sözünü şöyle bitirdi: "Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bu konuşmamızdan bir ay sonra vefât etti."

23. Resûl-i Ekrem'in Rabbinden Korkması, O'na İtaat ve Çok İbadet Etmesi

Peygamber aleyhisselâmın Rabbinden korkması, O'na itâat ve çok ibâdet etmesi Rabbini bilmesi nisbetindedir. Nitekim Ebû Hüreyre radıyallahu anhın rivâyet ettiği hadise göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ، لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا» "Eğer siz benim bildiklerimi bilseydiniz, az güler, çok ağlardınız."[2]

Hadisin yine *Sahîh-i Buhârî*'deki bir başka rivâyeti şöyledir:

"Muhammed'in canını elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, benim bildiklerimi bilseydiniz, çok ağlar, az gülerdiniz."[3]

Enes ibni Mâlik radıyallahu anh de şöyle diyor:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bizlere benzerini hiç duymadığım bir konuşma yaptı ve şöyle buyurdu:

1. Tirmizî, Zühd 44, nr. 2377.
2. Buhârî, Rikāk 27, nr. 6485.
3. Eymân 3, nr. 6637. Hadisi Hz. Âişe de rivâyet etmiştir: Buhârî, Eymân 3, nr. 6631.

"Eğer siz benim bildiklerimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız." Bunun üzerine Resûlullah'ın ashâbı yüzlerini kapatarak hıçkıra hıçkıra ağladılar."[1]

Peygamber Efendimiz bir başka konuşmalarında Cennet'i ve Cehennem'i gördüğünü de hatırlatarak:

"Eğer siz benim gördüklerimi görseydiniz, az güler çok ağlardınız." buyurmuştur.[2]

Ebû Zer el-Gıfârî[3] (v. 32/653) radıyallahu anhın rivâyetinde ise şu ilâve vardır: "Şüphesiz ben sizin görmediklerinizi görüyor, duymadıklarınızı duyuyorum. Gökyüzü gıcırdayıp inledi ve gıcırdayıp inlemekte de haklı idi. Gökyüzünde alnını Allah'a secde etmek için koymuş bir meleğin bulunmadığı dört parmaklık bile boş yer yoktur. Allah'a yemin ederim ki, benim bildiğimi bilseydiniz, az güler, çok ağlardınız. Yataklarda hanımlarınızdan da zevk almazdınız. Yüksek sesle Allah'a yalvararak yollara düşerdiniz. İşte bu yüzden ben, kesilip atılan bir ağaç olmayı arzu ettim." [4]

Ebû Zer'in rivâyetinin sonunda yer alan ve kendisine ait olan bu söz, bazı rivâyetlerde Peygamber aleyhisselâmın sözü imiş gibi gösterilmiştir. Usûl-i hadiste, başkasının sözünün, yanlışlıkla Resûl-i Ekrem'in sözü gibi gös-

1. Buhârî, Tefsîr 5/12, nr. 4621.
2. Müslim, Salât 112, nr. 426; Nesâî, Sehv 102, nr. 1364; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 102, 126, 154, 217, 240, 245, 290.
3. Ebû Zer Cündeb ibni Cünâde el-Gıfârî, Müslüman olmadan önce kabilesinin diğer fertleri gibi yağmacılık yaparak geçinirdi. Mekke'de, peygamber olduğunu söyleyen birinin çıktığını duyunca, oraya gitti, araştırdı ve Müslüman oldu. Onun dördüncü veya beşinci Müslüman olduğu söylenir. Ebû Zer, Kâbe'nin yanına gidip İslâmiyet'i kabul ettiğini söyleyince, Mekkeliler tarafından feci bir şekilde dövüldü. Fahr-i Âlem Efendimiz'in emriyle kabilesine geri döndü ve oradaki gayretleri sâyesinde Gıfâr kabilesinin yarısı Müslüman oldu. Hendek savaşından sonra Medine'ye hicret etti ve Ehl-i Suffe ile birlikte yaşamaya başladı. Peygamber Efendimiz'in sağmal develerine çobanlık ederdi. Onun vefâtından sonra fetih hareketlerine katıldı. Muâviye'nin Suriye vâliliği esnasında ve Suriye'de bulunduğu sıralarda onun bazı harcamalarına ve zengin Müslümanların mallarını fakirlere sarfetmemesine karşı çıktı. Onun bu tutumu, yönetim aleyhinde bir faaliyetin başlamasına sebep oldu. Halife Hz. Osmân, Ebû Zer'i Medine'ye çağırıp kendisiyle görüştü. Fikirlerinden vazgeçmediğini görünce, bir zamanlar Peygamber Efendimiz'in develerini otlattığı Medine yakınlarındaki Rebeze'de yaşamasını istedi. Ebû Zer, daha sonraları orada vefât etmiştir.
4. Tirmizî, Zühd 9, nr. 2312; İbni Mâce, Zühd 19, nr. 4190.

terilmesine "idrâc", böyle rivâyetlere de "müdrec" denir. Bu rivâyeti eserine alan birçok muhaddisin dediği gibi, hadisin sonundaki "Kesilen bir ağaç olmayı arzu ettim." sözü, Peygamber Efendimiz'in değil, Ebû Zer'in kendi sözüdür.

"Kesilip atılan bir ağaç olmayı arzu ettim" ifâdesi, Ebû Zer el-Gıfârî'nin sözü olarak da rivâyet edilmektedir ki, doğru olan da budur.[1]

Ayakları Şişinceye Kadar

Ashâb-ı kirâmdan Mugîre bin Şu'be'nin rivâyet ettiği hadise göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, ayakları şişince kadar nâfile namaz kılardı.[2]

Bu konudaki başka bir rivâyet ise şöyledir:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ayakları şişinceye kadar namaz kılardı. Ona:

"Yâ Resûlallah! Senin geçmiş ve gelecek bütün hatâların bağışlandığı hâlde niye böyle kendini yoruyorsun?" denildiğinde:

"Bu lütuflarından dolayı Allah'a çok şükreden bir kul olmayayım mı?" buyurdu.[3]

Bu hadisin bir benzerini, ashâb-ı kirâmdam Ebû Seleme[4] (v. 4/626) ve Ebû Hüreyre radıyallahu anhümâ da rivâyet etmişlerdir.[5]

---

1. Nitekim Ahmed ibni Hanbel, bu sözü Ebû Zer el-Gıfârî'ye atfederek rivâyet etmiştir (*Müsned*, V, 173). Tirmizî de *el-Câmiu's-sahîh*'inde bu cümleyi Resûl-i Ekrem'in sözüymüş gibi rivâyet ettikten hemen sonra, söz konusu ifâdenin Ebû Zer'in sözü olarak da rivâyet edildiğini belirtmiştir (Zühd 9, nr. 2312).
2. Müslim, Kıyâmet 79, nr. 2819.
3. Buhârî, Teheccüd 6, nr. 1130, Tefsîr 48/2, nr. 4836; Müslim, Münâfikîn 81, nr. 2819.
4. Ebû Seleme Abdullah ibni Abdilesed el-Kureşî. Peygamber Efendimiz'in sütkardeşi ve halası Abdilmuttalib kızı Berre'nin oğludur. İlk Müslümanlardan olduğu için, müşriklerden gördükleri eziyetler yüzünden hanımı Ümmü Seleme ile birlikte önce Habeşistan'a, sonra da Akabe biatlarından bir yıl önce Medine'ye hicret etti. Bedir ve Uhud gazvelerine katıldı. Çok daha sonra Uhud'da aldığı yara nüksettiği için vefât etti. Peygamber aleyhisselâm da eşi Ümmü Seleme ile evlenerek onun geride kalan çocuklarını himâyesine aldı.
5. Ebû Hüreyre'nin rivâyeti için bk. İbni Mâce, İkame 200; İbni Huzeyme, *es-Sahîh* (A'zamî), II, 201, nr. 1184.

Esâsen bu hadisi Hz. Âişe de rivâyet etmiş ve şöyle demiştir:

"Peygamber Efendimiz geceleyin ayakları şişinceye kadar namaz kılardı. Ben ona:

"Yâ Resûlallah! Allah senin geçmiş ve gelecek bütün hatâlarını bağışladığı hâlde niye böyle yapıyorsun?" dediğimde:

"Bu lütuflarından dolayı Allah'a çok şükreden bir kul olmayayım mı?" buyururdu. Kilosu artınca, gece namazını oturarak kılar, rükûa varmak istediğinde ayağa kalkıp okumaya devam eder, sonra rükûa varırdı."[1]

Kesintisiz Bahar Yağmuru Gibi

Hz. Âişe şöyle demiştir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin yaptığı hayır ve ibâdetler, durmadan yağan bahar yağmuru gibi kesintisizdi. Onun yaptığı hayır ve ibâdetleri yapmaya hanginizin gücü yeter ki?"[2]

Yine Hz. Âişe radıyallahu anhâ şöyle demiştir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bâzen o kadar çok oruç tutardı ki, biz 'Artık oruca hiç ara vermeyecek' derdik. Bâzen de hiç oruç tutmazdı da, biz 'Artık oruç tutmayacak' derdik."[3]

Bu hadisi Abdullah ibni Abbâs da rivâyet etmiş ve hadisin sonunda Resûlullah'ın Medine'ye geldikten sonra, ramazan ayı dışında hiçbir ayı tamamen oruçlu geçirmediğini söylemiştir.[4]

1. Buhârî, Tefsîr 48/2, nr. 4837.
2. Buhârî, Savm 64, nr. 1987, Rikāk 18, nr. 6466; Müslim, Müsâfirîn 217, nr. 783.
   Bu kaynaklarda belirtildiğine göre, hadisin tâbiî râvilerinden olan Alkame bin Kays, Hz. Âişe radıyallahu anhâya:
   "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin bazı günlere mahsus ibâdeti var mıydı?" diye sormuş, o da bu cevabı vermişti. Nitekim Resûlullah Efendimiz'e:
   "Allah'a göre en değerli ibâdet hangisidir?" diye sorulduğunda:
   "Az da olsa devamlı yapılanıdır." buyurmuştu (Müslim, Müsâfirîn 218, nr. 783).
3. Buhârî, Savm 52, nr. 1969; Müslim, Sıyâm 175, nr. 1156.
4. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 227.

Bu hadisin benzerini Abdullah ibni Abbâs, Ümmü Selleme ve Enes ibni Mâlik[1] rivâyet etmiştir.

Enes ibni Mâlik radıyallahu anh şöyle demiştir: "Peygamber Efendimiz'i gecenin bir kısmında namaz kılarken görmek istesen, bu arzun boşa çıkmazdı; onu mutlaka namaz kılarken görürdün. Onu uyurken görmek istesen, bu isteğin de boşa gitmezdi; zira onu mutlaka uyurken de görürdün."[2]

> Enes ibni Mâlik radıyallahu anh bu rivâyetlerde, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ibâdetlerinin belli bir zamanı olmadığını, kimi zaman ayın ilk günlerinde, kimi zaman ortasında, kimi zaman da ayın sonlarında oruç tuttuğunu söylemekte, aynı şekilde gece ibâdetlerini bâzen gecenin ilk kısmında, bâzen ortasında, bâzen de sonunda yaptığını dile getirmektedir.

Onun Gece Namazı Böyleydi

Ashâb-ı kirâmdan Avf bin Mâlik (v. 73/692)[3] şöyle demiştir:

"Bir gece Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin yanındaydım.[4] Dişlerini misvâkla temizledi, sonra abdest aldı;[5] sonra kalkıp namaza durdu.[6] Ben de onunla birlikte namaza durdum. Birinci rek'atta Bakara sûresini okumaya başladı. Bir rahmet âyeti geçince durup, Cenâb-ı Hak'tan rahmetini niyâz ediyor; bir azab âyeti geçince yine durup Cenâb-ı Hakk'ın

1. Abdullah ibni Abbâs ve Enes ibni Mâlik'in rivâyeti Buhârî, Savm 53, nr. 1971-72; Müslim, Sıyâm 178, 180, nr. 1157, 1158; Ümmü Seleme'nin rivâyeti ise Ebû Dâvûd, Savm 12, nr. 2336; Tirmizî, Savm 37, nr. 736; Nesâî, Sıyâm 70, nr. 2348-49'dadır.
2. Buhârî, Teheccüd 11, nr. 1141, Savm 53, nr. 1972.
3. Avf bin Mâlik el-Eşcaî, hicretin altıncı yılında Müslüman oldu. Hayber ve daha sonraki savaşlara katıldı ve kahramanlığı ile tanındı. Peygamber Efendimiz onu Ebü'd-Derdâ hazretleri ile kardeş yaptı. Yezîd ibni Muâviye kumandasında İstanbul seferine katıldı. Resûl-i Ekrem'den altmış yedi hadis rivâyet eden Avf, Efendimiz'in vefâtından sonra Humus'a yerleşti ve orada vefât etti.
4. Muhtemelen bir seferde bulunuyorlardı.
5. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem geceleyin uykudan uyanınca dişlerini misvâklerdi (Buhârî, Vudû' 73, nr. 245, Cum'a 8, nr. 889; Müslim, Tahâret 46, 47, nr. 255). Hz. Âişe radıyallahu anhânın haber verdiğine göre Resûl-i Ekrem Efendimiz'in abdest suyu ve misvâkı o yatmadan önce hazırlanıp bir yere konur, geceleyin uyanınca abdest bozduktan sonra dişlerini misvâklardı (Ebû Dâvûd, Tahâret 30, nr. 56).
6. Anlaşılan bu namaz teheccüd namazıydı.

azâbından merhametine sığınıyordu. Ardından rükûa vardı; kıyâmda durduğu kadar rükûda durdu ve orada: 'Sübhâne zi'l-ceberûti ve'l-melekûti ve'l-azâmeti: (Kudreti sonsuz olan, uçsuz bucaksız mülk ve azamet sahibi bulunan Allah'ı her türlü noksandan tenzîh ederim.)' diyordu. Sonra secdeye vardı, orada da bu duâya benzer duâlar okudu. Sonra (ayağa kalktı) Âl-i İmrân sûresini okudu. Daha sonra ilk rek'atta yaptığını aynen yaparak her rek'atta bir sûre okudu."[1]

Bu hadisin bir benzerini ashâb-ı kirâmdan Huzeyfe İbnü'l-Yemân[2] (v. 36/656) rivâyet etmiş ve şöyle demiştir: "Kıyâmda durduğu kadar secdede kaldı; iki secde arasında da bir o kadar oturdu." Huzeyfe sözüne devamla "Resûl-i Ekrem bu namazda Bakara, Âl-i İmrân, Nisâ ve Mâide sûrelerini okudu." demiştir.[3]

Hz. Âişe radıyallahu anhâ: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namaza durdu ve bütün bir gece tek bir âyet okudu." demiştir.[4]

> Ebû Zer el-Gıfârî şöyle demiştir: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir gece namaza durdu ve sabaha kadar şu âyeti tekrarladı:
>
> "Onlara azâb edersen, şüphesiz onlar Senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan, elbette Sen karşı konulmaz kudret sahibi, her işi yerli yerince yapansın."[5]
>
> Resûl-i Ekrem Efendimiz bu âyeti, teheccüd namazı kıldığı sürece, rükû ve secdelerde de okumuştur.[6] "Bütün bir gece" ifâdesini de "teheccüd namazı kıldığı sürece" diye anlamak gerekir. Çünkü onun bütün gece namaz kıldığı bilinmemektedir.
>
> Hz. Îsâ'ya ait olan bu duâyı iki âyet öncesinden itibâren okuyalım:

1. Müslim, Müsâfirîn 203, nr. 772; Ebû Dâvûd, Salât 146, 147. nr. 874.
2. Huzeyfe İbnü'l-Yemân hakkında bilgi için bk. I, 83.
3. Ebû Dâvûd, Salât 146, 147, nr. 874; Nesâî, Tatbîk 25, 74, 86, nr. 1070, 1134, 1146. Resûl-i Ekrem'in her rek'atta bir sûre okuduğu anlaşılmaktadır.
4. Tirmizî, Salât 330, nr. 448.
5. Mâide 5/118; Nesâî, İftitâh 79, nr. 1011; İbni Mâce, İkâmet 179, nr. 1350.
6. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, V, 149.

"Allah: 'Ey Meryem oğlu Îsâ! İnsanlara, 'Beni ve annemi Allah'ın yanı sıra birer ilâh kabul edin!' diye sen mi söyledin?' buyurduğu zaman Îsâ der ki: 'Hâşâ! Sen her bakımdan kusursuz ve ortağı olmaktan yücesin. Hakkım olmayan bir şeyi söylemek bana yakışmaz! Eğer böyle bir şey söyleseydim, elbette Sen onu bilirdin. Sen benim içimden geçeni bilirsin; ama ben Senin zâtında olanı bilemem. Gaybı sadece Sen bilirsin. Ben onlara, sadece Senin bana emrettiğini söyledim. 'Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin.' dedim. Onların arasında bulunduğum sürece yaptıklarına tanık idim. Fakat Sen beni içlerinden aldıktan sonra onların hâlini görüp gözetleyen sadece Sen oldun. Zâten her şeyi gören Sensin."[1]

Peygamber Efendimiz bu âyet-i kerîmeyi ümmetinin bağışlanmasını sağlamak için bir başka zaman yine okumuştur. Bu olayı Abdullah ibni Amr ibni'l-Âs radıyallahu anhümâ anlatmıştır. Buna göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Allah Teâlâ'nın, İbrâhim alehisselâm hakkındaki: "Yâ Rabbî! Bu putlar, insanların birçoğunu yoldan çıkardı. Bundan böyle kim bana uyarsa o bendendir; kim de bana karşı gelirse şüphesiz Sen çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibisin!"[2] âyetini ve Îsâ aleyhisselâmın: "Onlara azâb edersen, şüphesiz onlar Senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan, elbette Sen karşı konulmaz kudret sahibi, her işi yerli yerince yapansın."[3] meâlindeki sözünü okudu, ellerini kaldırdı ve:

"Allahım, ümmetimi koru, ümmetime acı!" diye duâ etti ve ağladı. Bunun üzerine Allah Teâlâ:

"Ey Cebrâil! -Rabbin her şeyi daha iyi bilir ya- git, Muhammed'e niçin ağladığını sor." buyurdu. Cebrâil geldi, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de ümmeti

1. Mâide 5/116-117.
2. İbrâhim 14/36.
3. Mâide 5/118.

için duyduğu endişeden dolayı ağladığını söyledi. Zâten Allah her şeyi en iyi bilendir. Cebrâil'in dönüp durumu haber vermesi üzerine Allah Teâlâ:

"Ey Cebrâil! Muhammed'e git ve ona şu sözümüzü ilet" buyurdu: "Ümmetin konusunda seni râzı edeceğiz ve seni aslâ üzmeyeceğiz."[1]

Ashâb-ı kirâmdan Abdullah ibni Şıhhîr[2] (v. 95/714) radıyallahu anh şöyle demiştir: "Bir keresinde Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin yanına gitmiştim. Namaz kılıyor ve ağlamaktan dolayı, göğsünden, kaynayan kazan sesi gibi sesler geliyordu."[3]

Peygamber Efendimiz'i tasvir etmesiyle ünlü sahâbî Hind ibni Ebî Hâle[4] (v. 36/656) şöyle dedi: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem çoğu zaman hüzünlüydü; hep Allah'ı düşünürdü; rahat nedir bilmezdi."

Peygamber Efendimiz'in hüznü, isteyip de elde edemediği bir şeyden veya başına gelen bir sıkıntıdan dolayı değildi. Onun mahzun görünmesi, Aliyyü'l-Kârî'nin dediği gibi, Allah'ın yüceliğini, azametini müşâhede edip onları çok düşünmesi sebebiyle idi. Ve bundan dolayı çoğu zaman sükût buyururdu. Rahat nedir bilmemesi de bundan kaynaklanmaktaydı. Hep hayırlı işlerle uğraştığı için dinlenmeye fırsat bulamazdı. Zâten o, dünya ehli gibi dünya lezzetlerine önem vermezdi. Namaza "gözümün nûru" demesinin sebebi, rahatı ve huzûru onda bulmasıydı.[5]

Elbette onun hüznü de, sevinci de dengeliydi.[6]

1. Müslim, Îmân 346, nr. 202.
2. Abdullah ibni Şıhhîr, Basralı olup kabilesini temsilen Peygamber Efendimiz'in huzûruna gelip kendisiyle görüşmüştür. Tâbiîn neslinin ünlü fakîhi ve zâhidi olan, hicretin ikinci yılında doğup sahâbe olma şerefini kıl payı kaçıran Mutarrif ibni Abdullah ile yine tâbiîn büyüklerinden olan Yezîd ibni Abdillah bu sahâbînin oğullarıdır.
3. Ebû Dâvûd, Salât 156, 157, nr. 904; Nesâî, Sehv 18, nr. 1215; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*,IV, 25, 26.
4. Hind ibni Ebî Hâle hakkında bilgi için bk. I, 70.
5. Aliyyü'l-Kârî, *Cem'u'l-vesâil fî şerhi'ş-Şemâil*, II, 9-10.
6. Hadîs-i şerîf için bk. Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye* (Cüleymî), s. 184, nr. 226.

Günde Yüz Defa Tövbe

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: «إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللهَ فِي الْيَوْمِ مِائَةَ مَرَّةٍ» "Ben Allah'a günde yüz defa tövbe ederim."

> Egar ibni Yesâr el-Müzenî radıyallahu anhın rivâyet ettiği hadiste Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
>
> "Ey insanlar! Allah'a tövbe edip O'ndan af dileyiniz. Zira ben O'na günde yüz defa tövbe ederim."[1]

Peygamber-i Zîşân'ın günde "yetmiş defa" tövbe ettiği de rivâyet edilmiştir.[2]

> Ebû Hüreyre radıyallahu anhın rivâyet ettiği bir hadise göre de Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
>
> "Vallahi ben, günde yetmiş defadan fazla, Allah'dan beni bağışlamasını diler, tövbe ederim."[3]

Hz. Ali radıyallahu anh şöyle demiştir: Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme yaşama tarzının (sünnetinin) nasıl olduğunu sordum; şöyle buyurdu:

"Allah'ı bilmek (ma'rifetullah) benim asıl sermâyemdir. Akıl, dinimin dayanağıdır. Sevgi (muhabbetullah) asıl işimdir. Allah aşkıyla gönlümde oluşan coşkunluk (şevkullah) beni hedefime götürecek olan bineğimdir. Her yerde Allah'ı zikretmek (zikrullah) can yoldaşımdır. Allah'a güven, hazinemdir. Hüzün, arkadaşımdır. Allah'ı bilmek, silahımdır. Sıkıntılara sabretmek, vücûdumu örten elbisemdir. Allah'ın verdiğine râzı olmak, ganimetimdir. Allah'a muhtaç olmak, iftihârımdır. Dünya zevklerini terk etmek ve dünyaya değer vermemek (zühd), san'atımdır. Bütün varlığımla Allah'a yönelip bağlanmak, kalbimin kuvvetidir. Doğruluk, şefâatçimdir.

> Bu rivâyetteki kapalı görünen bazı ifâdeleri şöyle açıklayabiliriz:

1. Müslim, Zikir 42, nr. 2702; Ebû Dâvûd, Vitir 26, nr. 1515; İbni Mâce, Edeb 57, nr. 3815.
2. Tirmizî, Tefsîr 47/1, nr. 3259.
3. Buhârî, Daavât 3, nr. 6307; İbni Mâce, Edeb 57, nr. 3816.

"Allah'ı bilmek (ma'rifetullah) benim asıl sermâyemdir." ifâdesi, varlığın yaratılış sebebinin Allah'ı bilmek olduğunu dile getirmektedir. Nitekim "Ben cinleri ve insanları yalnız Bana kulluk etsinler diye yarattım."[1] âyet-i kerîmesi de bunu göstermektedir.

"Allah'a güven, hazinemdir." ifâdesiyle, Allah'a güvenin tıpkı kanaat gibi tükenmez bir hazine olduğu anlatılmaktadır. Zaten "Elinizdeki nimetler tükenir, ama Allah'ın katındaki nimetler tükenmez."[2] âyet-i kerîmesi de bunu anlatmaktadır:.

"Hüzün, arkadaşımdır." ifâdesinin ne kadar yerinde olduğunu, Hind ibni Ebî Hâle'nin biraz yukarıda okuduğumuz şu tesbiti de göstermektedir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem çoğu zaman hüzünlüydü; hep Allah'ı düşünürdü; rahat nedir bilmezdi." Bu açıklamadan sonra gelecek olan "Benim hüznüm, üzüntüm ümmetim içindir." hadisi de onun niçin üzüldüğünü belirtmektedir.

"Allah'ı bilmek, silahımdır." demek, ben Allah'ın yardımıyla nefsimle ve şeytanla savaşırım, demektir.

"Sıkıntılara sabretmek, vücûdumu örten elbisemdir." ifâdesinin anlamı, "Ben sabırla kendimi korurum; sabırla güzel görünürüm; sabır sâyesinde derecemi yükseltirim." demektir.

"Allah'ın verdiğine râzı olmak, ganimetimdir." sözüyle, başa gelene râzı olup sabretmenin kul için bir kazanç olduğu belirtilmektedir. Şu âyet-i kerîme de Allah'ın rızâsını kazanmanın en büyük ödül olduğunu göstermektedir: "Allah, mü'min erkek ve mü'min kadınlara, içinden ırmaklar akan ve ebediyen kalacakları Cennetler ve Adn Cennetlerinde hoş meskenler vaadetmiştir.

1. Zâriyât 51/56.
2. Nahl 16/96.

Allah'ın hoşnutluğu ise hepsinden daha büyüktür. Asıl bahtiyârlık işte budur."[1]

"Allah'a muhtaç olmak, iftihârımdır." cümlesiyle Peygamber aleyhisselâm, âciz ve zayıf bir kul olduğunu, Allah'ın kudretine muhtaç bulunduğunu söylemekte ve: "O'na kulluğumu göstermekle iftihar ederim." demektedir. Şu âyet-i kerîmeler de bütün kulların âciz ve Allah'a muhtaç olduğunu dile getirmektedir:

"Allah zengin, siz ise muhtaçsınız,"[2]

"Ey insanlar! Hepiniz gerçekten Allah'a muhtaçsınız. Hiçbir şeye ihtiyacı olmayan ve her türlü övgüye lâyık olan birisi varsa, o da Allah'tır."[3]

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin: "Allahım âcizlikten sana sığınırım." duâsındaki âcizlik, bu mânada değil, ibâdet hususunda tembellik etmek anlamındadır.

"Doğruluk, şefâatçimdir." buyurmakla, Resûl-i Ekrem, işlerimin Allah yanında iyi gitmesinin sebebi doğru oluşumdur, demek istemektedir. Şu âyet-i kerîme de bunu belirtmektedir: "Allah buyurur ki: Bugün, doğruluktan ayrılmayanlara doğruluklarının fayda vereceği gündür. Onlara içinde ırmaklar akan Cennetler verilecek, bir daha çıkmamak üzere orada ebediyen kalacaklardır. Allah onlardan râzı olmuş, onlar da Allah'dan hoşnut olmuşlardır. En büyük bahtiyârlık işte budur."[4]

İtaat etmem, Rabbimin rızâsını kazanmak bana yeterlidir. Allah yolunda ve nefsimle cihâd benim huyum ve tabiatimdir. Gözümü aydınlatan ve rûhumu ferahlandıran ise namazdır."[5]

Bir başka hadiste de şöyle buyurmuştur: "Kalbimin meyvesi, rûhumun

1. Tevbe 9/72.
2. Muhammed 47/38.
3. Fâtır 35/15.
4. Mâide 5/119.
5. Zeynüddin el-Irâkī, bu rivâyetin senedini bulamadığını söylemektedir (*el-Muğnî an hamli'l-esfâr*, IV, 361).

dinlenmesi Allah'ı zikretmekledir. Benim hüznüm, üzüntüm ümmetim içindir. Özlemim ise Rabbimedir.

Bu konuda Hz. Âişe radıyallahu anhânın yukarıda nakledilen: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namaza durdu ve bütün bir gece tek bir âyet okudu." cümlesinin açıklandığı hadîs-i şerîfe bakılmalıdır. Bu hadiste Resûl-i Ekrem Efendimiz'in üzüntüsünün sebebi dile getirilmektedir.

Aliyyü'l-Kārî bu rivâyetlerin sonunda şöyle demektedir:

"Bu derli toplu sözlerin mânası Kitap ve Sünnet'e uygundur. Eserin musannifi Kādî İyâz ise; sika, sözüne son derece güvenilir ve itimat edilir bir kimsedir. Elimizde bu sözlerin bir kaynağı, dayanağı bulunmamakla beraber, musannifin onları bir kaynağa dayandırdığı hususunda kendisine hüsnüzannımız vardır.

24. Peygamberlerin Mükemmel Yaratılışı, Üstün Ahlâkı, ve Değerli Soyu

Bütün nebîler, Resûller -Allah'ın rahmeti hepsinin üzerine olsun- mükemmel bir yaratılışa, güzel bir görünüme, şerefli bir soya, güzel ahlâka, yukarıdan beri anlatılan her türlü güzelliğe sahiptir. Çünkü bunlar mükemmelliği belirleyen özelliklerdir. Mükemmellik, insaoğlunun sahip olabileceği kusursuzluk ve her türlü üstünlük peygamberlerde mevcuttur; Allah'ın rahmeti hepsinin üzerine olsun. Çünkü onların mertebeleri, mertebelerin en şereflisidir; dereceleri, derecelerin en yükseğidir. Ancak Allah Teâlâ, onların bir kısmına daha fazla nimet vermiş ve şöyle buyurmuştur: ﴿تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ﴾ "İşte bu peygamberlere birbirinden farklı üstünlükler verdik."[1] ﴿وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ عَلَى عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ﴾ "Biz onları bilerek o zamanın diğer milletlerine üstün kıldık."[2]

Peygamber Efendimiz bir hadisine: "Cennet'e ilk girecek kimselerin yüzleri, dolunay gibi parlak olacak." diye başlamış, sonunda da "Cennet-

1. Bakara 2/253.
2. Duhân 44/32.

liklerin hepsi de babaları Âdem'in şeklinde yaratılacak ve boyları altmış arşın olacak." buyurmuştur.

> Hadîs-i şerîfin tamamı şöyledir: "Cennet'e ilk girecek kimselerin yüzleri, dolunay gibi parlak olacak. Onların ardından gireceklerin yüzleri, gökyüzündeki en parlak yıldız gibi aydınlık olacak. Orada insanlar, ne küçük ne büyük abdest bozarlar ve ne de tükürüp sümkürürler. Onların tarakları altındandır. Kokuları mis gibidir. Buhurdanlıklarında tüten hoş koku, Cennet'in hoş kokulu ağacındandır. Eşleri hûrîlerdir. Cennetliklerin hepsi de babaları Âdem'in şeklinde yaratılacak ve boyları altmış arşın olacak"[1]

Hz. Mûsâ'nın ve Îsâ'nın Tasviri

Ebû Hüreyre radıyallahu anhın rivâyet ettiği bir başka hadiste de şöyle buyurmuştur:

Mi'râc gecesi "Mûsâ peygamberi gördüm: İnce yapılıydı; saçı ne kıvırcık ne de düzdü; ince, uzun burnu hafifçe kemerliydi; Tıpkı Yemen'in Şenûe kabilesinden biri gibiydi. Îsâ peygamberi de gördüm: Orta boyluydu; yüzünde çokça benleri vardı; hamamdan yeni çıkmış gibi, rengi hafifçe kırmızıya çalıyordu."[2]

Peygamber aleyhisselâmın bu konudaki diğer hadisleri şöyledir:

"Îsâ Peygamber'in karnı kılıç gibi dümdüzdü."[3]

"Hz. İbrâhim'e çocukları arasında en fazla benzeyen ben idim."[4]

"(Mûsâ aleyhisselâm) Gördüğün karayağız erkeklerin en güzeli gibiydi."[5]

---

1. Buhârî, Bed'ü'l-halk 8, nr. 3245-46, Enbiyâ 1, nr. 3326-27; Müslim, Cennet 15-17, nr. 2841.
2. Buhârî, Enbiyâ 24, nr. 3394; Müslim, Îmân 278, nr. 168.
3. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 374; Ebû Ya'lâ, *Müsned* (Esed), V, 108, nr. 2720.
4. Buhârî, Enbiyâ 24, nr. 3394; Müslim, Îmân 278, nr. 168.
5. Buhârî, Enbiyâ 48, nr. 3440, Libâs 68, nr. 5902, Ta'bîr 11, nr. 6999; Müslim, Îmân 274, nr. 169. Bu rivâyetlerde Resûl-i Ekrem onu rüyâsında, Kâbe'nin yanında gördüğünü söylemekte, ancak gördüğü şahsın Hz. Mûsâ değil, Hz. Îsâ olduğu belirtilmektedir.

"Allah Teâlâ, Lût'dan sonra gönderdiği peygamberleri kavimlerinin soyca en şereflileri ve tanınmışları arasından seçmiştir."[1] Bu hadisin son kısmı: "Kavmi en güçlü ve kalabalık olanlar arasından seçmiştir" şeklinde de rivâyet edilmiştir.[2]

Kur'ân-ı Kerîm'e Göre Peygamberlerin Özellikleri

Şu sözü İmâm Tirmizî (v. 279/892), tâbiîn âlimlerinden Katâde bin Diâme es-Sedûsî'nin[3] (v. 117/735) sözü olarak, Dârekutnî de (v. 385/995) Katâde bin Diâme vasıtasıyla Enes ibni Mâlik radıyallahu anhın sözü olarak rivâyet etmiştir:

"Allah Teâlâ, bütün peygamberleri güzel yüzlü, güzel sesli olarak göndermiştir. Sizin Peygamberiniz Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem ise onların yüzü en güzel, sesi en güzel olanıdır."[4]

> Peygamber Efendimiz şöyle duâ ederdi:
>
> "Allahım! Yüzümü güzelleştirdiğin gibi, huyumu da güzelleştir!"[5]

Bizans kralı Herakliyüs, Mekkeli müşriklerin lideri Ebû Süfyân'a Resûl-i Ekrem hakkında sorduğu sorulara aldığı cevapları değerlendirirken şöyle demişti:

"Sana onun soyunu suâl ettim; sen de ailesinin soylu olduğunu söyledin.[6] Zâten bütün peygamberler kavimlerinin soylu ailelerinden

1. Tirmizî, Tefsîr 12/1, nr. 3116.
   Bu hadisin Lût Peygamberle ilgili kısmında Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur:
   "Allah Teâlâ Lût'a rahmet eylesin. Kavminin azgınları evini kuşattığı zaman 'Keşke size karşı koyacak bir gücüm olsaydı veya sağlam bir dayanağım bulunsaydı ("Size karşı beni savunacak yakınlarım olsaydı)" demişti. Esâsen onun arkasında Allah Teâlâ gibi çok daha sağlam bir dayanak vardı. Allah Teâlâ, Lût'dan sonra gönderdiği peygamberleri, kavimlerinin soyca en şereflileri ve tanınmışları arasından seçmiştir."
2. Tirmizî, Tefsîr 12/1, nr. 3116; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II. 332, 384.
3. Katâde bin Diâme es-Sedûsî hakkında bilgi için bk. I, 81.
4. Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye* (Cüleymî), s. 261; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, I, 376, 420.
5. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 403, VI, 68, 155
6. Peygamber Efendimiz, soyunun asîl olmasının sebebini şöyle açıklamıştır: "Hz. Âdem'den bu yana benim atalarım hep nikâh yoluyla evlilik bağı kurmuş olup hiçbiri zina etmemiştir." (Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* (İvezullah), V, 80, nr. 4728; Heysemî,

gelmiştir."[1]

Allah Teâlâ Eyyûb aleyhisselâm hakkında şöyle buyurmuştur:

﴿إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا، نِعْمَ الْعَبْدُ، إِنَّهُ أَوَّابٌ﴾ "Gerçekten Biz onu sıkıntılara karşı sabırlı bulduk. Ne güzel bir kuldu o; doğrusu, dâimâ Allah'a yönelen bir kimseydi."[2]

Yahyâ aleyhisselâm hakkında şöyle buyurmuştur:

"Biz: 'Ey Yahyâ! Kitaba sımsıkı sarıl!' dedik ve ona daha küçük bir çocukken ilim ve hikmet verdik. Ayrıca ona Kendi katımızdan şefkat ve günahlardan arınmışlık nasip ettik. O, takvâ sahibi biriydi. Ana-babasına da çok iyi davranırdı. Kesinlikle zorba ve isyankâr biri değildi. Doğduğu gün, öleceği gün ve öldükten sonra dirileceği gün de ona selâm olsun!"[3]

Zekeriyâ aleyhisselâm mihrapta namaz kılarken melekler ona şöyle seslendiler: "Yüce Allah sana Yahyâ adında bir evlâdın olacağını müjdeliyor. Yahyâ, Allah'ın 'ol' demesiyle dünyaya gelecek olan İsâ'nın peygamberliğini tasdik edecek; hem **kavminin efendisi** olarak, **dünya zevklerinden uzak** bir hayat sürecek, hem de **sâlih kullar arasından seçilmiş** bir peygamber olacaktır."[4]

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

"Şüphesiz yüce Allah Âdem'i, Nûh'u, İbrâhim âilesini ve İmrân âilesini **zamanlarındaki diğer insanlara tercih edip seçmiştir**. Bunlar birbirlerinin zürriyetinden gelmedir. Allah her şeyi işiten, her şeyi bilendir."[5]

Nûh aleyhisselâm hakkında şöyle buyurmuştur:

"Şüphesiz Nûh **çok şükreden** bir kuldu."[6]

"Hani melekler şöyle demişti: Meryem! Şüphesiz Allah sana, Kendinden bir kelime ile meydana gelecek Meryem oğlu İsâ Mesîh'in müjdesini

---

Mecma'u'l-bahreyn (Abdülkuddûs), VI, 125, nr. 3483; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VIII, 214; Elbânî, *İrvâü'l-galîl*, VI, 329-334).

1. Buhârî, Bed'ü'l-vahy 6, nr. 7, Cihâd 102, nr. 2941, Tefsîr 3/4, nr. 4553; Müslim, Cihâd 74, nr. 1773.
2. Sâd 38/44.
3. Meryem 19/12-15.
4. Âl-i İmrân 3/39.
5. Âl-i İmrân 3/33-34.
6. İsrâ 17/3.

veriyor. O, **dünyada da âhirette de itibârlı,** Allah'ın, **Kendine yakın kıldığı** kimselerdendir. O, hem beşikte hem büyüdüğünde insanlara Allah'ın buyruğunu iletecek ve **sâlih kullardan biri** olacaktır."[1]

Beşikteki Hz. Îsâ şöyle dedi:

"Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum, O bana kitabı verdi ve beni peygamber yaptı. Nerede olursam olayım, O **beni mübârek kıldı** ve yaşadığım sürece namaz kılmamı ve zekât vermemi emretti."[2]

Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

"Ey îmân edenler! Mûsâ'yı incitenler gibi olmayın ki, Allah onu, hakkında söylenenlerden temize çıkarmıştı. Onun **Allah katında çok değerli bir yeri** vardı."[3]

Peygamber Efendimiz, İsrâiloğulları'nın Hz. Mûsâ'yı üzmelerinden zaman zaman söz etmiştir. Huneyn Savaşı'ndan sonra ganimetleri dağıtırken, yeni Müslüman olan bazılarına kendi hissesinden fazlaca mal vermesi üzerine "Bu taksimde Allah rızâsı da gözetilmemiştir!" dendiğini duyunca çok üzülmüş ve şöyle buyurmuştur:

"Allah ve Resûlü de adâlet etmezse, hiç kimse adâlet etmez! Allah, Mûsâ'ya rahmet etsin. O bundan daha ağır bir ithâma mâruz kalmıştı da sabretmişti."[4]

Hz. Mûsâ'nın, kavminden gördüğü eziyetlere çeşitli âyetlerde işâret buyurulmuştur: Meselâ İsrâiloğulları ona şöyle demişlerdi:

"Ey Mûsâ! Biz Allah'ı açıkça görmeden sözüne inanacak değiliz."[5] "Ey Mûsâ! Tek çeşit yemeğe artık dayanamayacağız. Rabbine bizim için duâ et de, yerde yetişen şeylerden sebze, hıyar, sarımsak, mercimek, soğan çıkarsın."[6]

1. Âl-i İmrân 3/45-46.
2. Meryem 19/30-31.
3. Ahzâb 33/69.
4. Buhârî, Farzu'l-humüs 15, nr. 3138; Müslim, Zekât 142, 148, nr. 1063, 1064.
5. Bakara 2/55.
6. Bakara 2/61.

"Ey Mûsâ! Haydi sen ve Rabbin birlikte gidip savaşın; biz işte burada oturuyoruz."[1]

Peygamber Efendimiz de bu konuda şöyle buyurmuştur: "Hz. Mûsâ çok hayâlı bir insandı. Yıkanırken örtünmeye çok önem verirdi. Üstün hayâsı sebebiyle vücûdunun açık bir yeri görünmezdi."[2]

Çıplaklığı benimsemiş olan İsrâiloğulları, Hz. Mûsâ'nın çok hayâlı olmasını, yıkanırken örtünmesini dert edindiler. Peygamber Efendimiz bu durumu şöyle anlatmıştır:

İsrâiloğulları çıplak ve birbirine bakarak yıkanırlardı. Hz. Mûsâ ise hayâsı sebebiyle yalnız yıkanırdı. Bunun üzerine İsrâiloğulları:

"Vallahi Mûsâ'nın bizimle beraber yıkanmamasının sebebi, mutlaka derisinde veya vücûdunda bir kusur bulunmasıdır. Ya alaca tenlidir yahut kasığı çıkıktır." diye onu üzdüler. Allah Teâlâ onu İsrâiloğullarının ileri sürdüğü kusurlardan aklamak istedi. Yine bir gün Mûsâ aleyhisselâm yıkanmaya gitti. Elbisesini de bir taşın üzerine koydu. Yıkanıp da giymek için elbisesine uzanınca, taş elbisesini alıp kaçtı. Mûsâ asâsını kapıp:

"Aman taş, elbisem! Aman taş, elbisem!" diye taşın ardından koştu. İsrâiloğulları onun endamlı vücûdunu görünce:

"Vallahi Mûsâ da bir kusur yokmuş!" dediler. O zaman taş durdu, Mûsâ da elbisesini alıp giyindi, sonra da elindeki asâsıyla taşı dövmeye başladı. Hadisi rivâyet eden Ebû Hüreyre radıyallahu anh, Hz. Mûsâ'nın taşa vurmasından dolayı onun üzerinde üç ilâ yedi bere izi oluştuğunu söylemiştir. "Ey iman edenler! Mûsâ 'yı incitenler gibi olmayın ki, Allah onu, hakkında söylenenlerden temize çıkarmıştı. Onun Allah katında çok değerli bir yeri vardı."[3] âyetinde anlatılan işte budur.

1. Mâide 5/24.
2. Buhârî, Gusül 20, nr. 278, Enbiyâ 28, nr. 3404; Müslim, Hayz 75, 339.
3. Ahzâb 33/69.

Allah Teâlâ Hz. Mûsâ'dan söz ederek onun şöyle söylediğini belirtti: "Rabbim bana **hikmet** ve nübüvvet verdi ve beni peygamberlerden kıldı."[1]

> Firavun, Hz. Mûsâ'yı: "Çocukken seni aramızda büyütmedik mi? İçimizde yıllarca yaşamadın mı? Ondan sonra yapacağını yaptın. Sen nankörün birisin!" diye suçlayınca Hz. Mûsâ dedi ki: "O zaman ben onu yanlışlıkla yaptım. Sonra da sizden korkup kaçtım, ama Rabbim bana hikmet ve nübüvvet verdi ve beni peygamberlerden kıldı."[2]

Yine Allah Teâlâ bazı peygamberlerin kavimlerine "Ben size gönderilen **güvenilir** bir elçiyim." dediklerini ifâde buyurdu.[3]

Şuayb peygamberin iki kızından birinin Hz. Mûsâ hakkında babasına şöyle söylediğini belirtti: "Babacığım onu ücretli olarak tut. Çünkü ücretle tutacağın en iyi insan işte bu **güçlü ve güvenilir** kimsedir."[4]

Peygamber Efendimiz'e şöyle seslendi: **"Azim ve sebât sahibi** peygamberler nasıl sabrettiyse, sen de **sabret**."[5]

> "Azim ve sebât sahibi ("ülü'l-azm") peygamberler, Ahzâb sûresinin (33) 7. âyetinde söz edildiği üzere, Fahr-i Âlem Efendimiz ile birlikte Nûh, İbrâhim, Mûsâ ve Îsâ peygamberlerdir.

Allah Teâlâ muhtelif peygamberler hakkında şöyle buyurdu:

"Biz ona İshâk ile Yâkub'u bağışladık; hepsini de doğru yola ilettik. Daha önce Nûh'u ve onun soyundan Dâvûd, Süleymân, Eyyûb, Yûsuf, Mûsâ ve Hârûn'u da doğru yola iletmiştik. İşte iyilik eden ve işini güzel yapanları böyle mükâfâtlandırırız.

Zekeriyya, Yahyâ, Îsâ ve İlyâs'ı da doğru yola ilettik. Onların hepsi **sâlihlerdendi**.

İsmâîl, Elyesa', Yûnus ve Lût'u da doğru yola ilettik. Onların **hepsini diğer insanlara üstün kıldık**.

---

1. Şuarâ 26/21.
2. Şuarâ 26/18-21.
3. Şuarâ 26/107, 125, 143, 162, 178.
4. Kasas 28/26.
5. Ahkâf 46/35.

Onların babalarından, soylarından ve kardeşlerinden de bir kısmını seçtik[1] ve **dosdoğru bir yola ilettik**.

İşte bu yol, Allah'ın yoludur. O bu yola **kullarından dilediğini iletir**. Eğer onlar Allah'a ortak koşsaydı, yaptıkları bütün iyilikler elbette boşa giderdi.

Onlar kendilerine **kitap, hikmet ve peygamberlik** verdiğimiz kimselerdir. Eğer inkârcılar bunlara inanmazlarsa, onların yerine bunları inkâr etmeyecek bir toplum getiririz.

İşte o peygamberler, Allah'ın **doğru yola ilettiği** kimselerdir. Öyleyse sen de onların yolundan git.[2]

> Resûl-i Ekrem'in, dolayısıyla onun ümmetinin, daha önce gelip geçmiş peygamberlerin yolundan gitmesi emredilmektedir. Çünkü peygamberler doğru yolu gösteren kimselerdir. Allah Teâlâ onlara birbirinden farklı üstünlükler vermiş; kimini sabırda, kimini iffette, kimini adâlette, kimini şükürde örnek yapmış, Kur'ân-ı Kerîm'i kendisine gönderdiği son peygambere ise bütün peygamberlerin üstün yönlerini vermek sûretiyle onu kıyâmete kadar gelecek insanlara eşsiz bir örnek kılmıştır.

Allah Teâlâ yukarıdaki âyetlerde birçok peygamberini her türlü hayra sahip bulunmak, doğru yola iletilmek, peygamber seçilmek, hikmet sahibi ve elçi olmak gibi özelliklerle vasfetmiştir.

Hz. İbrâhim'in oğlu İsmâil ile müjdelendiği şöyle belirtilmiştir: "Biz de ona **yumuşak huylu, uysal** bir erkek evlât müjdesi verdik."[3]

---

1. Allah Teâlâ'nın bu seçimi şu âyetlerde de dile getirilmektedir:
"Şüphesiz yüce Allah Âdem'i, Nûh'u, İbrâhîm âilesini ve İmrân âilesini zamanlarındaki diğer insanlara tercih edip seçmiştir." (Âl-i İmrân 3/33).
"Hani melekler şöyle demişti: 'Meryem! Şüphesiz Allah mânevî hizmet için seni seçti, seni tertemiz kıldı ve hiç bir kadına nasîb etmediğini sana verdi.'" (Âl-i İmrân 3/42).
"Güçlü ve basiretli kullarımız İbrâhim'i, İshâk'ı ve Ya'kub'u da an. Biz onları, özellikle âhiret yurdunu düşünen ihlâslı kullar kıldık. Hiç şüphesiz, onlar Bizim katımızda seçkin ve hayırlı kullardandı." (Sâd 38/45-48).
2. En'âm 6/84-90.
3. Sâffât 37/101.

> Hz. İbrâhim'e **bilge** bir oğul müjdesi verildiği de şöyle anlatılmaktadır: "Korkma!" dediler. Biz, sana derin bilgi sahibi bir oğlun olacağını müjdeliyoruz."[1] "Sonra içine bir korku düştü. Ama onlar "Korkma" dediler ve ona **bilge** bir oğul müjdesi verdiler."[2]

Hz. Mûsâ hakkında şöyle buyurulmuştur: "Onlardan önce Biz Firavun'un kavmini de sınamıştık. Onlara çok şerefli bir peygamber geldi ve dedi ki: "Ey Allah'ın kulları, bana kulak verin. Ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim."[3]

Hz. İbrâhim, oğlu İsmâil büyüdüğünde ona şöyle dedi: "Yavrucuğum, rüyâmda seni kurban ettiğimi gördüm. Buna ne dersin?" O da: "Babacığım, sana emredileni yap." dedi. "İnşâallah **beni sabredenlerden** biri olarak bulacaksın."[4] Hz. İsmâil hakkında da şöyle buyurdu: "O, **sözüne sâdık** bir resûl ve bir nebî idi. Âilesine namaz kılmayı ve zekât vermeyi emrederdi. **Rabbinin de rızâsını kazanmıştı.**"[5]

Hz. Mûsâ hakkında: "O **ihlâslı ve seçkin** bir insan idi."[6]

Hz. Süleymân hakkında: "Ne güzel bir kuldu o; doğrusu, **hep Allah'a yönelen** bir kimseydi."[7]

Hz. İbrâhim, İshâk ve Ya'kūb hakkında:

"**Güçlü ve basiretli** kullarımız İbrâhim'i, İshâk'ı ve Ya'kūb'u da an. Biz onları, özellikle **âhiret yurdunu düşünen ihlâslı** kullar kıldık. Hiç şüphesiz, onlar Bizim katımızda **seçkin ve hayırlı** kullardandı."[8]

Ve Hz. Dâvûd hakkında şöyle buyurdu: "O, dâimâ Allah'a yönelen bir kimseydi."[9]

---

1. Hicr 15/53.
2. Zâriyât 51/28.
3. Duhân 44/17-18.
4. Sâffât 37/102.
5. Meryem 19/54-55.
6. Meryem 19/51.
7. Sâd 38/30.
8. Sâd 38/45-47.
9. Sâd 38/17.

"Biz onun hâkimiyetini güçlendirmiş ve kendisine hem **hikmet ve nübüvvet**, hem de **adâletle hükmetme kabiliyeti** vermiştik."[1]

Hz. Yûsuf'un hükümdara şöyle dediğini bildirdi: "Beni ülkenin hazinelerini yönetmekle görevlendir. Çünkü ben **koruyup yönetmeyi** iyi bilirim."[2]

Hz. Mûsâ'nın Hızır aleyhisselâma "İnşâallah benim **sabırlı** olduğumu göreceksin."[3] dediğini haber verdi.

Hz. Şuayb, Hz. Mûsâ'ya, yanında sekiz yıl çalışması karşılığında kendisini kızlarından biriyle evlendireceğini va'dettikten sonra ona zorluk çıkarmayacağını söylemiş ve şöyle demişti: "İnşâallah benim **ahdine sâdık, dürüst** bir insan olduğumu göreceksin."[4]

Yine Hz. Şuayb, kavmine şöyle demişti: **"Size 'yapmayın' dediğimi, kendim yaparak çelişkiye düşmek istemem.** Tek isteğim, elimden geldiği kadar yanlışlarınızı düzeltmektir."[5]

Lût aleyhisselâm hakkında: "Lût'a da **hikmet**[6] ve **ilim** verdik." (Enbiyâ 21/74) buyurmuştu.

Allah Teâlâ, hayırlı bir evlât isteyen Hz. Zekeriyâ'nın duâsını kabul edip ona Hz. Yahyâ'yı vereceğini, eşini de doğum yapacak hâle getirip iyileştirdiğini belirttikten sonra: "Onlar, **hayır işlerinde yarışıyor; sevap umarak ve azaptan korkarak Bize duâ ediyor ve sadece Bize boyun eğiyorlardı.**"[7] buyurmuştu.

Tebeü't-tâbiîn âlimlerinden Süfyân es-Sevrî[8] (v. 161/778), âyette geçen "huşû" kelimesinin "devamlı hüzün" anlamına geldiğini söylemiştir.

Daha başka birçok âyet-i kerîmede bütün peygamberlerin birer mükemmel insan olduklarını gösteren özellikleri ve güzel huyları dile getirilmiştir.

---

1. Sâd 38/20.
2. Yûsuf 12/55.
3. Kehf 18/69.
4. Kasas 28/27.
5. Hûd 11/88.
6. Burada "hikmet" ifâdesiyle, sağlam muhâkeme yürütme ve adâletle hükmetme yeteneği kastedilmektedir.
7. Enbiyâ 21/90.
8. Süfyân es-Sevrî hakkında bilgi için bk. I, 200.

Hadislere Göre Peygamberlerin Özellikleri

Peygamberlerin bazı özellikleri birçok hadîs-i şerîfte de zikredilmiştir. Örnek olarak Resûl-i Ekrem Efendimiz'in şu hadisleri söylenebilir:

"Kerîm oğlu kerîm oğlu kerîm oğlu kerîm, (nebî oğlu nebî oğlu nebî oğlu nebî) İbrâhim oğlu İshâk oğlu Ya'kūb oğlu Yûsuf'tur."[1]

> Hadisteki "nebî oğlu nebî oğlu nebî oğlu nebî" ifâdesi hadis kaynaklarında yoktur. *Şifâ-i Şerîf* şârihi Aliyyü'l-Kārî, bu ilâvenin; hadisin râvisi tarafından söylenmiş (müdrec) bir söz veya Kādî İyâz tarafından yapılmış bir tefsir olabileceğini ifâde etmektedir.

Enes ibni Mâlik radıyallahu anh tarafından rivâyet edilen bir hadiste Allah'ın Elçisi şöyle buyurmuştur:

«وَكَذٰلِكَ الْأَنْبِيَاءُ، تَنَامُ أَعْيُنُهُمْ وَلَا تَنَامُ قُلُوبُهُمْ» "Peygamberler işte böyledir; onların gözleri uyur, kalpleri uyumaz."[2]

Hz. Süleymân

Süleymân aleyhisselâmın, kendisine o kadar saltanat verilmesine rağmen, Allah Teâlâ'ya olan derin saygı ve tevâzuundan dolayı başını kaldırıp da gökyüzüne bakmadığı rivâyet edilmektedir.

Hz. Süleymân leziz yemekleri halka yedirir, kendisi arpa ekmeği yerdi.[3] Allah Teâlâ ona: "Ey âbidlerin başı, zâhidlerin kendisini örnek aldığı zâtın oğlu!" diye vahyetmişti.

Hz. Süleymân, rüzgârın üzerinde muhteşem ordusuyla bir yere giderken, yaşlıca bir kadın yoluna çıkınca rüzgârı durdurur; kadının isteğini yerine getirdikten sonra yoluna devam ederdi.

Hz. Yûsuf'a, "Ülkenin erzak depoları senin elinde olduğu hâlde ne-

1. Buhârî, Enbiyâ 18, 19, nr. 3382, 3390. Tefsîr 12/1, nr. 4688; Tirmizî, Tefsîr 12/1, nr. 3116.
2. Buhârî, Menâkıb 24, nr. 3570. Resûl-i Ekrem Efendimiz kendisinden söz ederken: "Benim gözlerim uyur, ama kalbim uyumaz." buyurmuştur (Buhârî, Teheccüd 16, nr. 1147, Fazlü leyleti'l-kadr 1, nr. 2013, Menâkıb 24, nr. 3569; Müslim, Müsâfirîn 125, nr. 738).
3. Ahmed ibni Hanbel, *ez-Zühd*, s. 115.

den karnını güzelce doyurmuyorsun?" diye sordular. O da: "Karnımı doyurunca açları unutmaktan korkuyorum." diye cevap verdi.

Dâvûd Peygamber

Ebû Hüreyre radıyallahu anhın rivâyet ettiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Allah Teâlâ Hz. Dâvûd'a Zebûr'u okumayı kolaylaştırmıştı. Kendisinin ve adamlarının binit hayvanlarının sefere hazırlanmasını emrederdi de, hayvanlar daha eğerlenip hazırlanmadan Zebûr'u okuyup hatmederdi. Ve Dâvûd yalnızca kendi elinin emeğinden yerdi."[1]

Allah Teâlâ şöyle buyurdu: "Demiri de onun için yumuşattık. 'Dokusu düzenli, bol zırhlar yap!' dedik."[2]

> Bu iki âyetin tamamı şöyledir: "Biz Dâvûd'a tarafımızdan bir lütufta bulunmuştuk. "Ey dağlar ve ey kuşlar, Dâvûd tesbîh ettikçe onunla beraber siz de bu tesbîhi tekrarlayın." dedik. Demiri de onun için yumuşattık. Dokusu düzenli, bol zırhlar yap." dedik. "Sâlih ameller işlemeye bakın; çünkü Ben sizin yaptıklarınızı görüyorum."

Çünkü Hz. Dâvûd, Rabbinden, devlet hazinesine ihtiyaç duymadan elinin emeğiyle geçimini sağlamasını istemişti.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Cenâb-ı Hakk'ın en sevdiği namaz, Dâvûd Peygamber'in namazıdır. Cenâb-ı Hakk'ın en sevdiği oruç da Dâvûd Peygamber'in orucudur. Gece yarısına kadar uyur, gecenin üçte birinde namaz kılardı; altıda birinde yine uyurdu. Bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı."[3]

Hz. Dâvûd yünden dokunmuş elbise giyer, kıldan yapılmış yaygı sererdi. Küle bulanmış arpa ekmeğini, tuza batırıp yerdi. İçeceği su, gözyaşına karışırdı. Yaptığı hatâdan sonra[4] güldüğü hiç görülmedi. Rabbinden

1. Buhârî, Enbiyâ 37, nr. 3417; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 314.
2. Sebe' 34/10-11.
3. Buhârî, Teheccüd 7, nr. 1131; Müslim, Sıyâm 189-190, nr. 1159.
4. Bu hatânın ne olduğu konusundaki bazı rivâyetler, "Peygamber Efendimiz'in Evliliği" bahsinde ve "Dâvûd aleyhisselâmın da zühdüne ve elinin emeği ile geçinmesine rağ-

utandığı için başını kaldırıp da gökyüzüne bakmadı. Hayatı boyunca gözyaşı döktü.[1] Gözyaşlarının düştüğü yerde otlar bittiği, bu yaşların yanaklarında yol yol izler bıraktığı söylenir.

> "Kulları içinde ancak bilginler Allah'tan korkar."[2] âyet-i kerîmesi de bunu göstermektedir.

Rivâyet edildiğine göre Dâvûd aleyhisselâm, kıyafet değiştirip halkın arasında dolaşırdı; insanların kendisi hakkında ne düşündüğünü öğrenmeye çalışırdı; onların iyi şeyler söylediğini duyunca, tevâzuu daha da artardı.

Îsâ Peygamber'in Zühdü

Hz. Îsâ'ya, "Keşke bir eşeğin olsa da yorulunca ona binsen" dediler. O bu temennîde bulunanlara: "Bir eşekle uğraşıp da Kendisini ihmâl etmeme Rabbim izin vermez" diye cevap verdi.[3]

Hz. İsâ, kıldan dokunmuş elbise giyer ve ağaç yaprağı yerdi. Onun evi, barkı yoktu; nerede uykusu gelirse orada uyurdu.[4]

Kendisine "miskin" diye hitap edilmesine pek sevinirdi.

Rivâyet edildiğine göre Mûsâ aleyhisselâm, Firavun'un adamlarına yakalanmamak için Mısır'dan kaçıp Medyen suyuna vardığında, karnındaki otların yeşil rengi görünecek kadar zayıflamıştır.[5]

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Benden önceki peygamberler çeşitli dertlerle imtihân edilirdi. Onlardan biri fakir düşüp çeşitli sıkıntılara uğradığında, sizin bir hediyeye sevinmenizden daha çok sevinirlerdi."[6]

---

men doksan dokuz karısı vardı; Uriyâ'nın karısı ile evlenince eşlerinin sayısı 100 olmuştu." cümlesinin açıklamasında zikredilmiştir bk. I, 148. Bu konu "Dâvûd Peygamber'in Kıssası" başlığı altında geniş bir şekilde ele alınmıştır.

1. İbni Battal, *Şerhu'l-Buhârî*, X, 188.
2. Fâtır 35/28.
3. İbni Asâkir, *Târihu Medîneti Dımaşk* (Amrî), XXXXVII, 418.
4. İbni Asâkir, *Târihu Medîneti Dımaşk* (Amrî), XXIV, 47.
5. Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (Şâkir), XXIV, 19; İbni Asâkir, *Târihu Medîneti Dımaşk* (Amrî), LXI, 33.
6. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 94; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), I, 99, nr. 119; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, V, 75-77, nr. 2047.

Bu kaynaklardaki rivâyete göre, Fahr-i Kâinât Efendimiz'in son hastalığında, onu ziyârete gelen bir sahâbî elini mübârek vücûduna koyarak: "Yâ Resûlallah! Tenin ateş gibi yanıyor, elimi üstüne koyamıyorum." demişti. Resûl-i Ekrem Efendimiz de ona, peygamberlere, diğer insanlara nisbetle kat kat sevap verildiği gibi, birkaç misli sıkıntı da verildiğini söylemiş, nice peygamberlerin ileri derecede yoksulluk çektiklerini, hattâ bir abayı ortasından kesip boyunlarına geçirdiklerini anlatmış ve: "Tıpkı sizin zenginliğe sevindiğiniz gibi, onlar da başlarına gelen sıkıntılara sevinirlerdi." diye sözünü tamamlamıştı.

Bir gün Hz. İsâ bir domuzla karşılaşınca ona "Haydi, selâmetle git!" dedi. Yakınları ona bu değersiz hayvana neden öyle değerli bir söz söylediğini sordular. "Dilimi kötü söze alıştırmak istemem." diye cevap verdi.

"Kötülüğü en güzel bir karşılıkla sav."[1] ve "Rahmân'ın has kulları: yeryüzünde mütevâzı bir şekilde yürürler; câhiller kendilerine lâf attığında ise, "Selâmetle!" der geçerler."[2] âyetleri de böyle davranmaya teşvik etmektedir.

Hz. Yahyâ ve Hz. Mûsâ'nın Zühd Hayatı

Tâbiîn müfessirlerinden Mücâhid ibni Cebr'in[3] (v. 102/720) naklettiğine göre, Yahyâ aleyhisselâmın yiyeceği ottan ibâretti; Allah korkusuyla çok ağladığı için gözyaşları yanaklarında yol yol izler bırakmıştı; insanların arasına karışmamak için vahşi hayvanlarla birlikte ot yerdi. [4]

Müfessir ve tarihçi İbni Cerîr et-Taberî'nin[5] (v. 310/922) tâbiîn âlimlerinden Vehb ibni Münebbih'den[6] (v. 100/718'den sonra) rivâyet ettiğine göre, Hz. Mûsâ bir çardakta gölgelenir, yiyeceğini ve içeceğini eliyle veya bar-

1. Mü'minûn 23/96.
2. Furkan 25/63.
3. Mücâhid ibni Cebr hakkında bilgi için bk. I, 89.
4. Abdullah ibni'l-Mübârek, *ez-Zühd* (A'zamî), s. 471, nr. 177.
5. İbni Cerîr et-Taberî hakkında bilgi için bk. I, 222.
6. Vehb ibni Münebbih hakkında bilgi için bk. I, 180.

dakla değil, hayvanların yaptığı gibi bir taştaki oyuktan ağzıyla yer, içerdi. Bunu, kendisiyle doğrudan konuşma lütfunda bulunan Allah Teâlâ'nın karşısında bir hiç olduğunu göstermek için yapardı.[1]

Peygamberler hakkında yukarıdan beri zikrettiğimiz anlamdaki bilgiler kitaplarımızda yazılmıştır. Onların mükemmelliğini gösteren üstün özellikleri, iyi huyları, güzel görünümleri ve mükemmel davranışları dillere destandır. Bütün bunları teker teker zikrederek sözü uzatmayacağız. Bazı kifâyetsiz tarihçi ve müfessirlerin kitaplarında görülen ve bunlara ters düşen bilgilere ise dönüp bakmayacağız.

25. Resûl-i Ekrem'in Şemâili

Ey okuyucu! Allah sana nimetlerini ikrâm eylesin. Şimdiye kadar sana Resûl-i Ekrem Efendimiz'in güzel ahlâkından, yüce faziletlerinden, onun üstünlüğünü gösteren çeşitli özelliklerinden söz ettik ve bunların hepsinin sahîh rivâyetlere dayandığını gösterdik. Bu hususu dile getiren pek çok rivâyet bulunduğu hâlde, biz onlardan yeterli gördüğümüz kadarını derleyip zikrettik. Esâsen Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin faziletleri ve üstünlüğü bahsi, o kadar geniş bir konudur ki, bu bahsin tamamını dile getirmeye eldeki deliller yetmez. Onun özellikleri öyle muazzam bir denizdir ki, onu taşımaya hiçbir araç kâfi gelmez. Bununla birlikte biz Peygamber Efendimiz'in özelliklerine dâir rivâyetlerden, çoğu hasen mertebesinde olup, tanınmış eserlerde kaydedilenleri bir araya getirmeye çalıştık.

Biz bu konudaki pek çok rivâyetten pek azıyla yetindik; Resûl-i Ekrem'in özelliklerine dâir nice hadisten, çok muhtevalı bulduğumuz Hz. Hasan'ın, İbni Ebî Hâle'den rivâyet ettiği hadisle bu bölümü bitirmek istedik. Çünkü bu hadis, Peygamber aleyhisselâmın şemâil ve vasıflarından pek çoğunu, onun yaratılış özelliklerine, faziletlerine dâir pek çok bilgiyi ihtivâ etmektedir. Daha sonra da, bu hadisin içinde geçen ve Arapça'da nâdiren kullanılan kelimeleri açıklayacağız.[2]

1. Taberî, *Târîh*, I, 256; İbni Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk* (Amrî), LXI, 175.
2. Burada sözü edilen nâdir kelimeler, şemâil hadisinin Arapça metninin açıklanmasıyla ilgili olduğu için, biz kitapta yer alan o bilgileri tercüme etmedik.

Peygamber Efendimiz'in Dış Görünüşü (Hilyesi)

Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hasan şöyle diyor:

Peygamber Efendimiz'i çok iyi anlatanlardan biri olan dayım Hind ibni Ebî Hâle'den[1] (v. 36/656) Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin özelliklerinden (hilyesinden) öğrenebileceğim kadarını bana anlatmasını istedim.[2] O da şunları söyledi:

"Peygamber Efendimiz irice yapılı ve heybetliydi.

Yüzü ayın on dördü gibi parlardı.

Uzuna yakın orta boylu, büyükçe başlı, saçları hafif dalgalıydı.

Saçı kendiliğinden ikiye ayrılırsa onu ortadan ikiye ayırır, yoksa kendi hâline bırakırdı.

Saçı uzadığı zaman kulak memesini geçerdi.

Rengi nûrânî beyaz, alnı açık, kaşları hilâl gibi ince ve gürdü; çatık kaşlı değildi.

İki kaşı arasında bir damar vardı, öfkelendiği zaman kabarırdı.

Burnu ince, hafifçe kavisliydi. Burnunun üzerinde bir nûr yükselirdi. Ona tekrar dönüp bakmayan kimse, burnunun yüksek olduğunu zannederdi.

Sakalı sık ve gürdü.

Gözleri siyah, yanakları düzdü.

Ağzı geniş, dişleri bembeyaz, ön dişlerinin arası seyrek ve pek hoştu.

Göğsünden göbeğine kadar ince bir çizgi hâlinde uzayan tüyler vardı.

Boynu, gümüş gibi berraktı.

Bütün organları birbiriyle uyumlu, eti sıkı, ne zayıf ne de şişman, göğsü ile karnı bir hizadaydı.

Göğsü ile iki omuzunun arası genişçe, mafsalları kalıncaydı.

Soyunduğu zaman bedeni nûr gibi parlardı.

---

1. Hind ibni Ebû Hâle hakkında bilgi için bk. I, 262.
2. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem vefât ettiğinde Hz. Hasan henüz yedi yaşında olduğu için, elbette dedesinin bütün özelliklerini ve güzelliklerini bilemiyordu.

Göğüs çukurundan göbeğine kadar ince bir tüy şeridi uzanırdı.

Memelerinde ve karnında kıl yoktu. Kolları, omuzları ve göğsünün üst tarafında pek çok kıl vardı.

Bilekleri uzun, avucu genişti.

El ve ayakları etlice, parmakları uzunca ve oldukça ölçülüydü.

Ayaklarının altı hafifçe çukur, üstü ise son derece düzgün ve pürüzsüzdü; ayaklarına su dökülse, üzerinde bir damlası kalmazdı.

Ayaklarını yerden hızlıca kaldırır, yere sert şekilde basmazdı.

Geniş ve hızlı adımlarla, meyilli bir yerden iniyormuş gibi sakin ve vakarlı yürürdü.

Bir tarafa döndüğünde bütün vücûduyla dönerdi.

Bakışlarını yere indirir, gökten çok yere bakar ve çoğunlukla göz ucuyla süzerdi.

Arkadaşlarıyla yürürken onları öne geçirir, kendileri arkadan yürürlerdi.

Yolda karşılaştığı kimselere önce o selâm verirdi."[1]

Efendimiz'in Konuşma Tarzı

Hz. Hasan sözüne şöyle devam etti: **Dayıma**:

"Bana Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin **nasıl konuştuğunu** anlat!" dedim.

Dayım şunları söyledi:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem çoğu zaman hüzünlüydü; hep Allah'ı düşünürdü; rahat nedir bilmezdi.

> Bu ifâde "Resûl-i Ekrem'in Rabbinden Korkması, O'na İtaat ve Çok İbadet Etmesi" bahsinin son taraflarında geçmişti.[2]

1. İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, I, 422; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), XXII, 155-156, nr. 414; Beyhakī, *Şu'abü'l-îmân* (nşr Zağlûl), II, 154-155; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VIII, 273-274.
2. bk. I, 310.

Gerekmedikçe konuşmaz, çoğu zaman sükût ederdi.

Sözünün başından sonuna kadar her kelimenin hakkını vererek konuşurdu.

Az sözle çok mâna ifâde ederdi. Açık seçik konuşurdu. Sözünde ne fazlalık ne de eksiklik bulunurdu.

> "Az sözle çok mâna ifâde etmek" anlamındaki "Cevâmiu'l-kelim"; Resûl-i Ekrem Efendimiz'in vecîz sözlerini, vecîz konuşma özelliğini anlatan bir terimdir. Kendisi bu özelliğini anlatırken şöyle buyurmuştur:
>
> "Ben, cevâmiu'l-kelim ile gönderildim."[1]
>
> "Bana cevâmiu'l-kelim verildi."[2]
>
> Allah'ın Elçisi bu ifâdeleriyle, kendisine verilen fesâhat ve belâgat kabiliyetleri sâyesinde mânaların derinliğine kolaylıkla nüfuz edebildiğini ve kendisine ilhâm edilen hikmetli sözlerle merâmmı kısaca anlatabildiğini belirtmiştir.

Kibar ve yumuşak huyluydu. Etrafındakilere kaba davranmaz, onları hor görmezdi.

Ne kadar az olursa olsun, Allah'ın nimetlerine saygı gösterir, onları aslâ küçümsemezdi. Yenilen içilen şeyleri lezzetsiz diye kötülemez, aşırı şekilde övmezdi.

Dinin bir emrini uygulayacağı sırada buna aykırı bir şey söylendiğinde son derece öfkelenir, gerekeni yapıncaya kadar da öfkesi yatışmazdı.

Kendine yapılan kaba ve haksız bir davranıştan dolayı öfkelenmez ve onun intikamını almaya kalkmazdı. Bir şeye işaret edeceği zaman parmağıyla değil, eliyle işaret ederdi.

Bir şeye hayret ettiği zaman elinin içini semâya doğru kaldırırdı.

Konuşurken, sözüyle uyumlu olarak elini hareket ettirir ve sağ elinin başparmağını, sol elinin avucuna vururdu.

---

1. Buhârî, Cihâd 122, nr. 2977, Ta'bîr 22, nr. 7013, İ'tisâm 1, nr. 7273; Müslim, Mesâcid 6, nr. 523.
2. Müslim, Mesâcid 5, 7-8, nr. 523.

Birine öfkelendiği zaman başını ondan çevirirdi.

Sevindiği zaman bakışlarını yere indirirdi.

Gülmesi çoğunlukla tebessüm şeklindeydi. O gülerken, dişleri dolu tanesi gibi bembeyaz görünürdü."

Hz. Hasan şöyle demiştir: "Dayımdan öğrendiğim bu bilgileri bir süre kardeşim Hüseyin'e söylemedim. Sonra ona anlattım. Meğer Hüseyin, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin bir yere nasıl girip çıktığını, nasıl oturup kalktığını, görünümünü, ahlâkını ve daha başka özelliklerini babasına sorarak bu bilgileri benden önce öğrenmiş.

Efendimiz'in Evindeki Hâli

Hz. Hüseyin şöyle dedi: Babama, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin **evine nasıl girdiğini** sordum. Şunları söyledi:

Allah Teâlâ, Peygamber Efendimiz'e, özel işleri için, arzu ettiği eşinin yanına istediği zaman girmesine izin vermişti. Bu sebeple o evine girdiği zaman vaktini üçe taksim ederdi. Üçte birini Allah'a ibâdet ve tâate ayırır, üçte birinde eşleriyle meşgul olup evinin ihtiyaçlarını temin eder, üçte birinde de dinlenip şahsî işlerini görürdü.

> Onlarla konuşmak, beraber olmak, yanlarında öğle uykusuna yatmak gibi ihtiyaçları için arzu ettiği eşinin yanına istediği zaman gidebileceğine dâir Allah Teâlâ ona genel izin vermişti. Onun, başkaları gibi, eşleri arasında taksime riayet etme mecbûriyeti yoktu.

Kendisine ait olan zamanı da diğer insanlarla paylaşırdı. Bu saatlerde yanına çok yakın arkadaşları girer, onlar da öğrendikleri bilgileri orada olmayan kimselere anlatırlar, böylece Allah'ın Elçisi ilmini kimseden esirgememiş olurdu.

Resûl-i Ekrem'in bir âdeti de, ümmeti için ayırdığı zamanda, mânevî bakımdan üstün mertebedeki ashâbını huzûruna kabul etmek ve dindeki üstünlükleri nisbetinde onlara zaman ayırmaktı.[1] Onların da kiminin bir, kiminin iki, kiminin daha fazla görüşecek meselesi olur, o da kendileriyle meşgul

1. Ashâb-ı kirâmına, asâletlerine veya zenginliklerine göre değil, "Allah katında en değerliniz en müttaki olanınızdır." (Hucurât 49/13) âyetinin ortaya koyduğu ölçüye göre değer verirdi.

olur, hem kendilerinin hem de ümmet-i Muhammed'in dünya ve âhirette işlerine yarayacak bilgileri onlara öğretirdi. Sonra da şöyle buyururdu:

"Burada olanlar, benden duyduklarını burada bulunmayanlara iletsinler. İhtiyacını bana anlatamayanların derdini öğrenip bana söyleyiniz. Sıkıntısını yöneticilere anlatamayan kimselerin derdini öğrenip ilgili makamlara kim iletirse, Allah o kimsenin ayaklarını kıyâmet gününde Sırat üzerinde kaydırmaz."

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin huzûrunda sadece dinin öğretimi ve ümmet-i Muhammed'in işi konuşulurdu. O hiç kimsenin bunların dışında faydasız bir şey konuşmasına râzı olmazdı.

Hadis râvilerinden Süfyân ibni Vekî'in[1] (v. 247/861) rivâyetine göre Hz. Ali şöyle demiştir:

"Ashâb-ı kirâm onun huzûruna ilim öğrenmek için girer, ilmin tadını almış olarak çıkıp gider, her biri Kitap ve Sünnet'i öğrenmiş olarak oradan ayrılırlardı."

Efendimiz'in İnsanların Arasındaki Hâli

Hz. Hüseyin sözüne şöyle devam etti:

"Babama, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, dışarıda, insanların arasında bulunduğu sırada neler yapardı?" diye sordum; o da şunları söyledi:

"Fahr-i Kâinât Efendimiz, insanlara faydası dokunmayacak bir sözü söylemezdi.

Ashâbıyla kendisi arasında sevginin çoğalmasına yarayacak sözler söyler, onların kendisinden kopup uzaklaşmasına yol açacak sözleri ağzına almazdı.

Her kabilenin önde gelen kişilerine ikrâmda bulunur ve onları kendi kabilelerine başkan tâyin ederdi.

Tutumlarını beğenmediği yöneticilere karşı Müslümanları dikkatli ve uyanık olmaya teşvik eder; kendisi de kimseden tebessümünü ve güzel sözlerini esirgememekle beraber, onlara karşı daha ihtiyatlı davranırdı.

1. Süfyân ibni Vekî' er-Ruâsî. Kûfeli hadis hâfızıdır. İmâm Tirmizî ve İbni Mâce gibi muhaddislere hadis rivâyet etmiştir.

"Resûl-i Ekrem'in İnsanlarla Güzel Geçinmesi, Üstün Edebi ve Engin Ahlâkı" bahsinde (bk. I, 259), bu konuya temas edilmiş, İnsanlığın İftiharı Efendimiz'in, o sırada yanında bulunan sahâbîleri, huzûruna girmek için îzin isteyen bedevîlerden Uyeyne bin Hısn veya Mahreme bin Nevfel'e karşı uyanık olmaya dâvet ettiği, bununla beraber huzûruna kabûlü sırasında o bedevîye son derece nazik davrandığı nakledilmiştir.

Meclisinde göremediği sahâbîlerin durumlarını sorup araştırır, halkın arasında ne olup bittiğini yine onlardan sorup öğrenirdi.

İyi ve güzel olanın güzelliğinden söz edip onu tavsiye eder; kötü olan şeyin kötülüğünü dile getirip ondan sakındırırdı.

Yaptığı her iş ölçülü olup, hiçbir işi ve sözü diğerine ters düşmezdi.

İnsanlara, yapmaları gereken din ve dünya işlerini gerektiği gibi yapmayabilecekleri veya gevşek davranabilecekleri endişesiyle onlara görevlerini hatırlatmaktan geri durmazdı.

Dünya ve âhiretle ilgili her müşkil meseleye bir çözüm bulurdu.

Yapması gereken görevi uygulamada kusur etmediği gibi, hakkın dışına da çıkmazdı.

Onun etrafında bulunanlar, insanların en iyileri en hayırlıları idi. Ona göre en faziletli olanlar, başkaları hakkında en çok hayır düşünenler idi. Onun gözünde en üstün mertebede bulunanlar, fakirleri en çok görüp gözeten, onlara en çok yardım edenlerdi."

Ashâbıyla Otururken

Hz. Hüseyin sözüne şöyle devam etti:

"Babama, Allah'ın Elçisi'nin **insanlarla oturduğu zamanki âdetlerini** sordum. O da şunları söyledi:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem oturup kalkarken Allah'ı zikrederdi.

Meclislerde, kendine özel bir yer ayırmaz, ayrılmasına da izin vermezdi.

Bir topluluğun yanına vardığında, meclisin baş tarafına geçmez, nerede boş yer varsa oraya oturur, başkalarına da böyle yapmalarını emrederdi.

Yanındakilerle ilgilenip onlara iltifat ederdi. Meclisinde bulunan herkes, Resûl-i Ekrem'in en değer verdiği insanın kendisi olduğunu düşünürdü.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, bir sorusu veya ihtiyacı sebebiyle yanına gelip oturan kimse kendiliğinden kalkıp gidinceye kadar oradan ayrılmazdı.

> "Sabah akşam Rablerinin rızâsını dileyerek O'na duâ ve ibâdet eden kimselerle beraber olmaya devam et. Dünya hayatının çekiciliğine kapılıp da gözünü onlardan ayırma. Kalbini Bizi hatırlamaktan gafil kıldığımız, nefsinin isteklerine uyan ve işi gücü aşırılık olan kimselere itaat etme!"[1] âyeti de ona böyle davranmayı emretmektedir.

Kendisinden bir şey isteyeni, ya istediği şeyi vererek veya vereceğini va'dederek yahut gönül alıcı bir söz söyleyerek yolcu ederdi.

> Fahr-i Cihân Efendimiz'in kendisinden bir şey isteyenlere böyle davranmasının sebebini şu âyet-i kerîmede aramalıdır: "Eğer sen, Rabbinden gelmesini umduğun bir yardımı beklediğin için muhtaçlara ilgi göstermiyorsan, o zaman hiç olmazsa onlara gönül alıcı bir söz söyle!"[2]

Allah'ın Elçisi, güzel davranışları ve güzel ahlâkıyla herkesi kucakladığı için bütün Müslümanların babası durumundaydı. Ve herkes, haklarının gözetilmesi bakımından onun yanında birbirinden farksızdı. Ona göre üstünlüğün ölçüsü takvâ idi."

Bir başka rivâyete göre (Hz. Hüseyin) şöyle dedi: "Herkes, haklarının gözetilmesi bakımından onun yanında eşitti."

Resûlullah'ın bulunduğu meclis hilim, hayâ, sabır ve emânet meclisiydi. Ona duyulan saygıdan dolayı orada sesler yükseltilmez, kimsenin ayıbı söylenmez, hatâsı yayılmazdı.

1. Kehf 18/28.
2. İsrâ 17/28.

> Sahâbenin bu üstün edebinin sebebi şu anlamdaki âyet-i kerîmelerde aranmalıdır:
>
> "Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinden fazla yükseltmeyin; birbirinize bağırdığınız gibi ona bağırmayın. Yoksa yaptığınız iyilikler mahvolur gider de farkına bile varmazsınız."[1]

("Kimsenin hatâsı yayılmazdı." ifâdesi Hz. Hasan ve Hüseyin'in rivâyetlerinden başka rivâyetlerde de mevcuttur).

Resûl-i Ekrem'in meclisinde bulunanlar takvâlarına göre sevilip birbirinden üstün tutulurdu. Oradaki herkes, son derece mütevâzı olup büyüklerini sayar, küçüklerin severlerdi. İhtiyaç sahiplerine yardım, gariplere merhamet ederlerdi.

Meclisinde Bulunanlara Nasıl Davranırdı?

Hz. Hüseyin şöyle dedi:

"Babama, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin, **meclisinde bulunanlara nasıl davrandığını** sordum. Şunları söyledi:

"Resûlullah Efendimiz her zaman güleç yüzlü, güzel huylu, halîm selîmdi. Kötü huylu, katı kalpli değildi. Bağırıp çağırmaz, çirkin söz söylemez, kimseyi ayıplamaz ve aşırı derecede övmezdi. Hoşlanmadığı şeyi görmezden gelirdi. Kimse onun lütuflarından ümitsizliğe düşmezdi.

Allah'ın Elçisi, üç şeyden hep uzak dururdu: Riyâdan (gösterişten), çok konuşmaktan, kendisini ilgilendirmeyen şeyle meşgul olmaktan.

> Peygamberler Sultanı Efendimiz şöyle buyururdu:
>
> "Kendisini doğrudan ilgilendirmeyen şeyi terketmesi, kişinin iyi Müslüman olduğunu gösterir"[2]

Ve üç konuda insanlarda kusur aramazdı: Hiç kimseyi aşağılayıp küçümsemez, kimseyi ayıplamaz, kimsenin ayıplarını araştırmazdı.

> Allah Teâlâ "Birbirinizin kusurunu araştırmayın"[3] buyurmaktadır.

1. Hucurât 49/2.
2. Tirmizî, Zühd 11, nr. 2317; İbni Mâce, Fiten 12, nr. 3976.
3. Hucurât 49/12.

Abdullah ibni Ömer radıyallahu anhümânın haber verdiğine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bir gün minbere çıktı ve ashâbına yüksek sesle şöyle hitap etti:

"Ey iman ettiğini söyleyen, fakat iman henüz kalbine girmeyen kimseler! Müslümanları çekiştirmeyiniz. Onların ayıbını araştırmayınız! Kim Müslümanların ayıbını araştırırsa, Allah da onun ayıbını araştırır. Eğer Cenâb-ı Hak birinin ayıbını araştırırsa, onun suçunu ortaya çıkarır ve evinde bile olsa onu âleme rezil eder." Bu hadisi rivâyet eden Abdullah ibni Ömer radıyallahu anhümâ bir gün Kâbe'ye bakarak şunları söyledi:

"Ne kadar da muazzamsın. Saygınlığın ne kadar da muazzam. Fakat Allah katında mü'minin itibârı senden de muazzam."[1]

İnsana sevap kazandırmayan faydasız sözleri söylemezdi.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem konuşmaya başlayınca, yanında bulunanlar, sanki başlarında birer kuş varmış da onu ürkütmek istemiyorlarmış gibi önlerine bakarak onu dinler, ancak o susunca konuşurlardı.

Ashâb-ı kirâm, onun yanında birbiriyle konuşmazdı. Resûl-i Ekrem'in huzûrunda biri konuşmaya başlasa, sözünü bitirene kadar onu dinler, birbirinin sözünü kesmezlerdi.

Peygamber Efendimiz, ashâbının gönlünü hoş etmek için onların güldüğü şeye güler, onların hayret ettiği şeye hayret ederdi.

Huzûrunda konuşma edebini bilmeyen yabancıların kaba saba konuşmalarına sabrederdi.

"İhtiyaç sahibi biri sizden yardım isterse, elinizden geldiğince onun ihtiyacını gideriniz." buyururdu.[2]

Daha önce iyilik yaptığı birinin övgüsünü kabul eder, ama aşırı şekilde övmeye kalkanlara izin vermezdi.

1. Tirmizî, Birr 85, nr. 2032; İbni Mâce, Fiten 2, nr. 3932; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 420-421, 424.
2. Beyhakī, *Şuabü'l-îmân* (Zağlûl), III, 24.

Bir kimse uygun olmayan bir şey söylemedikçe sözünü kesmezdi. Uygun olmayan tarzda konuşan kimseyi ise, ya sözünü keserek uyarır veya oradan kalkıp giderdi.[1]

Hadis râvilerinden Süfyân ibni Vekî'in Hz. Ali'den naklettiği rivâyet bu şekilde bitmektedir.

Sükûtu Nasıldı?

Bir başka rivâyette şu ilâveler vardır:

Hz. Hüseyin şöyle dedi:

"Babama Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin **sükûtunun nasıl olduğunu** sordum. Şunları söyledi:

Resûl-i Ekrem Efendimiz şu dört hâlde sükût ederdi:

1. Huzûrunda uygun olmayan bir şey söyleyeni azarlaması mümkün olduğu hâlde ona çıkışmak istemediğinde.

2. Düşmanlarına ters düşmek istemediğinde.

3. Konuşmayı uygun görmeyip karşısındakileri dinlemek istediğinde.

4. Dünya ve âhireti ilgilendiren hususlarda Allah'ın kudretini tefekkür ettiğinde.

Öfke ve hiddet gerektiren durumlarda Cenâb-ı Hak ona sâkin ve serinkanlı olma yeteneği verdiği için, başkalarını sinirlendiren şeyler onu kızdırmazdı.

Allah Teâlâ, ondan dört konuda dikkatli olmasını istedi:

1. Ümmetinin kendini örnek alması için, iyi ve güzel olanı söylemek ve yapmak.

2. Ümmetinin uzak durması için, kötü olan her şeyden uzak durmak.

3. Ümmetinin faydasına olan konuları karara bağlamak.

4. Ümmetinin dünya ve âhireti için gerekli olan şeyleri yapmak.

Allah'a hamdolsun, O'nun lütuf ve yardımıyla, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin özellikleriyle ilgili konular burada tamamlandı.

1. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), XXII, 158, nr. 414; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VIII, 275.

ÜÇÜNCÜ KISIM

RESÛL-İ EKREM'İN ALLAH KATINDAKİ ÜSTÜN DEĞERİ

Peygamber Efendimiz'in, Allah katında şan, şeref ve mertebesinin yüceliğine, Cenâb-ı Hakk'ın ona dünya ve âhirette sunduğu ikrâmlara dâir sahîh ve meşhûr hadisler vardır. Onun Allah katında insanların en değerlisi, Âdemoğlunun efendisi, yaratılanların en üstünü, mertebe bakımından en yücesi ve Cenâb-ı Hakk'a en yakını olduğunda şüphe yoktur.

Peygamber Efendimiz, ashâbının yanına çıktığı bir gün onların:

"Hz. İbrâhim, Allah'ın dostudur";

"Allah, Hz. Mûsâ ile konuşmuştur";

"Hz. Îsâ, Allah'ın kelimesi ve rûhudur";

"Allah Hz. Âdem'i seçkin kılmıştır" diye konuştuklarım ve buna hayret ettiklerini gördü. Onlara, söyledikleri bu sözlerin gerçeği yansıttığını belirttikten sonra; kendisinin, Allah'ın habîbi olduğunu, kıyâmet gününde Livâülhamd'i taşıyacağını, Cennet kapısının halkalarını ilk defa kendisinin hareket ettireceğini bildirdi; ardından da bunları övünmek için söylemediğini ifâde ederek şöyle buyurdu: "Allah katında öncekilerin ve son-

rakilerin en kıymetlisi benim. Bunu da övünmek için söylemiyorum."[1]

Bu konuda pek çok hadîs-i şerîf vardır. Biz bu hadislerin sahîh ve meşhûr olanlarıyla yetindik ve onları on iki başlık altında özetledik.

1. Resûl-i Ekrem'in Allah'a Yakınlığı

Peygamber aleyhisselâmın Allah'a yakınlığı, insanların arasından seçilmişliği, yaratılmışlar arasında şânının yüceliği ve üstünlüğü, Âdem-oğlunun efendisi olması, Cenâb-ı Hakk'ın ona dünyada verdiği üstün mertebeler ve Tayyib isminin bereketi konusundaki bazı hadîs-i şerîfler şöyledir:

Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümânın rivâyetine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Allah Teâlâ, insanları ve cinleri 'saîd' ve 'şakî' diye ikiye ayırdı. Beni, onların hayırlı olanları içinde yarattı. 'Ashâb-ı Yemin'i (Vâkıa 56/27) ve 'Ashâb-ı Şimâl'i (Vâkıa 56/41) anlatan âyetler bunu göstermektedir.[2] Ben Ashâb-ı Yemîn'denim ve Ashâb-ı Yemîn'in en hayırlısıyım.

"Daha sonra Allah Teâlâ 'Ashâb-ı Yemîn' ve 'Ashâb-ı Şimâl'i üçe ayırdı. Beni hayırlı olan üçte birin içinde yarattı."

Şu üç âyet, bu üç grubu göstermektedir:

"Ashâb-ı Yemîn ki onlar ne mutlu kimselerdir. Ashâb-ı Şimâl ki ne bedbaht kimselerdir. İman ve amelde öne geçenler de hepsinden ileridir."[3] "Ben öne geçenlerdenim. Öne geçenlerin de en hayırlısıyım."

"Allah Teâlâ o üçte birlik kısmı da kabilelere ayırdı ve beni en hayırlı kabileden meydana getirdi. Şu âyet de bunu göstermektedir:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا، إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللهِ أَتْقَيكُمْ﴾ "Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık; sonra da övünmek için değil, birbirinizi tanıyasınız diye sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerliniz en müttaki olanınızdır."[4]

1. Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3616; Dârimî, Mukaddime 8, nr. 48.
2. "Ashâb-ı Yemîn", bahtiyârlar, amel defterleri sağdan verilen uğurlu kimseler; "Ashâb-ı Şimâl" de bahtsızlar, amel defterleri soldan verilen uğursuz kimseler demektir.
3. Vâkıa 56/8-10.
4. Hucurât 49/13.

En Müttakī ve Allah Yanında En Değerli

"Ben Âdemoğullarının en Müttakī ve Allah yanında en değerli olanıyım. Bunu öğünmek için söylemiyorum.

"Bunun ardından Allah Teâlâ Arap kabilelerini beytlere (evlere) ayırdı.[1] Beni en hayırlı evde yarattı. Şu âyet bunu göstermektedir:

﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾ "Ey Ehl-i beyt, Allah sizden her türlü kirliliği gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor."[2]

> Ehl-i Beyt şunlardır: Peygamberimizin hanımları ve "sadaka almaları haram olan" yakınları. Bunlar amcaoğulları, yani Hz. Ali'nin, Akîl'in, Ca'fer'in ve amcası Hz. Abbâs'ın âileleridir. Özellikle de Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'dir.[3]

Cennet'le müjdelenen on kişiden biri olan Abdurrahmân ibni Avf'ın[4] (v. 32/652) oğlu Ebû Seleme[5] (v. 94/712), şu hadisi Ebû Hüreyre radıyallahu anhdan rivâyet etmiştir:

Ashâb-ı kirâm, Peygamber Efendimiz'e:

"Ey Allah'ın Elçisi! Senin peygamberliğin ne zaman kesinleşti?" diye sordu. O da: "Âdem, rûh ile ceset arasındayken." buyurdu.[6]

Ashâb-ı kirâmdan Vâsile bin Eskâ'[7] radıyallahu anh (v. 83/702) Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

«إِنَّ اللهَ اصْطَفَى مِنْ وَلَدِ إِبْرَاهِيمَ إِسْمَاعِيلَ، وَاصْطَفَى مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ بَنِي كِنَانَةَ، وَاصْطَفَى مِنْ بَنِي كِنَانَةَ قُرَيْشًا، وَاصْطَفَى مِنْ قُرَيْشٍ بَنِي هَاشِمٍ، وَاصْطَفَانِي مِنْ بَنِي هَاشِمٍ»

1. Bu taksim, Araplara mahsustur. Evler de (büyût) batın, fahiz, fasîle gibi gruplara ayrılır. Peygamber Efendimiz, Kureyş batnının Benî Hâşim beytindendir.
2. Ahzâb 33/33.
3. Müslim, Fezâilü's-sahâbe 36, nr. 2408; Tirmizî, Tefsîr 33/7-8, nr. 3205, 3206; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 366-367.
4. Abdurrahmân ibni Avf hakkında bilgi için bk. I, 307.
5. Ebû Seleme hakkında bilgi için bk. I, 312.
6. Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3609. Hadisin bir başka rivâyetine göre, Peygamber aleyhisselâm ashâbın bu sorusuna: "Âdem, rûh ile ceset arasında iken ben Peygamberdim." diye cevap vermiştir. (Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 66, V, 59; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, IV, 471-472, nr. 1856.
7. Vâsile bin Eskâ' hakkında bilgi için bk. I, 197.

"Allah Teâlâ, İbrâhimoğullarından İsmâil'i, İsmâiloğullarından Benî Kinâne'yi, Benî Kinâne'den Kureyş'i, Kureyş'ten Benî Hâşim'i, Benî Hâşim'den de beni seçti."[1]

Enes ibni Mâlik radıyallahu anhın rivâyet ettiği hadiste de Fahr-i Âlem Efendimiz şöyle buyurmuştur:

«أَنَا أَكْرَمُ وَلَدِ آدَمَ عَلَى رَبِّي وَلَا فَخْرَ» "Ben, Rabbimin nezdinde, Âdem-oğullarının en değerlisiyim. Bunu övünmek için söylemiyorum."[2]

Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümânın rivâyet ettiği hadiste bu ifâde şöyledir: "Ben önce gelenlerin, sonra gelecek olanların en değerlisiyim."[3]

Hz. Âişe radıyallahu anhâ, Peygamber Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:

"Bir gün Cebrâil bana geldi ve şöyle dedi: Yeryüzünün doğusunu, batısını gözden geçirdim; Muhammed'den daha faziletli bir adam, Hâşimoğullarından daha faziletli bir soy görmedim."[4]

Enes ibni Mâlik radıyallahu anh şöyle demiştir: İsrâ gecesinde Burak,[5] ağzındaki gem, sırtındaki eğerle[6] birlikte Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin yanına getirildi. Allah'ın Elçisi ona bineceği sırada Burak biraz huysuzluk etti.

O zaman Cebrâil aleyhisselâm ona şunu söyledi:

"Sen Muhammed'e mi hırçınlık yapıyorsun? Şunu iyi bil ki, bugüne kadar senin sırtına, Allah Teâlâ'nın ondan daha değerli kabul ettiği bir kimse binmedi."

1. Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3605-3606; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 107. Ayrıca bk. Müslim, Fezâil 1, nr. 2276. Müslim'in rivâyetinde, "İbrâhimoğullarından İsmâil'i" ifâdesi yoktur.
2. Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3616; Dârimî, Mukaddime 8, nr. 48.
3. Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3616; Dârimî, Mukaddime 8, nr. 48.
4. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* (İvezullah), VI, 237-238, nr. 6285; Heysemî, *Mecma'u'l-bahreyn* (Abdülkuddûs), VI, 146-147.
5. Birinci Bölüm'ün girişinde de söylendiği gibi, Burak; Peyglamber Efendimiz'in tarifiyle, "katırdan küçük, eşekten büyük, adımını gözünün görebildiği en son noktaya atan beyaz renkli bir hayvandır." (Buhârî, Bed'ü'l-halk 6, nr. 3207; Müslim, İmân 259, 264, nr. 164). Burak, şimşek (berk) hızıyla gittiği için ona bu ad verilmiştir.
6. "Ağzında gem, sırtında eğer" ifâdesi, hadisin gösterilen kaynaklarında bulunmamaktadır.

Burak, işte o zaman kimin huzûrunda bulunduğunu anladı ve utancından ter içinde kaldı.[1]

Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümâ, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin şöyle buyurduğunu söylemiştir:

"Allah Teâlâ Âdem'i yarattığında, beni onun sulbünde yeryüzüne indirdi. Sonra beni Nûh'un sulbünde gemiye koydu, daha sonra beni İbrâhim'in sulbünde ateşe attı. İşte böylece Cenâb-ı Hak beni hep asîl sulplerden, tertemiz rahimlere iletti. Sonunda beni, kesinlikle evlilik dışı ilişkide bulunmamış olan annem ile babamdan dünyaya getirdi."

> Bu rivâyetin baş tarafında Abdullah ibni Abbâs şunları söylemiştir:
>
> "Nebiyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin rûhu, daha Hz. Âdem yaratılmadan iki bin yıl önce Cenâb-ı Hakk'ın huzûrunda bir nûr olarak durmaktaydı. Bu nûr; Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh eder, melekler de onun tesbîhi sebebiyle Allah'ı tesbîh ederdi. Allah Teâlâ Hz. Âdem'i yaratınca, bu nûru onun sulbüne iletti."[2]

Hz. Abbâs'ın Şiiri

Peygamber Efendimiz'in amcası Abbâs ibni Abdülmuttalib radıyallahu anh, bu hadiste anlatılan mânayı bir şiirinde şöyle ifâde etmiştir:[3]

Ey Allah'ın Resûlü! Sen peygamber olmadan önce, Cennet'in gölgeliklerinde, Cennet yapraklarıyla örtünen Âdem atanın sulbünde, pek temiz ve pek güzel bir hayat sürüyordun.

Ardından henüz bir beşer, bir çiğnem et, bir kan pıhtısı hâline gelmeden önce Âdem'in sulbünde Cennet'ten dünyaya indin.

---

1. Tirmizî, Tefsîr 17/2, nr. 3131; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 164; Ebû Ya'lâ el-Mevsılî, *Müsned* (Esed), V, 459, nr. 3184
2. İbni Hacer el-Askalânî, *el-Metâlibü'l-âliye* (A'zamî), IV, 177, nr. 4256.
3. Aşağıdaki kaynaklarda belirtildiğine göre, bir gün Hz. Abbâs Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme:
"Ey Allah'ın Elçisi! Seni medhetmek istiyorum" diye şiir söylemesine izin istemiş, Peygamber Efendimiz de:
"Ağzına sağlık, söyle bakalım" buyurmuş, bunun üzerine Hz. Abbâs bu şiiri okumuştur.

Tûfân, Nesr putunu ve ona tapanları yok ettiğinde, sen henüz bir su damlasıyken Nûh'un gemisine bindin.

Asırlar birbirini kovaladıkça, sen de sulblerden rahimlere taşındın durdun.

Senin şerefin ve yüce soyun yanında en yüksek dağlar pek aşağı seviyede kalır.

Sen doğduğunda yeryüzü aydınlandı ve ufuklar nûrunla parıldadı.

Biz o parıltıda, o nûrun içinde ve o dosdoğru yolda yürüyüp durmaktayız.[1]

Sadece Ona Verilen Özellikler

Ashâb-ı kirâmdan Ebû Zer el-Gıfârî, Abdullah ibni Ömer, Abdullah ibni Abbâs, Ebû Hüreyre ve Câbir ibni Abdillah radıyallahu anhümün rivâyetlerine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Daha önceleri hiçbir peygambere verilmeyen şu beş şeyin (bazı rivâyetlere göre altı şey) tamamı bana verilmiştir:

Bir aylık yola kadar düşmanlarımın kalbine korku salmak sûretiyle Allah bana yardım etti.

Bütün yeryüzü bana hem namaz kılma yeri (mescid) hem de teyemmüm ederek temizlenme vasıtası kılındı. İşte bu sebeple ümmetimden namaz vaktine erişenler hemen namaz kılsınlar.

Ganimet almak daha önceleri hiçbir peygambere helâl değilken bana helâl edildi.[2]

Daha önceleri bir peygamber sadece kendi kavmine gönderilirken, ben bütün insanlara peygamber gönderildim.

Bana âhirette şefâat etme yetkisi verildi."[3]

1. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), IV, 213, nr. 4167; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VIII, 217-218.
2. Eskiden ganimetler bir yerde toplanır, gökten inen bir ateş onu yakardı.
3. Buhârî, Teyemmüm 1, nr. 335, Salât 56, nr. 438; Müslim, Mesâcid 3, nr. 521; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 301, V, 161.

Bu şefâatin, "şefâat-i uzmâ" da denen büyük şefâat olduğu anlaşılmaktadır. Bu konu, "Resûl-i Ekrem'in Şefâat ve Makām-ı Mahmûd Özellikleri" bahsinde ele alınacaktır (bk. I, 450). Merhamet Pınarı Efendimiz'in diğer şefâatleri arasında şunlar zikredilebilir:

Sorgusuz sualsiz Cennet'e gireceklere şefâati,

Cehenneme girmeye müstahak olan bazı kimseleri Cehennem'den kurtarmak sûretiyle şefâati,

bazı kimseleri Cehennem'den çıkarmak sûretiyle şefâati,

bazılarının azâbını hafifletmek sûretiyle şefâati,

bazılarının Cennet'teki derecesini yükselterek şefâati.

"Bana âhirette şefâat etme yetkisi verildi." cümlesi yerine, bir başka rivâyette: "İste! Sana istediğin verilecektir."[1] ifâdesi bulunmaktadır.

Bir başka rivâyet ise şöyledir: "Bana ümmetim arzolundu; onların değerli olanı ve olmayanıyla, hiçbirinin hâli bana gizli kalmadı."[2]

Bir başka rivâyete göre Resûl-i Ekrem Efendimiz: "Beyaz, siyah herkese gönderildim."[3] buyurmuştur.

Hadisin açıklamasında, Araplar genellikle esmer oldukları için "siyah" kelimesiyle onların, "beyaz (ahmer)" kelimesiyle de Arap olmayanların kastedildiği söylenmiştir.

Hadisin anlamı: "Ben, siyahıyla beyazıyla bütün milletlere gönderildim." demektir.

Bir başka görüşe göre, "beyaz (ahmer)" kelimesiyle insanlar, "siyah" kelimesiyle de cinler kastedilmiştir.

Ebû Hüreyre radıyallahu anhdan rivâyet edilen bir diğer hadise göre ise Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur:

«نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ، وَأُوتِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ، وَبَيْنَا أَنَا نَائِمٌ إِذْ جِيءَ بِمَفَاتِيحِ خَزَائِنِ الْأَرْضِ فَوُضِعَتْ فِي يَدَيَّ» "Düşmanlarımın kalbine korku salmak sûretiyle

1. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, V, 145; Dârimî, Siyer 29, nr. 2470.
2. Beyhakī, *Delâilü'n-nübüvve* (Kal'acî), II, 403; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, I, 72.
3. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 304, V, 145, 147; Dârimî, Siyer 29, nr. 2470.

Allah bana yardım etti. Bana az sözle çok mâna ifâde etme özelliği (Cevâmiu'l-kelim) verildi. Ben uyurken yeryüzü hazinelerinin anahtarları getirilip avucuma kondu."[1]

> Nevevî'nin belirttiğine göre Resûl-i Ekrem, bu ifâdesiyle, ileride meydana gelecek İslâm fetihlerini haber vermiş ve "yeryüzü bütün zenginlikleriyle ümmetimin eline geçecektir" demek istemiştir.[2]

Yine Ebû Hüreyre'den rivâyet edilen bir başka hadise göre Fahr-i Cihân Efendimiz: «وَخُتِمَ بِيَ النَّبِيُّونَ» "Peygamberlerin gelmesi benimle son buldu." buyurmuştur.[3]

Ashâb-ı kirâmdan Ukbe bin Âmir radıyallahu anhın[4] (v. 40/660) rivâyetine göre ise Allah'ın Elçisi şöyle buyurmuştur:

"İçinizde Kevser Havuzu'na ilk ulaşan ben olacağım ve sizin Allah yolundaki hizmetlerinize şâhitlik edeceğim. Vallahi şu anda Havuzum gözümün önündedir.[5] Yeryüzü hazinelerinin anahtarları bana verildi. Vallahi sizin benden sonra tekrar şirke dönmenizden hiç korkum yok. Ben asıl sizin dünyayı elde etmek için birbirinizle kapışıp kavga etmenizden korkuyorum."[6]

> Şu hadîs-i şerîf de bunu desteklemektedir:

---

1. Buhârî, Cihâd 122, nr. 2977, Ta'bîr 22, nr. 7013, İ'tisâm 1, nr. 7273; Müslim, Mesâcid 6, nr. 523.
2. *Şerhu Sahîhi Müslim*, V, 5.
3. Müslim, Mesâcid 5, nr. 523; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 411.
4. Ukbe bin Âmir radıyallahu anh, Ebû Mes'ûd el-Ensârî ve Ebû Mes'ûd el-Bedrî diye de meşhurdur. Bedir Savaşı'nın yapıldığı Bedir mevkiinde oturduğu için el-Bedrî nisbesiyle anılmıştır. Fahr-i Kâinât Efendimiz daha Medine'ye hicret etmeden önce Mekke'de yapılan İkinci Akabe biatına katılanların yaşça en küçüğü o idi. Peygamber Efendimiz'den102 hadis rivâyet etti. Resûl-i Ekrem'in vefâtından sonra Kûfe'ye yerleşti. Ukbe, Hz. Ali taraftarıydı. Hz. Ali, Sıffîn'e giderken onu Kûfe'de yerine vekil bırakmıştı.
5. "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin o gün bulunduğu yerden Kevser Havuzu'nu gördüğünü söylemesi, mü'minlerin hayâllerini süsleyen bu buluşma yerinin hâlen mevcut olduğunu ve etrafında Allah'ın Resûlü ile bir araya gelecek mü'minleri beklediğini göstermektedir." (Bilgi için bk. Kandemir, Çakan, Küçük, *Riyâzü's-sâlihîn Tercüme ve Şerhi, Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, İstanbul 1998, VII, 551).
6. Buhârî, Cenâiz 71, nr. 1344, Menâkıb 25, nr. 3596, Megâzî 27, nr. 4085, Rikâk 7, 53, nr. 6426, 6590; Müslim, Fezâil 30, nr. 2296.

"Allah'a yemin ederim ki, sizler için fakirlikten korkmuyorum. Fakat ben, sizden öncekilerin önüne serildiği gibi, dünyanın sizin önünüze serilmesinden; onların dünya için yarıştıkları gibi, sizin de yarışa girmenizden; dünyanın onları helâk ettiği gibi sizi de helâk etmesinden korkuyorum."[1] Kevser Havuzu hakkında geniş bilgi için, aşağıda gelecek olan, "Resûl-i Ekrem'in Âhiretteki Üstünlüğü" bahsine bakınız. (bk. I, 431)

Abdullah ibni Amr ibni Âs radıyallahu anhümâdan rivâyet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Ben ümmî Peygamber Muhammed'im. Artık benden sonra peygamber gelmeyecektir. Bana, ümmî olmama rağmen, az sözle çok mâna ifâde etme özelliği (Cevâmiu'l-kelim) ve sözü en güzel şekilde bitirme yeteneği verildi.[2] Cehennem'i bekleyen ve Arş'ı taşıyan melekler bana bildirildi."[3]

Abdullah ibni Ömer[4] radıyallahu anhümânın rivâyetine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«بُعِثْتُ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ» "Ben, kıyâmete yakın bir zamanda Peygamber olarak gönderildim."[5]

Bir başka hadise göre Resûl-i Ekrem, şehâdet parmağıyla orta parmağını yan yana getirerek: "Ben, kıyâmete şu iki parmağın birbirine olan yakınlığı kadar yakın bir zamanda peygamber gönderildim." buyurmuştur.[6]

1. Buhârî, Rikāk 7, nr. 6425; Müslim, Zühd 6, 2961.
2. Resûl-i Ekrem'e, hem Arapça kurallarına uygun olarak cümlenin belli yerlerinde durma (vakfetme ve fâsılalara riâyet etme) hem de dinleyicide sözünü dinleme arzusu uyandırma yeteneği verilmişti.
3. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 172, 212; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, I, 169.
4. Abdullah ibni Ömer hakkında bilgi için bk. I, 197.
5. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 50, 92; İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* (Hût), IV, 212.
6. Buhârî, Rikāk 39, nr. 6505; Müslim, Cum'a 43, nr. 867.

Ona Verilen Hiçbir Peygambere Verilmedi

Tebe-i tâbiîn âlimlerinden Abdullah ibni Vehb'in[1] (v. 197/813) rivâyetiyle gelen hadîs-i şerîfe göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ (Mi'râc'ta) bana:

"Ey Muhammed! Benden ne dilersen dile!" buyurdu. Ben de:

"Senden ne dileyim, yâ Rabbî? Sen, İbrâhim peygamberi kendine dost edindin.[2] Mûsâ peygamber ile konuştun.[3] Hz. Nûh'u insanların arasından seçtin.[4] Hz. Süleymân'a,[5] kendisinden sonra kimseye nasip olmayacak saltanat verdin." dedim.

O zaman Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

"Sana verdiklerim, bunların hepsinden hayırlıdır. Ben sana Kevser'i verdim.[6] Adının adımla birlikte anılmasını sağladım; böylece adın, adımla birlikte göklerin derinliklerinde yankılanıp duracak.[7] Yeryüzünü senin ve ümmetin için temiz kıldım. Senin gelmiş geçmiş bütün hatâlarını bağışladım. İnsanların arasında bağışlanmış biri olarak dolaşırsın. Bu özelliği senden önce hiç kimseye vermedim. Ümmetinin kalplerini, (Kur'an ve hadisleri ezberlesinler diye) onların mushafları yaptım.[8] Senin şefâatini

1. Ebû Muhammed Abdullah ibni Vehb ibni Müslim el-Kureşî âbid, zâhid, güvenilir bir hadis hâfızı ve fakîhdir. Mısırlı olup İmâm Mâlik'in talebelerindendir. Rivâyet ettiği hadisleri ihtiva eden *el-Câmi' fi'l-hadîs* günümüze kadar ulaşmış ve yayımlanmıştır (I-II, Demmâm 1416/1996). Onun *Tefsîru'l-Kur'ân* adlı kitabından başka, çoğu günümüze ulaşmayan birçok eseri bulunmaktadır.
2. "Allah, İbrâhim'i dost edinmiştir." (Nisâ 4/125) âyeti bunu göstermektedir.
3. "Allah, Mûsâ ile de bizzat kelâmıyla konuştu." (Nisâ 4/164) âyeti bunu ifâde etmektedir.
4. "Şüphesiz yüce Allah Âdem'i, Nûh'u, İbrâhim âilesini ve İmrân âilesini zamanlarındaki diğer insanlara tercih edip seçmiştir." (Âl-i İmrân 3/33) âyetinde bu özellik dile getirilmektedir.
5. Hz. Süleymân şöyle dedi: "Rabbim, beni bağışla! Ve bana öyle bir saltanat ver ki, benden başka hiç kimseye nasip olmasın. Şüphesiz bütün nimetleri bağışlayan yalnız Sensin." (Sâd 38/35)
6. "Resûl-i Ekrem'in Âhiretteki Üstünlüğü" bahsinde Kevser Havuzu hakkında geniş bilgi verilecektir bk. I, 437.
7. Kelime-i tevhîd söylendikçe, ayrıca ezânda ve kâmette "Eşhedü ellâ ilâhe illallah" cümlesinin hemen ardından "Eşhedü enne Muhammeden resûlullah" dendikçe, Resûl-i Ekrem'in de şânı yüceltilmiş olmaktadır. Muhtemelen bu ifâdeyle, semâda bulunanların da Kâinâtın Efendisi'ni andığı belirtilmektedir.
8. Bu ifâde, Kur'ân-ı Kerîm hâfızlarının değerini ortaya koymakta, "Elbette Kur'an'ı Biz

kıyâmet gününe sakladım; senden başka hiçbir peygambere böyle bir imkân vermedim."[1]

Huzeyfe İbnü'l-Yemân[2] radıyallahu anhın (v. 36/656) rivâyet ettiği bir hadise göre Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Rabbim bana; benimle birlikte ümmetimden yetmiş bin kişinin, ayrıca her bin kişiyle birlikte de yetmiş bin kişinin sorgusuz sualsiz Cennete gireceğini müjdeledi."[3]

"Ümmetimin hepsini birden yok edecek bir kıtlığı, hepsini imhâ edecek bir düşman istilâsını göstermeyeceğini bana müjdeledi."[4]

"Beni düşmanlarıma karşı destekleyip onları yenmemi sağlayacağını; ümmetimin düşmanlarının kalbine, bir aylık mesafeden bile hissedilebilecek bir korku salacağını va'detti."

"Bana ve ümmetime ganimetleri helâl kıldı."

"Bizden önceki ümmetlere yasakladığı birçok şeyi bize helâl kıldı. Ve bize dinde zorluk çıkarmadı."[5]

---

indirdik ve elbette onu Biz koruyacağız." (Hicr 15/9) âyetiyle Yüce Kitâb'ın korunmasında hâfızların görev aldıkları belirtilmektedir. Pakistanlı âlimlerden İhsan İlâhî Zahîr, *eş-Şî'a ve's-sünne* adlı eserinde (Lahor 1404/1984, 23. baskı), Pakistan'ın Pencap eyaletinin Gucerât ve Cehlem şehirlerinde dört yüz binden fazla insanın yaşadığını, bu iki şehrin köyünde ve kentinde yaşayan kadın erkek bütün Müslümanların Kur'ân hâfızı olduğunu söylemektedir. (s. 123)

1. Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* (Kal'acî), II, 402.
2. Huzeyfe ibnü'l-Yemân hakkında bilgi için bk. I, 83.
3. Peygamber Efendimiz sorgusuz sualsiz Cennet'e girecek bahtiyârların "büyü yapmayan, yaptırmayan, uğursuzluğa inanmayan ve Rablerine güvenen" kimseler olduğunu haber vermiştir (Buhârî, Rikāk 50, nr. 6541; Müslim, Îmân 374, nr. 220. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 6, nr. 22).
4. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:
   Ben Rabbimden, ümmetimi genel bir kıtlıkla yok etmemesini, onların üzerine kendilerinden başka bir düşmanı musallat edip de köklerini kurutmamasını niyâz ettim. Bunun üzerine Rabbim bana şöyle buyurdu:
   "Muhammed! Ben bir hüküm verirsem o geri çevrilmez. Ben, sana ümmetini genel bir kıtlıkla yok etmeyeceğimi, onlara kendilerinden başka bir düşmanı musallat edip de köklerini kazıtmayacağımı vaad ediyorum. Onlar birbirini helâk edip esir almadıkça, bütün yeryüzü halkı toplanıp onlara saldırsa bile, ben onların yok edilmesine izin vermeyeceğim." (Müslim, Fiten 19, nr. 2889; Ebû Dâvûd, Fiten 1, nr. 4252; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*,V, 278, 284).
5. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*,V, 393.

Peygamber Efendimiz'in buyurduğu gibi, Allah Teâlâ bizim za'fımızı ve aczimizi gördü de, daha önceki milletlere emrettiği gibi, tövbe etmek için kendini öldürmeyi, necâsetin bulaştığı yeri kesip atmayı, bir gün ve gecede elli vakit namaz kılmayı, malının dörtte birini zekât olarak vermeyi bize emretmedi. Açlık dolayısıyla ölümle yüzyüze gelen kimsenin, yenmesi haram olan ölü bir hayvanın etini yemesine izin verdi, yolculukta namazı kısalttı, su bulamayınca teyemmüm etme kolaylığı getirdi.[1]

Allah Teâlâ, Muhammed ümmetine kolaylık gösterdiğini muhtelif âyetlerde şöyle belirtmiştir:

"Allah sizin için kolaylık diler, zorluk dilemez."[2]

"Allah sizi sıkıntıya sokmak istemez."[3]

"O, sizi bunun için seçti ve size dinde hiçbir zorluk yüklemedi."[4]

Kur'ân-ı Kerîm'in Ona Sağladıkları

Ebû Hüreyre radıyallahu anhın rivâyet ettiğine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Gönderilen her peygambere, insanoğlunun inanıp değer verdiği çeşitli mûcizeler mutlaka verilmiştir. Allah Teâlâ'nın bana verdiği mûcize ise, bana vahyettiği Kur'ân-ı Kerîm'dir. İşte bu sebeple kıyâmet gününde ümmeti en çok olan peygamberin ben olacağımı umuyorum."[5]

Ele aldığı konuyu derinlemesine araştırıp inceleyen âlimlere göre Peygamber Efendimiz bu ifâdesiyle şunu söylemiştir: Diğer peygamberlerin mûcizeleri kendi zamanlarıyla sınırlıydı. Onların gösterdiği mûcizeleri sadece o devirde yaşayanlar görebilmişti. Benim mûcizem olan Kur'ân-ı Kerîm ise dünya durdukça duracak; kıyâmete kadar her asırda yaşayacak

1. Aliyyü'l-Kārî, *Şerhu'ş-Şifâ*, I, 369; Hafâcî, Nesîmü'r-riyâz (Atâ), II, 27.
2. Bakara 2/185.
3. Mâide 5/6.
4. Hac 22/78.
5. Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 1, nr. 4981, İ'tisâm 1, nr. 7274; Müslim, Îmân 239, nr. 152.

olanlar onu kendi gözleriyle görecek, diğer peygamberlerin mûcizeleri gibi, onu "vaktiyle meydana gelmiş bir olay" diye nitelemeyeceklerdir.

Bu konuda söylenecek çok söz olup özeti budur. Biz bu konuda söylenen ve daha başka söylenmesi gerekenleri "Mûcizeler Bahsi"nin sonunda genişçe zikredeceğiz.

Hz. Ali şöyle demiştir: "Her peygambere yardımcı olmak üzere kendi ümmetinden yedi seçkin insan verilmiş, sizin peygamberinize ise on dört seçkin insan verilmiştir. Ebû Bekir, Ömer, Abdullah ibni Mes'ûd ve Ammâr ibni Yâsir onlardandır."[1]

> Sünen-i Tirmizî'de bu rivâyet yine Hz. Ali'den Peygamber Efendimiz'in sözü olarak rivâyet edilmiştir. Bu rivâyete göre Hz. Ali'ye bu on dört kişinin kimler olduğu sorulmuş, o da şu cevabı vermiştir:
>
> "Ben, iki oğlum, Ca'fer, Hamza, Ebû Bekir, Ömer, Mus'ab ibni Umeyr, Bilâl, Selman, Mikdâd ve Abdullah ibni Mes'ûd."
>
> Yukarıdaki rivâyetlerde geçen Ebû Zer el-Gıfârî ve Huzeyfe İbnü'l-Yemân'ın adlarıyla bu sayı on dörde tamamlanmaktadır.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Allah Teâlâ, Fil ordusunun Mekke'ye girmesini engellemiş, ancak Mekke halkının üzerine Resûlünü ve mü'minleri göndermiştir. Benden sonra orada kimsenin savaşması helâl değildir; benim de oraya sadece gündüzün bir bölümünde girmeme izin verilmiştir."[2]

Ashâb-ı kirâmdan İrbâd ibni Sâriye[3] radıyallahu anh (v. 75/694), Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemi şöyle buyururken dinlediğini söylemiştir:

"Âdem henüz su ve çamurdan yaratılmış şekildeyken ben Allah'ın kulu ve peygamberlerin sonuncusuydum. Ben, atam İbrâhim'in duâsı, Meryem oğlu Îsâ'nın da müjdesiyim."

---

1. Tirmizî, Menâkıb 30, nr. 3785; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 142, 148, 149.
2. Buhârî, İlim 39, nr. 112; Müslim, Hac 447, nr. 1355.
3. İrbâd, fakir olduğu için Ehl-i Suffe arasında yaşardı. Tebük Gazvesi'ne katılacak maddî imkân bulamadıkları için çok ağlayan, bu sebeple de "Bekkâîn" diye anılan yedi kişiden biriydi. Tevbe sûresinin 92. âyeti onlar hakkında nâzil olmuştu.

Hz. İbrâhîm ile İsmâil, Kâbe'nin temellerini yükseltirken yaptıkları duâda şöyle demişlerdi:

"Rabbimiz! Onlara içlerinden bir peygamber gönder de kendilerine Senin âyetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları günahlardan arındırıp tertemiz yapsın. Çünkü karşı konulmaz kudret sahibi, her işi yerli yerince yapan sadece Sensin!"[1]

Peygamber Efendimiz'in, Meryem oğlu Îsâ'nın müjdesi olduğunu şu âyet göstermektedir:

"Meryem oğlu Îsâ da: 'Ey İsrâiloğulları! Ben de size, daha önce indirilen Tevrât'ı doğrulamak ve benden sonra gelecek Ahmed adındaki bir peygamberi müjdelemek üzere Allah tarafından gönderilmiş peygamberim' demişti. Fakat kendilerine apaçık deliller getirdiğinde: 'Bu düpedüz büyü' dediler."[2]

Meleklerden de Üstün

Bir gün Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümâ:

"Allah Teâlâ, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemi gök ehlinden (meleklerden) ve Allah'ın selâmı üzerlerine olsun diğer peygamberlerden üstün tutmuştur." demişti. Onun yanında bulunanlar:

"Resûl-i Ekrem'in gök ehline (meleklere) olan üstünlüğü nedir?" diye sordular. O da şu cevabı verdi:

"Allah Teâlâ gök ehli olan meleklere (onları bir tür tehdit ederek) şöyle buyurmuştur:

'Onlardan kim: 'Allah'ın yanı sıra ben de bir ilâhım!' derse, onu Cehennemle cezâlandırırız. İşte zâlimleri Biz böyle cezâlandıracağız."[3]

Öte yandan Peygamber Efendimiz'e de (müjde vererek) şöyle hitap etmiştir:

---

1. Bakara 2/129.
2. Saf 61/6. Söz konusu hadis için bk. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 127, 128; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), II, 656, nr. 4175. Zehebî bu hadisin sahîh olduğunu söylemiştir.
3. Enbiyâ 21/29.

"Biz sana apaçık bir fetih yolu açtık. Böylece Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlayacak, üzerindeki nimetini tamama erdirecek ve seni dosdoğru bir yola iletecektir."[1]

İbni Abbâs'ın yanında bulunanlar bu defa ona:

"Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin diğer peygamberlere olan üstünlüğü nedir?" diye sordular. O da şu cevabı verdi:

"Allah Teâlâ diğer peygamberler hakkında şöyle buyurmuştur:

'Biz her peygamberi, kendi toplumlarına gerçeği iyice anlatmaları için o toplumun diliyle gönderdik.'[2]

Öte yandan Peygamber Efendimiz'e şöyle hitap etmiştir:

"Biz seni bütün insanlara bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik."[3]

Meleklerin Yaptığı Ameliyat

Tâbiîn âlimlerinden Hâlid ibni Ma'dân'dan[4] (v. 103/721) rivâyet edildiğine göre -ki bu hadisin bir benzerini ashâb-ı kirâmdan Ebû Zer el-Gıfârî, Şeddâd ibni Evs[5] (v. 58/678) ve Enes ibni Mâlik de rivâyet etmiştir- Peygamber Efendimiz'in ashâbından bazıları:

"Yâ Resûlallah! Bize kendinden bahset." dediler. O da "Pekâlâ" diyerek şunları söyledi:

"Atam İbrâhim'in 'Rabbimiz! Onlara içlerinden bir peygamber gönder' (Bakara 2/129) diye yaptığı duâdaki peygamber benim. Meryem oğlu

1. Fetih 48/1-2.
2. İbrâhim 14/4.
3. Sebe' 34/28.
4. Hâlid ibni Ma'dân, güvenilir bir muhaddis ve fıkıh âlimidir. Rivâyetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer almıştır. Mesleme bin Abdilmelik kumandasındaki İstanbul muhâsarasına ve Bizans'a karşı yapılan birçok savaşa katılmıştır. Zühd ve takvâ sahibi olup şöhreti sevmezdi. Hayırda acele etmeyi tavsiye eder: "Sizden birinize hayır kapısı açıldığında acele etsin, çünkü o kapının kendisine ne zaman kapanacağını bilemez." derdi.
5. Şeddâd ibni Evs, Uhud Gazvesi'ne ve diğer savaşlara katıldı. Hz. Ömer devrinde Humus vâliliği, daha sonraları Dımaşk kadılığı yaptı. Ashâb-ı kirâmdan Ebü'd-Derdâ hazretleri onun için: "Her ümmetin bir fakîhi vardır, bu ümmetin fakihi de Şeddâd ibni Evs'tir." derdi. Şeddâd ibni Evs, bazı akşamlar: "Cehennem azâbını düşünmek uykumu kaçırdı." diye kalkar ve sabaha kadar namaz kılardı. Şeddâd, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bir çift ayakkabısını hâtıra olarak saklamıştı.

İsânın da 'Ey İsrâiloğulları! Ben de size, daha önce indirilen Tevrât'ı doğrulamak ve benden sonra gelecek Ahmed adındaki bir peygamberi müjdelemek üzere Allah tarafından gönderilmiş peygamberim' (Saf 61/6) diye müjdelediği benim."

"Annem bana hâmile kaldığında, vücûdundan bir nûr çıktığını ve bu nûrun Suriye'nin Busrâ[1] şehrindeki sarayları aydınlattığını görmüş. Süt emme çağım Sa'd ibni Bekr oğulları kabilesinde geçti. Bir gün evimizin arkasında sütkardeşlerimden biriyle koyunumuzu otlatırken, üzerlerinde beyaz elbiseler bulunan iki adam yanıma geldi."

Ebû Zer el-Gıfârî'nin rivâyeti şöyledir: Bir gün:

"Yâ Resûlallah! Peygamber olduğun günlerde Allah'ın Elçisi olduğunu nasıl bildin?" diye sordum. Şöyle buyurdu:

"Ebû Zer! Mekke vâdisinde bir yerde bulunduğum sırada yanıma iki melek geldi. Onlardan biri yere indi, öteki yerle gök arasında duruyordu. Biri diğerine:

"Bu o mu?" diye sordu. Öteki:

"Evet." dedi.

"Öyleyse onu bir adamla tart!" dedi. Beni bir adamla tarttı, ben o adamdan ağır geldim. Öteki melek:

"On adamla tart!" dedi. On kişiyle tartıldım, hepsinden ağır geldim. Yine öteki melek:

"Onu 100 kişiyle tart!" dedi. Tartıldım, onlara da ağır bastım. Melek:

"Onu 1000 kişiyle tart!" dedi. Tartıldım, yine onlardan ağır geldim. Terazinin, öteki kefesinin hafifliğinden dolayı içindeki adamların üzerime saçılması hâlâ gözümün önündedir. Sonra meleklerden biri diğerine:

1. Eski adıyla Busrâ; şimdiki adıyla Havrân, Suriye'nın güneyinde, Dımaşk'a 124 km. uzaklıkta bir şehirdir. Peygamber Efendimiz'in iki defa gittiği bu şehir, Hz. Ebû Bekir devrinde, hicretin on üçüncü yılında fethedilmiştir.

"Onu bütün ümmetiyle tartsan, hepsine üstün gelir" dedi.[1]

Enes ibni Mâlik'in rivâyeti şöyledir:

"Resûl-i Ekrem çocuklarla oynarken Cebrâil aleyhisselâm yanına geldi, onu tutup yere yatırdı, kalbini yardı ve oradan bir kan pıhtısı çıkardı ve Resûl-i Ekrem'e:

"Şeytanın senden olan nasibi işte budur" dedi. Kalbini altın bir tasın içinde Zemzem ile yıkadıktan sonra yerine koydu ve kapattı. Çocuklar koşarak sütannesine geldiler ve:

"Muhammed'i öldürdüler" diye durumu haber verdiler. Peygamber Efendimiz'in yanına geldiklerinde, renginin atmış olduğunu gördüler."

Enes radıyallahu anh bu olayı anlattıktan sonra:

"Peygamber Efendimiz'in göğsünde meleğin diktiği iğnenin izini görürdüm." derdi.[2]

Diğer bir hadiste şu ilâve vardır: "Yanıma üç kişi geldi. Ellerinde içi karla dolu altın bir tas vardı. Beni tutup karnımı yardılar."

Bir başka hadise göre şöyle buyurdu: "Göğsümden karnımın altına kadar yardılar. İçinden kalbimi çıkarıp ikiye ayırdılar. Kalbimin içinden de siyah bir kan pıhtısı çıkarıp attılar.[3] Sonra o karla kalbimi ve karnımı tertemiz oluncaya kadar yıkadılar."

Bir başka hadiste şu ilâve vardır: "Meleklerden biri diğerinden bir şey aldı. Bir de ne göreyim; bu, göreni hayrete düşüren nûrdan bir mühür değil mi? Onunla kalbimi kapatıp mühürledi ve yine onunla kalbimin içini îmân ve hikmetle (gerçeği bilip anlama, doğru karar verme kabiliyetiyle)

1. Dârimî, Mukaddime 3, nr. 13, 14; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, IV, 59, nr. 1545, VI, 69, nr. 2529.
2. Müslim, Îmân 261, nr. 162; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 149, 288.
3. Enes ibni Mâlik radıyallahu anhın biraz yukarıda verilen rivâyetinde geçtiği üzere melek, Peygamber Efendimiz'e çıkardığı bu kan pıhtısı için: "Şeytanın senden olan nasibi işte budur" demiş ve artık şeytanın ona bir şey yapamayacağını belirtmiştir.

doldurdu,[1] sonra da kalbimi yerine koydu. Diğer melek elini göğsümün üzerinde gezdirince göğsüm kapanıverdi."

Başka bir rivâyete göre Allah'ın Elçisi şunları söyledi: "Cebrâil şöyle dedi: Onda sapasağlam bir kalp var. Bu kalbin içinde de gerçekleri gören iki göz, hak sözleri duyan iki kulak var."[2]

Sonra meleklerden biri diğerine: "Onu ümmetinden on kişiyle tart!" dedi. Beni on kişiyle tarttı, hepsinden ağır geldim. Yine öteki melek: "Onu ümmetinden 100 kişiyle tart!" dedi. Beni 100 kişiyle tarttı, onlara da ağır bastım. Yine melek: "Onu ümmetinden 1000 kişiyle tart!" dedi. Tartıldım, yine onlardan ağır geldim. Bunun üzerine melek: "Artık bırak onu. Allah'ın salâtü selâmı onun üzerine olsun, kendisini bütün ümmetiyle tartsan, yine de hepsinden ağır gelir." dedi.[3]

Diğer bir hadiste şu ilâve var: "Melekler beni bağırlarına basıp, başımdan ve iki gözümün arasından öptüler; sonra da şöyle dediler: Korkma, ey Allah'ın sevgilisi! Senin için ne çok hayır murâd edildiğini bilseydin, pek sevinirdin."[4]

Bu hadisin devamında meleklerin şu sözü vardır: "Bir bilsen, Allah katında sen ne kadar kıymetlisin! Allah ile melekleri seninle beraberdir."[5]

"Muhammed'in Hürmetine Beni Affet!"

Ebû Zer el-Gıfârî'nin[6] rivâyet ettiği hadiste Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Melekler yanımdan ayrılınca, peygamber olduğumu gözümle görür gibi oldum."[7]

---

1. *Şifâ-i Şerîf*'in ilk bahsinde "elem neşrah leke sadrek" âyetini (İnşirâh 94/1) açıklarken Kâdî İyâz şöyle demişti:
"Biz senin gönlünü ferahlatmadık mı?" âyetindeki "sadr" ifâdesiyle kalp; "göğsü açmak" ifâdesiyle de "kalbi genişletmek, gönlü ferahlatmak" kastedilmektedir." bk. I, 78.
2. Dârimî, Mukaddime 8, nr. 54.
3. Dârimî, Mukaddime 3, nr. 13; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, IV, 59, nr. 1545, VI, 69, nr. 2529.
4. Beyhakī, *Delâilü'n-nübüvve* (Kal'acî), I, 141.
5. İbni Hacer el-Askalânî, *el-Metâlibü'l-âliye* (A'zamî), IV, 173, nr. 4254; Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl* (Sekkā), XII, 462, nr. 35559.
6. Ebû Zer el-Gıfârî hakkında bilgi için bk. I, 311.
7. Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl* (Sekkā), XII, 385, nr. 35408.

Kıraât âlimi Ebû Muhammed Mekkî bin Ebî Tâlib (v. 437/1045), tefsir âlimi ve Hanefî fakihi Ebü'l-Leys es-Semerkandî (v. 373/973) ve daha başkalarının rivâyet ettiğine göre Hz. Âdem günah işlediği zaman "Allahım! Muhammed'in hürmetine günahımı bağışla!" diye duâ etmişti.[1]

Yine rivâyete göre Hz. Âdem: "Allahım! Muhammed'in hürmetine tövbemi kabul et!" deyince, Allah Teâlâ ona: "Muhammed'i nereden biliyorsun?" diye sordu. O da şu cevabı verdi: "Cennet'in her yerinde lâilâhe illallah Muhammedün Resûlullah (bir başka rivâyete göre: "Muhammed Benim kulum ve Resûlümdür") diye yazıldığını gördüm. O zaman, anladım ki, yarattıklarının en hayırlısı Senin katında odur." Bunun üzerine Allah Teâlâ, Âdem'in tövbesini kabul etti ve onu bağışladı.[2]

Hz. Âdem'in duâsını dile getiren bu hadis; Ebû Muhammed Mekkî ve Ebü'l-Leys es-Semerkandî gibi âlimlere göre, ﴿فَتَلَقَّىٰ آدَمُ مِن رَّبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ﴾ "Sonra Âdem, Rabbinden öğrendiği sözlerle tövbe etti; Rabbi de onun tövbesini kabul etti."[3] âyetini tefsir etmektedir.

> İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğuna göre Hz. Âdem'in Allah Teâlâ'dan öğrenip Hz. Havvâ ile birlikte yaptığı duâ şu âyettir:
>
> "Rabbimiz! Biz kendimize yazık ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen, şüphesiz her şeyi kaybedenlerden oluruz."[4]

Hadis hâfızı ve fakih Ebû Bekir el-Âcurrî'nin[5] (v. 360/970) rivâyeti şöyledir:

"Âdem aleyhisselâm Allah Teâlâ'ya şöyle demiştir: 'Beni yarattığın zaman başımı kaldırıp da Arş'ına baktığımda, orada 'Lâilâhe illallah Mu-

1. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* (İvezullah), VI, 313-314, nr. 6502; Heysemî, *Mecma'u'l-bahreyn* (Abdülkuddûs), VI, 151, nr. 3518.
2. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* (İvezullah), VI, 313-314, nr. 6502; Heysemî, *Mecma'u'l-bahreyn* (Abdülkuddûs), VI, 151, nr. 3518.
3. Bakara 2/37.
4. A'râf 7/23.
5. Ebû Bekir Muhammed ibni Hüseyin el-Âcurrî, güvenilir bir hadis hâfızı ve fıkıh âlimidir. Bağdat köylerinden Âcur'da doğduğu için Âcurrî nisbesiyle anılan bu âlimin kırk kadar eseri vardır. Bu eserlerin en önemlileri arasında *Ahlâku'l-ulemâ, en-Nasîha* ve *eş-Şerî'a* bulunmaktadır. Bu eserlerden, İslâm inancının esaslarını Kur'ân ve Sünnet'in ışığında ele aldığı *Kitâbü'ş-Şerî'a* ünlüdür.

hammedün Resûlullah' yazısını gördüm. O zaman anladım ki, Senin nezdinde en kıymetli insan, adını Kendi adınla birlikte yazdığın kimsedir.' Bunun üzerine Allah Teâlâ Âdem'e şöyle vahyetti: İzzetime ve Celâlime yemin olsun ki, o zât, senin zürriyetinden gelen en son peygamberdir. O olmasaydı seni yaratmazdım."

Ebû Bekir el-Âcurrî, Hz. Âdem'in künyesinin, Muhammed'in atası anlamında "Ebû Muhammed" olduğunu söylemiştir. Onun künyesinin "Ebü'l-Beşer" olduğu da söylenmiştir.

Muhaddis Süreyc ibni Yûnus'dan[1] (v. 235/849) rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir: Allah Teâlâ'nın yeryüzünü dolaşan melekleri vardır ki, onlar Muhammed aleyhisselâma hürmeten, Ahmed ve Muhammed adındaki kimselerin yaşadığı evleri ziyaret ederler.

> Metindeki "iyâdetühâ" kelimesinin "ibâdetühâ" şeklinde okunması hâlinde bu cümlenin anlamı şöyle olur: Onların görevleri, Muhammed aleyhisselâma hürmeten, Ahmed ve Muhammed adlı kimselerin yaşadığı evleri korumaktır.

Kâdî ve muhaddis İbni Kâni'in[2] (v. 351/962) sahâbeden Ebü'l-Hamrâ[3] vasıtasıyla rivâyet ettiğine göre, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Mi'râca çıktığım vakit Arş'ta şöyle bir yazı gördüm: "Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah; ben Muhammed'i Ali ile destekledim."[4]

1. Süreyc ibni Yûnus; kendisinden Müslim, Nesâî, Bakî bin Mahled, Ebû Zür'a er-Râzî gibi ünlü muhaddislerin hadis rivâyet ettiği bir muhaddis ve tanınmış bir âbiddir.
2. İbni Kâni', *Mu'cemü's-sahâbe* adlı eseriyle ünlü hadis âlimidir. Abdullah bin Ahmed ibni Hanbel, İbni Cerîr et-Taberî, Ebü'l-Kâsım el-Begavî gibi âlimlerden hadis öğrenmiş, kendisinden de Dârekutnî, Hâkim en-Nîsâbûrî gibi muhaddisler hadis rivâyet etmiştir.
3. "Ebü'l-Hamrâ" künyesiyle bilinen iki sahâbî vardır. Biri Resûl-i Ekrem'in hizmetkârı Hilâl ibni Hâris'tir. Diğeri de Bedir ve Uhud Gazvelerine katılmış olan Ebü'l-Hamrâ'dır. Taberânî bu rivâyetin Resûl-i Ekrem'in hizmetkârı Ebü'l-Hamrâ'dan geldiğini söylemektedir (*el-Mu'cemü'l-kebîr* [Selefî], XXII, 200, nr. 525-26).
4. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), XXII, 200, nr. 526; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, IX, 121.

Duvarın Altındaki Yazı

Tefsir kitaplarında,[1] Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümânın "Doğrulttuğum duvar ise o şehirdeki iki yetim çocuğa âitti. Altında da onlara mîras kalan bir hazine vardı."[2] âyetini tefsir ederken şöyle dediği rivâyet edilmektedir:

"Duvarın altında, üzerinde şu yazının bulunduğu altın bir levha vardı:

'Bütün benliği ile kadere îmân eden, sonra da kendini helâk edercesine rızık peşinde koşup duran kimseye şaşarım?

'Cehennem'in varlığına bütün kalbiyle inanan, sonra da kahkaha atıp duran kimseye şaşarım?

'Dünyanın, içinde yaşayanlarla birlikte hâlden hâle girdiğini görüp de ona gönül bağlayana şaşarım.

'Ben Allahım! Benden başka ilâh yoktur. Muhammed Benim kulum ve Resûlümdür.'"[3]

> Buradaki uzun rivâyet, Ebû Zer el-Gıfârî'nin Resûl-i Ekrem'e muhtelif konulara dâir sorduğu soru ve aldığı cevaplardan ibârettir. Konumuzla ilgili olarak Ebû Zer:
>
> "Yâ Resûlallah! Hz. Mûsâ'nın suhufunda neler vardı?" diye sormuş. Allah'ın Elçisi de bu suhufun ibretli sözlerden ibâret olduğunu söyleyerek yukarıdaki misâlleri vermiştir. Buradaki cevaplar arasında şunlar da vardır:
>
> "Ölümün varlığına inanıp da sevinen kimseye şaşarım. Yarın hesap vereceğine inanıp da yapması gerekeni yapmayana şaşarım."[4]

1. Bu rivâyet, İbni Ebû Hâtim'in *et-Tefsîr*, İbni Kesîr'in *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, Süyûtî'nin *ed-Dürrü'l-mensûr*, Şevkânî'nin *Fethu'l-kadîr* adlı tefsirlerinde Kehf sûresinin 82. âyetinin tefsirinde bulunmaktadır. Hadis kitaplarındaki yerini görmek için aşağıdaki dipnotuna bakınız.
2. Kehf 18/82.
3. İbni Hibbân, *es-Sahîh* (Arnaût), II, 78, nr. 361.
4. Ayrıca bk. Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VII, 53-54.

Ondan Söz Eden Yazılar

Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümâ şöyle demiştir:

"Cennet'in kapısına şöyle yazılmıştır: Elbette Allah Benim. Benden başka ilâh yoktur. Muhammed Allah'ın Elçisidir. 'Lâilâhe illallah Muhammedün Resûlullah' diyenlere azap etmem."[1]

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in doğumundan önceki devirlere ait bir taşın üzerinde, kudret kalemiyle şöyle yazıldığı bazı eserlerde kaydedilmiştir: "Muhammed Allah'tan başkasına ibâdet etmeyendir (Takî); insanların bozduğunu düzeltendir (Muslıh); Âdemoğlunun efendisidir (Seyyid); halkın ve Hakk'ın güvenini kazanmıştır (Emîn)."

Mâlikî fakihi Atîk ibni Ali es-Simintârî[2] (v. 464/1072), Horasan şehirlerinden birinde yeni doğan bir çocuğun bir böğründe "lâilâhe illallah", diğer böğründe de "Muhammedün Resûlullah" yazılmış olduğunu gördüğünü belirtir.

Tarihçiler, Hindistan şehirlerinden birinde, üzerine beyaz bir yazıyla "Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah" yazılmış bir gül bulunduğundan söz ederler.

Adı Muhammed Olanlara Müjde

Hz. Hüseyin'in torunlarından Ca'fer-i Sâdık'ın (v. 148/765) babası Muhammed el-Bâkır'dan[3] (v. 114/733) rivâyet edildiğine göre, kıyâmet gününde bir görevli şöyle ilân edecek:

"Bana kulak verin! Adı Muhammed olan herkes, Muhammed aleyhisselâmın adını taşıdığı için bulunduğu yerden ayrılıp doğruca Cennet'e girsin."

İmâm Mâlik'in arkadaşı muhaddis Abdurrahmân ibni Kâsım el-Utekî[4]

1. Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl* (Sekkā), I, 57, nr. 185, 186. Bazı rivâyetlere göre bu ibare Arş'ın üzerindedir.
2. es-Simintârî; Sicilyalı (Endülüslü) Mâlikî fakîhi, âbid ve zâhid bir âlimdir. Onun *Ahbâru's-sâlihîn*, *Ahbâru'l-ulemâ* ve on iki ciltten meydana gelen *Kitâbü'r-Rekāik* gibi eserleri vardır.
3. Muhammed el-Bâkır, tâbiîn âlimlerinden ve Ehl-i beyt'in ileri gelenlerinden olup on iki imâmın beşincisidir.
4. Mısır müftüsü Abdurrahman ibni Kāsım el-Utekî, Mâlik ibni Enes'in arkadaşı ve onun *el-Muvatta'* adlı hadis kitabının râvisidir.

(v. 191/807), hocalarından duyduğu rivâyetlerde, tebe-i tâbiîn âlimlerinden Abdullah ibni Vehb[1] (v. 197/813) ise *"Kitâbü'l-Câmi'"* adlı eserinde Mâlik ibni Enes'in (v. 179/795) şöyle dediğini rivâyet ederler:

"Mekkelilerin şöyle dediğini duydum: İçinde Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin adını taşıyan kimselerin bulunduğu evlerde yaşayanların evlâdı çok, rızıkları bol olur."[2]

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«مَا ضَرَّ أَحَدَكُمْ أَنْ يَكُونَ فِي بَيْتِهِ مُحَمَّدٌ وَمُحَمَّدَانِ وَثَلَاثَةٌ» "Birinizin evinde Muhammed adında bir, iki veya üç kişinin olması size zarar değil, fayda verir."[3]

Abdullah ibni Mes'ûd radıyallahu anh[4] (v. 32/652) şöyle demiştir:

"Allah Teâlâ kullarının kalplerine baktı, onların arasından Muhammed aleyhisselâmın kalbini seçti; onu Kendine ayırdı ve onu peygamber olarak gönderdi."

> Hadîs-i şerîfin tamamı şöyledir: "Allah Teâlâ kulların kalplerine baktı, Muhammed'in kalbini kulların kalplerinin en hayırlısı buldu, onu Kendine ayırdı ve peygamber olarak gönderdi. Muhammed'in kalbinden sonra kulların kalplerine bir daha baktı, onun ashâbının kalplerini kulların kalplerinin en hayırlısı buldu, bunun üzerine onları peygamberinin vezirleri yaptı. Onlar, Allah'ın dini uğrunda savaşırlar. Müslümanların güzel gördüğü bir şey Allah'ın yanında da güzeldir; Müslümanların kötü gördüğü bir şey, Allah'ın yanında da kötüdür."[5]

Tefsir, kırâat ve hadis âlimi Ebû Bekir en-Nakkâş[6] (v. 351/962) şöyle

1. Abdullah ibni Vehb hakkında bilgi için bk. I, 356.
2. Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, V, 453. Bazı rivâyetlerde "Komşularının da rızkı bol olur" ilâvesi vardır.
3. İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, V, 54.
4. Abdullah ibni Mes'ûd hakkında bilgi için bk. I, 279.
5. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 379; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), IX, 112-13, nr. 7582-83; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, I, 177-178, VIII, 252-253.
6. Ebû Bekir Muhammed ibni Hasan en-Nakkâş hakkında bilgi için bk. I, 107.

demiştir: ﴿وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللهِ وَلَآ أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا، إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللهِ عَظِيمًا﴾ "Peygamber'i üzmek de, onun ölümünden sonra hanımlarını nikâhlamak da size ebediyen yasaklanmıştır. Bunları yapmanız Allah katında büyük bir günahtır."[1] âyeti nâzil olunca Resûl-i Ekrem ayağa kalkarak ashâbına şöyle hitap etti:

«يَا مَعْشَرَ أَهْلِ الْإِيمَانِ! إِنَّ اللهَ تَعَالَى فَضَّلَنِي عَلَيْكُمْ تَفْضِيلًا، وَفَضَّلَ نِسَائِي عَلَى نِسَائِكُمْ تَفْضِيلًا» "Ey îmân edenler topluluğu! Allah Teâlâ beni sizlere üstün tutmuştur. Hanımlarımı da sizin kadınlarınıza üstün tutmuştur."[2]

2. Mi'râc Gecesinde Olanlar

Bu bahiste, Resûl-i Ekrem'in; İsrâ ve Mi'râc olayında Allah ile konuşması, O'nu görmesi, peygamberlere imâm olup namaz kıldırması, Sidretü'lmüntehâ'ya çıkması, Rabbinin büyük âyetlerini görmesi gibi üstünlükleri ele alınacaktır.

Allah Teâlâ'nın sadece Resûl-i Ekrem Efendimiz'e verdiği özellikler vardır. Mi'râc olayı bu özelliklerden biridir. Onun sahip olduğu diğer üstünlükler Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılmış, sahîh hadis ve haberlerde genişçe açıklanmıştır.

Mi'râc konusunda Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: ﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا، إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ "Gecenin bir bölümünde kulu Muhammed'i, kendisine bazı mûcizelerimizi göstermek için Mescid-i Harâm'dan alıp çevresini mübârek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah, her türlü kusurdan ve ortaktan münezzehtir. Elbette O her şeyi duyan, her şeyi görendir."[3]

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَى. مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَى. وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى. إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى. عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى. ذُو مِرَّةٍ، فَاسْتَوَى. وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَى. ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى. فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى. فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَآ أَوْحَى. مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى. أَفَتُمَارُونَهُ عَلَى مَا يَرَى. وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى. عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى. عِنْدَهَا جَنَّةُ

1. Ahzâb 33/53.
2. Bu rivayetin kaynağı bulunamadı.
3. İsrâ 17/1.

الْمَأْوَى. إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَى. مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى. لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى﴾

"And olsun yıldıza, battığı zaman.

Arkadaşınız ne saptı, ne de şaşırdı.

O kendi hevâ-hevesine göre de konuşmaz.

Onun söyledikleri kendisine vahyolunandan başka bir şey değildir.

Kendisine onu muazzam kuvvetlerin sahibi öğretti.

Ki o üstün bir akıl ve dirayete sahiptir. Peygamber'e gerçek hâliyle göründü.

O zaman ufkun en uç noktasında idi.

Sonra indi, yaklaştı.

İki yay kadar oldu, hattâ daha da yakın.

> Aynı oku atmak üzere üst üste konmuş iki yay kadar veya yayın iki ucu kadar yaklaştı.

O, kuluna vahyedeceği şeyi vahyetti.

Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı.

Onun gördüğü şey hakkında şimdi siz onunla tartışacak mısınız?

And olsun ki onu başka bir inişinde de gördü:

Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında.

Onun yanında da Me'vâ Cenneti vardır.

O vakit Sidre'yi kaplayan kaplıyordu.

Göz ne şaştı, ne de haddinden aştı.

> Peygamber Efendimiz'in gördüğü şeyin Allah olduğu yönünde de, Cebrâil olduğu yönünde de rivâyet ve yorumlar vardır. Çünkü âyetlerin lâfızları her iki ihtimâle de elverişli bulunmaktadır.

And olsun ki Rabbinin varlığını gösteren en büyük delillerden bir kısmını gördü."[1]

1. Necm 53/1-18).

İsrâ olayının kesinliği konusunda, Müslümanlar arasında görüş ayrılığı yoktur.[1] Çünkü İsrâ olayını Kur'ân-ı Kerîm haber vermektedir. İsrâ ve Mi'râc olayının tafsilâtı, bu esnada meydana gelen hârikulâde olaylar ve Peygamberimiz Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin şahsına mahsus özelliklere dâir meşhûr olan pek çok hadîs-i şerîf vardır. Biz bunlardan en sahîh olanını zikredecek,[2] gerektiğinde diğer rivâyetlerden de faydalanacağız.

Enes ibni Mâlik radıyallahu anhın rivâyet ettiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Bana Burak getirildi. O, beyaz renkli, eşekten büyük, katırdan küçük, ayağını gözünün gördüğü yere basan güzelce bir hayvandır. Ona binip Beytü'l-Makdis'e[3] (Kudüs'e) vardım ve onu daha önce diğer peygamberlerin bağladığı halkaya bağladım. Mescid-i Aksâ'ya girip iki rek'at namaz kıldıktan sonra dışarı çıktım.

> Peygamber Efendimiz'in kıldığı bu namaz, tahiyyetü'l-mescid'dir. Bir mescide giren kimse, orada iki rek'at namaz kılmalıdır. Bu namazın adı, "mescidi selamlama" anlamında tahiyyetü'l-mescid'dir. "Biriniz mescide girdiğinde, iki rek`at namaz kılmadan oturmasın." hadisi de bunu göstermektedir.[4]
>
> Ashâb-ı kirâmdan Câbir ibni Abdillah, mescide giren kimsenin tahiyyetü'l-mescid kılması gerektiğini şöyle anlatmıştır:
>
> "Bir gün Peygamber aleyhisselâm mescidde iken yanına gittim. Bana:
>
> 'Haydi, iki rek'at namaz kıl.' buyurdu."[5]

1. İsrâ hadisesi Kur'ân-ı Kerîm'de geçtiği ve ona inanmamak küfrü gerektirdiği için, hangi fırkaya veya mezhebe mensup olurlarsa olsunlar, bütün Müslümanlar ona inanırlar. İhtilâf edilen husus, daha sonra genişçe anlatılacağı üzere, bu olayın uykuda mı, yoksa uyanıkken mi olduğudur.
2. Bu hadis *Sahîh-i Müslim*'dedir (Îmân 259, nr. 162).
3. "Beytü'l-Makdis", içinde günahlardan temizlenilen ev anlamındadır. Bu ifâde "Beytü'l-Mukaddes" şeklinde de söylenir. O zaman anlamı putlardan, şirkten temizlenmiş ev demek olur.
4. Buhârî, Salât 60, nr. 444, Teheccüd 28, nr. 1163; Müslim, Müsâfirîn 69, 70, nr. 714.
5. Buhârî, Salât 59, nr. 443, İstikrâz 7, nr. 2394; Müslim, Müsâfirîn 72, 73, nr. 715.

O sırada Cebrâil bana, birinde şarap, diğerinde süt bulunan iki bardak getirdi. Ben içinde süt olan bardağı aldım. Bunun üzerine Cebrâil bana: "Fıtrata uygun olanı seçtin." dedi.

Sonra Burak bizi semâya çıkardı. Cebrâil semâ kapısının açılmasını istedi. Kapının bekçisi olan melekle şöyle konuştular:

"Sen kimsin?"

"Cebrâil."

"Yanındaki kim?"

"Muhammed."

"Onun semâya çıkmasına izin verildi mi?"

"Evet, izin verildi."[1]

Bize semânın kapısı açıldı. Bir de baktım ki, Âdem aleyhisselâm orada. Bana "Merhaba" dedi ve hayır duâ etti.

Sonra Burak bizi ikinci kat semâya çıkardı. Cebrâil semâ kapısının açılmasını istedi. Kapının bekçisi olan melekle aralarında şu konuşma geçti:

"Sen kimsin?"

"Cebrâil."

"Yanındaki kim?"

"Muhammed."

"Onun semâya çıkmasına izin verildi mi?"

"Evet, izin verildi."

Bize semânın kapısı açıldı. Bir de baktım ki, iki teyze çocuğu orada: Allah'ın selâmı üzerlerine olsun, Meryem oğlu İsâ ile Zekeriyâ oğlu Yahyâ. Bana "Merhaba" dediler ve hayır duâ ettiler.

Sonra Burak bizi üçüncü kat semâya çıkardı. Cebrâil yine konuşup izin aldı ve semânın kapısı açıldı. Bir de baktım ki Yûsuf aleyhisselâm orada. Meğer ona güzelliğin yarısı verilmiş. Benimle merhabalaştı ve hayır duâ etti.

---

1. Cebrâil aleyhisselâm, hiç âdeti olmadığı şekilde izin isteyince, yanında bir başkası olduğunu anladılar ve "Yanındaki kim?" diye sordular.

Sonra Burak bizi dördüncü kat semâya çıkardı." Resûl-i Ekrem Efendimiz, semânın girişindeki izin alma olayını anlattıktan sonra şunu söyledi: "Bir de ne göreyim, İdris aleyhisselâm orada değil mi? O da benimle merhabalaştı ve hayır duâ etti. Allah Teâlâ onun hakkında ﴿وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا﴾ "Onu yüce bir mertebeye çıkarmıştık."[1] buyurmuştur.

Ardından Burak bizi beşinci semâya çıkardı." Peygamber Efendimiz, beşinci semâya girmek için yapılan aynı konuşmayı anlattıktan sonra şunu söyledi: "Bir de ne göreyim; Hârûn peygamber orada değil mi? Bana merhaba dedi ve hayır duâ etti.

Daha sonra Burak bizi altıncı semâya çıkardı. İçeri girmek için yine aynı konuşmalar yapıldı. Bir de baktım ki Hz. Mûsâ orada. Hz. Mûsâ benimle merhabalaştı ve hayır duâ etti.

Ondan sonra Burak bizi yedinci semâya çıkardı." Efendimiz, Semânın girişinde yapılan konuşmaları anlattıktan sonra şunu söyledi: "Bir de baktım ki İbrâhim aleyhisselâm, sırtını **Beyt-i Mâmur**'a dayamış vaziyette orada duruyor. Beyt-i Mâmur'u her gün yetmiş bin melek ziyaret ediyor, oradan çıkan bir daha oraya girmiyordu.

> Beyt-i Mâmur, Cenâb-ı Hakk'ın Arş'ının hizâsında ve Kâbe'nin karşısındadır. Burası meleklerin mâbedidir. Kâbe, yeryüzü sâkinlerinin ziyâret ve tavaf yeri olduğu gibi, Beyt-i Mâmur da gök ehlinin ziyâret ve tavaf yeridir.

Sonra beni **Sidretülmüntehâ**'ya götürdü. Baktım ki, Sidretülmüntehâ yaprakları fil kulakları, meyveleri testi gibi bir ağaç. Bu ağacı Cenâb-ı Hakk'ın nûru kaplayıp aydınlattığı için, hâlden hâle girmektedir. Allah'ın yarattıklarından hiçbiri onun güzelliğini anlatamaz.

> Sidretülmüntehâ, gökleri ve Cennetleri gölgesine alan muazzam bir ağacın adıdır. Kelime olarak "Sidre" Arabistan kirazı denilen bir ağacın adıdır. "Müntehâ" da bir şeyin varabileceği son nokta demektir. Yedinci kat semâdaki bu ağaca Sidretülmüntehâ denmesinin sebebi, meleklerin ve büyük peygamberlerin bilgisinin

1. Meryem 19/57.

orada son bulması, ötesini Peygamber Efendimiz dışında kimsenin bilmemesidir. Allah Teâlâ, Mi'râc'da Resûlü'nün Sidretülmüntehâ'nın ötelerine kadar gitmesine izin vermiştir.

Derken Allah Teâlâ bana vahyedeceği şeyleri vahyetti. Bir gün ve bir gecede bana elli vakit namazı farz kıldı. Sonra oradan Hz. Mûsâ'nın yanına indim. Aramızda şu konuşma geçti:

"Rabbin ümmetine neleri farz kıldı?"

"Elli vakit namazı."

"Sen tekrar Rabbinin huzûruna dön ve O'ndan bu farzı hafifletmesini niyâz et. Çünkü ben, İsrâiloğulları'nda denediğim için biliyorum, bu görevi yerine getirmeye senin ümmetinin gücü yetmez."

Resûl-i Ekrem Efendimiz sözüne şöyle devam etti:

"Ben yine Rabbimin huzûruna çıkıp: 'Yâ Rabbî! Ümmetimin yükünü hafiflet!" diye niyâz ettim. Rabbim beş vakti hafifletti. Tekrar Mûsâ'nın yanına dönüp: 'Rabbim beş vakti bağışladı.' dedim. Mûsâ:

"Ümmetin buna da dayanamaz. Sen yine Rabbine dön ve O'ndan namaz borcunu hafifletmesini iste!" dedi.

Ben bu şekilde birkaç defa daha Yüce Rabbimin huzûruna çıktım, tekrar Mûsâ'nın yanına döndüm. Sonunda Yüce Rabbim şöyle buyurdu:

"Muhammed! Bir gün ve bir gecede beş vakit namazı farz kıldım. Her bir vakte de on sevap vereceğim. Böylece elli vakit namaz borcu ödenmiş olacak.

Bir iyilik yapmak isteyip de yapamayana bir iyilik sevâbı yazılır. Onu yapana ise on iyilik sevâbı yazılır.

Öte yandan bir kötülük yapmak isteyip de onu yapmaktan vazgeçene hiçbir günah yazılmaz. Ama düşündüğü o kötülüğü yaparsa, ona sadece bir günah yazılır."

Yine *Sahîh-i Müslim*'deki şu rivâyet bu hadisi biraz daha açmaktadır: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: 'Melekler:

> Yâ Rabbî! Senin şu kulun bir kötülük yapmak istiyor, derler. Allah o kulunu çok daha iyi gördüğü hâlde meleklere şöyle buyurur:
>
> Onu gözetleyin. Eğer o kötülüğü yaparsa, ona bir günah yazın; şâyet yapmazsa, ona bir sevap yazın; çünkü o kötülüğü benim rızâmı kazanmak için terk etmiştir."[1]

Peygamber Efendimiz sözüne şöyle devam etti:

"Bu görüşmenin ardından inip Mûsâ Peygamber'in yanına vardım ve durumu haber verdim. Mûsâ yine bana:

"Tekrar Rabbinin huzûruna dön ve O'ndan bu farzı hafifletmesini niyâz et." dedi. Ben de:

"Rabbimin huzûruna, artık O'ndan utanacak kadar çok çıktım." dedim."[2]

Mi'râc Hadisinin Farklı Rivâyetleri

Tâbiîn âlimlerinden Sâbit el-Bünânî (v. 123/741)[3] bu hadisi Enes ibni Mâlik'ten ceyyid (sahîh) bir sened ile rivâyet etmiştir;[4] bu hadisi Enes'den Sâbit el-Bünânî dışında hiçbir râvi bundan daha sahîh bir senedle rivâyet etmemiştir.

İsrâ ve Mi'râc hadisini Sâbit el-Bünânî'den başka Enes'den rivâyet edenler pek çok karışıklığa yol açmışlardır. Özellikle de tâbiîn neslinden Şerîk ibni Ebî Nemir (v. 140/757)[5] vasıtasıyla rivâyet edilen hadiste, Mi'râc olayından önce meleğin Resûl-i Ekrem'e gelmesinden, onun göğsünün yarılmasından ve zemzem ile yıkanmasından söz edilmiştir. Hâlbuki

1. Îmân 205, nr. 129.
2. Müslim, Îmân 259, nr. 162.
3. Sâbit ibni Eslem el-Bünânî, rivâyetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan Basralı güvenilir bir muhaddistir. Enes ibni Mâlik'in en iyi öğrencisidir. Sâbit, İslâmiyet'i en güzel şekilde yaşamasıyla bilinen bir zâhiddir.
4. "Ceyyid", bir hadis terimi olarak hasen li zâtihî'den daha yüksek mertebedeki rivâyeti ifâde eder. Bu sebeple "ceyyid" terimini, "sahîh hadis" anlamında da kullanmışlardır.
5. Şerîk ibni Ebî Nemir, Enes ibni Mâlik'ten rivâyette bulunmuş Medineli bir muhaddistir. Rivâyetleri *Sünen-i Tirmizî* hâriç *Kütüb-i Sitte*'de bulunmaktadır. Zehebî de, onun rivâyetiyle gelen Mi'râc hadisinde, başka rivâyetlerle takviye edilemeyen kelimeler bulunduğunu söylemiştir (*Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, VI, 160).

Resûlullah'ın göğsünün yarılması hâdisesi, onun çocukluğunda, kendisine daha vahiy gelmeden önce olmuştur.

> Peygamber Efendimiz'in **göğsünün yarılması (şakk-ı sadr)** olayı, muhtelif kaynaklara göre dört defa meydana gelmiştir.
>
> **Birincisi,** Peygamber Efendimiz henüz dört yaşında ve sütannesi Halîme'nin köyündeyken olmuştur.[1] Bu mânevî ameliyatın hedefi, Mi'râc hadisinde geçtiği üzere, şeytanın Resûlullah'tan olan nasibini onun kalbinden çıkarmaktı.
>
> **İkincisi,** Resûl-i Ekrem Efendimiz henüz on yaşında iken meydana gelmiştir.[2]
>
> **Üçüncüsü,** Resûl-i Ekrem'e vahiy gelmeden önce olmuştur.[3] Bunun maksadı, onun kalbini ilâhî vahyi kolayca alacak ve vahyin ağırlığına dayanacak bir sağlamlığa ulaştırmaktı.
>
> **Dördüncüsü** de Mi'râc gecesinde olmuştur.[4] Belli ki, bunun maksadı, Peygamber-i Zîşân'ı; o gece göreceği olağanüstü hâdiseleri ve ilâhî sırları iyi öğrenip kavrayacak bir mükemmelliğe yükseltmekti.

Şerîk ibni Ebî Nemir, rivâyetinin baş tarafında, Resûl-i Ekrem'in göğsünün yarılması olayının, kendisine vahiy gelmeden önce gerçekleştiğini söylemiş, ardından da İsrâ hâdisesini nakletmiştir. Zâten bütün âlimler, Mi'râc hâdisesinin vahiyden sonra meydana geldiğini kabul etmektedir.

Birçok muhaddise göre Mi'râc olayı, hicretten bir yıl önce meydana gelmiştir.

Bazıları da (hicretten önce meydana geldiğini kabul etmekle beraber), söylenen tarihten daha evvel gerçekleştiğini ileri sürmüştür.

1. Müslim, Îmân 259, nr. 162.
2. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 317.
3. Tayâlisî, *Müsned* (Türkî), III, 125-127, nr. 1643.
4. Buhârî, Salât 1, nr. 349, Hacc 76, nr. 1636, Enbiyâ 5, nr. 3342; Müslim, Îmân 263, nr. 163.

Yine Sâbit el-Bünânî, Enes'den, -ki bu hadisi Sâbit el-Bünânî'den, hadis ve fıkıh âlimi Hammâd ibni Seleme[1] (v. 167/784) nakletmiştir- Peygamber Efendimiz daha sütannesi Halîme'nin yanında olduğu günlerde ve arkadaşlarıyla oynadığı sırada Cebrâil'in onun yanına gelip kalbini yardığını rivâyet etmiştir. Bu hadis ise, güvenilir birçok muhaddisin rivâyet ettiği üzere, İsrâ hâdisesinden ayrı ve tamamen başka bir olaydır.

Sâbit el-Bünânî, Resûlullah'ın göğsünün yarılması olayı ile, İsrâ ve Mi'râc hâdisesini birbirine karıştırmadan çok güzel bir şekilde rivâyet etmiş; Mekke'den Beytü'l-Makdis'e, oradan da Sidretülmüntehâ'ya yapılan yolculuğun birbirine bağlı bir hâdise olduğunu ortaya koymuş; Peygamber aleyhisselâmın önce Beytü'l-Makdis'e vardığını, oradan göklere yükseldiğini belirtmiş ve böylece başka râvilerin müphem şekilde anlattığı olaydaki pürüzleri gidermiştir.

Tebe-i tâbiîn âlimlerinden Yûnus ibni Yezîd (v. 159/776),[2] İbni Şihâb ez-Zührî'den (v. 124/742), o da Enes ibni Mâlik'ten rivâyet etmiş, Enes'in Ebû Zer el-Gıfârî'den nakline göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«فُرِجَ سَقْفُ بَيْتِي، فَنَزَلَ جِبْرِيلُ فَفَرَجَ صَدْرِي ثُمَّ غَسَلَهُ مِنْ مَاءِ زَمْزَمَ، ثُمَّ جَاءَ بِطَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ مُمْتَلِئٍ حِكْمَةً وَإِيمَانًا فَأَفْرَغَهَا فِي صَدْرِي، ثُمَّ أَطْبَقَهُ، ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِي فَعَرَجَ بِنَا إِلَى السَّمَاءِ، فَذَكَرَ الْقِصَّةَ»

"Ben Mekke'de iken evimin tavanı yarılıverdi. Cebrâil aleyhisselâm indi. Göğsümü yardı ve içini Zemzem suyu ile yıkadı. Sonra hikmet ve imân ile dolu altın bir leğen getirdi. Leğendeki hikmet ve imânı göğsümün içine boşalttı; ardından göğsümü kapattı. Daha sonra elimden tutup beni semâya çıkardı..." Hadisin devamında Yûnus ibni Yezîd, Mi'râc kıssasının tamamını anlatmıştır.[3]

1. Abdullah ibni'l-Mübârek ve Yahyâ bin Saîd el-Kattân gibi muhaddislerin, Sîbeveyh gibi nahiv âlimlerinin hocası olan ve Basra müftüsü diye de anılan Hammâd ibni Seleme, çok ibâdet eder, çok Kur'ân okurdu. Peygamber Efendimiz'in sünnetine bağlılığı ve sünnete karşı olanlarla mücadele etmesiyle ünlüydü.
2. Yûnus ibni Yezîd, rivâyetleri *Kütüb-i Sitte*'de bulunan güvenilir bir muhaddistir. Hocası ünlü hadis hâfızı Zührî'ye on iki sene talebelik etmiştir; bu sebeple ondan olan rivâyetleri son derece sağlamdır.
3. Buhârî, Salât 1, nr. 349, Hacc 76, nr. 1636, Enbiyâ 5, nr. 3342; Müslim, Îmân 263, nr. 163.

Tâbiîn müfessirlerinden Katâde bin Diâme es-Sedûsî[1] (v. 117/735) bu hadisi Enes ibni Mâlik'ten aynı şekilde rivâyet etmiş, Enes de onu Medineli sahâbî Mâlik ibni Sa'sa'a'dan[2] duymuştur. Bu rivâyette bazı kelime ve ifâdeler öne veya sona alınmış, anlatımda bazı ilâve ve noksanlıklar yapılmış, peygamberlerin semâdaki yerleri diğer rivâyetlerden farklı şekilde gösterilmiştir.

Enes ibni Mâlik'ten Sâbit el-Bünânî'nin rivâyetiyle nakledilen -ve bu kitapta esas alınan yukarıdaki- Mi'râc hadisi, bu konudaki rivâyetlerin en sağlamı ve en sahîhidir.

İsrâ ve Mi'râc hadisinin çeşitli rivâyetlerinde görülen bazı ilâveleri, bu kitabı yazmaktaki maksadımıza uygun bulduğumuz ve anlatmayı faydalı gördüğümüz için burada zikredeceğiz.

Bu hadislerden biri -Buhârî ve Müslim'de yer alan- İbni Şihâb ez-Zührî[3] tarafından rivâyet edilen hadistir ki, oradaki bilgiye göre her peygamber Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme: "Hoş geldin, safâ geldin sâlih nebî! Hoş geldin, safâ geldin sâlih kardeş!" demiştir. Yalnız Âdem ile İbrâhim ona: "Hoş geldin, safâ geldin sâlih nebî! Hoş geldin, safâ geldin sâlih oğlum!" demişlerdir.

Abdullah ibni Abbâs'ın rivâyetiyle gelen hadiste Resûlullah şöyle buyurmuştur:

«ثُمَّ عُرِجَ بِي حَتَّى ظَهَرْتُ لِمُسْتَوَى، أَسْمَعُ فِيهِ صَرِيفَ الْأَقْلَامِ» "Cebrâil beni öyle yüksek bir yere çıkardı ki, orada kazâ ve kaderi yazan kalemin cızırtılarını duymaya başladım."[4]

> Peygamber Efendimiz pek yüce bir yere çıkarıldığını ve orada kazâ ve kaderi yazan meleklerin kalemlerinin sesini duyduğunu söylemektedir. Onların neleri yazdığı bilinmemekle beraber, Levhimahfûz'dan bazı bilgileri naklettikleri veya kendilerine yazmaları emredilen va-

1. Katâde hakkında bilgi için bk. I, 81.
2. Mâlik ibni Sa'sa'a, Resûl-i Ekrem'den beş hadis rivâyet etmiş olup bunlardan biri, Hz. Enes'den duyduğu İsrâ ve Mi'râc hadisidir. Mâlik ibni Sa'sa'a'nın ne zaman vefât ettiği bilinmemektedir.
3. İbni Şihâb ez-Zührî hakkında bilgi için bk. I, 270.
4. Buhârî, Salât 1, nr. 349, Hacc 76, nr. 1636, Enbiyâ 5, nr. 3342; Müslim, Îmân 263, nr. 163.

hiyleri yazdıkları yahut daha başka şeyleri yazıya geçirdikleri anlaşılmaktadır. Burada:

"O, her an ayrı bir iştedir."[1] âyet-i kerîmesi hatırlanmalıdır. Bu âyet, Allah Teâlâ'nın her an yeni şeyler yaptığını göstermekte, Peygamber Efendimiz de bu âyeti şöyle tefsir etmektedir:

"Bir günahı bağışlamak, bir sıkıntıyı kaldırmak, bir topluluğu yüceltip daha başkalarını alçaltmak Allah Teâlâ'nın işlerindendir."[2]

Enes'in rivâyetine göre Fahr-i Âlem Efendimiz şöyle buyurmuştur:

«ثُمَّ انْطُلِقَ بِي حَتَّى أُتِيتُ سِدْرَةَ الْمُنْتَهَى فَغَشِيَهَا أَلْوَانٌ لَا أَدْرِي مَا هِيَ قَالَ ثُمَّ أُدْخِلْتُ الْجَنَّةَ»

"Sonra Cebrâil, beni Sidretülmüntehâ'ya kadar götürdü. Sidre'yi insanı hayret ve şaşkınlık içinde bırakan öyle renkler kaplamıştı ki, onların ne olduğunu bilemem. Ardından da Cennet'e götürüldüm."[3]

Bu hadîs-i şerîf de Cennet'in şu anda mevcut olduğunu göstermektedir.

Mâlik ibni Sa'sa'a'nın rivâyet ettiği hadiste Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Mûsâ Peygamber, ben yanından ayrılınca ağlamaya başladı. Kendisine neden ağladığı sorulunca şunu söyledi:

Yâ Rabbî! Benden sonra gönderdiğin bu çocuğun ümmetinden Cennet'e gireceklerin, benim ümmetimden Cennet'e gireceklerden daha fazla olmasına ağlıyorum."[4]

Hz. Mûsâ'nın Resûl-i Ekrem'den "bu çocuk" diye söz etmesi, Mi'râc sırasında Peygamber aleyhisselâmın elli iki yaşlarında, kendisinin ise daha yaşlı olması sebebiyledir. Bir de Mûsâ peygamber, Resûl-i Ekrem gibi, pek çok insanın doğru yolu bulmasına vesile olamadığına da üzülmüştür. Çünkü bir kimse, hidâyete ermesine vesile olduğu insanların sayısınca sevap kazanacaktır.

1. Rahmân 55/29.
2. İbni Mâce, Mukaddime 13, nr. 202.
3. Buhârî, Salât 1, nr. 349, Hacc 76, nr. 1636, Enbiyâ 5, nr. 3342; Müslim, Îmân 263, nr. 163.
4. Müslim, Îmân 264.

İsrailoğulları sayıca çok, fakat iman edenleri son derece az idi. Hz. Mûsâ ile Resûl-i Ekrem arasında bu bakımdan da kıyas kabul etmeyecek kadar büyük fark bulunmaktadır.

Mi'râc'daki Farklı Olaylar

Ebû Hüreyre radıyallahu anhın rivâyet ettiği hadiste Nebiyy-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Kendimi peygamberlerden oluşan bir cemaatin içinde buldum. Namaz vakti de girmişti. İmâm olup onlara namaz kıldırdım. O sırada biri bana:

'Muhammed! Şu melek, Cehennem'in bekçisi Mâlik'tir. Ona selâm ver.' dedi. Ona yöneldim; Mâlik benden önce davranıp bana selâm verdi."[1]

Beş vakit namaz Mi'râc gecesinde farz olmakla beraber, ondan önce de Peygamber Efendimiz'in geceleri namaz kılması kendisine farzdı. Şayet Resûl-i Ekrem, Mi'râc'tan döndükten sonra peygamberlere imâm olmuşsa, bu namazın yatsı namazı olması muhtemeldir.

Yine Ebû Hüreyre radıyallahu anhın rivâyet ettiği hadiste şu bilgi vardır: "Cebrâil, Resûl-i Ekrem ile birlikte Burak'a binip Beytü'l-Makdis'e gitti. Burak'tan indi ve onu oradaki kayaya bağladı. Orada namaz kılan meleklerle birlikte namaz kıldı. Namaz bitince melekler:

"Cebrâil! Yanındaki zât kim?" diye sordular. O da:

"Allah'ın Elçisi, son peygamber Muhammed." dedi.

"Onun Mi'râc'a çıkmasına izin verildi mi?" diye sordular.

"Evet." dedi. O zaman melekler:

"Bir kardeş ve Allah'ın halîfesi olarak hoş geldin, safâ getirdin. Sen ne güzel kardeş, ne güzel halifesin!" dediler.

Sonra Cebrâil ile Resûlullah aleyhisselâm, peygamberlerin ruhlarıyla karşılaştılar. Onlarla birlikte, verdiği nimetlerden dolayı Cenâb-ı Hakk'a

1. Müslim, Îmân 278, nr. 172.

şükrettiler. Ebû Hüreyre onlarla karşılaşan İbrâhim, Mûsâ, Îsâ, Dâvûd ve Süleymân aleyhimüsselâmın Allah'a nasıl şükrettiklerini belirtmiş, daha sonra da Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin Cenâb-ı Hakk'a olan şükründen söz ederek şöyle demiştir:

"Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem peygamberlere: 'Herbiriniz Rabbinize hamdü senâ ettiniz; ben de Rabbime hamdü senâ edeyim' diyerek Azîz ve Celîl olan Rabbine şöyle hamdü senâ etti:

'Beni âlemlere rahmet, bütün insanlara müjdeci ve uyarıcı olarak gönderen Allah'a hamd olsun. O her şeyi açıklayan ve hak ile bâtılı birbirinden ayıran Kur'ân-ı Kerîm'i bana indirmiştir. Ümmetimi en hayırlı ümmet yapmıştır.[1] Onları ölçülü, dengeli ve adâletli bir ümmet yapmıştır.[2] Benim ümmetimi, dünyaya en sonra gelen, ancak kıyâmet gününde en öne geçen ümmet kılmıştır.[3] Gönlümü ferahlatmış, yükümü üzerimden kaldırmış,[4] şânımı yüceltmiştir.[5] Rûhumu bütün ruhlardan önce yaratıp ona peygamberlik vermiş,[6] beni peygamberlerin sonuncusu yapmıştır.

Bunun üzerine Hz. İbrâhim, peygamberlere: "Muhammed size işte bu meziyetlerle üstün olmuştur." dedi.

Daha sonra Ebû Hüreyre, yukarıda geçtiği üzere, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin Cebrâil ile birlikte dünya semâsına, ardından da bir semâdan ötekine geçtiklerini zikretmiştir.

---

1. "En hayırlı Ümmet" ifâdesiyle, "Siz, insanların iyiliği için yeryüzüne çıkarılan en hayırlı ümmetsiniz." (Âl-i İmrân 3/110) âyetine işaret edilmektedir.
2. Burada "Sizi ölçülü, dengeli ve adâletli bir ümmet yaptık" (Bakara 2/143) âyetine işaret edilmektedir.
3. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bu ifâdesiyle şu hadise işaret buyurmuştur: "Biz Müslümanlar dünyaya en sonra gelen, fakat kıyâmet gününde en öne geçecek olan kimseleriz." (Müslim, Cum'a 20-22, nr. 855-56).
4. Peygamber aleyhisselâmın "yükünün üzerinden kaldırılması" konusunu, Kâdî İyâz "Resûl-i Ekrem'e Övgü" bahsinde açıklamıştır bk. I, 69. Efendimiz'in göğsünün yarılıp, oradan şeytanın nasibinin çıkartılması da yükünün hafifletimesi olarak düşünülebilir.
5. Bu ifâdelerle İnşirâh sûresinin ilk dört âyetine işaret edilmektedir: "Biz senin gönlünü ferahlatmadık mı? Belini büken o ağır yükünü üzerinden kaldırmadık mı? Şânını da yüceltmedik mi?"
6. Burada şu hadise işaret edilmektedir: "Âdem, rûh ile ceset arasında iken ben Peygamberdim." (Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 66, V, 59; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, IV, 471-472, nr. 1856). Burada şu rivâyet de hatırlanmalıdır:
"Resûl-i Ekrem'e:
'Yâ Resûlallah! Senin peygamberliğin ne zaman kesinleşti?' diye sordular. O da:
"Âdem, rûh ile ceset arasındayken." buyurdu (Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3609).

Sidretülmüntehâ Nasıl Bir Yer?

Abdullah ibni Mes'ûd'un rivâyet ettiği Mi'râc hadisinde şu ilâve vardır:

"Cebrâil benimle beraber altıncı semâda[1] bulunan Sidretülmüntehâ'ya kadar çıktı. Sidretülmüntehâ, kulların amellerinden meleklerin Cenâb-ı Hakk'a sunmak üzere götürdükleri bilgilerin ulaştığı son nokta olup görevli melekler bu bilgileri orada teslim alırlar. Orası aynı zamanda Melâike-i Mukarrebîn vasıtasıyla Arş-ı Âlâ'dan gelen bilgilerin indiği son nokta olup yine görevli melekler bu bilgileri orada teslim alırlar. Allah Teâlâ: "O vakit Sidre'yi kaplayan kaplıyordu."[2] buyurmaktadır. Abdullah ibni Mes'ûd bu âyeti açıklarken, Sidre'yi "altın pervaneler"in kapladığını söylemiştir.

Tâbiîn âlimlerinden Rebî' bin Enes[3] (v. 139/756) vasıtasıyla Ebû Hüreyre'den rivâyet edilen hadise göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Bana şöyle dendi: Burası Sidretülmüntehâ'dır. Ümmetinden senin sünnetine uygun olarak yaşayanların ruhlarını melekler oraya götürür. Bu Sidretülmüntehâ'dır; onun kökünden ırmaklar fırşkırır: Tertemiz ve berrak sudan ırmaklar... Tadı bozulmayan sütten ırmaklar... İçenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar... Ve süzme baldan ırmaklar... Sidretülmüntehâ öyle büyük bir ağaçtır ki, bir atlı onun gölgesinde yetmiş yıl gider. Onun tek bir yaprağının altında birçok insan gölgelenir. Sidre'yi ilâhî bir nûr bürümüş ve orayı melekler kaplamıştır." Bu hadisi nakleden râvî: "O vakit Sidre'yi kaplayan kaplıyordu."[4] âyetiyle işte bunun anlatıldığını söylemiştir.

> "Sidretülmüntehâ öyle büyük bir ağaçtır ki, bir atlı onun gölgesinde yetmiş yıl gider" cümlesini Peygamber Efendimiz şöyle de açıklamıştır: "Cennet'te öyle bir

1. Daha önce yedinci semâda bulunduğunu gördüğümüz Sidretülmüntehâ'nın, bu rivâyette altıncı semâda olduğu söylenmektedir. Nevevî, bu farklı rivâyeti, "Kökleri altıncı semâda, gövdesinin büyük kısmı ise yedinci semâda bulunmaktadır." diye yorumlamıştır (Aliyyü'l-Kârî, *Şerhu'ş-Şifâ*, I, 392-393).
2. Necm 53/16.
3. Merv'in en büyük âlimi olan Rebî' ibni Enes, ashâb-ı kirâmdan Enes ibni Mâlik'ten hadis dinlemiş ve rivâyetleri *Kütüb-i Sitte*'ye dâhil olan dört sünende yer almış bir muhaddistir.
4. Necm 53/16.

ağaç vardır ki, idmanlı bir ata binmiş olan kimse onun bir ucundan diğerine yüz senede varamaz."[1] Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bu ağaçtan söz ettikten sonra, Cennetliklerin hâlini anlatan "Sürekli gölgeler altında"[2] âyetinin okunabileceğini söylemiştir.[3]

Sana Verdiklerimi Kimseye Vermedim

"Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem'e:

'Benden ne dilersen dile!' buyurdu. O da:

'İbrâhim peygamberi Kendine dost edindin ve ona büyük bir mülk ve egemenlik verdin.

Peygamber Efendimiz bu sözüyle şu âyetlere işaret etmiştir:

"Allah, İbrâhim'i dost edinmiştir."[4] "Biz, İbrâhim âilesine de kitap ve hikmet verdik ve onlara büyük bir saltanat bahşettik."[5]

'Mûsâ Peygamber ile konuştun.

"Allah, Mûsâ ile de bizzat kelâmıyla konuştu" âyetine işaret etmiştir[6]

Dâvûd Peygamber'e büyük bir mülk ve egemenlik bağışladın; onun için demiri yumuşattın ve dağları onun emrine verdin.

Bu ifâdeyle Peygamber Efendimiz "Biz Dâvûd'a tarafımızdan bir lütufta bulunmuştuk. 'Ey dağlar ve ey kuşlar, Dâvûd tesbîh ettikçe onunla beraber bu tesbîhi siz de tekrarlayın.' dedik. Demiri de onun için yumuşattık."[7] âyetini hatırlatmıştır. Enbiyâ 21/79 ve Sâd 38/18-19'da

1. Buhârî, Rikāk 51, nr. 6552; Müslim, Cennet 8, nr. 2827.
2. Vâkıa 56/30.
3. Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, I, 71-72.
4. Nisâ 4/125.
5. Nisâ 4/54.
6. Nisâ 4/164.
7. Sebe' 34/10.

geçtiği gibi, Hz. Dâvûd sabah akşam Allah'ı tesbîh ettikçe, dağlar ve kendisinin etrafında toplanmış kuşlar da onunla beraber tesbîh ederdi.

Süleymân Peygamber'e büyük bir mülk ve egemenlik lütfettin; cinleri, insanları, şeytanları ve rüzgârı ona boyun eğdirdin ve ona kendisinden başka hiç kimseye nasip olmayan bir saltanat ikrâm ettin.

Resûl-i Ekrem bu ifâdesiyle şu âyetlere işaret buyurmuştur: "Süleymân'ın emrine de onun isteğine göre, kutlu ve bereketli kıldığımız topraklara doğru esip giden o zorlu rüzgârı verdik. Biz, her şeyi bilmekteyiz. Kendisi için dalgıçlık yapan ve daha başka işler gören şeytanları da Süleymân'a boyun eğdirdik. Biz, onları gözetim altında tutardık."[1]

"Süleymân, Dâvûd'a mîrasçı oldu ve şöyle dedi: "Ey insanlar! Bize kuşların dili öğretildi ve muhtaç olduğumuz her şey verildi. Şüphesiz bunlar, apaçık bir lütuftur."[2]

"Süleymân'ın emrine de rüzgârı verdik. Onunla sabah bir aylık, öğleden sonra bir aylık yol alırdı. Erimiş bakırı onun için sel gibi akıttık. Cinlerden de, Rabbinin izniyle onun maiyetinde çalışanlar vardı. Onlardan kim emrimizden çıksa, ona alevli ateş azâbından tattırırdık. Onlar Süleymân'm isteğine göre kaleler, heykeller, havuz gibi çanaklar, yerlerinden kalkmaz kazanlar yaparlardı."[3]

İsâ Peygamber'e ise Tevrât'ı ve İncîl'i öğrettin; anadan doğma körlerin gözlerini açmasını ve alaca hastalığına tutulanları iyileştirmesini sağladın; onu ve annesini şeytandan korudun da, şeytan onlara bir şey yapamadı.

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu sözleriyle de şu âyete işaret etmiştir:

1. Enbiyâ 21/81-82.
2. Neml 27/16.
3. Sebe' 34/12-13.

"O zaman Allah şöyle buyurur: "Ey Meryem oğlu Îsâ! Senin ve annenin üzerindeki nimetimi hatırla! Hani seni Rûhulkudüs ile destelemiştim de hem beşikteyken hem yetişkinlik çağında insanlarla konuşurdun. Hani sana yazı yazmayı, hikmeti, Tevrât ve İncîl'i öğretmiştim. Hani Benim iznimle çamurdan bir kuş yapar, ona üflerdin de, Benim iznimle o bir kuş oluverirdi. Yine Benim iznimle anadan doğma körlerin gözlerini açar, alacalıyı iyileştirirdin. Yine Benim iznimle ölüleri diriltirdin. Hani İsrâiloğulları'na mûcizeler getirdiğin ve onların kâfir olanları "Bu düpedüz büyü" dedikleri zaman onların elinden seni Ben kurtarmıştım."[1]

"Hani İmrân'ın karısı şöyle demişti: 'Rabbim! Karnımdakini, sırf Senin hizmetine adadım. Benim bu adağımı kabul eyle! Şüphesiz duâları kabul eden, maksat ve niyetleri bilen yalnız Sensin.' O, çocuğunu dünyaya getirince dedi ki: 'Rabbim! Ben kız doğurdum.' -Oysa Allah, zâten onun ne doğurduğunu biliyordu- 'Erkek kız gibi değildir. Onun adını Meryem koydum. Onu ve soyunu lânetli şeytanın şerrinden Senin himâyene emânet ediyorum.' Rabbi de, Meryem'i, memnuniyetle kabul etti."[2]

Bunun üzerine Peygamber aleyhisselâmın Yüce Rabbi de kendisine şöyle buyurdu:

"Ey Muhammed! Ben seni Kendime Habîb edindim. Bu durum Tevrât'ta: 'Muhammed, Rahmân'ın sevgilisidir.' diye yazılmıştır.

"Ben seni bütün insanlara peygamber olarak gönderdim.

"Ben senin ümmetini dünyaya en sonra gelen, fakat kıyâmet gününde en öne geçen ümmet kıldım.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

1. Mâide 5/110.
2. Âl-i İmrân 3/35-37.

"Biz Müslümanlar dünyaya en sonra gelen, fakat kıyâmet gününde en öne geçecek olan kimseleriz."[1]

Sevgili Efendimiz bu hadîs-i şerîfiyle Muhammed ümmetinin kabirlerinde ilk defa diriltilen, hesapları ilk görülen insanlar ve Cennet'e ilk önce giren bahtiyârlar olacağını ifâde buyurmuştur.

"Ümmetin bir konuşma yapacağı zaman, senin, Benim kulum ve Resûlüm olduğunu belirterek söze başlamadıkça, yapacakları konuşmayı geçerli saymadım.

"Ben seni ilk yaratılan, ama en son gönderilen peygamber yaptım.

Bu ifâdeyle: "Âdem, rûh ile ceset arasında iken ben Peygamberdim." hadisine işaret edilmektedir.[2]

"Fâtiha sûresini sana verdim; onu senden önce hiçbir peygambere vermedim.

Fâtiha sûresinin bir adı da, her zaman okunan, her namazda tekrarlanan yedi âyet anlamında "es-Seb'u'l-mesânî"dir. Allah Teâlâ bunu şöyle ifâde buyurmuştur: "Biz sana 'tekrarlanan yedi'yi ve azametli Kur'an'ı verdik."[3]

"Ben sana, Arş'ımın altındaki bir hazineden Bakara sûresinin son iki âyetini verdim. Onu senden önce hiçbir peygambere vermedim."

"Senin rûhunu bütün ruhlardan önce yaratıp ona peygamberlik verdim ve seni peygamberlerin sonuncusu yaptım."[4]

Mi'râc'da Verilen Üç Şey

Bir başka rivâyete göre Abdullah ibni Mes'ûd[5] şöyle demiştir:

1. Müslim, Cum'a 20-22, nr. 855-56.
2. Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3609; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*,IV, 66, V, 59.
3. Hicr 15/87.
4. Hadisin son cümlesi için bk. Abdürrezzâk, *el-Musannef* (A'zamî), VI, 112, nr. 10163, XI, 111, nr. 20062; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, I, 72.
5. Abdullah ibni Mes'ûd hakkında bilgi için bk. I, 279.

"Mi'râc'da Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme üç şey verilmiştir. Bunlar:

Beş vakit namaz,

Bakara sûresinin son âyetleri,[1]

> Yeryüzüne ilk defa inen bir melek, sevgili Peygamberimiz'i: "Sadece sana verilen, daha önce hiçbir peygambere verilmeyen iki nûr sebebiyle seni tebrik ederim." diye kutlamış, bu iki nûrun Fâtiha sûresi ile Bakara sûresinin son iki âyeti (Âmenerresûlü) olduğunu bildirmiştir.[2]
>
> Resûl-i Ekrem de: "Bir gecede Bakara sûresinin son iki âyetini (Âmenerresûlü'yü) okuyan kimseye bu âyetler her bakımdan yeterli olur." buyurmuştur.[3]

Ümmetinden Allah'a şirk koşmayanların büyük günahlarının bağışlanması."

> Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Allah, kendisine şirk koşulmasını kesinlikle bağışlamaz, ama dilediği kimsenin şirk dışındaki günahlarını affeder. Çünkü Allah'a şirk koşan, büyük günah işleyerek Allah'a iftirâ etmiş olur."[4]
>
> Yine Allah Teâlâ bir kudsî hadiste şöyle buyurmuştur: "Kim bana hiçbir şeyi ortak koşmamak şartıyla dünya dolusu günahla gelirse, Ben kendisini o kadar mağfiretle karşılarım."[5]

Abdullah ibni Mes'ûd radıyallahu anh: "Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı. Onun gördüğü şey hakkında şimdi siz onunla tartışacak mısınız?"[6] âyetlerini tefsir ederken şöyle demiştir: "Allah'ın Elçisi, Mi'râc'da, Cebrâil'i, asıl şeklinde, 600 kanadıyla birlikte görmüştür."[7]

1. Müslim, Îmân 279, nr. 173; Tirmizî, Tefsîr 53/1, nr. 3276; Nesâî, Salât 2, nr. 450.
2. Müslim, Müsâfirîn 254, nr. 806; Nesâî, İftitâh 25, nr. 911.
3. Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 10, 27, 34, nr. 5009, 5040, 5051; Müslim, Müsâfirîn 255, nr. 807.
4. Nisâ 4/48.
5. Müslim, Zikir 22, nr. 2687; Tirmizî, Daavât 99, nr. 3540; İbni Mâce, Edeb 58, nr. 3821.
6. Necm 53/11-12.
7. Buhârî, Bed'ü'l-halk 7, nr. 3232, Tefsîr 53/1, nr. 4856; Müslim, Îmân 280-282, nr. 174.

> Allah Teâlâ melekleri "ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yaptığını"[1] söylemekte, âyetin devamında da: "O, yarattığı şeyi dilediği gibi arttırır. Zira Allah'ın her şeye gücü yeter." buyurmaktadır. "Kanat"ın nasıl bir şey olduğunu bilemiyoruz; fakat Cebrâil aleyhisselâma 600 kanat verilmiş olmasından, onun diğer meleklerden daha üstün olduğunu anlıyoruz.

Medineli tâbiîn âlimi Şerîk ibni Ebî Nemir'in (v. 140/757'tan sonra) rivâyet ettiği hadise göre Resûl-i Ekrem, Hz. Mûsâ'yı yedinci kat semâda görmüş ve Allah Teâlâ'nın kendisiyle konuşması sebebiyle Hz. Mûsâ'nın bu şerefe erdiğini söylemiştir.[2]

> Hz. Mûsâ'nın önceleri altıncı semâda bulunduğu, Resûl-i Ekrem ile konuştuktan sonra yedinci kat semâya çıktığı anlaşılmaktadır.

Daha sonra Cebrâil aleyhisselâm, Resûl-i Ekrem'i, Allah Teâlâ'dan başkasının bilemeyeceği çok yüksek bir yere çıkardı. Bunun üzerine Hz. Mûsâ:

"Benden daha yüksek bir mertebeye hiç kimsenin çıkarılmayacağını sanırdım." dedi.[3]

Enes ibni Mâlik radıyallahu anhdan rivâyet edildiğine göre Peygamber Efendimiz peygamberlere Beytü'l-Makdis'de namaz kıldırmıştır.

> Fahr-i Kâinât Efendimiz bu durumu şöyle anlatmıştır: "Namaz vakti geldi, onlara imâm olup namaz kıldırdım."[4]

Neler Gördü, Neler Gördü...

Enes ibni Mâlik radıyallahu anhın rivâyetine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

Bir gün ben mescidde otururken Cebrâil aleyhisselâm içeri girdi. İki omzumun arasına dokundu. Yerimden kalktım ve Cebrâil ile beraber bir

1. Fâtır 35/1.
2. Buhârî, Tevhîd 37, nr. 7517.
3. Buhârî, Tevhîd 37, nr. 7517.
4. Müslim, Îmân 278.

ağaca çıktım. Orada iki kuş yuvasına benzer bir şey vardı. Birine Cebrâil oturdu, diğerine de ben oturdum. Ağaç göğe doğru yükseldi, doğu ve batı ufkunu kapladı. O sırada istesem göğe dokunabilirdim. Allah'ın yüce kudretini gösteren şeylere bakarken, Cebrâil'in bir çul gibi yere yapıştığını gördüm. Bu hâlin Allah korkusundan kaynaklandığını fark ettim ve onun Allah'ı benden daha iyi bildiğini anladım. Derken bana semânın kapısı açıldı. Muazzam ilâhî nûru gördüm. O nûr ile arama bir perde çekildi. Perdenin arasından inciler, yakutlar parıldıyordu. Bunun ardından Allah Teâlâ bana vahyetmeyi dilediği şeyleri vahyetti.[1]

Ezânı Öğreten Melekler

Hadis âlimi Ebû Bekir el-Bezzâr'ın[2] (v. 292/905) *Müsned*'inde Ali bin Ebî Tâlib radıyallahu anhdan rivâyet ettiğine göre,[3] Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem'ine ezânı öğretmek istediği zaman, Cebrâil, Burak denen bir hayvanı getirdi. Peygamber aleyhisselâm ona bineceği sırada Burak huysuzlandı.

O zaman Cebrâil aleyhisselâm Burak'a:

"Sâkin ol! Vallahi bugüne kadar senin sırtına, Allah Teâlâ'nın ondan daha değerli kabul ettiği bir kimse binmedi." dedi.

Peygamber aleyhisselâm Burak'a bindi, Allah'ın önündeki perdeye[4] vardı. İşte o sırada perdeden bir melek çıkıverdi. Resûlullah aleyhisselâm Cebrâil'e:

"Bu kim?" diye sordu. O da:

"Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, yaratılmışlar içinde bu perdeye en yakın mesafede bulunan benim. Yaratıldığım günden bu âna kadar bu meleği hiç görmedim." dedi.

Melek:

1. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* (İvezullah), VI, 211, nr. 6214; Heysemî, *Mecma'u'l-bahreyn* (Abdülkuddûs), I, 99, nr. 59.
2. Tohum satıcısı anlamına gelen Bezzâr lakabıyla meşhur bu âlimin adı Ebû Bekir Ahmed ibni Amr el-Basrî'dir.Kendisi *el-Müsned, el-Müsnedü'l-kebîr* ve *el-Bahrü'z-zehhâr* şeklinde üç ayrı isimle anılan ünlü hadis kitabını kaleme alan sika bir muhaddistir.
3. Bezzâr, *Müsned* (Mahfûzurrahmân), II, 146.
4. "Allah'ın önündeki perde" ifâdesinin, "Allah'ın Arş'ının önündeki perde" anlamında olduğu aşağıda açıklanacaktır.

"Allâhü ekber, Allâhü ekber!" dedi. Perdenin gerisinden o meleğe:

"Kulum doğru söyledi. En büyük Benim, en büyük Benim!" diye cevap verildi.

Melek:

"Eşhedü ellâ ilâhe illallah." dedi. Perdenin gerisinden o meleğe:

"Kulum doğru söyledi. Ben, kendisinden başka ilâh bulunmayan Allahım!" diye cevap verildi.

Hadisin râvisi, ezânın geri kalan kısmını da bu şekilde zikretti; yalnız "hayye alessalâh" ve "hayye alelfelâh" cümlelerine perde gerisinden cevap verildiğini söylemedi.

Hadisin râvisi sözüne şöyle devam etti:

"Sonra melek, Muhammed'in elinden tutup mihraba geçirdi. Peygamber aleyhisselâm, aralarında Hz. Âdem ve Nûh'un da bulunduğu semâ halkına namaz kıldırdı.

Bu hadisin râvisi olan ve Muhammed el-Bâkır diye tanınan Ebû Câ'fer Muhammed ibni Ali bin Hüseyin şöyle dedi: "Allah Teâlâ, Muhammed aleyhisselâmın yer ve gök halkına olan şerefini böylece kemâle erdirip tamamlamıştır."[1]

> Bu hadiste anlatılan Mi'râc'ın, hicretten önce Mekke'de meydana gelen Mi'râc'dan başka bir şey olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu hadiste ezânın teşri kılınmasından söz edilmektedir. Ezân ise Medine'de teşri kılınmıştır.

Kâdî İyâz şöyle demiştir:

"Bu hadiste geçen üstünü örtmek, engellemek anlamındaki "hicâb", yaratılmışlar için söz konusudur. Allah Teâlâ hakkında, örtüp engellemeden söz edilemez; O, böyle şeylerden yücedir. Yaratılanlar ise örtülen, engellenen varlıklardır. Eni, boyu, derinliği olan varlıkların örtünmesinden söz edilebilir. Yaratılan varlıkların, Kendi zâtını gözleriyle görmesini, anlayıp kavramasını ise dilediği sûret ve şekle bağlamış, onu da dilediği zamana kadar engellemiştir. "Heyhât! Onlar o gün Rablerini görmekten mahrumdurlar."[2] âyeti de bunu göstermektedir."

1. Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, I, 328-329.
2. Mutaffifîn 83/15.

Bu âyet, mü'minlerin kıyâmet gününde Rablerini göreceklerini ifâde etmektedir.

Perde Nasıl Anlaşılmalı?

Okuduğumuz bu hadiste geçen "İşte o sırada perdeden bir melek çıkıverdi." cümlesini tefsir ederken, "perde" ifâdesi hakkında şöyle demek gerekir:

Bu perde; Cenâb-ı Hakk'ın perdenin ötesinde kalan saltanatını, azametini, sonsuz kudretini ve uçsuz bucaksız mülkünü meleklerin görmesini engelleyen bir perdedir.

Cebrâil aleyhisselâmın, perdenin arkasından çıkan melek hakkında: "Yaratıldığım günden bu âna kadar bu meleği hiç görmedim." demesi, sözü edilen perdenin, onun ötesinde kalan ilâhî saltanatı meleklerin görmesini engellediğini göstermektedir. Yoksa bu perde, Allah Teâlâ'nın görülmesini engelleyen bir şey değildir.

Sidretülmüntehâ'nın anlamını açıklarken, tâbiîn âlimi Kâ'bü'l-Ahbâr'ın[1] (v. 32/652) söylediği şu söz de bunu göstermektedir:

"Sidretülmüntehâ, meleklerin bilgisinin son bulduğu yerdir; melekler Allah'ın emirlerini orada alırlar; bilgileri onun ötesine geçmez."[2]

Yine aynı hadisteki "Peygamber aleyhisselâm Burak'a bindi, Allah'ın önündeki perdeye vardı." cümlesinde geçen "Allah'ın önü" ifâdesi, Allah'ın Arş'ının önündeki perde veya Allah'ın muazzam âyetlerinin önündeki perde, yahut ma'rifetullahı gerçekleştiren başlangıcın önündeki perde demek olabilir. Şu âyette görüldüğü gibi, burada da muzâfın hazf edildiği anlaşılmaktadır: "İstersen içinde bulunduğumuz şehre sor." âyeti,[3] "İstersen içinde bulunduğumuz şehir halkına sor." anlamındadır. Her şeyin en doğrusunu Allah bilir.

"Ves'eli'l-karyete" âyetini "ves'el ehle'l-karyeti"[4] şeklinde bir muzâf takdir ederek anlamak gerektiği gibi, bu hadisteki "yeli'r-Rahmâne" ifâdesini de "yelî Arşe'r-

1. Kâ'bü'l-Ahbâr hakkında bilgi için bk. I, 76.
2. İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* (Hût), VII, 47.
3. Yûsuf 12/82.
4. Yûsuf 12/82.

Rahmâni", "yelî emre'r-Rahmâni" gibi bir muzaf takdiriyle anlamak uygun olabilir.

Aynı hadiste bir de "Perdenin gerisinden o meleğe: 'Kulum doğru söyledi. En büyük Benim, en büyük Benim!' diye cevap verildi." ifâdesi geçmektedir. İlk bakışta bu cümleden, Peygamber Efendimiz'in orada, vâsıtasız bir şekilde Allah Teâlâ'nın sözünü duyduğu anlaşılmaktadır. Fakat "Allah'ın bir beşerle konuşması ancak vahiyle veya perde arkasından olur."[1] âyetinde ifâde buyurulduğu gibi, Peygamber Efendimiz, Cenâb-ı Hakk'ı görmesine engel olan bir "perdenin gerisinden" duymuştur.

Şâyet "Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem Mi'râc'da Rabbini gördü." hadisi sahîh ise, bu görme olayı, ezânın öğretildiği mevkiden başka bir yerde olmuştur. Bu olaydan sonra veya önce Peygamber Efendimiz'in gözünden perde kaldırılmış, o da Rabbini görmüştür.

Doğrusunu Allah daha iyi bilir.[2]

3. İsrânın Mâhiyeti, Mi'râc'ın Ruhla mı, Bedenle mi Olduğu

Sahâbe ve tâbiîn ile diğer İslâm âlimleri, İsrâ olayının sadece rûh ile mi, yoksa hem ruh hem beden ile mi meydana geldiği konusunda ihtilâf etmiş ve bu hususta **üç farklı görüş** ortaya koymuşlardır.

Mi'râc Uykuda mı Oldu?

Birinci Görüş: Bazıları; peygamberlerin rüyâsının bir gerçek ve bir vahiy olduğunu kabul etmekle beraber, Mi'râc'ın sadece rûh ile yani uykuda meydana geldiğini söylemiştir. Sahâbeden Muâviye bin Ebî Süfyân[3] bu görüştedir.

---

1. Şûrâ 42/51.
2. Bu konu, "Resûl-i Ekrem'in Rabbini Görmesi" bahsinde ele alınacaktır (bk. I, 406).
3. Muâviye bin Ebî Süfyân, Mekke Fethi'nde Müslüman oldu. Resûl-i Ekrem'e vahiy kâtipliği yaptı. Onun vahiy kâtibi olmadığı, sadece hükümdarlara gönderilen mektupları yazdığı da söylenmektedir. Muâviye, Hz. Ömer zamanında Suriye vâlisi, 40 (660) yılında vefât edene kadar da Suriye'nin hâkimi oldu. Peygamber Efendimiz'in izârı, ridâsı, gömleği, bir miktar saçı ve tırnağını elde etmiş; öldüğü zaman kefen olarak bu gömleğe sarılmasını, kabirde alnının geleceği yere Resûlullah'ın saçı ile tırnaklarının konmasını vasiyet etmişti (Ali el-Kari, *Şerhu'ş-Şifâ*, II, 402-403).

Hasan-ı Basrî'nin de bu görüşte olduğuna dâir bir rivâyet varsa da, siyer ve megâzi âlimi Muhammed ibni İshâk'ın[1] (v. 151/768) belirttiğine göre, Hasan-ı Basrî bunun tam aksini söylemiştir.

Mi'râc'ın rüyâda olduğunu söyleyenler şu âyet-i kerîmeye dayanmaktadır:

﴿وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ﴾ "Mi'râc'ta sana gösterdiğimiz o görüntüleri insanları sadece sınamak için ortaya koyduk."[2]

> Mi'râc hadisesinin mü'minlerin imanını, kâfirlerin de inkârını artırması, Müslüman olduğunu ileri sürenlerden bazılarının dinden dönmesi bu olayın tam bir fitne (deneme vesilesi) olduğunu göstermektedir. Bazı âlimler Mi'râc'ın iki defa meydana geldiğini, birincisinin, Resûlullah Efendimiz'i bedeniyle yaptığı asıl Mi'râc'a hazırlamak için rüyâda olduğunu söylemişlerdir.

Mi'râc'ın rüyâda olduğunu söyleyenlerin bir diğer delili, Hz. Âişe radıyallahu anhânın: "Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin bedeninin yatağından ayrıldığını hissetmedim." dediğine dâir rivâyetidir.[3]

Onların bir başka delili de, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin Mi'râc'ı anlatmaya "Ben uykudayken." diye başlamasıdır.

Bir diğer delilleri de, Enes ibni Mâlik'in Mi'râc'ı anlatırken "Resûlullah Mescid-i Haram'da uyurken" diye söze başlaması, Efendimiz'in de sözünü: "Uyandım, bir de baktım ki Mescid-i Haram'dayım." diye bitirmesidir.[4]

> Bu rivâyette, Resûlullah "daha peygamber olmadan önce" kendisine üç meleğin üç ayrı günde geldiği, Cebrâil aleyhisselâmın onun kalbini yarıp temizlediği, sonra da Mi'râc'a çıkardığı anlatılmaktadır.

---

1. İbni İshâk, hadis ilmini önce babasından, amcalarından ve Medineli âlimlerden öğrendi. *Kütüb-i Sitte* âlimleri ve daha başkaları da ondan hadis rivâyet etti. Siyer ve Megâzî ilimlerinde derinleşerek ünlü *es-Sîre* adlı eserini kaleme aldı.
2. İsrâ 17/60.
3. İbni İshâk, *es-Sîre*, s. 274, nr. 462. Kâdî İyâz, bir sonraki bahiste Mi'râc'ın uykuda olduğunu ileri sürenlerin delillerini ve bu rivâyeti tenkit edecektir.
4. Buhârî, Tevhîd 37, nr. 7517; Müslim, Îmân 262, nr. 162.

Mi'râc Uyanıkken mi Oldu?

İkinci Görüş: Ashâb ve tâbiînin büyük çoğunluğu, Mi'râc'ın uyanıkken ve bedenle meydana geldiğini kabul etmiştir. Doğru olan da budur. Bu görüşü ashâb-ı kirâmdan Abdullah ibni Abbâs, Câbir ibni Abdillah, Enes ibni Mâlik, Huzeyfe İbnü'l-Yemân, Hz. Ömer, Ebû Hüreyre, Mâlik ibni Sa'sa'a, Ebû Habbe el-Bedrî, Abdullah ibni Mes'ûd benimsemiştir.

Tâbiîn âlimlerinden de Dahhâk ibni Müzâhim, Saîd ibni Cübeyr, Katâde bin Diâme es-Sedûsî, Saîd ibni Müseyyeb, İbni Şihâb ez-Zührî, Abdurrahmân ibni Zeyd ibni Eslem, Hasan-ı Basrî, İbrâhim en-Nehaî, Mesrûk ibni Ecdâ', Mücâhid ibni Cebr, İkrime el-Berberî ve İbni Cüreyc bu görüştedir. Bu, aynı zamanda Hz. Âişe'nin görüşünün de delilidir.

> Bir sonraki bahiste görüleceği üzere Kādî İyâz, Hz. Âişe'nin görüşünü şöyle ifâde etmiştir: "Hz. Âişe'nin, Resûlullah'ın bedeninin yatağından ayrılmadığını söylemesine gelince; o bizzat yaşadığı bir olaydan söz etmemiştir. Çünkü Hz. Âişe, Mi'râc olayı meydana geldiğinde henüz Resûl-i Ekrem ile evlenmemişti; üstelik o sıralarda, henüz duyduğunu aklında tutacak yaşta da değildi. Mi'râc olayının meydana geldiği zaman konusundaki farklı görüşleri dikkate alırsak, belki de o sırada henüz doğmamıştı. Çünkü Mi'râc, İbni Şihâb ez-Zührî ve onun görüşüne taraftar olanlara göre, peygamberlikten bir buçuk yıl sonra (milâdî 611 yılında) Mekke'de meydana gelmiştir. Hz. Âişe ise (milâdî 614'te doğduğuna göre) hicret sırasında sekiz yaşlarındaydı."
>
> Hz. Âişe'nin, "Mi'râc olayı uykuda meydana gelmiştir" dediğini kabul eden âlimlere göre, Kādî İyâz'ın yukarıda geçen: "Bu aynı zamanda Hz. Âişe'nin görüşünün de delilidir." cümlesinde bir düşüklük olduğunu söylemişler ve bu cümlenin "Ve hüve delîlün alâ ademi sıhhati kavli Âişe: Bu âlimlerin kanaati, Hz. Âişe'nin görüşünün sahîh olmadığını gösterir." şeklinde olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Bu görüş, aynı zamanda İbni Cerîr et-Taberî, Ahmed ibni Hanbel ve Müslümanlardan büyük bir grup ile daha sonra gelen fıkıh, hadis, kelâm ve tefsir âlimlerinden büyük bir çoğunluğun da görüşüdür.

İsrâ Uyanıkken, Mi'râc Uykuda mı Oldu?

Üçüncü Görüş: Daha başkaları da Mi'râc'ın, Kâbe'den Beytü'l-Makdis'e kadar olan kısmının bedenle ve uyanıkken meydana geldiğini; Beytü'l-Makdis'ten semâya olan kısmının ise rûh ile yapıldığını söylemiştir. Bu görüşte olanların delili şu âyettir: "Bir gece kulu Muhammed'i, Mescid-i Harâm'dan alıp Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah her türlü kusurdan ve ortaktan münezzehtir."[1] Onlara göre âyetteki "Mescid-i Aksâ'ya kadar" ifâdesi, hem Allah'ın yüce kudretine hayranlık duyulan gece yolculuğunun (İsrâ'nın) en son sınırının Mescid-i Aksâ olduğunu göstermekte, hem İsrâ olayı ile kendisine büyük şeref bağışlanan Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem övülmekte, hem de bu olay vesilesiyle onun üstün değeri dile getirilmektedir.

Bu üçüncü görüşü paylaşanlar şunu da söylemiştir: Eğer Mescid-i Aksâ'dan sonra devam eden Mi'râc hâdisesi Resûlullah'ın bedeniyle vuku bulsaydı, Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de bunu da zikrederdi; o zaman Allah'ın Elçisi daha çok övülmüş olurdu.

Mi'râc'ın uyanıkken ve bedenle meydana geldiğini söyleyenlerle, Beytü'l-Makdis'e kadar bedenle olduğunu söyleyenler Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Beytü'l-Makdis'te namaz kıldırıp kıldırmadığı konusunda ihtilâf etmişlerdir.

Enes ibni Mâlik ve başka sahâbîlerin rivâyet ettiği hadislerde Peygamber aleyhisselâmın Mescid-i Aksâ'da namaz kıldırdığı belirtilmiştir.

Huzeyfe İbnü'l-Yemân[2] (ö. 36/656) ise böyle bir şey olmadığını belirterek şöyle demiştir:

"Allah'a yemin ederim ki, Resûl-i Ekrem ile Cebrâil, yeryüzüne dönünceye kadar Burak'ın sırtından hiç inmemişlerdir."[3]

---

1. İsrâ 17/1.
2. Huzeyfe ibnü'l-Yemân hakkında bilgi için bk. I, 83.
3. Tirmizî, Tefsîr 17/17, nr. 3147; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, V, 387.

Mi'râc, Ruh ve Bedenle Oldu

Bu görüşlerden doğru ve sahîh olanı, en doğrusunu yine de Allah bilir, Mi'râc'ın baştan sona kadar, Resûlullah uyanıkken, onun bedeni ve rûhu ile yapıldığıdır. Âyet-i kerîme, sahîh hadisler ve bunların birbiriyle mukayesesi de bunu gösterir. Delilleri birbiriyle bağdaştırma imkânı bulundukça, metinden anlaşılan mâna bırakılıp mecâza ve te'vile gidilmez. Mi'râc'ın, Peygamber Efendimiz'in bedeni ve rûhu ile uyanıkken olması, aklen ve dinen muhal değildir. Şâyet Mi'râc uyanıkken değil de uykuda olsaydı, Cenâb-ı Hak: "Bir gece kulunu Mescid-i Harâm'dan alıp Mescid-i Aksâ'ya götürdü" demek yerine, "Bir gece kulunun rûhunu götürdü" derdi. Ama öyle dememiş, "kulunu götürdü" demiştir.

"Göz ne şaştı, ne de haddinden aştı."[1] âyet-i kerîmesi de Mi'râc'ın rûh ile değil, beden ile olduğunu gösterir.

Eğer Mi'râc uykuda meydana gelseydi, bu, Resûlullah'ın peygamberliğine bir delil ve mûcize olmazdı. Üstelik kâfirler de uykuda meydana gelen böyle bir olayı yadırgamaz, Resûlullah Efendimiz'i yalanlamazlardı; îmân henüz gönüllerine yerleşmeyen yeni Müslümanlar da Mi'râc'ı duyunca dinden dönmez, kendilerini azaba sürükleyecek büyük bir günahı işlemezlerdi. Çünkü bu tür rüyâlar hiçbir zaman yadırganmaz.

Mekkeliler Mi'râc olayını duydukları zaman, Resûlullah Efendimiz'in bedeniyle ve uyanıkken meydana gelen bir olaydan bahsettiğini anladılar. Enes ibni Mâlik'in rivâyet ettiği hadiste geçtiği üzere, Peygamber aleyhisselâmın Beytü'l-Makdis'te, diğer rivâyetlerde ise semâda peygamberlere namaz kıldırması, Cebrâil aleyhisselâmın ona Burak'ı alıp getirmesi, göklere yükselip semâ kapılarının açtırılması istendiği zaman, meleklerin Cebrâil'e "Yanındaki kim?" diye sorması, onun "Muhammed" diye cevap vermesi, Peygamber Efendimiz'in diğer peygamberlerle karşılaşıp konuşması, peygamberlerin ona hoş geldin demesi, beş vakit namazın farz kılınması meselesinde Hz. Mûsâ ile konuşması, işte bütün bunlar Mi'râc'ın uyanıkken ve bedenle meydana geldiğini göstermesi sebebiyle bu olayı duyanlar büyük bir imtihân geçirmişlerdir.

Mi'râc'ın anlatıldığı bir hadiste Resûl-i Ekrem Efendimiz'in: "Cebrâil elimi tuttu ve beni semâya çıkardı." diye söze başlayıp "Cebrâil beni öyle

1. Necm 53/17.

yüksek bir yere çıkardı ki, orada kazâ ve kaderi yazan kalemin cızırtılarını duymaya başladım."[1] buyurması, onun Sidretülmüntehâ'ya varıp Cennet'e girmesi ve haber verdiği şeyleri orada görmesi de Mi'râc'ın hem ruh hem de bedenle olduğunu gösterir.

Abdullah ibni Abbâs şöyle demiştir:

"Mi'râc, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin rüyâda gördüğü bir şey değil, mübârek gözleriyle gördüğü bir olaydır."[2]

Mi'râc'ın Uyanıkken Olduğunun Diğer Delilleri

Tâbiîn âlimlerinden Hasan-ı Basrî'nin rivâyet ettiği Mi'râc hadisinde Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Ben Hicr'de[3] uyuyordum. Cebrâil yanıma gelip topuğuyla bana dokundu. Doğrulup oturdum, fakat bir şey görmedim, tekrar uykuya daldım." Peygamber aleyhisselâm bunun üç defa olduğunu belirttikten sonra sözüne şöyle devam etti: "Üçüncüsünde Cebrâil kolumdan tuttu ve beni Mescid-i Harâm'ın kapısına götürdü. Bir de baktım ki, orada bir hayvan duruyor." Daha sonra Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Burak ile olan yolculuklarını anlattı.[4]

Peygamber Efendimiz'in amcasının kızı Ümmü Hânî[5] de Mi'râc olayını şöyle anlatmıştır:

"Mi'râc gecesi Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem benim evimdeydi. O gece yatsı namazını kılıp bizde uyudu. Sabah namazından biraz önce bizi uyandırdı. O da, biz de namazlarımızı kıldıktan sonra[6] şöyle buyurdu:

1. Buhârî, Salât 1, nr. 349, Hacc 76, nr. 1636, Enbiyâ 5, nr. 3342; Müslim, Îmân 263, nr. 163.
2. Buhârî, Menâkıbü'l-Ensâr 42, nr. 3888, Kader 10, nr. 6613.
3. Hicr, Kâbe ile Hatîm denilen ve Kâbe'nin kuzeyinde bulunan yarım dâire şeklindeki duvar arasında kalan ve altın oluğun altına rastlayan yerdir.
4. İbni Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye* (Sekkâ), II, 38.
5. Ümmü Hânî, Peygamber Efendimiz'in amcası Ebû Tâlib'in kızı, Hz. Ali'nin kızkardeşiydi. Mekke Fethi'nde Müslüman oldu. O zaman kocası Hübeyre İslâmiyet'i kabul etmeyip kaçtı ve Necran'da kâfir olarak öldü. Peygamber aleyhisselâm, Ümmü Hânî ile evlenmek istedi, fakat Ümmü Hânî çok sayıda çocuğu olduğunu, bu yüzden Resûl-i Ekrem'in rahat edemeyeceğini söyleyerek bu teklifi kabul etmedi.
6. Mekke Fethi'nden sonra Müslüman olduğu bilinen Ümmü Hânî'nin, hicretten önce meydana gelen Mi'râc sırasında namaz kıldığından söz etmesi, onun daha önce Müslüman olduğunu açıkça göstermektedir. Ümmü Hânî'nin Müslümanlığını gizlemesi-

'Ümmü Hânî! Bildiğin gibi yatsı namazını sizinle beraber Mekke'de kıldım. Sonra Beytü'l-Makdis'e gittim ve orada namaz kıldım. Ardından da gördüğün gibi sabah namazını sizinle beraber kıldım."[1]

Bu rivâyet de İsrâ'nın rûh ile değil bedenle olduğunu göstermektedir.

Ashâb-ı kirâmdan Şeddâd ibni Evs'in[2] (v. 58/678) Hz. Ebû Bekir'den rivâyet ettiğine göre, Ebû Bekir Mi'râc gecesi Resûl-i Ekrem'e: "Yâ Resûlallah! Dün gece seni aradım, fakat her zamanki yerinde bulamadım" deyince, Allah'ın Elçisi ona, Cebrâil aleyhisselâmın kendisini Mescid-i Aksâ'ya götürdüğünü söylemiştir.[3]

Hz. Ömer radıyallahu anhın rivâyetine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Mi'râc'a çıktığım gece Mescid-i Aksâ'nın ön tarafında namaz kıldım. Sonra oradaki kayanın altında bulunan mescide girdim. Bir de baktım ki, elinde üç bardak bulunan bir melek orada duruyor.

> Meleğin elindeki bardaklar süt, şarap ve bal bardaklarıydı. Benzeri bir rivâyet, Mi'râc olayının anlatıldığı ilk bahiste şöyle geçmişti: "Mescid-i Aksâ'ya girip iki rek'at namaz kıldıktan sonra dışarı çıktım. O sırada Cebrâil bana, birinde şarap, diğerinde süt bulunan iki bardak getirdi. Ben içinde süt olan bardağı aldım. Bunun üzerine Cebrâil bana: 'Fıtrata uygun olanı seçtin.' dedi."

Bu açıklamalar, Mi'râc'ın rüyâ hâlinde değil uyanıkken meydana geldiğini açıkça göstermekte olup aklen ve şer'an muhal değildir. Bu sebeple de te'vile gidilmeden zâhirine göre yorumlanır.

Ebû Zer el-Gıfârî[4] radıyallahu anhın rivâyetine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem: "Ben Mekke'de iken evimin tavanı yarılıverdi. Cebrâil aleyhisselâm indi. Göğsümü yardı ve içini Zemzem suyu ile yı-

---

nin sebebi, kocası Hübeyre'nin ileri gelen İslâm düşmanlarından biri olması ve eşinin İslâmiyet'i kabul etmesine şiddetle karşı çıkmasıydı.

1. İbni Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye* (Sekkâ), I, 43; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, I, 215.
2. Şeddâd ibni Evs hakkında bilgi için bk. I, 361.
3. Bezzâr, *Müsned* (Mahfûzurrahmân), VIII, 410; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), VII, 283, nr. 7142; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, I, 73.
4. Ebû Zer el-Gıfârî hakkında bilgi için bk. I, 311.

kadı." diye Mi'râc kıssasını anlatmaya başlamış, daha sonra da "Cebrâil elimden tutup beni semâya çıkardı." diye sözüne devam etmiştir.[1]

Enes ibni Mâlik'in rivâyetinde de Peygamber Efendimiz: «أُتِيتُ فَانْطَلَقُوا بِي إِلَى زَمْزَمَ، فَشُرِحَ عَنْ صَدْرِي» "Beni alıp Zemzem suyuna getirdiler; göğsümü yardılar." diye bu olayı anlatmıştır.[2]

Beytü'l-Makdis Gözlerinin Önünde

Ebû Hüreyre radıyallahu anhın rivâyetine göre de Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Mi'râc dönüşü kendimi Kâbe'de Hicr mevkiinde buldum. Mekkeliler bana İsrâ seyahatinde gördüklerimi soruyorlardı; hâfızamda iyice tutamadığım şeyleri anlatmamı istiyorlardı. Hayatımda hiç olmadığı kadar büyük bir tedirginlik ve üzüntü yaşadım. Derken Allah Teâlâ aradaki engelleri kaldırıp Beytü'l-Makdis'i gözümün önüne getirdi; ben de ona bakarak Kureyşlilerin sorduğu sorulara cevap verdim."[3]

Mi'râc dönüşünde, Resûlullah'ın gözünün önüne Beytü'l-Makdis'in getirildiğine ve ona bakarak Mekkelilerin sorularına cevap verdiğine dâir Câbir ibni Abdillah radıyallahu anhümâdan da böyle bir hadis rivâyet edilmiştir.[4]

Hz. Ömer radıyallahu anhın, Resûl-i Ekrem'den Mi'râc'a dâir rivâyet ettiği hadiste Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: «ثُمَّ رَجَعْتُ إِلَى خَدِيجَةَ، وَمَا تَحَوَّلَتْ عَنْ جَانِبِهَا» "Mi'râc'tan döndükten sonra Hatice'nin yanına gittim; o, yanından ayrıldığım vaziyette uyuyordu, daha bir yanından diğer yanına dönmemişti."[5]

---

1. Buhârî, Salât 1, nr. 349, Hacc 76, nr. 1636, Enbiyâ 5, nr. 3342; Müslim, Îmân 263, nr. 163
2. Müslim, Îmân 260, nr. 162.
3. Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 41, nr. 3886; Tefsîr 17/3, nr. 4710; Müslim, Îmân 278, nr. 172.
4. Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 41, nr. 3886; Tefsîr 17/3, nr. 4710; Müslim, Îmân 278, nr. 172.
5. Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl* (Sekkâ), XII, 412, nr. 35447.

4. Mi'râc Uykuda Oldu Diyenlerin Tenkidi

Mi'râc'ın uyku hâlinde olduğunu ileri sürenler şu âyete dayanırlar: "Mi'râc'da sana gösterdiğimiz o görüntüleri (rüyâyı) insanları sadece sınamak için ortaya koyduk."[1] Ve Allah Teâlâ'nın bu olaydan "rüyâ" diye sözettiğini belirtirler.

> Mi'râc'ın rüyâda olduğunu iddia edenler, bu sözle şunu anlatmak isterler: "Görme" işi uykuda olmuşsa, bunun mastarı "rüyâ"dır; uyanıkken olmuşsa, bunun mastarı da "rü'yet"tir. Âyette rüyâ dendiğine göre, Mi'râc rüyâda olmuştur. Bunun hep böyle olmadığını Süheylî *er-Ravzu'l-ünüf*'te (III, 415-416) ispat etmiştir.[2]

"Esrâ" ve "Fitne" Kelimeleri Ne İfâde Eder?

Biz de şöyle diyoruz: Âyet-i kerîmedeki "Bir gece kulunu götüren Allah" ifâdesi[3] bu iddiayı reddeder; çünkü uykuda yapılan bir yolculuk için "esrâ: götürdü" kelimesi kullanılmaz.

Bir de, onların delil olarak kullandıkları âyet-i kerîmedeki "insanları sadece sınamak için"[4] ifâdesi, Mi'râc'ın uyanıkken gözle görülen bir olay, bedenle yapılan bir seyahat olduğunu gösterir. Ayrıca rüyâda görülen bir şey "deneme vesilesi" yapılamaz; rüyâda olup bitenleri de kimse yalanlamaz. Çünkü herkes rüyâsında, belli bir zaman diliminde uzak diyarlara seyahat ettiğini görür.

Bununla beraber müfessirler "Mi'râc'da sana gösterdiğimiz o görüntüleri (rüyâyı) insanları sadece sınamak için ortaya koyduk."[5] âyetinin tefsirinde farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bir kısmı bu âyetin Hudeybiye Antlaşması'nın Müslümanların aleyhinde gibi görünen bazı maddeler ihtivâ etmesi ve o yıl Mekke'ye girememenin sahâbîleri üzmesi dolayısıyla indiğini ifâde etmiş,[6] bir kısmı da Peygamber aleyhisselâmın Bedir Gazvesi öncesi gördüğü rüyâ üzerine indiğini söylemiştir.

---

1. İsrâ 17/60.
2. Ayrıca bk. Hafâcî, *Nesîmü'r-riyâz [Atâ]*, II, 112.
3. İsrâ 17/1.
4. İsrâ 17/60.
5. İsrâ 17/60.
6. Resûl-i Ekrem Efendimiz hicretin 6. yılında (m. 628), rüyâsında Kâbe'yi tavaf ettiğini görmüştü. O yıl umre yapmak için 1400 sahâbîsi ile Medine'den yola çıkmış, fakat

> "Hani Allah sana rüyânda o düşmanları az gösteriyordu. Eğer onları sana çok gösterseydi, korkup dağılır ve savaşıp savaşmama konusunda birbirinizle anlaşmazlığa düşerdiniz. Ama Allah sizi bundan korudu. Şüphesiz O, kalplerde olan her şeyi bilir."[1]

"Ben Uykudayken" İfâdesinin Birinci Anlamı

Mi'râc'ın rüyâda olduğunu söyleyenlerin ileri sürdüğü delillerden biri de, Resûl-i Ekrem'in muhtelif hadislerde bu olaydan bahsederken uykudan söz ederek "ben uykudayken" demesi, "uyku ile uyanıklık arasında olduğunu" söylemesi[2] ve "sonra uyandım"[3] ifâdesini kullanmasıdır.

Bunların hiçbiri Mi'râc'ın rüyâda meydana geldiğini göstermez. Ama yanına Cebrâil aleyhisselâmın ilk geldiğinde veya Burak'a ilk bindiğinde ve İsrâ'nın başlangıcında Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin uykuda olması mümkündür. Fakat hiçbir hadiste, Mi'râc olayının başından sonuna kadar Resûlullah'ın uyuduğuna dâir bir işaret bulunmamaktadır.

Mi'râc'ın uykuda olduğu iddiası, Peygamber Efendimiz'in "Uyandım, bir de baktım ki Mescid-i Haram'dayım."[4] demesinden çıkarılmaktadır. İnsan çoğu zaman sabahleyin uyandığı için, bu ifâdedeki "uyandım (isteykaztü)" sözü, "Sabahleyin baktım ki, Mescid-i Haram'dayım." anlamında kullanılmış olabilir. Veya Mi'râc'dan evine döndükten sonra tekrar uyuyup uyandığını ifâde etmiş olabilir. Çünkü Mi'râc bütün gece devam etmemiş, gecenin bir bölümünde olmuştur.

Mekkeliler onları şehre sokmadığı için Hudeybiye mevkiinde konaklamış ve orada Mekkelilerle bir sulh antlaşması yapmışlardı. Hudeybiye Antlaşması'nın İslâmiyet'in lehine olan bazı maddelerini Müslümanların aleyhinde zanneden Hz. Ömer gibi bazı sahâbîler buna çok üzülmüş, Hz. Ömer bu maddeleri kabul etmemesi için Resûl-i Ekrem'e defalarca başvurmuştu.

1. Enfâl 8/43.
2. "Ben Kâbe'nin yanında, uyku ile uyanıklık arasındayken..." (Buhârî, Bed'ü'l-halk 6, nr. 3207; Müslim, İmân 264, nr. 164).
3. "Uyandım, bir de baktım ki Mescid-i Haram'dayım." (Buhârî, Tevhîd 37, nr. 7517; Müslim, İmân 262, nr. 162). Bu rivâyette, Resûlullah "daha peygamber olmadan önce" kendisine üç meleğin üç ayrı günde geldiği, Cebrâil aleyhisselâmın kalbini yarıp temizlediği, sonra da onu Mi'râc'a çıkardığı anlatılmaktadır.
4. Buhârî, Tevhîd 37, nr. 7517; Müslim, İmân 262, nr. 162.

"Ben Uykudayken" İfâdesinin İkinci Anlamı

"Uyandım, bir de baktım ki Mescid-i Haram'dayım" sözünü şöyle anlamak uygun olabilir: Göklerin ve yerin mülk ve saltanatına dâir gördüğü hârikulâde olaylar kendisini sarıp kuşattığı, Cenâb-ı Hakk'a yakın olan melekleri müşâhede etmenin ve Rabbinin en büyük âyetlerinden bir kısmını görmenin mânevî zevki onun gönül dünyasına hâkim olduğu için, ancak Mescid-i Haram'a döndükten sonra kendine gelebilmiştir.

"Ben Uykudayken" İfâdesinin Üçüncü Anlamı

Bu konudaki çeşitli rivâyetlerin arasını bulmanın ve Mi'râc sadece rûh ile olmuştur diyenleri reddetmenin **üçüncü** bir izahı şudur:

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in: "Ben Mescid-i Haram'da uyuyordum." ve "Uyandım, bir de baktım ki Mescid-i Haram'dayım." hadislerinde ifâde buyurulan uyuma ve uyanma mecâzî bir anlatım değil, gerçek mânada uyuma ve uyanma olsa bile, bu, kalbi uyanıkken bedeniyle yaptığı bir gece yolculuğu olup uyanıkken yapılmış bir yolculuktan farksızdır; çünkü peygamberlerin rüyâsı haktır; onların gözleri uyusa bile kalpleri uyanıktır.

Sûfiyye şeyhlerinden biri, buna benzer bir görüşe sahip olmuş ve: "Maddî şeylerin onu meşgul etmemesi için Mi'râc sırasında Resûlullah'ın gözleri kapalıydı" demiştir. Fakat peygamberlere namaz kıldırırken Resûl-i Ekrem'in gözlerinin kapalı olması doğru değildir. Anlaşılan Mi'râc sırasında Peygamber aleyhisselâm çeşitli hâller ve tecelliler yaşamıştır.

"Ben Uykudayken" İfâdesinin Dördüncü Anlamı

Mi'râc'ın uyanıkken olduğunu gösteren **dördüncü** bir izah tarzı şöyledir: Hadisteki "uyuyordum" ifâdesi, yatağıma uzanmıştım anlamında kullanılmış olabilir. Nitekim hadis hâfızı Abd ibni Humeyd'in[1] (v. 249/863) hadis hâfızı Hemmâm ibni Yahyâ el-Avzî'den[2] (v. 163/780) olan rivâyetinin

1. Abd ibni Humeyd ibni Nasr el-Kissî (el-Keşşî), bir Türk şehri olan Kis'te 170 (786)'dan sonra doğdu. Adının Abdülhamîd veya Abdülhumeyd olduğu da söylenmektedir. Devrin tanınmış muhaddislerinden hadis öğrendi; İmâm Müslim ve Tirmizî gibi ünlü muhaddislere hocalık yaptı. Onun en ünlü eseri *el-Müsnedü'l-kebîr*'dir.
2. Hemmâm ibni Yahyâ el-Avzî el-Muhallimî, rivâyetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan güvenilir bir hadis hâfızıdır. Kendisi Hasan-ı Basrî gibi tâbiîn âlimlerinden hadis öğrenmiş, Süfyân es-Sevrî, Abdullah ibni Mübârek gibi ünlü muhaddisler de ondan hadis rivâyet etmiştir.

bir kısmında, "ben uyurken", bir kısmında "ben uzanmışken" ifâdesinin kullanılması da bunu gösterir.

Hadis hâfızı Hüdbe ibni Hâlid el-Kaysî'nin[1] (v. 235/849) yine Hemmâm ibni Yahyâ el-Avzî'den olan rivâyeti de böyledir. Bu rivâyetin bir kısmında: "ben Hatîm'de uyurken", bir kısmında ise: "ben Hicr'de[2] uzanmışken" ifâdesi geçmektedir.

Bir diğer rivâyetteki: "Uyku ile uyanıklık arasındaydım"[3] demesi de onun uyumayıp, uzanmış durumda olduğunu gösterir; çünkü uyuyan kimse genellikle uzanmış durumda olur.

Uykudan Söz Eden Hadis Hakkında

Bazı âlimler, Peygamber Efendimiz'in uyku hâli, göğsünün yarılması, Cenâb-ı Hakk'a yaklaşması gibi sağlam hadislerde bulunmayan birtakım fazlalıkların, Medineli tâbiîn âlimi Şerîk ibni Ebî Nemir'in (v. 140/757)[4] Enes ibni Mâlik'ten rivâyet ettiği hadiste yer aldığını, bu hadisin de sika râviler tarafından rivâyet edilen hadislere muhâlif (münker) olduğunu söylemişlerdir. Çünkü Resûl-i Ekrem'in göğsünün yarılmasından bahseden sahîh hadisler, bu ameliyatın Peygamber aleyhisselâmın küçüklüğünde ve peygamberlikten önce meydana geldiğini ifâde etmektedir.[5] Zâten, Şerîk'in Enes'ten rivâyet ettiği bu hadiste de, "peygamberlikten önce" ifâdesi bulunmaktadır. Mi'râc'ın peygamberlikten sonra olduğu konusunda âlimlerin ittifakı vardır.

Bütün bunlar, Şerîk tarafından Enes ibni Mâlik'ten rivâyet edilen ve içinde birtakım fazlalıklar bulunan hadisin zayıf olduğunu göstermektedir. Esâsen Enes de, birçok tarikten gelen rivâyetlerinde, Mi'râc hadislerini bizzat Resûl-i Ekrem'den duymadığını söylemiş, hattâ bir defasında Mâlik

1. Hüdbe ibni Hâlid el-Kaysî, rivâyetleri *Sahîh-i Buhârî* ve *Sahîh-i Müslim* başta olmak üzere birçok hadis kitabında yer almış bir hadis hâfızı ve bildiğini uygulayıp hayata geçiren bir mü'mindi.
2. Hicr, hakkında bilgi için bk. I. 398.
3. "Ben Kâbe'nin yanında, uyku ile uyanıklık arasındayken..." (Buhârî, Bed'ü'l-vahy 6; Müslim, İmân 264.).
4. Ünlü hadis münekkidi Zehebî; Şerîk ibni Ebî Nemir'in, Enes ibni Mâlik'ten rivâyet ettiği Mi'râc hadisinde, başka rivâyetlerle takviye edilemeyen kelimeler bulunduğunu söylemiştir (*Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, VI, 160).
5. Kâdî İyâz bu meseleyi "Mi'râc Gecesinde Olanlar" bahsinde ele almıştı bk. I, 370 ve devamı. Dipnotlarda da göğüs yarılma hadisesinin dört defa meydana geldiği zikredilmişti.

ibni Sa'sa'a'dan duyduğunu belirtmiş, *Sahîh-i Müslim*'deki rivâyette: "herhâlde Mâlik ibni Sa'sa'a'dan" diye şüpheli bir ifâde kullanmış, bir defasında da Ebû Zer el-Gıfârî'den rivâyet ettiğini söylemiştir.

Hz. Âişe'nin Rivâyeti Hakkında

Hz. Âişe'nin, Resûlullah'ın bedeninin yatağından ayrılmadığını söylemesine gelince; o bizzat yaşadığı bir olaydan söz etmemiştir. Çünkü Hz. Âişe, Mi'râc olayı meydana geldiğinde henüz Resûl-i Ekrem ile evlenmemişti; üstelik o sıralarda, henüz duyduğunu aklında tutacak yaşta da değildi. Mi'râc olayının meydana geldiği zaman konusundaki farklı görüşleri dikkate alırsak, belki de o sırada henüz doğmamıştı. Çünkü Mi'râc, İbni Şihâb ez-Zührî ve onun görüşüne taraftar olanlara göre, peygamberlikten bir buçuk yıl sonra Mekke'de meydana gelmiştir. Hz. Âişe ise hicret sırasında sekiz yaşlarındaydı.

Mi'râc'ın hicretten beş yıl önce meydana geldiğini söyleyenler olduğu gibi, hicretten bir yıl önce meydana geldiğini söyleyenler de bulunmaktadır. Fakat en doğrusu hicretten beş yıl önce olduğudur.

Bunun delillerini sıralamak sözü uzatır. Zâten konumuz da bu değildir. Hz. Âişe Mi'râc hâdisesinde Resûl-i Ekremin yanında bulunmadığına göre, "Resûlullah'ın bedeninin yatağından ayrıldığını hissetmedim." sözünü, bir başka sahâbîden duyduğu rivâyete dayandırdığı ortadadır. Bu durumda, Hz. Âişe'nin rivâyeti, bir başkasının rivâyetine tercih edilemez. Ümmü Hânî ve başkalarının rivâyetlerinde açıkça görüldüğü üzere, başkası da Hz. Âişe'nin söylediğinin aksini söylemektedir.

Hz. Âişe'nin: "Resûlullah'ın bedeninin yatağından ayrıldığını hissetmedim." sözü, muhaddislere göre, senedinin zayıf olması yüzünden,[1] sahîh değildir; başkalarının Mi'râc konusundaki rivâyeti, Hz. Âişe'nin rivâyetinden daha sahîhtir. "Başkalarının rivâyeti" derken, Ümmü Hânî[2] ve Hz. Hatice'nin rivâyetlerini[3] değil, daha başka sahâbîlerin rivâyetlerini

1. Çünkü İmâm Mâlik ve başka muhaddisler, bu hadisin senedindeki Muhammed ibni İshâk'ı güvenilir bulmazlar.
2. Ümmü Hânî'nin rivâyeti için bk. I, 398
3. Hz. Ömer'in rivâyet ettiği bu hadis, yukarıda geçtiği üzere şöyleydi: "Mi'râc'tan döndükten sonra Hatice'nin yanına gittim; o, yanından ayrıldığım vaziyette uyuyordu, daha bir yanından diğer yanına dönmemişti." (Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl* [Sekkā], XII, 412, nr. 35417).

kastediyoruz. Çünkü Ümmü Hânî ve Hz. Hatice'nin rivâyetleri sahîh hadis kitaplarında geçmemektedir. Hz. Âişe'nin: "Resûlullah'ın bedeninin yatağından ayrıldığını hissetmedim." rivâyetini de kastetmiyoruz; zira Mi'râc meydana geldiğinde Peygamber Efendimiz onunla evlenmemişti; onların evlenmesi Medine'de oldu.

Yukarıdan beri zikredilen bütün bu rivâyetler Hz. Âişe'den nakledilen: "Bedeninin yatağından ayrıldığını hissetmedim." şeklindeki rivâyetin zayıf olduğunu gösterir. Esâsen yine Hz. Âişe'den rivâyet edilen bir başka sahîh hadis de, bu hadisin zayıf olduğunu ortaya koyar. O hadiste Hz. Âişe, Mi'râc'ın bedenle olduğunu söylemiş, fakat Resûlullah'ın, Rabbini baş gözüyle değil, kalp gözüyle gördüğünü ifâde etmiştir. Eğer Hz. Âişe, Mi'râc'ın bedenle değil de rüyâda olduğunu kabul etseydi, Peygamber aleyhisselâmın Allah Teâlâ'yı baş gözüyle gördüğünü reddetmezdi; çünkü Cenâb-ı Hakk'ı rüyâda baş gözüyle görmekte hiçbir sakınca yoktur ve buna kimse itiraz etmez.

Şayet: "Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı."[1] âyetine bakarak, "Cenâb-ı Hakk'ın görülmesinin gözle değil kalple olduğu anlaşılıyor, bu da Mi'râc'ın uyanıkken değil, uykuda olduğunu gösterir." denirse, buna cevabımız şöyledir: Allah Teâlâ: "Göz ne şaştı, ne haddinden aştı."[2] âyetinde görme işinin gözle olduğunu belirtmektedir.

Müfessirler: "Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı."[3] âyetini açıklarken şöyle demişlerdir: Kalp, gözün görmediğini ileri sürmemekte, tam aksine ayan beyan gördüğünü dile getirmektedir.

Bunu şöyle de ifâde edenler olmuştur: Resûlullah'ın gördüğü şeyi kalbi inkâr etmemiş, bilakis gördüğünü söylemiştir.

5. Resûl-i Ekrem'in Rabbini Görmesi

Peygamber Efendimiz'in, Mi'râc'da, Azîz ve Celîl olan Rabbini görmesi konusunda sahâbe ve tâbiîn âlimleri ihtilâf etmiş, Âişe radıyallahu anhâ da böyle bir şeyin olmadığını söylemiştir.

1. Necm 53/11.
2. Necm 53/17.
3. Necm 53/11.

Hz. Âişe'ye Göre Gözüyle Görmedi

Tâbiîn âlimlerinden Mesrûk ibni Ecda'[1] (v. 63/683) şöyle demiştir: Hz. Âişe'ye:

"Ey mü'minlerin annesi! Muhammed aleyhisselâm Mi'râc'da Rabbini gördü mü?" diye sordum. Bana şu cevabı verdi:

"Söylediğin sözden dolayı tüylerim ürperdi. Sana üç şeyi kim söylerse, hatâ etmiş olur. Sana "Elbette Muhammed Rabbini görmüştür." diyen kimse, kesinlikle hatâ etmiş olur." Bu sözün ardından şu âyeti okudu: "Gözler Onu göremez; ama O gözleri görür. Yarattıklarının ihtiyacını bütün incelikleriyle bilip karşılayan ve her şeyden haberdâr olan O'dur."[2] Mesrûk, Hz. Âişe'nin sözünün tamamını söylemiştir.

> *Sahîh-i Müslim*'deki bu rivâyet[3] daha kapsamlı olup şöyledir:
>
> "Mesrûk anlatıyor: Hz. Âişe'nin yanında bir yere yaslanarak oturuyordum. Bana:
>
> 'Ebû Âişe! Şu üç şeyden birini kim söylerse, Allah'a büyük iftirâ etmiş olur.' dedi. Ben:
>
> "Onlar nedir?" diye sorduğumda şu cevabı verdi:
>
> "Muhammed Rabbini görmüştür, diyen kimse Allah'a büyük iftirâ etmiş olur." Mesrûk sözüne devamla şöyle dedi: Ben duvara yaslanıyordum; hemen doğruldum ve:
>
> "Ey Mü'minlerin annesi! dedim. Yavaş yavaş söyle, acele etme! Allah Teâlâ: "And olsun ki, Peygamber, o elçiyi apaçık ufukta gördü."[4] buyurmuyor mu? Bir başka âyette: "And olsun ki, onu başka bir inişinde de gördü."[5] buyurmuyor mu? Bunun üzerine Hz. Âişe şöyle dedi:

1. Mesrûk, Abdullah ibni Mes'ûd'un önde gelen talebelerindendi. Resûl-i Ekrem hayattayken doğdu, Müslüman oldu, ama onu göremedi. Büyük sahâbîlerden hadis rivâyet etti. Ayakları şişinceye kadar namaz kılan bu âbid ve zâhid insanı Hz. Âişe evlâdı gibi severdi.
2. En'âm 6/103. Buhârî, Bed'ü'l-halk 7, nr. 7234, Tevhîd 4, nr. 7380; Müslim, Îmân 287, 289, nr. 177.
3. Îmân 287.
4. Tekvîr 81/23.
5. Necm 53/13.

"Bu ümmetten, bu konuyu Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme ilk soran benim. O bana şöyle buyurdu: 'Âyet-i kerîmede ("onu gördü" şeklinde) sözü edilen Cebrâil'dir. Ben onu, âyetlerde zikredilen bu iki yerin dışında, asıl şekliyle görmedim. Semâdan inerken, muazzam vücûduyla onun, gökten yere varıncaya kadar her yeri kapladığını gördüm.' Ve Hz. Âişe sözüne şöyle devam etti:

"Sonra sen Allah Teâlâ'nın 'Gözler O'nu göremez; ama O gözleri görür. Yarattıklarının ihtiyacını bütün incelikleriyle bilip karşılayan ve her şeyden haberdâr olan O'dur.'[1] buyurduğunu duymadın mı? Yine Allah Teâlâ'nın 'Allah'ın bir beşerle konuşması ancak vahiyle veya perde gerisinden olur; yahut ona bir elçi gönderir de, O'nun izniyle, O'nun dilediği şeyi elçi ona vahyeder. Şüphesiz ki O, pek yücedir ve sonsuz hikmet sahibidir.'[2] buyurduğunu duymadın mı?

Hz. Âişe sözüne şöyle devam etti:

'Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin Allah'ın kitabından bir şeyi insanlara duyurmayıp gizlediğini ileri süren kimse, Allah'a büyük iftirâ etmiş olur. Hâlbuki Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Ey Peygamber! Sana Rabbinden indirileni tebliğ et. Bunu yapmazsan, elçilik görevini yerine getirmemiş olursun."[3]

Hz. Âişe daha sonra da şunu söyledi:

"Resûl-i Ekrem'in ileride olacak bir şeyi haber verdiğini ileri süren kimse de Allah'a büyük iftirâ etmiş olur. Hâlbuki Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor:

1. En'âm 6/103.
2. Şûrâ 42/51.
3. Mâide 5/67.

> "De ki: Allah'tan başka, ne göklerde ne de yerde hiç kimse gaybı bilmez"[1]

Allah Teâlâ'nın görülmesi konusunda, muhaddis ve âlimlerin bir kısmı Âişe radıyallahu anhânın bu görüşünü benimsemiş olup, Abdullah ibni Mes'ûd'un da bu kanaatte olduğu bilinmektedir.[2]

Bu görüşün bir benzeri, Ebû Hüreyre radıyallahu anhdan rivâyet edilmiş ve o Resûl-i Ekrem'in Cebrâil'i gördüğünü söylemiştir.[3] Gerçi Ebû Hüreyre'nin, bu görüşün aksini benimsediği de rivâyet edilmiştir.

Muhaddis, fakih ve kelâm âlimlerinden bir kısmı, Resûl-i Ekrem'in Allah Teâlâ'yı gördüğü iddiasına karşı çıkmış ve O'nun dünyada görülmesinin mümkün olmayacağını söylemiştir.

İbni Abbâs'a Göre Gözüyle Gördü

Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümâdan rivâyet edildiğine göre o, Peygamber aleyhisselâmın Allah Teâlâ'yı **gözleriyle gördüğünü** söylemiştir.[4]

> "Mi'râc'da sana gösterdiğimiz o görüntüleri... insanları sadece sınamak için ortaya koyduk."[5] âyetini tefsir ederken Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümâ şöyle demiştir: "Bu âyette sözü edilen, Mescid-i Haram'a gittiği İsrâ gecesinde Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme uykuda değil, uyanıkken gösterilen şeydir."

Tâbiîn âlimlerinden Atâ bin Ebî Rebâh'ın[6] (v. 114/732) Abdullah ibni Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre ise, İbni Abbâs, Resûl-i Ekrem'in Allah Teâlâ'yı gözleriyle değil, **kalbiyle gördüğünü** söylemiştir.[7]

---

1. Neml 27/65. Hadis için ayrıca bk. Buhârî, Tefsîr 53/1, nr. 4855.
2. Buhârî, Tefsîr 53/2, nr. 4856; Müslim, Îmân 280, 281, nr. 174.
3. Müslim, Îmân 283, nr. 175.
4. Buhârî, Menâkıbü'l-Ensâr 42, nr. 3888, Tefsîr 17/9, nr. 4716, Kader 10, nr. 6613; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 221, 370.
5. İsrâ 17/60.
6. Atâ bin Ebî Rebâh, Mekkeli fıkıh, hadis ve tefsir âlimidir. 200 kadar sahâbî ile görüşüp onlardan hadis öğrendi. İmâm Ebû Hanîfe, Evzâî gibi büyük âlimler de kendisinden hadis rivâyet etti. İlim, ahlâk ve fazilet timsâli bir âlim olarak bilinirdi.
7. Müslim, Îmân 284, nr. 176.

Yine tâbiîn neslinden tefsir, hadis ve kıraât âlimi Ebü'l-Âliye er-Riyâhî'nin[1] (v. 90/709) rivâyet ettiğine göre Abdullah ibni Abbâs, Resûl-i Ekrem'in Allah Teâlâ'yı iki defa kalbiyle gördüğünü söylemiştir.

> Abdullah ibni Abbâs "Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı."[2] ve "And olsun ki onu başka bir inişinde de gördü."[3] âyetlerini okuduktan sonra "O'nu kalbiyle iki defa gördü." demiştir.[4]

Siyer ve megāzî âlimi İbni İshâk'ın (v. 151/768) haber verdiğine göre Abdullah ibni Ömer, Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümâya bir adam göndererek: "Muhammed Rabbini gördü mü?" diye sordu. O da "Evet" diye cevap verdi.

Abdullah ibni Abbâs'tan gelen meşhûr görüş, Resûl-i Ekrem'in Allah Teâlâ'yı gözleriyle gördüğü yönündedir. Bu görüş ondan çeşitli senedlerle gelmiş ve buna ilâveten şöyle demiştir:

"Allah Teâlâ, peygamberler arasından Mûsâ'ya Kendisiyle doğrudan konuşma,[5] İbrâhim'e onu Kendine dost edinme,[6] Muhammed'e ise Kendisini görme özelliğini bağışlamıştır."[7]

İbni Abbâs'ın bu konudaki delili şu âyetlerdir: "Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı. Onun gördüğü şey hakkında şimdi siz onunla tartışacak mısınız? And olsun ki onu başka bir inişinde de gördü."[8]

Şâfiî fakihi Mâverdî[9] (v. 450/1058) şöyle demiştir:

"Söylendiğine göre Allah Teâlâ, Kendisiyle konuşma ve cemâlini görme imkânını Hz. Mûsâ ile Resûl-i Ekrem Efendimiz arasında taksim etmiştir. Muhammed aleyhisselâm Cenâb-ı Hakk'ı iki defa görmüş,[10] Hz. Mûsâ'da O'nunla iki defa konuşmuştur."

---

1. Ebü'l-Âliye er-Riyâhî hakkında bilgi için bk. I, 87.
2. Necm 53/11.
3. Necm 53/13.
4. Müslim, İmân 285, nr. 176.
5. "Mûsâ ile de Allah bizzat kelâmıyla konuştu." (Nisâ 4/164).
6. "Allah, İbrâhim'i dost edinmiştir." (Nisâ 4/125).
7. İbni Ebî Âsım, *es-Sünne* (Elbânî), I, 189-190, 192-193, nr. 436, 442; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), XI, 332, nr. 11914.
8. Necm 53/11-13.
9. Ebü'l-Hasen Ali bin Muhamed el-Mâverdî hakkında bilgi için bk. II, 350.
10. Resûl-i Ekrem'in, Allah Teâlâ'yı iki defa gördüğünü söyleyenlerin delilleri "Sonra indi,

Aliyyü'l-Kārî'nin söylediğine göre bu konuşmanın birincisi, Hz. Mûsâ'nın, Firavun'un yanına gönderildiği zaman, diğeri de Firavun'un denizde boğulmasının ardından Tûr'a çıktığı zaman olmuştur.[1]

Fakih, muhaddis ve müfessir Ebü'l-Feth er-Râzî[2] (v. 447/1055) ile tefsir âlimi ve Hanefî fakihi Ebü'l-Leys es-Semerkandî (v. 373/973), Mâverdî'nin bu cümlesini, Kâ'bü'l-Ahbâr'ın (v. 32/652) sözü olarak nakletmişlerdir.

Tâbiîn âlimlerinden Abdullah ibni Hâris[3] (v. 100/718 civarı) şöyle demiştir: "Abdullah ibni Abbâs ile tâbiîn âlimlerinden Kâ'bü'l-Ahbâr bir araya geldiklerinde Abdullah ibni Abbâs 'Biz Hâşimoğulları, Muhammed'in Rabbini iki defa gördüğünü söyleriz.' deyince, Kâ'bü'l-Ahbâr öyle bir tekbir getirdi ki, sesi dağlarda yankılandı;[4] sonra da şunları söyledi:

'Allah Teâlâ, cemâlinin görülmesini ve konuşmasını Resûl-i Ekrem ile Hz. Mûsâ arasında taksim etmiştir. Mûsâ O'nunla konuşmuş, Muhammed aleyhisselâm da O'nu kalbiyle görmüştür."

Bu rivâyet *Sünen-i Tirmizî*'de şöyledir: "Abdullah ibni Abbâs, Arafât'ta Kâ'bü'l-Ahbâr ile karşılaştı ve ona bir şey sordu. Bunun üzerine Kâ'bü'l-Ahbâr öyle bir tekbir getirdi ki dağlar yankılandı. İbni Abbâs: 'Biz Hâşimoğulları değil miyiz?' dedi. Bunun üzerine Ka'b şöyle dedi: 'Allah Teâlâ, cemâlinin görülmesini ve Kendisiyle konuşulmasını Muhammed ile Mûsâ arasında taksim etmiştir. Mûsâ O'nunla iki defa konuşmuştur."[5] Bu

---

yaklaştı. İki yay kadar oldu, hattâ daha da yakın." (Necm 53/8-9) ve "And olsun ki onu başka bir inişinde de gördü: Sidre-i Müntehâ'nın yanında." (Necm 53/13-14) âyetleridir.

1. *Şerhu'ş-Şifâ*, I, 419.
2. Ebü'l-Feth Süleym ibni Eyyûb er-Râzî, güvenilir bir muhaddis, Şâfiî fakîhi, müfessir, kırâat âlimi ve ediptir. O, Hatîb el-Bağdâdî'nin hocalarından olup Şam'da yaşamış ve çeşitli eserler yazmış bir âlimdir. Onun oldukça hacimli ve ünlü bir tefsiri bulunduğu belirtilmektedir.
3. Ebü'l-Velîd Abdullah ibni Hâris el-Basrî, *Kütüb-i Sitte*'de rivâyetleri bulunan bir muhaddistir.
4. *Şifâ-i Şerîf* şârihi Hafâcî'ye göre Kâ'bü'l-Ahbâr'ın bu tekbirini iki türlü anlamak mümkündür. Abdullah ibni Abbâs'ın verdiği bu bilgi, kendi bilgisini desteklediği için çok sevinmiş veya bu sözü çok yadırgamıştır (*Nesîmü'r-riyâz* [Atâ], III, 126-127).
5. Tirmizî, Tefsîr 53/2, nr. 3278.

rivâyetin devamında, bu konunun baş tarafında zikredilen Hz. Âişe hadisinin benzeri bir rivâyet bulunmaktadır.

"Gördü" Diyenler

Tâbiîn âlimlerinden Şerîk ibni Ebî Nemir'in[1] rivâyetine göre, ashâb-ı kirâmdan Ebû Zer el-Gıfârî radıyallahu anh, "Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı." âyetini tefsir ederken "Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Rabbini gördü." demiştir.[2]

Tefsir ve fıkıh âlimi Ebü'l-Leys es-Semerkandî (v. 373/973) her ikisi de tâbiîn âlimlerinden olan Muhammed ibni Ka'b el-Kurazî[3] (v. 108/726) ve Rebî' ibni Enes'in[4] (v. 139/756) şöyle dediklerini rivâyet etmiştir: Ashâb-ı kirâm, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme: "Rabbini gördün mü?" diye sormuş, o da: "O'nu kalbimle gördüm; gözlerimle görmedim." cevabını vermiştir.

Tâbiîn âlimlerinden Mâlik ibni Yühâmir'in[5] (v. 70/689 civarı), arkadaşı **Muâz ibni Cebel**'den, onun da Peygamberler sallallahu aleyhi ve sellemden rivâyetine göre Allah'ın Elçisi: "Rabbimi gördüm." buyurmuş, ardından çok büyük bir söz söylemiş[6] ve Allah Teâlâ'nın: "Ey Muhammed! Cenâb-ı Hakk'a yakın olan melekler birbirine ne sorup duruyor." buyurduğunu belirterek aralarında geçeni anlatmıştır.

Muâz ibni Cebel radıyallahu anhın rivâyet ettiği bu hadisin tamamı şöyledir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, bir sabah vakti, her zamankinden oldukça geç bir saatte yanımıza geldi; neredeyse güneş doğacaktı. Sabah namazını her zaman yaptığının aksine kısa sû-

1. Şerîk ibni Ebî Nemir hakkında bilgi için bk. I, 376.
2. Ebû Zer el-Gıfârî'nin, "Resûlullah Rabbini gözüyle görmedi, kalbiyle gördü" dediği de rivâyet edilmiştir (İbni Huzeyme, *et-Tevhîd* (Şehvân), I, 308, nr. 310).
3. Muhammed ibni Ka'b el-Kurazî, rivâyetleri *Kütüb-i Sitte*'de bulunan tâbiîn muhaddisi ve tefsir âlimidir. İnsanların çok değer verdiği, duâsı makbul biri olan Kurazî, varlıklı bir insandı. Bir defasında Medine'deki mallarından büyük bir gelir elde etmişti. Ona, "Artık bu kazandıklarını oğlun için ayırıp saklarsın." dediler. O şu cevabı verdi: "Hayır, bunu kendim için ayırıp Rabbimin katına gönderiyorum. Oğluma ise Rabbimi ayırıyorum."
4. Rebî' ibni Enes hakkında bilgi için bk. I, 383.
5. Mâlik ibni Yühâmir es-Seksekî, hem Câhiliye hem İslâm devrinde yaşamış bir tâbiîdir. Sahâbî olduğu ihtilâflıdır.
6. Bu "çok büyük söz"ün ne olduğu konusunda bir açıklama yoktur.

reler okuyarak kıldırdı. Selâm verince, bize yüksek sesle: "Olduğunuz yerde kalın." buyurdu. Sonra yüzünü bize döndü ve şöyle buyurdu:

'Şimdi size, sabah namazını kıldırmak için yanınıza neden geç geldiğimi anlatacağım. Geceleyin namaz kılmak için kalktım, abdest aldım, Allah Teâlâ'nın takdir buyurduğu kadar namaz kıldım. Namazda uyuklamaya başladım, derken uykum ağırlaştı. Bir de baktım ki Yüceler Yücesi Rabbim en güzel hâliyle karşımda duruyor. Bana:

"Muhammed!" diye hitap etti.

"Buyur, Rabbim!" dedim.

"Cenâb-ı Hakk'a yakın olan melekler birbirine ne sorup duruyor?" buyurdu.

"Bilmiyorum, Rabbim." dedim. Bu soruyu üç defa sordu. Birden avucunu iki omuzumun arasına koydu; parmaklarının serinliğini göğsümde hissettim. O anda her şey gözümün önünde belirdi ve her şeyi bildim. Allah Teâlâ tekrar:

"Muhammed!" diye seslendi.

"Emret, Rabbim." dedim.

"Cenâb-ı Hakk'a yakın olan melekler birbirine ne sorup duruyor?" buyurdu. Ben de:

"Onlar günahları örtüp kapatan şeyler (kefâretler) hakkında konuşuyorlar." dedim.

"Onlar nedir?" buyurdu. Ben de:

"Günahları örtüp kapatan şeyler; iyilik yapmak üzere bir yerlere yürüyüp gitmek, (Abdullah ibni Abbâs'ın rivâyetinde "Cemaatlere yaya olarak gitmek." şeklindedir) namaz kıldıktan sonra mescitlerde oturmak, soğuk havaya rağmen güzelce abdest almaktır." dedim.

"Başka ne hakkında konuşuyorlar?" diye sordu. Ben de:

"Yemek yedirmek, tatlı söz söylemek, insanlar uykudayken gece kalkıp namaz kılmak hakkında konuşuyorlar." dedim. Bana:

"Benden ne dilersen dile!" buyurdu. Ben de dedim ki:

"Allahım! Sen'den hayırlar yapmayı, kötü şeyleri terk etmeyi, fakirleri sevmeyi, beni bağışlayıp bana merhamet etmeni, içinde yaşadığım toplumun fitneye düşmesini istediğin zaman, fitneye düşmeden canımı almanı, Seni sevmeyi (veya Senin beni sevmeni), Seni seveni sevmeyi, beni Sana yaklaştıracak amelleri sevmeyi nasip etmeni niyâz ederim." Sonra Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Bu rüyâ hak ve gerçektir. Size söylediğim bu sözleri aynen öğrenip ezberleyin."[1]

Yemenli muhaddis Abdürrezzâk ibni Hemmâm es-San'ânî[2] (211/826), **Hasan-ı Basrî**'nin (v. 110/728): "Elbette Muhammed aleyhisselâm Rabbini görmüştür." diye yemin ettiğini rivâyet etmiştir.

Hadis hâfızı Ebû Ömer et-Talemenkî[3] (v. 429/1038), müfessir tâbiî **İkrime el-Berberî**'nin de[4] (105/723) "Muhammed aleyhisselâm Rabbini görmüştür." diye yemin ettiğini söylemiştir.

Bazı kelâm âlimleri, Abdullah ibni Mes'ûd'un da, Muhammed aleyhisselâmın Rabbini gözleriyle gördüğü kanaatinde olduğunu söylemişlerdir.

Siyer ve megâzî âlimi Muhammed ibni İshâk'ın (v. 151/768) haber verdiğine göre, Emevî Halifesi Mervân (v. 65/684) **Ebû Hüreyre** radıyallahu

1. Tirmizî, Tefsîr 38/4, nr. 3235; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, V, 243). Tirmizî, bu hadisi hocası İmâm Buhârî'ye sorduğunu, onun da: "Bu hadis hasen ve sahîhtir." dediğini söylemektedir. Bu hadisi Abdullah ibni Abbâs da Resûl-i Ekrem Efendimiz'den rivâyet etmiştir (Tirmizî, Tefsîr 38/2-3, 3233-34; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 368).
2. Abdürrezzâk ibni Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef* adlı on bir cilt hâlinde yayımlanan (nşr. Habîburrahman el-A'zamî, Beyrut 1390/1970) hadis kitabıyla ünlü bir hadis âlimidir.
3. Ebû Ömer Ahmed ibni Muhammed et-Talemenkî, hadis hâfızı ve kırâat âlimidir. İlim denizlerinden biri sayılan bu Endülüslü âlim sünnete çok bağlı oluşuyla, bid'atçılara karşı duruşuyla bilinir. Onun sünneti savunan pek çok kitap yazdığı kaydedilir.
4. İkrime el-Berberî hakkında bilgi için bk. I, 179.

anha: "Muhammed aleyhisselâm Rabbini gördü mü?" diye sormuş, o da "Evet" demiştir.

"O'nu Gördü, O'nu Gördü, O'nu Gördü..."

Kırâat âlimi ve müfessir Ebû Bekir en-Nakkâş'ın[1] (v. 351/962) rivâyet ettiğine göre **Ahmed ibni Hanbel** şöyle demiştir: "Ben Abdullah ibni Abbâs'ın rivâyet ettiği hadiste anlatılanı aynen kabul ediyorum. Resûl-i Ekrem Allah Teâlâ'yı gözüyle gördü; O'nu gördü; O'nu gördü." Ahmed ibni Hanbel, nefesi tükeninceye kadar bu sözü tekrarlayıp durmuştur.

> Bazı âlimler, Ahmed ibni Hanbel'in, "Peygamber aleyhisselâm Rabbini gördü." derken, Mi'râc'da gördüğünü değil, Abdullah ibni Abbâs'ın rivâyet ettiği hadiste olduğu gibi "Rüyâsmda gördü." dediğini ifâde etmişlerdir.[2]

Hadis hâfızı ve kırâat âlimi Ebû Ömer et-Talemenkî ise, Ahmed ibni Hanbel'in, "Resûl-i Ekrem Cenâb-ı Hakk'ı kalp gözüyle gördü." dediğini, dünyada O'nu gözleriyle gördü demekten çekinip korktuğunu söylemiştir.

> Bazı âlimler, Ahmed ibni Hanbel'in, "Cenâb-ı Hakk'ı gözle görmenin aklen mümkün olduğu" kanaatini taşıdığını söylemişlerdir. İbni Hanbel'in "Resûl-i Ekrem, Allah Teâlâ'yı dünyada gözleriyle gördü demekten korktuğunu" söylemesi, o âlimleri bu sonuca götürmüştür. Onlara göre gerçek olan da budur."[3] Ahmed ibni Hanbel'in, "Resûl-i Ekrem, Allah Teâlâ'yı gözüyle gördü." demekten teeddüben çekindiği söylenmektedir. Esâsen Ahmed ibni Hanbel, içinde yaşadığı toplumun şartları dolayısıyla bu görüşünü açıkça söylemekten çekinmiş de olabilir.

Tâbiîn âlimlerinden Saîd ibni Cübeyr[4] (v. 95/714) şöyle demiştir: "Ben, Resûl-i Ekrem Allah Teâlâ'yı ne gördü, ne de görmedi derim."

1. Ebû Bekir Muhammed ibni Hasan en-Nakkâş hakkında bilgi için bk. I, 107
2. Aliyyü'l-Kârî, *Şerhu'ş-Şifâ*, I, 422.
3. Hafâcî, *Nesîmü'r-riyâz* (Atâ), III, 129.
4. Saîd ibni Cübeyr hakkında bilgi için bk. I, 77.

Abdullah ibni Abbâs, İkrime el-Berberî, Hasan-ı Basrî ve Abdullah ibni Mes'ûd'un "Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı."[1] veya "And olsun ki onu başka bir inişinde de gördü."[2] âyetlerinin te'vilindeki görüşlerinde ihtilâf edilmiş, Abdullah ibni Abbâs ile İkrime el-Berberî'nin "Resûl-i Ekrem Cenâb-ı Hakk'ı kalp gözüyle gördü." dedikleri, Hasan-ı Basrî ile Abdullah ibni Mes'ûd'un ise "Resûl-i Ekrem Cebrâil'i gördü." dedikleri söylenmiştir.

Ahmed ibni Hanbel'in oğlu Abdullah[3] (v. 290/903), babasının "Resûl-i Ekrem Allah Teâlâ'yı gördü." dediğini nakletmiştir.

Sûfî muhaddis ve müfessir İbni Atâ[4] (v. 309/922) "Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?"[5] âyetini tefsir ederken şöyle demiştir:

"Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem'in göğsünü Kendisini görebilmesi, Hz. Mûsâ'nın göğsünü de Kendisiyle konuşabilmesi için açıp genişletmiştir."

Ebü'l-Hasen el-Eş'arî[6] (v. 324/935) ve onun mezhebinde olan âlimlerden bir grup şöyle demiştir: "Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Cenâb-ı Hakk'ı gözleriyle, evet, başındaki iki gözüyle görmüştür." "Peygamberlere verilen mûcizelerin bir eşi de bizim Peygamberimize verilmiştir. Ayrıca kendisine Allah'ı görme üstünlüğü bağışlanmıştır."

Allah'ı görme konusunda hocalarımızdan biri şöyle demiştir: "Bu konuda açık bir delil yoktur; fakat aklen câizdir."

O'nu Görmek Mümkündür

Ben şöyle derim: Şu kesin bir gerçektir ki, Allah Teâlâ'nın dünyada görülmesi aklen câizdir; akıl bunu imkânsız görmez. Dünyada Cenâb-ı

1. Necm 53/11.
2. Necm 53/17.
3. Abdullah ibni Ahmed ibni Hanbel, İmâm Ahmed'in en küçük oğlu, önde gelen talebesi, hadis ve fıkıh âlimidir. Babasının birçok kitabını rivâyet etmiş ve ünlü *Müsned*'inin hadislerini sıraya koymuştur.
4. Ebü'l-Abbâs Ahmed ibni Muhammed ibni Sehl ibni Atâ el-Bağdâdî, hem muhaddis ve müfessir, hem de Kur'ân-ı Kerîm'i her gün hatmettiği söylenen bir âbid ve zâhiddir.
5. İnşirâh 94/1.
6. Ebü'l-Hasen Ali bin İsmâil el-Eş'arî, Eş'ariyye mezhebinin kurucusudur. Cedel, Tefsir, Usûl-i fıkıh ilimlerine, Mu'tezile ile Şîa'nın reddine, Mecûsîlerin, Yahudilerin ve Hıristiyanların, tabiatçıların ve çeşitli felsefî görüşlerin tenkidine dâir pek çok eser yazmıştır. Başlıca eserleri arasında *Makalâtü'l-İslâmiyyîn*, *el-İbâne* ve *el-Lüma'* sayılabilir.

Hakk'ı görmenin aklen câiz olmasının delili, Hz. Mûsâ'nın: "Rabbim, Kendini bana göster de Sana bakayım!"[1] demesidir. Bir peygamberin Allah hakkında câiz olanla olmayanı bilmemesi imkânsızdır. Mûsâ aleyhisselâm da Allah'tan imkânsız olanı değil, mümkün olanı istemiştir. Peygamber Efendimiz'in Allah Teâlâ'yı görüp cemâline bakabilmesi ise, ancak Cenâb-ı Hakk'ın öğrettiği kimsenin bileceği akıl ve duyular ötesi bir konudur. Allah Teâlâ, Hz. Mûsâ'ya: "Sen Beni aslâ göremezsin."[2] yani "Buna dayanamazsın, beni görmeye güç yetiremezsin." buyurmuş, bunu da Hz. Mûsâ'nın bünyesinden daha güçlü, daha sağlam olan dağ misâli ile kendisine anlatmıştır.

> "Sen Beni aslâ göremezsin; ama şu dağa bak; eğer o dağ yerinde durabilirse sen de Beni görürsün!" buyurdu. Rabbi Kendini dağa gösterince onu paramparça etti. Mûsâ da bayılıp düştü. Kendine gelince 'Rabbim!' dedi. 'Sen her bakımdan yüce ve mükemmelsin. Sana tövbe ettim ve Seni görmeden iman edenlerin ilki de benim."[3] İbni Abbâs'ın yorumuna göre Hz. Mûsâ: "İsrâiloğulları'ndan sana iman edenlerin ilki benim." demek istemiştir.[4]

Bütün bunlar Allah Teâlâ'nın dünyada görülmesini imkânsız kılmayan, tam aksine genel olarak O'nu görmenin mümkün olduğunu gösteren şeylerdir. Kur'an'da ve Sünnet'te, Cenâb-ı Hakk'ın kesinlikle görülemeyeceğini, O'nu görmenin aslâ mümkün olmadığını ortaya koyan kesin bir delil yoktur. Var olan her şeyin görülmesi de mümkün olup, imkânsız değildir.

"Gözler O'nu Göremez" Ne Demek?

﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ﴾ "Gözler O'nu göremez"[5] âyetine dayanarak Cenâb-ı Hakk'ı görmenin mümkün olamayacağını ileri sürenlere bu âyet delil teş-

1. A'râf 7/143.
2. A'râf 7/143.
3. A'râf 7/143.
4. Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), II, 630, nr. 4102. Zehebî bu hadisin sahîh olduğunu söylemiştir.
5. En'âm 6/103.

kil etmez; çünkü bu âyetin yorumunda çok farklı görüşler ileri sürülmüştür. "Gözler O'nu göremez." âyetini, "Gözler O'nu dünyada göremez." diye yorumlayanların bu izahı, Cenâb-ı Hakk'ı görmenin imkânsız olduğunu ortaya koymaz. Hattâ bazı âlimler, sırf bu âyete dayanarak Allah'ı görmenin câiz olduğunu, O'nu görmenin genel olarak imkânsız sayılamayacağını söylemişlerdir.

Bazıları, "Gözler O'nu göremez." âyetini, kâfirlerin gözü O'nu göremez diye açıklamış; bazıları ise "Gözler O'nu göremez." ifâdesinin, "Gözler onu kuşatıp ihatâ edemez." anlamına geldiğini söylemiştir. Bu, Abdullah ibni Abbâs'ın yorumudur.

Bazıları da şöyle demiştir: "Gözler O'nu göremez." demek, onu gözün kendisi göremez, yoksa bakanlar O'nu görür, demektir.

Bütün bu yorumlar, Allah Teâlâ'nın görülemeyeceği, ru'yetullah'ın imkânsız olduğu anlamına gelmez.

"Sen Beni Göremezsin" İfâdesinin Aniamı

Allah Teâlâ'nın Hz. Mûsâ'ya: ﴿لَنْ تَرَانِي﴾ "Sen Beni aslâ göremezsin."[1] buyurması, onun da: ﴿سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ﴾ "Rabbim! Sen her bakımdan yüce ve mükemmelsin. Sana tövbe ettim."[2] demesi, daha önce de söylediğimiz gibi, "Allah görülemez." diyenler için bir delil olamaz. Mûsâ Peygamber'e Cenâb-ı Hakk'ı göremeyeceğini söylemek, sadece ona mahsus bir şeydir; yoksa bu, "Cenâb-ı Hakk'ı hiçbir zaman, hiçbir kimse göremez." anlamında bir genelleme değildir.

Bazılarının "Sen Beni göremezsin." âyetini, "Sen, Beni dünyada göremezsin." diye açıklaması bir te'vilden ibârettir. "Sen, Beni göremezsin." âyetinden, Allah Teâlâ'yı görmenin imkânsız olduğu mânası çıkarılamaz. Çünkü bu âyet, Hz. Mûsâ hakkında inmiştir. Burada olduğu gibi, çeşitli te'vil ve ihtimâllerin bulunduğu bir yerde, Allah Teâlâ görülemez diye kesin bir şekilde konuşmak da mümkün değildir.

Hz. Mûsâ'nın "Rabbim! Sen her bakımdan yüce ve mükemmelsin. Sana tövbe ettim."[3] demesi, "Olmayacak bir şeyi istediğime pişmanım."

1. A'râf 7/143.
2. A'râf 7/143.
3. A'râf 7/143.

demek değildir. Bu âyetin anlamı, "Şu anda bana vermeyi takdir buyurmadığın bir şeyi Senden istediğime pişmânım, bunun için Sana tövbe ediyorum." demektir.

Ebû Bekir el-Hüzelî[1] (v. 167/783) "Beni göremezsin." âyetini açıklarken şöyle diyor: "Bu âyetin anlamı: Dünyada Bana bakmaya hiçbir insanın gücü yetmez, Bana bakan derhal ölür." demektir.

"O Görülemez" Diyenlerin Yorumu

Sahâbe ve tâbiîn (selef) ile daha sonraki âlimlerden bazılarının şöyle dediğini duydum: Dünyada yaşayanların bünyeleri ve beden güçleri zayıf ve yetersizdir; vücutları ise hastalıkların hedef tahtası hâline gelmeye ve sonunda yok olup gitmeye mahkûmdur. İşte bu sebeple onların dünyada Allah Teâlâ'yı görmesi mümkün değildir.[2] Âhiret hayatı başlayıp da vücutları bir başka birleşime sahip olduğu, değişmez ve ebedî güçler kazandığı, gözlerinin ve kalplerinin nûru tamamlandığı zaman Allah Teâlâ'yı görme gücüne sahip olacaklardır.

Bu sözün bir benzerini, Allah rahmet eylesin, İmâm Mâlik ibni Enes'in (v. 179/795) söylediğini gördüm. Şöyle demiştir: "Cenâb-ı Hak dünyada görülemez; çünkü O bâkîdir; bâkî olan fânî duyularla görülemez. Âhiret hayatı başlayıp da insanlar bâkî olan gözlere sahip olduklarında, Bâkî olan, bâkî olan gözlerle görülecektir."

Bu, güzel ve hoş bir sözdür, ama Allah Teâlâ'nın görülemeyeceğine delil teşkil etmez; sadece yeterli gücü ve kuvveti olmadığı için gözün O'nu göremeyeceğini belirtir. Şâyet Allah Teâlâ, dilediği kulunu güçlendirir ve Cenâb-ı Hakk'ı görmenin dayanılmaz ağrlığını taşıyabilecek kuvveti ona verirse, onun Allah Teâlâ'yı görmesi mümkün olur, demektir.

Hz. Mûsâ ve Peygamber aleyhisselâmın görüş güçlerinden daha önce söz edilmiş, bir şeyi derinlemesine anlamaları, baktıklarını görmeleri için kendilerine ilâhî bir kabiliyet ve kavrayış verildiğine temas edilmişti bk. I, 181-184.

---

1. Ebû Bekir Sülmâ bin Abdillah el-Hüzelî el-Basrî, Hasan-ı Basrî'ye talebelik etmiş bir tarih ve edebiyât âlimidir.
2. "İnsanoğlu yaratılış itibâriyle zayıftır, âcizdir." (Nisâ 4/28).

Dağ da O'nu Gördü, Mûsâ da

Kâdî Ebû Bekir el-Bâkıllânî[1] (v. 403/1013), Allah Teâlâ'nın görülemeyeceğini ifâde eden "Gözler O'nu göremez."[2] ve "Sen Beni aslâ göremezsin."[3] âyetlerinin ne anlama geldiği kendisine sorulunca şöyle demiştir:

"Rabbinin dağa tecelli etmesi üzerine Mûsâ aleyhisselâm Cenâb-ı Hakk'ı gördü, bu sebeple bayılıp düştü. Aynı şekilde dağ da, Allah Teâlâ'nın onda yarattığı bir idrâk ile Rabbinin cemâlini gördü ve bu ru'yete dayanamayıp paramparça oldu."

Allah daha iyi bilir ya, Kâdî Ebû Bekir el-Bâkıllânî, hem Hz. Mûsâ'nın hem de dağın Allah Teâlâ'yı gördüğünü "Ama şu dağa bak! Eğer o dağ yerinde durursa sen de Beni görürsün."[4] âyetinden çıkarmış, sonra da âyetin devamını okumuştur:

Bâkıllânî'nin dediğine göre "Rabbi Kendini dağa gösterince onu paramparça etti. Mûsâ da bayılıp düştü." âyetindeki 'Cenâb-ı Hakk'ın dağa tecellisi' ifâdesi, "dağın, Kendine bakması için Allah'ın ona görünmesi" anlamındadır.

Ca'fer-i Sâdık diye bilinen Ca'fer ibni Muhammed (v. 148/765),[5] Allah Teâlâ'nın doğrudan Hz. Mûsâ'ya değil de dağ aracılığı ile görünmesini şöyle açıklamıştır:

"Cenâb-ı Hak Hz. Mûsâ'ya görünürken onu dağ ile meşgul etti. Eğer öyle yapmayıp da doğrudan ona görünseydi, Mûsâ aleyhisselâm bir daha ayılmamak üzere ölür giderdi."

Ca'fer-i Sâdık'ın bu sözü, Hz. Mûsâ'nın Cenâb-ı Hakk'ı gördüğünü ifâde eder.

Bazı müfessirler, dağın Allah Teâlâ'yı gördüğünü söylemiş, Resûl-i Ekrem'in Cenâb-ı Hakk'ı gördüğünü kabul edenler de, bunu, Allah Teâlâ'nın da görülebileceğine delil olarak göstermişlerdir.

---

1. Ebû Bekir Muhammed ibni Tayyib el-Basrî el-Bâkıllânî, ünlü Eş'arî kelamcısı ve Mâlikî fakîhidir. Kelâm, dinler tarihi, tefsir, fıkıh ve usûl-i fıkha dâir elliden fazla kitabı vardır. Bunlar arasından onun kelâma dâir olan *et-Temhîd*, *el-İnsâf*, bir de *İ'câzü'l-Kur'ân* adlı kitapları anılabilir.
2. En'âm 6/103.
3. A'râf 7/143.
4. A'râf 7/143.
5. Ca'fer-i Sâdık hakkında bilgi için bk. I, 73

Allah Teâlâ'nın görülebileceğinde şüphe yoktur; çünkü O'nun görülemeyeceğine dâir bir âyet bulunmamaktadır.

Resûl-i Ekrem O'nu Gördü mü?

Peygamber Efendimiz'in Mi'râc'da Cenâb-ı Hakk'ı gözleriyle görmesi konusuna gelince; bu hususta Kitap ve Sünnet'te açık bir delil yoktur. O'nu gördüğünü kabul edenlerin dayanağı Necm sûresindeki "Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı."[1] ve "And olsun ki onu başka bir inişinde de gördü."[2] âyetleridir. Resûl-i Ekrem'in gördüğünün Cebrâil aleyhisselâm olduğu veya olmadığı konusundaki farklı görüşler Tefsir ve Siyer kitaplarında bulunmaktadır. Şu hâlde Resûlullah'ın Rabbini hem gördüğüne hem de görmediğine dâir aklî ve naklî ihtimaller mevcuttur. Ne var ki, bu konuda Peygamber Efendimiz'den gelen kesin ve mütevâtir bir hadis de yoktur.

Peygamber aleyhisselâmın Allah Teâlâ'yı **gözleriyle gördüğüne** dâir Abdullah ibni Abbâs'tan nakledilen söz,[3] onun Resûl-i Ekrem'den duyduğu bir hadis olmayıp şahsî kanaatidir. Bu sebeple sırf İbni Abbâs'ın sözüne dayanarak Resûlullah Efendimiz'in Rabbini gördüğüne inanmak dinî bir mecburiyet değildir.

Ebû Zerr'in Farklı Rivâyetleri

Ebû Zer el-Gıfârî'nin, "Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı."[4] âyetini tefsir ederken "Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Rabbini gördü." demesi de böyledir.

Yine Muâz ibni Cebel'in rivâyet ettiği, "Yüce melekler topluluğu birbirine ne sorup duruyor." hadisinde, "Yüceler Yücesi Rabbim en güzel hâliyle karşımda duruyordu." ifâdesi te'vil edilebilecek bir söz olup senedi ve metni zayıftır.

---

1. 53/11.
2. 53/13.
3. Bu söz yukarıda geçmişti: "Mi'râc'da sana gösterdiğimiz o görüntüleri... insanları sadece sınamak için ortaya koyduk." (İsrâ 17/60) âyetini tefsir ederken Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümâ şöyle demiştir: "Bu âyette sözü edilen, Mescid-i Haram'a gittiği İsrâ gecesinde Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme uykuda değil, uyanıkken gösterilen şeydir." (Buhârî, Menâkıbü'l-Ensâr 42, nr. 3888, Tefsîr 17/9, nr. 4716, Kader 10, nr. 6613; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 221, 370).
4. Necm 53/11.

> Kâdî İyâz, bu hadisin sened ve metninin "muztarib" olduğunu söylemektedir. "Muztarib hadis: Birçok rivâyeti bulunmakla beraber, bu rivâyetler biribirine denk olduğu için aralarında tercih yapılamayan, bir râvinin iki veya daha çok defa rivâyet ettiği hadis demektir." Şâyet rivâyetlerden biri diğerine tercih edilirse, hadis muztarib olmaktan kurtulur.

Ebû Zer el-Gıfârî'nin bir diğer rivâyetinin ise lafızları birbirinden farklıdır; gözle veya kalple görme şeklinde anlamaya elverişlidir ve bu farklı rivâyetleri birleştirmek de zordur. Şöyle ki, bu rivâyeti kimileri: "O bir nûrdur, nasıl göreyim?"[1] (Nûrun ennâ erâhü) şeklinde okuyup anladığı gibi, hocalarımızdan birinin söylediğine göre: "Nurdan oluşan bir şey görüyorum." (Nûrâniyyün erâhü) şeklinde de okuyup anlayanlar olmuştur.

Ebû Zerr'in bir başka rivâyeti de şöyledir: "Resûl-i Ekrem'e sordum, o da 'Bir nûr gördüm' dedi."[2]

> Bu rivâyet şöyledir: Tâbiînden Abdullah ibni Şakîk dedi ki: Ebû Zerr'e:
>
> "Eğer Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemi görseydim, elbette ona sorardım." dedim.
>
> "Ona neyi sorardın?" dedi. Ben de:
>
> "Rabbini gördün mü?" diye sorardım, dedim. Ebû Zer şunu söyledi:
>
> "Ben sordum; o da: 'Bir nûr gördüm' dedi."

Ebû Zer radıyallahu anhdan gelen bu rivâyetlerin hiçbirini Resûl-i Ekrem'in Rabbini ne gördüğüne ne de görmediğine delil olarak kullanmak mümkün değildir. Eğer onun 'Bir nûr gördüm' rivâyeti sahîh ise, Peygamber Efendimiz Allah Teâlâ'yı değil, Allah Teâlâ'nın cemâlini görmesini engelleyen bir nûr görmüş demektir.

O takdirde "O bir nûrdur, nasıl göreyim?" ifâdesi, 'O'nun önünde, görmeyi engelleyen bir nûr perdesi varken ben O'nu nasıl görürüm?'

1. Müslim, Îmân 291, nr. 178.
2. Müslim, Îmân 292, nr. 178.

demek olur. Bu da tıpkı diğer bir hadiste olduğu gibi "Onu görmeyi engelleyen bir nûr perdesi vardır" anlamındadır.

> Bu hadîs-i şerîf şöyledir: Ebû Mûsâ el-Eş'arî diyor ki: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ayağa kalkarak bize şu beş şeyi söyledi: "Allah uyumaz, uyuması da düşünülemez. İnsanların amellerini ve erzaklarını ölçtüğü teraziyi yükseltir, alçaltır. Kullarının gündüz yaptığı amellerden önce gece yaptıkları, gece yaptıklarından önce de gündüz yaptıkları O'na arzedilir. O'nun görülmesini engelleyen bir nûr vardır. Şâyet o perdeyi açsaydı, azâmet ve celâli, gördüğü bütün varlıkları yakıp kül ederdi."[1]

Müfessir İbni Cerîr et-Taberî'nin[2] rivâyet ettiği bir başka hadiste, Resûl-i Ekrem'in:

"Ben Cenâb-ı Hakk'ı gözümle değil, kalbimle iki defa gördüm." buyurduğu rivâyet edilmekte, bu hadisi rivâyet eden râvinin, rivâyetinin ardından: "Sonra indi, yaklaştı. İki yay kadar oldu, hattâ daha da yakın."[3] âyetini okuduğu belirtilmektedir.

Elbette Allah Teâlâ, gözün görme kabiliyetini kalbde de yaratmaya, yani insanın gözüyle gördüğünü kalbiyle görmesini sağlamaya veya bunu dilediği bir başka şekilde de yaratmaya kādirdir. Ondan başka ilâh yoktur.

Peygamber Efendimiz'in Allah Teâlâ'yı gördüğüne dâir, te'vile gerek duyulmayacak kadar açık ve kesin bir delil bulunsaydı, buna inanılırdı ve bunu böyle kabul etmek gerekirdi; çünkü Cenâb-ı Hakk'ın görülmesi imkânsız bir şey değildir; bunun mümkün olmadığına dâir aklî ve naklî bir engel de yoktur.

İnsanı doğruya ileten Allah'tır.

---

1. Müslim, Îmân 293, nr. 179; İbni Mâce, Mukaddime 13, nr. 195; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 400, 405.
2. İbni Cerîr et-Taberî hakkında bilgi için bk. I, 222.
3. Necm 53/8-9.

6. Mi'râc'ta Resûl-i Ekrem'in Rabbiyle Konuşması

Mi'râc kıssasında Resûl-i Ekrem'in Rabbiyle gizlice ve açıkça konuştuğunu ﴿فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَآ أَوْحَىٰ﴾ "O, kuluna vahyedeceği şeyi vahyetti."[1] âyet-i kerîmesinden ve bu konudaki hadîs-i şerîflerden bilmekteyiz.

Müfessirlerin çoğuna göre, bu âyette, Allah Teâlâ'nın Resûlüne söyleyeceklerini Cebrâil'e vahyettiği, onun da bunları Muhammed sallallahu aleyhi ve selleme ilettiği anlatılmaktadır. Ancak bazı müfessirler bu âyeti farklı şekilde yorumlamıştır:

Ca'fer-i Sâdık diye bilinen Ca'fer ibni Muhammed'den (v. 148/765) nakledildiğine göre âyetin anlamı "Allah Teâlâ Resûlüne arada melek olmaksızın vahyetti." yani konuştu demektir.

Sûfî âlim Ebû Bekir el-Vâsıtî'den de[2] (v. 312/924) buna benzer bir görüş nakledilmiş, bazı kelâm âlimleri de Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin Mi'râc'da Rabbiyle konuştuğunu söylemiştir.

Eş'ariyye mezhebinin kurucusu Ebü'l-Hasan el-Eş'arî'nin de (v. 324/935) görüşü budur. Abdullah ibni Mes'ûd ve Abdullah ibni Abbâs'ın da bu görüşte oldukları söylenmiştir. Resûl-i Ekrem'in Rabbiyle aracısız konuştuğunu bazıları kabul etmemiştir.

Kırâat âlimi ve müfessir Ebû Bekir en-Nakkâş'ın[3] (v. 351/962) İbni Abbâs'tan naklettiğine göre, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Mi'râc olayından bahseden "Sonra indi, yaklaştı."[4] âyeti hakkında şöyle buyurmuştur:

"Cebrâil benden ayrıldı;[5] o anda bütün sesler kesildi: Rabbimin bana şöyle buyurduğunu duydum: 'Korku ve endişen yatışsın. Yaklaş, yaklaş!'"

Enes ibni Mâlik'in Mi'râc hadisine dâir rivâyeti de bu mânaya yakındır.

---

1. Necm 53/10.
2. Ebû Bekir el-Vâsıtî hakkında bilgi için bk. I, 109.
3. Ebû Bekir en-Nakkâş hakkında bilgi için bk. I, 107.
4. Necm 53/8.
5. "Melekler derler ki: "Herbirimizin belirli bir makamı vardır." (Sâffât 37/164) âyet-i kerîmesinden Cebrâil aleyhisselâmın makâmının oraya kadar olduğu anlaşılmaktadır.

Allah Teâlâ, İnsan ile Nasıl Konuşur?

Cenâb-ı Hakk'ın Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile aracısız konuştuğuna şu âyeti delil gösterdiler: ﴿وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ﴾ "Allah'ın bir beşerle konuşması ancak vahiyle veya perde arkasından olur yahut ona bir elçi gönderir de, Allah'ın izniyle, O'nun dilediği şeyi elçi ona vahyeder."[1] Bu âyet-i kerîmede Allah Teâlâ'nın insanla üç şekilde konuştuğundan söz edilmektedir:

Birincisi, perde arkasından konuşmadır.[2] Allah Teâlâ'nın Hz. Mûsâ ile konuşması böyledir.

İkincisi, melek aracılığı ile konuşmadır. Bütün peygamberler, çoğu zaman da bizim peygamberimiz böyle vahiy almıştır.

Üçüncüsü de vahiy ile konuşmadır.

Bu konuşma şekillerinin dışında, geriye sadece yüzyüze görüşerek konuşma kalmaktadır.

Bazıları, âyet-i kerîmede geçen "vahiy ile konuşma" ifâdesini, Peygamber aleyhisselâmın kalbine, arada melek olmadan buyruğunu ilhâm etmektir diye açıklamışlardır.

Hadis âlimi Ebû Bekir el-Bezzâr'ın[3] (v. 292/905) Mi'râc hakkında Hz. Ali'den rivâyet ettiği ezânın öğretilmesine dâir hadis, Resûl-i Ekrem'in Allah Teâlâ'nın sözünü işittiğini âyet-i kerîmeden daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Hz. Ali'nin rivâyet ettiğine göre melek:

"Allâhü ekber, Allâhü ekber." dedi. Perdenin gerisinden bana:

"Kulum doğru söyledi. En büyük Benim, en büyük Benim." diye cevap verildi.

Ezânın diğer sözlerinde Allah Teâlâ meleğe buna benzer cevaplar vermiştir.[4]

Yukarıda geçen ve Abdullah ibni Abbâs ile Hz. Ali tarafından rivâyet

1. Şûrâ 42/51.
2. Yani aracısız, ancak görmeden yapılan konuşmadır.
3. Bezzâr hakkında bilgi için bk. I, 390.
4. Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, I, 328-329.

edilen hadislerdeki müşkil durum, bundan sonraki bahsin baş tarafında, benzeri rivâyetlerdeki müşkiller ile birlikte ele alınacaktır.

Allah Teâlâ'nın, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile peygamberlerinden seçtiği kimselerle konuşması câizdir; akıl bunu imkânsız görmez; dinde de bunun olmayacağına dâir kesin bir delil yoktur. Eğer Allah Teâlâ'nın Hz. Mûsâ'dan başka biriyle de doğrudan doğruya konuştuğuna dâir sahîh bir rivâyet bulunursa, onun doğruluğu da kabul edilir.

O, Konuştuğu Kimseyi Yüceltir

Cenâb-ı Hakk'ın Hz. Mûsâ ile konuşması bir gerçektir ve bunda şüphe yoktur. Bunun delili: "Allah, Mûsâ ile de bizzat kelâmıyla konuştu."[1] âyet-i kerîmesidir. Bu konuşmanın bir gerçek olduğu âyet-i kerîmede "teklîmen" mastarıyla pekiştirilmiştir.

Allah Teâlâ Mûsâ aleyhisselâm ile konuştuğu için, Mi'râc hadisinde geçtiği üzere, onun makamını yedinci kat semâya yükseltmiştir. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin makamını ise hepsinin üzerine çıkarmış, "kaderi yazan kalemin cızırtılarını duyacak" seviyeye yüceltmiştir.[2] Böyle bir zâtın Cenâb-ı Hak ile konuşması nasıl imkânsız olabilir veya uzak bir ihtimâl sayılabilir.

Dilediği peygamberlere dilediği özellikleri lütfeden ve bir kısmına diğerlerinden üstün dereceler veren Allah yüceler yücesidir.

7. Mi'râc'da Resûl-i Ekrem'in Rabbine Yakınlaşması

Mi'râc hadisi ile "Sonra indi, yaklaştı. İki yay kadar oldu, hattâ daha da yakın."[3] âyetinde geçen "inme ve iyice yaklaşma" konusuna gelince; müfessirlerin çoğuna göre bu yaklaşma, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem ile Cebrâil aleyhisselâmın karşılıklı olarak biribirine yaklaştığını veya birinin diğerine yaklaştığını yahut da onlardan birinin Sidretülmüntehâ'ya yaklaştığını ifâde etmektedir.

Muhaddis ve müfessir Ebü'l-Feth er-Râzî'nin[4] (v. 447/1055) naklettiğine

1. Nisâ 4/164.
2. Buhârî, Salât 1, nr. 349, Hacc 76, nr. 1636, Enbiyâ 5, nr. 3342; Müslim, Îmân 263, nr. 163
3. Necm 53/8-9.
4. Ebü'l-Feth Süleym ibni Eyyûb er-Râzî hakkında bilgi için bk. I, 411.

göre, Abdullah ibni Abbâs, âyetteki "yaklaşan"ın Muhammed aleyhisselâm olduğunu, onun Rabbine iyice yaklaşıp sokulduğunu söylemiştir.

Şöyle diyenler de olmuştur: Âyetteki "denâ" fiili yaklaştı demektir; "tedellâ" ise iyice yaklaştı demektir. Bazıları, bu iki fiilin aynı mânaya geldiğini ve yaklaştı demek olduğunu söylemiştir.

Kırâat âlimi Mekkî bin Ebî Tâlib[1] (v. 437/1045) ile fıkıh âlimi Ebü'l-Hasen el-Mâverdî[2] (v. 450/1058), Abdullah ibni Abbâs'ın şöyle dediğini rivâyet etmişlerdir:

"Allah Teâlâ, Muhammed sallallahu aleyhi ve selleme yaklaşma özelliği ile tecellî etti, uçsuz bucaksız mülkünü ona gösterdi, emir ve hükmü onun gönlüne indi."

Kırâat âlimi ve müfessir Ebû Bekir en-Nakkâş (v. 351/962) Hasan-ı Basrî'nin şöyle dediğini rivâyet etmektedir: Allah Teâlâ, kulu Muhammed sallallahu aleyhi ve selleme yaklaşma özelliği ile tecellî etti, iyice yakınlaştı, ona kudret ve azametinden seyrettirmek istediklerini gösterdi.

Yine Ebû Bekir en-Nakkâş'ın nakline göre İbni Abbâs şöyle demiştir:

"Denâ" ve "tedellâ" fiilleri arasında takdim ve te'hir bulunmakta, bu durumda âyetin tefsîri şöyle olmaktadır: "Mi'râc gecesi, **Refref** Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin yanına geldi, o da onun üzerine oturdu, sonra da Refref, Cenâb-ı Mevlâ'ya yükseltildi, böylece Peygamber aleyhisselâm da Rabbine iyice yaklaştı."

> Refref, Mi'râc gecesinde Peygamber Efendimiz'i taşıyan "Burak" gibi bir binektir; ancak hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Refref kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de Cennetliklerin hâlini tasvir eden: "Yeşil yastıklara, güzel döşeklere kurulmuşlardır."[3] âyet-i kerîmesinde "yastık" anlamındadır. Refref'in, üzerine bineni rahat bir şekilde seyahat ettiren yastıklı bir yaygı olduğu anlaşılmaktadır.

Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

1. Mekkî bin Ebî Tâlib hakkında bilgi için bk. I, 87.
2. Ebü'l-Hasen el-Mâverdî hakkında bilgi için bk. II, 350.
3. Rahmân 55/76.

"Cebrâil benden ayrıldı; o anda bütün sesler kesildi: Rabbimin bana şöyle buyurduğunu duydum: 'Korku ve endişen yatışsın. Yaklaş, yaklaş!'"

Sahîh bir hadise göre, Enes ibni Mâlik Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin şöyle buyurduğunu söylemiştir:

«عَرَجَ بِي جِبْرِيلُ إِلَى سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى، وَدَنَا الْجَبَّارُ رَبُّ الْعِزَّةِ فَتَدَلَّى، حَتَّى كَانَ مِنْهُ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى، فَأَوْحَى إِلَيْهِ بِمَا شَاءَ، وَأَوْحَى إِلَيْهِ خَمْسِينَ صَلَاةً»

"Cebrâil benimle birlike Sidretülmüntehâ'ya kadar çıktı. İrâdesini her durumda yürüten, yaratılmışların hâlini iyileştiren yücelik sahibi Allah ona iyice yaklaşıp yakınlaştı, İki yay kadar oldu,[1] hattâ daha da yakın oldu. Ona dilediği emir ve nehiyleri vahyetti; elli vakit namazı farz buyurdu." Enes ibni Mâlik, bundan sonra Mi'râc hadisinin geri kalan kısmını rivâyet etti.[2]

Tâbiîn muhaddis ve müfessirlerinden Muhammed ibni Ka'b el-Kurazî[3] (v. 108/726) şöyle demiştir:

"Âyette yaklaştığından söz edilen kişi, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem olup; o, Rabbine iki yay kadar yaklaşmıştır."

Ca'fer ibni Muhammed es-Sâdık (v. 148/765) şöyle demiştir:

"Rabbi, Muhammed aleyhisselâma yaklaştı; bu yakınlık iki yay kadar oldu."

Şu söz de ona âittir:

"Allah Teâlâ'ya yakınlığın sınırı yoktur. Kulların birbirine olan yakınlığı ise sınırlıdır."

Yine Ca'fer-i Sâdık şöyle demiştir:

"Allah Teâlâ'nın kullarına yakınlığı mânevî olduğu için bu yakınlığın belli bir şekli yoktur. Bak, Cebrâil'in Kendine yaklaşmasına nasıl engel oldu! Öte yandan Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin kalbine îmân ve ma'rifet konuldu; o da huzûr ve sükûna ermiş olan kalbiyle Cenâb-ı Hakk'a yakınlaştı; kalbindeki şüphe ve tereddütler yok olup gitti."

1. Yani aynı oku atmak üzere üst üste konmuş iki yay kadar veya yayın iki ucu kadar yakın oldu.
2. Buhârî, Tevhîd 37, nr. 7517.
3. Muhammed ibni Ka'b el-Kurazî hakkında bilgi için bk. I, 412.

Yakınlaşma Ne Demektir?

Ey okuyucu! Şunu bil ki, burada söz konusu edilen Peygamber aleyhisselâmın Cenâb-ı Hakk'a yakınlığı, mekân ve mesâfe itibâriyle yakınlık değildir. Bu yakınlık, Ca'fer-i Sâdık'tan yukarıda naklettiğimiz gibi, belli bir yere, bir sınıra yakınlık da değildir. Bu, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin Rabbine olan mânevî yakınlığını, O'nun katındaki mertebesinin yüceliğini, Allah'ı daha iyi tanımaya başladığını, Cenâb-ı Hakk'ın gayb ve kudretinin sırlarını müşâhede ettiğini gösteren bir hâldir. Cenâb-ı Mevlâ'nın Peygamber aleyhisselâma yakınlaşması ise, ona lütuf ve ihsânda bulunması, Cebrâil'den ayrılıp yalnız kaldığında ona yakınlık gösterip yalnızlığını gidermesi, onunla konuşarak gönlünü ferahlatması ve ikrâmda bulunmasıdır.

"Rabbimiz her gece dünya semâsına iner."[1] hadisi nasıl te'vîl ediliyorsa, Allah Teâlâ'nın Mi'râc'da Resûlullah'a olan yakınlığı da te'vil edilir. Bu te'villerden birine göre, Cenâb-ı Hakk'ın "dünya semâsına inmesi" demek; O'nun lütfunun, nimetlerinin, cömertliğinin inmesi demektir.

> Hadisin tamamı şöyledir: "Her gün, gecenin son üçte birinde yüce Rabbimiz dünya semâsına inerek şöyle buyurur: Bana duâ eden yok mu, onun duâsını kabul edeyim. Benden bir dilekte bulunan yok mu, onun dileğini yerine getireyim. Benden bağışlanma dileyen yok mu, onu affedeyim."
>
> **Hadîs-i nüzûl** diye anılan bu hadîs-i şerîfi yirmi kadar sahâbî rivâyet etmiştir.

Ferganalı sûfî âlim Ebû Bekir el-Vâsıtî (v. 312/924) şöyle demiştir: "Cenâb-ı Hakk'ın Resûl-i Ekrem'e lütfu keremiyle değil de hakiki mânada yaklaştığını zanneden kimse, arada maddî bir mesâfe bulunduğunu kabul etmiş olur. Allah Teâlâ'ya kendi gayretiyle yaklaştığını düşünen kimse ise, O'ndan büsbütün uzaklaşmış ve meselenin esasını kavramamış olur. Allah Teâlâ'ya maddî olarak yaklaşmak veya uzaklaşmak söz konusu değildir.

---

1. Buhârî, Teheccüd 14, nr. 1145, Daavât 14, nr. 6321, Tevhîd 35, nr. 7494; Müslim, Müsâfirîn 168-172, nr. 758.

İki Yay Kadar Yakınlık

"İki yay kadar oldu, hattâ daha da yakın."[1] âyetindeki "yakınlık" iki şekilde düşünülebilir:

Birincisi, Resûl-i Ekrem'in Cebrâil aleyhisselâma değil de, Cenâb-ı Hakk'a yakınlığı. O takdirde bu yakınlık, gözle görülemeyen mânevî bir yakınlık anlamındadır. Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem'inin mânevî derecesini yükseltmesi, onu ilâhî sırlara vâkıf kılması demektir.

İkincisi, bu yakınlık Cenâb-ı Hakk'ın, Resûlullah Efendimiz'in isteklerini yerine getirmesi, dileklerini karşılaması, ona bol bol ihsânda bulunması ve mertebesini yüceltmesi demektir.

Âyette sözü edilen bu yakınlık, şu hadiste anlatılan yakınlık gibi yorumlanır:

«مَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي شِبْرًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ ذِرَاعًا، وَمَنْ أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً» "Kim Bana bir karış yaklaşırsa, Ben ona bir arşın yaklaşırım; kim Bana bir arşın yaklaşırsa, Ben ona bir kulaç yaklaşırım. Kim Bana yürüyerek gelirse, Ben ona koşarak varırım"

> *Sahîh-i Buhârî* ve *Sahîh-i Müslim*'de bulunan bu hadisin *Sahîh-i Müslim*'deki rivâyetinin tamamı şöyledir: "Kim bir hayır işlerse, ona onun on misli vardır veya daha da artırırım. Kim bir kötülük işlerse, ona da onun misli vardır. Ya da tamamen affederim. Kim Bana bir karış yaklaşırsa, Ben ona bir arşın yaklaşırım; kim Bana bir arşın yaklaşırsa, Ben ona bir kulaç yaklaşırım. Kim Bana yürüyerek gelirse, Ben ona koşarak varırım. Kim Bana hiçbir şeyi ortak koşmamak şartıyla dünya dolusu günahla gelirse, Ben kendisini o kadar mağfiretle karşılarım."[2]

Bu yakınlık; Allah Teâlâ'nın, Kendisine ibâdet, tâat ve teslimiyetle yaklaşmaya çalışanların duâlarını yüce dergâhında kabul buyurması ve onların isteklerini süratle yerine getirmesi anlamındadır.

---

1. Necm 53/9.
2. Buhârî, Tevhîd 15, nr. 7405; Müslim, Zikr 1, 22, nr. 2675.

8. Resûl-i Ekrem'in Âhiretteki Üstünlüğü

Allah Teâlâ'nın kıyâmet gününde Resûl-i Ekrem'e vereceği bazı özelliklerle onu diğer peygamberlere üstün tutması konusunda, Enes ibni Mâlik, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin şöyle buyurduğunu söylemiştir:

"Kıyâmet gününde insanlar diriltildiği zaman kabrinden ilk çıkacak benim. Hesap için Rablerinin huzûruna geldiklerinde, onlar adına konuşacak benim. Kurtulmaktan ümitlerini yitirdikleri zaman, onları müjdeleyip sevindirecek benim. Livâülhamd benim elimde olacak. Rabbimin katında Âdemoğlunun en değerlisi ben olacağım; bunu öğünmek için söylemiyorum."[1]

Bu hadîs-i şerîfteki üç cümleyi açıklayalım: **"Kurtulmaktan ümitlerini yitirdikleri zaman, onları müjdeleyip sevindirecek benim."** ifâdesinin anlamı şudur: Mahşerde uzun süre bekleyip de, verecekleri hesabın ağırlığından, görecekleri azâbın şiddetinden dolayı korkuya ve ümitsizliğe kapıldıklarında, ben onları çektikleri bu çileden kurtarıp sevindireceğim.

"Livâülhamd benim elimde olacak." demek, mahşerde hesap başlamadan önce insanlar büyük bir sıkıntıya düştüğünde, Allah Teâlâ Livâülhamd denen sancağı bana verecek, mü'minler de onun altında toplanarak mahşerin sıkıntısından kurtulacaklardır, demektir. Bunu Resûl-i Ekrem Efendimiz "Kıyâmet gününde Livâülhamd benim elimde olacaktır; bunu övünmek için söylemiyorum."[2] ifâdesiyle anlatmıştır.

"Rabbimin katında Âdemoğlunun en değerlisi ben olacağım." ifâdesini açıklayan pek çok hadîs-i şerîf vardır. Daha önce de okuduğumuz üzere, Fahr-i Âlem Efendimiz, ashâbının "Hz. İbrâhim, Allah'ın dostudur", "O, Hz. Mûsâ ile konuşmuştur", "Hz. Îsâ, O'nun kelimesi

1. Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3610
2. Tirmizî, Tefsîr 17/18, nr. 3148, Menâkıb 1, nr. 3610; İbni Mâce, Zühd 37, nr. 4308; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 281.

ve rûhudur", "Hz. Âdem'i seçkin kılmıştır" diye konuştuğunu duyunca, onlara bu sözlerin doğru olduğunu söyledi. Kendisinin de Allah'ın habîbi, kıyâmet gününde Livâülhamd'in taşıyıcısı, Cennet kapısının halkalarını ilk hareket ettiren kimse olduğunu belirtti ve bunları övünmek için söylemediğini ifâde buyurdu, sonra da sözünü şöyle tamamladı: "Allah katında öncekilerin ve sonrakilerin en kıymetlisi benim. Bunu da övünmek için söylemiyorum."[1]

Tâbiîn neslinden olan Ubeydullah ibni Zahr'ın yine tâbiînden Rebî' bin Enes'ten, onun da babası Enes ibni Mâlik radıyallahu anhdan bir başka senedle rivâyet ettiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Kıyâmet gününde insanlar diriltildiği zaman, kabrinden ilk çıkacak ben olacağım. Onlar Rablerinin huzûruna geldiklerinde, komutanları ben olacağım. Susup beklediklerinde, onlar adına ben konuşacağım. Bir yere gitmekten alıkonulduklarında, onlara ben şefâat edeceğim. Kurtulmaktan ümitlerini yitirdikleri zaman, onlara ben müjde vereceğim. Kerem (hamd) sancağı benim elimde olacak. Rabbimin katında Âdemoğlunun en değerlisi ben olacağım; bunu öğünmek için söylemiyorum. O gün etrafımda, her biri sedefinde saklı inciler gibi bin tane hizmetçi dolaşacaktır.[2]

Kur'ân-ı Kerîm'de Cenâb-ı Hakk'm Cennet'te mü'minlere yönelik ikrâmları anlatılırken şöyle buyurulmaktadır: "Etraflarında da kendilerine özel, sedefinde saklı inciler gibi hizmetçiler dolaşmaktadır."[3] Abdullah ibni Amr ibni Âs radıyallahu anhümâ da şöyle demiştir: "Cennet'te, en aşağı mertebedeki Cennet ehlinin etrafında, her biri saçılmış inci gibi 1000 tane hizmetçi dolaşacaktır."[4]

Resûl-i Ekrem Efendimiz, Ebû Hüreyre radıyallahu anhın rivâyet ettiği bir hadiste de şöyle buyurmuştur:

1. Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3616; Dârimî, Mukaddime 8, nr. 48.
2. Dârimî, Mukaddime 8, nr. 49; ayrıca bk. Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3610.
3. Tûr 52/24.
4. Elbânî, *Sahîhu't-Tergîb ve't-terhîb*, III, 498, nr. 3705.

«وَأُكْسَى حُلَّةً مِنْ حُلَلِ الْجَنَّةِ، ثُمَّ أَقُومُ عَنْ يَمِينِ الْعَرْشِ، لَيْسَ أَحَدٌ مِنَ الْخَلَائِقِ يَقُومُ ذٰلِكَ الْمَقَامَ غَيْرِي» "Cennet elbiselerinden bir elbise giyeceğim. Sonra Arş-ı âlâ'nın sağ tarafında ayakta duracağım. Benden başka, yaratılmışların hiçbiri o makamda durmayacaktır."[1]

Fahr-i Âlem sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anhın rivâyet ettiği hadiste şöyle buyurmuştur:

«أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَبِيَدِي لِوَاءُ الْحَمْدِ وَلَا فَخْرَ، وَمَا نَبِيٌّ يَوْمَئِذٍ آدَمُ فَمَنْ سِوَاهُ إِلَّا تَحْتَ لِوَائِي، وَأَنَا أَوَّلُ مَنْ تَنْشَقُّ عَنْهُ الْأَرْضُ وَلَا فَخْرَ» "Kıyâmet gününde ben Âdemoğlunun efendisi olacağım. Elimde Livâülhamd bulunacak; bunu öğünmek için söylemiyorum. O gün, Âdem ile diğer peygamberler sancağımın altında olacak. Kabri ilk açılacak kimse de ben olacağım. Bunu da öğünmek için söylemiyorum."[2]

Ebû Hüreyre radıyallahu anhın rivâyet ettiği bir diğer hadiste Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَأَوَّلُ مَنْ يَنْشَقُّ عَنْهُ الْقَبْرُ، وَأَوَّلُ شَافِعٍ وَأَوَّلُ مُشَفَّعٍ» "Kıyâmet gününde Âdemoğlunun efendisi ben olacağım. Kabri ilk açılacak kimse ben olacağım. İlk şefâat isteyen; şefâat etmesine izin verilip şefâati ilk kabul edilen de ben olacağım."[3]

Bütün İnsanların En Değerlisi

Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümânın rivâyetine göre ise Allah'ın Elçisi şöyle buyurmuştur:

«أَنَا حَامِلُ لِوَاءِ الْحَمْدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا فَخْرَ، وَأَنَا أَوَّلُ شَافِعٍ وَأَوَّلُ مُشَفَّعٍ وَلَا فَخْرَ، وَأَنَا أَوَّلُ مَنْ يُحَرِّكُ حَلَقَ الْجَنَّةِ فَيُفْتَحُ لِي فَأَدْخُلُهَا، فَيُدْخِلُهَا مَعِي فُقَرَاءُ الْمُؤْمِنِينَ وَلَا فَخْرَ، وَأَنَا أَكْرَمُ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ وَلَا فَخْرَ»

"Kıyâmet gününde Livâülhamd'i ben taşıyacağım; bunu öğünmek için söylemiyorum. İlk şefâat isteyen ve şefâati ilk kabul edilen de ben olacağım; bunu öğünmek için söylemiyorum. Cennet kapısının halkasına ilk defa ben vuracağım. Kapı benim için açılacak; Cennet'e benimle

1. Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3611.
2. Tirmizî, Tefsîr 17/18, nr. 3148, Menâkıb 1, nr. 3615; İbni Mâce, Zühd 37, nr. 4308.
3. Müslim, Fezâil 3, nr. 2278; İbni Mâce, Zühd 37, nr. 4308.

birlikte mü'minlerin fakirleri girecek. Bunu öğünmek için söylemiyorum. Ben önce gelenlerin, sonra gelecek olanların en değerlisiyim. Bunu da öğünmek için söylemiyorum."[1]

Enes ibni Mâlik'in rivâyetine göre şöyle buyurmuştur:

"Cennet'teki derecelerin yükseltilmesi için ilk defa ben şefâat edeceğim. Ve ümmeti en çok peygamber ben olacağım."

> Resûl-i Ekrem Efendimiz'in çeşitli şefâatleri vardır. Bunlardan biri de Cennet'te, mü'minlerin derecelerinin daha fazla yükseltilmesi için yapacağı şefâattir.

Yine Enes ibni Mâlik radıyallahu anhın rivâyetine göre Peygamberler Sultanı Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Kıyâmet gününde insanların efendisi ben olacağım. Ama niçin biliyor musunuz? Allah, bütün insanları bir araya toplayacak..." Hadisin devamında Enes ibni Mâlik, Resûlullah Efendimiz'in mahşerdeki şefâatini anlatmıştır.[2]

Ebû Hüreyre radıyallahu anhdan rivâyet edildiğine göre Fahr-i Cihan Efendimiz şöyle buyurmuştur:

«أَطْمَعُ أَنْ أَكُونَ أَعْظَمَ الْأَنْبِيَاءِ أَجْرًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ» "Kıyâmet gününde kendisine en büyük mükâfât verilecek peygamberin ben olacağımı umuyorum."[3]

Hz. İbrâhîm de, Hz. Îsâ da Onun Ümmeti Olacak

Bir başka hadise göre de şöyle buyurmuştur: "Ey Müslümanlar! İbrâhim ve Îsâ peygamberlerin kıyâmet gününde sizinle beraber haşredilmesine memnun olmaz mısınız?" Sonra Resûl-i Ekrem sözüne şöyle devam etti: "Kıyâmet günü onların ikisi de benim ümmetimden olacak. Hz. İbrâhim şöyle diyecek: 'Sen benim duâmsın ve benim soyumdansın; beni de ümmetinin arasına al. Îsâ Peygamber'e gelince; bütün peygamberler babaları bir, anaları ayrı kardeşler gibidir. Îsâ Peygamber benim kardeşimdir; onunla benim aramda başka peygamber yoktur. İnsanların ona en yakını benim."

1. Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3616; Dârimî, Mukaddime 8, nr. 48.
2. Bu hadis Şefâat ve Makām-ı Mahmûd bahsinde gelecektir bk. I, 450.
3. Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, IV, 298, nr. 3360.

Bu hadîs-i şerîfteki üç ifâdeyi biraz açalım: Hz. İbrâhim'in Resûl-i Ekrem'e: **"Sen benim duâmsın."** demesini Peygamber Efendimiz başka bir hadisinde "Ben atam İbrâhim'in duâsıyım." diye ifâde buyurmuştur.[1] Nitekim bu durum, Hz. İbrâhim ile Hz. İsmâil'in Kâbe'nin temellerini yükseltirken yaptıkları şu duâda görülmektedir: "Rabbimiz! **Onlara içlerinden bir peygamber gönder de** kendilerine Senin âyetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları günahlardan arındırıp tertemiz yapsın. Çünkü karşı konulmaz kudret sahibi, her işi yerli yerince yapan sadece Sensin!"[2] Peygamber Efendimiz **"Bütün peygamberler babaları bir, anaları ayrı kardeşler gibidir."** buyururken, peygamberlerin, Allah'ın birliği (tevhîd) inancını öğretmek ve aynı Allah'a inanmaya dâvet etmek için geldiklerini vurgulamaktadır.

Resûl-i Ekrem'in **"Îsâ Peygamber benim kardeşimdir; onunla benim aramda başka peygamber yoktur. İnsanların ona en yakını benim."** ifâdesini *Sahîh-i Müslim*'deki şu rivâyet açıklamaktadır: Bir gün Nebiyy-i Ekrem Efendimiz: "Ben Îsâ Peygamber'e dünyada da âhirette de en yakın olan kimseyim." buyurunca, ashâb-ı kirâm: "Hangi sebeple Yâ Resûlallah!" diye sordular. O da şöyle buyurdu: "Peygamberler aynı babanın çocuklarıdır; sadece anneleri ayrıdır; onların dîni de birdir. Hz. Îsâ ile ikimizin arasında başka peygamber yoktur."[3]

Sahîh-i Müslim'de Ebû Hüreyre radıyallahu anh tarafından rivâyet edilen bir hadis şöyledir: Bir gün Resûl-i Ekrem: "Ben Îsâ Peygamber'e dünyada da âhirette de en yakın olan kimseyim." buyurunca, ashâb-ı kirâm: "Hangi sebeple Yâ Resûlallah!" diye sordular. O da şöyle buyurdu: "Peygamberler aynı babanın çocuklarıdır; sa-

1. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*,IV, 127, 128.
2. Bakara 2/129.
3. Fezâil 145, nr. 2365.

dece anneleri ayrıdır; onların dîni de birdir. Hz. Îsâ ile ikimizin arasında başka peygamber yoktur."[1]

İnsanların Biricik Efendisi

Resûl-i Ekrem'in: "Kıyâmet günü ben insanların efendisi olacağım." buyurması, hem dünyada hem de âhirette onların efendisi olduğunu gösterir. Ancak o, bu sözüyle, kıyâmet gününde insanların efendisi ve şefâatçisinin sadece kendisi olacağını anlatmak istemiştir. Çünkü o gün bütün insanlar ona sığınacak, ondan başka da sığınacak birini bulamayacaklardır.

"Efendi" denince; istek ve ihtiyaçlarını karşılaması için halkın kendisine başvurduğu kimse hatıra gelir. Resûl-i Ekrem Efendimiz, kıyâmet günü herkesin kendisine başvurduğu zaman insanların biricik efendisi olacaktır. O günün efendisi olma konusunda hiç kimse kendisiyle rekâbet edemeyecek ve hiç kimse böyle bir iddiada bulunamayacaktır. Âhiret gününde Cenâb-ı Hakk'ın rakipsiz olduğunu ortaya koyan şu âyet-i kerîme de böyledir: ﴿لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ، لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ﴾ "(Allah Teâlâ sorar): Mülk ve saltanat o gün kimindir? (Bu soruya kimse cevap veremez; yine Kendisi şöyle cevap verir:) Herşeyi kudretine boyun eğdiren tek bir Allah'ın!"[2]

Dünyada da âhirette de mülk ve saltanat sadece Cenâb-ı Hakk'ındır. Fakat dünyada mülk ve saltanat iddiasında bulunanların o gün böyle bir iddiada bulunacak kudreti kalmayacaktır.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem için de durum böyledir; şefâat ümidiyle bütün insanlar ona sığınacak, o da âhirette itirazsız hepsinin efendisi olacaktır.

Cennet'in Kapısı İlk Defa Ona Açılacak

Enes ibni Mâlik radıyallahu anhdan rivâyet edildiğine göre İki Cihanın Efendisi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«آتِي بَابَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأَسْتَفْتِحُ، فَيَقُولُ الْخَازِنُ: مَنْ أَنْتَ؟ فَأَقُولُ مُحَمَّدٌ، فَيَقُولُ: بِكَ أُمِرْتُ أَنْ لَا أَفْتَحَ لِأَحَدٍ قَبْلَكَ» "Kıyâmet günü Cennet'in kapısına gelip kapının açılmasını isteyeceğim. Cennet'in bekçisi (Rıdvân):

1. Fezâil 145, nr. 2365.
2. Mü'min 40/16.

'Sen kimsin?' diye soracak. Ben:

'Muhammed'im' diyeceğim. O da:

'Cennet'in kapısını senden önce kimseye açmamak, onu sadece sana açmak için emir aldım!' diyecek."[1]

Kevser Havuzu

> Havuz hadisini ashâb-ı kirâmdan elli beş kişi rivâyet etmiştir. Kādî İyâz burada onlardan yirmi yedisinin adını vermiştir. Peygamber Efendimiz, Kevser Havuzu'nu şöyle anlatmıştır:

Abdullah ibni Amr ibni Âs radıyallahu anhümâdan rivâyet edildiğine göre, Fahr-i Cihan Efendimiz şöyle buyurmuştur:

«حَوْضِي مَسِيرَةُ شَهْرٍ، وَزَوَايَاهُ سَوَاءٌ، وَمَاؤُهُ أَبْيَضُ مِنَ الْوَرِقِ، وَرِيحُهُ أَطْيَبُ مِنَ الْمِسْكِ، كِيزَانُهُ كَنُجُومِ السَّمَاءِ، مَنْ شَرِبَ مِنْهُ لَمْ يَظْمَأْ أَبَدًا» "Havuzumun büyüklüğü bir aylık yoldur. Dört kenarı birbirine eşittir. Suyu gümüşten beyaz; kokusu miskten güzeldir. Havuzun etrafındaki bardaklar gökyüzündeki yıldızlar kadar çok ve parlaktır. Ondan içen bir daha hiç susuzluk duymayacak."[2]

Havuz hadisinin bir benzerini Ebû Zer el-Gıfârî radıyallahu anh da rivâyet etmiş, orada bu hadisten farklı olarak Peygamber aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

"Havuzumun uzunluğu Uman ile Eyle arası kadardır. Cennetten çıkan iki oluk dolusu su, oraya gürül gürül akar."[3]

Sevbân radıyallahu anhdan da benzeri bir hadis rivâyet edilmiş olup bu hadise göre Peygamber Efendimiz: "Bu olukların biri altından, diğeri gümüştendir." buyurmuştur."[4]

Sahâbeden Hârise bin Vehb'in rivâyet ettiği hadise göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, havuzunun büyüklüğünün, "Medine ile Yemen'deki Sana şehri arası kadar"[5] olduğunu, Enes ibni Mâlik'in rivâyetine

1. Müslim, Îmân 333, nr. 197.
2. Buhârî, Rikāk 53, nr. 6579; Müslim, Fezâil 27, nr. 2292.
3. Müslim, Fezâil 36, nr. 2300.
4. Müslim, Fezâil 37, nr. 2301.
5. Buhârî, Rikāk 53, nr. 6591.

göre "Eyle ile Sana arası kadar"[1] olduğunu, Abdullah ibni Ömer'in rivâyetine göre de "Kûfe ile Hacerülesved arası kadar"[2] olduğunu belirtmiştir.

Havuz hadisini ashâb-ı kirâmdan Enes ibni Mâlik, Câbir ibni Abdillah, Semüre bin Cündeb, Abdullah ibni Ömer, Ukbe bin Âmir, Hârise bin Vehb el-Huzâî, Müstevrid ibni Şeddâd, Ebû Berze el-Eslemî, Huzeyfe İbnü'l-Yemân, Ebû Ümâme el-Bâhilî, Zeyd ibni Erkam, Abdullah ibni Mes'ûd, Abdullah ibni Zeyd, Sehl ibni Sa'd, Süveyd bin Cebele, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, İbni Büreyde, Ebû Saîd el-Hudrî, Abdullah es-Sunâbihî, Ebû Hüreyre, Berâ bin Âzib, Cündeb ibni Abdillah el-Becelî, Hz. Ebû Bekir'in iki kızı Hz. Âişe ve Esmâ, Ebû Bekre, Kays kızı Havle ve daha başkaları rivâyet etmiştir. Allah hepsinden râzı olsun.

Peygamber Efendimiz, Kevser Havuzu'nu şöyle anlatmıştır:

"Cennet'te dolaşırken, etrafında inciden yapılmış evlerle çevrili Kevser Irmağı'nı gördüm ve onun hakkında bilgi istedim. Cebrâil bana: "O, Rabbinin sana verdiği ırmaktır." dedi. İçine elimi soktum, toprağı burcu burcu kokuyordu; içindeki çakıl taşları da incidendi. Kevser Havuzu'nun hem boyu hem eni birer aylık yol kadardır. Cennet'ten çıkan bir su; biri altın, diğeri gümüş iki oluktan, bu havuzun içine gürül gürül akar. Suyu sütten beyaz, kokusu mis kokusundan güzel, kardan soğuk, baldan tatlıdır. Orada, gökyüzündeki yıldızlar kadar bardak vardır. Ben havuz başına sizden önce varacağım ve orada ümmetimi bekleyeceğim. Havuz başına benden sonra gelenler onun suyundan içecek ve bir daha susuzluk çekmeyecektir."[3]

Bir gün Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem kabristana geldi ve: "Selâm size ey mü'minler diyarı! İnşallah biz

1. Buhârî, Rikāk 53, nr. 6580; Müslim, Fezâil 39, nr. 2303.
2. Tirmizî, Kıyâmet 15, nr. 2445 (muallak olarak). Abdullah ibni Ömer'in rivâyetine göre Resûl-i Ekrem, havuzunun büyüklüğünü belirtmek üzere: "Cerbâ ile Ezruh arası kadardır." buyurmuştur: Buhârî, Rikāk 53, nr. 6577; Müslim, Fezâil 34, nr. 2299.
3. Buhârî, Tefsîr 108/1, nr. 4964-65, Rikāk 53, nr. 6579; Müslim, Fezâil 25-45, nr. 2289-2305; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 115, 191, 207, 231, 232, 289.

de size katılacağız. Kardeşlerimizi görmemizi çok isterdim." dedi. Ashâb-ı kirâm:

"Biz senin kardeşlerin değil miyiz, yâ Resûlallah?" dediler. Resûl-i Ekrem:

"Sizler benim ashâbımsınız, kardeşlerimiz henüz gelmemiş olanlardır." buyurdular. Bunun üzerine ashâb:

"Ümmetinden henüz gelmemiş olanları nasıl tanıyacaksın, ey Allah'ın Resûlü?" dediler. Peygamber Efendimiz:

"Ne dersiniz? Bir adamın alnı ak ve ayakları sekili bir atı olsa, yağız ve doru at sürüsü içinde kendi atını tanımaz mı?" diye sordu. Sahâbe:

"Evet, tanır, ey Allah'ın Resûlü." dediler. Resûl-i Kibriyâ:

"İşte onlar da abdestten dolayı yüzleri nûrlu, el ve ayakları parlak olarak gelecekler. Ben havuzun başına onlardan önce varacağım." buyurdular.[1]

Bir başka hadisinde de şöyle buyurdu:

"Ben, âhirete sizden önce gideceğim ve sizin için hazırlık yapacağım; sizin Allah yolundaki hizmetlerinize şâhitlik edeceğim. Buluşma yerimiz Kevser Havuzu'nun yanıdır. Ben, şu bulunduğum yerden Kevser Havuzu'nu görmekteyim. Ben, sizin Allah'a şirk koşmanızdan korkmuyorum. Ama dünya hırsıyla birbirinizle didişip çekişmenizden korkuyorum."[2]

9. Allah'ın Sevgilisi ve Dostu

Cenâb-ı Hakk'ın Peygamber Efendimiz'i sevdiğine ve onu dost edindiğine dâir sahîh hadisler vardır. Müslümanlar onu özellikle ve daha çok "Habîbullah" (Allah'ın sevgilisi) diye anarlar.

Hz. İbrâhim, Allah'ın dostu anlamında "Halîlullah"

1. Müslim, Tahâret 39, nr. 249; İbni Mâce, Zühd 36. nr. 4306.
2. Buhârî, Megâzî 17, nr. 4042; Müslim, Fezâil 31, nr. 2296.

diye, Resûl-i Ekrem de daha çok "Habîbullah" diye anılmıştır.

Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anhın rivâyet ettiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«لَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلًا غَيْرَ رَبِّي لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ» "Eğer ben Allah'tan başkasını dost edinecek olsaydım, Ebû Bekir'i dost edinirdim."

Hadisin tamamı şöyledir: "Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem son hastalığında hutbeye çıktı ve:

'Allah Teâlâ bir kulunu, dünya nimetleri ile Kendi yanındaki nimetleri seçmekte serbest bıraktı. O da Allah'ın yanındakileri seçti.' buyurunca, Hz. Ebû Bekir ağlamaya başladı. (O sırada yirmi bir yaşında olan) Ebû Saîd el-Hudrî sözüne şöyle devam etti: Ben de kendi kendime dedim ki: Allah Teâlâ'nın bir kulunu dünya nimetleri ile Kendi yanındaki nimetleri seçmekte serbest bırakmasında, onun da Allah'ın yanındakileri seçmesinde ne var ki bu yaşlı adamı böyle ağlatıyor? Meğer o dünya nimetleri ile âhiret nimetlerini seçmekte serbest bırakılan kul, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin kendisiymiş ve Hz. Ebû Bekir bunu hepimizden iyi biliyormuş. Peygamber Efendimiz onun ağladığını görünce şöyle buyurdu:

"Ey Ebû Bekir, ağlama! Arkadaşlık konusunda da, malını harcama konusunda da insanların en cömerdi Ebû Bekir'dir. Şâyet ümmetimden birini dost edinecek olsaydım, Ebû Bekir'i dost edinirdim. Fakat İslâmiyet sebebiyle olan kardeşlik ve sevgi, şahsî dostluktan daha değerlidir. Ebû Bekir'in kapısı dışında Mescid'e açılan bütün kapılar kapatılsın!"[1]

Diğer bir rivâyete göre Resûl-i Ekrem, kendisini kastederek:

"Sizin arkadaşınız Allah'ın dostudur (Halîlullah'tır)" buyurmuştur.

1. Buhârî, Salât 80, nr. 466-67, Fezâilü ashâbi'n-Nebî 5, nr. 3656-58, Ferâiz 10, nr. 6738; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 2, nr. 2382.

Abdullah ibni Mes'ûd'un rivâyet ettiği bu hadisin tamamı şöyledir: "Bakınız, benim kimsenin dostluğu ile bir ilgim bulunmadığını ilân ediyorum. Ümmetimden birini kendime dost edinecek olsaydım, Ebû Bekir'i dost edinirdim. Fakat o benim kardeşim ve arkadaşımdır." Sonra kendisini kastederek sözünü şöyle tamamladı: "Elbette Allah Teâlâ sizin arkadaşınızı dost edinmiştir."[1]

Yine Abdullah ibni Mes'ûd[2] radıyallahu anhın rivâyet ettiği diğer bir hadise göre Resûl-i Ekrem bu durumu şöyle ifâde etmiştir:

"Allah, sizin arkadaşınızı Kendine dost edinmiştir."[3]

Habîbullah Farkı

Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümâ şöyle demiştir: "Bir gün Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin bazı sahâbîleri oturmuş, onun gelmesini bekliyordu. Derken Resûl-i Ekrem evinden çıktı, onlara doğru ilerledi, bir konu üzerinde konuştuklarını gördü ve onlara kulak verdi. Biri:

"Hayret doğrusu, Allah Teâlâ yarattığı bir kul olan İbrâhim peygamberi Kendine dost edinmiş." dedi. Diğeri:

"Allah Teâlâ'nın Hz. Mûsâ ile doğrudan konuşması, Hz. İbrâhim'i dost edinmesinden daha hayret verici bir şeydir." dedi. Bir başkası:

"Ya Hz. Îsâ'nın O'nun kelimesi ve rûhu olmasına ne demeli?" derken, bir diğeri:

"Allah Teâlâ, Hz. Âdem'i de seçkin kılmış" diye konuştu.

Allah Teâlâ'nın Hz. Âdem'i anasız, babasız ilk insan olarak yaratması ve onu bütün insanlığın babası yapması, bu pek üstün görev için onu seçtiğini ve kendisine büyük değer verdiğini göstermektedir. Şu âyet de Cenâb-ı Hakk'ın yaptığı bu seçimi ifâde etmektedir: "Allah meleklerden de elçiler seçer, insanlardan da."[4]

1. Müslim, Fezâilü's-sahâbe 7, nr. 2383; Tirmizî, Menâkıb 15, nr. 3659.
2. Abdullah ibni Mes'ûd hakkında bilgi için bk. I, 279.
3. Müslim, Fezâilü's-sahâbe 3, nr. 2383; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*,I, 439, 462.
4. Hac 22/75.

Anlaşılan bu sahâbîler, adı geçen dört peygamberin Resûl-i Ekrem Efendimiz'den daha üstün olduğunu düşünüp hayret etmişti. Peygamberlerin bazı bakımlardan birbirinden üstün olduğunu dile getiren şu âyet de muhtemelen onların böyle düşünmesine sebep olmuştu: "İşte bu peygamberlere birbirinden farklı üstünlükler verdik. İçlerinden bir kısmıyla Allah doğrudan konuştu; bir kısmının da derecelerini yükseltti. Meryem oğlu Îsâ'ya da apaçık mûcizeler verdik ve onu Rûhulkudüs ile güçlendirdik."[1]

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem onlara doğru ilerleyip selâm verdi ve şöyle buyurdu:

"Neler konuştuğunuzu ve nelere hayret ettiğinizi duydum. Evet, Allah Teâlâ İbrâhim peygamberi Kendine dost edindi, bu bir gerçektir. Mûsâ ile doğrudan konuşmuştur,[2] evet öyledir. Îsâ Allah'ın rûhudur. Bu da bir gerçektir. Âdem de Cenâb-ı Hakk'ın seçtiği bir kimsedir, aynen öyledir. İyi bilin ki, ben de Allah'ın habîbiyim; bunu övünmek için söylemiyorum. Kıyâmet gününde Livâülhamd'i ben taşıyacağım;[3] bunu öğünmek için söylemiyorum. İlk şefâat isteyen ve şefâati ilk kabul edilen de ben olacağım; bunu öğünmek için söylemiyorum. Cennet kapısının halkalarına ilk defa ben vuracağım. Allah Teâlâ Cennet'in kapısını benim için açacak; yanımda mü'minlerin fakirleri olduğu hâlde beni Cennet'e koyacak. Bunu öğünmek için söylemiyorum. Ben önce gelenlerin, sonra gelecek olanların en değerlisiyim. Bunu da öğünmek için söylemiyorum."[4]

Ebû Hüreyre radıyallahu anhın rivâyet ettği bir hadîs-i kudsîye göre Allah Teâlâ Sevgili Peygamberine şöyle buyurmuştur:

"Ben seni dost edindim. Bu gerçek, Tevrât'ta 'Sen Rahman'ın sevgilisisin.' diye yazılıdır."[5]

1. Bakara 2/253.
2. Hz. Mûsâ hakkında kullanılan "Allah'ın doğrudan konuştuğu kimse" anlamındaki "Neciyyullah" ifâdesi (bk. Meryem 19/52), yine onun için kullanılan "Kelîmullah" ile aynı anlamdadır.
3. "Kıyâmet gününde Âdem ile diğer peygamberler sancağımın altında olacaktır." hadisi (Tirmizî, Tefsîr 17/18, nr. 3143, Menâkıb 1, nr. 3616) bile onun bütün peygamberlerden üstün olduğunu göstermektedir.
4. Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3616; Dârimî, Mukaddime 8, nr. 48, 55.
5. Beyhakī, *Delâilü'n-nübüvve* (Kal'acî), II, 403.

Dost ve Dostluk Hakkında

"Dostluk" kavramının nasıl anlaşılması gerektiği ve hangi kelimeden türediği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşlerden bir kısmı şöyledir:

Dost; Allah dışındaki her şeyden yüz çevirip kendini sadece Allah'a veren kimsedir.

Dost; kendini sadece dostuna adayan kimsedir.[1] Bu görüşü birçok âlim benimsemiştir.

Dostluk; sevgisi, muhabbeti saf, katışıksız ve katkısız olmak demektir. Hz. İbrâhim'e Allah'ın dostu (halîlullah) denmesi; Allah'ın sevdiğini sevmesi, sevmediğini sevmemesi sebebiyledir.[2] Allah'ın Hz. İbrâhim'e dost olmasının anlamı ise, ona yardım ederek düşmanlarına üstün kılması ve daha sonraki peygamberleri onun soyundan getirerek, kendisini ardından gelen nesillere önder yapması demektir.

> Bu husus şu âyet-i kerîmede ifâde edilmektedir: "Hani bir zamanlar Rabbi İbrâhim'i birtakım emirlerle sınamış, o da bu emirleri yerine getirmişti. Bunun üzerine Rabbi ona: 'İbrâhim! Seni insanlara önder yapacağım' demişti. İbrâhim de: 'Yâ Rabbî! Soyumdan da önderler çıkar' deyince: 'Benim verdiğim bu söz zâlimleri kapsamaz' buyurmuştu."[3]

Dostun (halîl) sözlük anlamı, fakir, muhtaç, Allah'tan başka herkesle ilgisini kesen demek olup ihiyaç mânasına gelen "hallet" kelimesinden türemiştir.

Hz. İbrâhim'e "Halîlullah" denmesinin sebebi de, ihtiyacını sadece Cenâb-ı Hakk'a arzetmesi, sadece O'nun yardımını istemesi, O'ndan başkasının yardımını dilememesidir. Nitekim ateşe atılmak üzere mancınığa konulduğu zaman yanına Cebrâil aleyhisselâm geldi ve:

"İbrâhim! Bir ihtiyacın var mı?" diye sordu. O da:

1. Kendini sadece Allah'a adayan, O'nun emir ve nehiylerinin dışına çıkmayan demektir.
2. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Allah için sevmek ve Allah için nefret etmek imandandır." (Buhârî, Îmân 1, bab başlığında).
3. Bakara 2/124.

"Sana mı, hayır yok!" dedi.[1]

Eş'arî kelâm âlimi Ebû Bekir İbni Fûrek[2] (v. 406/1015) şöyle demiştir: "Dostluk; sırlarını da paylaşmak sûretiyle, kendini sevdiğine adayacak derecede saf bir sevgiyle bağlanmaktır."

Bazıları ise şöyle demiştir:

"Dostluğun esası sevgidir (muhabbettir); yani istediğini bekletmeden yapmak, ona gayet nâzik bir şekilde yardım etmek, değer vererek yükseltmek, onun arzusunun yerine getirilmesine aracılık etmek ve onu desteklemek."

Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de bu durumu şöyle açıklamıştır: "Yahudiler ve Hıristiyanlar 'Biz Allah'ın oğulları ve sevdikleriyiz' dediler.[3] Şöyle de: 'Eğer dediğiniz gibiyse, Allah sizi niçin günahlarınız yüzünden cezâlandırıp duruyor?[4] Doğrusu siz de O'nun yarattığı sıradan insanlarsınız. O dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder.[5] Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin sahibi Allah'tır. Sonunda dönüş de yalnız O'nadır."[6]

Bu âyet-i kerîmede Allah Teâlâ, sevenin sevdiğini günahları yüzünden cezâlandırmayacağına işaret etmiştir. Evet, Cenâb-ı Hak işte böyle buyurmuştur.

Dost olma, oğul olmadan daha güçlü bir şeydir. Zira bâzen oğulun ebeveynine düşman olması ihtimali vardır. Nitekim Cenâb-ı Mevlâ şöyle buyurmuştur: "Ey îmân edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar çıkabilir; onlara karşı dikkatli olun. Fakat affeder, hoş görür

1. Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, I, 20; Beyhakī, *Şu'abü'l-îmân* (Zağlûl), II, 28, 104.
2. Ebû Bekir Muhammed ibni Hasan ibni Fûrek hakkında bilgi için bk. I, 140.
3. Yahudiler "Üzeyir Allah'ın oğludur", Hıristiyanlar da "İsâ Allah'ın oğludur" demişler (Tevbe 9/30), her biri inandıkları peygamberin Cenâb-ı Hakk'a daha yakın olduğundan hareketle kendilerini Allah'a herkesten yakın hissetmişler, bu sebeple de "Biz Allah'ın oğulları ve sevdikleriyiz." iddiasında bulunmuşlardır.
4. Tarih boyunca Yahudilerin muhtelif milletlere esir düşmelerine, katledilmelerine, sahip oldukları nimetleri kaybetmelerine işaret edilmektedir.
5. Allah Teâlâ'nın "dilediğini bağışlayıp (veya merhamet edip) dilediğine azap edeceği" ifâdesi Bakara 2/284; Âl-i İmrân 3/129; Mâide 5/18, 40; Ankebût 29/21; Fetih 48/14'de geçmektedir. Cenâb-ı Hak azâbı hak etmiş olanlardan dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Onun dilediğine azap edişi adâletten uzak keyfî bir uygulama değildir.
6. Mâide 5/18.

ve kusurlarını örterseniz, hiç şüphe yok ki Allah da çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir."[1]

Onlar Neden Allah'ın Dostudur?

Dostlukla düşmanlık bir arada bulunmaz. Şu hâlde Muhammed aleyhisselâm ile İbrâhim aleyhisselâma "Allah'ın dostu" denmesinin sebebi şu iki şeyden biridir:

Onlar, Allah'a ya tam güvenmelerinden, ihtiyaçlarını sadece O'nun gidermesi arzusuyla Allah dışındaki bütün sebep ve aracıları terk etmelerinden dolayı "Allah dostu" olmuşlardır; yahut da Allah Teâlâ'nın onları diğer peygamberlerden fazla sevip kendilerine değer vermesi, gizli açık lütuflarıyla onların ihtiyaçlarını karşılaması, onların gönüllerine ilâhî sırlarını, akıl ve duyularla bilinemeyen gizli bilgilerini koyması, onları diğer kullarının arasından seçmesi, onların kalplerini Kendi dışındaki bütün varlıklardan arındırıp sadece Kendine bağlaması sebebiyle bu mertebeye ermişlerdir.

İşte bundan dolayı bazıları şöyle demiştir:

"Dost (halîl), kalbinde Allah'tan başkasına yer olmayan kimsedir."

Onlara göre, Peygamber Efendimiz'in: "Eğer ben Allah'tan başkasını dost edinecek olsaydım, Ebû Bekir'i dost edinirdim. Fakat İslâm kardeşliği daha üstündür."[2] hadîs-i şerîfi işte bunu ifâde etmektedir.

Sevgi mi Üstün, Dostluk mu?

Âlimler ve tasavvuf büyükleri; dostluğun mu yoksa sevginin mi daha üstün olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürmüş, bir kısmı ikisini birbirine eşit görerek şöyle demiştir: Sevgili dost, dost da sevgili olur; ancak Allah Teâlâ Hz. İbrâhim'i dost olarak, Resûl-i Ekrem'i de sevgili olarak öne çıkarmıştır.

Bir kısmı da dostluğun sevgiden üstün olduğunu söylemiş, "Eğer ben Allah'tan başkasını dost edinecek olsaydım" hadisinin bunu dile getirdiğini belirtmiş ve şöyle demişlerdir:

---

1. Tegâbün 64/14.
2. Buhârî, Salât 80, nr. 466-67, Fezâilü ashâbi'n-Nebî 5, nr. 3656-58, Ferâiz 10, nr. 6738; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 2, nr. 2382. Hadisin tamamı bu konunun baş tarafında geçmiş ve tamamı orada zikredilmiştir.

"Nitekim Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Allah'tan başkasını dost edinmemiş, muhabbetini ise kızı Hz. Fâtıma'ya, onun iki yavrusu Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e, Üsâme'ye[1] ve daha başkalarına göstermiştir."

Gönül adamlarının büyük çoğunluğu muhabbeti dostluktan üstün tutmuş, çünkü "habibullah" olan bizim Peygamberimizin derecesi, "halîlullah" olan Hz. İbrâhim'in derecesinden yüksektir, demişlerdir.

Sevgi demek, sevgilinin uygun gördüğünü sevmek demektir. Fakat sevginin bu tarifi, kendisine gönül verilen ve uygun gördüğü şekilde kendisinden faydalanılan sevgili hakkında doğru olup, yaratılmışların sevgisini ifâde etmektedir.

Allah Bir Kulunu Severse

Allah Teâlâ ise bir şeye meyletmek, hâlden hâle girmek gibi noksanlıklardan münezzehtir. Allah Teâlâ'nın kulunu sevmesi demek; onun, Kendine ibâdet ve itâat ederek, iki cihan saâdetini kazanmasına güç kuvvet vermesi, onu günahlardan koruması, iyi olanı seçip şüpheli şeylerden uzak durmasını sağlaması, nâfile ibâdetlerle ve diğer hayırlarla Kendine yaklaşmasına imkân vermesi ve böylece rahmetini onun üzerine yağdırması demektir. Cenâb-ı Hakk'ın kuluna olan sevgisinin en ileri derecesi, kulun kalbindeki nefsânî örtüleri kaldırarak onun Kendisini görüyormuş gibi bilmesine ve ilâhî tecellîleri fark etmesine fırsat vermesidir.

İşte o zaman kul, şu hadîs-i şerîfte buyurulan mertebeye erer:

"Kulumu sevince de Ben (âdetâ) onun işiten kulağı, gören gözü, konuşan dili olurum."

> Bu hadîs-i kudsînin tamamı şöyledir:
>
> "Her kim bir dostuma düşmanlık ederse, Ben ona karşı harb ilân ederim. Kulum, kendisine emrettiğim farzlardan daha sevimli herhangi bir şeyle Bana yakınlık sağlayamaz. Kulum Bana (farzlara ilâveten işlediği) nâfile ibâdetlerle durmadan yaklaşır; nihâyet Ben onu severim. Ben kulumu sevince de (âdeta) onun işiten kulağı,

1. Üsâme bin Zeyd, Peygamber Efendimiz'in evlatlığı Zeyd ibni Hârise'nin oğludur. Annesi de Fahr-i Âlem Efendimiz'in dadısı Ümmü Eymen'dir. Resûl-i Ekrem onu çok sevdiği için, Resûlullah'ın sevgilisi anlamında "Hibbu Resûlillah" diye tanınmıştır.

gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. Benden ne isterse, onu mutlaka kendisine veririm, Bana sığınırsa, onu korurum."[1]

Bu hadîs-i kudsîden şunu anlamak gerekir: Kul, bu dereceye çıkabilmek için kalbini başka sevgilerden arındıracak, sadece Allah'a yönelecek, O'nun dışındaki her şeyden uzaklaşacak, kalbine Allah'tan başkasını sokmayacak, yaptığı şeyleri sadece Allah için yapacaktır.

Nitekim Âişe radıyallahu anhâ Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin ahlâkını anlatırken şöyle demiştir:

"Onun ahlâkı Kur'an'dı. Kur'ân-ı Kerîm'de Cenâb-ı Hakk'ın sevip râzı olduğu şeyleri sever, O'nun sevmediklerini sevmezdi."[2]

Bazıları dostluktan söz ederken şu iki beyti okumuşlardır:

(Su gülün bedenine nasıl girerse) sen de benim rûhuma öyle girdin.
Dost, dostunun rûhuna böyle girdiği için ona dost dediler.

Konuşmaya başladığımda dilimde hep sen olursun.
Sustuğum zaman, içimde sadece sen kalırsın.[3]

Bütün bunlardan anlaşıldığı üzere, dostluğun üstün derecesi, muhabbetin bütün özellikleri Resûl-i Ekrem Efendimiz'de vardır. İslâm ümmetinin sahîh kabul ettiği herkesçe bilinen hadisler de bunu ortaya koymaktadır. Bu durumu anlatmak için, tek başına şu âyet-i kerîme yeterlidir:

﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ، وَاللهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

"Ey Muhammed! De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir."[4]

Tefsir âlimlerinin söylediğine göre bu âyet nâzil olduğu zaman kâfirler şöyle dediler:

1. Buhârî, Rikâk 38. *Şifâ-i Şerîf*'teki "konuşan dili olurum" ifâdesi *Sahîh-i Buhârî*'de yoktur. Bu ifâde Ebû Ya'lâ'nın, *Müsned*'i (Esed, XII, 520, nr. 7087) ve Taberânî'nin, *el-Mu'cemü'l-kebîr*'i (Selefî, VIII, 206, 221, nr. 7833, 7880) gibi kaynaklarda bulunmaktadır.
2. Müslim, Müsâfirîn 139, nr. 746; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 2, nr. 1602.
3. Bu iki beyit, Arap şâiri Beşşâr ibni Bürd'e (v. 167/783) âittir.
4. Âl-i İmrân 3/31.

"Hıristiyanlar Îsâ'yı tanrı edindiği gibi, Muhammed de bizim kendisine tapmamızı istiyor." İşte bunun üzerine Allah Teâlâ onlara gazap buyurarak ve sözlerini reddederek o âyetin devamındaki şu âyeti indirdi:

﴿قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ﴾ "De ki: Allah'a ve Resûlüne itâat ediniz."[1] Ve böylece Allah Teâlâ kâfirlere, Muhammed aleyhisselâma itâat etmelerini emrederek ve ona itâat ile Kendine itâati yan yana zikrederek sevgili Peygamberinin şerefini yüceltti. Ardından da ona itâat etmeyenleri şöyle tehdit etti:

"Yüz çevirip inkâr ederseniz, hiç şüphesiz Allah inkâr edenleri sevmez."[2]

Dost ile Sevgilinin Farkı

Eş'arî kelâm âlimi Ebû Bekir ibni Fûrek[3] (v. 406/1015) bazı kelâm âlimlerinden sevgi ile dostluğun farkını ve netice itibâriyle sevginin dostluktan daha üstün olduğunu gösteren pek uzun nakiller yapmıştır. Biz burada, bu nakiller hakkında fikir vermek üzere kısa bir özet sunacağız. Bazı kelâmcılar (Hz. İbrâhim ile Peygamber Efendimiz hakkındaki âyetleri değerlendirerek) şöyle demişlerdir:

Dost, dost olacağı kimseyi, birinin aracılığı ile bulur. Bunun en güzel misâli şu âyettir: "Böylece Biz İbrâhim'e, güçlü bir îmâna sahip olsun diye göklerin ve yerin muhteşem saltanatını gösteriyorduk."[4]

Sevgili ise, sevdiğini aracısız bulur. Bunun en açık misâli de "İki yay kadar oldu, hattâ daha da yakın"[5] âyetidir. (Resûl-i Ekrem, Cenâb-ı Hakk'ı aracısız bulmuştur.)

Şöyle denmiştir:

Dost, dostunun kendini bağışlayacağını ümit eder. Hz. İbrâhim'in şu sözü bunu gösterir: "Hesap gününde hatâlarımı bağışlayacağını umduğum da yine O'dur."[6]

1. Âl-i İmrân 3/32.
2. Âl-i İmrân 3/32.
3. Ebû Bekir ibni Fûrek hakkında bilgi için bk. I, 140.
4. En'âm 6/75.
5. Necm 53/9.
6. Şuarâ 26/82.

> Âyetin baş tarafı şöyledir: "İbrâhim de şöyle dedi: 'Sizin ve geçmiş atalarınızın nelere taptığını biraz olsun düşünmüyor musunuz? Şüphesiz onlar benim düşmanımdır. Ancak Âlemlerin Rabbi olan Allah dostumdur. Beni yaratan ve bana doğruyu gösteren O'dur. Beni yedirip içiren O'dur. Hastalandığımda bana şifâ veren O'dur. Beni öldürecek, sonra diriltecek O'dur. Hesap gününde hatâlarımı bağışlayacağını umduğum da yine O'dur.'"[1]

Sevgili ise, sevdiğinin kendini bağışlayacağından emindir. Şu âyet de bunun misâlidir: "Böylece Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlayacak, üzerindeki nimetini tamama erdirecek ve seni dosdoğru bir yola iletecektir."[2]

Dost dostuna "İnsanların diriltildiği günde beni rezil etme!"[3] derken;

Sevgiliye şöyle denir: "O gün, Allah'ın Peygamberi utandırmayacağı gündür."[4] Habîbullah daha "Beni utandırma!" demeden, utandırılmayacağı kendisine müjdelenmiştir.

Allah'ın dostu Hz. İbrâhim, mancınıkla ateşe atılacağı zaman: "Allah bana yeter" demişti.

Allah'ın sevgilisi olan Resûl-i Ekrem'e ise: "Sana Allah yeter"[5] buyurulmuştu.

Dost olan Hz. İbrâhim: "Bana gelecek nesiller arasında hayırla anılmayı nasip eyle!"[6] diye duâ ederken;

Allah'ın sevgilisi olan Resûl-i Ekrem'e "Şânını da yüceltmedik mi?"[7] buyurulmuş, daha o hayırla anılmayı istemeden onun hayırla anılması sağlanmıştır.

Dost olan Hz. İbrâhim: "Beni ve çocuklarımı putlara tapmaktan uzak tut!"[8] diye duâ ederken;

---

1. Şuarâ 26/75-82.
2. Fetih 48/2.
3. Şuarâ 26/87.
4. Tahrîm 66/8.
5. Enfâl 8/64.
6. Şuarâ 26/84.
7. İnşirâh 94/4.
8. İbrâhim 14/35.

Allah'ın sevgilisi olan Resûl-i Ekrem'e, daha o bir şey istemeden "Ey Ehl-i beyt, Allah sizden her türlü kirliliği gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor."[1] buyurulmuştur.

> Ehl-i Beyt; Peygamber Efendimiz'in hanımları, "sadaka almaları haram olan" yakınları, amca oğulları, Hz. Ali'nin, Akîl'in, Ca'fer'in ve amcası Hz. Abbâs'ın âileleridir. Özellikle de Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'dir.[2]

Sevgi ve dostluktan hangisinin daha üstün olduğu konusunda naklettiğimiz bu bilgiler, peygamberlerin ve velilerin, kulluğun en düşük seviyesinden en yüce mertebesine kadar çeşitli derecelere yükseldiklerini göstermektedir. Öyleyse "Herkes kendi yapısına göre davranır. Kimin hayat tarzının daha doğru olduğunu Rabbiniz herkesten iyi bilir."[3]

10. Resûl-i Ekrem'in Şefâat ve Makām-ı Mahmûd Özellikleri

Allah Teâlâ, Resûl-i Ekrem'ini şefâat ve Makām-ı Mahmûd özellikleriyle diğer peygamberlere üstün tutması konusunda şöyle buyurmaktadır: ﴿عَسَىٰ أَن يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا﴾ "Umulur ki böylece Rabbin seni Makām-ı Mahmûd'a yükseltir."[4]

> Âyetin tamamı şöyledir: "Gecenin bir bölümünde uyanıp kalk, sadece sana mahsus olmak üzere teheccüd namazı kıl. Umulur ki böylece Rabbin seni Makām-ı Mahmûd'a yükseltir."

Abdullah ibni Ömer radıyallahu anhümâ şöyle demiştir:

"Kıyâmet gününde insanlar gruplar hâlinde toplanır. Her ümmet peygamberinin etrafında yer alır. Ve onlara adlarıyla hitap ederek: "Ey falan, bize şefâat et! Ey falan bize şefâat et!" derler. Peygamberler şefâate yetkili olmadıklarını söyleyince, sonunda, şefâat dileğiyle Nebiyy-i Ekrem

1. Ahzâb 33/33.
2. Müslim, Fezâilü's-sahâbe 36, nr. 2408; Tirmizî, Tefsîr 33/7-8, nr. 3205, 3206; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 366-367.
3. İsrâ 17/84.
4. İsrâ 17/79.

sallallahu aleyhi ve sellemin yanına gelirler. O gün, Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem'e Makām-ı Mahmûd'u verdiği gündür."[1]

Makām-ı Mahmûd Nedir?

Ebû Hüreyre radıyallahu anhdan rivâyet edildiğine göre sahâbîler Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme: "Umulur ki böylece Rabbin seni **Makām-ı Mahmûd'a** yükseltir."[2] âyetinin anlamını sordular. O da "Makām-ı Mahmûd şefâat makamıdır." buyurdu.[3]

Ashâb-ı kirâmdam Ka'b ibni Mâlik radıyallahu anh (v. 54/674) Peygamber aleyhisselâmın şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

"Kıyâmet gününde insanlar Mahşer yerinde toplanacak. Ben ve ümmetim bir tepe üzerinde bulunacağız. Rabbim bana yeşil bir elbise giydirecek. Sonra konuşmama izin verilecek. Ben de Allah Teâlâ'nın söylememi istediği şeyleri söyleyeceğim (Kendisini öveceğim; şefâat niyāz edeceğim). İşte Makām-ı Mahmûd budur."[4]

Abdullah ibni Ömer radıyallahu anhümâ rivâyet ettiği bir hadiste şefâat hadisinden söz ederek şöyle buyurdu:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ilerler ve Cennet kapısının halkasını tutar. İşte o gün Allah Teâlâ onu, kendisine vaad ettiği Makām-ı Mahmûd'a çıkaracaktır."[5]

> Hadisin tamamı şöyledir:
>
> "Kıyâmet gününde güneş insanların tepesine iyice yaklaşacak, ter kulaklarının yarısına kadar çıkacak. Onlar işte bu hâldeyken Hz. Âdem'in yanına varıp kendilerine şefâat etmesini isteyecekler. O ise: "Ben bu yetkiye sahip değilim." diyecek. Sonra Mûsâ peygambere gidecekler,

1. Buhârî, Tefsîr 17/11, nr. 4718. Ayrıca bk. Zekât 52, 1475.
2. İsrâ 17/79.
3. Tirmizî, Tefsîr 17/7, nr. 3137; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 444. Ayrıca bk. II, 441.
4. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 456; İbni Ebî Âsım, *es-Sünne* (Cevâbire), I, 526, nr. 804; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), II, 395, nr. 3383; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), XIX, 72, nr. 142.
5. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* (İvezullah), VIII, 310, nr. 8725; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, V, 590, nr. 2460.

o da aynı şeyi söyleyecek. Daha sonra Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin yanına varacaklar. Peygamber aleyhisselâm insanlara şefâat edecek ve Cennet'e varıp kapısının halkasını tutacak; işte o gün Allah Teâlâ onu, kendisine vaad ettiği Makām-ı Mahmûd'a çıkaracak, bütün mahşer halkı onu övecektir."

Abdullah ibni Mes'ûd radıyallahu anhın, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemden rivâyet ettiğine göre Makām-ı Mahmûd, Allah'ın Elçisi'nin Arş'ın sağ tarafında ayakta duracağı bir makam olup ondan başka hiç kimse orada durmayacaktır. Dünyaya önce gelen ve sonra gelecek olan bütün insanlar o makama imrenecektir.[1]

Yukarıda Ebû Hüreyre radıyallahu anhın rivâyet ettiği benzeri bir hadiste de, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in şöyle buyurduğu geçmişti:

"Cennet elbiselerinden bir elbise giyeceğim. Sonra Arş-ı âlâ'nın sağ tarafında, ayakta duracağım. Benden başka, yaratılmışların hiçbiri o makamda durmayacaktır."[2]

Bu hadisin bir benzerini her ikisi de tâbiîn âlimi olan Kâ'bü'l-Ahbâr[3] (v. 32/652) ve Hasan-ı Basrî de rivâyet etmiştir.

Bir başka rivâyete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Makām-ı Mahmûd, ümmetime şefâat edeceğim makamdır."

Yine Abdullah ibni Mes'ûd radıyallahu anhın rivâyet ettiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

"Ben Makām-ı Mahmûd'da duracağım." buyurunca ashâb-ı kirâm:

"Makām-ı Mahmûd nedir?" diye sordular. O da şu cevabı verdi:

"O gün Allah Teâlâ'nın (kullarını hesaba çekmek için) Kürsî'si üzerinde tecelli edeceği gündür."[4]

Hadisin tamamı şöyledir:

1. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 398-399.
2. Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3611.
3. Kâ'bü'l-Ahbâr hakkında bilgi için bk. I, 76.
4. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 398-399; Dârimî, Rikāk 80, nr. 2803.

"Cenâb-ı Hakk'ın yer ile gök arasını dolduracak kadar geniş olan Kürsî'si, o gün zorlandığı için yeni deve semeri gibi gıcırdayacaktır. O gün siz huzûra **yalın ayak, çıplak** ve **sünnetsiz** olarak getirileceksiniz. Kendisine ilk defa elbise giydirilecek kimse Hz. İbrâhim olacaktır. Allah Teâlâ 'Benim dostumu giydirin!" buyuracak, hemen Cennet elbiselerinden iki beyaz elbise getirilip Hz. İbrâhim giydirilecek. Ardından beni giydirecekler. Bundan sonra Allah Teâlâ'nın sağında, dünyaya önce gelen ve sonra gelen bütün insanların imreneceği bir makamda duracağım."

Peygamber Efendimiz'in Şefâati

Ebû Mûsâ el-Eş'arî[1] radıyallahu anhın (v. 42/662) rivâyet ettiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Bana, ümmetinin yarısının Cennet'e girmesini mi, yoksa şefâati mi istersin diye soruldu; ben de şefâati tercih ettim; çünkü şefâat daha çok kimseyi kapsar. Siz bu şefâatin Müttakîler için olduğunu mu sanıyorsunuz? Hayır, şefâatim, çok hatâ eden günahkâr ümmetim içindir."[2]

Ashâb-ı kirâmdan Avf ibni Mâlik el-Eşcaî radıyallahu anhın da rivâyet ettiği bu hadisin baş tarafında şöyle bir ilâve vardır:

"Resûl-i Ekrem: 'Bu gece Rabbim beni hangi şeyi seçmekte muhayyer bıraktı, biliyor musunuz?' diye sordu. Biz de 'Allah ve Resûlü daha iyi bilir.' dedik." Hadisin sonunda da şöyle bir ifâde vardır: "Biz, 'Yâ Resûlallah! Bizi de o şefâat edilenlerden kılması için Allah'a duâ et!' dediğimizde şöyle buyurdu: 'O şefâat bütün ümmetim içindir.'"[3]

"Şefâatim, ümmetimden büyük günah işleyenler içindir."[4]

1. Ebû Mûsâ el-Eş'arî hakkında bilgi için bk. I, 137.
2. İbni Mâce, Zühd 37, nr. 4311.
3. İbni Mâce, Zühd 37, nr. 4317; Elbânî, *Sahîhu Süneni İbni Mâce*, II, 433, nr. 3485.
4. Ebû Dâvûd, Sünnet 23, nr. 4739.

Ebû Hüreyre radıyallahu anh diyor ki:

"Yâ Resûlallah! Şefâat hakkında sana ne indirildi?" diye sordum. Şöyle buyurdu:

"Şefâatim; kalbi, dilinin söylediğini tasdik ederek[1], bütün samimiyetiyle Kelime-i Tevhîd'i söyleyenler içindir."[2]

Mü'minlerin annesi Ümmü Habîbe radıyallahu anhâ Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin şöyle buyurduğunu söylemiştir:

«أُرِيتُ مَا تَلْقَى أُمَّتِي مِنْ بَعْدِي، وَسَفْكَ بَعْضِهِمْ دِمَاءَ بَعْضٍ، وَسَبَقَ لَهُمْ مِنَ اللهِ مَا سَبَقَ لِلْأُمَمِ قَبْلَهُمْ، فَسَأَلْتُ اللهَ أَنْ يُؤْتِيَنِي شَفَاعَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيهِمْ فَفَعَلَ»

"Benim vefâtımdan sonra ümmetimin başına ne gibi felâketler geleceği, onların birbirinin kanını haksız yere nasıl dökeceği, daha önceki milletlerin uğradığı belâlara onların da uğrayacağı bana bildirildi. Ben de Cenâb-ı Hak'tan, kıyâmet gününde onlara şefâat etmeyi bana nasip etmesini istedim; niyâzımı kabul buyurdu."[3]

Ashâb-ı kirâmdan Huzeyfe İbnü'l-Yemân[4] radıyallahu anh (ö. 36/656) şöyle dedi:

"Kıyâmet gününde Allah Teâlâ insanları dümdüz bir yerde toplayacak; onlara seslenen biri, hepsine sesini duyurabilecek, onlara bakan biri, hepsini görebilecek. İnsanlar, yaratıldıkları günkü gibi yalın ayak ve çırılçıplak olacak. Herkes derin bir sükût içinde olacak. Allah izin vermeden kimse konuşamayacak.

> Şu âyetler bu manzarayı tasvir etmektedir: "O gün, Ruh ve melekler saf saf olurlar. Rahmân'ın izin verdiklerinden başkası konuşamaz; izin verilip konuşan da doğruyu söyler. İşte bu gerçek olan gündür."[5]

1. Bu ifâdeyi "dili kalbini tasdik ederek" diye de anlamak mümkündür.
2. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 307, 518; İbni Hibbân, *es-Sahîh* (Arnaût), XIV, 384, nr. 2595. İbni Hibban'ın *Sahîh*'inde hadisin son kısmı şöyledir: "Şefâatim, samimiyetle lâilâhe illallah Muhammedün Resûlullah diyen; dili kalbini, kalbi de dilini doğrulayanlar içindir."
3. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, VI, 427-428; İbni Ebî Âsım, *es-Sünne* (Elbânî), I, 96, nr. 215, I, 358, nr. 800; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, III, 424-427, nr 1440.
4. Huzeyfe ibnü'l-Yemân hakkında bilgi için bk. I, 83.
5. Nebe' 78/38-39.

> "Bugün dillerinin tutulduğu gündür. İzin de verilmez ki özür dilesinler. Gerçeği yalanlayanların o gün vay hâline! Bugün hüküm günüdür. Sizi ve öncekileri toplamışızdır."[1]

'Muhammed!' diye seslenilecek. Resûl-i Ekrem de şöyle diyecek:

'Rabbim! Ben Senin emrindeyim! Her zaman hizmetindeyim. Bütün hayırlar Senin kudret elindedir. Şerri de Sen yaratırsın, ama onun yapılmasına râzı olmazsın. Doğru yolu bulan, ancak Senin yardımınla bulur. İşte bu kulun Senin huzûrundadır. Onun hakkında hüküm vermek Sana âittir. Onun her işi Senin kudret elindedir. Senden kaçıp sığınacak ve Senin elinden kurtulacak bir yer varsa, o yine Sensin! Hayrın ve bereketin pek çoktur. Şânın pek yücedir. Seni her kusurdan tenzîh ederim. Sen Beyt'in[2] Rabbisin.'

Huzeyfe İbnü'l-Yemân sözünü şöyle tamamladı: İşte Allah Teâlâ'nın: "Umulur ki böylece Rabbin seni **Makām-ı Mahmûd'a** (övgüye değer bir konuma) yükseltir." (İsrâ 17/79) buyurduğu makam bu yerdir.[3]

Günahkârlara Nasıl Şefâat Edecek?

Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümâ şöyle demiştir:

"Cehennemlikler Cehennem'e, Cennetlikler Cennet'e girince, geride Cennet ve Cehennem ehlinden birer grup kalır. Cehennemlikler, (günahları yüzünden geride kalan) Cennetliklere:

"Bakın, îmân etmiş olmanız bir fayda sağlayıp da sizi Cennet'e götürmedi." derler.

Onlar da Cehennemliklerin kendilerini ayıplamasından dolayı Rablerine feryâd ederek yalvarırlar. Onların feryâdını duyan Cennet ehli, Hz. Âdem'e ve diğer büyük peygamberlere giderek onlara şefâat etmelerini isterler. Peygamberler de özür beyan ederek şefâat edemeyeceklerini söylerler. Bunun üzerine Cennetlikler Muhammed sallallahu aleyhi ve

1. Mürselât 77/35-38.
2. "Beyt" kelimesiyle burada ya **Kâbe** veya meleklerin mâbedi, ziyâret ve tavaf yeri olan **Beyt-i Mâmur** kastedilmiştir.
3. Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), II, 395, nr. 3384; İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* (Hût), VI, 319.

selleme başvururlar. O da bu günahkâr Müslümanlara şefâat eder. İşte Makām-ı Mahmûd budur."

> İbni Abbâs'ın bu sözü yani bu mevkûf hadis, Peygamber Efendimiz'in sözü yani merfû hadis hükmündedir. Çünkü İbni Abbâs'ın bu bilgiyi kendiliğinden vermesi mümkün değildir.

Bu rivâyetin bir benzeri sahâbeden Abdullah ibni Mes'ûd ve tâbiîn âlimlerinden Mücâhid ibni Cebr'den rivâyet edilmiştir.[1]

Aynı hadisi Hz. Hüseyin'in oğlu Zeynelâbidîn Ali de Peygamber Efendimiz'den rivâyet etmiştir.[2]

Ashâb-ı kirâmdan Câbir ibni Abdillah radıyallahu anhümâ tâbiîn râvilerinden Yezîdü'l-fakîr'e:[3]

"Allah Teâlâ'nın Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemi çıkaracağı Makām-ı Mahmûd hakkında bir hadis duydun mu?" diye sordu. O da:

"Evet, duydum." deyince:

"İşte o Makām-ı Mahmûd, Cenâb-ı Hakk'ın Resûlullah Efendimiz'e verdiği yüce bir makamdır ki, onun sâyesinde günahkâr mü'minleri Cehennem'den çıkarır." dedi, ardından da günahkâr mü'minlerin derecelerine göre Cehennem'den çıkarılacağına dâir şefâat hadisini okudu.[4]

Bu hadisin bir benzerini Enes ibni Mâlik radıyallahu anh rivâyet etmiş olup hadisin sonunda: "İşte bu ona va'dedilen Makām-ı Mahmûd'tur." demiştir.[5]

Şefâat hadisini Selmân-i Fârisî[6] de rivâyet etmiş ve şöyle demiştir:

---

1. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), IX, 354-357, nr. 9760; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), IV, 541, nr. 8519.
2. Ali bin Hüseyin (Zeynelâbidîn) tâbiî olduğu için bu hadisi Resûl-i Ekrem Efendimiz'den duyan bir sahâbîden duymuştur. Onun için bu rivâyet mürseldir. Zeynelâbidîn hakkında bilgi için bk. III, 222.
3. Yezîd ibni Suhayb, belkemiğinden (fekar) rahatsız olduğu için, belfıtığı rahatsızlığı olan Yezîd anlamında Yezîdü'l-fakîr diye anılmıştır.
4. Müslim, Îmân 316, nr. 191. Günahkâr mü'minlerin derecelerine göre Cehennem'den çıkarılacağına dâir hadis biraz aşağıda zikredilecektir.
5. Buhârî, Tevhîd 24, nr. 7440. Bu hadis, biraz aşağıda gelecek olan uzun şefâat-i kübrâ hadisidir.
6. Selmân-ı Fârisî, İran'lı bir Mecûsî idi; o da ataları gibi ateşe tapardı. Sonra bir papaz

"Makâm-ı Mahmûd, Resûl-i Ekrem'in kıyâmet gününde ümmetine şefâat etmesidir."[1]

Bu hadisin bir benzerini Ebû Hüreyre radıyallahu anh rivâyet etmiştir.[2]

Tâbiîn âlimlerinden Katâde bin Diâme es-Sedûsî[3] (v. 117/735) şöyle demiştir:

"İlim adamlarına göre Makâm-ı Mahmûd; Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin, kıyâmet gününde bütün insanları mahşerdeki bekleme sıkıntısından kurtarmak için yapacağı şefâatidir. Makâm-ı Mahmûd'un, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin kıyâmet günündeki büyük şefâati (şefâat-i kübrâ) olduğu sahâbe ve tâbiîn ile müctehidlerin, müfessirlerin ve muhaddislerin de görüşüdür."

Resûl-i Ekrem Efendimiz'den gelen sahîh hadislerde de Makâm-ı Mahmûd'un şefâat makamı olduğu belirtilmiştir. Makâm-ı Mahmûd'un ne anlama geldiği konusunda, güvenilir âlimlerin rivâyetlerinin aksine selef âlimlerinden biri[4] aykırı bir görüş ileri sürmüşse de, bunu destekleyen sahîh bir rivâyet ve sağlam bir görüş olmadığı için, bu görüşe güvenmemek gerekir. Bu tür rivâyetler sahîh olsa bile, onların anlaşılır bir açıklaması yapılmalıdır. Zâten Peygamber aleyhisselâmın Makâm-ı Mahmûd hakkındaki sahîh hadisleri bu tür rivâyetleri çürüttüğü için, bunlara değer vermemek gerekir. Kur'an'da ve Sünnet'te böyle bir delil bulunmadığı, Ümmet-i Muhammed de böyle bir görüşü benimsemediği için onu yorumlamaya bile gerek yoktur. Böylesi görüşleri olduğu gibi alıp nakletmek bile son derece yanlıştır.

---

sâyesinde Hıristiyan oldu. Hizmetinde bulunduğu papazlardan biri ona yakında Son Peygamber'in geleceğini haber verdi ve onun belli başlı özelliklerini söyledi. Selmân, Son Peygamber'in ortaya çıkacağı Arabistan'a gitmek isterken, kötü niyetli tâcirler onu esir diye Medineli bir Yahudiye sattılar. Peygamber Efendimiz, Medine'ye hicret edince, Selmân onu ziyârete gitti ve papazın söylediği özelliklerin kendisinde bulunduğunu görünce müslüman oldu. Fahr-i Âlem Efendimiz ona kölelikten kurtulması için maddî yardımda bulundu. Selmân-ı Fârisî, Peygamber Efendimiz'in sevgi ve takdirini kazandığı için, Allah'ın Resûlü ona: "Selmân bizden, Ehl-i beyt'tendir." diye iltifat buyurdu.

1. İbni Ebî Âsım, *es-Sünne* (Elbânî), I, 369-370, nr. 813; (Cevâbire), I, 551-554, nr. 834; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), VI, 247-248, nr.6117.
2. Tirmizî, Tefsîr 17/7, nr. 3137; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 444. Ayrıca bk. II, 441.
3. Katâde bin Diâme es-Sedûsî hakkında bilgi için bk. I, 81.
4. Tâbiîn âlimlerinden Mücâhid ibni Cebr'in naklettiği: "Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem ile Arş'a oturacağı" şeklindeki bazı garip ve izahı güç rivâyetler kastedilmektedir.

Şefâat-i Kübrâ Hadisi

Enes ibni Mâlik, Ebû Hüreyre ve daha başka râvilerin Makām-ı Mahmûd hakkındaki rivâyetleri hem lafzen hem de mânen birbirine uygundur. Buna göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Allah Teâlâ gelmiş, gelecek bütün insanları bir araya toplayacak; insanlar kendi nefisleri için aşırı derecede üzülüp hüzünlenecek veya Allah Teâlâ onlara ilhâm edecek de, "Allah katında şefâat ederek bizi bu hâlden kurtaracak birini bulsak..." diye konuşacaklar.

Bir başka senedle Resûlullah Efendimiz'in:

"İnsanlar deniz dalgaları gibi birbirine girecektir." buyurduğu rivâyet edilmiştir.

> Peygamber Efendimiz bu ifâde ile: "O gün Biz insanları birbiri içerisinde dalgalanır hâlde bırakacağız. Sûra üfürülecek ve insanların hepsini bir araya getireceğiz." (Kehf 18/99) âyetine işaret etmiştir.

Ebû Hüreyre radıyallahu anhdan rivâyet edildiğine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Güneş insanlara yaklaştırılacak, herkes sıkıntıdan ve kederden artık dayanamayacak hâle gelince birbirlerine:

"İçinde bulunduğunuz sıkıntıyı, başınıza gelen hâli görmüyor musunuz? Hâlinizi Rabbinize arzederek size şefâat edecek birini bulmayı düşünmüyor musunuz? diye soracaklar." Sonra Hz. Âdem'e gelip:

"Ey Âdem! Sen insanların babasısın. Seni Allah kudret eliyle yarattı. Sana Kendi rûhundan üfledi. Seni Cennet'ine yerleştirdi. Meleklerini sana secde ettirdi. Sana her şeyin ismini öğretti. Rabbine varıp bizim için şefâat et de, bizi şu bulunduğumuz yerden kurtarsın. İçinde bulunduğumuz hâli görmüyor musun?" diyecekler. O da:

"Bugün Rabbim çok gazaplı. Daha önce hiç böyle gazaplanmadı; bundan sonra da böyle gazaplanmaz. Rabbim, o ağaca yaklaşmamı yasakladı, ama ben O'nu dinlemedim. Asıl benim şefâate ihtiyâcım var; âh benim nefsim, âh benim nefsim! Siz başkasına gidin; Nûh'a gidin." diyecek. Onlar da Nûh'a gidecek:

"Ey Nûh! Sen yeryüzü halkına gönderilen resûllerin ilkisin. Allah Teâlâ sana "çok şükreden kul" demişti. İçinde bulunduğumuz perişan hâli görmüyor musun? Başımıza gelenleri görmüyor musun? Rabbinin huzûrunda bize şefâat etmeyecek misin?" diyecekler. O da:

"Bugün Rabbim çok gazaplı. Daha önce hiç böyle gazaplanmadı; bundan sonra da böyle gazaplanmaz. Asıl benim şefâate ihtiyâcım var; âh benim nefsim, âh benim nefsim!"

Enes ibni Mâlik'in rivâyetine göre Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurdu: "Nûh, yaptığı hatâyı bilmeden Rabbinden oğlunun kurtarılmasını istediğini söyleyecek."[1]

> Kur'ân-ı Kerîm'de bu olay şöyle anlatılmaktadır: "Nûh Rabbine şöyle yalvardı: 'Rabbim! Oğlum benim âilemdendir. Senin vaadin de elbette gerçektir. Ve Sen hüküm verenlerin en âdilisin.' Allah şöyle buyurdu: 'Ey Nûh! O aslâ senin âilenden değildir. Çünkü onun yaptığı çok kötü bir iştir. Ayrıca, hakkında bilgi sahibi olmadığın bir şeyi sakın Benden isteme! Câhillerden olmayasın diye sana öğüt veriyorum.' Nûh da: 'Rabbim! Aslım bilmediğim şeyi Senden istemekten yine Sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve bana merhamet etmezsen her şeyi kaybedenlerden olurum.' dedi."[2]
>
> Anlaşılan Nûh Peygamber: "Âileni ve iman edenleri gemiye al!"[3] emrini alınca, bütün âilesinin kurtulacağını ümid etti ve bu sebeple Cenâb-ı Hakk'a: "Rabbim! Oğlum benim âilemdendir." diyerek O'na âilesini kurtaracağı yolundaki va'dini hatırlatmak istedi. Hz. Nûh, tufandan sonra oğlunun âhiretteki durumunu düşünüp üzülmüş ve onun bağışlanması ümidiyle Cenâb-ı Hakk'a böyle yalvarmış da olabilir.

Ebû Hüreyre radıyallahu anhın rivâyetine göre Hz. Nûh şöyle diyecek:

1. Buhârî, Tevhîd 24, nr. 7440; Müslim, İmân 322, nr. 193.
2. Hûd 11/45-47.
3. Hûd 11/40.

"Benim bir duâm vardı; onu da kavmimin aleyhine kullandım. Siz başkasına gidin. İbrâhim'e gidin; çünkü o Halîlullah'tır."

Onlar da **İbrâhim**'e giderek: "Sen, Allah'ın peygamberisin, bunca insan içinde Allah'ın tek dostu sensin. Rabbinin huzûrunda bize şefâat et! İçinde bulunduğumuz perişan hâli görmüyor musun?" diyecekler. O da:

"Bugün Rabbim benzeri görülmedik şekilde gazaplıdır." diyerek Hz. Âdem ve Nûh gibi kendi hatâsını dile getirecek ve vaktiyle söylediği üç yalanı[1] hatırlattıktan sonra 'Asıl benim şefâate ihtiyâcım var; âh benim nefsim. Ben şefâat edecek durumda değilim; fakat siz Mûsâ'ya gidin. Çünkü o Cenâb-ı Hakk'ın kendisiyle konuştuğu kimsedir (Kelîmullah'tır)" diyecek.

Bir başka rivâyete göre Hz. İbrâhim sözünü şöyle tamamlayacak: "O, Allah Teâlâ'nın Tevrât'ı verdiği, kendisiyle konuştuğu, doğrudan konuşmak için huzûruna aldığı kimsedir"[2]

Peygamber aleyhisselâm sözüne şöyle devam etti:

Onlar da **Mûsâ**'ya gelecekler. Fakat Mûsâ:

"Ben şefâat edecek durumda değilim." diyerek yaptığı hatâyı[3] ve biri-

1. Aslında İbrâhim aleyhisselâm, diğer peygamberler gibi, hayatında hiç yalan söylememiştir. Fakat o, bu sözüyle, bir zamanlar kendisini zor durumda bırakan üç olay yüzünden söylediği; ancak "insanların yalan diye değerlendirebileceği" üç sözünü kastetmiştir. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin haber verdiğine göre, Hz. İbrâhim'in yalanı andıran üç sözünden **biri**, puthânedeki putları kırmaya karar verdiğinde "Ben hastayım." (Sâffât 37/89) diyerek herkesle birlikte bayram yerine gitmemesidir. **İkincisi**, putları kırdıktan sonra putperestler kendisine: "İlâhlarımızı kırıp parçalayan sen misin?" diye sorduklarında, onları düşünmeye yöneltmek için: "Hayır! Bu işi, şu büyükleri yapmıştır." (Enbiyâ 21/63) demesidir. **Üçüncüsü** de eşi Sâre ile zâlim bir kralın ülkesine gittikleri ve o kralın, güzel kadınları elde etmek için kocalarını öldürttüğünü öğrendiği zaman eşine: "Şâyet böyle bir durumla karşılaşırsak karım değil, kız kardeşim olduğunu söyle. Çünkü sen İslâm'da aynı zamanda benim kız kardeşimsin." demesidir. Peygamber Efendimiz, bu oldukça uzun hadîs-i şerîfte, o zâlim kralın Sâre'yi sarayına aldığını, ancak Sâre'yi Allah Teâlâ koruduğu için kralın ona zarar veremediğini, hattâ Sâre'ye bir câriye olan Hz. Hâcer'i hediye etmek zorunda kaldığını anlatmıştır (Buhârî, Büyû' 100, nr. 2217, Enbiyâ 8, nr. 3358; Müslim, Fezâil 154, nr. 2371). "Hz. İbrâhim'in üç yalanı" diye bilinen bu konu ileride ele alınacaktır bk. III, 65.
2. Buhârî, Tevhîd 24, nr. 7440; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 244.
3. Hz. Mûsâ, Cenâb-ı Hakk'tan Tevrât'ı almaya giderken, yine O'nun emriyle kavminden yetmiş kişiyi seçmiş, Allah Teâlâ ile bir an önce görüşmek arzusuyla, seçilen heyeti geride bırakarak Tûr'a gitmiş, bu acelesi yüzünden Cenâb-ı Hak ona "Kavmini bıra-

sini öldürdüğünü söyleyerek[1] 'Asıl benim şefâate ihtiyâcım var; âh benim nefsim; fakat siz Îsâ'ya gidin. Çünkü o, Allah'ın rûhu ve kelimesidir." diyecek.

Onlar da **Îsâ**'ya gelecekler; fakat Îsâ:

"Ben şefâat edecek durumda değilim. Siz Muhammed sallallahu aleyhi ve selleme gidin. O, gelmiş geçmiş bütün günahlarını Cenâb-ı Hakk'ın affettiği kimsedir." diyecek.

"Mahşer halkı bana gelecek; ben de: 'Şefâat etmeye yetkili benim' diyeceğim. Rabbimin huzûruna çıkıp şefâat için izin isteyeceğim; bana izin verilecek. Rabbimi görür görmez secdeye kapanacağım."[2]

Başka bir rivâyet ise şöyledir:

"Arş'ın altına geleceğim, Rabbime secdeye kapanacağım."[3]

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Rabbimin huzûrunda duracağım. Nasıl olduğunu şimdi bilmemekle beraber, Rabbimin bana ilhâm edeceği övgülerle O'na hamdü senâ edeceğim."[4]

Başka bir rivâyete göre Efendimiz şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ, daha önce hiçbir peygambere öğretmediği en güzel hamdü senâyı bana ilhâm edecek."

Ebû Hüreyre radıyallahu anhın rivâyetine göre Resûl-i Ekrem sözüne şöyle devam etti:

"Sonra Allah Teâlâ bana hitâben:

---

kıp da acele gelmene sebep ne idi, Ey Mûsâ?" diye sormuş, o da "İşte onlar, hemen peşimdeler. Ben, Sen hoşnûd olasın diye acele edip Sana geldim, ey Rabbim!" (Tâhâ 20/83-84) demişti.

1. Bir başka rivâyete göre "Ben öldürülmesine dâir emir almadığım bir adamı öldürdüm" diyecektir. Bu olay, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle anlatılır: "Bir gün Mûsâ, ahâlisinin habersiz olduğu bir sırada şehre girdi ve orada biri kendi kavminden, diğeri düşman tarafından iki kişinin birbiriyle kavga ettiğini gördü. Kendi kavminden olan kişi, düşmanına karşı ondan yardım istedi; Mûsâ da ötekine bir yumruk attı, adamın ölümüne sebep oldu." (Kasas 28/15).
2. Buhârî, Tevhîd 36, nr. 7510; Müslim, Îmân 326, nr. 193.
3. Buhârî, Tefsîr 17/1, nr. 4712; Müslim, Îmân 327, nr. 194.
4. Buhârî, Tevhîd 36, nr. 7510; Müslim, Îmân 326, nr. 193.

'Yâ Muhammed! Secdeden başını kaldır! Ve iste! İstediğin sana verilecek. Şefâat et, şefâatin kabul edilecek.' buyuracak. Ben de başımı secdeden kaldıracağım ve:

"Yâ Rabbî! Ümmetimi bana bağışla! Yâ Rabbî! Ümmetimi kurtar!" diye yalvaracağım. O zaman Rabbim bana:

"Yâ Muhammed! Ümmetinden hesaba çekilmeden Cennet'e girecek olanları, Cennet kapılarının en sağındaki Bâbü'l-eymen'den içeri al! Onlar, başkalarıyla beraber Cennet'in diğer kapılarından da gireceklerdir." buyuracak.[1]

> Kādî İyâz'ın *Sahîh-i Müslim*'e yazdığı şerhte belirttiğine göre, Cennet'in sekiz kapısı olup adları şöyledir: Namaz kapısı, Sadaka kapısı, Oruç (Reyyân) kapısı, Cihâd kapısı, Tövbe kapısı, Öfkesini yenip insanların kusurlarını bağışlayanlar kapısı, Râzı olanlar kapısı ve sorgusuz suâlsiz Cennet'e girecek olan mütevekkilere ait Eymen kapısı.[2] Bazı hadis şârihleri, Cennet'in sekiz kapısı arasında şunları da saymışlardır: Hac kapısı, Zikir kapısı, Umre kapısı, Duhâ kapısı, Ferah kapısı, Sabır kapısı.[3]

Enes ibni Mâlik'in rivâyet ettiği hadiste, Ebû Hüreyre tarafından rivâyet edilen bu ilâve yoktur. Bunun yerine, Peygamber aleyhisselâmın şöyle buyurduğu belirtilmiştir: "Sonra secdeye kapanacağım. Bana şöyle buyurulacak:

"Yâ Muhammed! Secdeden başını kaldır! Söyle, sözün dinlenecek. Şefâat et, şefâatin kabul edilecek. İstediğin sana verilecek." Ben de:

"Yâ Rabbî! Ümmetimi bana bağışla! Yâ Rabbî! Ümmetimi kurtar!" diye yalvaracağım. Bana şöyle buyurulacak:

"Haydi git, kalbinde buğday (veya arpa) tanesi kadar îmân eseri olanları Cehennem'den çıkar." Ben de gidip emredileni yapacağım.

> Yani Fahr-i Âlem Efendimiz'in, kalbinde, (kalp ile yapılan amellerden) fakirlere şefkat, Allah korkusu, iyi

1. Buhârî, Tefsîr 17/1, nr. 4712; Müslim, Îmân 327, nr. 194.
2. Aliyyü'l-Kārî, *Şerhu'ş-Şifâ*, I, 468.
3. İbni Hacer el-Askalânî, *Fethü'l-bârî*, VII, 28; Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, IV, 588.

bir şey yapmaya niyet etmek gibi îmân eseri olanları Cehennem'den çıkarmasına izin verileceği ifâde buyurulmaktadır.

Sonra tekrar Rabbimin huzûruna çıkacağım ve yine bana ilhâm edilen o hamdü senâlar ile Rabbimi öveceğim." Resûl-i Ekrem bundan önce söylediklerini aynen tekrarladıktan sonra sözüne şöyle devam etti: "Bana şöyle buyurulacak:

"Haydi git, kalbinde hardal tanesi kadar îmân eseri olanları Cehennem'den çıkar." Ben de gidip emredileni yapacağım.

"Sonra tekrar Rabbimin huzûruna çıkacağım. Aynı şekilde yalvarıp geri kalan ümmetimin Cehennem'den çıkarılmasını isteyeceğim. Bana:

"Kalbinde hardal tanesinden daha az, çok daha az, azdan da az îmân eseri olanları Cehennem'den çıkar." buyurulacak, ben de bana emredileni yapacağım."

Resûlullah Efendimiz dördüncü defa Cenâb-ı Hakk'ın huzûruna çıktığında kendisine:

"Secdeden başını kaldır! Söyle, sözün dinlenecek. Şefâat et, şefâatin kabul edilecek. İstediğin sana verilecek." buyurulacağını söylemiştir. O zaman Allah'ın Elçisi şöyle diyecek:

"Yâ Rabbî! Lâilâhe illallah diyenleri Cehennem'den çıkarmama izin ver. Allah Teâlâ şöyle buyuracak:

"Lâilâhe illallah diyenleri Cehennem'den çıkarmak üzere şefâat etme yetkisi sana verilmemiştir. Ancak Ben, kudretime, büyüklüğüme, azametime ve ululuğuma yemin ederim ki, lâilâhe illallah diyenleri Cehennem'den Ben çıkaracağım."[1]

Tâbiîn müfessirlerinden Katâde bin Diâme es-Sedûsî'nin (v. 117/735) Enes ibni Mâlik radıyallahu anhdan rivâyetine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Cenâb-ı Hakk'ın huzûruna üçüncü veya dördüncü çıkışımda, ki bunu tam bilemiyorum, şöyle diyeceğim: 'Yâ Rabbî! Geride sadece Kur'ân-ı Kerîm'deki emrinle ebediyen Cehennem'de yanacak kimseler kaldı."[2]

1. Buhârî, Tevhîd 36, nr. 7510; Müslim, Îmân 326, nr. 193.
2. Buhârî, Tefsîr 2/1, nr. 4476; Müslim, Îmân 322, nr. 193.

Kur'ân-ı Kerîm'in ebediyen Cehennem'de kalacaklarını söylediği kimseler kâfirler ve münâfıklardır.

Bu hadîs-i şerîfin bir benzeri, ashâb-ı kirâmdan Hz. Ebû Bekir, Ukbe bin Âmir, Ebû Saîd el-Hudrî ve Huzeyfe İbnü'l-Yemân tarafından rivâyet edilmiş olup, onların herbiri şöyle demiştir:

"Mahşer halkı Muhammed sallallahu aleyhi ve selleme gelecek; Allah Teâlâ ona şefâat izni verecek. Emânet ve sıla-i rahim Sırat'ın iki yanında ayakta duracak.

Emânet; emânete riayet edenlere şâhitlik edecek, emânete hiyânet edenleri de Cenâb-ı Hakk'a şikâyet edecek. Aynı şekilde sıla-i rahim de, akrabasını koruyup gözetenlere şâhitlik, akrabalık bağlarını koparanları da Allah Teâlâ'ya şikâyet edecektir.

Sırat Nasıl Geçilecek?

Ebû Mâlik'in Huzeyfe İbnü'l-Yemân'dan rivâyetine göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Muhammed'e gelirler; o da şefâat eder. Mahşerden sonra Sırat kurulur, insanlar onun üzerinden geçmeye başlar. İlk kâfile şimşek gibi geçer, ondan sonra gelenler rüzgâr gibi, kuş gibi, koşucular gibi geçerler. Sizin peygamberiniz herkes geçene kadar Sırat'ın üzerinde durarak "Allahım! Selâmete çıkar, selâmete çıkar." diye duâ eder.[1]

Ashâb-ı kirâmdan Huzeyfe İbnü'l-Yemân diyor ki, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem: "Sizin ilk kâfileniz şimşek gibi geçer." buyurunca, Ben: 'Anam babam sana fedâ olsun, şimşek gibi geçmek nedir?' diye sordum. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de: "Şimşeği görmediniz mi? Göz açıp yumacak kadar bir zamanda geçip gidiverir!" buyurdu. Ve sözüne şöyle devam etti: "Sonrakiler rüzgâr gibi, kuş gibi, koşucular gibi geçerler. Onları amelleri böyle süratli geçirir. Peygamberiniz Sırat üzerinde durup şöyle der: 'Ey Rabbim! Selâmete

1. Müslim, Îmân 329, nr. 195.

çıkar, selâmete çıkar.' Neticede, kulların amelleri kendilerini Sırat'tan geçirmede âciz kalır. O kadar ki, yürümeye gücü yetmeyen bir adam, kalçaları üzerinde sürünerek gelir. Sırat'ın iki tarafında asılmış çengeller vardır. Bu çengellerin görevi, kendilerine emredilen kimseleri yakalamaktır. Bazıları yaralanmış vaziyette kurtulur, bazıları da Cehenneme yuvarlanır." Ebû Hüreyre radıyallahu anh bu hadisi rivâyet ettikten sonra şöyle demiştir: "Ebû Hüreyre'nin canını elinde tutan Allah'a yemin ederim, Cehennem o kadar derindir ki, dibine ancak yetmiş yılda varılabilir."

Ebû Hüreyre radıyallahu anhın rivâyet ettiği hadise göre Peygamber Efendimiz "Sırat'tan ilk geçen ben olurum." buyurmuştur.[1]

Ümmetinin Hepsine Şefâat Edecek

Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümânın rivâyetine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Peygamberler, (Mahşer günü) kendileri için kurulacak kürsülere oturacaklar. Ben ise kürsüme oturmayıp, Rabbimin huzûrunda ayakta duracağım. Allah Teâlâ bana:

"Ümmetine ne yapmamı istiyorsun?" diye soracak. Ben de:

"Yâ Rabbî! Onların hesabını bir an önce gör!" diyeceğim.

"Bunun üzerine ümmetim çağırılıp hesapları görülecek.

"Onların bir kısmı, Cenâb-ı Hakk'ın lütfuyla iyi kulluk yaptıkları için, bir kısmı da benim şefâatim ile Cennet'e girecek.

"Ben günahkâr ümmetime şefâat etmeye devam edeceğim; nihayet bana Cehennem'e girmeleri emredilen bir grup ümmetimin belgeleri verilecek, onlara da şefâat edeceğim. Bunu gören Cehennem'in bekçisi:

1. Nesâî, Tatbîk 81, nr. 1139; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 275, 533. Buhârî, Ezân 129, nr. 806; Müslim, Îmân 299, nr. 182'de ise "Peygamberlerden ümmetiyle beraber ilk geçen ben olurum." şeklindedir.

"Yâ Muhammed! Ümmetinden cezâyı hak etmiş olan hiç kimseyi bırakmayıp hepsine şefâat ettin!" diyecek.[1]

Ben Övünmüyorum

Tâbiîn muhaddislerinden Ziyâd ibni Abdillah en-Nümeyrî'nin, Enes ibni Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Âhirette yeniden diriltilmek üzere kabri ilk açılacak olan benim; bunu övünmek için söylemiyorum. Kıyâmet günü insanların efendisi ben olacağım; bunu övünmek için söylemiyorum. Kıyâmet günü Livâülhamd benim elimde olacak. Cennet'in kapısı ilk defa benim için açılacak; bunu övünmek için söylemiyorum. O gün varıp Cennet kapısının halkasını tutacağım. "Kim o?" diye soracaklar; "Ben Muhammed'im." diyeceğim. Hemen kapıyı açacaklar. Cebbâr[2] olan Cenâb-ı Hak orada tecelli buyuracak; ben de huzûrunda secdeye kapanacağım."[3] Daha sonra da yukarıda geçen şefâat hadisini zikretti.[4]

Ashâb-ı kirâmdan Üneys el-Ensârî,[5] Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemi şöyle buyururken dinlediğini söylemiştir:

«لَأَشْفَعَنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِأَكْثَرَ مِمَّا فِي الْأَرْضِ مِنْ حَجَرٍ وَشَجَرٍ» "Kıyâmet gününde yeryüzündeki taş ve ağaçlardan daha çok kimseye şefâat edeceğim."[6]

---

1. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* (İvezullah), III, 208, nr. 2937; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), I, 135, nr. 220; Heysemî, *Mecma'u'l-bahreyn* (Abdülkuddûs), VIII, 119, nr. 4817.
2. Cebbâr, Esmâ-i hüsnâ'dan olup iradesini her durumda yürüten, yaratılmışların hâlini iyileştiren anlamındadır.
3. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 144; Dârimî, Mukaddime 8, nr. 53.
4. Bu hadis, yukarıda "Şefâatü-l Kübrâ Hadisi" başlığı altında verilen hadistir bk. I. 458.
5. Üneys el-Ensârî, hadis kaynaklarında bu hadîs-i şerîfi rivayet etmesiyle bilinmekte, kendisinden tâbiîn muhaddislerinden Şehr ibni Havşeb'in hadis rivayet ettiği kaydedilmekte, fakat hakkında daha fazla bilgi bulunmamaktadır.
6. Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl* (Sekkā), XIV, 399, nr. 39062.
Hadîs-i şerîfin Ahmed ibni Hanbel'in *el-Müsned*'inde (V, 347) ashâb-ı kirâmdan Büreyde bin Husayb tarafından rivâyet edilen şekli şöyledir: "Kıyâmet gününde yeryüzündeki taş ve ağaçlar kadar insana şefâat edeceğimi umuyorum."

Kimlere Şefâat Edecek?

Şefâat konusundaki bunca rivâyetten, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin şefâatinin ve Makām-ı Mahmûd'unun kapsamının ne kadar geniş olduğu ve onun şefâatinin muhtelif aşamalarda olacağı anlaşılmaktadır. Şöyle ki:

İnsanlar mahşerde toplanacak; yürekler ağızlara gelecek; güneş tepeye dikildiği, beklemek büyük bir sıkıntı verdiği için kan ter içinde kalacaklar. Bu, hesap başlamadan önceki durumdur. İşte o zaman Resûl-i Ekrem Efendimiz **mahşerdeki bütün insanların bu sıkıntılı durumlarını rahatlatmak için onlara şefâat edecektir.** Bunun hemen ardından Sırat kurulacak ve insanlar hesaba çekilecektir; Ebû Hüreyre ve Huzeyfe İbnü'l-Yemân'ın rivâyetleri böyledir ve bu konudaki en sağlam hadis de budur.

İnsanlar mahşerde beklerken, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem **ümmetinden sorguya çekilmeyecek olanların bir an önce Cennet'e girmesi için şefâat edecektir**, yukarıda geçen hadiste de bu durum belirtilmiştir.

Sonra, yine sahîh hadislerde belirtildiği üzere, azâbı hak edip **Cehennem'e girmiş olan ümmetine de şefâat edecektir.**

Ardından, **kelime-i tevhîdi söylemekten başka sevâpları olmayanlara şefâat edecektir.** Bu şefâat, Resûlullah Efendimiz'den başkasına verilmeyecektir.

Efendimiz'in Makbûl Duâsı

Çok meşhûr olan sahîh bir hadise göre Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:

«لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ يَدْعُو بِهَا، وَاخْتَبَأْتُ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ» "Her peygamberin bütün ümmeti için yaptığı bir duâsı vardır. Ben de duâmı kıyâmet gününde ümmetime şefâat etmek için sakladım."[1]

Bazı âlimler bu hadisin mânasını şöyle açıklamışlardır: Sözü edilen duâ, peygamberlere, mutlaka kabul edileceği ve arzularının gerçekleştirileceği Allah Teâlâ tarafından bildirilen bir duâdır. Yoksa peygamberlerin pek çok duâsı kabul edilmiş; Peygamber Efendimiz'in de sayılamayacak

1. Müslim, Îmân 334, 340, nr. 198, 199.

kadar duâsı makbûl olmuştur. Fakat peygamberler, mutlaka kabul edileceği bildirilmeyen duâlarını yaparken, havf ile recâ arasında bulunurlar (Duâlarının kabul edilmeyeceği korkusu ile kabul edileceği ümidini taşırlar). Bununla beraber peygamberlere diledikleri konuda yapacakları duânın kabul edileceği va'dedildiği için, onlar duâlarının makbûl olacağını bilerek duâ ederler.

Her ikisi de tâbiîn muhaddislerinden olan Muhammed ibni Ziyâd el-Cümahî[1] (v. 120/738) ve Ebû Sâlih es-Semmân'ın[2] (v. 101/719), Ebû Hüreyre radıyallahu anhdan rivâyet ettiklerine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Her peygamberin ümmeti için yaptığı makbûl bir duâsı vardır ve o duâ kabul edilmiştir. Ben de makbûl duâmı kıyâmet gününde ümmetime şefâat etmek için tehir etmek istiyorum."[3] Ebû Sâlih es-Semmân'ın Ebû Hüreyre'den olan rivâyeti ise şöyledir:

"Her peygamberin makbûl bir duâsı vardır ve her peygamber bu duâsını dünyada iken yapmıştır."[4]

Tâbiîn muhaddislerinden Ebû Zür'a el-Becelî'nin Ebû Hüreyre radıyallahu anhdan olan rivâyeti de böyledir.[5] Enes ibni Mâlik radıyallahu anhın rivâyeti de Muhammed ibni Ziyâd el-Cümahî'nin Ebû Hüreyre radıyallahu anhdan olan rivâyeti gibidir.[6]

Sözü edilen bu duâ, Peygamber Efendimiz'in bütün Ümmet-i Muhammed'e şefâati hakkındaki makbûl duâsıdır. Zira Resûl-i Ekrem Efendimiz Cenâb-ı Hak'tan din ve dünya ile ilgili bazı dileklerde bulunduğunu, bunlardan bir kısmının kendisine verilip bir kısmının verilmediğini söylemiş-

1. Muhammed ibni Ziyâd el-Kuraşî el-Cümahî, Hz. Âişe, Ebû Hüreyre ve Abdullah ibni Ömer gibi ünlü sahâbîlerden hadis rivâyet eden ve rivâyetleri *Kütüb-i Sitte*'de bulunan bir muhaddistir.
2. Ebû Sâlih es-Semmân, rivâyetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan ünlü bir hadis hâfızıdır. Zeytinyağı ve tereyağı ticareti yaptığı için "Zeyyât" ve "Semmân" lakaplarıyla anılmıştır. Ebû Hüreyre radıyallahu anha uzun süre talebelik ettiği için onun rivâyetlerinde otorite kabul edilirdi. Çok duygulu bir insandı. Müezzinlik yaptığı camide bir gün İmâm geciktiği için mihraba geçmişti; namaz kıldırırken duygulanıp ağladığı için namazı güçlükle tamamlayabilmişti.
3. Buhârî, Daavât 1, nr. 6304; Müslim, Îmân 340, nr. 199.
4. Müslim, Îmân 338, nr. 199.
5. Müslim, Îmân 339, nr. 199.
6. Buhârî, Daavât 1. nr. 6305; Müslim, Îmân 341, nr. 200.

tir. O, bu makbûl duâsını insanların yardıma en fazla muhtaç olduğu, belâların sonuncusunun başa geldiği ve en büyük istek ve taleplerin yapılacağı güne saklamıştır.[1]

Allah Teâlâ, ümmetine olan dâveti sebebiyle bir peygambere vereceği mükâfâtın en mükemmelini ona ihsân buyursun ve Kâinâtın Rabbi ona çok çok salâtü selâm eylesin.

11. Resûl-i Ekrem'e Vesîle, En Yüksek Derece, Kevser ve Çeşit Çeşit Fazîletlerin Verilmesi

Abdullah İbni Amr İbni Âs radıyallahu anhümâ, Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem'i Cennet'te Vesîle, en yüksek derece, Kevser ve çeşit çeşit fazîletler ile diğer peygamberlere üstün tutması konusunda, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemi şöyle buyururken işittiğini söylemiştir:

"Müezzinin ezân okuduğunu duyduğunuz zaman, onun söylediklerini aynen siz de söyleyin. Sonra bana salevât getirin. Çünkü bir kimse bana bir defa salevât getirirse, Allah Teâlâ buna karşılık ona on defa rahmet eder. Daha sonra benim için Allah'tan Vesîle'yi isteyin. Çünkü Vesîle, Cennet'te Allah'ın kullarından sadece birine lâyık olan bir makamdır. O kulun ben olacağımı umuyorum. Benim için Allah'tan Vesîle'yi isteyen kimseye şefâatim vâcip olur."[2]

> Peygamber Efendimiz, bu makamın kendisine verildiğini bildiği hâlde, "O kulun ben olacağımı umuyorum" şeklinde bir ifâde kullanmakla bize bazı edepler öğretmektedir: Bunlardan bir kısmını şöyle sıralamak mümkündür: 1. Allah Teâlâ'nın kullarına bazı nimetler

1. Peygamber Efendimiz Cenâb-ı Hakk'a arzettiği dileklerinden birini şöyle anlatmıştır: "Ben Rabbimden, ümmetimi genel bir kıtlıkla yok etmemesini, onların üzerine kendilerinden başka bir düşmanı musallat edip de köklerini kurutmamasını niyâz ettim. Bunun üzerine Rabbim bana şöyle buyurdu: Muhammed! Ben bir hüküm verirsem o geri çevrilmez. Ben sana ümmetini genel bir kıtlıkla yok etmeyeceğimi, onlara kendilerinden başka bir düşmanı musallat edip de köklerini kazıtmayacağımı vaad ediyorum. Onlar birbirini helâk edip esir almadıkça, bütün yeryüzü halkı toplanıp onlara saldırsa bile Ben onların yok edilmesine izin vermeyeceğim." (Müslim, Fiten 19, nr. 2889; Ebû Dâvûd, Fiten 1, nr. 4252; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*,V, 278, 284).
2. Müslim, Salât 11, nr. 384; Ebû Dâvûd, Salât 36, nr. 523; Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3614; Nesâî, Ezân 37, nr. 677. Ayrıca bk. Buhârî, Ezân 8, nr. 614, Tefsîr 17/11, nr. 4719.

vermesi O'nun için bir zorunluluk değil, bir lütuftur. Allah'ın Sevgili Elçisi, kendisinin de Cenâb-ı Hakk'ın lütfuna muhtaç olduğunu ifâde buyurmakta ve bunun için kendisi adına duâ istemektedir. 2. Böylece bizim de birbirimizden, özellikle iyi kul olduğunu zannettiğimiz kimselerden kendimiz için duâ istememiz gerektiğini öğretmektedir. 3. Sevgili Efendimiz bu mütevazı ifâdesiyle bize de tevâzuu telkin ve tavsiye etmektedir.

Ebû Hüreyre radıyallahu anhdan rivâyet edilen bir başka hadise göre Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur: «اَلْوَسِيلَةُ أَعْلَى دَرَجَةٍ فِي الْجَنَّةِ» "Vesîle, Cennet'teki en yüksek derecedir."[1]

Enes ibni Mâlik radıyallahu anhın rivâyetine göre de Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Ben Cennet'te dolaşırken bir ırmakla karşılaştım; ırmağın iki sâhilinde inciden yapılmış kubbeli saraylar vardı. Cebrâil'e:

"Bu nedir?" diye sordum. Cebrâil:

"O, Rabbinin sana verdiği Kevser'dir." dedi; sonra elini Kevser'in içine daldırdı ve dibinden misk çıkardı."[2]

Bu hadisin bir benzerini Hz. Âişe ve Abdullah ibni Ömer rivâyet etmiş, söz konusu bu rivâyete göre Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kevser ırmağının yatağı inci ve yâkuttandır. Suyu baldan tatlı, kardan beyazdır."[3]

Bir başka rivâyete göre Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Kevser ırmağı sâkin bir şekilde akıp gittiği için toprağı yarmıyordu. Irmağın üzerinde de bir havuz vardı. Ümmetim onun suyundan içmeye gelecek..."

Ümmet-i Muhammed'in Kevser Havuzu'nun suyun-

1. Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3612; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 265.
2. Buhârî, Rikāk 53, nr. 6581; Ebû Dâvûd, Sünnet 26, nr. 4748; Tirmizî, Tefsîr 108/2, nr. 3660; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 207, 231. Hadisin daha uzun bir rivâyeti yukarıda "Resûl-i Ekrem'in Âhiretteki Üstünlüğü" bahsinde verilmiştir bk. I, 431.
3. Tirmizî, Tefsîr 108/3, nr. 3361; İbni Mâce, Zühd 39, nr. 4334; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*,II, 112.

dan içmek üzere oraya gelmesi, anlaşılan Mahşer'de, hesapların görülmesinden sonra ve mü'minlerin Cennet'e girmesinden önce olacaktır. Kevser ırmağı Cennet'te olmakla beraber, Kevser Havuzu'nun Cennet'in dışında olduğu şu hadisten anlaşılmaktadır: "Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, kıyâmet gününde ben, yabancı develerin havuzdan uzaklaştırıldığı gibi, bazı kimseleri Kevser Havuzu'mun başından kovacağım."[1] Peygamber Efendimiz'in Kevser Havuzu'nun başından kovacağı kimselerin münâfıklar mı, bid'atçiler mi, yoksa dinden çıkanlar mı olduğu açıkça bilinmemekle beraber[2], hangisi olursa olsun bunların Cennet'e giremeyeceği açıktır. Bu konu "Resûl-i Ekrem'in Emrine Karşı Gelmenin Kötü Sonucu" başlığı altında tekrar gelecektir bk. II, 306.

Daha sonra Resûl-i Ekrem, Havuz hadisini zikretti.

Bu hadisin bir benzerini Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümâ rivâyet etmiştir.

Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümânın rivâyet ettiği bu hadise göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Havuzumun büyüklüğü bir aylık yoldur. Dört kenarı birbirine eşittir. Orada gökteki yıldızlar kadar çok bardak vardır. Suyu kardan beyaz, baldan tatlı, kokusu miskten güzeldir. Havuzun etrafındaki bardaklar gökyüzündeki yıldızlar kadar çok ve parlaktır. Ondan bir içen bir daha hiç susuzluk çekmeyecektir."[3]

Yine Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümâ şöyle demiştir:

"Kevser, Allah Teâlâ'nın Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme verdiği hayır demektir."[4]

1. Buhârî, Müsâkāt 10, nr. 2367; Müslim, Fezâil 38, nr. 2302.
2. Bk. *Tecrid Tercemesi*, VII, 230.
3. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), XI, 125; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, X, 366.
4. Buhârî, Rikāk 53, nr. 6578.

Tâbiîn âlimlerinden **Saîd ibni Cübeyr**[1] de (v. 94/712-713) şöyle demiştir:

"Cennet'teki ırmak, Allah Teâlâ'nın Resûlullah Efendimiz'e verdiği nimetlerden sadece biridir."[2]

> Bu rivâyete göre Saîd ibni Cübeyr, bu cümleyi İbni Abbâs'ın Kevser hakkındaki sözünü açıklamak maksadıyla söylemiştir. Hadisin senedindeki râvilerden yaşı küçük bir tâbiî olan Ebû Bişr Ca'fer ibni İyâs (v. 125/743), Abdullah ibni Abbâs'ın Kevser hakkındaki bu açıklamasını kendisinden duyduğu hocası orta yaşlı tâbiîlerden Saîd ibni Cübeyr'e: "(Sen İbni Abbâs'ın 'Kevser, Allah Teâlâ'nın Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme verdiği nimettir' dediğini naklediyorsun); ama bazı kimseler Kevser'in Cennet'te bir ırmak olduğunu söylüyor?" deyince, Saîd ibni Cübeyr ona şu cevabı verdi: "Cennet'teki ırmak, Allah Teâlâ'nın Resûlullah Efendimiz'e verdiği nimetlerden sadece biridir."

Huzeyfe İbnü'l-Yemân'ın[3] (v. 36/656) Resûl-i Ekrem Efendimiz'den rivâyet ettiğine göre, Allah'ın Elçisi, Cenâb-ı Hak'tan söz ederek şöyle buyurdu: «وَأَعْطَانِي الْكَوْثَرَ، نَهْرًا مِنَ الْجَنَّةِ يَسِيلُ فِي حَوْضِي» "Allah Teâlâ bana Kevser'i verdi. Kevser, benim havuzuma akan Cennet'teki bir ırmaktır."[4]

Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümâ "Rabbin sana istediklerini verecek, sen de hoşnut olacaksın"[5] âyetini tefsir ederken şöyle demiştir: "Cennet'te Allah Teâlâ Resûlüne inciden yapılmış bin saray verecektir; bu sarayların toprağı miskten olacak ve her birinin içinde orayı güzelleştiren ve orada yaşamaya özendiren her şey bulunacaktır." Bir başka rivâyette şu ifâde vardır: "Her bir sarayda oraya son derece uygun Cennet ve dünya hanımları ve hizmetçiler bulunacaktır."[6]

1. Saîd İbni Cübeyr hakkında bilgi için bk. I, 77.
2. Buhârî, Rikāk 53, nr. 6578.
3. Huzeyfe ibnü'l-Yemân hakkında bilgi için bk. I, 83.
4. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, V, 393.
5. Duhâ 93/5.
6. İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* (Hût), VII, 31; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), X, 277, nr. 10650; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), II, 573, 3943; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, VI, 293, nr. 2790.

12. Peygamber Efendimiz'in Diğer Peygamberlerden Üstün Tutulmasını Yasaklayan Hadisler

Kıymetli okuyucu! Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin insanların en şereflisi ve peygamberlerin en faziletlisi olduğu Kur'ân-ı Kerîm, sahîh hadisler ve icmâ-i ümmet ile bilindiği hâlde, "peygamberlerin birini diğerinden üstün tutmayı yasaklayan hadisler ne anlama gelmektedir?" diye sorabilirsin.

Peygamberleri birbirinden üstün tutmayı yasaklayan bazı hadisler şöyledir:

Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümânın rivâyet ettiğine göre Peygamber aleyhisselâm Hz. Yûnus'u kastederek şöyle buyurmuştur:

"Hiçbir kulun 'Ben Yûnus ibni Mettâ'dan hayırlıyım' demesi uygun değildir."[1]

> Hadisi "Muhammed aleyhisselâmın Yûnus Peygamber'den hayırlı olduğu" şeklinde anlamak da mümkün görünmektedir. Geniş bilgi için *Tecrid Tercemesi,* IX, 150-152'ye bakılabilir.

Bu hadis bir başka isnâd ile Ebû Hüreyre radıyallahu anhdan şöyle rivâyet edilmiştir:

"Allah Teâlâ buyuruyor ki, hiçbir kulumun Ben Yûnus ibni Mettâ'dan hayırlıyım' demesi uygun değildir."[2]

Yine Ebû Hüreyre radıyallahu anhdan rivâyet edildiğine göre, bir Yahudi: "Mûsâ'yı bütün insanlardan üstün kılan Allah'a yemin ederim ki" deyince, bunu duyan Ensâr'dan bir adam: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem aramızda yaşarken, sen bu sözü nasıl söylersin?" diyerek ona bir tokat attı. Bu olay Resûl-i Ekrem Efendimiz'e anlatılınca: "Peygamberlerin birini diğerinden üstün tutmayınız." buyurdu.[3]

Bir başka rivâyete göre ise Fahr-i Cihân:

1. Buhârî, Enbiyâ 35, nr. 3413; Müslim, Fezâil 166, nr. 2377.
2. Müslim, Fezâil 166, nr. 2376.
3. Buhârî, Enbiyâ 35, nr. 3416; Müslim, Fezâil 159, nr. 2376.

"Benim Mûsâ peygamberden daha üstün olduğumu söylemeyiniz." buyurdu; râvi hadisin tamamını zikretmiştir.[1]

Bu hadiste Peygamber Efendimiz'in şu ifâdesi de vardır:

"Ben, bir kimse Yûnus ibni Mettâ'dan daha üstündür demiyorum."[2]

Yine Ebû Hüreyre radıyallahu anhın rivâyet ettiğine göre Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Ben Yûnus ibni Mettâ'dan hayırlıyım diyen kimse, kesinlikle yalan söylemiş olur."[3]

Abdullah ibni Mes'ûd radıyallahu anhın rivâyetine göre Peygamber Efendimiz:

"Hiçbiriniz kesinlikle ben Yûnus ibni Mettâ'dan hayırlıyım demesin." buyurmuştur.[4]

Yine Abdullah ibni Mes'ûd radıyallahu anhın rivâyet ettiği bir başka hadise göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin yanına bir adam gelerek:

"Ey yaratılmışların en hayırlısı!" diye hitap etti. Peygamber aleyhisselâm ona:

"O dediğin İbrâhim aleyhisselâmdır!" buyurdu.[5]

Bu Konudaki Hadislerin Yorumu

[Konumuzun başında "Peygamberleri birbirinden üstün tutmayı yasaklayan hadisler ne anlama gelmektedir diye sorabilirsin" demiştik ya] Şunu bilmelisin ki, peygamberleri birbirinden üstün tutmama konusundaki bu hadisleri âlimler çeşitli şekillerde yorumlamışlardır.

Birinci görüş: Resûl-i Ekrem Efendimiz'in kendisini diğer peygamberlerden üstün tutmayı yasaklaması, Âdemoğlunun efendisi olduğunu Cenâb-ı Hakk'ın kendisine bildirmesinden önceydi. İşte bunun için ashâ-

1. Buhârî, Husûmât 1, nr. 2411, Enbiyâ 35, nr. 3408, Diyât 32, nr. 6917, Tevhîd 31, nr. 7427; Müslim, Fezâil 160, nr. 2374. Hadisin tamamı Resûl-i Ekrem'in Tevâzuu bahsinde verilmiştir bk. I, 286.
2. Buhârî, Enbiyâ 35, nr. 3415.
3. Buhârî, Tefsîr 5/26, 37/1, nr. 4604, 4805.
4. Buhârî, Enbiyâ 35, nr. 3412.
5. Müslim, Fezâil 150, nr. 2369; Ebû Dâvûd, Sünnet 13, nr. 4672

bına "Benim diğer peygamberden daha üstün olduğumu söylemeyiniz." buyurmuştu. Çünkü peygamberlerin birbirinden üstün olduğunu söylemek ilâhî bir bilgiyi gerektirirdi. Böyle bir bilgiye sahip olmadan peygamberleri birbirinden üstün tutan kimse elbette yalan söylemiş olurdu. Resûl-i Ekrem'in: "Ben, bir kimse Yûnus ibni Mettâ'dan daha üstündür demiyorum." buyurması da işte bundan dolayı idi. Ve onun bu sözü, "Yûnus peygamberi diğer peygamberlere üstün tutmak anlamına değil, üstün tutmaktan sakındırmak" anlamına gelmekteydi.

İkinci görüş: Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, "Beni diğer peygamberlerden üstün tutmayın." buyurması tevâzuu sebebiyledir; büyüklenmeyi ve kendini beğenmeyi yasaklamak için böyle söylemiştir. Fakat bu görüş, itiraza müsâit bir görüştür.

Üçüncü görüş: Peygamber Efendimiz, bazı peygamberleri küçümsemeye meydan vermemek için onların bir kısmını diğerlerine üstün tutmayı yasaklamıştır. Özellikle de Yûnus aleyhisselâmın bazı tavırları hakkında Kur'an'da açıklamalar yapıldığı için, onun yüksek mertebesini bilmeyenlerin kendisini küçümseyebileceği düşüncesiyle bu yola başvurmuştur. Allah Teâlâ, Yûnus Peygamber hakkında Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurmuştu:

"Hani o yolcu dolu bir gemiye binip ülkesinden kaçmıştı."[1]

> Bu âyette ve devamındaki diğer âyetlerde olay şöyle anlatılmaktadır: "Şüphesiz Yûnus da peygamber olarak gönderilenlerdendi. Hani o yolcu dolu bir gemiye binip ülkesinden kaçmıştı. Sonra aralarında kur'a çekmişler, o da kur'ada kaybederek denize atılmıştı. Sonra, kendisini kınayıp dururken, onu büyük bir balık yuttu. Eğer Rabbini tesbîh edenlerden olmasaydı, insanların diriltilecekleri güne kadar o balığın karnında kalacaktı. Sonra onu hasta hâlde ıssız bir sahile attık. Üzerine de kabak türünden bir ağaç bitirdik. Ve onu yüz bin, hattâ daha fazla kişiye peygamber gönderdik. Onlar iman ettiler; Biz de kendilerini belirli bir vakte kadar nimetlerimizden nasiplendirdik."[2]

1. Sâffât 37/140.
2. Sâffât 37/139-148.

"Hani o, kavmine öfkelenip gitmiş; Bizim kendisini darda bırakmayacağımızı zannetmişti."[1]

> Konuyu anlatan âyetler şöyledir: "Zünnûn'u da hatırla! Hani o, kavmine öfkelenip gitmiş; Bizim kendisini darda bırakmayacağımızı zannetmişti. Sonra da karanlıklar içinde: "Senden başka ilâh yoktur; Sen her türlü kusurdan ve ortaktan uzaksın. Şüphesiz ben kendine yazık edenlerden oldum!" diyerek Rabbine yakarmıştı. Biz onun da duâsını kabul ettik, onu kederden kurtardık. İşte iman edenleri Biz böyle kurtarırız."[2]

Kur'an'ın mânasını anlayamayan bazıları, âyetlerdeki bu ifâdelere bakarak Yûnus Peygamber'in mertebesinin düşük olduğunu sanabilir.

> Bazı câhilleri Yûnus aleyhisselâmın mertebesi hakkında yanlış düşünmeye sevkedebilecek âyetlerden biri de şudur: "Rabbin hükmedinceye kadar sabret; balığın arkadaşı gibi olma. Hani o gamla dolmuşken Rabbine seslenmişti. Rabbinin nimeti erişmeseydi, o bomboş arâziye kınanmış bir hâlde atılıp gidecekti. Fakat Rabbi onu seçti ve sâlih kullarına kattı."[3]

Dördüncü görüş: Resûlullah Efendimiz, peygamberler arasında nübüvvet ve risâlet bakımından bir üstünlük bulunduğunu söylemeyi yasaklamıştır. Çünkü bütün peygamberler, peygamber olmak bakımından birbirine eşittir; onların arasında bu açıdan üstünlük bulunduğu düşünülemez. Üstünlük; ahlâk ve amelleri güzelleştirmede, mükemmelliğe ermede, Allah yolunda gösterilen gayretlerin mertebelerinde, insanlarla güzel geçinmede söz konusudur. Peygamberlik görevi bakımından değil, peygamberlerin şahısları arasında üstünlükten söz edilebilir. Nitekim onların bir kısmı resûldür, bir kısmı ülülazm[4] peygamberdir, bir kısmı yüce

1. Enbiyâ 21/87.
2. Enbiyâ 21/87-88.
3. Kalem 68/48-50.
4. "Ülülazm" demek, azim sahibi, karşılaştığı büyük zorluklara rağmen peygamberlik görevini üstün bir azim ve kararlılıkla eksiksiz olarak yapan peygamber demektir. Ülülazm peygamber denince Hz. Nûh, Hz. İbrâhim, Hz. Mûsâ, Hz. İsâ ve Resûl-i Ekrem Efendimiz hâtıra gelir.

bir mertebeye çıkarılmıştır,[1] bir kısmına daha çocukken hikmet ihsân edilmiş,[2] kimine Zebûr gönderilmiş,[3] kimine apaçık mûcizeler verilmiş,[4] kimiyle Allah Teâlâ bizzat konuşmuş[5] ve bir kısmının derecesini yükseltmiştir.[6]

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Elbette Biz, peygamberlerin bir kısmına diğerlerinden farklı özellikler verdik. Nitekim Dâvûd'a da Zebûr'u verdik."[7]

Bir başka âyette de şöyle buyurmuştur: "İşte bu peygamberlere birbirinden farklı üstünlükler verdik."[8]

> Bu âyetin tamamı şöyledir: "İşte bu peygamberlere birbirinden farklı üstünlükler verdik. İçlerinden bir kısmıyla Allah doğrudan konuştu; bir kısmının da derecelerini yükseltti. Meryem oğlu Îsâ'ya da apaçık mûcizeler verdik ve onu Rûhulkudüs ile güçlendirdik. Eğer Allah dileseydi, o peygamberlerin hemen ardından gelen insanlar, kendilerine bu kadar açık deliller ulaşmışken birbirleriyle savaşmazlardı. Lâkin anlaşmazlığa düştüler ve onlardan iman eden de oldu, inkâr eden de. Yine de Allah dileseydi onlar birbiriyle savaşmazlardı. Fakat Allah dilediğini yapar."

Hangi Açıdan Üstünlük

Bazı âlimler şöyle demiştir: Peygamberler için burada söz konusu olan, âhiretteki değil, dünyadaki üstünlüktür. Bu üstünlük üç noktada kendini gösterir.

---

1. Nitekim Allah Teâlâ İdris peygamber hakkında "Kitapta İdris'in kıssasını da anlat. Şüphesiz o, özü sözü doğru bir peygamberdi. Biz onu çok yüce bir makâma yükselttik." (Meryem 19/56-57) buyurmuştur.
2. Hz. Yahyâ hakkında "Biz: "Ey Yahyâ! Kitaba sımsıkı sarıl!" dedik ve ona daha küçük bir çocukken ilim ve hikmet verdik." (Meryem 19/12) buyurulmuştur.
3. "Dâvûd'a da Zebûr'u verdik." (Nisâ 4/163; İsrâ 17/55).
4. "Meryem oğlu Îsâ'ya da apaçık mûcizeler verdik." (Bakara 2/87, 253).
5. "Allah, Mûsâ ile de bizzat kelâmıyla konuştu." (Nisâ 4/164).
6. "Bir kısmının da derecelerini yükseltti." (Bakara 2/253).
7. İsrâ 17/55.
8. Bakara 2/253.

Birincisi, peygamberin gösterdiği mûcizelerin daha göz kamaştırıcı ve meşhûr olması.

İkincisi, ümmetinin daha müttakī ve sayıca çok olması.

> Kur'ân-ı Kerîm'de Ümmet-i Muhammed'in niteliği hakkında şöyle buyurulmaktadır: "Siz, insanların iyiliği için yeryüzüne çıkarılan en hayırlı ümmetsiniz: Çünkü iyiliği teşvik eder; kötülükten sakındırır ve Allah'a inanırsınız. Ehl-i Kitap da iman etseydi onlar için hayırlı olurdu. İçlerinde inananlar varsa da, onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir."[1]
>
> Şu hadîs-i şerîf de Ümmet-i Muhammed'in sayıca çokluğunu göstermektedir: "Cennetlikler 120 saf (sıra) olacak, bunların sekseni bu ümmetten, kırkı ise diğer ümmetlerden olacaktır."[2]

Üçüncüsü, kendisinin daha faziletli ve daha temiz (veya daha meşhûr) olmasıdır.

Bir peygamberin diğer peygamberlerden üstünlüğü; Allah Teâlâ'nın sadece ona ikrâm ettiği kendisiyle konuşmak, onu dost edinmek, ona cemâlini göstermek gibi özel lütuf ve bağışları dolayısıyladır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: "Peygamberliğin birtakım zorlukları vardır. Yûnus Peygamber de kavminin verdiği sıkıntılara katlanmamış, deve yavrusunun sırtına vurulan yüke dayanamadığı gibi sabırsızlık göstermiştir."[3]

> Allah Teâlâ bu konuda Resûl-i Ekrem'ine şöyle buyurmuştur: "Rabbin hükmedinceye kadar sabret; balığın arkadaşı gibi olma. Hani o gamla dolmuşken Rabbine seslenmişti. Rabbinin nimeti erişmeseydi, o bomboş arâziye kınanmış bir hâlde atılıp gidecekti. Fakat Rabbi onu seçti ve sâlih kullarına kattı."[4]

1. Âl-i İmrân 3/110.
2. Tirmizî, Cennet 13, nr. 2546; İbni Mâce, Zühd 34, nr. 4289; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, V, 347.
3. Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), II, 639, nr. 1428.
4. Kalem 68/48-50.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, ümmetine olan şefkati sebebiyle, onları, daha önce zikrettiğimiz hadislerle uyarmış, Yûnus aleyhisselâmın derecesi düşük bir peygamber olduğu vehmine kapılarak onun peygamberliği konusunda ileri geri konuşarak üstün mertebesini düşürecek, günahsızlık (ismet) özelliğini görmezden gelecek tarzda konuşmaktan sakındırmıştır.[1]

Yûnus Peygamber'in Yüce Değeri

Yukarıda açıklanan dört noktaya burada bir beşincisini eklemek uygun olacaktır. "Ben Yûnus ibni Mettâ'dan hayırlıyım" şeklindeki hadislerde geçen "ben" zamiri, Peygamber Efendimiz'e değil, bu sözü söyleyen kimseyi ifâde eder. Allah Teâlâ'nın Yûnus Peygamber hakkında kullandığı (canı sıkıldı, kavmini terk edip gitti, sabırsızlık gösterdi gibi) ifâdelere bakarak, hiç kimse ne kadar zeki, günahsız ve temiz olursa olsun, Yûnus aleyhisselâmdan daha hayırlı olduğunu düşünmemelidir. Çünkü peygamberlik derecesi bütün derecelerin en yücesi, en üstünüdür. Allah Teâlâ'nın onun hakkında takdir buyurduğu bu olaylar, onun derecesini bir hardal tanesi, hattâ zerre kadar düşürmez. İnşallah üçüncü bölümde bu konuda daha fazla açıklama yapacağız.

Ey okuyucu! Peygamberlerin birbirinden üstünlüğü konusunda senin için maksat hâsıl olmuş, itiraz edenlerin şüphesi de giderilmiştir.

İşleri kolaylaştıran ve en hayırlı olana ileten Allah'tır; Kendisinden yardım istenilen O'dur; O'ndan başka ilâh yoktur.

13. Peygamber Efendimiz'in İsimleri ve Bu İsimlerin Fazileti

Ashâb-ı kirâmdan Cübeyr ibni Mut'im radıyallahu anhın rivâyet ettiğine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Sadece bana ait olan beş (ünlü) ismim vardır: Ben **Muhammed**'im; ben **Ahmed**'im. Bir adım da **Mâhî**'dir; Allah Teâlâ inkârcılığı benim elimle mahvedecektir. Bir diğer adım **Hâşir**'dir; ben peygamber olduktan sonra

1. Bir önceki notta zikrettiğimiz âyet-i kerîmedeki "Fakat Rabbi onu seçti ve sâlih kullarına kattı" ifâdesi, onun Allah katında mertebesinden hiçbir şey kaybetmediğini göstermektedir.

insanlar benim ardımda toplanacaktır.[1] Bir başka adım da **Âkıb**'dır; yani ben son peygamberim."[2]

Ahmed ve Muhammed İsimleri

Allah Teâlâ, Muhammed ve Ahmed adlarını Kur'ân-ı Kerîm'de zikretmiştir.

> Muhammed adının geçtiği âyetler şunlardır: "Muhammed yalnızca bir peygamberdir."[3] "Muhammed içinizden hiçbir erkeğin babası değildir."[4] "Rablerinden Muhammed'e hakkın tâ kendisi olarak indirilene inanan kimselere gelince: Allah onların günahlarını örtmüş, durumlarını düzeltmiştir."[5] "Muhammed Allah'ın Resûlüdür."[6]
>
> Ahmed adı da Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle geçmektedir: "Meryem oğlu Îsâ da: 'Ey İsrâiloğulları! Ben de size, daha önce indirilen Tevrât'ı doğrulamak ve benden sonra gelecek Ahmed adındaki bir peygamberi müjdelemek üzere Allah tarafından gönderilmiş peygamberim.' demişti. Fakat kendilerine apaçık deliller getirdiğinde: 'Bu düpedüz büyü' dediler."[7]

Allah Teâlâ'nın Resûlullah Efendimiz'e verdiği özelliklerden biri de, onun isimlerinin, kendisine övgüyü kapsamasıdır. Peygamber aleyhisselâmın adı anılınca, onun Rabbine çok şükrettiği de ifâde edilmiş olmaktadır.

Ahmed ismi, "hamd" kökünden ism-i tafdîl olarak kullanılmakta, "Allah'ı herkesten daha iyi ve daha çok öven (hamdeden), herkesten daha çok övülen" anlamlarına gelmektedir.

---

1. Bu ifâdeyi, "Kıyâmet gününde insanlar benim ardımda toplanacaktır." şeklinde anlamak da mümkündür.
2. Buhârî, Menâkıb 17, nr. 3532, Tefsîr 61, nr. 4898; Müslim, Fezâil 124, 125, 126, nr. 2354-55. Ayrıca bk. *Tecrid Tercemesi*, IX, 250-252.
3. Âl-i İmrân 3/144.
4. Ahzâb 33/40.
5. Muhammed 47/2.
6. Fetih 48/29.
7. Saf 61/6.

Muhammed ismi de ism-i mef'ûl kalıbında olup "çok öğülen" anlamındadır. Buna göre Allah'ın Sevgili Elçisi hamdedenlerin en büyüğüdür; övülenlerin en üstünüdür; en çok hamdeden kimsedir; medhedilenlerin en değerlisi olduğu gibi; hamd edenlerin de en değerlisidir. Resûl-i Ekrem'in, övgünün en üst derecesine vardığını göstermek, âhiret âleminin her yerinde övgüyle anılmasını sağlamak üzere o gün ona "Livâülhamd" (Hamd Sancağı) verilecek, Rabbi onu, kendisine va'dettiği üzere Makām-ı Mahmûd'a çıkaracak, dünyaya gelmiş ve gelecek bütün insanlara şefâat edeceği için de herkes onu övecektir. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin buyurduğu gibi, Allah Teâlâ o makamda, daha önce hiçbir peygambere öğretmediği en güzel hamdü senâyı ona ilhâm edecektir.

Allah Teâlâ peygamberlerine gönderdiği kitaplarda, onun ümmetini **"her durumda Allah'a hamdedenler"** diye adlandırmıştır.[1] Cenâb-ı Hakk'ın kendisine üstün meziyetler verdiği böyle bir peygamberin Muhammed ve Ahmed adlarını alması ise son derece yerindedir.

Ahmed ve Muhammed Adları Kimseye Verilmedi

Muhammed ve Ahmed isimlerinin, daha önce zikretmediğimiz pek ilgi çekici özelliklerinden biri de, Allah Teâlâ'nın Peygamber aleyhisselâmdan önce hiç kimsenin bu adları almasına müsâade etmemesidir.

İlâhî kitaplarda geçen ve peygamberler tarafından müjdelenen Ahmed adına gelince, Allah Teâlâ ilâhî hikmetiyle, Resûl-i Ekrem'den önce bu adı bir daha başkalarının almasını önlemiş; böylece sağlam bir akla ve isâbetli bir görüşe sahip olmayanların, bir başkasının kullandığı Ahmed adını duyunca zihninin karışmasına meydan vermemiştir.

Muhammed adı da böyledir; ne Araplardan ne başka bir milletten hiç kimse bu adı kullanmamıştır. Resûl-i Ekrem doğmadan bir süre önce, Muhammed adında bir peygamberin geleceği haberi duyulmaya başlayınca,[2] Araplardan birkaç kişi, beklenen o peygamberin kendi evlâdı olması ümidiyle çocuğuna Muhammed adını koymuştur. Hâlbuki Allah, peygamberliği kime vereceğini herkesten iyi bilir.[3]

1. Dârimî, Mukaddime 2, nr. 5, 7, 8. Ayrıca bk. İbni Sa'd, *et-Tabakātü'l-kübrâ*, I, 360. *Şifâ-i Şerîf Şerhi*'nin birinci bölümünde, "Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem'i "Şâhit" Diye Nitelemesi ve Onu Övüp Yüceltmesi" bahsinde bu konuyla ilgili rivâyetler vardır bk. I, 90.
2. Yani bu haberi râhipler İncîl'den okuyup nakletmeye başlayınca demektir.
3. Bu cümle En'âm sûresinin 124. âyetinden iktibas edilmiştir.

Araplardan Muhammed adını alanlar şu altı kişi olup yedincisi yoktur: Muhammed ibni Uhayha ibni Cülâh el-Evsî, Muhammed ibni Mesleme el-Ensârî, Muhammed ibni Berâ el-Bekrî, Muhammed ibni Süfyân ibni Mücâşi', Muhammed ibni Humrân el-Cu'fî ve Muhammed ibni Huzâî es-Sülemî. Bunlardan kendisine Muhammed adı ilk verilenin Muhammed ibni Süfyân olduğu söylenmektedir.[1] Yemenliler ise, Muhammed adını ilk alanın Ezd kabilesinden Muhammed ibni Yahmüd olduğunu söylerler.

Cenâb-ı Hak kendilerine Muhammed adı verilen kimselerin peygamberlik iddiasında bulunmasına veya bir başkasının o kimselerin peygamber olduğunu ileri sürmesine yahut o devirde yaşayan birinde olağanüstü bir hâl görünüp de "Acaba beklenen peygamber bu mudur?" diye hakkında şüpheye düşülmesine meydan vermemiş ve sonunda Ahmediyyet ve Muhammediyet sıfat ve alâmetleri hiç kimsenin tartışmayacağı şekilde Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemde gerçekleşmiş, bu konuda kimse onu rahatsız etmemiştir.

Yukarıda geçen "Bir adım da **Mâhî**'dir; Allah Teâlâ küfrü (inkârcılığı) benim elimle mahvedecektir." hadîs-i şerîfinde Mâhî'nin ne demek olduğu da açıklanmıştır. Buna göre, ya küfür Resûlullah henüz hayattayken Mekke'den, Arap diyarından ve Peygamber aleyhisselâma gösterilen yerlerden[2] büsbütün silinip yok edilecektir; çünkü ona (vefâtından sonra) ümmetinin mülkünün oralara kadar ulaşacağı va'dedilmiştir veya hadisteki **mahv**ın mânası daha genel olup, İslâmiyetin her yerde ve zamanda bütün dinlere ve milletlere hâkim olacağını ifâde etmektedir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: ﴿لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ﴾ "Resûlünü bütün dinlere üstün kılmak için, hidâyet ve hak din ile gönderen O'dur. Müşrikler isterse hoşlanmasın."[3]

1. İbni Hallikân bu zâtın, Emevîler devrinin ünlü hiciv şâiri Ferezdak'ın (v. 114/732) dedesinin dedesi olduğunu söylemektedir (*Vefeyâtü'l-a'yân* [İhsân Abbâs], VI, 98). Bazı kaynaklarda Muhammed adını alanların üç kişi, bazılarında ise daha fazla olduğu kaydedilmektedir. İbni Hacer el-Askalânî bunlardan sadece dördünün adını vermekte, onlardan sadece burada ismi zikredilmeyen Muhammed ibni Adî ibni Rebîa'nın sahâbî olduğunu, diğerlerinin Câhiliye devrinde yaşadıklarını kaydetmektedir (*el-İsâbe* [Bicâvî]. VI, 337).
2. Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ benim için yeryüzünü önümde dürüp katladı da, doğusuyla, batısıyla her tarafını gördüm. Ümmetimin mülk ve saltanatı önümde katlanan yerlere kadar varacaktır." (Müslim, Fiten 19, nr. 2889).
3. Tevbe 9/33; Saf 61/9.

"Mâhî" kelimesi, hadîs-i şerîfte, "Resûlullah'a îmân edip izinde gidenlerin günahları yok edilecektir" diye tefsir edilmiştir.

> Bir adam Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme: "Ey Allah'ın Elçisi! Câhiliye devrinde yaptığımız günahlardan dolayı cezâ görecek miyiz?" diye sordu. Peygamber Efendimiz ona şu cevabı verdi: "Bir kimse iyi Müslüman olursa, Câhiliye devrinde yaptığı günahlardan sorumlu tutulmaz. Bir kimse de İslâmiyet'i bütün gönlüyle benimsemezse, hem İslâmiyet'e girmeden önce hem sonra yaptığı günahlardan sorumlu tutulur."[1]
>
> Amr ibni Âs Müslüman olmaya karar verince Peygamber Efendimiz'in huzûruna çıkarak: "Eski günahlarım bağışlanmak şartıyla sana biat edip Müslüman olacağım." deyince, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem: "Müslüman olmanın daha önceki günahları silip süpürdüğünü; hicret etmenin daha önce işlenen günahları yok ettiğini; haccetmenin, daha önce yapılan günahları ortadan kaldırdığını" söyledi.[2]
>
> Zâten şu âyet de bunu göstermektedir: "Kâfirlere söyle: yaptıklarından vazgeçerlerse, geçmiş günahları bağışlanacaktır. Ama tekrar inkâra dönecek olurlarsa, ilâhî yasa gereği öncekilerin başına gelenler gözlerinin önündedir."[3]

Peygamber Efendimiz'in: "Benim bir adım da **Hâşir**'dir; ben peygamber olduktan sonra insanlar benim ardımda toplanacaktır" hadisinin anlamı, benden sonra peygamber gelmeyeceği için, insanlar bana tâbi olacak demektir. Zâten Allah Teâlâ da ﴿وَلَٰكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ﴾ "O Allah'ın Elçisi'dir ve bütün peygamberlerin sonuncusudur."[4] âyetiyle bunu ifâde buyurmuştur.

1. Buhârî, İstitâbe 1, nr. 6923; Müslim, Îmân 189, nr. 120.
2. Müslim, Îmân 192, nr. 121. Ayrıca bk. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 198, 204, 205.
3. Enfâl 8/38.
4. Ahzâb 33/40.

Resûlullah Efendimiz diğer peygamberlerin ardından geldiği ve son peygamber olduğu için kendisine **"Âkıb"** adı verilmiştir.[1] Nitekim *Sahîh-i Müslim*'deki bir rivâyete göre "Ben kendisinden sonra peygamber gelmeyen Âkıb'ım" buyurmuştur.

> Bu gerçeği Resûl-i Ekrem Efendimiz bir başka hadisinde: "Ben peygamberlerin sonuncusuyum; benden sonra peygamber yoktur." diye ifâde buyurmuştur.[2]

Konumuzla ilgili olup yukarıda geçen hadisteki "Ben peygamber olduktan sonra insanlar benim ardımda toplanacaktır" ifâdesinin "insanlar kıyâmet gününde benim gözümün önünde toplanacaktır" demek olduğu da söylenmiştir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de de: ﴿لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾ "Böylece, siz bütün insanlara şâhit olasınız, Peygamber de size şâhit olsun." buyurulmuştur.[3]

> Kur'ân-ı Kerîm'deki bu ifâdenin tamamı şöyledir: "Böylece, siz bütün insanlara şâhit olasınız, Peygamber de size şâhit olsun diye sizi ölçülü, dengeli ve adâletli bir ümmet yaptık."

Bu ifâdeyi şöyle anlayanlar da olmuştur: "İnsanlar, Ben kabrimden kalktıktan ve mahşerde yerimi aldıktan sonra toplanacaktır. Allah Teâlâ, biraz önce zikredilen hadîs-i şerîfin metninde geçen **"kadem"** kelimesini Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle kullanmıştır: ﴿وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ﴾ "İman edenlere de, dürüst olmaları ve iyi işler yapmaları sebebiyle Rableri katında **herkesten daha ileride** bulunduklarını müjdele."[4]

"Ben peygamber olduktan sonra insanlar benim ardımda toplanacaktır" ifâdesini "insanlar kıyâmet gününde (şefâat etmemi isteyerek) benim önümde ve etrafımda toplanacaklardır" şeklinde anlayanlar olduğu gibi, "Kıyâmet gününde Müslümanlar, dünyada sünnetime bağlılıkları ve bana itâatleri ölçüsünde yakınımda olacaklardır" diye anlayanlar da vardır.

Hadîs-i şerîfteki: "**Sadece bana ait olan beş (ünlü) ismim vardır**" cümlesini şöyle anlayanlar da olmuştur: Bu beş isim, benden önce gön-

1. Ebû Dâvûd, Fiten 20, nr. 4252; Tirmizî, Fiten 43, nr. 2219.
2. Müslim, Fezâil 125, nr. 2354.
3. Bakara 2/143.
4. Yûnus 10/2.

derilen (Tevrât ve İncîl gibi) ilâhî kitaplarda da mevcuttur; bunları geçmiş milletlerin âlimleri de bilir. Daha doğrusunu Allah bilir.

Peygamber Efendimiz'in Diğer İsimleri

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin bir hadisinde: "Benim on ismim vardır" buyurduğu ve bunlardan "Tâ Hâ" ve "Yâ Sîn" isimlerini zikrettiği de rivâyet edilmiştir. Bunu Ebû Muhammed Mekkî bin Ebî Tâlib (v. 437/1045) nakletmiştir.[1] "Tâ Hâ" hakkında yapılan tefsirlerden birinde şöyle denmiştir: "Tâ Hâ: Yâ Tâhir,[2] yâ Hâdî[3] demektir. Yâ Sîn de yâ Seyyid demektir." Bu görüşü sûfî müfessir Ebû Abdurrahman es-Sülemî (v. 412/1021); sûfî âlim Ebû Bekir el-Vâsıtî[4] (v. 312/924) ile Hz. Hüseyin'in torunlarından Ca'fer-i Sâdık'tan (v. 148/765) nakletmiştir.

Ebû Muhammed Mekkî bin Ebî Tâlib'den bir başkası da: "Benim on ismim vardır." şeklindeki rivâyeti naklederek önce yukarıdaki hadiste geçen beş ismi zikretmiş, ardından da "Ben rahmet peygamberiyim **(Resûlü'r-rahme)**; ben külfeti kaldırıp rahata erdiren peygamberim **(Resûlü'r-râha)**; ben cihâd peygamberiyim **(Resûlü'l-melâhim, Resûlü'l-melhame)**;[5] ben **Mukaffî'yim**, diğer peygamberlerin ardından gelenim; bir adım da **Kayyim**'dir" buyurmuştur.

> "Ben rahmet peygamberiyim" hadisindeki "**Resûlü'r-rahme**" ifâdesi; rahatâ erdiren, bu ümmetten zorluğu kaldıran demektir.
>
> "O Peygamber, daha önce üzerlerinde bulunan ağır yükleri indirir, sırtlarındaki zincirleri çözer"[6] âyeti işte bunu dile getirmektedir.

1. Bu konuya "Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem'in yüce değerine yemin etmesi" başlığı altında temas edilmiş ve dipnotta şöyle denilmişti: Resûl-i Ekrem'in böyle bir şey söylediğine dâir güvenilir bir rivâyet yoktur. "Tâ Hâ", "Yâ Sîn" gibi harfler Kur'ân-ı Kerîm'de yirmi dokuz sûrenin başında yer alır. Bu harflere "bağımsız ve ayrı harfler" anlamında "hurûf-ı mukattaa" veya "mukattaât" denir. Bu harfler Kur'an'ın sırlarından birer sırdır. Onların belli bir anlamı olup olmadığı bilinmemektedir. Öte yandan muhtelif eserlerde Resûl-i Ekrem'in 500 kadar isminden söz edilmektedir (Aliyyü'l-Kârî, *Şerhu'ş-Şifâ*, I, 74).
2. Her türlü günah ve ayıptan arınmış demektir.
3. Doğru yola, her hayra götüren demektir.
4. Ebû Bekir el-Vâsıtî hakkında bilgi için bk. I, 109.
5. Bazı rivâyetlerde "Resûlü'l-melhame" şeklinde geçmektedir (İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, I, 105).
6. A'râf 7/157.

Âyet-i kerîmedeki bu mecâzî anlatımla, Kitâb-ı Mukaddes'te insanların sorumlu tutulduğu bazı ağır yükümlülükleri Resûlullah'ın kaldıracağı haber verilmektedir. Nitekim Resûl-i Ekrem: "Ben Yahudilik ve Hıristiyanlıkla değil, müsamahakâr hanîf diniyle gönderildim." buyurmuştur.[1]

"Ben rahmet peygamberiyim" hadisini "Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik."[2] âyet-i kerîmesi de ifâde etmektedir:

Şu hadis de aynı anlamdadır: "Ey insanlar! Ben âlemlere hediye edilmiş rahmet peygamberiyim."[3]

Kayyim

"Kayyim", bütün hayırları, faziletleri toplayan demektir. Bazı eserlerde böyle kaydedildiğini gördüm; fakat bunu bir hadis âliminden rivâyet etmedim. Kayyim kelimesinin doğrusunun **"Kusem"** olduğunu düşünüyorum. Nitekim bunu daha sonra Ebû İshâk el-Harbî'den[4] (v. 285/899) naklen zikredeceğiz. Kayyim'in, Kusem'in tefsiri olması daha uygundur.

Kayyim ismi, ilâhî kitaplarda da geçmektedir. Dâvûd aleyhisselâm:

"Allahım! Uzun bir aradan sonra dini yeniden canlandıracak olan Muhammed'i insanlara gönder." diye duâ etmiştir. Buna göre "Kayyim", canlandıran anlamına gelmektedir.

Tefsir ve kırâat âlimi Ebû Bekir en-Nakkâş (v. 351/962), Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

1. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, V, 266.
2. Enbiyâ 21/107.
3. Dârimî, Mukaddime 3, nr. 15; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* (İvezullah), III, 223, nr. 2981; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), I, 91, nr. 100; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VIII, 257; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, I, 882-886, nr. 490.
4. Ebû İshâk el-Harbî hadis hâfızı, fakîh ve lugat âlimidir. Zühd ve takvâsı bakımından Ahmed ibni Hanbel ile mukayese edilebieceği söylenir. Harbî son derece mütevâzı bir âlimdi. Derslerine katılan bazı kimselerin kendisini Ahmed bin Hanbel'e tercih ettiklerini duyunca çok üzüldü ve bu yüzden onları dersine kabul etmeyeceğini söyledi. Babasından kalan yüklü mîrasın tamamını hadis tahsili için harcadı. Bu Merv'li âlimin en ünlü eseri, bir hadis lugati olan *Garîbü'l-hadîs*'tir.

"Benim Kur'ân-ı Kerîm'de geçen yedi ismim şunlardır: **Muhammed, Ahmed, Yâ Sîn, Tâ Hâ, Müddessir,**[1] **Müzzemmil**[2] **ve Abdullah.**"

Ashâb-ı kirâmdan Cübeyr ibni Mut'im radıyallahu anhın rivâyet ettiği hadise göre ise Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Benim altı ismim vardır: Muhammed, Ahmed, **Hâtim, Âkıb, Hâşir, Mâhî.**"

Ebû Mûsâ el-Eş'arî[3] radıyallahu anh şöyle demiştir:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize isimlerini sayar ve şöyle buyururdu: "Ben Muhammed'im, Ahmed'im, **Mukaffî'yim**, Hâşir'im, **Nebiyyü't-tevbe**,[4] **Nebiyyü'l-melhame**[5] ve **Nebiyyü'r-rahme**'yim."[6] Nebiyyü'r-rahme yerine **Nebiyyü'l-merhame** ve **Nebiyyü'r-râha** ifâdelerini rivâyet edenler de olmuştur. Bu rivâyetlerin hepsi de inşallah sahîhtir.

Mukaffî ismi de Âkıb mânasındadır.[7]

Ümmet-i Merhûme

Nebiyyü'r-rahme, Nebiyyü't-tevbe, Nebiyyü'l-merhame isimlerine gelince; Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem hakkında "Biz seni âlemlere yalnız rahmet olarak gönderdik."[8] buyurmuş, onları günahlarından temizleyen, onlara Kitabı ve hikmeti öğreten",[9] dosdoğru bir yola ileten[10] ve "mü-

1. Müddessir, örtüsüne bürünen demek olup, aynı zamanda Kur'ân-ı Kerîm'in 74. sûresinin de adıdır.
2. Müzzemmil de örtüsüne bürünen demek olup, o da Kur'ân-ı Kerîm'in 73. sûresinin adıdır.
3. Ebû Mûsâ el-Eş'arî hakkında bilgi için bk. I, 137.
4. "Nebiyyü't-tevbe", kendisi vasıtasıyla birçok Müslüman'ın tövbe ettiği peygamber anlamınadır. Eski ümmetlerin tövbesi pek zahmetli olduğu hâlde, onun ümmetinin tövbesi, işlediği günaha pişmanlık duymak sûretiyle îfâ edilmiş olmaktadır. "Nebiyyü't-tevbe" çok tövbe eden peygamber anlamına da gelebilir. Çünkü Resûl-i Ekrem Efendimiz günde yetmiş veya yüz defa tövbe ettiğini söylemiştir (Buhârî, Daavât 3; Müslim, Zikir 42).
5. Bu isim aşağıda ele alınacaktır.
6. Müslim, Fezâil 126, nr. 2355.
7. Âkıb, son peygamber, peygamberlik kapısını kapatan demektir.
8. Enbiyâ 21/107. Peygamber Efendimiz'in şu hadîs-i şerîfi de bu mânayı ifâde etmektedir: "Ey insanlar! Ben âlemlere hediye edilmiş rahmet peygamberiyim." (Dârimî, Mukaddime 3; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* [İvezullah], III, 223; Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], I, 91, nr. 100; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VIII, 257; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, I, 882-886, nr. 490).
9. Âl-i İmrân 3/164; Cuma 62/2 ve Bakara 2/129'a işaret edilmektedir.
10. Nisâ 4/175 ve Mâide 5/16'ya işaret edilmektedir.

minlere karşı çok şefkatli ve çok merhametli"[1] bir peygamber olduğunu belirtmiştir.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem ümmetinin özelliklerini anlatırken "Benim ümmetim, ümmet-i merhûmedir." buyurmuştur.

> Hadîs-i şerîfin tamamı şöyledir: "Benim bu ümmetim, merhamet edilmiş bir ümmettir; âhirette onlara azap yoktur; onların azâbı fitneler, depremler, birbirini öldürmeler ve sıkıntılar şeklinde dünyada olacaktır."[2]
>
> Bir başka rivâyete göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Bu ümmet merhamet edilmiş ümmettir; onların cezâsı kendi elleriyle olacaktır. Kıyâmet gününde her Müslümana bir müşrik verilir ve ona 'Bu senin Cehennem'den fidyendir.' denir."[3] "Cehennem'deki fidyendir" demek, Allah Teâlâ senin Cehennem'deki yerini buna, bunun Cennet'teki yerini de sana vermiştir' demektir. Sahîh bir rivâyette belirtildiğine göre: "Bu ümmetin cezâsının kendi elleriyle olacağı" ifâdesinin ne anlama geldiği Ebû Hüreyre radıyallahu anha sorulmuş, o da Cemel ve Sıffîn vak'aları gibi olayların bu tür cezâlara örnek teşkil ettiğini söylemiştir.[4] Hadîs-i şerîfteki fidye konusunda *Sahîh-i Müslim*'de şöyle bir rivâyet vardır: "Kıyâmet günü geldiğinde Allah Teâlâ her Müslümana bir Yahudi veya Hıristiyan verecek ve ona 'Bu senin Cehennem'deki fidyendir' buyuracaktır."[5]

Allah Teâlâ "ümmet-i merhûme" hakkında şöyle buyurmuştur:

﴿وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ﴾ "Onlar birbirlerine sabrı tavsiye ederler, birbirlerine merhameti tavsiye ederler."[6] Yani Muhammed ümmeti birbirine merhamet eder. Bu sebeple Allah Teâlâ Muhammed aley-

1. Tevbe 9/128.
2. Ebû Dâvûd, Fiten 7, nr. 4278.
3. İbni Mâce, Zühd 34, nr. 4292.
4. Ebû Ya'lâ, *Müsned* (Esed), XI, 67, nr. 6204.
5. Tevbe 49, nr. 2767.
6. Beled 90/17.

hisselâmı özellikle ümmetine bir rahmet ve ikrâm, diğer yandan âlemlere rahmet olarak göndermiş,[1] onu ümmetine merhametli kılmış, onlara olan şefkati dolayısıyla kendilerine Allah'ın merhametini ve bağışlamasını niyâz etmesini sağlamış, o rahmet peygamberinin ümmetini "ümmet-i merhûme" diye nitelemiş ve onların merhametli olduğunu ifâde buyurmuştur."

> Âyet-i kerîme şöyledir: "Muhammed Allah'ın Resûlüdür. Onun yanında olanlar kâfirlere karşı sert ve tâvizsiz, kendi aralarında merhametlidirler."[2]

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de ümmetine birbirine karşı merhametli olmayı tavsiye etmiş, merhametli olmanın güzelliğinden söz etmiş ve: "Cenâb-ı Hak merhametli kullarını sever" buyurmuştur.

> Hadîs-i şerîf şöyledir: Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem vefât etmek üzere olan ve nefes almakta zorluk çeken torununu kucağına aldığı zaman gözlerinden yaşlar boşandı. Onun böyle ağlamasına hayret eden Sa'd ibni Ubâde: "Ey Allah'ın Resûlü, bu ne hâldir?" deyince, Peygamber Efendimiz şunları söyledi: "Bu, Allah'ın, kullarının kalbine koyduğu merhamet duygusudur. Allah şefkatli kullarına merhamet eder."[3]

Fahr-i Âlem Efendimiz bir başka hadisinde de şöyle buyurmuştur:

«اَلرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمٰنُ، اِرْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ يَرْحَمْكُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ»

"Merhamet edenlere, Cenâb-ı Hak merhamet eder. Siz yeryüzündekilere merhamet ediniz ki, göktekiler de size merhamet etsin."[4]

> "Göktekiler" ifâdesiyle ya melekler veya Arş'ı ile mülk ve saltanatı göklerde olan Allah Teâlâ kastedilmiştir.

"Nebiyyü'l-melhame" rivâyetine gelince, Resûl-i Ekrem'in cihâdla görevli olduğuna işaret eden bu rivâyet sahîhtir.

1. Muhammed aleyhisselâma inanmayan kâfirlerin, önceki ümmetlerde olduğu gibi, helâk edilmemesi de bu rahmetin bir sonucudur.
2. Fetih 48/29.
3. Buhârî, Cenâiz 32, nr. 1284, Merdâ 9, nr. 5655, Tevhîd 2, 25, nr. 7377, 7448; Müslim, Cenâiz 11, nr. 923.
4. Ebû Dâvûd, Edeb 58, nr. 4941; Tirmizî, Birr 16, nr. 1924.

> Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: "Ey Peygamber! Kâfirler ve münâfıklarla savaş; onlara karşı sert davran."[1] "Ey iman edenler! Size yakın mesafede bulunan kâfirlerle savaşın ki, sizin ne kadar sert ve güçlü olduğunuzu görsünler."[2]

Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin rivâyet ettiği hadisin[3] bir benzerini Huzeyfe İbnü'l-Yemân rivâyet etmiş olup orada Resûlullah'ın şu isimleri vardır:

"Nebiyyü'r-rahme, Nebiyyü't-tevbe ve Nebiyyü'l-melâhim."

> Huzeyfe İbnü'l-Yemân şöyle demiştir: "Medine sokaklarından birinde Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin şöyle buyurduğunu işittim: Ben Muhammed'im, Ahmed'im, Hâşir'im, Mukaffî'yim ve Nebiyyü'r-rahme'yim"[4]

Ebû İshâk el-Harbî'nin[5] (v. 285/899) Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemden rivâyet ettiği hadise göre Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Bana bir melek geldi ve 'Sen Kusem'sin' dedi"; yani her türlü bağış ve ihsânı şahsında toplayansın. Ebû İshâk el-Harbî şöyle demiştir: **Kusem**,[6] "hayırları kendinde toplayan" demektir. Kusem, Ehl-i beyt'in yakından bildiği bir isimdir.

> Kusem, Peygamber Efendimiz'in amcası Hz. Abbâs'ın oğludur. Annesi Ümmü'l-Fazl Lübâbe, Hz. Hatice'den sonra Müslüman olan ilk kadındır ve Resûlullah Efen-

1. Tevbe 9/73; Tahrîm 66/9.
2. Tevbe 9/123.
3. Yukarıda geçen hadis şöyleydi: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize isimlerini sayar ve şöyle buyururdu: Ben Muhammed'im, Ahmed'im, Mukaffî'yim, Hâşir'im, Nebiyyü't-tevbe, Nebiyyü'l-melhame ve Nebiyyü'r-rahme'yim."
4. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, V, 405; Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye* (Cüleymî), s. 306, nr. 368; Elbânî, *Sahîhu Mevâridi'z-zam'ân*, II, 305, nr. 2095.
5. *Şifâ-i Şerîf*'in muhtelif metinlerinde râvi olarak adı geçen bu Harbî'nin kim olduğu belirtilmemiş, *Şifâ-i Şerîf* şârihlerinden Aliyyü'l-Kārî de herhangi bir açıklama yapmamış, Şihâbüddîn el-Hafâcî ise, müellifin bunun hangi Harbî olduğunu söylemediğini ifâde etmiştir (*Nesîmü'r-riyâz* [Atâ], III, 263). Bu hadisi eserine alan Muhammed ibni Yûsuf es-Sâlihî eş-Şâmî, söz konusu kişinin Ebû İshâk el-Harbî olduğunu belirtmiştir (*Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşâd fî sîreti hayri'l-ibâd*, I, 616). Ebû İshâk el-Harbî'nin hayatı hakkında daha önce bilgi verilmiştir bk. I, 486.
6. Bazı nüshalarda Kusem kelimesi Kasûm şeklinde yazılmıştır.

dimiz'in hanımı Hz. Meymûne'nin kız kardeşidir. Kusem, Resûlullah Efendimiz'in cenâzesi yıkanırken yardım etmiş, onu kabrine yerleştirmiş ve kabrinden en son o çıkmıştır. Resûlullah'a en son dokunan kişi diye bilinir. Hz. Hüseyin'in de süt kardeşidir. Hz. Ali'nin hilâfeti döneminde Mekke vâliliği yapan Kusem, Semertkand Seferi'ne katılmış ve orada şehid olmuştur.[1]

Kur'ân-ı Kerîm'de Geçen Bazı İsim ve Lakapları

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin, buraya kadar saydıklarımızdan başka Kur'ân-ı Kerîm'de geçen daha birçok lakap ve sıfatı olup belli başlıları şunlardır:

en-Nûr,[2] es-Sirâcü'l-münîr,[3] el-Münzir,[4] en-Nezîr,[5] el-Mübeşşir,[6] el-Beşîr,[7] eş-Şâhit,[8] eş-Şehîd,[9] el-Hakku'l-Mübîn,[10] Hâtemü'n-nebiyyîn,[11]

1. Kusem hakkında bilgi için bk. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXVI, 462.
2. Şu âyet bunu ifâde etmektedir: "Şüphesiz size Allah'tan bir nûr geldi." (Mâide 5/15).
3. "Ey Peygamber, Biz seni bir şâhit, bir müjdeci ve bir uyarıcı, O'nun izniyle Allah'a çağıran bir dâvetçi ve nûr saçan bir kandil olarak gönderdik." (Ahzâb 33/45-46) âyetlerindeki "nûr saçan bir kandil" bunu ifâde etmektedir.
4. "Şehirlerin anası olan Mekke ile onun çevresindekileri **uyarman ve geleceğinde şüphe bulunmayan toplanma gününden sakındırman** için, sana böylece Arapça bir Kur'ân vahyettik." (Şûrâ 42/7) âyetindeki "uyarma" ve "sakındırma" fiilleri bunu ifâde etmektedir.
5. "Biz, seni yalnızca bir müjdeci ve tehlikelerden uyarıcı bir peygamber olarak gönderdik." (İsrâ 17/105; Furkan 25/56), "Ey Peygamber, Biz seni bir şâhit, bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik." (Ahzâb 33/45; Fetih 48/8) âyetlerindeki "uyarıcı" ifâdesi bunu göstermektedir.
6. Bir önceki âyette geçen "müjdeci" kelimesi bunu ifâde etmektedir.
7. "İşte size hem müjde veren hem de uyaran bir Peygamber gelmiştir." (Mâide 5/19) âyetindeki "müjde veren" kelimesi bunu ifâde etmektedir.
8. "Ve şâhitlik edene ve hakkında şâhitlik edilene." (Bürûc 85/3) âyetindeki "şâhitlik eden" ve "Ey Peygamber, Biz seni bir şâhit, bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik." (Ahzâb 33/45; Fetih 48/8) âyetlerindeki "şâhit" kelimeleri bunu göstermektedir.
9. "Biz her ümmetten, o ümmetin yapıp-ettiklerine bir şâhit getirdiğimizde, seni de bunlara şâhit kıldığımızda hâlleri nice olacak?" (Nisâ 4/41) âyetindeki "şâhit (şehîd)" kelimesi bunu ifâde etmektedir.
10. "Ey insanlar! İşte size Rabbinizden gerçek gelmiştir." (Yûnus 10/108) âyetindeki "gerçek" bunu göstermektedir. Şu âyetteki "hak ve onu açıklayıcı peygamber" sözleri de böyledir: "Bunları ve atalarını da, kendilerine hak ve onu açıklayıcı peygamber gelinceye kadar nimetlerimden nasiplendirdim." (Zuhruf 43/29).
11. "Muhammed içinizden hiçbir erkeğin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Elçisi'dir ve

er-Raûfü'r-Rahîm,[1] el-Emîn,[2] Kademü's-sıdk,[3] Rahmeten li'l-âlemîn,[4] Ni'metullah,[5] el-Urvetü'l-vüskâ,[6] es-Sırâtu'l-müstakîm,[7] en-Necmü's-sâkıb,[8] el-Kerîm,[9] en-Nebiyyü'l-ümmî,[10] Dâillâh[11]. Onun bunlardan başka daha birçok sıfatı ve ünlü vasıfları vardır.

---

bütün peygamberlerin sonuncusudur." (Ahzâb 33/40) âyetindeki "Hâtemü'n-nebiyyîn (peygamberlerin sonuncusu)" ifâdesi bunu göstermektedir.

1. "Andolsun ki size kendi içinizden bir Peygamber gelmiştir. Sizin sıkıntıya düşmeniz ona pek ağır gelir. O size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir." (Tevbe 9/128) âyetindeki "çok şefkatli ve çok merhametli" kelimeleri bunu ifâde etmektedir.
2. "O Kur'ân, gerçekten çok şerefli bir elçinin getirdiği sözdür. Bir elçi ki pek kuvvetli, Arş Sahibi katında itibarlıdır. Orada sözü dinlenir, ona güvenilir." (Tekvîr 81/19-21) âyetindeki "ona güvenilir" bunu ifâde etmektedir. "Ben size gönderilen güvenilir bir elçiyim." (Şuarâ 26/107) âyetindeki "güvenilir elçi" de aynı mânayı dile getirmektedir.
3. "İnsanları uyar, iman edenlere de, dürüst olmaları ve iyi işler yapmaları sebebiyle Rableri katında herkesten daha ileride bulunduklarını müjdele." (Yûnus 10/2) âyetindeki "kademü sıdk" bunu göstermektedir.
4. "Biz seni **âlemlere** yalnız **rahmet** olarak gönderdik." (Enbiyâ 21/107) âyetindeki "âlemlere rahmet" ifâdesi bunu göstermektedir.
5. "Allah'ın verdiği iman nimetine şükretmeyip nankörlük edenleri ve toplumlarını helâk olacakları yere, Cehennem'e sürükleyenleri görmedin mi?" (İbrâhim 14/28) ve: "**Allah'ın nimeti**ne karşı nankörlük mü ediyorlar?" (Nahl 16/72) âyetlerindeki "Allah'ın nimeti" ifâdesi Resûl-i Ekrem Efendimiz'e işaret etmektedir. İbni Abbâs, sözü edilen "nankörlük edenlerin", Resûl-i Ekrem'in kendileri için büyük bir nimet olduğunu anlamayan Mekkeli kâfirler olduğunu söylemiştir (Buhârî, Tefsîr 14/3, nr. 4700).
6. "Şeytânî güçleri inkâr edip Allah'a iman eden, hiç kopmayacak bir kulpa yapışmış olur." (Bakara 2/256).
7. "Allah o kitapla, rızâsını arayanları ebedi kurtuluşa giden yollara götürür; onları izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır ve dosdoğru bir yola iletir" (Mâide 5/16) âyetindeki "dosdoğru yol"un ve "Bizi doğru yola ilet" (Fâtiha 1/6) âyetindeki "doğru yol"un bunu ifâde ettiği belirtilmektedir.
8. "And olsun göğe ve Târık'a. Târık'ın ne olduğunu bilir misin? O karanlıkları delip geçen yıldızdır." (Târık 86/1-3) âyetindeki "karanlıkları delip geçen yıldız" bunu ifâde etmektedir.
9. "O Kur'ân, gerçekten çok şerefli bir elçinin getirdiği sözdür." (Tekvîr 81/19) âyetindeki "çok şerefli" anlamındaki "Kerîm" ifâdesi bunu göstermektedir.
10. "Onlar ellerindeki Tevrât ve İncîl'de özelliklerini yazılı buldukları o elçiye, **okuma yazma bilmeyen** o Peygamber'e uyarlar." (A'râf 7/157) âyetindeki "okuma yazma bilmeyen" ifâdesi bunu göstermektedir. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in neden okuma yazma bilmediği şu âyette belirtilmektedir: "Sen, bu Kur'ân'dan evvel ne bir kitap okuyordun, ne de onu elinle yazıyordun! Öyle olsaydı, bâtıla uyanlar şüpheye düşerdi." (Ankebût 29/48).
11. Şu âyetler Resûlullah Efendimiz'in "Allah'a çağıran bir dâvetçi" olduğunu dile getirmektedir: "O'nun izniyle Allah'a çağıran bir dâvetçi ve nûr saçan bir kandil olarak gönderdik" (Ahzâb 33/46). "Ey kavmimiz! Allah'a çağıran bu dâvetçiye uyun ve ona iman edin ki, Allah da günahlarınızı bağışlasın ve sizi acı bir azaptan kurtarsın." (Ahkâf 46/31).

İlâhî Kitaplarda Geçen İsimleri

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin (Tevrât ve İncîl gibi) eski ilâhî kitaplarda ve bazı peygamberlere gönderilen sahifelerde, kendi hadîs-i şerîflerinde geçen ve İslâm âlimlerinin dilinde dolaşan, gönül hastalıklarına şifâ olan şöyle isimleri vardır: el-Mustafâ,[1] el-Müctebâ,[2] Ebü'l-Kāsım,[3] el-Habîb,[4] Resûlü Rabbi'l-âlemîn,[5] eş-Şefîu'l-Müşeffa',[6] el-Müttakī,[7] el-Muslıh,[8] et-Tâhir,[9] el-Müheymin,[10] es-Sâdık ve'l-Masdûk,[11] el-Hâdî,[12] Seyyi-

1. "Allah meleklerden de **elçiler seçer**, insanlardan da." (Hac 22/75) âyetindeki "seçilmiş elçi" ifâdesi diğer peygamberleri de içine alsa bile, bu konuda öncelikle hâtıra o gelir. Kendisi de: "Allah Teâlâ Benî Hâşim'den **beni seçti.**" buyururken (Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3605; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 107) yine "ıstafâ" fiilini kullanmıştır.
2. Resûlullah Efendimiz'in bu ismi: "Allah dine dâvet ettirmek için dilediği kimseyi seçer ve Kendisine yönelenleri doğru yola iletir." (Şûrâ 42/13) âyetindeki "Allah dine dilediği kimseyi seçer" ifâdesinden alınmıştır.
3. Kāsım, Peygamber Efendimiz'in ilk çocuğudur. Bu sebeple Allah'ın Elçisi "Kāsım'ın babası" anlamında Ebü'l-Kāsım künyesiyle anılmıştır.
4. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Ben **Allah'ın Sevgilisi**yim" buyurmuştur (Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3616; Dârimî, Mukaddime 8, nr. 48).
5. Peygamberler arasında "Âlemlerin Rabbinin elçisi" sıfatına en lâyık olan elbette odur.
6. **"Şefâati makbul olan"** demektir. Onun âhirette yapacağı yedi çeşit şefâatten, "Resûl-i Ekrem'in Şefâat ve Makām-ı Mahmûd Özellikleri" bahsinde söz edildi bk. I, 450.
7. "Allah'a yemin ederim ki, ben sizin Allah'tan en çok korkanınız ve **O'na en saygılı olan**ınızım." (Buhârî, Nikâh 1, nr. 5063; Müslim, Sıyâm 74, nr. 1108) hadîs-i şerîfindeki "Allah'a en saygılı olan" ifâdesi bunu göstermektedir. **"Müttakī", Allah'tan başkasına ibâdet etmeyen** anlamına gelir.
8. **"İnsanların bozduğunu düzelten"** demektir. Kādî İyâz "Resûl-i Ekrem'in Allah'a Yakınlığı" bahsinde şöyle demişti bk. I, 348: "Eski devirlere ait bir taşın üzerinde kudret kalemiyle şöyle yazıldığı söylenir: "Muhammed, Allah'tan başkasına ibâdet etmeyendir (Takî); insanların bozduğunu düzeltendir (Muslıh); Âdemoğlunun efendisidir (Seyyid); halkın ve Hakk'ın güvenini kazanmıştır (Emîn)."
9. Tâhir, her türlü günah ve ayıptan arınmış demektir.
10. Müheymin kelimesini Resûl-i Ekrem için yazdığı medhiyede ilk defa amcası Abbâs ibni Abdilmuttalib'in kullandığı belirtilmektedir. Bu şiir "Resûl-i Ekrem'in Allah'a Yakınlığı" bahsinde geçti bk. I, 348. Onu "ümmetinin hâlini ve işlerini gözeten" diye tercüme etmek uygun olur. Müheymin'e şâhit, emîn, Hakk'ı ayakta tutan gibi mânalar da verilmektedir.
11. Ebû Hüreyre ve Abdullah ibni Mes'ûd radıyallahu anhümâ gibi sahâbîler, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bir hadisini naklederken bâzen "es-Sâdık ve'l-Masdûk'un şöyle buyurduğunu işittim" diye söze başladıkları görülür (Meselâ bk. Buhârî, Bed'ü'l-halk 6, nr. 3208; Müslim, Kader 1, nr. 2643). es-Sâdık ve'l-Masdûk'un mânası, **"Hak sözü haber veren ve söylediği söz tasdik edilen"** demektir.
12. Hâdî, "halkı Hakk'a götüren" demektir.

dü veledi Âdem,[1] Seyyidü'l-mürselîn,[2] İmâmü'l-müttakîn,[3] Kâidü'l-gurri'l-muhaccelîn,[4] Habîbullah,[5] Halîlürrahmân,[6] Sâhibü'l-havzi'l-mevrûd,[7] Sâhibü'ş-şefâa v'el-Makâmi'l-Mahmûd, Sâhibü'l-Vesîle ve'l-Fazîle ve'd-dereceti'r-rafîa,[8] Sâhibü't-tâci ve'l-Mi'râc,[9]

1. "**Kıyâmet gününde Âdemoğlunun efendisi** benim, bunu övünmek için söylemiyorum." (Tirmizî, Tefsîr 17/18, nr. 3148; İbni Mâce, Zühd 37, nr. 4308; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 2) şeklindeki hadîs-i şerîfler böyledir.
2. Abdullah ibni Mes'ûd radıyallahu anh, Peygamber Efendimiz'e gönderilecek salevât-ı şerîfelerin: "Allahım! Salâtını, rahmetini ve bereketlerini **peygamberlerin efendisi**, Müttakîlerin imâmı ve nebîlerin sonuncusu olan kulun ve resûlün Muhammed'e ulaştır." diye gönderilmesini tavsiye etmiştir (İbni Mâce, İkame 25, nr. 906; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* [Selefî], IX, 115, nr. 8594).
3. "İmâmü'l-Müttakîn", Müttakîlerin imâmı demek olup, bir önceki notta zikredildi.
4. Bu ifâde, **"yüzleri nûrlu, el ve ayakları parlak olanların kumandanı"** demek olup şu hadîs-i şerîften alınmıştır: "Bir gün Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem kabristana geldi ve: "Selâm size ey mü'minler diyarı! İnşâallah biz de size katılacağız. Kardeşlerimizi görmemizi çok isterdim." dedi. Ashâb-ı kirâm: "Biz senin kardeşlerin değil miyiz, yâ Resûlallah?" dediler. Resûl-i Ekrem: "Sizler benim ashâbımsınız, kardeşlerimiz henüz gelmemiş olanlardır." buyurdular. Bunun üzerine ashâb: "Ümmetinden henüz gelmemiş olanları nasıl tanıyacaksın, ey Allah'ın Resûlü?" dediler. Peygamber Efendimiz: "Ne dersiniz? Bir adamın alnı ak ve ayakları sekili bir atı olsa, yağız ve doru bir at sürüsü içinde kendi atını tanımaz mı?" diye sordu. Sahâbe: "Evet, tanır, ey Allah'ın Resûlü" dediler. Resûl-i Kibriyâ: "İşte onlar da abdesten dolayı yüzleri nûrlu, el ve ayakları parlak olarak gelecekler. Ben Kevser Havuzu'nun başına onlardan önce varacağım" buyurdular (Müslim, Tahâret 39, nr. 249; İbni Mâce, Zühd 36, 4306).
5. Bu ifâde, **Allah'ın sevgilisi** demek olup, onu Cenâb-ı Hak "Habîbullah" diye nitelemiştir (Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3616; Dârimî, Mukaddime 8, nr. 48).
6. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in "Halîlürrahmân (**Rahmân'ın dostu**)" olduğunu şu hadîs-i şerîften öğrenmekteyiz: "Allah, sizin arkadaşınızı Kendine dost edinmiştir." (Müslim, Fezâilü's-sahâbe 3, nr. 2383; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 439, 462).
7. **"İnsanların büyük kalabalıklar hâlinde gittiği havuzun sahibi"** anlamına gelen bu isimdeki havuzla Kevser Havuzu kastedilmektedir.
8. Bu isim, "Resûl-i Ekrem'e Vesîle, En Yüksek Derece, Kevser ve Fazîle'nin Verilmesi" başlığı altında geçtiği üzere bk. I, 469. Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Müezzinin ezân okuduğunu duyduğunuz zaman, onun söylediklerini aynen siz de söyleyin. Sonra bana salevat getirin. Çünkü bir kimse bana bir defa salevat getirirse, Allah buna karşılık ona on defa rahmet eder. Daha sonra benim için Allah'tan **Vesîle**'yi isteyin. Çünkü Vesîle, Cennet'te Allah'ın kullarından sadece birine lâyık olan bir makamdır. O kulun ben olacağımı umuyorum. Benim için Allah'tan Vesîle'yi isteyen kimseye şefâatim vâcip olur." (Müslim, Salât 11, nr. 384; Ebû Dâvûd, Salât 36, nr. 523; Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3614; Nesâî, Ezân 37, nr. 677. Ayrıca bk. Buhârî, Ezân 8, nr. 614, Tefsîr 17/11, nr. 4719).
9. Resûl-i Ekrem'in Mi'râc sahibi oluşu açıktır. Tâc sahibi oluşuna, aşağıda kısaca temas edilecektir. Şu hadîs-i şerîf, Tâc'ın önemi hakkında fikir vermektedir: "Kur'ân-ı Kerîm'i okuyup içindekilerle amel eden kimsenin annesiyle babasına kıyâmet gününde

Sâhibü'l-livâ,[1] Sâhibü'l-Kadîb,[2] Râkibü'l-Bürâk ve'n-Nâka ve'n-Necîb,[3] Sâhibü'l-hücceti ve's-sultân,[4] Sâhibü'l-hâtem,[5] Sâhibü'l-alâmeti ve'l-bürhân,[6] Sâhibü'l-hirâve ve'n-na'leyn.[7]

Peygamber aleyhisselâmın Tevrât ve İncîl gibi eski ilâhî kitaplarda geçen isimleri şunlardır: el-Mütevekkil,[8] el-Muhtâr,

---

bir taç giydirilir. Güneşin sizin evlerinizin içinde olduğunu düşünün, işte bu taç ondan daha parlak olacaktır. Kur'ân-ı Kerîm'i hayat kitabı edinen kimsenin kazanacağı büyük sevâbı artık siz düşünün." (Ebû Dâvûd, Vitir 14, nr. 1453; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 440).

1. "Sâhibü'l-livâ", **Livâülhamd'in sahibi** demektir. Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Kıyâmet gününde Livâülhamd benim elimde olacaktır; bunu övünmek için söylemiyorum." (Tirmizî, Tefsîr 17/18, nr. 3148, Menâkıb 1, nr. 3610; İbni Mâce, Zühd 37, nr. 4308; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 281). Mahşerde hesap başlamadan önce insanlar büyük bir sıkıntıya düştüğünde, Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem'ine Livâülhamd denen sancağı verecek, mü'minler de onun altında toplanarak mahşerin sıkıntısından kurtulacaklardır.
2. "Sâhibü'l-Kadîb" **kılıç sahibi** demek olup Resûl-i Ekrem'in cihâd ile emrolunduğunu ifâde etmektedir. Peygamber Efendimiz'e, yine kılıç sahibi anlamında "Sâhibü's-seyf" de denmiştir. Zira o bir hadîs-i şerîfinde şöyle buyurmuştur: "Sadece Allah'a ibâdet edilmesi ve O'na ortak koşulmaması için kıyâmetten bir süre önce kılıçla gönderildim." (Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 50).
3. Peygamber Efendimiz Mi'râc gecesinde Burak'a bindiği için, **"Burak'ın binicisi"**, hicret sırasında ve diğer zamanlarda deveye (nâka) bindiği için, tevâzuunu göstermek üzere **deve binicisi** anlamında "Râkibü'n-nâka", "Râkibü'n-necîb", "Râkibü'l-cemel" denmiştir. **Necîb de cemel de deve demektir.** Hz. İsâ da tevâzuu sebebiyle eşeğe bindiğinden ona da "Râkibü'l-himâr" denmiştir.
4. "Hüccet", delil ve mûcize; "sultân" da mülk, nübüvvet ve galip gelmek anlamındadır. "Sâhibü'l-hücceti ve's-sultân", **mûcize sahibi, düşmanlarını yenen peygamber** demektir.
5. "Sâhibü'l-hâtem", **nübüvvet mührünün sahibi** demektir.
6. "Sâhibü'l-alâmeti ve'l-bürhân", **Peygamber olduğunu gösteren alâmetin ve delilin sahibi** demek olup nübüvvet mührü kastedilmektir.
7. "Sâhibü'l-hirâve ve'n-na'leyn", **asâ ve nalın sahibi** demektir. Peygamber Efendimiz elinde asa ile yürüdüğü için böyle denmiştir. "Sâhibü'l-hirâve" ve "Sâhibü'n-na'leyn" ifâdelerinin İncîl'de geçtiği ve Hıristiyanların Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemi bu özellikleriyle bildiği kaydedilmektedir. Bu vesileyle bir şeyi daha hatırlayalım: Abdullah ibni Mes'ûd radıyallahu anh, Peygamber Efendimiz pabuçlarını çıkardığı zaman onları alıp koruduğu, giyeceği zaman getirip önüne koyduğu için, sahâbîler ona "sâhibü'n-na'leyn" derlerdi. Hirâve hakkında aşağıda bir başka vesîleyle yeniden bilgi verilecektir.
8. "el-Mütevekkil", **her işte sadece Rabbine tevekkül eden** demektir. Birinci bölümün "Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem'i "Şâhit" diye Nitelemesi ve Onu Övüp Yüceltmesi" bahsinde Peygamber aleyhisselâmın Kur'ân-ı Kerîm'deki bazı özellikleriyle Tevrât'ta da anlatıldığı ve Cenâb-ı Hakk'ın ona: "Ben sana Mütevekkil adını verdim" buyurduğu zikredilmişti bk. I, 90. Peygamber Efendimiz bu konuda şöyle buyurmuştur: "Eğer siz

Mukīmü's-sünne,[1] el-Mukaddes[2] (Rûhü'l-kudüs),[3] Rûhü'l-Hak.[4] Rûhü'l-Hak ismi, İncîl'deki Faraklit'in[5] karşılığıdır.

Nahiv âlimi Ebü'l-Abbâs Sa'leb[6] (v. 291/904) **Faraklit**'in, hakkı bâtıldan ayıran kimse anlamında olduğunu söylemiştir.

Tâbiîn âlimlerinden Kâ'bü'l-Ahbâr'ın[7] (v. 32/652) söylediğine göre şunlar da Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin eski kitaplarda geçen isimleridir:

"Güzel güzel" anlamında **"Mad mad."**[8]

Allah'a gereği gibi tevekkül etseydiniz, Allah kuşları doyurduğu gibi sizi de rızıklandırırdı. Kuşlar sabahları kursakları boş olarak çıktıkları hâlde akşam doymuş olarak dönerler." (Tirmizî Zühd 33, nr. 2344. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 14, nr. 4164).

1. Tevrât ve Zebûr'da geçtiği belirtilen **"Mukīmü's-sünne"**nin mânası, kendinden önceki peygamberlerin sünnetini yani tevhîd akidesini yeniden canlandıran demektir.
2. "el-Mukaddes", günah kirinden temizlenmiş kimse, başkalarından üstün tutulan kişi demektir.
3. "Rûhu'l-Kudüs", **noksanlardan arınmış mukaddes ruh** demektir.
4. Hak, Allah Teâlâ'dır. Peygamber aleyhisselâm getirdiği esaslarla hak dini yeniden dirilttiği için kendine bu ad verilmiştir.
5. Faraklit (Parakletos) kelimesi, Yuhanna İncîli'nde geçen İbranca bir kelimedir, onun **Ahmed adının karşılığı olduğu** söylenmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de bu durum şöyle ifâde edilmektedir: "İsâ da "Ey İsrâiloğulları," demişti. "Ben de size, daha önce indirilen Tevrât'ı doğrulamak ve benden sonra gelecek Ahmed adındaki peygamberi müjdelemek üzere Allah tarafından gönderilmiş peygamberim." (Saf 61/6). Hıristiyanların birçoğuna göre bu kelimenin "ihlaslı kişi" (muhlis) anlamında olduğu söylenmektedir (Aliyyü'l-Kārî, *Şerhu'ş-Şifâ*, I, 496). Faraklit hakkında geniş bilgi için bk. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XII, 165-166.
6. Sa'leb lakabıyla anılan Ebü'l-Abbâs Ahmed ibni Yahyâ eş-Şeybânî lugat, nahiv, şiir ve edebiyât ilimlerinde söz sahibiydi. En önemli eserlerinden biri, halkın yanlış olarak kullandığı kelimelere dâir *Kitâbü'l-Fasîh*'idir. Câhiliye devrine ait birçok divanı ezberlemiş ve bir kısmını şerhetmiştir. Sa'leb, Kur'ân ve hadiste de söz sahibiydi; hocası hadis hâfızı Kavârîrî'den 100.000 hadis dinlediğini söylerdi.
7. Kâ'bü'l-Ahbâr hakkında bilgi için bk. I, 76.
8. *Şifâ-i Şerîf*'in bazı nüshalarında Madmad kelimesinin "Mâzmâz", "Mûzmûz", Mîzmîz" şeklinde geçtiği de söylenmektedir (Hafâcî, *Nesîmü'r-riyâz* [Atâ], III, 280-281).

Hammatâyâ,[1] **Hâtim, Hâtim**[2]

Ebü'l-Abbâs Sa'leb "Hâtim"in (اَلْخَاتِمُ) son peygamber, Hâtim'in de (اَلْحَاتِمُ) yaratılışı ve ahlâkı en güzel peygamber demek olduğunu söylemiştir.

Resûl-i Ekrem'in Süryânî dilindeki adı **"Müşakkah"**[3] ve **"Münhaminnâ"**dır.[4]

Tâbiîn muhaddis ve fakihlerinden Muhammed ibni Sîrîn[5] (v. 110/729) Peygamber Efendimiz'in Tevrât'taki isimlerinden birinin **"Uhayd"** olduğunu söylemiştir.

Peygamber Efendimiz'in isimlerinden **"Sâhibü'l-kadîb"**, elinde kılıç tutan demektir. Allah Teâlâ bu ismi İncîl'de şöyle açıklamıştır:

"Onun elinde demirden bir kılıç vardır ve onunla savaşır; ümmeti de öyledir." Kadîb'in kılıç değil de, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin ashâbına hitap ederken eline aldığı ince uzun asâ olduğu da söylenmiştir; bu asâyı daha sonra gelen halifeler kullanmışlardır.

Resûl-i Ekrem'in isimlerinden olan **"Sâhibü'l-hirâve"** asâ sahibi demektir. Allah daha iyisini bilir ama ben bu asânın, "Ben Yemenlilerin Havuzuma kolayca yaklaşıp içmeleri için, oradan birtakım isyankârları elimdeki asâ ile kovacağım" hadisinde geçen asâ olduğunu sanıyorum.[6]

> Havuz hakkındaki şu hadis, bu ifâdenin kolayca anlaşılmasını sağlayacaktır: "Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, kıyâmet gününde ben, yabancı

1. *Şifâ-i Şerîf*'in bazı nüshalarında "Cemmetâyâ", "Hamtâyâ" şeklinde kaydedildiği söylenen bu kelimeye, ihtidâ eden bazı Yahudilerin, haramdan sakındıran ve Harem'i koruyan anlamını verdikleri belirtilmiştir (Şümünnî, *Müzîlü'l-hafâ*, I, 234; Aliyyü'l-Kārî, *Şerhu'ş-Şifâ*, I, 497).
2. "Hâtim", kādı demektir.
3. Müşakkah diye de söylenen bu ismin Muhammed anlamına geldiği kaydedilmektedir.
4. Söylendiğine göre Münhaminnâ; Süryânî dilinde **Muhammed**, Rûmca'da **Faraklit** anlamındadır (Faraklit bir önceki sayfada açıklanmıştır).
5. Ebû Bekir Muhammed ibni Sîrîn el-Basrî, büyük sahâbîlerden hadis dinleyen güvenilir bir muhaddis ve fıkıh âlimiydi. Rivâyetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer aldı. Rüyâ tâbirine dâir çeşitli kitaplar kaleme almış olan İbni Sîrîn, rüyâ tabir etmesiyle de ünlüydü. Gün aşırı oruç tutan bu zâhid âlim, çağdaşlarının anlattığına göre, kendisini görene "Allah'ı hatırlatan" seçkin bir insandı.
6. Müslim, Fezâil 37, nr. 2301.

develerin havuzdan uzaklaştırıldığı gibi, bazı kimseleri Kevser Havuzu'mun başından kovacağım."[1] Peygamber Efendimiz, Yemenlilerin, ilk Müslümanlardan olmaları ve ilk günlerden itibâren Allah'ın Resûlünü ve Allah'ın dinini düşmanlarına karşı savunmaları sebebiyle, Kevser Havuzu'ndan ilk içenlerden olmayı hak ettiklerini böyle ifâde buyurmuştur.

"Sâhibü't-tâc" ismindeki taç ile, sarık kastedilmektedir. O devirde sarık sadece Araplarda vardı. Şu hâlde sarık, Arapların tâcıdır.

Burada sözü edilen taç, Peygamber Efendimiz'in kıyâmet günü giyeceği "şeref tâcı" olmalıdır.[2] "Sarık, Arapların tâcıdır" sözü bazı kaynaklarda hadis olarak rivâyet edilmişse de, bunun çok zayıf bir rivâyet olduğu anlaşılmaktadır. Esâsen bu söz, taç kralların şerefi ve güzelliği olduğu gibi, sarık da "Arapların heybeti, vakarı, güzelliğidir" anlamında kullanılmıştır.

Daha önceleri gönderilen ilâhî kitaplarda Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin değerini ve önemini gösteren pek çok özelliği, lakabı ve ismi bulunmaktadır. Bunlardan bizim zikrettiklerimiz inşallah bu konuda fikir verecektir. Peygamber Efendimiz'in en meşhûr künyesi Ebü'l-Kāsım'dır.

Enes ibni Mâlik'ten rivâyet edildiğine göre, Peygamber Efendimiz'in oğlu İbrâhim doğunca,[3] Cebrâil onun yanına geldi ve "es-Selâmü aleyküm ey İbrâhim'in babası!" (Ebû İbrâhim) diye selâm verdi.[4]

Görüldüğü üzere Peygamber Efendimiz'in künyelerinden biri de Ebû İbrâhim'dir. Enes ibni Mâlik'in bu rivâyeti hâtıra iki şeyi getirmektedir: Ya Peygamber Efendimiz, oğluna atası Hz. İbrâhim'in adını verdiği

1. Buhârî, Müsâkāt 10, nr. 2367; Müslim, Fezâil 38, nr. 2302.
2. Aliyyü'l-Kārî, *Şerhu'ş-Şifâ*, I, 499.
3. İbrâhim, hicretin 8. yılında Peygamber Efendimiz'in câriyesi Mâriye'den doğan, 10. yılda vefât eden oğludur.
4. İbni Ebî Âsım, *el-Âhâd ve'l-mesânî* (Cevâbire), V, 293; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), II, 660, nr. 4188.

için Cebrâil aleyhisselâm onu böyle selâmlayıp tebrik etmiştir veya Cebrâil'in onu böyle selâmlaması üzerine, Fahr-i Kâinât Efendimiz bunu bir telkin kabul ederek oğluna İbrâhim adını koymuştur.[1]

14. Allah Teâlâ'nın, Resûlullah'ı, Esmâ-i Hüsnâ'sı ve Yüce Sıfatlarıyla Şereflendirmesi

Bu bahsi, Cenâb-ı Hakk'ın Resûlünü övdüğü ve onun Kendi katındaki şan ve şerefini açıkladığı Birinci Kısım'ın bahislerini işlerken ele almak uygun olacaktı. Zira o bahislerin konularıyla bu konu birbirine oldukça yakındır. Ancak bir önceki bahsi ele alıncaya kadar Allah Teâlâ aklıma bu irtibatı getirmedi. Ben de o bahsin hemen ardından bu bahsi yazmayı uygun gördüm.

Peygamberlerin Esmâ-i Hüsnâ ile Şereflendirilmesi

Allah Teâlâ birçok peygamberini kendi isimleriyle şereflendirmiştir. Meselâ, Kur'ân-ı Kerîm'de geçtiği üzere İshâk ve İsmâil peygamberleri "Alîm"[2] ve "Halîm"[3], Hz. İbrâhim'i "Halîm",[4] Hz. Nûh'u "Şekûr",[5] Hz. Îsâ ve Yahyâ'yı "Ber",[6] Hz. Mûsâ'yı "Kerîm"[7] ve "Kavî",[8] Hz. Yûsuf'u

1. Aliyyü'l-Kârî, *Şerhu'ş-Şifâ*, I, 500.
2. "el-Alîm", **hakkıyla bilen**, demektir. Âyetlerde meleklerin Hz. İbrâhim'i şöyle müjdelediği ifâde edilmektedir: "Misafirler (melekler) "Korkma!" dediler. Biz sana 'derin bilgi sahibi' bir oğlun olacağını müjdeliyoruz." (Hicr 15/53). "Sonra içine bir korku düştü. "Korkma" dediler ve onu 'bilge' bir oğulla müjdelediler." (Zâriyât 51/28).
3. "el-Halîm", **acele ile ve kızgınlıkla muamele etmeyen**, demektir. "Biz de ona **yumuşak huylu**, uysal bir erkek evlât müjdesi verdik." (Sâffât 37/101).
4. "Şüphesiz İbrâhim çok içli, **yumuşak huylu** biriydi" (Tevbe 9/114). "Çünkü İbrâhîm **yumuşak huylu**, duygulu ve kendini tamamen Allah'a vermiş biriydi." (Hûd 11/75).
5. "eş-Şekûr", az iyiliğe çok mükâfât veren, demektir. Hz. Nûh Kur'ân-ı Kerîm'de bu özelliği ile şöyle anlatılmaktadır: "Şüphesiz Nûh çok şükreden bir kuldu." (İsrâ 17/3).
6. "el-Ber", **iyilik eden, vaadini yerine getiren**, demektir. Hz. Yahyâ Kur'ân-ı Kerîm'de bu özelliği ile şöyle vasfedilmektedir: "Anne-babasına iyilik ederdi." (Meryem 19/14). Hz. Îsâ da şöyle anılmaktadır: "Beni anneme itaatli kıldı ve beni hayırsız ve zorba biri yapmadı." (Meryem 19/32).
7. Kerîm, fazilet türlerinin hepsine sahip, demektir. "Onlardan önce Biz Firavun'un kavmini de sınamıştık. Onlara **çok şerefli** bir peygamber geldi." (Duhân 44/17).
8. Kavî her şeye gücü yeten, kudretli, demektir. Şuayb aleyhisselâmın iki kızından biri Hz. Mûsâ'dan bahisle şöyle demişti: "Babacığım onu ücretli olarak tut. Çünkü ücretle tutacağın en iyi insan işte bu güçlü ve güvenilir kimsedir." (Kasas 28/26).

"Hafîzun Alîm",[1] Hz. Eyyûb'u "Sâbir"[2] Hz. İsmâil'i "Sâdıku'l-va'd"[3] diye anmıştır. Bu peygamberlerin adları Kur'ân-ı Kerîm'in muhtelif âyetlerinde böyle zikredilmiştir. Cenâb-ı Hakk'ın salâtü selâmı hepsinin üzerine olsun.

Kādî İyâz'ın Bu Konudaki Gayreti

Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'inde ve peygamberlerinin dilinde, Efendimiz Muhammed aleyhisselâma Esmâ-i hüsnâ'sından birçoğunu vermek sûretiyle onu şereflendirmiştir. Konu üzerinde enine boyuna düşünüp kafa yorduktan sonra epeyce bir isim tesbit ettim. Oysa şimdiye kadar bu konuda ikiden fazla isim tesbit eden olmadığı gibi, iki fasıldan ibaret bir eser ortaya koyan da çıkmamıştır.

Biz ise bu bahiste, Cenâb-ı Hakk'ın Esmâ-i hüsnâ'sından Resûlüne verdiği otuz kadar isim tesbit ettik. Yüce Rabbimin bana bu isimleri tesbit etmeyi ilhâm ettiği gibi, şimdiye kadar hâtırıma gelmeyen bilgileri de ilhâm ederek, bana olan nimetini tamamlayacağını umuyorum.

el-Hamîd

Allah Teâlâ'nın güzel isimlerinden biri **Hamîd**'dir; övülen demektir. Çünkü O, ezelde kendini övmüş, kulları da hamdü senâ ederek O'nu övmüştür. Hamîd kelimesi hem kendini hem de ibâdet ve tâatları öven (hâmid) anlamına da gelmektedir.

Cenâb-ı Mevlâ, Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme Muhammed

1. "Hafîz" koruyup gözeten ve dengede tutan, demektir. "Koruyup yönetmeyi iyi bilen" anlamındaki "Hafîzun Alîm" ifâdesi, Hz. Yûsuf'un Mısır Kralına söylediği şu âyette geçmektedir: "Beni ülkenin hazinelerini yönetmekle görevlendir. Çünkü ben **koruyup yönetmeyi** iyi bilirim." (Yûsuf 12/55).
2. Esmâ-i hüsnâ ile ilgili yaygın rivâyetlerde "Sâbir" ismi yoktur; ancak çok sabırlı anlamında "Sabûr" vardır. Hz. Eyyûb hakkında da şöyle buyurulmuştur: "Biz onu sıkıntılara karşı **sabırlı** bulduk." (Sâd 38/44).
3. "Sâdık" ve "Sâdıku'l-va'd" ifâdeleri de Esmâ-i hüsnâ'da yoktur. Hz. İsmâil hakkında Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulmaktadır: "Kitapta İsmâil'in kıssasını da anlat. Çünkü o, **sözüne sâdık** bir resûl ve bir nebî idi." (Meryem 19/54). Muhtemelen Kādî İyâz, "Sâdıku'l-va'd" ifâdesini "Allah verdiği teminattan aslâ dönmez." (Bakara 2/80) âyetiyle irtibatlandırmış olmalıdır. Hadîs-i şerîfte de "Allah, verdiği sözü yerine getirdi (sadakallâhu va'deh)" şeklinde bir ifâde vardır (Buhârî, Cihâd 133, nr. 2995, Daavât 52, nr. 6385; Müslim, Hac 428, nr. 1344).

ve Ahmed adlarını vermiştir. Muhammed de (Hamîd gibi) övülen demektir. Onun övülen anlamındaki bu ismi Dâvûd aleyhisselâma indirilen Zebûr'da da geçmektedir.

Ahmed ise hamdedenlerin en büyüğü, hamdedilenlerin en yücesi anlamındadır. Peygamber Efendimiz'in şâiri Hassân ibni Sâbit[1] (v. 60/680), bir şiirinde bu duruma şöyle işaret etmiştir:

"Hak Teâlâ Resûl-i Ekrem'inin şânını yüceltmek için ona yüce isminden bir pay verdi. Arş'ın sahibi Mahmûd, o ise Muhammed."

er-Raûf, er-Rahîm

Bunlar da Allah Teâlâ'nın güzel isimlerinden olup mânaları birbirine yakındır. Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm'inde Resûlünü de bu isimlerle adlandırmış ve: "O, müminlere karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir" buyurmuştur.

> Âyetin tamamı şöyledir: "Andolsun ki size kendi içinizden bir Peygamber gelmiştir. Sizin sıkıntıya düşmeniz ona pek ağır gelir. O size çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir."[2]

el-Hakku'l-mübîn

Hak, ezelî ve ebedî bir vücûdla varlığı kesin olan demektir. **Mübîn** de varlığı, birliği ve tanrılığı son derece açık olan demektir. Mübîn isminin kök fiili olan "bâne" ve "ebâne" aynı mânada olup kullarının dünya ve âhiret hayatlarıyla ilgili işlerini açıklayan anlamındadır.

Cenâb-ı Hak, Peygamberine de bu ismi verdi ve Kur'ân-ı Kerîm'inde şöyle buyurdu:

﴿حَتَّىٰ جَاءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُبِينٌ﴾ "Doğrusu Ben, bunları ve atalarını,

1. Hassân ibni Sâbit el-Ensârî, din düşmanlarının Resûl-i Ekrem Efendimiz, ashâb-ı kirâm ve İslâm dini aleyhinde söyledikleri şiirlere (hicviyelere) kendi şiirleriyle karşılık verirdi. İslâm düşmanlarını sarsan, onların kalbine ok gibi işleyen şiirleriyle Peygamber Efendimiz'in takdirini kazandığı için Peygamber'in şâiri anlamında "şâirü'n-Nebî" diye tanınırdı. Fahr-i Âlem Efendimiz de onun için "Allahım, Hassân'ı Rûhulkudüs İle destekle!" diye duâ ederdi (Buhârî, İlim 68, nr. 453).
2. Tevbe 9/128

kendilerine hak ve onu açıklayıcı peygamber gelinceye kadar nimetlerimden faydalandırdım."[1]

﴿وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ﴾ "Şöyle de: 'Bakın, ben Allah'ın azâbından **açıkça uyaran** biriyim'"[2]

﴿قَدْ جَاءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ﴾ "İşte size Rabbinizden **hak** (gerçek) gelmiştir."[3]

﴿فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ﴾ "Kendilerine **hak** olan Kur'an geldiğinde onu da yalanladılar."[4]

Bazı müfessirler bu âyetteki "**Hakk**"ın Muhammed aleyhisselâm, bazıları da Kur'ân-ı Kerîm olduğunu söylemiştir. Burada "Hak", bâtılın zıddı olup doğruluğu ve durumu kesin olan demektir ki, Muhammed aleyhisselâmı ifâde etmektedir.

el-Mübîn ise durumu ve peygamberliği pek açık olan veya Allah'ın kendisiyle gönderdiklerini açıklayan demektir; nitekim "Sana da, **kendilerine gönderileni insanlara açıklaman...**[5] için bu Kur'an'ı indirdik"[6] buyurulmuştur.

en-Nûr

Cenâb-ı Hakk'ın bu ismi, nûr sahibi yani nûru yaratan demektir veya gökleri ve yeri nûrlarıyla,[7] mü'minlerin kalbini de hidâyetiyle aydınlatan demektir. Allah Teâlâ Resûlüne de nûr adını vermiş ve şöyle buyurmuştur: ﴿قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ﴾ "Şüphesiz size Allah'tan bir nûr ve gerçeği açıkça gösteren bir kitap da geldi."[8] Bazı âlimler âyetteki "nûr"un Muhammed aleyhisselâm, bazıları da Kur'ân-ı Kerîm olduğunu söylemişlerdir.

---

1. Zuhruf 43/29.
2. Hicr 15/89.
3. Yûnus 10/108.
4. En'âm 6/5.
5. Burada, konumuzla yakın ilgisi sebebiyle şunu da belirtmekte fayda var: Bu ve benzeri âyetler (meselâ bk. Nisâ 4/105; Nahl 16/64) Resûl-i Ekrem'in görevinin Allah'ın buyruklarını insanlara duyurmaktan ibâret olmadığını, aynı zamanda sözleri ve uygulamalarıyla Allah'ın gönderdiği Kur'ân'ı onlara açıklamak ve dünyada nasıl yaşanması gerektiğini göstermek olduğunu, dolayısıyla Kur'ân'ı anlayabilmek için hadislerin vazgeçilmezliğini ortaya koymaktadır.
6. Nahl 16/44.
7. Cenâb-ı Hakk'ın gökleri ve yeri aydınlatan nûrları Güneş, Ay ve yıldızlardır.
8. Mâide 5/15.

Allah Teâlâ, Peygamberi hakkında ﴿وَسِرَاجًا مُنِيرًا﴾ "(Allah'a çağıran bir dâvetçi ve) nûr **saçan bir kandil**"[1] ifâdesini kullanmıştır. Çünkü onun peygamberliği güneş gibi açık ve kesindir, getirdiği âyetler de mü'minlerin ve mânevî derinliğe sahip kimselerin (âriflerin) gönüllerini aydınlatmıştır.

eş-Şehîd

Allah Teâlâ'nın isimlerinden olan eş-Şehîd'in anlamı, kullarının görülen hâllerini bilen[2] veya kıyâmet gününde onların dünyada yaptıklarını açıklayan demektir. Peygamberine de Şehîd ve Şâhit adlarını vermiş ve şöyle buyurmuştur:

﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا﴾ "Ey Peygamber, **Biz seni bir şâhit**, bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik."[3]

﴿وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾ "Siz bütün insanlara şâhit olasınız, **Peygamber de size şâhit olsun diye** sizi ölçülü, dengeli bir ümmet yaptık."[4] Resûl-i Ekrem hakkındaki Şehîd ismi, Şâhit anlamındadır.

el-Kerîm

Esmâ-i hüsnâ'dan olan el-Kerîm çok faydalı olan anlamındadır. Kerîm'in, istemeden veren veya günahları tamamen bağışlayıp silen yahut izzeti, şerefi ve hükümranlığı en yüce olan anlamlarına geldiği söylenmiştir.

Esmâ-i hüsnâ'ya dâir hadîs-i şerîfte de "el-Ekrem" geçmektedir.[5]

Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'de Resûlünü "Kerîm" diye isimlendirmiş ve: ﴿إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ﴾ "Bu Kur'an, **çok şerefli bir elçi**nin getirdiği sözdür."[6] buyurmuştur. Bazıları bu âyette geçen "Kerîm"in Muhammed aleyhisselâm, bazıları da Cebrâil aleyhisselâm olduğunu söylemiştir.

---

1. Ahzâb 33/46.
2. Esmâ-i hüsnâ'dan olan eş-Şehîd'in karşılığı el-Habîr'dir. Habîr, kullarının görülmeyen hâllerini ve her şeyin içyüzünü bilen demek olup aşağıda gelecektir.
3. Ahzâb 33/45.
4. Bakara 2/143.
5. Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), I, 64, nr. 42'de ve bazı kitaplarda "el-Ekrem" şeklindedir. Esmâ-i hüsnâ'nın zikredildiği Tirmizî (Daavât 82, nr. 3507) ve İbni Mâce (Duâ 10, nr. 3861) hadislerinde ise "el-Kerîm" şeklindedir.
6. Hâkka 69/40; Tekvîr 81/19.

Peygamber Efendimiz: "Rabbimin katında Âdemoğlunun en değerlisi ben olacağım;[1]" buyurmuştur.

Kerîm ve Ekrem isimlerinin mânaları, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hakkında son derece doğru ve yerindedir.

> Şu misâl bile onun, Âdemoğlunun en cömerdi, en değerlisi, en şereflisi olduğunu göstermeye yeterlidir: Bir defasında Allah'ın Elçisi, dağın iki yamacını dolduran koyunlarının yanındaydı. Henüz Müslüman olmayan biri ondan bir koyun istedi. Efendimiz de ona bütün sürüyü verdi. Adam köyüne gidince, Peygamber Efendimiz'in fakirlikten korkmadığını anlatmaya başladı. "Haydi gidin, Müslüman olun!" dedi.[2]

el-Azîm

Esmâ-i hüsnâ'dan olan el-Azîm, her bakımdan herkesten üstün, şânı yüce varlık demektir. Allah Teâlâ da, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem hakkında ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ "Şüphesiz ki sen pek büyük bir ahlâka sahipsin."[3] buyurmuştur.

Tevrât'ın birinci bölümünde İsmâil aleyhisselâmdan söz edilerek şöyle denmiştir: "Büyük bir ümmete peygamber olacak pek değerli bir oğlun doğacak. O, pek önemli özelliklere ve pek büyük bir ahlâka sahip olacak."

el-Cebbâr

Esmâ-i hüsnâ'dan biri de el-Cebbâr olup kullarının işlerini istediği gibi düzelten demektir. Cebbâr'ın mânası: Yarattığı her varlık üzerinde dilediği gibi hüküm yürüten veya şânı, izzeti ve şerefi en yüce olan yahut herkesin Kendine muhtaç olduğu, ama Kendisi kimseye muhtaç olmayan (mütekebbir) demektir.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de Dâvûd aleyhisselâmın Zebûr'unda Cebbâr diye adlandırılmış, Allah Teâlâ ona şöyle buyurmuş-

1. Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3616; Dârimî, Mukaddime 8, nr. 48.
2. Müslim, Fezâil 57, 58, nr. 2312; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 175, 259, 284.
3. Kalem 68/4.

tur: "Ey cihâd adamı! Kılıcını kuşan; çünkü senin itibârın ve getirdiğin dinin hakimiyeti güçlü olmana bağlıdır."

Cebbâr isminin Peygamber Efendimiz hakkında kullanılması ya ümmetini hidâyet ve öğretimle yetiştirdiği veya düşmanlarını yendiği yahut mertebesi bütün insanlığın üzerinde olup büyük bir öneme sahip bulunduğu içindir.

Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de, Resûlüne yakışmayan zorbalığın onda bulunmadığını ifâde ederek ﴿وَمَآ أَنتَ عَلَيْهِم بِجَبَّارٍ﴾ "Sen onları inanmaya zorlamakla görevli değilsin."[1] buyurmuştur.

el-Habîr

Esmâ-i hüsnâ'dan el-Habîr, bir şeyin gerçek yüzünü bilen, aslından haberdâr olan demektir. el-Habîr'in haber veren[2] anlamına geldiği de söylenmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: ﴿ٱلرَّحْمَٰنُ فَاسْـَٔلْ بِهِۦ خَبِيرًا﴾ "O Rahmân'dır. Sen O'nu bilene sor!"[3]

> Âyetin tamamı şöyledir: "Gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri altı günde yaratıp, sonra da Arş üzerine kurulan O'dur. O Rahmân'dır. Sen O'nu bilene sor!" Yani Allah Teâlâ'nın varlıkları nasıl yarattığını, Arş'ın üzerine nasıl kurulduğunu, bu konuları en iyi bilen Resûlullah aleyhisselâma sor demektir.

Kâdî Bekr ibni Alâ[4] (v. 344/955) bu âyeti açıklarken şöyle demiştir:

"Âyette "sor" denen kimse, Nebî aleyhisselâmdan başkasıdır; kendisine sorulması tavsiye edilen "haberdâr" ise Muhammed Mustafâ sallallahu aleyhi ve sellemdir."

Başka bir âlim de şöyle demiştir:

---

1. Kaf 50/45.
2. Buna göre el-Habîr, peygamberlerine indirdiği kelâmını onlara haber veren veya kıyâmet gününde kullarına yaptıklarını haber veren demektir.
3. Furkân 25/59.
4. Bekr ibni Muhammed ibni Alâ' el-Kuşeyrî, ileri gelen Mâlikî fakîhlerinden ve hadis âlimlerindendir. Bu Mısırlı âlimin, ekserisi fıkıhla ilgili olmak üzere çeşitli eserleri olup, ahkâma dâir kitabının pek değerli olduğu belirtilmektedir. Burada onun *Mâ fi'l-Kur'ân min delâili'n-nübüvve* adlı eseri de anılmalıdır.

"Tam aksine, soracak olan Peygamber aleyhisselâm, kendisine soru sorulacak olan ise Allah Teâlâ'dır. Resûl-i Ekrem de her iki tefsire göre habîr olup soru ona yöneltilecektir."

> Her şeyden hakkıyla haberdâr olan Allah'tır ve soru O'na sorulacaktır. Fakat O, Kendisi hakkında ya Kur'ân-ı Kerîm'i veya Resûlü vasıtasıyla bilgi verdiği için, sorunun cevabı bu iki kaynakta aranacaktır.

Bu konuda şöyle de denmiştir: Soru Habîr olan Peygamber aleyhisselâma sorulacaktır; çünkü o, Cenâb-ı Hakk'ın gizli ilimlerinden ve muazzam bilgisinden kendisine vahiyle bildirdiklerini en iyi bilendir ve ümmetine bildirmesine izin verilen konularda da onları bunlardan haberdâr edendir.

el-Fettâh

Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinden biri de el-Fettâh olup, kulları arasında hakemlik yapan[1] veya kullarına dünyevî ve uhrevî nimetleri elde etmenin yollarını gösteren, tövbelerini kabul edip bağışlayarak rahmet kapılarını onlar için ardına kadar açan, zor işlerini kendilerine kolaylaştıran yahut Hakk'ı bâtıldan ayırabilmek için kalplerini ve kalp gözlerini (basîretlerini) açan demektir.

Fâtih'in bir mânası da yardım eden demek olup şu âyet bunu gösterir: "Ey müşrikler! Siz zafer mi umuyordunuz. İşte zaferi (!) gördünüz!"[2] Bu ifâde, eğer Allah'tan yardım bekliyorsanız, işte size yardım geldi, anlamındadır.

> Bedir Gazvesi başlamadan önce Ebû Cehil: "Allahım! Onlardan ve bizden hangimiz sana karşı daha günahkâr, akrabalık bağlarını daha fazla koparmışsa bugün onu helâk et." diye duâ etmişti. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu âyet-i kerîmeyi inzâl buyurdu.[3] Böylece Cenâb-ı

1. Şu âyet bunu göstermektedir: "De ki: Rabbimiz hepimizi toplayacak, sonra aramızda hükmünü adâletle verecektir. Çünkü O hakkı ortaya çıkaran ve her şeyi hakkıyla bilendir." (Sebe' 34/26). Şu âyet de böyledir: "Rabbimiz! Sen bizimle kavmimiz arasında hükmünü ver! Çünkü hüküm verenlerin en hayırlısı Sensin." (A'râf 7/89).
2. Enfâl 8/19.
3. Abdürrezzâk, *el-Musannef* (A'zamî), V, 347; İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* (Hût), VII, 357.

> Hak: "Siz zafer bekliyordunuz, alın size zafer!" diye kâfirlerle bir tür alay etmiş oldu. Ebû Cehil de, bu savaşta öldürülen yetmiş müşrikten biriydi.

Fettâh'ın, fethi ve yardımı başlatan demek olduğu da söylenmiştir.

Allah Teâlâ, Peygamberi Muhammed sallallahu aleyhi ve selleme de "el-Fettâh" adını vermiştir. Tâbiîn âlimlerinden Rebî' ibni Enes'in[1] (v. 139/756) yine tâbiîn muhaddislerinden olan Ebü'l-Âliye er-Riyâhî[2] (v. 90/709) gibi muhaddislerden, onların da Ebû Hüreyre radıyallahu anhdan rivâyet ettiği uzun Mi'râc hadisine göre, Cenâb-ı Hak Resûl-i Ekrem'ine: "Ben, seni Fâtih ve Hâtim kıldım yani senin rûhunu bütün ruhlardan önce yaratıp ona peygamberlik verdim ve seni peygamberlerin sonuncusu yaptım" buyurmuştur.[3]

> Şu hadisler, el-Fâtih isminin anlaşılmasını sağlamaktadır: "Âdem rûh ile ceset arasında iken ben Peygamberdim."[4] Resûl-i Ekrem'e:
>
> "Yâ Resûlallah! Senin peygamberliğin ne zaman kesinleşti?" diye sordular. O da:
>
> "Âdem, rûh ile ceset arasındayken." buyurdu.[5]

Yine Mi'râc hadisinde, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin Rabbini hamdü senâ ettikten ve O'nun yüce mertebesini dile getirdikten sonra şöyle dediği belirtilmiştir:

"O, benim şânımı yüceltmiştir. Rûhumu bütün ruhlardan önce yaratıp ona peygamberlik vermiş, beni peygamberlerin sonuncusu yapmıştır."[6]

Buna göre el-Fâtih'in mânası şunlardan biri olmalıdır: Kendisine verilen ilimlerle, hasımlar arasında hakemlik yapan, ümmetine rahmet kapılarını açan, Hakk'ı bilmeleri ve Allah'a îmân etmeleri için onların kalp gözlerini açan, Hakk'a yardım eden, ümmetinin hidâyetine sebep olan,

1. Rebî' ibni Enes hakkında bilgi için bk. I, 383.
2. Ebü'l-Âliye er-Riyâhî hakkında bilgi için bk. I, 87.
3. Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, I, 72.
4. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 66, V, 59; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*. IV, 471-472, nr. 1856.
5. Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3609.
6. Bu hadis "Mi'râc Gecesinde Olanlar" bahsinde de geçti bk. I, 370.

peygamberlerin ilki ve sonuncusu olan. Nitekim Peygamber Efendimiz bu anlamda şöyle buyurmuştur:

"Ben peygamberlerin ilk yaratılanı ve elçi olarak en son gönderileniyim."[1]

eş-Şekûr

Esmâ-i hüsnâ'yı bildiren hadîs-i şerîfte geçen Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinden biri de eş-Şekûr'dur. Bu isim Allah Teâlâ hakkında kullanıldığı zaman, "az amele çok sevap veren" demektir.[2]

Bu ismin, "itâatkâr olanları öven" anlamına geldiği de söylenmiştir. Cenâb-ı Mevlâ Nûh aleyhisselâmı "Şüphesiz Nûh çok şükreden bir kuldu."[3] diye bu özelliğiyle övmüştür.

Peygamber Efendimiz de kendini bu özellikle nitelemiş ve "aşırı ibâdetlerle kendini yoruyorsun." dendiğinde "Bu lütuflarından dolayı Allah'a çok şükreden bir kul olmayayım mı?" buyurmuştur. O, bu sözüyle, Rabbimin bana ne çok nimet verdiğini bilen biri olarak O'nun bu lütuflarını dilimle ve kalbimle itirâf etmeyeyim mi? Ve O'nun: "Eğer şükrederseniz, elbette size daha çok veririm"[4] va'dine uyarak "nimetlerini bana daha da artırmasını arzu etmeyeyim mi?" demek istemiştir.

> **"Allah'a çok şükreden bir kul olmayayım mı?"** hadîs-i şerîfinin tamamı şöyledir: Âişe radıyallahu anhâdan rivâyet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, gece ayakları şişinceye kadar namaz kılardı. Hz. Âişe diyor ki, kendisine: "Niçin kendini bu kadar yoruyorsun, ey Allah'ın Resulü? Oysa Allah senin geçmiş ve gelecek hatâlarını bağışlamıştır." dedim. O da: "Şükreden bir kul olmak istemez miyim?" buyurdu.[5]

1. Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn* (Selefî), IV, 34-35, nr. 2662; Ebû Temâm er-Râzî, *el-Fevâid* (Selefî), II, 15, nr. 1003.
2. eş-Şekûr ismi Kur'ân-ı Kerîm'de muhtelif yerlerde geçmektedir: Fâtır 35/34; Şûrâ 42/23.
3. İsrâ 17/3.
4. İbrâhim 14/7.
5. Buhârî, Teheccüd 6, nr. 1130, Tefsîr 48/2, nr. 4836; Müslim, Münâfikîn 81, nr. 2819.

el-Alîm

Allah Teâlâ'nın isimlerinden biri de hakkıyla bilen anlamındaki el-Alîm'dir. **Allâm** (Bütün gizlilikleri, duyular ötesi gerçekleri hakkıyla bilen anlamındaki Allâmü'l-guyûb)[1] ile (görülmeyeni de görüleni de bilen anlamındaki) **Âlimü'l-gaybi ve'ş-şehâde**[2] isimleri de böyledir. Allah Teâlâ, Sevgili Peygamberini ilim sıfatıyla nitelemiş, bu konuda onun özel bir yeri bulunduğunu belirtmiş ve şöyle buyurmuştur: ﴿وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ، وَكَانَ فَضْلُ اللهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا﴾ "Allah sana bilmediklerini öğretti. Allah'ın sana olan lütfu çok büyüktür."[3]

> Âyetin tamamı şöyledir: "Eğer Allah'ın sana lütuf ve merhameti olmasaydı, o insanlardan bir kısmı vereceğin hükümde seni şaşırtmaya yeltenecekti. Onlar ancak kendilerini şaşırtırlar; sana da bir zarar veremezler. Çünkü Allah sana kitabı indirdi, hikmeti verdi ve bilmediklerini öğretti. Allah'ın sana olan lütfu çok büyüktür."

﴿وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ﴾ "O peygamber size Kitâb'ı ve hikmeti öğretir, bilmediğinizi belletir."[4]

> Âyetin tamamı şöyledir: "Nitekim size içinizden bir peygamber gönderdik. O size âyetlerimizi okur, sizi günahlardan arındırır, kitabı ve hikmeti öğretir, bilmediğinizi belletir."

el-Evvel, el-Âhir

Cenâb-ı Hakk'ın Esmâ-i hüsnâ'sından ikisi el-Evvel ve el-Âhir'dir. el-Evvel: Varlık meydana gelmeden önce ezelde var olan; el-Âhir: varlık yok olduktan sonra da ebediyen var olacak olan demektir. Bu isimler, Allah Teâlâ'nın bir başlangıcının ve bir sonunun olmadığını ifâde eder.

---

1. "Allâmü'l-guyûb" ifâdesi Mâide 5/109, 116, Tevbe 9/78 ve Sebe' 34/48'de geçmektedir.
2. "Âlimü'l-gaybi ve'ş-şehâde" ifâdesi de En'âm 6/73; Tevbe 9/94, 105, Ra'd 13/9, Mü'minûn 23/92, Secde 32/6, Zümer 39/46, Haşr 59/22, Tegâbün 64/18'de geçmektedir.
3. Nisâ 4/113.
4. Bakara 2/151.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Ben peygamberlerin ilk yaratılanı ve elçi olarak en son gönderileniyim."[1] Muhammed aleyhisselâmın ilk önce zikredildiği şu âyet de onun ilk yaratılan peygamber oluşuna göre tefsir edilmiştir: "Biz vaktiyle peygamberlerden söz almıştık: Senden, Nûh'tan, İbrâhim'den, Mûsâ'dan, Meryem oğlu Îsâ'dan. Onların hepsinden sağlam bir söz aldık."[2]

Hz. Ömer, Resûlullah'ın vefâtı üzerine, üzüntüsünü dile getirdiği sözde buna yakın bir mânaya işaret etmiştir.

> "Hz. Ömer'in Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin vefâtı üzerine şöyle söyleyip ağladığı rivâyet edilmektedir:
>
> "Anam babam sana fedâ olsun ey Allah'ın Elçisi! Allah katında senin değerin o kadar üstündür ki, Kâinâtın Rabbi: "Biz vaktiyle peygamberlerden söz almıştık: Senden, Nûh'tan, İbrâhim'den, Mûsâ'dan, Meryem oğlu Îsâ'dan. Onların hepsinden sağlam bir söz aldık."[3] buyururken, seni son Peygamber olarak gönderdiği hâlde, adını peygamberlerin en başında zikretmiştir. Anam babam sana fedâ olsun ey Allah'ın Elçisi! Allah katında senin değerin o kadar yücedir ki, Cehennemlikler Cehennem'in tabakaları arasında azap görürken: "Yazık bize! derler. Keşke Allah'a itaat etseydik, keşke Peygamber'e itaat etseydik."[4] Böylece onlar, bir vakitler senin yolunda gitmiş olmayı arzu ettiklerini söylerler." Hz. Ömer'in bu sözü "Allah Teâlâ'nın Kur'ân-ı Kerîm'de Resûl-i Ekrem'inin yüce değerini, diğer peygamberlere olan üstünlüğünü ve mertebesinin büyüklüğünü bildirmesi" bahsinde geçmişti bk. I, 130.

Resûl-i Ekrem'in şu sözleri de onun peygamberlerin ilki olduğu anlamındadır:

---

1. Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn* (Selefî), IV, 34-35, nr. 2662; Ebû Temâm er-Râzî, *el-Fevâid* (Selefî), II, 15, nr. 1003; Zürkânî, *Muhtasaru'l-Makâsıdi'l-hasene* (Sabbâğ), s. 176, nr. 774 (Zürkânî bu hadise sahîh, eseri neşreden Sabbâğ ise zayıf demiştir.)
2. Ahzâb 33/7.
3. Ahzâb 33/7.
4. Ahzâb 33/66.

"Biz Müslümanlar dünyaya en sonra gelen, fakat kıyâmet gününde en öne geçecek olanlarız."[1]

> Cuma gününün faziletiyle ilgili bu hadiste Resûl-i Ekrem Efendimiz, Allah Teâlâ'nın Yahudilere ve Hıristiyanlara da Cuma gününü ibâdet günü yaptığı hâlde, onların bu günde anlaşmazlığa düştüklerini anlatmaktadır. Hadisin tamamı şöyledir: "Biz Müslümanlar dünyaya en sonra gelen, fakat kıyâmet gününde en öne geçecek olan kimseleriz. Çünkü diğer milletlere kitapları bizden önce verildi, bize ise daha sonra verildi. Allah onlara Cuma gününü farz kılmışken, onlar anlaşmazlığa düşüp başka günlere saygı gösterdiler; Allah da Cuma gününe saygı göstermeyi bize nasip etti. Artık bu konuda halk bize uymuştur. Yahudilerin ibâdet ve tatil günü cumartesi, Hıristiyanların ibâdet ve tatil günü de pazar günüdür."

"Kabri ilk açılacak kimse ben olacağım. Cennet'e ilk giren ben olacağım. Şefâat etmesine izin verilip şefâati ilk kabul edilen de ben olacağım."[2] Hâlbuki o nebîlerin sonuncusu, resûllerin en son gelenidir.

> Yukarıda geçen hadîs-i şerîfteki "Cennet'e ilk giren ben olacağım" ifâdesi bize şefâat-i kübrâ hadisini hatırlatmaktadır:
>
> Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem mahşer yerinde: "Yâ Rabbî! Ümmetimi bana bağışla! Yâ Rabbî! Ümmetimi kurtar!" diye dua edip yalvardığında Allah Teâlâ ona şöyle buyuracak:
>
> "Yâ Muhammed! Ümmetinden hesaba çekilmeden Cennet'e girecek olanları, Cennet kapılarının en sağındaki Bâbü'l-eymen'den içeri al! Onlar başkalarıyla beraber Cennet'in diğer kapılarından da gireceklerdir."[3]

1. Buhârî, Vudû 68, nr. 238, Cum'a 1, 12, nr. 876, 896, Eymân 1, nr. 6624; Müslim, Cum'a 19-21, nr. 855.
2. Müslim, Fezâil 3, nr. 2278; Tirmizî, Menâkıb 1, nr. 3616; İbni Mâce, Zühd 37, nr. 4308.
3. Buhârî, Tefsîr 17/1, nr. 4712; Müslim, İmân 327, nr.194.

el-Kavî

Allah Teâlâ'nın isimlerinden olup "sarsılmaz ve karşı konulmaz kuvvet ve kudret sahibi"[1] demektir. Cenâb-ı Hak, Resûl-i Ekrem'ini bu isimle niteleyerek onun hakkında: ﴿ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ﴾ "Bir elçi ki pek kuvvetli, Arş Sahibi katında itibârlıdır."[2] buyurmuştur. Allah Teâlâ'nın "pek kuvvetli" dediği elçinin Muhammed aleyhisselâm olduğunu söyleyen âlimler bulunduğu gibi, onun Cebrâil aleyhisselâm olduğunu söyleyenler de vardır.

es-Sâdık

Allah Teâlâ'nın Esmâ-i hüsnâ'sından biri de es-Sâdık olup *Sünen-i İbni Mâce*'deki hadîs-i şerîfte böyle geçmektedir. Peygamber Efendimiz'in ismi hadiste "es-Sâdık ve'l-Masdûk" şeklinde geçmektedir.

es-Sâdık ismi âyet-i kerîmelerde şöyle geçmektedir:

"Şüphesiz Biz gerçeği söyleriz."[3] Bu anlam âyetlerde şöyle de geçmektedir:

"Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir!"[4] Şu âyet de aynı anlamdadır:

"Allah'tan daha doğru sözlü kim vardır?"[5]

Ebû Hüreyre ve Abdullah ibni Mes'ûd radıyallahu anhümâ gibi sahâbîler, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bir hadisini naklederken söze bâzen "es-Sâdık ve'l-Masdûk'un şöyle buyurduğunu işittim" diye başladıkları görülür.[6] Bu ifâdenin mânası, "Hak sözü haber veren ve söylediği söz tasdik edilen" demektir.

1. "Zü'l-kuvveti'l-metîn" Zâriyât 51/58.
2. Tekvîr 81/20.
3. En'âm 6/146.
4. Nisâ 4/122.
5. Nisâ 4/87.
6. Meselâ bk. Buhârî, İlim 4, bab başlığında, Bed'ü'l-halk 6, nr. 3208; Müslim, Kader 1, nr. 2643.

el-Velî

> "el-Mevlâ" ismine gelince; bu isim, Esmâ-i hüsnâ'nın sayıldığı hadîs-i şerîfte yer almamakla beraber, Kur'ân-ı Kerîm'de muhtelif şekillerde geçmektedir. Misâl olarak şu âyet-i kerîme zikredilebilir: "O sizin Mevlânızdır. O ne güzel Mevlâ, ne güzel yardımcıdır!"[1]

el-Velî ve el-Mevlâ da Esmâ-i hüsnâ'dandır. Her ikisi de yardımcı anlamındadır. Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'de: ﴿إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللهُ وَرَسُولُهُ﴾ "Sizin dostunuz ve yardımcınız sadece Allah ve O'nun Peygamberidir."[2] buyurmuştur.

> Cenâb-ı Hakk'ın "el-Velî" ismi, Kur'ân-ı Kerîm'de muhtelif şekillerde tekrarlanmaktadır: "Allah iman edenlerin dostu, yardımcısıdır."[3] "Allah, müminlerin dostu ve yardımcısıdır."[4]

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur:

«أَنَا وَلِيُّ كُلِّ مُؤْمِنٍ» "Ben her bir mü'minin velisiyim."[5]

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿اَلنَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ﴾ "Peygamber mü'minlere kendi canlarından daha yakındır."[6]

> Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Ben, mü'minlere dünyada da âhirette de insanların en yakınıyım. İsterseniz 'Peygamber mü'minlere kendi canlarından daha yakındır' âyetini okuyunuz. Hangi mü'min bir mal bırakacak olursa, onun akrabası ona vâris olsun. Kim de arkasında bir borç veya bakıma muhtaç birisini bırakırsa, o da bana gelsin; çünkü ben onun velîsiyim."[7]

1. Hac 22/78. Ayrıca bk. Enfâl 8/40.
2. Mâide 5/55.
3. Bakara 2/257.
4. Âl-i İmrân 3/68.
5. Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (Bündârî-Kisrevî), V, 45, 130. "Ben, her mü'minin velîsiyim." (Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 371).
6. Ahzâb 33/6.
7. Buhârî, İstikrâz 11, nr. 2398-2399, Tefsîr 33/1, nr. 4781; Müslim, Ferâiz 15, nr. 1619.

Peygamber aleyhisselâm bir hadisinde de şöyle buyurmuştur:

«مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ، فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ» "Ben kimin dostu isem Ali de onun dostudur."[1]

> Bu hadis, "Beni seven, Ali'yi de sevip dost bilsin." anlamındadır. İmâm Şâfiî bu dostluğun, "Allah iman edenlerin dostudur; kâfirlerin ise hiçbir dostu yoktur."[2] âyetinde olduğu gibi, "İslâm kardeşliği" anlamında olduğunu söylemiştir.

el-Afüv

Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinden biri de, "hiçbir sorumluluk kalmayacak şekilde günahları affeden" anlamında el-Afüv'dür. Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm'de ve Tevrât'ta Peygamberini böyle nitelemiş ve ona affetmeyi emrederek: ﴿خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾ "Sen af yolunu tut, iyiliği emret, kendini bilmez câhillere aldırma!"[3] ve: ﴿فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ "Yine de sen onları bağışla ve kendilerine aldırış etme! Çünkü Allah iyilik edenleri sever."[4] buyurmuştur.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, Cebrâil aleyhisselâma, âyet-i kerîmedeki: "Sen af yolunu tut" ifâdesinin anlamını sorduğu zaman, Cebrâil şu cevabı verdi: "Sana zulmedeni bağışla" demektir.

> "Resûl-i Ekrem'in Hilmi, Sıkıntılara Tahammülü, Affı ve Sabrı" bahsinde bu rivâyet şöyle geçmişti (bk. I, 229): "Rivâyet edildiğine göre, bu âyet nâzil olunca Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Cebrâil aleyhisselâma onun yorumunu sordu. O da: "Her şeyi bilen Cenâb-ı Hakk'a sorayım" diyerek Allah Teâlâ'nın huzûruna gidip döndükten sonra şunu söyledi: "Ey Muhammed! Allah Teâlâ sana, seninle ilgiyi kesenle ilgini kesmemeyi, sana vermeyene senin vermeni, sana zulmedeni bağışlama-

1. Tirmizî, Menâkıb 19, nr. 3713; İbni Mâce, Mukaddime 11, nr. 121; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 118, V, 347.
2. Muhammed 47/11.
3. A'râf 7/199.
4. Mâide 5/13.

nı emrediyor."[1] Ahmed ibni Hanbel'deki rivâyete göre[2] Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Faziletli amellerin en üstünü seninle ilgiyi kesenle ilgini kesmemen, sana vermeyene vermen, sana hakaret edeni bağışlamandır."

Meşhûr hadîs-i şerîfte belirtildiği üzere, Allah Teâlâ Tevrât ve İncîl'de Resûl-i Ekrem'in niteliklerinden söz ederken şöyle buyurmuştur:

"Peygamber kötü huylu, katı kalpli değildir; o affeder, bağışlar."

"Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem'i şâhit diye nitelemesi ve onu övüp yüceltmesi" bahsinde geçtiği üzere bk. I, 90, Abdullah ibni Amr ibni Âs'a (v. 65/684-685) Peygamber-i Zîşân'ın özellikleri sorulunca şöyle demiştir:

"Resûl-i Ekrem Kur'ân-ı Kerîm'deki bazı özellikleriyle Tevrât'ta şöyle anlatılmıştır: 'Ey Peygamber, Biz seni bir şâhit, bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Aynı zamanda ümmîlere sığınak yaptık. Elbette sen Benim kulum ve elçimsin. Ben sana Mütevekkil adını verdim. Bu Peygamber kötü huylu, katı kalpli, çarşı pazarda bağırıp çağıran biri değildir. Kötülüğe kötülükle karşılık vermez; aksine affeder, bağışlar. Allah doğru yoldan sapan milleti (Arapları), onun yol göstermesiyle, lâ ilâhe illallah diyerek doğru yola iletmedikçe rûhunu almaz. Allah, bu Kelime-i Tevhîd ile kör gözleri, sağır kulakları ve kapalı gönülleri açacaktır"[3]

1. Hadis için bk. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* (İvezullah), I, 279, nr. 909; Heysemî, *Mecma'u'l-bahreyn* (Abdülkuddûs), V, 166-167, nr. 2856; İbni Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bârî*, VIII, 306, XIII, 259.
2. *Müsned*, III, 438.
3. Buhârî, Büyû' 50, nr. 2125, Tefsîr 48/3, nr. 4838; Dârimî, Mukaddime 2, nr. 5-8; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 174.

el-Hâdî

Allah Teâlâ'nın Esmâ-i hüsnâ'sından biri de el-Hâdî'dir. el-Hâdî, "Cenâb-ı Hakk'ın dilediği kullarını doğru yola iletmesi" demek olup doğru yolu göstermek ve doğru yola dâvet etmek anlamına da gelir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Allah kullarını huzûr ve barış yurduna dâvet eder. O dilediğini doğru yola iletir."[1]

"Doğru yolu göstermek" ve "doğru yola dâvet etmek" ifâdelerinde meyletmek (meylettirmek) veya iletmek mânası vardır.

"Tâ Hâ" âyetini tefsir ederken, bunun Peygamber Efendimiz'e bir hitap olduğu ve: "Yâ Tâhir,[2] Yâ Hâdî[3]" anlamına geldiği söylenmiştir. Allah Teâlâ da Peygamber Efendimiz hakkında şöyle buyurmuştur:

﴿وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ "Sen de, hiç şüphesiz, dosdoğru bir yola rehberlik ediyorsun."[4] Bir başka âyette de yine Resûl-i Ekrem hakkında:

﴿وَدَاعِيًا إِلَى اللهِ بِإِذْنِهِ﴾ "O'nun izniyle Allah'a çağıran bir dâvetçi.. olarak gönderdik"[5] buyurmuştur.

"Hidâyeti yaratarak kulunu rızâsına uygun işler yapmaya muvaffak kılmak" anlamında Cenâb-ı Hak şöyle buyurmuştur:

﴿إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ﴾ "Sen sevdiğini doğru yola iletemezsin; Fakat Allah dilediğini doğru yola iletir."[6] "Doğru yolu gösterme" anlamında hidâyet, Allah Teâlâ'dan başkası hakkında da kullanılır.

el-Mü'min, el-Müheymin

Esmâ-i hüsnâ'dan olan bu iki ismin aynı mânaya geldiği söylenmiştir.

el-Mü'min, Allah Teâlâ hakkında kullanıldığı zaman şu mânalara gelir:

Kullarına verdiği va'dde duran,

1. Yûnus 10/25.
2. Tâhir, her türlü günah ve ayıptan arınmış demektir.
3. Hâdî, doğru yola, her hayra götüren demektir.
4. Şûrâ 42/52.
5. Ahzâb 33/46.
6. Kasas 28/56.

> Cennetlikler Cennet'e girdikleri zaman şöyle derler: "Verdiği sözü yerine getiren ve bizi buraya yerleştiren Allah'a hamd olsun."[1]

Kendi va'dinin doğruluğunu tasdik eden,

> "Gökte ise hem sizin rızkınız, hem de size vaad olunan şey (Cennet) vardır. Göğün ve yerin Rabbine and olsun ki, sizin konuşmanız nasıl gerçek ise, size vadolunan şeyler de öyle gerçektir."[2]

mü'min kullarının ve peygamberlerinin sözlerini doğrulayan.

> "Mü'minlerden, Allah'a verdiği söze sâdık kalan adamlar da vardır. Onlardan kimi sözünü yerine getirip O'nun yolunda can vermiş, kimi de sırasını beklemektedir. Onlar, verdikleri sözü hiçbir şekilde değiştirmemişlerdir."[3] Bu âyet, ashâb-ı kirâmdan Enes ibni Nadr ve benzerleri hakkında nâzil olmuştur. Enes ibni Nadr Bedir Savaşı'na katılamadığı için çok üzülüyordu. Resûl-i Ekrem'in huzûruna gelerek "Eğer Allah beni müşriklerle kapıştırırsa, onlara neler yapacağımı görecektir" dedi. Enes ibni Nadr bir yıl sonra yapılan Uhud Savaşı'na katıldı. Müslümanların bozguna uğradığını görünce çok üzüldü ve: "Allahım! Bunların yaptıklarından dolayı Sana özür beyân ederim. Müşriklerin Resûlullah'a yaptığı saygısızlıktan dolayı da Sana sığınırım." dedi. Kılıcını çekip düşman saflarına doğru ilerlerken Ensâr'ın ileri gelenlerinden Sa'd ibni Muâz ile karşılaştı ve ona "Nereye gidiyorsun Sa'd! Bana Uhud tarafından Cennet'in kokusu geliyor." dedi. Sonra da düşman saflarına yiğitçe daldı. Önüne geleni tepeledi ve nihâyet şehâdet şerbetini içti. Savaş bittikten sonra vücûdunda seksenden fazla kılıç, mızrak ve ok yarası tesbit edildi. Kâfirler ona müsle yapmışlar yani

1. Zümer 39/74
2. Zâriyât 51/22-23.
3. Ahzâb 33/23.

burnunu, kulaklarını ve diğer bazı organlarını kesmişlerdi. Kız kardeşi Rubeyyi' binti Nadr onu parmaklarından tanıyabildi. İşte bunun üzerine yukarıda zikredilen "Mü'minlerden, Allah'a verdiği söze sadık kalan adamlar da vardır." âyeti nâzil oldu.[1]

el-Mü'min isminin, şu mânâlara geldiği de söylenmiştir:

Kendi zâtının birliğini dile getiren.

Şu âyet bunun misâlidir: "Kendisinden başka gerçek bir ilâh olmadığına bizzat Allah şâhittir; ayrıca melekler ve adâletten ayrılmayan ilim adamları da kesinlikle Allah'tan başka bir ilâh olmadığına şâhittirler. Allah'tan başka bir ilâh yoktur. Karşı konulmaz bir kudrete sahip olan, her şeyi yerli yerinde yapan yalnız O'dur."[2]

Cenâb-ı Hakk'ın Hz. Mûsâ'ya olan şu hitabı da böyledir: "Ben Allahım; Benden başka ilâh yoktur. Yalnız Bana kulluk et, Beni anmak için de namaz kıl."[3]

Dünyada kullarına zulmetmeyeceğini, âhirette de mü'minlere azap etmeyeceğini söyleyerek onlara güven veren.

"Yoksa Rabbin kullarına kesinlikle zulmetmez."[4]

el-Müheymin ismi hakkında ise şunlar söylenmiştir:

el-Müheymin, emîn demektir. el-Emîn kelimesinin ism-i tasgîridir.

Bu yaklaşıma göre kelimenin aslı "müeymin" iken, hemzesi hâ'ya dönüşerek "müheymin" olmuştur. Fakat Esmâ-i hüsnâ'dan bir ismin ism-i tasgîr kalıbında kabul edilmesi, küçümseme anlamı taşıyacağı için kesinlikle câiz görülmemiş, dolayısıyla bu görüş benimsenmemiştir. Müheymin'in "heymene" fiilinden ism-i fâil olduğu kabul edilmiştir.

1. Buhârî, Cihâd 12, nr. 2805; Müslim, Cihâd 148, nr. 1903.
2. Âl-i İmrân 3/18.
3. Tâhâ 20/14.
4. Fussilet 41/46. Şu âyetler de bu anlamdadır: Âl-i İmrân 3/182; Enfâl 8/51; Hac 22/10 ve Kāf 50/29.

Herkesin yaptığını gören (şâhit) veya kullarını koruyup gözeten (hâfız) anlamındadır.

Duâdan sonra söylenen "âmîn" sözünün Esmâ-i hüsnâ'dan olduğu ve mü'min anlamına geldiği de söylenmiştir.

> İmâm Nevevî, bu sözün doğru olmayacağını, zira Esmâ-i hüsnâ'nın ya âyet ile veya mütevâtir sünnetle bilinebileceğini söylemiştir.[1]

Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme gelince, o hem **Emîn** hem **Müheymin** hem de **Mü'min**'dir.

Allah Teâlâ onun **"Emîn"** olduğunu söyleyerek şöyle buyurmuştur: "Orada sözü dinlenir, ona güvenilir."[2] Zâten Resûl-i Ekrem "el-Emîn" diye bilinir, peygamber olmadan önce de sonra da el-Emîn diye anılırdı.

Amcası Hz. Abbâs, onu medhettiği bir şiirinde kendisinden **"Müheymin"** diye söz ederek: "Yâ Resûlallah! Senin şerefin ve yüce soyun yanında en yüksek dağlar pek aşağı seviyede kalır." demiştir.

Edebiyât, hadis ve tarih sâhasındaki eserleriyle ünlü bir bilgin olan İbni Kuteybe[3] (v. 276/889) ile; tasavvuf, kelâm, tefsir ve hadis âlimi Ebü'l-Kāsım Abdülkerîm el-Kuşeyrî de[4] (v. 465/1073) Müheymin'in "Yâ eyyühe'l-Müheymin" diye Resûlullah'a hitap olduğunu söylemişlerdir.

Resûl-i Ekrem'in **"Mü'min"** oluşu hakkında Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: ﴿يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ "O, Allah'a inanır, mü'minlerin sözlerine güvenir."[5]

> Bu âyetin tamamı şöyledir: "Onlardan bir kısmı da: 'O, her söylenene kulak veriyor' diyerek Peygamber'i incitirler. De ki: 'O sizin iyiliğinize olanları dinleyen hayırlı

1. Aliyyü'l-Kārî, *Şerhu'ş-Şifâ*, I, 513.
2. Tekvîr 81/21.
3. Ebû Muhammed Abdullah ibni Müslim ibni Kuteybe ed-Dîneverî, hadis, tefsir, fıkıh, kelâm, dil, edebiyât ve tarih sahasındaki eserleriyle ünlüdür. Kutebî diye de anılan bu çok yönlü âlimin en tanınmış kitapları arasında *Te'vîlü müşkili'l-Kurân, Te'vîlü muhtelifi'l-hadîs, Garîbü'l-hadîs, Edebü'l-kâtib, eş-Şi'r ve'ş-şu'arâ* sayılabilir.
4. Ebü'l-Kāsım Abdülkerîm ibni Hevâzin el-Kuşeyrî, mutasavvıf, kelâm, tefsir ve hadis âlimidir. Tasavvufun temel konularını ele aldığı *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye* adlı eseriyle ünlüdür.
5. Tevbe 9/61.

bir kulaktır. O, Allah'a inanır, mü'minlerin sözlerine güvenir. İman edenleriniz için de bir rahmettir.' Allah'ın Resûlüne ezâ edip incitenlere pek acı bir azap vardır."

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Benim bu dünyadaki hayatım, ashâbımın korunması için bir güvencedir." Mü'min, "müemmin" mânasıyla "ehl-i imâna güven ve emniyet veren" demektir.

"Benim bu dünyadaki hayatım, ashâbımın korunması için bir **güvencedir**" hadisi, bize şu hadîs-i şerîfi hatırlatmaktadır: "Yıldızlar gökyüzünün **güvencesidir**. Yıldızlar yok olunca gökyüzünün başına va'dolunanlar gelir. Ben de ashâbımın **güvencesiyim**. Ben gittim mi, ashâbımın başına va'dedilenler gelir. Ashâbım da ümmetimin **güvencesidir**. Ashâbım gidince de ümmetime va'dolunanlar olur."[1]

el-Kuddûs

Allah Teâlâ'nın isimlerinden biri de el-Kuddûs'dür. İnsanlara mahsus her türlü sıfat, zaaf ve noksanlıklardan ezelden beri uzak ve sonradan ortaya çıkan her şeyden ebediyen arınmış demektir. Mescid-i Aksâ'ya, insanlar orada Cenâb-ı Hakk'a ibâdet ederek günahlarından arındıkları için **"Beytü'l-Makdis"** adı verilmiştir. Hz. Mûsâ'nın Cenâb-ı Hak ile konuştuğu Tûr Dağı'na mübârek vâdi anlamında **el-Vâdi'l-Mukaddes**, Cebrâil aleyhisselâma **Rûhü'l-Kudüs** denmesinin sebebi de budur.

Burada geçen **"Beytü'l-Makdis", "el-Vâdi'l-Mukaddes"** ve **"Rûhü'l-Kudüs"** terimleri hakkında bilgi vermek üzere, bazı âyet ve hadislerden iktibaslar yapalım:

"Beytü'l-Makdis" ile ilgili olarak Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Süleymân peygamber, Beytü'l-Makdis'i yaptığı zaman Allah Teâlâdan üç şey niyâz etti: İnsanlar arasında vereceği hükmün Cenâb-ı Hakk'ın hükmüne denk düş-

1. Müslim, Fezâilü's-sahâbe 207, nr. 2531; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*,IV, 399.

mesini istedi ve bu isteği kendisine verildi. Kendinden sonra hiç kimseye verilmeyecek bir saltanat istedi, bu isteği de ona verildi. Bir de oraya sadece ibâdet niyetiyle gelenlerin, analarından doğdukları gün gibi günahsız olarak dönmesini istedi. İlk iki dileği kendine verildi, ben üçüncü dileğinin de kendisine verilmiş olduğunu umarım."[1]

Beytü'l-Makdis'in önemi şu hadiste de görülmektedir. Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Namaz kılıp ibâdet etmek için sadece şu üç mescide seyahat edilebilir: Mescid-i Haram (Kâbe), Mescid-i Nebî ve Mescid-i Aksâ,"[2]

"el-Vâdi'l-mukaddes" ile ilgili olarak şu iki âyet zikredilebilir: "Hani Rabbi ona **kutsal vâdi** Tuvâ'da seslenmişti."[3] "Şüphesiz Ben senin Rabbinim. Derhal ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen **mukaddes vâdi** Tuvâ'dasın."[4]

Rûhulkudüs hakkında Kur'ân-ı Kerîm'de geçen âyetlerden biri şudur: "Meryem oğlu Îsâ'ya da apaçık mûcizeler verdik ve onu **Rûhul-kudüs** ile destekledik."[5]

Peygamberlere indirilen ilâhî kitaplarda Resûl-i Ekrem'in adı (niteliği), günahlardan arınmış anlamında **"el-Mukaddes"** diye geçmiştir. Nitekim Allah Teâlâ bunu şöyle ifâde buyurmuştur: ﴿لِيَغْفِرَ لَكَ اللهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ﴾ "Böylece Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlayacak."[6]

Âyetin tamamı şöyledir: "Böylece Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlayacak, üzerindeki nimetini tamama erdirecek ve seni dosdoğru bir yola iletecektir."

1. Nesâî, Mesâcid 6, nr. 692; İbni Mâce, İkamet 196, nr. 1408; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 176.
2. Buhârî, Fazlü's-salâti fî mescidi Mekke ve'l-Medîne 1, nr. 1189; Müslim, Hac 511, nr. 1397.
3. Nâziât 79/16.
4. Tâhâ 20/12.
5. Bakara 2/87.
6. Fetih 48/2.

İlâhî kitaplarda Peygamber Efendimiz'e mukaddes denmesinin sebebi; insanların, onun vasıtasıyla ve ona tâbi olmak sûretiyle günahlardan temizlenmesi de olabilir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Rabbimiz! Onlara içlerinden bir peygamber gönder de kendilerine Senin âyetlerini okusun, Kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları günahlardan arındırıp tertemiz yapsın."[1]

> Şu âyet de aynı anlamdadır: "Şüphesiz Allah mü'minlere büyük bir lütufta bulundu: Zira daha önce apaçık bir sapkınlık içindeyken, onlara âyetlerini okuyan, onları günahlarından temizleyen, onlara kitabı ve hikmeti öğreten kendi içlerinden bir peygamber gönderdi."[2]

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Allah o kitapla, rızâsını arayanları ebedî kurtuluşa giden yollara götürür; onları izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır[3] ve dosdoğru bir yola iletir."[4]

Peygamber Efendimiz'e "mukaddes" denmesinin sebebi, kötü ahlâktan ve âdi huylardan temizlenmesi de olabilir.

el-Azîz

Esmâ-i hüsnâ'dan biri de el-Azîz olup Kendisine erişilemeyen, üstün gelen (galib)[5] veya benzersiz, yahut başkasını destekleyip güçlendiren[6] demektir. Nitekim Allah Teâlâ destekleyip güçlendiren, şânı ve şerefi yüce olan anlamında: "Üstünlük ve şeref tümüyle Allah'a, Resûlüne ve mü'minlere âittir"[7] buyurmak sûretiyle Peygamberini üstün kılıp desteklediğini belirtmiştir.

> Âyetin tamamı şöyledir: "Medine'ye dönersek, üstün ve şerefli olanlar, aşağılık kimseleri oradan çıkara-

1. Bakara 2/129.
2. Âl-i İmrân 3/164.
3. "Allah iman edenlerin dostu, yardımcısıdır; onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır." (Bakara 2/257).
4. Mâide 5/16.
5. "Allah, 'Ben ve peygamberlerim üstün geleceğiz' diye yazmıştır. Gerçekten de Allah karşı konulmaz kudret sahibi ve aslâ yenilmeyendir." (Mücâdele 58/21).
6. "Onlara Biz iki elçi göndermiştik. Onlar ikisini de yalanlayınca Biz de üçüncüsüyle onları destekledik." (Yâsîn 36/14).
7. Münâfikūn 63/8.

cak" diyorlar. Oysa üstünlük ve şeref tümüyle Allah'a, Resûlüne ve mü'minlere âittir; lâkin o münâfıklar bunu bilmiyor." Bu âyette, "Medine'ye dönersek, üstün ve şerefli olanlar, aşağılık kimseleri oradan çıkaracak" diyen münâfıkların reisi Abdullah ibni Übey ibni Selûl'e cevap verilmektedir. "Peygamber Sevgisinin Göstergesi" bahsinde bu konu tekrar ele alıncaktır bk. II, 323.

el-Mübeşşir, el-Beşîr, en-Nezîr, Tâ Hâ, Yâ Sîn

Allah Teâlâ, Kendisini müjdelemek ve korkutmakla niteleyerek "Rableri onları, rahmetiyle, hoşnutluğuyla ve içinde ebedî nimetler bulunan Cennetlerle müjdeler"[1] buyurmuştur.

Yine Allah Teâlâ, melekleri aracılığı ile Zekeriyâ aleyhisselâma "Yüce Allah sana Yahyâ adında bir evlâdın olacağını **müjdeliyor**. Yahyâ, Allah'ın 'ol' demesiyle dünyaya gelecek olan İsâ'nın peygamberliğini tasdik edecek"[2]; Hz. Meryem'e de: "Meryem! Şüphesiz Allah sana, Kendinden bir kelime ile meydana gelecek Meryem oğlu İsâ Mesîh'in **müjdesini veriyor.**"[3] buyurmuştu.

Cenâb-ı Hak, Resûl-i Ekrem'ini, kendine itâat edenleri Cennet'le müjdeleyen anlamında **Mübeşşir** ve **Beşîr**, kendine isyân edenleri Cehennem'le uyaran anlamında da **Nezîr** diye isimlendirmiştir.

> "Ey Peygamber, Biz seni bir şâhit, bir müjdeci (mübeşşir) ve bir uyarıcı (nezîr) olarak gönderdik."[4] "Biz seni bütün insanlara bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik."[5]

Bazı müfessirlerin söylediğine göre Allah Teâlâ'nın isimleri arasında **Tâ Hâ** ve **Yâ Sîn** de vardır. Bazı müfessirlere göre ise bu iki isim, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin isimlerinden olup Cenâb-ı Hak onu bu isimlerle şereflendirmiş ve onun şânını yüceltmiştir.

1. Tevbe 9/21.
2. Âl-i İmrân 3/39.
3. Âl-i İmrân 3/45.
4. Ahzâb 33/45.
5. Sebe' 34/28.

15. Yaratan'ın ve Yaratılanların Sıfatı

Buraya, Cenâb-ı Hakk'ın zâtının ve sıfatlarının, yaratılmışların zâtına ve sıfatlarına hiçbir şekilde benzemediğine dâir son derece önemli bir konuyu ilâve ederek bu bahsi bitirmek istiyorum. Böylece kıt ve sakat anlayışlı olanların, daha önce söz konusu ettiğimiz bazı meselelere takılarak, Cenâb-ı Hakk'ı yaratılmışlara benzetmesi ve hakkı bâtıla karıştırması gibi tehlikeleri de gidermeyi düşünüyorum.

Her şeyden önce şuna inanmak gerekir: Allah Teâlâ azameti, ululuğu, mülk ve saltanatı, Esmâ-i hüsnâ'sı ve yüce sıfatları ile yarattıklarından hiçbirine benzemez; yarattıklarının hiçbiri de O'na benzetilemez. Kitap ve Sünnet'te, yaratan ile yaratılanların sıfatları hakkında kullanılan kelimeler arasında, görünüşte bir benzerlik olsa bile, bu tamamen mecâzîdir; gerçekte onlar arasında herhangi bir benzerlik yoktur. Çünkü kadîm ve ezelî olan Cenâb-ı Hakk'ın sıfatları, yaratılmışların sıfatlarından tamamen ayrıdır. Allah Teâlâ'nın zâtı başkalarının zâtına benzemediği gibi, sıfatları da yaratılmışların sıfatlarına benzemez; zira yaratılmışların sıfatları sonradan meydana gelip değişebilen özellikler olduğu hâlde, Cenâb-ı Hak bu tür sıfatlardan tamamen berîdir. O'nun sıfatları ve isimleri ezelî ve ebedîdir.

﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ﴾ "Hiçbir şey O'na benzemez."[1] âyeti bu konuda her şeyi anlatmaya yeterlidir.

"Tevhîd; zâtı bakımından hiçbir şeye benzemeyen, bunun yanında Kendisine özgü sıfatları bulunan bir yüce varlığın mevcûdiyetini benimsemektir." diyen bir tasavvuf âlimi, bu konuyu ne güzel ifâde etmiştir.

Ehl-i Sünnet'in Görüşü

Ferganalı sûfî âlim **Ebû Bekir el-Vâsıtî**[2] (v. 312/924), tevhîd konusunda bizim demek istediğimizi şöyle ifâde etmiştir: "Cenâb-ı Hakk'ın (ebedî olan) zâtı gibi bir zât; (Sadece Kendine has olan Allah ve Rahmân) isimleri gibi bir isim, (yaratmak, öldürmek, diriltmek gibi) fiillerine benzer bir fiil, (kadîm olan) sıfatları gibi bir sıfat yoktur. Cenâb-ı Hakk'ın isimleri ile varlıkların isimleri arasında ancak (alîm ve halîm gibi) söyleyiş bakımından zâhirî bir benzerlik bulunabilir. O'nun ezelî olan yüce zâtının, sonradan

1. Şûrâ 42/11.
2. Ebû Bekir el-Vâsıtî hakkında bilgi için bk. I, 109.

oluşan sıfatları alması mümkün olmadığı gibi, sonradan yaratılan bir varlığın da O'nun ezelî sıfatlarını taşıması mümkün değildir."

İşte bütün bu söylenenler, Ehl-i Hakk'ın, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat'in görüşleridir. Allah hepsinden râzı olsun.

Tasavvuf, kelâm ve tefsir âlimi İmâm **Ebü'l-Kāsım Abdülkerîm el-Kuşeyrî** (v. 465/1073), (Allah ona rahmet eylesin) bu görüşlere açıklık getirmek için şunları söylemiştir:

"Ebû Bekir el-Vâsıtî'nin, (Allah'ın birliğini, benzerinin ve ortağının bulunmadığını belirten) bu sözleri, tevhîd bahislerinin tamamını ihtivâ etmektedir. Cenâb-ı Hakk'ın zâtı, sonradan yaratılanların zâtına nasıl benzeyebilir? Zira O'nun varlığı, bir başkasının var etmesine aslâ muhtaç değildir. Allah Teâlâ'nın fiilleri, yaratılmışların fiillerine kesinlikle benzemez. Çünkü yaratılmışlar, yalnızlıktan sıkılıp birinin dostluğuna ihtiyaç duyabilir; onlar hissettikleri bir eksikliği gidermeye çalışabilir; istek ve arzuların gerçekleşmesini arzu edebilir. Allah'ın fiili, aslâ insanlar arasında uygulanagelen bazı âlet ve araçların yardım ve katkısıyla meydana gelmez. Hâlbuki kulların bütün fiilleri, işte bu tür araç, amaç ve vâsıtalarla oluşur. Allah Teâlâ'nın ise hiçbir şeye ihtiyacı olmadığı için, O'nun fiilleriyle kulların fiilleri arasında aslâ herhangi bir benzerlik yoktur."

> Zira Allah Teâlâ:": "Bir şeyi yaratmak isteyince ona sadece 'Ol!' der, o da oluverir."[1]
>
> Burada şu âyetleri de hatırlamalıdır:
>
> "Gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yaratan O'dur; "Ol!" dediği gün her şey oluverir."[2]
>
> "Biz bir şeyi murâd ettiğimizde ona "Ol!" dememiz yeter, o da hemen oluverir."[3]

Üstadlarımızdan biri şöyle demiştir:

"Zihninizle tasavvur ettiğiniz ve aklınızla idrâk ettiğiniz her şey, bedeniniz gibi sonradan meydana gelmiştir."

1. Bakara 2/117. Bu âyet Âl-i İmrân 3/47; Meryem 19/35; Mü'min 40/68'de de aynen geçmektedir.
2. En'âm 6/73.
3. Nahl 16/40.

Ünlü kelâm âlimi **Ebü'l-Meâlî el-Cüveynî**[1] (ö. 478/1085) şöyle demiştir:

"Bir kimse, aklını kullanmak sûretiyle ulaştığı bir varlıkta karar kılmışsa, o **Müşebbihe**'den olur.[2]

Yine bir kimse, dinin hükümlerini uygulama sorumluluğunun bulunmadığı ve Allah Teâlâ'nın hiçbir sıfatının olmadığı sonucuna varırsa, o **Muattıla**'dan olur.[3]

Allah'ın varlığını kabul edip O'nun mâhiyetinin bilinemeyeceğini söyleyen kimse ise, tevhîd inancına sahip bir kişi (**muvahhid**) olur."

İşte Tevhîd İnancı

Zünnûn-ı Mısrî[4] (v. 245/859) ne güzel söylemiştir:

"Gerçek tevhîd, Cenâb-ı Hakk'ın bu varlığı yaratırken herhangi bir malzeme ve âlet kullanmadığını, bir maddeyi ötekine karıştırmadığını bilmendir; ayrıca bütün nesne ve olayların meydana geliş sebebinin O'nun halk edişinden ibâret olduğunu, O'nun yaratışını etkileyen herhangi bir şeyin mevcut olmadığını ve Allah'ın, zihninde canlandırdığın bütün şekillerin ötesinde bulunduğunu kabul etmendir."

Doğrusu bu açıklamanın ilk kısmı[5] pek hoş, üstün değere sahip ve gerçeğin ta kendisidir. Son kısmı ise[6] "Hiçbir şey O'na benzemez."[7] âyetinin tefsiri mâhiyetindedir.

"Bütün nesne ve olayların meydana geliş sebebinin O'nun halk edi-

1. Asıl adı Abdülmelik ibni Abdillâh olup "İmâmü'l-Haremeyn" lâkabıyla meşhurdur; Ünlü bir Eş'arî kelâmcısı ve Şâfiî fakîhidir. Onun kelâm sâhasında kaleme aldığı *eş-Şâmil fî usûli'd-dîn, el-İrşâd ilâ kavâti'i'l-edilleti fî usûli'l-i'tikâd, el-Akîdetü'n-Nizâmiyye*; Şâfiî fıkhı sâhasında *Nihâyetü'l-matlab*, usûl-i fıkıh sâhasında da *el-Burhân* ve *el-Varakât* gibi eserleri vardır.
2. Müşebbihe için bk. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXXII, 156-158.
3. Muattıla için bk. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXX, 330-331.
4. Zünnûn-ı Mısrî'nin asıl adı Sevbân ibni İbrâhim'dir. Zünnûn; İmâm Mâlik ibni Enes, Leys ibni Sa'd ve Süfyân ibni Uyeyne gibi ünlü muhaddislerden hadis öğrenmekle beraber hadis rivâyetiyle fazla meşgul olmamıştır.
5. Yani "Gerçek tevhîd, Cenâb-ı Hakk'ın bu varlığı yaratırken herhangi bir malzeme ve âlet kullanmadığını, bir maddeyi ötekine karıştırmadığını bilmendir." ifâdesi.
6. Yani "Allah'ın, zihninde canlandırdığın bütün şekillerin ötesinde bulunduğunu kabul etmendir." ifâdesi.
7. Şûrâ 42/11.

şinden ibâret olduğu" şeklindeki ikinci beyânı, şu âyeti tefsir etmektedir: ﴿لَا يُسْئَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْئَلُونَ﴾ "Allah yaptıklarından sorumlu değildir; ama insanlar yaptıklarından sorguya çekileceklerdir."[1]

"Allah'ın yaratışını etkileyen herhangi bir şeyin mevcut olmadığı" şeklindeki üçüncü beyânı da şu âyetin açıklaması niteliğindedir: ﴿إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَآ أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ "Biz bir şeyi murâd ettiğimizde ona "Ol!" dememiz yeter, o da hemen oluverir."[2]

Ey okuyucu! Allah Teâlâ sana da bana da, her zaman Kendi varlığını ve birliğini dile getirmeyi, yüce Zâtının yaratılanlara aslâ benzemediğini söylemeyi nasip eylesin. Ve bizleri lütfuyla, keremiyle hem Muattıla'nın hem de Müşebbihe'nin, Kendi yüce zâtı ve sıfatları konusunda düştüğü sapıklıklara düşmekten muhafaza buyursun.

1. Enbiyâ 21/23.
2. Nahl 16/40.

DÖRDÜNCÜ KISIM

1. Resûl-i Ekrem'in Mûcizeleri

Bu kısımda Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem eliyle meydana getirdiği mûcizeler, ona verdiği özellikler (hasâis)[1] ve ikrâmlar ele alınacaktır.

Öncelikle şunu belirtelim: *Şifâ-i Şerîf*'i; Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin peygamberliğini inkâr eden, mûcizelerine dil uzatan kimseler için yazmadığımızı bu konuyu önemseyen herkes bilir. Onun için de burada mûcizelerin varlığı ve gerçekliği konusunda onları iknâ etmek için aklî ve naklî deliller getirmeye, mûcize gösterecek kimsede bulunması gereken özellikleri, mûcize göstermenin gereklerini ve tarifini zikretmeye, dinlerin birbirini neshetmesi gerçeğini kabul etmeyenlerin iddiasını çürütmeye ihtiyaç duymadık. **Biz bu eseri; Peygamber aleyhisselâmın dâvetini kabul eden, peygamberliğini tasdik eden ümmetinin ona olan muhabbetini artırmak, sünnetine daha fazla sarılmalarını sağlamak ve îmânlarını kuvvetlendirmek için yazdık.**

Bizim burada asıl maksadımız, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin Cenâb-ı Hak katındaki yüce mertebesini orta koyan büyük ve meşhûr mûcizelerini zikretmektir. İşte bu sebeple Peygamber Efendimiz'in mûcizelerinden Kur'ân-ı Kerîm'de geçenleri, hadis kitaplarında sahîh senedle zikredilenleri[2] ve neredeyse mânevî tevâtür derecesine erenleri

1. **Hasâisü'n-nebî**, Allah Teâlâ'nın sadece Peygamber Efendimiz'e lütfettiği özellikler demektir.
2. Müellif bu ifâdesiyle, hurma kütüğünün inlemesi, çakıl taşlarının tesbîh etmesi, az miktardaki yiyecek ve içeceklerin çoğalması gibi mûcizelere işaret ediyor.

derledik ve ünlü hadis âlimlerinin meşhûr kitaplarında[1] nakledilen bazı mûcizeleri de onlara ilâve ettik.

İnsaflı bir kimse Peygamber aleyhisselâmın burada sunduğumuz örnek davranışlarını, övgüye değer hâllerini, benzersiz ilmini, kimseyle ölçülemez aklını ve hilmini, mukayese götürmez mükemmelliğini, pek üstün meziyetlerini, insanı hayran bırakan şemâilini, doğru ve düzgün sözlerini değerlendirdiği zaman gerçek peygamber olduğunu ve dâvasının doğruluğunu kesinlikle anlar. Onun saydığımız bu hâlleri birçok kimsenin Müslüman olmasına ve kendisine inanmasına kâfi gelmiştir.

İmâm Tirmizî (v. 279/892) ve hadis âlimi İbni Kāni'[2] (v. 351/962) gibi âlimlerden senedleriyle rivâyet ettiğimiz hadislere göre, bir Yahudi âlimi olan Abdullah ibni Selâm[3] (v. 43/663-664) şöyle dedi:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Medine'ye hicret ettiği zaman, onun hâlini incelemek üzere yanına gittim. Yüzüne bakınca, yalancı olmadığını anladım."[4]

Hadisin devamı şöyledir:

> "Resûl-i Ekrem'in ilk sözü şu oldu: İnsanlar! Herkese selâm veriniz, yemek yediriniz, akrabanızı koruyup gözetiniz, insanlar uyurken kalkıp namaz kılınız, böylece selâmetle Cennet'e girersiniz."

Sahâbeden Ebû Rimse et-Teymî[5] şöyle demiştir:

"Oğlumla birlikte Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin yanına gitmiştim. Kendisini tanımadığım için onu bana gösterdiler. Kendisine bakar bakmaz 'Bu Allah'ın peygamberidir!' dedim."[6]

> Bazı kaynaklarda Ebû Rimse'nin Peygamber-i Zîşân Efendimiz'in yanına oğluyla değil, babasıyla beraber

1. Müellif bu ifâdesiyle, *Kütüb-i Sitte* gibi ünlü hadis kitaplarını kastediyor.
2. İbni Kāni', on beş cilt hâlinde yayımlanan *Mu'cemü's-sahâbe* adlı eseriyle ünlü hadis âlimidir. Hanefî mezhebine mensup olup bir süre kadılık da yapmıştır.
3. Abdullah ibni Selâm hakkında bilgi için bk. I. 91.
4. Tirmizî, Kıyâmet 42, nr. 2485; İbni Mâce, İkamet 174, nr. 1334; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, V, 451.
5. Ebû Rimse Habîb ibni Hayyân et-Teymî, kabilesinin temsilcisi olarak Medine'ye Resûl-i Ekrem'in huzûruna gelen bir sahâbîdir. Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır.
6. Dârimî, Nüzûr ve'l-eymân 25, nr. 2393-2394; İbni Sa'd, *et-Tabakātü'l-kübrâ*, I, 427.

gittiği kaydedilmektedir.[1] Mesleği tabîblik olan Ebû Rimse, Peygamber Efendimiz'in sırtında güvercin yumurtasına benzer bir et beni gördüğünü, onun peygamberlik mührü olduğunu bilmediği için rahatsız edici bir şey zannettiğini, bu sebeple Allah'ın Elçisi'ne kendisinin mâhir bir tabip olduğunu hatırlatarak onu tedâvi etmeyi teklif ettiğini, fakat Efendimiz'in: "Onun tabîbi onu yaratandır." buyurduğunu söylemiştir.[2]

Dımâd İbni Sa'lebe Nasıl Müslüman Oldu?

İmâm Müslim ve başka muhaddislerin rivâyet ettiğine göre **Dımâd ibni Sa'lebe**[3] Resûl-i Ekrem'in yanına geldiği zaman Allah'ın Elçisi ona şunları söyledi:

"Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a âittir. Biz O'na hamdeder, O'ndan yardım dileriz. Allah'ın doğru yola ilettiğini kimse saptıramaz; O'nun sapmasına fırsat verdiğini de kimse doğru yola iletemez. Allah'tan başka ilâh bulunmadığına, O'nun tek olduğuna, bir ortağı bulunmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet ederim." Bu sözleri duyan Dımâd da ona şunu söyledi:

"Söylediğin bu sözü bir daha söyle! Çünkü o sözler, coşkun denizleri bile coşturabilecek güzellikte sözlerdir. Ver elini Müslüman olmak üzere sana bîat edeyim."[4]

---

1. Nesâî, Kasâme 41-42, Zînet 16; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 226.
2. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 226-228; İbni Hibbân, *es-Sahîh* (Arnaût), XIII, 337-339, nr. 5995.
3. Dımâd ibni Sa'lebe Yemenliydi ve Ezd-i Şenûe kabilesinin reisiydi (Onu, Benî Sa'd kabilesinden olan ünlü bedevî Dımâm ibni Sa'lebe ile karıştırmamalıdır). Dımâd ibni Sa'lebe'nin Câhiliye devrinde Peygamber Efendimiz ile tanıştıkları, hattâ dost oldukları söylenir. Dımâd, İslâmiyet'in ilk yıllarında Mekke'ye geldiğinde, Mekkeli müşrikler ona Resûl-i Ekrem'in aklını yitirdiğini söylediler. O da Sevgili Efendimiz'in yanına giderek cinlerin tesiriyle meydana gelen rahatsızlıkları iyileştirdiğini, isterse onu da tedâvi edebileceğini söyledi. Onun bu teklifi üzerine Resûlullah aleyhisselâm bu hadisi söyleyince Dımâd, o sözlere hayran kaldı ve onları üç defa tekrarlattı. Sonra da böyle güzel sözleri o güne kadar hiç duymadığını ifâde ederek Müslüman oldu.
4. Müslim, Cum'a 46, nr. 868.

O Yüzün Sahibi Sizi Aldatmaz

Tâbiîn muhaddislerinden Câmi' bin Şeddâd[1] (v. 118/736) şöyle demiştir:

Bizim kabilemizde **Târık ibni Abdillah el-Muhâribî** adında bir sahâbî vardı. Medine'de Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemi gördüğünü şöyle anlatırdı:

"Resûl-i Ekrem bize rastlayınca:

"Sattığınız bir şey var mı?" diye sordu. Biz de:

"Evet, şu deveyi satıyoruz." dedik.

"Kaça satıyorsunuz?" diye sordu. Biz de:

"Şu kadar ölçek hurmaya satıyoruz." dedik.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem, devenin yularını tutup Medine'ye gitti. O zaman kendi aramızda:

"Yahu, deveyi kim olduğunu bilmediğimiz birine sattık." diye konuşmaya başladık. Kafilemizde bulunan bir kadın:

"Eğer o adam getirmezse, devenizin parasını ben vereceğim. Çünkü onun yüzü ayın on dördü gibi parlıyordu. Öyle biri sizi aldatmaz." dedi.

Ertesi sabah bir adam epeyce bir hurma getirdi ve:

"Beni size Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem gönderdi. Bu hurmadan hem yemenizi, hem de devenin bedelini ölçüp almanızı söyledi." dedi.

Biz de dediğini yaptık."[2]

Onun Peygamber Olduğunu Nasıl Anladı?

Peygamber aleyhisselâm zamanında Uman meliki olan Cülendâ, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin kendisini İslâmiyet'e dâvet ettiği mektubu almasıyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

"Vallahi benim Müslüman olmama bu ümmî peygamber sebep olmuştur. Onun emrettiği iyi bir şeyi önce kendisinin yaptığını, yasakladığı

1. Ebû Sahra Câmi' bin Şeddâd el-Muhâribî, Kûfeli tâbiîlerden güvenilir bir muhaddistir.
2. İbni Hibbân, *es-Sahîh* (Arnaût), XIV, 518-519; Dârekutnî, *es-Sünen* (Yemânî), III, 44; Elbânî, *Sahîhu Mevâridi'z-zam'ân*, II, 127, nr. 1683;

kötü bir şeyi önce kendisinin terk ettiğini, savaşlarda galip geldiğinde şımarmadığını, yenildiğinde aşırı üzüntüye kapılmadığını ve sözünde durduğunu, va'dini yerine getirdiğini öğrendiğimde onun gerçek peygamber olduğuna şehâdet ettim."[1]

Onu Gören, Peygamber Olduğunu Anlar

Hadis hâfızı ve Arap dili âlimi Niftaveyh[2] (v. 323/935) "Allah göklerin ve yerin nûrudur." âyetindeki "O yağ, neredeyse kendisine ateş dokunmasa bile, kendiliğinden ışık verecek hâldedir."[3] ifâdesinin tefsirinde şöyle demiştir: "Bu, Allah Teâlâ'nın Peygamberi hakkında verdiği bir misâldir. Cenâb-ı Hak bu misâlde şunu söylemektedir: Allah'ın Resûlü, kendisinin peygamber olduğunu gösteren Kur'ân-ı Kerîm'i okumasa bile, onun dış görünüşüne bakınca peygamber olduğu hemen anlaşılabilir.[4] Nitekim şâir sahâbî **Abdullah ibni Revâha**[5] (v. 8/629) bir şiirinde bunu şöyle dile getirmiştir:

"Şâyet onun peygamberliğini gösteren mûcizeleri olmasaydı bile, onun görünüşü peygamber olduğunu sana anlatırdı."

Bu girişten sonra Peygamber Efendimiz'in nübüvveti, vahyi, risâleti konularını ele alabiliriz. Ardından Kur'an mûcizesi bahsine geçebilir ve onun Allah'ın Elçisi olduğunu gösteren delilleri incelemeye başlayabiliriz.

2. Nübüvvet, Risâlet ve Vahiy[6]

Allah Teâlâ, kullarının kalplerine her tür bilgiyi koymayı, yüce zâtını, Esmâ-i hüsnâ'sını, üstün sıfatlarını, bütün emir ve yasaklarını onlara aracısız öğretmeyi dileyecek olsa, elbette O, bütün bunları yapmaya kâdirdir. Nitekim bazı müfessirler, "Allah'ın bir beşerle konuşması ancak vahiyle

1. İbni Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe* (Bicâvî), I, 538;
2. Niftaveyh lakabıyla anılan Ebû Abdullah İbrâhim ibni Muhammed hakkında bilgi için bk. I, 100.
3. Nûr 24/35.
4. "Resûl-i Ekrem'e övgü" bahsinde bu konuya temas edilmişti bk. I, 69.
5. Abdullah ibni Revâha el-Ensârî, Mûte Savaşı'nda şehid düşen üçüncü kumandandır. O aynı zamanda güçlü bir şâir, hatip ve yiğit bir savaşçıydı. Peygamber Efendimiz onun etkili şiirine temasla "Şiirleri müşrikler üzerinde oklardan daha tesirlidir." buyurmuş (Nesâî, Hac 109, 121, nr. 2873, 2893), şâirliğini de: "Şüphe yok ki kardeşiniz bâtıl ve boş söz söylemez." (Buhârî, Teheccüd 21, nr. 1155) diye övmüştür.
6. Bu kısımda müellifin nübüvvet ve risâlet kelimeleri hakkında yaptığı gramer açıklamaları, Arapça bilmeyen okuyucularımızı ilgilendirmediği için tercüme edilmemiştir.

veya perde arkasından olur."[1] âyetini tefsir ederken, Cenâb-ı Hakk'ın bazı peygamberlerinin kalbine bu bilgileri aracısız koyduğunu söz konusu etmişlerdir.

> Cenâb-ı Hakk'ın, bazı peygamberlerinin kalbine bu bilgileri koyduğuna dâir şu misâller verilebilir:
>
> 1. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Hiçbir varlığın rızkını ve ecelini tamamlamadan ölmeyeceğini Cebrâil kalbime üfledi. İşte bu sebeple Allah'tan korkunuz ve rızkınızı güzellikle arayınız."[2]
>
> 2. Bir peygamber, İbrâhim aleyhisselâmın rüyâsında oğlunu kurban ettiğini görmesi hâdisesinde olduğu gibi, Allah Teâlâ'dan geldiğine şüphe etmediği bir rüyâ ile vahiy alabilir.
>
> 3. Hz. Mûsâ'nın annesinin: "Onu emzir. Başına bir şey gelmesinden endişelenirsen onu nehre bırak, sakın korkup üzülme! Çünkü Biz onu sana tekrar kavuşturacağız ve onu peygamberlerden biri yapacağız."[3] diye vahiy alması da böyledir.
>
> 4. Hz. Mûsâ'nın Tûr Dağı'nda, kiminle konuştuğunu görmeden ilâhî sese muhatâp olması da perde gerisinden konuşmanın misâlidir.

Öte yandan Allah Teâlâ'nın, bu bilgileri kullarının kalplerine bir aracı ile iletmesi de mümkündür. O zaman bu aracı, peygamberlere vahiy götüren melekler olduğu gibi, insandan başka bir varlık da olabilir veya peygamberlerin ümmetlere ilâhî vahyi duyurmasında olduğu gibi, bu aracı insanların kendi cinsinden biri de olabilir. Akıl, bunları imkânsız görmez.

Bunlar aklen imkânsız sayılmadığına göre, peygamberler, doğru söylediklerini göstermek için mûcize getirdikleri zaman, onları dinleyenlerin her söylediklerini kabul etmesi gerekir. Çünkü mûcize, peygamberlerin kendilerine inanmayanlara meydan okuması anlamına geldiği gibi, Allah

1. Şûrâ 42/51.
2. Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, VI/2, 865-867, nr. 2866.
3. Kasas 28/7.

Teâlâ da o insanlara: "Ey kullarım! Peygamberim doğru söylemektedir, ona itâat edin ve ardından gidin; onun gösterdiği mûcizeler, sözlerinin de doğruluğunu isbat etmektedir." demiş olmaktadır.

Bu konuda söylediklerim yeterlidir. Sözü uzatmak, maksadın dışına çıkmak olur. Daha fazla bilgi isteyenler, âlimlerimizin kitaplarında aradıklarını fazlasıyla bulabilir.

Nübüvvet Nedir, Nebî Kimdir?

Nübüvvet kelimesi, haber anlamındaki "nebe'" kökünden türemiştir. Buna göre "nebî"; Allah Teâlâ'nın kendisine gayb[1] hakkında bilgi verdiği ve peygamberi olduğunu kendisine bildirdiği kimse demektir. Nebî'yi şöyle de târif etmek mümkündür: Nebî; Cenâb-ı Hakk'ın kendisiyle gönderdiği bilgileri haber veren, kendisine öğrettiklerini insanlara öğreten kimsedir.

Nübüvvet kelimesinin yüksek yer veya yükseklik anlamındaki "nebve" kökünden türediğini kabul edenlere göre "nebî"; Cenâb-ı Hakk'ın yüce katında şerefli bir rütbesi, üstün bir yeri olan kimse demektir. Bu durumda Peygamber Efendimiz'in hem haber veren bir kişi hem de Cenâb-ı Hakk'ın yüce katında şerefli bir rütbesi, üstün bir yeri olan kimse olduğu belirtilmektedir.

Risâlet Nedir, Resûl Kimdir?

Resûl, Cenâb-ı Hakk'ın mükellef olan kullarına dinini tebliğ etmesi için gönderdiği kimsedir. Resûl kelimesinde, peygamberin tebliğ görevini devamlı yapması, ümmetin de ona hiç ara vermeden uyması anlamı vardır.

Nebî ile resûlün aynı mânaya mı geldiği, yoksa mânalarının farklı mı olduğu konusunda âlimler ihtilâf etmiş, bazıları nebî ile resûl arasında fark bulunmadığını, onların kendisine vahiy gelen kişi anlamında olduğunu söylemiştir. Âlimler, nebînin de tıpkı resûl gibi haber vermek anlamına geldiğine ve aralarında fark bulunmadığına şu âyeti delil göstermişlerdir: "Biz, senden evvel hiçbir resûl, hiçbir nebî göndermedik ki.."[2] Görüldüğü

1. Gayb, "akıl ve duyularla bilinmeyen şeyler" demektir.
2. Hac 22/52. Âyetin tamamı şöyledir: "Biz, senden evvel hiçbir resûl, hiçbir nebî göndermedik ki; onlardan biri bir şey dilediğinde şeytan onun dileğine bir vesvese karış-

üzere Allah Teâlâ bu âyette nebî için de resûl için de "göndermek" fiilini kullanmıştır; buna göre nebî resûl, resûl de nebî demektir.

> Genel kanâat şöyledir: Her resûl nebîdir, fakat her nebî resûl değildir. Nebî, kendisine vahiy gelen kimsedir; bununla beraber kendisine vahyedilen şeyi tebliğ etmesi emredilmemiş de olabilir. Ama resûl, kendisine vahiy gelen ve bu vahyi tebliğ etmekle emrolunan kimsedir.

Bazıları da şöyle demiştir:

Nebî ile resûl; gaybı yani akıl ve duyularla bilinmeyen şeyleri bilme, başkalarının bilmesi mümkün olmayan şeylere vâkıf olma bakımından aynı olsalar bile, daha önce de söylediğimiz gibi resûl; uyarma, müjdeleme ve ilâhî hükümleri bildirme gibi görevleriyle nebîden ayrılır. Bu görüşe sahip olanların delili de yine yukarıdaki âyettir. Onlara göre resûl ile nebî aynı anlamda olsaydı, Kur'ân-ı Kerîm gibi belîğ yani sözün yerinde, güzel ve etkili bir şekilde söylendiği bir kelâmda, bu iki kelimenin tekrar edilmesi uygun olmazdı. Buna göre yukarıdaki âyetin mânası: "Biz bir ümmete Allah'ın emirlerini tebliğ etmek için bir resûl veya tebliğle görevli olmayan bir nebî göndermedik ki..." demektir.

Bazılarına göre ise resûl yeni bir şerîatle gönderilen peygamberdir. Yeni bir şerîatle gönderilmeyen peygamber ise, tebliğ ve insanları uyarmakla (inzâr) görevlendirilse bile nebîdir, resûl değildir.

Pek çok âlimin kabul ettiği en doğru görüşe göre her resûl nebîdir, fakat her nebî resûl değildir.

Peygamberlerin Sayısı

Resûllerin ilki Âdem aleyhisselâm, sonuncusu ise Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemdir. Ebû Zer el-Gıfârî radıyallahu anhın rivâyet ettiği hadise göre nebîlerin sayısı 124.000 olup bunların 315'i resûldür; ilk resûl de Âdem aleyhisselâmdır.[1]

Böylece nübüvvet ve risâletin mânası anlaşılmış oldu. Tanınmış

---

tırmış olmasın. Ama Allah, şeytanın verdiği vesveseyi giderir. Sonra da Kendi âyetlerini sağlamlaştırır. Allah her şeyi bilir, her şeyi yerli yerinde yapar."

1. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, V, 265-266; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), VIII, 217-218, nr. 7871; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, VI/1, 360, nr. 2668.

âlimlere göre nübüvvet ve risâlet vasıfları, bir peygamberde daha peygamber olmadan önce de bulunan iki ayrılmaz özellik değildir. Kerrâmiyye[1] fırkasına göre ise nübüvvet ve risâlet peygamberlerin ayrılmaz vasıfları olup, onlar vahiy almadan önce de peygamberdir. Kerrâmiyye fırkası bu konuda sözü uzatmış, görüşlerini kabul etmeyenleri tehdit etmiş ise de, onların ileri sürdüğü bu fikirlerin hiçbir değeri yoktur.

Vahiy Nedir?

Vahyin sözlük anlamı bir şeyi çabucak yapmaktır. Peygamber, Rabbinden kendisine gelen emri çabucak aldığı için ona vahiy denmiştir. Peygamberlere gelen vahye benzetilerek insanlara ve hayvanlara olan ilhâmın her türüne de vahiy adı verilmiştir.[2] Yazı yazanın eli süratle hareket ettiği için, yazma işine de vahiy denmiştir. Şu âyet de böyledir:

"Bunun üzerine Zekeriyâ mâbedden kavminin yanına çıktı ve onlara, "sabah-akşam Rabbinizi tesbîh edin" diye işâret etti."[3] Bu âyette geçen "vahiy" kelimesi, "eliyle işaret etti" demektir. Vahyin, "yere yazdı" anlamına geldiği de söylenmiştir. Araplar "Çabuk ol, çabuk ol!" anlamında "el-Vahâ, el-Vahâ" derler.

Vahyin sır ve gizlemek anlamında olduğu da söylenmiştir; ilhâma vahiy denmesi de bu sebepledir. Şu âyetler bunun misâlidir:

"Şeytanlar ise, dostlarına.. telkin ederler."[4] Yani şeytanlar dostlarının kalbine vesvese verirler.

> Şeytanlar ise, dostlarına.. telkin ederler" âyetinin tamamı, "Şeytanlar ise, dostlarına **hep sizinle tartışmalarını** telkin ederler." şeklindedir. Bu âyette anlatılan şudur: İnsan veya cin şeytanları, kendi taraftarlarına, besmele çekilmeden kesilen veya kendiliğinden ölen hayvanların yenebileceği hususunda ve benzeri konularda Müslümanlarla tartışmaları, onlara İslâmî olmayan görüşleri benimsetmeye çalışmaları için telkinde bulunurlar.

1. Kerrâmiyye, III. (IX.) yüzyılın sonlarından itibâren, Muhammed ibni Kerrâm tarafından kurulup Horasan ve Mâverâünnehir bölgelerinde ortaya çıkan itikâdî bir mezheptir.
2. "Rabbin bal arısına şöyle ilham etti" (Nahl 16/68) âyetinde olduğu gibi.
3. Meryem 19/11.
4. En'âm 6/121.

"Mûsâ'nın annesine: "Onu emzir" diye vahyettik"[1] âyeti de böyledir ve burada "vahyettik" demek, kalbine koyduk demektir.

"Allah'ın bir beşerle konuşması ancak vahiyle.. olur"[2] âyetindeki vahiy ise, ilhâm ile veya uykuda bir aracı kullanmadan kalbine koyar demektir.

3. Resûl-i Ekrem'in Mûcizeleri ve Mûcizenin Mânası

Peygamberlerin ortaya koyduğu olağanüstü hâdiselere mûcize denmesinin sebebi, peygamber olmayanların, bunların bir benzerini ortaya koyamadıkları içindir.

Mûcize iki kısımdır:

Biri, İnsanoğlunun yapabileceği hâlde yapamadığı mûcizeler. Allah Teâlâ peygamberinin hak olduğunu ve doğru söylediğini göstermek için, diğer insanları o mûcizenin bir benzerini meydana getirmekten âciz bırakmıştır. Meselâ Yahudilerin ölümü temenni edemeyişleri, bazılarına göre müşriklerin Kur'ân-ı Kerîm'in bir benzerini meydana getiremeyişleri gibi olaylar böyledir.

> Yahudiler "Biz Allah'ın oğulları ve sevdikleriyiz"[3], "Yahudi veya Hıristiyanlardan başkası Cennet'e girmeyecek"[4] diye iddia ediyorlardı. Allah Teâlâ Peygamber Efendimiz'e onlara şöyle demesini emretti: "Eğer âhiret yurdu başkalarına değil de, Allah katında sadece size âit ise ve siz de bu inancınızda samimi iseniz, hemen ölümü isteyin de görelim."[5] Ama onların böyle bir istekte bulunamayacakları âyetin devamında ve Cum'a sûresinde şöyle belirtilmektedir: "Fakat onlar daha önce işledikleri günahlar yüzünden hiçbir zaman ölümü isteyemezler. Allah ise o zâlimleri iyi bilir."[6]

1. Kasas 28/7.
2. Şûrâ 42/51.
3. Mâide 5/18.
4. Bakara 2/111.
5. Bakara 2/94.
6. Bakara 2/95; Cuma 62/7.

Mûcizenin ikinci kısmı ise, insanoğlunun yapamayacağı, bir benzerini getirmeye gücünün yetmeyeceği mûcizelerdir: Ölülerin diriltilmesi,[1] asânın yılan olması,[2] kayadan devenin çıkması,[3] ağacın konuşması,[4] parmaklardan suyun akması, ayın ikiye bölünmesi gibi Allah'tan başka hiçbir kimsenin yapamayacağı mûcizeler böyledir. Bu mûcizeler Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin (veya başka bir peygamberin) eliyle meydana gelse bile, gerçekte onları yaratan Cenâb-ı Hak'tır. Peygamberin yaptığı ise, kendisini yalanlayanların bu mûcizeleri göstermekten âciz olduğunu söyleyerek onlara meydan okumaktır.

En Çok Mûcize Gösteren Peygamber

Peygamber Efendimiz'in eliyle meydana gelen mûcizeler ile onun peygamber olduğunu ve doğru söylediğini gösteren deliller bu iki kısma da girmektedir. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, ileride açıklayacağımız gibi, en çok ve en hârikulâde mûcizeleri gösteren peygamberdir. Onun mûcizelerinden biri Kur'ân-ı Kerîm olup, Kur'an'daki mûcizelerin sayısını bin, iki bin veya daha fazla rakamla ifâde etmek mümkün değildir.[5] Çünkü Peygamber aleyhisselâm, müşriklerden Kur'ân-ı Kerîm'in bir sûresinin benzerini getirmelerini istediği hâlde, onlar bunu bile yapamamışlardır.

Kur'ân-ı Kerîm'in belâgati, yani etkili ve yerinde söz söylemesi konusunda, yetkili olan âlimler şöyle demişlerdir:

"Kur'ân-ı Kerîm'in en kısa sûresi Kevser sûresidir;[6] Kur'ân-ı Kerîm'in her bir âyeti veya âyetleri, Kevser sûresinin (âyetleri, kelimeleri ve harfleri) sayısınca mûcize ihtivâ etmektedir. Kevser sûresinin kendisinde de, aşağıda açıklanacağı üzere, pek çok mûcize vardır."

---

1. Allah Teâlâ'nın, Hz. Meryem'e, İsâ adından bir oğlunun doğacağını ve onun İsrâiloğulları'na göstereceği mûcizeleri birer birer haber vereceğini ve onlara: "Allah'ın izniyle ölüleri dirilteceğim" diyeceğini bildirmesi gibi (Âl-i İmrân 3/49). Hz. İbrâhim'in gösterdiği aynı mûcize için Bakara sûresinin 260. âyetine bakınız.
2. Asânın yılan olması, Hz. Mûsâ'nın gösterdiği mûcizelerden biridir.
3. Dişi devenin kayadan çıkması, Hz. Sâlih'in gösterdiği mûcizedir (bk. A'râf 7/73).
4. Ağacın konuşması hem Hz. Mûsâ'nın hem de Resûl-i Ekrem'in gösterdiği mûcizelerdendir. Hurma kütüğünün inlemesi mûcizesi de bu türdendir.
5. Her bir âyeti, benzeri getirilemeyen bir mûcize olduğu için Kur'ân-ı Kerîm'de şu kadar mûcize vardır denemez.
6. Üç âyetten ibâret olan Kevser sûresi, hem âyet hem de kelime sayısı bakımından en kısa sûredir.

Mûcizeler Kaç Kısımdır?

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin mûcizeleri iki kısımdır:

1. Kesin olarak bilinen ve bize mütevâtir olarak nakledilen mûcizelerdir. **Kur'ân-ı Kerîm** işte bu mûcizelerden biridir. Bu mûcizelerin Peygamber Efendimiz tarafından meydana getirilip ortaya konduğunda ve Resûlullah'ın onları delil olarak kullandığında hiçbir şüphe ve bu ümmetin büyük âlimleri arasında herhangi bir ihtilâf yoktur. Bu tür mûcizeleri kabul etmeyen bir inkârcı, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin bu dünyadaki varlığını inkâr etmiş gibidir ki, bu olacak şey değildir.

İnkârcılar, Kur'ân-ı Kerîm'in Allah sözü olmasına ve onun delil kabul edilmesine itiraz etmişlerdir.[1] Hâlbuki Kur'an âyetlerinin ve sûrelerinin sahip olduğu edebî mûcizeler inkâr edilemeyecek derecede ortadadır. Aslında o inkârcılar bunu kesinlikle biliyorlardı.[2] Biz, bu mûcizeleri ileride açıklayacağız.

Bazı imâmlarımız,[3] Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin gösterdiği bütün mûcizelerin, geneli itibâriyle, bize mütevâtir olarak geldiğini kabul etmişlerdir. Bu mûcizeler birer birer ele alındığında kesinlik derecesine ulaşmasa bile, hepsi birden mânen ele alındığında kesinlik kazanır. Resûlullah'ın elinde herkesi hayrete düşüren şeylerin meydana geldiğinde mü'min-kâfir hiçbir kimse ihtilâf etmiş değildir; inatçıların ihtilâfı, bu olağanüstü hâdiseleri Allah Teâlâ'nın yaratıp yaratmadığı hususundadır. Mûcizeleri Cenâb-ı Hakk'ın yarattığını ve bu mûcizeleri "Ey kulum doğru söylüyorsun!" diye Cenâb-ı Hakk'ın peygamberini tasdik etmesi anlamına geldiğini yukarıda söylemiştik.

> Kādî İyâz bu meseleyi, işlenmekte olan konunun baş tarafında şöyle ifâde etmişti: "Çünkü mûcize, peygamberlerin kendilerine inanmayanlara meydan okuması

1. İnkârcılar, Kur'ân-ı Kerîm hakkında "Bu kesinlikle bir büyüdür" (En'âm 6/7; Yûnus 10/76); "Bu eskilerin masallarından başka bir şey değil" (En'âm 6/25; Enfâl 8/30) gibi sözler sarfetmişlerdir.
2. Resûl-i Ekrem'in en önde gelen düşmanlarından biri olan Velîd ibni Mugîre, Kur'an âyetlerini dinleyince "Vallahi bu sözlerde bir tatlılık ve hoşluk, bir zarâfet ve güzellik var. Mânası pek derin, faydası hesapsız. Bunu bir beşer söyleyemez." demişti. "Kur'an'ın Mûcize Oluşu" bahsinde bu olaya temas edilecektir bk. I, 545.
3. Müellif bu sözüyle bazı tefsir ve hadis âlimlerini kastetmektedir.

anlamına geldiği gibi, Allah Teâlâ da o insanlara: 'Ey kullarım! Peygamberim doğru söylemektedir, ona itaat edin ve ardından gidin; onun gösterdiği mûcizeler sözlerinin de doğruluğunu isbat etmektedir' demiş olmaktadır."

Peygamber aleyhisselâmın mûcizeleri hakkında nakledilen her bir haber, tek başına kesin bilgi ifâde etmese bile, onun gösterdiği bütün mûcizeler birbirini desteklediği için, Efendimiz'in mûcizeleri kesinlik kazanmaktadır. Câhiliye devrinin ünlü şahsiyetlerinden olan Hâtim-i Tâî'nin[1] cömertliği, yine Câhiliye devrinde yaşayan Antere bin Şeddâd'ın[2] yiğitliği, tâbiîn âlimlerinden Ahnef ibni Kays'ın[3] hilim sahibi olduğu da aynı şekilde şüphe götürmeyen bir kesinlikle bilinmektedir. Çünkü bütün târihî bilgiler Hâtim-i Tâî'nin cömertliğini, Antere'nin yiğitliğini ve Ahnef'in hilim sahibi olduğunu ortaya koymaktadır.

2. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin gösterdiği mûcizelerden bir kısmı da, birinci kısımda zikredilenler kadar kesinlik kazanmayanlardır. Bu mûcizeler de ikiye ayrılır:

Onların bir kısmı, çok yaygın olan; birçokları tarafından rivâyet edilen, muhaddisler, daha sonraki râviler, siyer ve tarihçiler arasında şöhret bulan mûcizelerdir. Resûl-i Ekrem'in parmaklarının arasından suların kaynaması, az miktardaki bir yiyeceğin çoğalması gibi mûcizeler böyledir.

Diğer bir kısmı da, bir veya iki râvi gibi az sayıda insan tarafından nakledilen, bundan öncekiler derecesinde şöhret bulmayan, fakat bir araya toplandığında mânen güçlenerek kesinlik derecesine ulaşan mûcizelerdir.

---

1. Câhiliye döneminin cömertliği ve misafirperverliği ile ünlü şâiridir. Tay kabilesinden olduğu için Tâî nisbesiyle anılmıştır.
2. Antere bin Şeddâd, Muallaka-i Seb'a şâirlerindendir. Câhiliye devrinde kabilesiyle savaşanlara karşı gösterdiği yiğitliklerle ünlüdür; milâdî 614 yılında ölmüştür.
3. Tâbiîn âlimlerinden Ahnef ibni Kays, Hz. Ömer ve Hz. Osmân devirlerinde fetih hareketlerinde büyük kahramanlıklar göstermiş, cesâreti ve zekâsıyla tanınmıştır. Yaşadığı dönemde yumuşak huylu oluşuyla Müslümanlar arasındaki birçok anlaşmazlığı gidermeyi başarmış ve 67 (686) yılında vefât etmiştir.

Mûcizelerin Güvenilir Rivâyetlerle Geldiği

Ben şunu kesinlikle ifâde ederim ki, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemden meydana gelen bu tür mûcizeler,[1] mütevâtiren nakledildiği için kesin olarak bilinirler.

Ayın ikiye bölünmesi mûcizesine gelince, bunu Kur'ân-ı Kerîm dile getirmiş, bu olayın meydana geldiğini haber vermiştir.[2] Böyle bir şeyin Resûlullah zamanında olmadığı ancak delille reddedilebilir.[3] Bu mûcizenin, Peygamber Efendimiz zamanında gerçekleştiğine ve onu başka türlü yorumlamanın mümkün olmadığına dâir birçok sahîh hadis vardır. Hadisler konusunda bilgisi bulunmayan, dine gereğince sarılmayan birtakım câhillerin sözüne bakarak bu konudaki kararımızı değiştirecek değiliz. İmanı yeterince güçlü olmayan, mü'minlerin kalbine şüphe düşürmeye çalışan zayıf akıllı bid'atçıların sözlerine önem verilmez. Biz onların söylediklerini çürüterek câhil ve zayıf akıllı olduklarını ortaya koyacağız.

Resûl-i Ekrem'in parmaklarının arasından suların kaynaması, az yiyeceğin çoğalması olayları da böyledir. Bu olayları güvenilir râviler çok sayıda tâbiînden, onlar da pek çok sahâbîden rivâyet etmiştir.[4]

Bu tür rivâyetlerden bir kısmını, büyük bir kalabalık yine öyle bir kalabalıktan, onlar da olayların içinde bulunan çok sayıda ashâb-ı kirâmdan sağlam bir senedle rivâyet etmiştir. Bu mûcizeler, Hendek Gazvesi, Buvât Gazvesi,[5]

---

1. Peygamber aleyhisselâmın ağaçla konuşması, taşın ona selam vermesi gibi mûcizeler kastedilmektedir.
2. "Kıyâmet yaklaştı, ay yarıldı. Onlar ise ne zaman bir mûcize görseler sırtlarını dönerler ve 'Bu sürüp giden bir büyü' derler." (Kamer 54/1-2).
3. Abdullah ibni Mes'ûd radıyallahu anh şöyle demiştir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında ay ikiye bölündü. Bir parçası dağın üzerinde, diğeri de onun berisindeydi. Bunun üzerine Resûlullah Efendimiz 'Şâhit olun!' buyurdu. Mekkeliler ikiye bölünen ayın arasından Hirâ mağarasını gördüler. Buna rağmen 'Muhammed sizi büyüledi.' dediler." (Buhârî, Menâkıb 27, Menâkıbü'l-Ensâr 36, Tefsîr 54/1; Müslim, Sıfatü'l-Münâfikîn 43- 48). Az sayıdaki bazı yorumcular, âyetin kıyâmete yakın gerçekleşecek bir olaydan söz ettiği görüşünü savunuyorlarsa da, bir sonraki âyetin atıfta bulunduğu müşriklerin tepkileri, olayın bu âyetler inmeden önce cereyan etmiş olduğunu açıkça göstermektedir (bk. Kandemir, Zavalsız, Şimşek, *Âyet ve Hadislerle Açıklamalı Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, Kamer 54/2'nin dipnotu).
4. Bu konulara dâir pek çok hadis ileride zikredilecektir.
5. Buvât Gazvesi, Resûl-i Ekrem'in hicretin ikinci yılında (milâdî 623'te), 200 kişilik bir kuvvetle yaptığı bir seferdir. Efendimiz, Medine'nin 80 kilometre kuzeybatısında bulunan Buvat'a giderek Mekke-Suriye ticaret yolunu kontrol altına almak istemişti.

Hudeybiye Umresi,[1] Tebük Gazvesi[2] gibi çok sayıda Müslümanın ve İslâm askerinin bulunduğu benzeri yerlerde meydana gelmiş ve şöhret bulmuştur. Ancak bu kıssaları anlatan râvîye, o olayların içinde bulunan sahâbîlerden birinin karşı çıktığı, böyle bir olayın meydana gelmediğini söylediği duyulmamıştır. Bu olayları gözleriyle görmeyen sahâbîler de görenlere itiraz etmemiş, duyduklarını bizzat görmüş gibi kabul etmişlerdir. O sahâbîlerin, duyduklarına itiraz etmeyip susması, o olayı bizzat naklet-mesi gibidir. Ashâb-ı kirâmın, asılsız bir olay karşısında susması, bir yalanı idare yoluna gitmesi aslâ olacak şey değildir.[3] Çünkü onların kimseden bir beklentileri olmadığı gibi, hiç kimseden korkuları da yoktu. Şâyet duydukları kıssa, onların kabul etmediği, bilmediği bir şey olsaydı mutlaka onu reddederlerdi. Nitekim ashâb-ı kirâm, bilindiği üzere, içlerinden bir kısmının rivâyet ettiği ahkâmla ilgili bazı hadislere, Resûl-i Ekrem'in şemâiliyle ilgili bazı rivâyetlere ve Allah'ın Elçisi'nden duyduklarına aykırı olan Kur'an kırâatlerine itiraz etmiş, birbirinin ictihattaki hatâsını söylemiş, yanıldığı noktaları göstermişlerdir. Az sayıda râvinin naklettiği mûcizelerin tamamı, onları duyan sahâbîlerin bu mûcizeleri reddetmemesi sebebiyle, çok sayıda râvi tarafından rivâyet edilmiş gibi kesinlik kazanmıştır.

Kötü niyetlerle uydurulan ve asılsız rivâyetleri andıran sözde mûcizeler, uzun zaman halk arasında söylenip durduktan sonra, yetkili hadis âlimleri, tıpkı diğer asılsız rivâyetlerde yaptıkları gibi, bunların da sağlam bir şekilde rivâyet edilmediğini ortaya koymuşlardır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in peygamberliğini gösteren ve az sayıda insan tarafından rivâyet edildiği için mütevatir derecesine ulaşmayan rivâyetler, zamanla birbirini desteklemek sûretiyle mütevâtir derecesin-

1. Resûl-i Ekrem Efendimiz hicretin 6. yılında (m. 628) 1400 sahâbîsi ile umre yapmak için Medine'den yola çıkmış, ancak Mekkeliler onları şehre sokmadığı için Hudeybiye mevkiinde konaklamış ve orada Mekkelilerle bir sulh antlaşması yapmıştı. İşte bu olay, Hudeybiye Umresi veya Hudeybiye Antlaşması diye anılır.
2. Tebük Gazvesi, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hicretin 9. yılında (milâdî Ekim 630), Bizans kuvvetleriyle çarpışmak üzere 30.000 kişilik bir orduyla yaptığı seferdir. Bu seferde, Medine'ye 700 kilometre uzaklıktaki Suriye sınırları içinde bulunan Tebük'e kadar gidilmiş, düşman ordusu Müslümanların karşısına çıkmadığı için Medine'ye geri dönülmüştür.
3. Çünkü Allah Teâlâ: "Siz, insanların iyiliği için yeryüzüne çıkarılan en hayırlı ümmetsiniz." (Âl-i İmrân 3/110) âyetiyle, onların gerçek olmayan hâdiseler karşısında susmayacaklarını ifâde buyurmuş, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem de: "İnsanların en hayırlısı benim çağdaşlarımdır." (Buhârî, Fezâilü ashâbi'n-Nebî 1, nr. 3650-51; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 214, nr. 2535) hadîs-i şerîfiyle onların üstün değerini ortaya koymuştur.

de güç kazanmıştır. Muhtelif zamanlarda çeşitli grupların bu mûcizeleri kullanması, onları düşmanların tenkit edip asılsız olduğunu ileri sürmesi, inkârcıların gözden düşürmeye çalışması bu rivâyetleri daha bir güçlendirmiş, onları yerenlerin üzüntüsünü ve öfkesini daha da arttırmıştır.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin gaybdan,[1] eskiden olmuş, ileride olacak, âhiret hayatında meydana gelecek şeylerden haber vermesi, açıkça ve kesin bir şekilde onun peygamber olduğunu gösterir. Nitekim ünlü âlimlerimizden Kâdî Ebû Bekir el-Bâkıllânî[2] (v. 403/1013), kelâm âlimi Ebû Bekir ibni Fûrek[3] (v. 406/1015) ve daha başka âlimler de böyle söylemişlerdir. Allah hepsine rahmet eylesin.

İtirazcıların Hadis Bilgisi

Resûl-i Ekrem'in mûcizelerine dâir rivâyetlerin haber-i vâhid türünden olduğu için kesin bilgi ifâde etmeyeceğini söyleyenlerin, hadisler ve onların rivâyeti konusunda yeterli araştırması bulunmadığını, daha çok hadis dışındaki konularla ilgilendiğini düşünüyorum. Yoksa hadislerin rivâyet şekilleriyle, hadis ve şemâil kitaplarıyla ilgilenen bir kimse, daha önce de söylediğimiz gibi, mûcizelere dâir bu rivâyetlerin sahîh ve güvenilir olduğunda şüphe etmez.

Bilindiği üzere bir muhaddisin mütevâtir dediği bir hadisi, bir başka muhaddis mütevâtir kabul etmeyebilir. Meselâ insanların çoğu, duydukları bilgi sâyesinde Bağdat şehrinin var olduğunu, onun büyük bir şehir ve hilâfet merkezi olduğunu bilir. Bazıları ise, onun bu özellikleri bir yana, adını bile duymamış olabilir. Aynı şekilde Mâlikî mezhebinin fakihleri, bu mezhebe göre, ister cemaatle kılınsın ister tek başına kılınsın, namazda Fâtiha sûresi'nin mutlaka okunacağını ve ramazan ayının ilk gecesinde oruca niyet etmenin diğer günler için de yeterli olacağını, kendilerine imâmlarından mütevâtir şekilde gelen bilgilerle tereddütsüz bilirler.

Öte yandan İmâm Şâfiî, oruca her gece niyet etmeyi gerekli görür; abdest alırken başın bir kısmına meshetmeyi yeterli bulur;[4] İmâm Mâlik

1. Gayb, akıl ve duyularla bilinemeyen şeyler demektir.
2. Ebû Bekir Muhammed ibni Tayyib el-Basrî el-Bâkıllânî hakkında bilgi için bk. I, 420.
3. Ebû Bekir ibni Fûrek hakkında bilgi için bk. I, 140
4. İmâm Mâlik ise bütün başı meshetmeyi gerekli görür.

de, İmâm Şâfiî de kılıç ve mızrak gibi ucu demirli veya demirsiz bir âletle yapılan öldürme olaylarında kısâsı, abdest alırken niyet etmeyi, nikâhta velînin rızâsını şart koşarlar. İmâm Ebû Hanîfe ise bütün bu konularda her iki imâmın da görüşlerine katılmaz.[1] Adı geçen mezhepleri incelemeyen ve onların görüşlerine katılmayan diğer mezheplerin âlimleri ve daha başkaları bu görüşlerin hiçbirini bilmezler.

Resûlullah Efendimiz'in gösterdiği mûcizeleri birer birer ele aldığımızda, inşallah bu konularda daha geniş bilgi vereceğiz.

4. Kur'an'ın Mûcize Oluşu (İ'câzü'l-Kur'ân)

Kur'ân-ı Kerîm'in birçok bakımdan mûcize olma (bir benzerinin meydana getirilememesi) özelliği vardır, bunları dört başlık altında toplamak uygun olur.

a) Kur'ân-ı Kerîm'in eşsiz te'lif tarzı,[2] kelimelerinin âhenk ve insicâm içinde dizilişi, fesâhati,[3] sözü kısa ve özlü biçimde ifâde etme tarzı, Arap edîblerini âciz bırakan belâgati.[4]

Araplar; edebiyât meydanının erbâbı, sözün ustası idiler. Başka hiçbir milletle ölçülemeyecek derecede belâgatli ve hikmetli konuşurlardı. Kimsede bulunmayan kıvrak bir dilleri vardı. Sözü akıllara hayret verecek derecede açık ve net söylerlerdi. Kâinâtın Rabbi, onları daha yaratırken kendilerine bu özelliği bağışlamıştı.

Onlar, güzel sözü düşünmeden kolayca söyleyiverir, maksatlarını çarpıcı bir şekilde dile getirirlerdi; toplantı yerlerinde ve önemli zamanlarda zorlanmadan nutuk çeker, hasımlarıyla çarpışırken bile san'atlı konuşurlardı. Şiirleriyle ve parlak hitâbeleriyle istediklerini över, istemediklerini yererlerdi. Arzularını gerçekleştirecek kimselere sözleriyle ulaşır, böylece istediklerini elde ederlerdi. İstedikleri kimseyi büyüleyici sözleriyle göklere çıkarır, istemediklerini hicviyeleriyle yerin dibine batırırlardı. Dilediklerini överken, onlara inciden yapılmış bir gerdanlıktan daha güzel söz kolyeleri takarlardı. Parlak sözleriyle akılları büyüler; zoru kolaylaştırır; kalplere çö-

1. İmâm Ebû Hanîfe, kılıç dışındaki âletlerle öldürenlerin diyet vermesini gerekli görür.
2. "Kur'ân-ı Kerîm'in eşsiz te'lif tarzı" ifâdesiyle onun harfleri, kelimeleri, sûre ve âyetleri arasındaki güzel uyum kastedilmektedir.
3. Fesâhat, sözü düzgün ve doğru bir şekilde ifâde etmek demektir.
4. Belâgat, etkili ve yerinde söz söylemek demektir.

reklenen kini söküp atar; korkağı yiğit, cimriyi cömert yapar; yetersizi mükemmel, şöhretliyi unutulmuş bir hâle sokarlardı.

Arapların bir kısmı çölde yaşayan bedevîlerdi. Onların sağlam bir dili, güçlü ifâdeleri, muazzam sözleri, sözün en güzelini yakalayan mükemmel tabiatları vardı.

Şehirde yaşayanların ise parlak belâgatleri, kusursuz ifâdeleri, az sözle çok şey anlatan cümleleri, maksadı kolayca dile getiren karakterleri, zorlanmadan anlaşılacak son derece yumuşak bir dilleri vardı.

Hem bedevîlerin hem şehirlilerin sözleri belâgatta pek mükemmel, gevşeklikten son derece uzak, gayet tesirli, kolay anlaşılır sözlerdi. Onlar sözün kendilerine boyun eğdiğinden emindiler. Belâgatin dizginine hâkim, bütün inceliklerine vâkıf olduklarından, en güzel üslûbu ortaya koyacaklarından şüphe etmezlerdi. Bu sebeple onlar dili gönüllerince kullandılar; söz san'atlarının her birine yer vermek için saltanatlı cümleler kurarak büyük küçük, önemli önemsiz, az çok demeden her konuda söz söylediler; birbiriyle şiir ve nesirle atışıp yarıştılar.

Araplar bu vaziyette yaşayıp giderken Allah'ın Resûlü onlara pek değerli bir kitap getirdi. "Kendisine hiçbir yönden bir noksanlık erişmeyen, her işi yerli yerince yapan ve her türlü övgüye lâyık olan Allah tarafından indirilen bir kitap."[1] O kitabın âyetleri kesin delillerle güçlendirilmiş, insanların ihtiyaç duyduğu her konu orada enine boyuna anlatılmıştır; belâgati, akıllara hayret verecek derecede mükemmeldir; fesâhati, söylenen her sözden daha üstün, vecîz ve mûcize oluşuyla benzersiz, içindeki hakikî ve mecâzî ifâdeler birbirini destekler mâhiyettedir; ilk âyetinden son âyetine kadar tam bir intizam içindedir; bir dinde olması gereken her şeyi özlü ve benzersiz anlatımıyla, birbiriyle uyumlu kelimeleriyle sözü gereğinden fazla uzatmadan vecîz bir şekilde dile getirmiş; seçkin sözleriyle pek çok mânayı ihtivâ etmiştir.

Araplar, başka milletlere kıyasla güzel, âhenkli ve düzgün söz söylemede edebiyâtın ustaları, hitâbet meydanının yiğitleriydi. Karşılıklı konuşup atıştıklarında secili sözleri ve şiirleri çoğu zaman irticâlen söyler, bu tür sözlerinde anlamı herkesçe bilinmeyen nâdir kelimeleri çok kullanırlardı.

---

1. Fussilet 41/42.

Kur'ân-ı Kerîm'in Araplara Meydan Okuyuşu

Kur'ân-ı Kerîm, Arapça'yı işte böylesine mahâretle kullanan bütün Araplara yirmi küsûr sene boyunca açıkça, yüksek sesle şöyle meydan okudu:

"Yoksa 'Bunu kendisi uydurdu' mu diyorlar? Şöyle de: 'Eğer doğru söylüyorsanız, onun bir sûresinin benzerini de siz ortaya koyun. Hattâ Allah'tan başka yardıma çağırabileceğiniz kim varsa onları da çağırın'."[1]

"Eğer kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz Kur'an'ın Allah sözü olduğunda kuşkunuz varsa, onun bir sûresinin benzerini de siz ortaya koyun. Hattâ Allah'tan başka güvendiğiniz ne kadar yardımcınız varsa onları da çağırın. Evet, iddianızda doğru iseniz bunu yapın. Eğer bunu yapamazsanız, ki hiçbir zaman yapamayacaksınız, o zaman yakıtı insanlar ve taşlardan ibâret olan ve kâfirler için hazırlanan Cehennem ateşinden kendinizi koruyup sakının."[2]

"Şöyle de: Bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak için bütün insanlar ve cinler toplanıp birbirine yardım etseler, yine de onun benzerini ortaya koyamazlar."[3]

"Öyleyse onun gibi uydurulmuş on sûre getirin de görelim."[4]

> Âyetin tamamı şöyledir: "Yoksa 'Kur'an'ı kendisi uydurdu' mu diyorlar; sen de onlara şöyle de: 'Öyleyse onun gibi uydurulmuş on sûre ortaya koyun da görelim. Hattâ bunu yapmak için, Allah'tan başka yardıma çağırabileceğiniz kim varsa onları da çağırın! İddianızda doğru iseniz yapın bunu da görelim!'"

Kur'ân-ı Kerîm onlara işte böyle meydan okudu; hâlbuki bir şeyi ötekine benzeterek uydurmak daha kolaydı ve uydurulan şey aslına daha yakın olabilirdi. Lafzın düzgün bir mânayı dile getirmesi daha zor bir şeydi. Bunun içindir ki, "Falan, kendisinden yazması istendiği şekilde yazıyor; filan da kendisinden istendiği gibi değil, aklına geldiği gibi yazıyor" denir.

1. Yûnus 10/38.
2. Bakara 2/23-24.
3. İsrâ 17/88.
4. Hûd 11/13.

Bir şeyi kendisine sipariş edildiği şekilde yazabilmek, ötekinden çok daha değerlidir ve ikisi arasında dağlar kadar fark vardır.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem müşrikleri, Kur'ân-ı Kerîm'in bir benzerini ortaya koyamadıkları için şiddetle ayıpladı; sert bir dille payladı; onların akılsız olduklarını söyledi;[1] önde gelen şahsiyetlerini küçümsedi; toplumlarının dağılıp gideceğini hatırlattı; putlarını ve onlara taptıkları için kendilerini[2] yerdi;[3] onlara ileride yerlerinin ve yurtlarının ellerinden alınacağını bildirdi.

Arapların Kur'an'a Tepkisi

Kur'ân-ı Kerîm'in bu meydan okuması karşısında müşrikler paniğe kapıldılar; Kur'an'ın bir sûresinin benzerini bile getiremediler. Resûlullah'a karşı çıkarak, onu yalanlayarak, Cenâb-ı Hakk'a iftirâya yeltenerek hep kendilerini aldattılar. Ve şöyle dediler:

﴿إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ، إِنْ هَٰذَآ إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ﴾ "Bu öteden beri yapılagelen bir büyü. Bu beşer sözünden başka bir şey değildir."[4]

﴿وَسِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ﴾ "Bu sürüp giden bir büyü."[5]

﴿إِفْكٌ افْتَرَىٰهُ﴾ "Bu Kur'an sırf onun uydurduğu şeydir."[6]

1. "Onlara: 'Siz de diğer insanlar gibi iman edin' dendiğinde 'Biz de o beyinsizler gibi mi inanalım?' derler. Şunu bilin ki, asıl aptal ve düşüncesiz olan kendileridir; ama bunu da bilmezler." (Bakara 2/13).
"İnsanlardan birtakım beyinsizler 'Onları şimdiye kadar yöneldikleri kıbleden vazgeçiren nedir?' diyecekler..." (Bakara 2/142).
"Allah'ı bırakıp da başkalarını dost ve koruyucu edinenlerin hâli; örümceğin hâline benzer: Örümcek de kendine bir ev yapmıştır; ama evlerin en zayıfı örümceğin evidir. Keşke bilselerdi!" (Ankebût 29/41).
2. "Onlara taptıkları için kendilerini" ifâdesi metindeki "ve iyyâhüm"ün karşılığıdır. Bazı nüshalarda ise bu ibâre "ve âbâehüm (ve babalarını yerdi)" şeklindedir.
3. Putları aşağılayan âyetlerden ikisi şöyledir: "Allah'ı bırakıp yalvardıklarınız da sizin gibi kullardır. Eğer doğru söylüyorsanız, haydi, onlara duâ edin de size karşılık versinler. Onların yürüyecek ayakları veya tutacak elleri mi var? Görecek gözleri yahut duyacak kulakları mı var?" (A'râf 7/194-195).
"Ey insanlar! Size bir misâl veriliyor; şimdi ona kulak verin: Allah'ı bırakıp taptığınız şeyler bir araya gelse, bir sineği yaratamazlar. Sinek onlardan bir şey kapsa, onu da geri alamazlar. İsteyen de âciz, kendilerinden istenen de..." (Hac 22/73).
4. Müddessir 74/24-25.
5. Kamer 54/2.
6. Furkân 25/4.

Âyetin tamamı şöyledir: "Kâfirler: "Bu Kur'an sırf onun uydurduğu bir şeydir; bu konuda kendisine başkaları da yardım etmiştir" dediler. Böylece haksız ve asılsız bir söz uydurdular."

﴿أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾ "Bu eskilerin masallarından başka bir şey değil."[1]

Eskilerin masalları (esâtîrü'l-evvelîn) ifâdesi Kur'ân-ı Kerîm'de dokuz yerde tekrarlanmıştır.

Aklı başında olan hiç kimsenin kabul etmeyeceği şu tür söz ve iftiralarla kendilerini daha da küçülttüler:

﴿قُلُوبُنَا غُلْفٌ﴾ "Bizim kalplerimiz örtülüdür."[2]

Yahudiler, kendilerini İslâmiyet'e dâvet eden Resûl-i Ekrem ile alay ederek, kalplerinin onun getirdiği dine kapalı olduğunu, Kur'an'ı dinleyip anlamak istemediklerini, onun hidâyetine ihtiyaçları olmadığını söylemişlerdi. Aralarından Abdullah ibni Selâm gibi âlim ve faziletli pek az insan iman etmişti.[3]

﴿قُلُوبُنَا فِي أَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ وَفِي آذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ﴾ "Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz örtülü, kulaklarımızda ağırlık, seninle bizim aramızda da perde var."[4]

﴿لَا تَسْمَعُوا لِهَٰذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ﴾ "Bu Kur'an'ı dinlemeyin, okunurken şamata çıkarın." dediler. "Böylelikle îmân edenlere üstün gelirsiniz."[5]

Güçleri yetip beceremedikleri hâlde: ﴿لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَٰذَا﴾ "İstesek elbette biz de bunun benzerini söylerdik"[6] diye iddia ettiler.

Allah Teâlâ ise onlara ﴿وَلَنْ تَفْعَلُوا﴾ "Hiçbir zaman yapamayacaksınız."[7]

1. En'âm 6/25.
2. Bakara 2/88.
3. Kandemir, Zavalsız, Şimşek, *Âyet ve Hadislerle Açıklamalı Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, Bakara 2/88'in dipnotundan.
4. Fussilet 41/5.
5. Fussilet 41/26.
6. Enfâl 8/31.
7. Bakara 2/24.

buyurdu. Onlar gerçekten de yapamadılar, buna güçleri yetmedi. Ve Cenâb-ı Hak **Müseylimetülkezzâb**[1] (ö. 12/633) gibi Kur'an'ın bir benzerini yapmaya cür'et eden kuş beyinlilerin ahmaklığını ortaya çıkardı ve onları bütün Araplara rezil etti; daha önce sahip oldukları düzgün ve doğru söz söyleme kabiliyetini ellerinden aldı. Böylece aklı başında olan kimseler, müşriklerin Kur'an'ın bir benzeri diye ileri sürdükleri sözlerin, Arap fesâhati ve belâgatiyle bir ilgisi bulunmadığını anlayıp onları dikkate bile almadılar, Kur'ân-ı Kerîm karşısında âciz olduklarını itiraf ederek hidâyete erdiler, Allah'ın kelâmına hayranlıklarını dile getirdiler.

Nitekim Resûl-i Ekrem'in en azılı düşmanlarından olan Velîd ibni Mugîre,[2] Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemden: "Elbette Allah adâletli davranmayı, iyilikten ayrılmamayı ve akrabayı görüp gözetmeyi emreder; her türlü hayâsızlığı, ahlâksızlığı ve taşkınlığı yasaklar; düşünüp ders almanız için size böyle öğüt verir."[3] âyetini duyduğu zaman şunları söyledi: "Vallahi bu sözlerde bir tatlılık ve hoşluk, bir zarâfet ve güzellik var. Mânası pek derin, faydası hesapsız. Bunu aslâ bir beşer söyleyemez."[4]

Kur'ân-ı Kerîm ve Bedevîler

Ünlü Arap dili ve edebiyâtı âlimi Ebû Ubeyd el-Kāsım ibni Sellâm'ın[5] (v. 224/839) rivâyet ettiğine göre, bedevîlerden biri, bir şahsın: ﴿فَاصْدَعْ بِمَا

1. Daha Peygamber Efendimiz zamanında peygamberlik iddiasında bulunan Müseylimetülkezzâb hakkında bilgi için bk. II, 167.
2. Velîd ibni Mugîre, Hâlid ibni Velîd'in babasıydı. Mekkeli müşrikler arasında çok itibârlı ve çok zengin biriydi. Aynı zamanda iyi bir edip ve şâirdi. Aşağıda ifâde edileceği üzere Mekkeliler Resûlullah Efendimiz'i şâir, mecnun gibi sıfatlarla suçlamaya kalktığında, o bunların hiçbirinin isâbetli olmadığını, onun hakkında söylenecek en uygun sözün "büyücü" demek olduğunu ileri sürmüştü. Velîd ibni Mugîre'nin Peygamber Efendimiz hakkındaki görüşleri, bundan sonraki "Kur'ân-ı Kerîm'in İnsanı Hayrete Düşüren Metni ve Değişik Üslûbu" bahsinde gelecektir bk. I, 554.
3. Nahl 16/90.
4. Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), II, 550-551, nr. 3872.
5. Ebû Ubeyd el-Kâsım ibni Sellâm kendini çok iyi yetiştirmiş, Arap dili ve edebiyâtı, fıkıh, hadis, kırâat, tefsir ve tarih sâhalarında söz sahibi olmuş bir âlimdi. İmâm Şafiî'den fıkıh okumuş, Ahmed ibni Hanbel'in sohbetlerinde bulunmuştu. Tarsus'ta on sekiz yıl kadılık yaptı. Hadis metinlerinde geçen nâdir kelimeleri açıkladığı ve kırk yılda tamamladığı *Garîbü'l-hadîs* hem kendisinin, hem de bu ilmin en önemli eseridir. Onun farklı ilimlerde kaleme aldığı çeşitli eserleri arasında *Kitâbü'l-Emvâl, en-Nâsih ve'l-mensûh* ve *Fezâilü'l-Kur'ân* anılabilir.

فَاصْدَعْ "Sana emredileni açıkça söyle! Müşriklere aldırma!"[1] âyetini okuduğunu duyunca hemen secdeye kapandı ve:

"Ben, bu sözün edebî gücünden dolayı secde ettim." dedi.

Bir başka bedevî de birinin: "Kardeşlerini geri almaktan ümidi kesince, aralarında görüşmek üzere bir kenara çekildiler."[2] âyetini okuduğunu duyunca:

"Şunu kesinlikle belirtirim ki, yaratılan bir kul, böyle bir sözü aslâ söyleyemez." dedi.

Patriğin Hayranlığı

Anlatıldığına göre bir gün Hz. Ömer, Mescid-i Nebevî'de uyumaya çalışırken bir adam yanına gelip kelime-i şehâdet getirmeye başladı. Hz. Ömer ona niçin böyle davrandığını sorunca, adam kendisinin Rum patriklerinden olduğunu, Arapça'yı ve başka dilleri iyi bildiğini belirtti ve şunları söyledi:

"Müslüman esirlerden birinin sizin kitabınızdan bir âyet okuduğunu işittim ve bu âyet üzerinde düşündüm; o zaman anladım ki, bu âyet Hz. İsâ'ya indirilen İncîl'de dünya ve âhiretle ilgili ne varsa hepsini içine almış. Sözünü ettiğim âyet şudur: 'Kim Allah'a ve Resûlüne itâat eder, Allah'tan korkar ve O'na isyân etmekten sakınırsa, işte bunlar murâdına erenlerin tâ kendileridir."[3]

Asmaî ile Arap Kızı

Dil ve edebiyât âlimi Asmaî'nin[4] (v. 216/831), bir Arap kızının son derece düzgün ve etkili bir şekilde konuştuğunu duyunca ona:

"Kız! Allah canını alsın, emi! Sen, ne kadar da güzel ve düzgün konuşuyorsun!" dediği;[5] bu kızın da ona:

---

1. Hicr 15/94.
2. Yûsuf 12/80.
3. Nûr 24/52.
4. Asmaî lakabıyla bilinen Ebû Saîd Abdülmelik ibni Kureyb, Basralıdır. Hem şiir dinlemek, hem de gramer ve lugat konusunda bilgi toplamak için bedevîler arasında yıllarca dolaşmıştır. Dil ve edebiyatla ilgili pek çok eseri olup bunların arasında eski Arap şiirlerini derlediği *el-Asmaiyyât* adlı antolojisi ünlüdür.
5. Bazı kaynaklarda belirtildiğine göre, bu Arap kızı beş altı yaşlarında bir çocuktu. Asmaî,

"Cenâb-ı Hakk'ın şu ifâdeleri karşısında benimki de söz mü sayılır?" diyerek şu âyet-i kerîmeyi: ["Mûsâ'nın annesine: 'Onu emzir' diye vahyettik. 'Başına bir şey gelmesinden endişelenirsen onu nehre bırak, sakın korkup üzülme! Çünkü Biz onu sana tekrar kavuşturacağız ve onu peygamberlerden biri yapacağız.'"[1]] okuduğu, ardından da: "Allah Teâlâ, bir âyette iki emir verip iki şeyi yasaklamış, iki haber verip iki şeyi müjdelemiştir" diyerek sözünü tamamladığı rivayet edilmiştir.

> Söz konusu âyetteki iki emir: "emzir ve nehre bırak"; iki nehiy: "korkma ve üzülme"; iki haber: "vahyettik ve korktuğun zaman", iki müjde de: "onu sana kavuşturacağız ve onu peygamber yapacağız" sözleridir.

Bu âyette görülen etkili ve yerinde söz söyleme özelliği, yukarıda sözünü ettiğimiz, insanların yapabilecekken yapamadığı veya hiç yapamayacağı mûcizelerden ayrı olarak, sadece Kur'ân-ı Kerîm'e mahsus eşsiz bir belâgat türüdür.

Kur'ân-ı Kerîm'in Edebî Gücü

Kur'ân-ı Kerîm'i Peygamber Efendimiz'in getirip tebliğ ettiği herkesçe bilinmektedir. Resûl-i Ekrem'in, Kur'ân-ı Kerîm'i kabul etmeyenlere, onun bir benzerini getirmelerini söyleyerek meydan okuduğu, Arapların da bu meydan okuma karşısında âciz kaldığı da kesin olarak bilinmektedir. Fesâhat ve belâgatin her türünü çok iyi bilen bütün Arapların kabul ettiği bir gerçek de, fesâhat yani sözü doğru ve düzgün bir şekilde ifâde etme bakımından Kur'ân-ı Kerîm'in benzersiz olduğudur.

Fesâhat ve belâgat konusuna yabancı olanların, Kur'ân-ı Kerîm'in eşsiz edebî gücü hakkında bir fikir sahibi olmak için iki şeye bakması

---

onun "(أَسْتَغْفِرُ اللهَ مِنْ ذَنْبِي كُلِّهَا) Allah'ın, bütün günahlarımı bağışlamasını diliyorum" dediğini duyunca hayret etmiş ve: "Henüz çok küçüksün, senin bir günahın yok ki, niye istiğfâr ediyorsun?" diye sormuştur. Bunun üzerine kız, Asmaî'yi daha çok hayrete düşüren şu güzel recezi söyleyivermiş:

أَسْتَغْفِرُ اللهَ لِذَنْبِي كُلِّهِ ... قَتَلْتُ إِنْسَانًا بِغَيْرِ حِلِّهِ ... مِثْلَ غَزَالٍ نَاعِمٍ فِي دَلِّهِ ... وَانْتَصَفَ اللَّيْلُ وَلَمْ أُصَلِّهِ

"Allah'tan bütün günahlarımı bağışlamasını diliyorum. Çünkü ben, hakkım olmadığı hâlde işveli bir ceylan gibi koşup duran birini öldürdüm. Gece yarısı oldu ben hâlâ namaz kılamadım.

1. Kasas 28/7.

gerekir. Bunlardan biri, üstün edebî gücü olan inkârcıların Kur'an'ın bir benzerini getirmekten âciz kalmasıdır. Diğeri de, Kur'ân-ı Kerîm'in üstün edebî gücünü kabul edenlerin bu gerçeği itiraf etmesidir.

Şimdi şu âyetlerdeki i'câzı düşününüz:

﴿وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيٰوةٌ﴾ "Kısasta sizin için hayat vardır."[1]

> Birini öldürmek isteyen kimse, onu öldürdüğü takdirde kendi canından olacağını düşünür ve öldürmekten vazgeçer. Böylece hem kendi canına hem de öldürmek istediği kimsenin canına hayat kazandırmış olur. Öte yandan kendisine kısas yapılan kimsenin, o günâhından dolayı âhirette tekrar cezâ görmemesi de bir başka açıdan hayat bulmak demektir. Âyet-i kerîme kısa ve özlü ifâdesiyle birçok mânayı dile getirmiş olmaktadır.

﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ وَأُخِذُوا مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ﴾ "Can derdine düştükleri zaman onları bir görsen! Kaçacak hiçbir yer yoktur; azâbın çok yakınında yakalanmışlardır."[2]

﴿ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ﴾ "Sen kötülüğe en güzel şekilde karşılık ver.[3] Bir de bakarsın, aranızda düşmanlık bulunan kişi sanki candan bir dost oluvermiştir."[4]

﴿وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي﴾ "Ve şöyle emredildi: 'Ey yer, suyunu yut! Ey gök suyunu tut!' Sular çekildi, iş bitirildi, gemi Cûdî'ye oturdu. Ve 'Zâlimler topluluğu yok olsun' denildi."[5]

﴿فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنْبِهِ، فَمِنْهُمْ مَنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا، وَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ، وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ، وَمِنْهُمْ مَنْ أَغْرَقْنَا﴾ "Her birini günahıyla yakalayı-

1. Bakara 2/179.
2. Sebe' 34/51.
3. Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümâ bu âyette geçen "iyiliğin en güzeli" ifâdesinin, "öfkeliyken sabretmek, kötülüğe mâruz kaldığında bağışlamak" şeklinde açıklamış ve şöyle demiştir: "İnsanlar bunu yaptıkları zaman Allah onları korur; düşmanları da onların önünde eğilir ve candan bir dost gibi olur." (Buhârî, Tefsîr 41, bab başlığında).
4. Fussilet 41/34.
5. Hûd 11/44.

verdik: Kiminin başına taş yağdırdık.[1] Kimini o korkunç ses yakaladı.[2] Kimini yerin dibine geçirdik.[3] Kimini de su da boğduk."[4]

Bu ve diğer âyetlerdeki, hattâ Kur'ân-ı Kerîm'in çoğundaki i'câzı düşündüğün zaman; onlardaki vecîz anlatımı, derin mânaları, ibârelerindeki parlaklığı, harflerinin arasındaki uyumu, kelimelerinin arasındaki âhengi görürsün. Kur'ân-ı Kerîm'deki her lafzın altında birçok cümle, pek çok mâna ve sayısız ilimler bulunduğunu anlarsın. Birçok eser, bu ilim denizinden elde edilen bilgilerle dolmuş ve ondan sayılamayacak kadar çok fayda elde edilmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm, Yûsuf kıssası gibi uzun kıssaları ve geçmiş milletlerin haberlerini anlatırken, edebî güzelliğinden bir şey kaybetmeden nefis bir üslûpla olayları birbirine bağlar; hâlbuki edebiyâtçılar, uzun hikâyeleri anlatırken cümlelerindeki ifâde gücü zayıflar; sözün güzelliği ve parlaklığı kaybolur. Allah'ın kitabında bir kıssadan diğerine geçince ve bu kıssalar başka yerlerde tekrarlanınca, edebî san'atlar ve üslûp da bir öncekine nisbetle tamamen değiştiği için, onu dinleyenler âdetâ daha önce anlatılanları unutur, ona yeni bir kıssa anlatılıyormuş gibi bıkıp usanmadan zevkle dinler.

b) Kur'ân-ı Kerîm'in İnsanı Hayrete Düşüren Metni ve Değişik Üslûbu

Kur'ân-ı Kerîm'in i'câzından yani mûcize olduğunu gösteren hususlardan biri de, insanı şaşırtan metni ve Arapların alışık olduğu şiir ve nesir üslûbuna hiç benzemeyen farklı üslûbudur. Âyetlerin durak yeri ve kelimelerin birbiriyle olan âhengi daha önceki devirlerde görülmediği gibi, daha sonraki zamanlarda da benzerini ortaya koymaya kimsenin gücü yetmemiştir. Araplar Kur'an'ı görünce hayrete düşmüş, akılları dehşete kapılmış, öteden beri kullanageldikleri nesir, nazım, seci', recez[5] ve şiirlerde onun benzerini görememişlerdir.

1. "Başına taş yağdırdık" ifâdesiyle Lût kavmi kastedilmektedir.
2. Korkunç sesin yakaladığı kimseler, Semûd ve Meyden kavimleridir.
3. "Yerin dibine geçirdik" ifâdesiyle Kârun kastedilmektedir.
4. Ankebût 29/40. "Kimini de boğduk" ifâdesiyle Nûh kavmi ile Firavun ve kavmi kastedilmektedir.
5. Recez, arûz bahirlerinden biri olmakla beraber, şiir sayılmamaktadır. Peygamber Efendimiz iki defa bu vezinle söz söylemiştir. Birinde, Huneyn Gazvesi'nde, beyaz katırının

Velîd ibni Mugîre'nin İtirafı

Velîd ibni Mugîre, Peygamber Efendimiz'in sözünü ve kendisine okuduğu Kur'ân-ı Kerîm'i işitince, onun belâgatının tesirinde kalıp duygulanmıştı. Yeğeni Ebû Cehil, onun yanına geldi ve bu hâlini yadırgadı. O zaman Velîd ona şunları söyledi:

"Vallahi hiçbiriniz benim kadar şiir bilmez. Vallahi Muhammed'in söyledikleri şiire hiç benzemiyor."[1]

Anlatıldığına göre hac mevsimi yaklaşınca Velîd ibni Mugîre Kureyşlileri toplayıp onlarla şöyle konuşmaya başladı:

"Çeşitli Arap kabilelerinin halkı Mekke'ye geliyor; Muhammed hakkında onlara ne diyecekseniz ağız birliği edin de, birbirinize aykırı şeyler söylemeyin!"

"Onun kâhin olduğunu söyleyelim."

> Kur'an âyetlerinin geçmişte olan kıssalar ve ileride meydana gelecek hâdiseler hakkında verdiği bilgileri, Resûlullah'a cinlerin söylediğini zannettikleri için, ona "kâhin" demenin uygun olacağını ileri sürdüler.

"Vallahi o kâhin değildir; onun sözleri kâhinlerin mırıltılarına ve secili sözlerine hiç benzemiyor."

"Öyleyse delidir diyelim."

"Hayır, o deli de değildir. Onda delilerin garip hâli ve saçmalıkları yok."

"O zaman şâir diyelim."

"O hiç olmaz. Biz şiirin her türünü biliriz: Recez ve Hezec bahirlerini,[2] karîz, mebsût ve makbûz gibi şiir çeşitlerini biliriz. O, şâir de değildir."

"Öyleyse sihirbaz olduğunu söyleyelim."

---

sırtındayken, bozulup dağılan Müslümanlara «أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبْ أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبْ» (Yalan yok ben Peygamberim. Ben Abdülmuttalib'in oğluyum)" diye seslenmiştir (Buhârî, Cihâd 52, 61, nr. 2864, 2874). Diğeri de, bir savaşta kanayan parmağına hitâben: "«هَلْ أَنْتِ إِلَّا إِصْبَعٌ دَمِيتِ وَفِي سَبِيلِ اللهِ مَا لَقِيتِ» (Ey parmağım! Sen sadece kanayan bir parmaktan ibâret değil misin? Sen boş yere rahatsız olmuş değilsin, sen Allah yolunda sıkıntıya uğradın!)" buyurmuştur (Buhârî, Cihâd 9, Edeb 90, nr. 2802, 6146).

1. Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), II, 550-551, nr. 3872.
2. Hezec, arûz sisteminde bir bahirdir.

"Hayır, o sihirbaz da değildir. Ne sihirbazlar gibi ağzından tükrük saçarak üflüyor ne de ipe düğüm atıyor."

"O zaman ne diyeceğimizi sen söyle?"

"Muhammed hakkında söylediklerinizin hepsinin asılsız olduğunu biliyorum. Söylenecek en uygun söz yine de sihirbaz demektir. Çünkü onun getirdiği din; babayla oğulu, kardeşle kardeşi, karıyla kocayı birbirinden ayırıyor; insanı kendi boyundan, soyundan koparıyor."

Bunun üzerine Araplar, ayrı ayrı yollara dağılıp Mekke'ye gelenleri İslâmiyet'ten sakındırmaya başlayınca[1] Allah Teâlâ şu âyetleri indirdi:

"Tek başına yarattığım kimseyi Bana bırak. Ona bol bol servet ve dizinin dibinden ayrılmayan evlâtlar verdim. Herşeyi önüne serdim. O daha da vermemi bekliyor. Asla! Çünkü o, âyetlerimize karşı direnip durdu. Ben de onu zorlu, sarp bir yokuşa süreceğim. Düşünüp taşındı, ölçüp biçti. Kahrolası, nasıl da ölçüp biçti! Yine kahrolası, nasıl da ölçüp biçti! Sonra bakındı. Sonra kaşını çattı, suratını astı. Sonra kibirlenip sırtını döndü. Dedi ki: "Bu öteden beri yapılagelen bir büyü."[2]

Utbe bin Rebîa'nın İtirafı

Önde gelen Mekkeli müşriklerden Utbe bin Rebîa, Kur'ân-ı Kerîm'i duyduğu zaman, Kureyşlilere şöyle seslendi:

"Ey kavmim! Benim bilmediğim, okumadığım, söylemediğim bir şey kalmadığını siz de bilirsiniz.[3] Vallahi Muhammed'den bir söz duydum, şimdiye kadar onun bir benzerini işitmedim. O söz şiir de değil, sihir de değil, kâhin sözü de değil."[4]

Yukarıda geçtiği üzere, Nadr ibni Hâris de buna benzer şeyler söylemişti.[5]

---

1. O sıralarda Mekke'ye gelenlerden şâir Tufeyl ibni Amr ed-Devsî'yi İslâmiyet'ten uzak tutmak için yaptıkları ve Tufeyl'in tutumu, kitabımızın "Resûl-i Ekrem'in Duâsının Kabul Olunması" bahsinde zikredilecektir bk. II, 98.
2. Müddessir 74/11-24.
3. Utbe bin Rebîa, ilâhî kitapları ve geçmiş milletlere dâir kıssaları okuduğunu, şiirin her türünü söylediğini, geniş bir kültüre sahip olduğunu anlatmak istiyor.
4. Beyhakī, *Delâilü'n-nübüvve* (Kal'acî), II, 204.
5. Nadr bin Hâris, Kureyş kabilesinin önde gelenlerinden ve Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemi çok rahatsız eden azılı kâfirlerden biriydi. Bedir Gazvesi'nde esir edilince,

Şâir Üneys'in Söyledikleri

Ebû Zer el-Gıfârî, nasıl Müslüman olduğunu anlattığı rivâyette, kardeşi Üneys'in bazı niteliklerini sayarak şöyle demiştir:

"Vallahi, kardeşim Üneys'ten daha üstün bir şâir bulunduğunu duymadım. Üneys, Câhiliye devrinde tam on iki şâirle atıştı. Bu şâirlerden biri de ben idim. Üneys bir gün Mekke'ye gitmişti; dönüşte Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin peygamberliğini ilân ettiğini haber verdi. Ben ona:

'İnsanlar onun hakkında ne söylüyor?' diye sordum. Üneys şunları söyledi:

'Ona şâir, sihirbaz, kâhin diyorlar. Fakat ben kâhinlerin sözlerini çok duydum; onun okuduğu şeylerin kâhinlerin sözleriyle bir ilgisi yok. Öte yandan onun söylediklerini şiir ölçülerine vurdum; ona da uymadığını gördüm. Benden sonra biri çıkıp da o sözlerin şiir olduğunu söyleyemez. Şüphesiz o doğru söylüyor; onu şâir, kâhin, sihirbaz diye suçlayanlar ise yalan söylüyor."[1]

Kur'an, Arapları Nasıl Âciz Bıraktı

Tanınmış edebiyâtçıların Kur'ân-ı Kerîm'in üstün edebî gücünü itiraf etmelerine dâir güvenilir pek çok rivâyet vardır.

Kur'ân-ı Kerîm, Arapları, kendisinin bir benzerini getirme konusunda iki bakımdan âciz bırakmıştır:

Biri; onun vecîz ve belîğ olmasıdır.

Diğeri de Arapların şiir ve nesirde kullandığı üslûba benzemeyen farklı üslûbudur.

Araplar, Kur'ân-ı Kerîm gibi vecîz ve belîğ bir söz söyleyemedikleri gibi, onun üslûbuna benzer bir üslûp da kullanamamışlardır. Zira bunu

---

Peygamber Efendimiz'in emriyle Hz. Ali tarafından öldürüldü (İbni Abdülber, *el-İstî'âb*, III, 567; Ziriklî, *el-A'lâm*, [Fethullah], VIII, 357). Nadr ibni Hâris, Kureyş ileri gelenlerine şöyle demişti: "Muhammed aranızda büyüyüp yetişti. Kendisinden son derece memnundunuz; aranızda en doğru sözlü, en güvenilir kimseydi. Şakakları ağarmaya başlayıp da size Peygamber olduğunu söyleyince, kendisine sihirbaz dediniz. Hayır, vallahi o sihirbaz değildir." (İbni İshâk, *es-Sîre*, I, 181, nr. 256; İbni Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye* (Sekkâ), I, 320.

1. Müslim, Fezâilü's-sahâbe 132, nr. 2473; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, V, 174.

yapmaya onların şâir ve hatiplerinin gücü yetmemiştir. Yetkili birçok âlim bu görüştedir.

Görüşleri benimsenip taklid edilen bir âlim de, Kur'an'ın insanı âciz bırakan üstünlüğünü sadece belâgatinde veya üslûbunda değil, ikisinde birden aramak gerektiğini ileri sürmüş ve insanı üzen ve nefret ettiren bazı sözler söylemiştir. Bu konuda doğru olan, yukarıda söylediğimiz gibi, Kur'ân-ı Kerîm'in belâgati ve eşsiz üslûbunun ayrı ayrı birer i'câz nevi olduğudur. Belâgat ilimlerinde söz sahibi olan, bu konuda geniş çalışmalar yapan ilim ehli de böyle düşünmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'in Arap ediplerini hangi bakımdan âciz bıraktığı konusunda Ehl-i Sünnet imâmları farklı düşünmüş, ancak onların çoğunluğu şu görüşü benimsemiştir:

Kur'an'ın insanları âciz bırakan yönü; ifâdelerinin güçlü, rekâketten uzak, açık ve sâde, söz diziminin (nazmının) güzel, kelimelerinin ve tertibinin fevkalâde uyumlu ve üslûbunun mükemmel olmasındadır. Kur'an gibi bir sözün söylenmesi; tıpkı ölüyü diriltmek, asâyı yılan yapmak, taşların tesbîhini sağlamak gibi beşer kudretinin üstünde, olağanüstü bir hâdisedir.

İnsanların Kur'an Karşısındaki Aczi

Eş'ariyye mezhebinin kurucusu Ebü'l-Hasan el-Eş'arî'ye[1] (v. 324/935) göre, belâgat ve fesâhat sahibi bir kimsenin, şâyet kendisine Allah kudret verirse, Kur'ân-ı Kerîm'e benzer bir söz söylemesi mümkündür. Fakat böyle bir şey ne geçmişte olmuştur ne de şimdi olabilir; çünkü Allah Teâlâ, insanların Kur'ân-ı Kerîm'e benzer bir söz söylemesini imkânsız kılmış, Kur'an'ın bir benzerini ortaya koyma gücünü onların elinden almıştır. Ebü'l-Hasan el-Eş'arî'nin mezhebinde olan bazı âlimler de bu görüştedir.

Kur'ân-ı Kerîm'in bir benzerini ortaya koymaktan insanların âciz olduğu ve Allah Teâlâ'nın Arap ediplerini Kur'ân-ı Kerîm'in bir benzerini yapabilmekten âciz bıraktığı bilinmektedir. Edebî yönden güçlü olmaları sebebiyle Araplardan Kur'ân-ı Kerîm'in en kısa sûresinin bir benzerini yapmalarının istendiği, Resûl-i Ekrem de bu yönde onlara meydan okudu-

1. Ebü'l-Hasan el-Eş'arî hakkında bilgi için bk. III, 464.

ğu hâlde, buna cevap veremedikleri kesinlikle bilinmektedir. İşte bu meydan okuma, onların aczini iyice ortaya koymuş ve kendilerini fena hâlde perişan etmiştir. Onlar gibi bir insan olan Peygamber aleyhisselâmın, insanoğlunun benzerini yapamayacağı bir kitabı getirmesi, onların aczini, Kur'ân-ı Kerîm'in de mûcize olduğunu göstermiştir. Kur'an'ın benzerini getirmekten insanın âciz kalışı, onun Allah kelâmı olduğunun en açık ve kesin delilidir.

Şu veya bu sebeple inkârcılar Kur'an'ın meydan okuyuşuna cevap veremediler; vatanlarından ayrılmaya, mal ve mülklerinden olmaya, canlarını yitirmeye katlandılar; inatları yüzünden İslâmiyet'i kabul etmeyip aşağılık ve zillet kâselerini yudumladılar. Hâlbuki kibirlerinden yanlarına varılmayan o adamlar, bütün bunlara isteyerek değil, mecbur kalarak boyun eğdiler. Şâyet Araplar, Kur'an'ın meydan okuyuşu karşısında âciz kalmayıp da ona cevap verebilselerdi, bunu hemen yapmayı çok isterlerdi. Çünkü Arap edipleri, söz söyleme san'atında pek mâhir ve bu konuda herkesten üstündüler. İnanmayan bütün Araplar, Kur'ân-ı Kerîm'in yayılmasını önlemek ve onun nûrunu söndürmek için ellerinden geleni yaptılar.

O edebiyât ustalarının, Kur'an'ın meydan okuyuşunun üzerinden o kadar çok zaman geçmesine ve ona cevap hazırlayabilmek için herkesin birbirine yardım etmesine rağmen, dudaklarından Kur'an'a benzer bir söz çıkmadı; o zengin edebiyât nehirlerinden bir damla dökülmedi. Tam aksine ümitsizliğe kapılıp ağızlarını açamadılar. Cevap vermeleri engellendi, onlar da buna bir türlü karşı koyamadılar.

Kur'ân-ı Kerîm'in insanı hayrete düşüren metni ve değişik üslûbu işte böyledir.

c) Kur'ân-ı Kerîm'in Geleceğe Yönelik Verdiği Haberler

Kur'ân-ı Kerîm'in gaybe yani duyularla bilinmeyen konulara ve geleceğe dâir verdiği haberler aynen gerçekleşmiştir. Bunun örnekleri şunlardır:

﴿لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَآءَ اللهُ اٰمِنِينَ﴾ "İnşâallah Mescid-i Harâm'a kimseden korkmadan gireceksiniz."[1]

1. Fetih 48/27.

Âyetin tamamı şöyledir: "And olsun ki, Allah, Resûlü'nün rüyâsını gerçekleştirerek doğru çıkardı. İnşâallah Mescid-i Harâm'a güven içinde, saçlarınızı tamamen tıraş etmiş veya kısaltmış olarak, kimseden korkmadan gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi biliyor; onun için, size Mescid-i Harâm'a girmeden önce yakında gerçekleşecek bir başka fetih daha nasip etti." Âyette sözü edilen rüyâ, Hudeybiye Seferi'ne çıkmadan önce Peygamberimizin gördüğü rüyâdır; ancak umre gerçekleşmeyince Müslümanlar bu duruma üzülmüş, münâfıklar da yine fitne kazanını ateşlemişlerdi. Ertesi yıl bu rüyâ gerçekleşti ve Müslümanlar güven içinde umrelerini yaptılar.

﴿وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ﴾ "Onlar (Rûmlar) mağlûbiyetlerinden sonra tekrar galip gelecekler."[1]

Ehl-i Kitap olan Bizanslıların, ateşperest olan İranlıları üç ile dokuz yıl içinde yeneceklerine işaret eden Rûm sûresinin 3-5. âyetleri konuya açıklık getirmektedir: İranlılar ateşe taptıkları için, Mekkeli müşrikler onları kendilerine daha yakın hissediyor ve onların Hıristiyan olan Bizanslıları yenmelerine seviniyorlardı. Bizanslılar da Ehl-i Kitap oldukları için, Müslümanlar onların galip gelmesini istiyordu. Savaşın yapıldığı Lût gölü bölgesi hem Araplara yakın bir yerdi hem de orası karaların en alçak noktasıydı ve deniz seviyesinin 395 metre aşağısındaydı. Âyet-i kerîmede bu duruma da işaretle şöyle buyurulmaktaydı: "Yakın bir yerde, yeryüzünün en aşağısında. Fakat mağlûbiyetlerinden sonra onlar (Bizanslılar) tekrar galip gelecekler. Üç ile dokuz yıl içinde." Âyette geçen "bid'a sinîn" "birkaç yıl içinde" demektir. Peygamber Efendimiz bunun üç ile dokuz yıl içinde demek olduğunu söylemiştir.[2] Bundan

1. Rûm 30/3.
2. bk. Tirmizî, Tefsîr 30/1, nr. 3191.

önce de, bundan sonra da hüküm ve idare, bütünüyle Allah'a âittir. O gün mü'minler Allah'ın yardımıyla sevinecekler. Allah dilediğine zafer nasip eder. Karşı konulmaz kuvvete sahip olan ve rahmeti herşeyi kuşatan yalnız O'dur."[1]

﴿لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ﴾ "Resûlünü bütün dinlere üstün kılmak için, hidâyet ve hak din ile gönderen O'dur. Müşrikler isterse hoşlanmasın."[2]

Ashâb-ı kirâmdan Temîm-i Dârî'nin söylediğine göre, Resûl-i Ekrem Efendimiz, İslâmiyet'in köy olsun, şehir olsun insanların yaşadığı her yere ulaşacağını bildirmiş, şerefli kimselerin onu kabul ederek şereflerini koruyacaklarını, aşağılık olanların da onu kabul etmeyerek şeref ve izzetlerini büsbütün yitireceklerini haber vermiştir. Temîm ed-Dârî daha sonra bu gerçeği kendi âile fertlerinin bildiğini söylemiş, onlardan Müslüman olanların hayır, şeref ve izzet kazandığını, olmayanların da zillet, aşağılık içinde kalarak cizye ödediklerini söylemiştir.[3] Âyette va'dedilen şey gerçekleşmiş, Müslümanlar, sayılarının az olmasına rağmen diğer din mensuplarını mağlup ve perişan etmiş ve böylece Arabistan yarımadasında bir tane bile müşrik kalmamıştır. Yahudiler oradan sürüp çıkarılmış, Hıristiyanlar da Suriye ve benzeri yerlerde yaşayan dindaşlarının yanına gitmiştir.

"Allah, içinizden îmân edip sâlih ameller yapanlara şu vaatlerde bulunmuştur: Kendilerinden öncekileri yeryüzüne hâkim kıldığı gibi, onları da mutlaka hâkim kılacak; onlara kendileri için râzı olduğu dinlerini yaşama imkânı verecek ve korkularını güvene çevirecektir. Çünkü onlar Bana kulluk ederler, hiçbir şeyi Bana ortak

1. Rûm 30/3-5.
2. Tevbe 9/33.
3. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 103. Ayrıca bk. VI, 4.

koşmazlar. Artık bundan sonra kim inkâra saparsa, işte onlar doğru yoldan çıkanların tâ kendileridir."[1]

Müslümanlar Mekke'de on yıldan fazla bir süre gizlice ibâdet ederek, insanları İslâm'a gizlice dâvet ederek korku içinde yaşadılar. Medine'ye hicret edince, kendilerine düşmanlarıyla savaşma izni verildi, ama yine de korku içinde silahlarıyla yatıp kalktılar ve uzun bir süre bu şekilde yaşamaya sabrettiler. Bir gün sahâbeden biri: "Yâ Resûlallah! Biz hep böyle korku içinde mi yaşayacağız? Güvende olacağımız ve silahı bırakacağımız bir gün gelmeyecek mi?" diye sordu. Peygamber aleyhisselâm da ona bu durumun çok sürmeyeceğini, ellerine silah almadan güven içinde yaşayacakları günlerin yakında geleceğini haber verdi. Ardından da bu âyet[2] nâzil oldu. Müslümanlar, Asr-ı Saâdet'te ve ilk üç halife devrinde Peygamber Efendimiz'in anlattığı gibi huzûr içinde yaşadılar.[3]

"Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde[4] ve insanları akın akın Allah'ın dinine girerken gördüğünde, Rabbini hamd ile tesbîh et ve O'ndan bağışlanma iste. Çünkü O tevbeleri çok kabul edendir."[5]

Bu âyetlerde verilen bütün haberler, Resûl-i Ekrem'in bildirdiği gibi aynen gerçekleşmiş, "Bizanlılar, İranlıları dokuz yıl içinde yenmiş", "insanlar bölük bölük Allah'ın dinine girmiş", Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem vefât etmeden önce, Arabistan'da İslâmiyet'in girmediği yer kalmamıştır. Allah Teâlâ mü'minleri "başkalarının yerine getirmiş", onlara dinlerini yeryüzünde uygulama imkânı vermiş, doğusundan batısına kadar bütün yeryüzünde onları egemen kılmıştır. Bu gerçeği Allah'ın Elçisi şöyle ifâde buyurmuştur:

1. Nûr 24/55.
2. Nûr 24/55.
3. Bu bilgi, İbni Kesîr'in *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*'i, Şevkânî'nin *Fethu'l-kadîr*'i, İbni Ebî Hâtim'in *et-Tefsîr*'i ve Süyûtî'nin *ed-Dürrü'l-mensûr*'u gibi tefsirlerde, söz konusu âyetin açıklamasında verilmektedir.
4. "Fetih geldiğinde" ifâdesiyle Mekke'nin fethi kastedilmektedir.
5. Nasr 110/1-3.

"Allah Teâlâ benim için yeryüzünü önümde dürüp katladı da, doğusuyla, batısıyla her tarafını gördüm. Ümmetimin mülk ve saltanatı önümde katlanan yerlere kadar varacaktır."[1]

﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ "Elbette Kur'an'ı Biz indirdik ve elbette onu Biz koruyacağız."[2] âyetinde belirtilen haber aynen gerçekleşmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'in metnini bozmaya, mânasını tahrif etmeye çalışanlar sayılamayacak kadar çoktur. Allah'ın varlığını, birliğini ve dinin temel hükümlerini inkâr edenler (mülhidler), dinin hükümlerini uygulama sorumluluğu bulunmadığı ve Allah Teâlâ'nın hiçbir sıfatının olmadığı sonucuna varanlar (muattıla), özellikle de Karmatîler[3] gibi bozuk mezhepler beş yüz seneden fazla bir zamandan beri Kur'an'ı bozmak için hîlelerini, güçlerini, kuvvetlerini birleştirmişler, fakat Kur'ân-ı Kerîm'in nûrunu hiçbir şekilde söndüremedikleri gibi, elhamdülillah tek bir kelimesini bile değiştirememiş, tek bir harfi konusunda bile Müslümanları şüpheye düşürememişlerdir.

Kur'an'ın Geleceğe Dönük Diğer Haberleri

Şu âyetler de Kur'ân-ı Kerîm'in geleceğe yönelik mûcizelerindendir:

﴿سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ﴾ "O topluluk hezimete uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklar."[4]

> Resûl-i Ekrem Efendimiz, Bedir Gazvesi'nde kendisi için kurulan çadırda ellerini açarak kıbleye yöneldi ve:
>
> "Allahım! Senden, bana olan zafer va'dini yerine getirmeni isterim. Allahım! Eğer bu bir avuç Müslüman helâk olursa, yeryüzünde Sana ibadecek kimse kalma-

1. Müslim, Fiten 19, nr. 2889.
2. Hicr 15/9.
3. Karmatîler, aşırı Şiî İsmâiliyye mezhebine mensup bir gruptur. Hicrî 255 (869) yılında ortaya çıkan bu fırkaya göre, Kur'ân-ı Kerîm, Cenâb-ı Hakk'ın değil, Resûl-i Ekrem'in sözüdür. Âhiret hayatı yoktur. İbadet olarak sabah ve akşam ikişer rek'at namaz kılar, yılda iki defa oruç tutarlar. Hicrî 317 (929) yılında Kâbe'ye saldıran, birçok hacıyı öldüren, Hacerülesved'i alıp götüren ve onu yıllarca geri vermeyen Karmatîler, Kur'ân-ı Kerîm'i keyiflerine göre yorumlamak sûretiyle tahrif etmeye çalışmışlardır.
4. Kamer 54/45.

yacaktır." diye yalvarmaya başladı. Yönünü kıbleden çevirmeden ellerini hep ileri doğru uzatarak durmadan duâ etti. Ridâsı omuzundan sıyrılıp yere düştü. Hz. Ebû Bekir, ridâsını yerden alıp omuzlarına koydu ve arkasında bekledi. Sonunda dayanamadı elini tutarak:

"Bu kadarı yeter Yâ Resûlallah! Rabbine ısrarla duâ ettin. O sana va'dettiği zaferi yakında verecektir." dedi. Bu sırada zırh içinde olan Resûlullah aleyhisselâm:

"Yakında o topluluk da hezimete uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklar. Onlara vadolunan asıl cezâ kıyâmet günüdür. Kıyâmet günü ise daha büyük bir belâdır ve daha da acıdır."[1] âyetini okuyarak çadırdan çıktı.[2] Sonuç itibâriyle müşrikler, âyet-i kerîmede buyurulduğu gibi, arkalarını dönüp kaçtılar.

Allah Teâlâ'nın peygamberlerine verdiği zafer sözü şu âyetlerde belirtilmektedir: "Doğrusu, peygamber olarak gönderdiğimiz kullarımız hakkında Bizim geçmişte verdiğimiz şöyle bir söz vardır: Onlara mutlaka yardım erişecektir. Ve sonunda üstün gelen, kesinlikle Bizim ordumuz olacaktır."[3] Cenâb-ı Hakk'ın Peygamber Efendimize olan zafer vadi ise şu âyette görülmektedir: "Hani Allah size, iki topluluktan birinin sizin olacağını vadediyordu."[4]

"Onlarla savaşın ki, Allah sizin ellerinizle onları cezâlandırıp rezil rüsvâ etsin;[5] onlara karşı size zafer nasip etsin ve mü'minlerin gönüllerini ferahlatsın."[6]

1. Kamer 54/45-46.
2. Buhârî, Cihâd 89, nr. 2915, Tefsîr 54/6, 7, nr. 2915, 4875-4877; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 329.
3. Sâffât 37/171-173.
4. Enfâl 8/7.
5. Kâfirlerin rezil edileceği şu âyette de belirtilmektedir: "Yeryüzünde dört ay daha serbestçe gezip dolaşın. Ancak, Allah'ın azâbından kurtulamayacağınızı ve Allah'ın, kâfirleri rezil rüsvâ edeceğini hatırınızdan çıkarmayın." (Tevbe 9/2).
6. Tevbe 9/14.

> Bu âyette Allah Teâlâ mü'minlere kâfirlerle savaşmalarını emrediyor; bu savaşta mü'minlere yardım edeceğini, kâfirleri mü'minlerin eliyle cezâlandıracağım, onlara yenilgiyi tattıracağını ve böylece Mekke'den Medine'ye hicret edemedikleri için kâfirlerin zulmüne uğrayan Müslümanların ve diğer mü'minlerin gönüllerine su serpeceğini va'dediyor.

"Resûlünü bütün dinlere üstün kılmak için, hidâyet ve hak din ile gönderen O'dur. Müşrikler isterse hoşlanmasın."[1]

"Onlar size, dilleriyle incitmekten başka bir zarar veremezler; sizinle savaşacak olsalar arkalarını dönüp kaçarlar; sonra kendilerine yardım edecek kimse de bulunmaz."[2] Bu âyetlerde sözü edilen şeyler aynen gerçekleşmiştir.

> Kâfirler Müslümanlarla savaşmış, fakat sonunda arkalarını dönüp kaçmışlar, kendilerine yardım va'dedenler yardım etmemiş, onların yenilgileri mü'minlerin gönüllerini ferahlatmıştır. Benî Kurayza ve Benî Nadîr Yahudilerinin başlarına gelenler mâlumdur.

Kur'ân-ı Kerîm'in gayb ile ilgili mûcizelerinden biri de münâfıkların, Yahudilerin konuşmalarını, yeminlerindeki yalanlarını ifşâ ederek onların sırlarını ortaya dökmesi, Allah Teâlâ'nın bunlardan bahisle, şu âyetlerde olduğu gibi onları paylamasıdır:

"Söylediğimiz şey yüzünden Allah bizi cezâlandırsa ya! Diyorlar."[3]

> Bu âyetin tamamı, kolay anlaşılması için yer yer yapılan açıklamalarla birlikte şöyledir: "Gizlice konuşmaktan men olunan o kimseleri görmedin mi? Yine kendilerine yasaklanan şeye dönüyorlar ve günah işlemek, düşmanlık etmek ve Peygamber'e karşı gelmek için fısıldaşıyorlar. Sana geldiklerinde de seni (aşağılamak için) Allah'ın selâmlamadığı bir şekilde (es-Sâmü aleyke [ölüm senin üzerine olsun] diye) selâmlıyorlar ve kendi kendileri-

1. Tevbe 9/33. Bu âyet bu bahsin baş tarafında örnek olarak zikredildi bk. I, 561.
2. Âl-i İmrân 3/111.
3. Mücâdele 58/8.

ne, "Söylediğimiz şey yüzünden Allah bizi cezâlandırsa ya!" diyorlar. ("Muhammed gerçek peygamberse, onun hakkında söylediklerimiz yüzünden Allah cezâmızı verse ya", diyorlar) Onları ancak Cehennem paklar. Oraya gireceklerdir. Varılacak ne kötü bir yerdir orası!"

"Onlar, aslında sana açıklayamadıkları şeyleri içlerinde gizliyorlar[1] ve kendi aralarında: "Bizim bir tercih hakkımız olsaydı, burada böyle öldürülmezdik." diyorlardı. Sen de onlara şöyle de: "Siz evlerinizde bile olsaydınız, kendilerine ölüm takdir edilmiş olanlar, düşüp ölecekleri yere mutlaka gideceklerdi. [2] Allah bunları, kalplerinizdeki samimiyeti denemek, gönüllerinizi şeytanın vesvesesinden temizlemek için yapmıştır. Allah, kalplerde olanları çok iyi bilir.'"[3]

Cenâb-ı Hakk'ın kalplerde gizlenen şeyleri bildiğini gösteren âyetlerden biri şudur:

"O göklerde ve yerde olanı da bilir, sizin gizlediğinizi ve açığa vurduğunuzu da. Allah, gönüllerde saklı olanı da hakkıyla bilir."[4]

"Yahudilerden yalanı can kulağıyla dinleyen[5] ve sana gelmemiş bir topluluk hesabına casusluk edenler de[6] seni üzmesin. Onlar kitaptaki kelimelerin yerlerini ve anlamlarını değiştirirler[7] ve dindaşlarına "Eğer size

1. Âyet, Uhud Savaşı'nın yapıldığı günde münâfikların hâlini, düşüncelerini Resûl-i Ekrem'e haber veriyor ve onların kendi aralarında "Şâyet Muhammed peygamber olsaydı onu yenemezdik." diye konuştuklarını bildiriyor.
2. Herkesin öleceği zamanın belirlenmiş olduğunu şu âyetler göstermektedir:
"Allah'ın izni olmadan hiçbir canlı ölmez. Allah ölümün zamanını belirlemiştir." (Âl-i İmrân 3/145).
"Nerede olsanız ölüm sizi gelip bulur. İsterseniz sarp ve sağlam kalelerin içinde olun." (Nisâ 4/78).
"De ki: Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmanın size bir faydası olmayacaktır; çünkü dünya nimetlerinden pek kısa süre faydalanacaksınız." (Ahzâb 33/16).
"De ki: Kaçıp durduğunuz ölüm mutlaka gelip sizi bulacaktır." (Cuma 62/8).
3. Âl-i İmrân 3/154.
4. Tegâbün 64/4.
5. Veya "Yalan uydurmak için seni dinleyen" demektir.
6. Veya "seni dinlemek yerine, sana gelmeyen bir topluluğu dinleyenler" demektir.
7. Bu âyet, Yahudi hahamlarının, kendi görüşlerine ve anlayışlarına uymayan Tevrât âyetlerini, ya bir şeyler ekleyip çıkarmak veya onları istedikleri şekilde yorumlamak sûretiyle değiştirmelerini hatırlatmaktadır. Tevrât'taki recm (taşlayarak öldürme) âyetini

şu hüküm verilirse denileni yapın; başka türlü hüküm verilirse kabul etmeyin." derler. Allah birisini fitneye düşürmek isterse,[1] artık sen onu Allah'ın elinden kurtaramazsın. Onlar, kalplerini Allah'ın temizlemek istemediği kimselerdir. Onlar için dünyada bir rezillik, âhirette de büyük bir azap vardır."[2]

"Yahudilerden bir kısmı da, kelimelerin yerlerini değiştirerek tahrif ederler.[3] Peygambere de, dillerini eğip bükerek ve din ile alay ederek 'Sözünü işittik ama karşı çıkıyoruz!, işit, işitmez olasıca!' Ve 'Bizi gözet' derler."[4]

Allah Teâlâ, Bedir Savaşı'nın yapıldığı gün, Kendisinin takdir ettiği şeyi mü'minlerin inançlarına ve arzularına uygun olarak yarattığını şöyle açıklamıştır:

﴿وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللهُ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ﴾

"Hani Allah size, iki topluluktan birinin sizin olacağını vadediyordu. Sizler ise silahsız topluluğun sizin olmasını istiyordunuz."[5]

> Âyette geçen "İki topluluktan biri", Ebû Süfyân'ın yönetimindeki Kureyş'in ticâret kervanı, diğeri de Ebû Cehil'in yönetiminde Bedir'de savaşmaya giden Mekkelilerin askerî birliğidir. Ashâb-ı kirâmın çoğu, muhtemelen maddî ihtiyaçlarını düzelteceği düşüncesiyle ticaret kervanını ele geçirmeyi arzu ediyordu. Resûl-i Ekrem ise onların bu arzusuna rağmen, Müslümanların mânevî değerini daha da yükseltecek olan düşman

(Tesniye 22/23-24) uygulamaktan vazgeçmeleri, bu tahriflerin tipik örneklerinden biridir. Bu olay, bundan sonra gelecek olan "Kur'ân-ı Kerîm'in Geçmiş Milletlere Dâir Verdiği Haberler" bahsinde zikredilecektir bk. I, 569.

1. Yani kâfirliği seçmesi yüzünden, Allah Teâla bir kimseyi kâfirliğe, sapıklığa düşürmek isterse, demektir.
2. Mâide 5/41.
3. Muhtelif âyetlerde; Yahudilerden bir topluluğun, Allah'ın kelâmını dinleyip anladıktan sonra bile onu tahrif ettikleri (Bakara 2/75); Ehl-i Kitap'tan bir grubun kitaptan olmadığı hâlde insanlar kitaptan sansınlar diye okurken dillerini eğip büktükleri, Allah katından olmadığı hâlde bunun Allah'tan olduğunu söyledikleri ve bile bile Allah adına yalan uydurdukları (Âli Imrân 3/78); kelimelerin yerlerini değiştirerek tahrîf ettikleri (Mâide 5/13) muhtelif âyetlerde belirtilmektedir.
4. Nisâ 4/46.
5. Enfâl 8/7.

ordusuyla savaşmayı tercih etmiş ve Bedir'de onları yenmişti.

Şu âyet de böyledir: ﴿إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِءِينَ﴾ "Elbette Biz seninle alay eden o müşriklerin hakkından geliriz."[1]

Bu âyet nâzil olunca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ashâbına, "Allah onların hakkından gelecek" diye müjde verdi.[2] Peygamber Efendimiz ile alay eden bu kimseler, Mekke'de yaşayan bir grup insandı. Bu kimseler Resûl-i Ekrem'e imân etmek isteyenleri ondan soğutmaya ve Allah'ın Elçisi'ne eziyet etmeye çalışırlardı. Sonunda hepsi de, çeşitli şekillerde helâk olup gittiler.

Enes ibni Mâlik radıyallahu anhın haber verdiğine göre, bir gün Peygamber Efendimiz bir grup Mekkelinin yanından geçti. Bunlar Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin ardından kaş, göz işaretiyle onu göstererek: "Bu adam kendini peygamber zannediyor." diye konuşmaya başladılar. O sırada Peygamber Efendimiz'in yanında Cebrâil aleyhisselâm da vardı. Cebrâil aleyhisselâm parmağıyla onlara bir işaret yaptı. Hepsinin de vücûdunda tırnak büyüklüğünde çıbanlar oluştu, bu çıbanlar iğrenç bir şekilde kokmaya başladı. Kimse onların yanına yaklaşamadı. İşte: "Elbette Biz seninle alay edenlerin hakkından geliriz."[3] âyeti bu olay üzerine nâzil oldu.[4] Bu kaynaklarda Resûl-i Ekrem ile alay edenlerin Velîd ibni Mugîre, Esved ibni Abdiyegûs ez-Zührî, Ebû Zem'a Esved ibni Muttalib, Hâris ibni Aytal, Âs ibni Vâil es-Sehmî olduğu belirtilmektedir.[5]

1. Hicr 15/95.
2. Peygamber aleyhisselâmın bu müjdesi bir gayb haberiydi. Onun verdiği bu haber, müşriklerden büyük sıkıntılar çeken ashâb-ı kirâmı sevindirdi.
3. Hicr 15/95.
4. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* (İvezullah), V, 173-174, nr. 4986, VII, 150-151, nr. 7127; Heysemî, *Mecma'u'l-bahreyn* (Abdülkuddûs), VI, 46-47, nr. 3354.
5. Ayrıca bk. Elbânî, *Sahîhu's-sîreti'n-nebeviyye*, s. 220.

﴿وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ﴾ "Allah seni insanlardan koruyacaktır."[1] âyeti de böyledir. Bu âyette buyurulduğu üzere Cenâb-ı Hak, Resûl-i Ekrem'ini kendisine zarar vermek, hattâ canına kıymak isteyen birçok kimseden korumuştur. Bu konuda bilinen pek çok sahîh rivâyet vardır.

> Bunlardan biri şöyledir: Resûl-i Ekrem Efendimiz bir gazve dönüşünde bir vâdide mola verdi. Askerler ağaçlar altında gölgelenmek üzere çevreye dağıldılar. Resûl-i Ekrem de bir ağacın altında istirahate çekildi, kılıcını da ağaca astı. Peygamber Efendimiz'i öldürmek için fırsat kollayan müşriklerden biri ağaca asılı kılıcı aldı ve Resûl-i Ekrem'e: "Şimdi seni benim elimden kim kurtaracak?" dedi. Allah'ın Elçisi'nin ona cevâben: "Allah!" demesi üzerine, bedevînin elindeki kılıç yere düşüverdi. Sonra Resûl-i Ekrem o adamı serbest bıraktı.[2] Bu hadis, "Resûl-i Ekrem'in Hilmi, Sıkıntılara Tahammülü, Affı ve Sabrı" bahsinde daha geniş bir şekilde zikredilmiştir bk. I, 229.

4. Kur'ân-ı Kerîm'in Geçmiş Milletlere Dâir Verdiği Haberler

Kur'ân-ı Kerîm'in i'câzından biri de; onun geçmiş yüzyıllar, yok olup gitmiş milletler, artık izi bile kalmamış olan dinler hakkında bilgi vermesidir. Bu haberler, ömrünü bu bilgileri öğrenmeye vermiş Ehl-i Kitap âlimlerinden birkaç nâdir kişi dışında, hiç kimsenin bilemeyeceği haberlerdir. Fahr-i Âlem Efendimiz bu haberleri kendisine vahyedildiği gibi an-

1. Mâide 5/67. Âyetin tamamı şöyledir: "Ey Peygamber! Sana Rabbinden indirileni tebliğ et. Bunu yapmazsan, elçilik görevini yerine getirmemiş olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Şüphesiz Allah, kâfirlere doğru yolu göstermez." Allah Teâlâ, Resûlü'nü çeşitli suikastlerden korumuş, putperestlerin onu zehirlemesine izin vermemiştir (Buhârî, Cizye 7, nr. 3169; Tıb 55, nr. 7777). Resûl-i Ekrem'in bâzen "Keşke bu gece sâlih sahâbîlerimden biri beni korusa!" diye içinden geçirdiği olmuş, o gece sahâbîlerden biri (meselâ Sa'd ibni Ebî Vakkâs) kendiliğinden gelip Resûlullah'ın evinin etrafında nöbet tutmuştur (Buhârî, Cihâd 70, nr. 2885, Temennî 4, nr. 7231; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 39-40, nr. 2410). "Allah seni insanlardan koruyacaktır." âyeti nâzil olunca, Allah'ın Elçisi evinden dışarı çıkmış: "Allah Teâlâ beni koruyacaktır." diyerek kendisini bekleyenleri evlerine göndermiştir (Tirmizî, Tefsîr 5/4, nr. 3046; Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], II, 342-343, nr. 3221; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, V, 644-646, nr. 2489).
2. Buhârî, Cihâd 84, nr. 2910, Meğâzî 31, nr. 4135-4136; Müslim, Müsâfirîn 311, nr. 843.

latır, Ehl-i Kitap'tan bu kıssayı bilen âlim de onun verdiği haberin doğruluğunu kabul eder ve böyle bir bilginin öğrenmekle elde edilemeyeceğini itiraf ederdi.

Ehl-i Kitap âlimleri, Peygamber aleyhisselâmın ümmî olduğunu, hiçbir zaman okuyup yazmadığını, Ehl-i Kitap âlimlerinden de bir şey öğrenmediğini, onun şâir ve hatiplerle oturup kalkmadığını, üstelik kendilerinin yaşadığı şehirden ayrılıp başka bir yerde de eğitim görmediğini bilirlerdi; içlerinde onun hayatını bilmeyen kimse yoktu.

Ehl-i Kitâb'ın Resûlullah'a Soruları

Çoğu zaman Ehl-i Kitap âlimleri Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme geçmiş milletler hakkında bazı sorular yöneltir, bunun üzerine âyet-i kerîme nâzil olur, Peygamber Efendimiz de onlara bu âyetleri okurdu. Meselâ peygamberler ile kavimleri, Mûsâ ile Hızır, Yûsuf peygamber ile kardeşleri, Ashâb-ı Kehf, Zülkarneyn, Lokman ile oğlu ve daha nice peygamber kıssaları,[1] kâinâtın yaratılışı, Tevrât ve İncîl'deki hükümler, Zebûr, Hz. İbrâhim ve Hz. Mûsâ'nın suhuflarındaki öğütler hakkında sorular sorarlardı. Resûl-i Ekrem'in bu konularda verdiği bilgileri Ehl-i Kitap âlimleri tasdik ettiler; bu bilgileri kesinlikle yalanlayamadılar; onların doğruluğunu kabul etmek zorunda kaldılar. Bu âlimlerden, Allah Teâlâ'nın bahtiyârlar arasında yazdıkları, Kur'an'a ve Resûlullah'a îmân ettiler; bahtsızlar arasında yazdığı inatçı ve kıskanç kimseler ise ona inanmadılar.

Esâsen Yahudiler ve Hıristiyanlar, Peygamber Efendimiz'e aşırı derecede düşmandılar; onu yalanlamayı çok istediler; buna rağmen bilindiği kadarıyla onun peygamberliğini inkâr etmemiş, ona yalancı dememişlerdir. Hattâ onların çoğu Resûlullah'ın peygamber olduğunu söylemiş; onun sözlerinin doğruluğunu kabul etmiş; Necranlılar, Abdullah İbni Sûriyâ, Ahtab'ın iki oğlu ve daha başkaları kendilerinin inatçı olduklarını ve Peygamber Efendimiz'i kıskandıklarını itiraf etmişlerdir. Hâlbuki Resûl-i Ekrem onların kitaplarındaki bilgilere dayanarak Cenâb-ı Hakk'ın kendisini bütün insanlara peygamber gönderdiğini bildirmiş, bu konuda kitaplarındaki bilgileri gizlediklerini yüzlerine vurarak onları paylamıştır.

---

1. Hz. Âdem ile iki oğlu, Hz. Nûh ile oğlu hakkındaki haberler böyledir.

Müellifimiz, yukarıdaki ifâdesinde, Resûl-i Ekrem Efendimiz'e aşırı derecede düşman olan, fakat kendi aralarında onun peygamber olduğunu itiraf edenlerden **Abdullah İbni Sûriyâ** ile **Ahtab'ın iki oğlu**ndan söz etti. Önce bunlardan Yahudi âlimi **Abdullah ibni Sûriyâ**'dan söz edelim:

Abdullah ibni Ömer radıyallahu anhümâdan rivâyet edildiğine göre Medine'de bazı Yahudiler Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme geldiler; içlerinden bir erkekle bir kadının zina ettiğini söyleyerek onlara nasıl bir cezâ vereceğini sordular. Resûl-i Ekrem Efendimiz de bunlara: "Recim cezâsı hakkında Tevrât'ta nasıl bir bilgi var?" diye sordu. bu kimseler:"Biz zina edenleri milletin karşısında utandırıp rezil ederiz ve onları bir sopayla döğeriz." dediler. Yahudi âlimlerinden olup İslâmiyet ile şereflenen Abdullah ibni Selâm onlara: "Yalan söylüyorsunuz; Tevrât'ta recim âyeti var." dedi. Bunun üzerine Tevrât'ı getirip açtılar. İçlerinden biri (bir gözü kör olan Yahudi âlimi **Abdullah ibni Sûriyâ**) elini Tevrât'taki recim âyetinin üzerine kapattı ve ondan bir önceki ve bir sonraki âyetleri okumaya başladı. Abdullah ibni Selâm ona: "Elini kaldır" dedi. Adam elini kaldırınca recim âyeti meydana çıktı. O zaman Yahudiler: "Yâ Muhammed! Abdullah ibni Selâm doğru söylüyor, Tevrât'ta recim âyeti vardır." dediler. Suçluların zina ettiği anlaşıldıktan sonra Resûlullah Efendimiz onların recmedilmelerine hükmetti ve recmolundular.[1]

Ahtab'ın iki oğluna gelince; onlardan biri, Benî Kurayza Yahudilerinden olan, Mü'minlerin annesi Hz. Safiyye'nin babası **Huyey ibni Ahtab**, diğeri de onun kardeşi **Ebû Yâsir ibni Ahtab**'dır. Bu iki kardeş, son peygamberin Arapların arasından çıkması sebebiyle Araplara en fazla kin besleyen ve onları en çok kıskanan

1. Buhârî, Menâkıb 26, nr. 3635, Hudûd 37, nr. 6841; Müslim, Hudûd 26, 1699; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 5.

Yahudilerdendi. Şu âyet onların bu duygusunu dile getirir: "Ehl-i Kitap'tan birçoğu, sizi imanınızdan vazgeçirip yeniden kâfir yapmak ister. Onlar gerçeği apaçık gördükten sonra, bunu içlerindeki kıskançlık yüzünden yaparlar."[1]

Hz. Safiye'nin babası Huyey, ileri gelen Yahudi âlimlerindendi. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Medine'ye hicret edince, kardeşi Ebû Yâsir ile birlikte onu görmeye gitti. Hz. Safiye'nin anlattığına göre, bu iki kardeş eve dönünce şöyle konuşmaya başladılar:

"Âbi, bu o peygamber mi?"

"Evet, vallahi bu o!"

"Bunun o olduğundan emin misin?"

"Evet."

"Onun hakkında ne yapmayı düşünüyorsun?"

"Ölünceye kadar ona düşman olmayı düşünüyorum!"[2]

Bundan başka Yahudiler ve Hıristiyanlar Resûlullah'ı denemek için ona çok soru sormuşlar; eğer gerçekten Allah'ın Elçisi ise, peygamberleri hakkında kendi kitaplarında yazılı olan bazı bilgileri, bu peygamberlerin bildiği gizli ilimleri, onların hâlleri ve hayatları hakkındaki ayrıntıları kendilerine söylemesini istemişler; dinleri konusunda başkalarından gizledikleri bilgileri, kitaplarında yazılı bazı hükümleri sırf onu zora sokmak için kendisinden talep etmişlerdir. Meselâ Resûlullah'a rûhun ne olduğunu sormuşlar; Zülkarneyn, Ashâb-ı Kehf, Hz. İsâ ve zina cezâsı (recm) hakkında bilgi istemişler;[3] İsrâîl'in yani Ya'kūb aleyhisselâmın kendine hangi yiyecekleri yasakladığını,[4] Allah Teâlâ'nın onlara yemelerini haram kıldığı

1. Bakara 2/109.
2. İbni Hişâm, *es-Sîretü 'n-nebeviyye* (Sekkâ), II, 165-166. Ayrıca bk. Hafâcî, *Nesîmü 'r-riyâz* [Atâ], III, 434.
3. Biraz yukarıda İbni Sûriyâ'nın Tevrât'taki recm âyetinin üzerine ellerini kapatarak onu nasıl gizlemeye çalıştığı anlatıldı.
4. Kur'ân-ı Kerîm bu konuya şöyle temas etmektedir: "Tevrât indirilmeden önce, İsrâil'in bir sebeple kendine yasakladığı yiyecek dışında bütün yiyecekler İsrâiloğulları'na helâldi." (Âl-i İmrân 3/93).

hayvanların ve esâsen kendilerine helâl olduğu hâlde, zulümleri[1] yüzünden kendilerine haram kılınan nimetlerin hangileri olduğunu[2] haber vermesini istemişlerdir.

> Müellifimiz, Yahudiler ve Hıristiyanların Resûlullah'ı denemek için ona çok soru sorduklarını, bu arada **"rûhun ne olduğunu"** sorduklarını söyledi. Bu olayı ashâb-ı kirâmdan Abdullah ibni Mes'ûd radıyallahu anhden dinleyelim. İbni Mes'ûd hazretleri diyor ki:
>
> Bir gün Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte Medine harâbelerinde (bir başka rivâyete göre tarlalarda) yürüyorduk. Resûl-i Ekrem de hurma dalından kesilmiş bir sopaya dayanıyordu. Yolda bir grup Yahudi'ye rastladık. Bu Yahudiler birbirlerine:
>
> **"Ona rûhun ne olduğunu sorun."** dediler. Bir kısmı da:
>
> "Hayır, sormayın da, o konuda hoşunuza gitmeyen bir şey söylemesin." dedi. Ötekiler:
>
> "Kesinlikle ona soracağız." dediler. İçlerinden biri kalkıp gelerek:
>
> **"Ebü'l-Kāsım! Ruh nedir?"** diye sordu. Peygamber Efendimiz cevap vermedi. Ben ona vahiy geldiğini anladım ve geriye çekildim. Resûlullah aleyhisselâm biraz sonra açılıp kendine gelince şu âyeti okudu:

1. Şu âyet onların zulümlerine işaret etmektedir: "Böylece onların üzerine bir alçaklık ve aşağılık damgası vuruldu ve Allah'ın gazabına uğradılar. Çünkü onlar, Allah'ın âyetlerine inanmıyor, peygamberleri haksız yere öldürüyorlardı. Bütün bunlar, onların Allah'a isyan etmeleri ve hadlerini aşmaları yüzünden oldu." (Bakara 2/61). Yahudilerin bir başka zulmünü de Resûl-i Ekrem Efendimiz haber vermiş, Allah Teâlâ'nın onlara ölü hayvanların yağını haram kıldığını, fakat onların bu yağı eriterek sattıklarını ve parasını yediklerini söylemiş ve onlara lânet etmiştir (Buhârî, Büyû 103, 112, nr. 2223, 2224, 2236; Müslim, Müsâkāt 71-74, nr. 1581-1583).
2. Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulmaktadır: "Yahudilere de bütün tırnaklı hayvanları haram kıldık. Sığır ve koyunun sırt, bağırsak ve kemik yağları dışındaki iç yağlarını da onlara haram kıldık. Zulümleri yüzünden Biz onları böyle cezâlandırdık. Şüphesiz Biz gerçeği söyleriz." (En'âm 6/146)

"Sana rûhun ne olduğunu soruyorlar. Şöyle de: 'Rûhun ne olduğunu sadece Rabbim bilir. Size pek az bilgi verilmiştir."[1]

"Bunun üzerine, soru sorulmasını istemeyen Yahudiler ötekilere:

'Ona bir şey sormayın demiştik size!' diye çıkıştılar."[2] Ruh konusu Tevrât'ta da müphem bırakıldığı için, Yahudiler doğru cevabın bu olduğunu biliyorlardı.

Kâdî İyâz, Yahudi ve Hıristiyanların, Resûlullah Efendimiz'den Zülkarneyn hakkında bilgi istediklerini söyledi. Zülkarneyn kıssası, Kehf sûresinin 83-98. âyetlerinde anlatılmaktadır: "Sana bir de Zülkarneyn'i soruyorlar. 'Size ondan bir hâtıra okuyacağım' de." ifâdesiyle başlayan âyetlerde Allah Teâlâ'nın Zülkarneyn'e geniş imkânlar verdiği, onun Batı'ya doğru gittiği, orada güneşi balçıklı bir suda batarken gördüğü ve orada yaşayan bir kavme rastladığı belirtilmekte ve şöyle buyurulmaktadır: "Ey Zülkarneyn," dedik. "İster onları cezâlandır, istersen güzellikle muâmele et." O dedi ki: "Kim zulmederse onu cezâlandırırız; sonra da o Rabbinin huzûruna çıkarılır ve Rabbi de onu görülmemiş bir azaba çarptırır. "Kim de iman eder ve güzel bir iş yaparsa, ona da ödülün en güzeli vardır; kendisine kolayca yerine getirilebilecek buyruklarımızı teklif ederiz." Ardından Zülkarneyn'in yoluna devam ettiği, bu defa Doğu'ya vardığı; orada güneşten başka kendilerini örtecek bir şeyleri bulunmayan bir kavim gördüğü; daha sonra yoluna devam ettiği ve iki dağ arasına geldiğinde, hemen hemen hiç söz anlamayan bir kavme rastladığı; onların kendisinden Ye'cüc ve Me'cüc ile kendi aralarına bir sed yapmasını istediği, Zülkarneyn'in de onların

1. İsrâ 17/85.
2. Buhârî, İlim 47, nr. 125, Tefsîr 17/13, nr. 4721, İ'tisâm 3, nr. 7297, Tevhîd 28, nr. 7456; Müslim, Münâfikîn 32-33, nr. 2794.

> getirdiği demir kütlelerini, körükle ısıtıp ateş hâline dönüştürdüğü, üzerine erimiş bakır döktürdüğü, böylece o kavim ile Ye'cüc ve Me'cüc'ün arasına set çektiği, o günden itibâren Ye'cüc ve Me'cüc'ün bu seddi aşamadığı anlatılmaktadır.

Resûl-i Ekrem'e mü'minlerin Tevrât ve İncîl'deki tasvirlerini de sordular. Onlara şöyle cevap verildi: "Bu onların Tevrât'taki tasvirleridir.[1] İncîl'deki tasvirlerine gelince: Onlar filiz vermiş, git gide güçlenmiş, kalınlaşmış, nihayet gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzer ki, üreticilerin pek hoşuna gider. Onlarla Allah, kâfirleri, mü'minleri böylesine güçlü ve dirençli kılarak öfkelendirir."[2]

> İncecik bir filizin zamanla yere kök salması ve gövdesinin kalınlaşıp güçlenmesi gibi, mü'minler de önceleri sayıca azken, gittikçe çoğalacak, güçlenip kuvvetlenecek ve böylece onların durumu düşmanları olan kâfirleri kızdırıp öfkelendirecektir.

Yahudiler ve Hıristiyanlar, Kur'an âyetlerinin açıkladığı daha başka meseleleri de sormuşlar, Peygamber Efendimiz onların bu tür sorularına vahiy ile cevap vermiş, sordukları her şeyi kendilerine açıklamış, onlar ise bu bilgileri ne inkâr etmiş ne de yalanlamıştır.

Peygamber aleyhisselâma gelen gerçekleri kabul etmeyen, kendi kitaplarında bunun aksi bulunduğunu ileri sürerek Resûlullah'ı yalan söylemekle suçlayan kimseler, iddialarını ispat etmek için delil getirmeye şöyle çağırıldı: "De ki: Eğer siz iddianızda doğru iseniz Tevrât'ı getirip okuyun. Bütün bunlardan sonra kim Allah adına yalan uydurursa, işte onlar zâlimlerin tâ kendileridir."[3]

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem onları bu tutumları yüzünden azarladı, ayıpladı ve hiç de zor olmayan bir şeye, kitaplarını getirip okumaya dâvet etti. Onların bir kısmı, Tevrât'ta olmadığını söylediği şe-

1. Mü'minlerin Tevrât'taki tasvirleri bu ifâdenin baş tarafında şöyle verilmiştir: "Muhammed Allah'ın Resulü'dür. Beraberindekiler ise kâfirlere karşı şiddetli, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûda, secdede, hep Allah'ın lütuf ve hoşnutluğunu ararken görürsün. Yüzlerinde de secde izi vardır."
2. Fetih 48/29.
3. Âl-i İmrân 3/93-94.

yin orada bulunduğunu itiraf etti; utanma duygusundan yoksun olan kimi de Tevrât'taki kendi rezâletini ortaya çıkaran yere elini kapattı. Hiç biri Resûlullah'ın söylediğinin aksini dile getiren sağlam veya tahrif edilmiş bir bilgiyi kitaplarından bulup çıkaramadı. Allah Teâlâ da şöyle buyurdu:

"Ey Ehl-i Kitap! Kitapta olup da[1] gizlediğiniz pek çok şeyi size açıklayan, birçoğunu da yüzünüze vurmayan elçimiz geldi. Şüphesiz size Allah'tan bir nûr ve gerçeği açıkça gösteren bir kitap da geldi.[2] Allah o kitapla,[3] rızâsını arayanları ebedî kurtuluşa giden yollara götürür; onları izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır ve dosdoğru bir yola iletir."[4]

6. Kur'ân-ı Kerîm'in Kâfirlere Meydan Okuması

Daha önce zikredilen dört konu, Kur'ân-ı Kerîm'in i'câzını (mûcize oluşunu) şüpheye yer bırakmayacak derecede açık bir şekilde ortaya koymuştur. Kur'ân-ı Kerîm'in mûcize oluşunu gösteren daha başka âyetler de vardır. Nitekim Allah Teâlâ, bazı kimselere bazı şeyleri kesinlikle yapamayacaklarını belirtmiş, onlar da bunu yapamamışlardır. Meselâ Yahudilere yönelik şu âyet böyledir: "Onlara şöyle de: "Eğer âhiret yurdu başkalarına değil de, Allah katında sadece size ait ise[5] ve siz de bu inancınızda samimi iseniz, hemen ölümü isteyin de görelim."[6] Fakat onlar daha önce işledikleri günahlar yüzünden hiçbir zaman ölümü isteyemezler. Allah ise o zâlimleri iyi bilir."[7]

Arap dili ve edebiyâtı âlimi Ebû İshâk ez-Zeccâc da[8] (v. 311/923) şöyle demiştir: "Bu âyet, Resûlullah Efendimiz'in peygamberliğini en açık, en belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır. Çünkü Allah Teâlâ "Ölümü

1. Yani Tevrât ve İncîl'de bulunup da.
2. Bir nûr olan ve gerçeği açıkça gösteren kitap Kur'ân-ı Kerîm'dir.
3. Yani Kur'ân-ı Kerîm ile.
4. Mâide 5/15-16.
5. Bu âyette Yahudilerin, kendilerini herkesten üstün görme hastalıklarına işaret edilmekte ve onların şu türden iddiaları hatırlatılmaktadır:
"Yahudi veya Hıristiyanlardan başkası Cennet'e girmeyecek." (Bakara 2/111).
"Birkaç gün hâriç bize kesinlikle ateş dokunmayacak." (Bakara 2/80).
"Biz Allah'ın oğulları ve sevdikleriyiz." (Mâide 5/18).
6. Burada şu âyet de hatırlanmalıdır: "De ki: Ey Yahudiler! Eğer diğer insanların değil de sadece kendinizin Allah'ın dostları olduğunu iddia ediyorsanız, o zaman hemen ölümü isteyin; eğer iddianızda doğru iseniz." (Cuma 62/6).
7. Bakara 2/94-95.
8. Ebû İshâk İbrâhim ibni Muhammed ez-Zeccâc hakkında bilgi için bk. I, 106.

isteyin" buyurmuş, onlara bunu kesinlikle istemeyeceklerini bildirmiş ve onlardan bir kişi bile ölümü istememiştir.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, eğer onlardan biri ölümü isteseydi, olduğu yerde canı çıkardı."[1]

> Bu hadis *Müsned*'de şu ifâdeyle geçmektedir: "Eğer Yahudiler ölmeyi isteseydi, ölür ve Cehennem'deki yerlerini görürlerdi." Bu hadisin baş tarafı şöyledir: Abdullah ibni Abbâs diyor ki, Ebû Cehil, Peygamber Efendimiz için "Eğer onu Kâbe'nin yanında namaz kılarken görürsem, yanma varıp boynuna ayağımla basacağım." demişti. Bunu duyan Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Eğer öyle bir şey yapmaya kalksaydı, melekler herkesin gözü önünde onu apar topar yakalardı."[2]

Allah Teâlâ, Resûlü'nün doğruluğunu ortaya çıkarmak, ona gelen vahyin hak olduğunu göstermek için, Yahudilerin kalplerine ölüm korkusu koydu; işte bundan dolayı onlardan biri çıkıp da ölümü istemeye cesâret edemedi. Hâlbuki onlar, ellerinden gelse, Resûlullah'ı yalanlamak için neler vermezlerdi. Fakat Allah dilediğini yapandır. Onlar ölümü temenni etmeyince Resûlullah'ın mûcizesi ortaya çıktı, peygamber olduğu kesinlik kazandı.

Mâlikî fakihi ve hadis âlimi Ebû Muhammed el-Asîlî[3] (v. 392/1002) der ki:

"Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Yahudilere: 'Eğer âhiret yurdu başkalarına değil de, Allah katında sadece size âit ise ve siz de bu inancınızda samimi iseniz, hemen ölümü isteyin de görelim.'[4] âyetiyle meydan okuduğu günden beri, Yahudilerlerden bir topluluğun veya tek bir kişinin ölümü

1. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 248.
2. Buhârî, Tefsîr 96/4, nr. 4958.
3. Ebû Muhammed Abdullah ibni İbrâhim el-Asîlî, Endülüs'ün Asîlâ şehrinden olduğu için el-Asîlî nisbesiyle anılır. Mâliki fakîhi, muhaddis ve kelâm âlimidir. Hadis ilminde ve hadis tenkidinde söz sahibi olup *Sahîh-i Buhârî*'nin râvilerinden biridir. İmâm Mâlik, İmâm Ebû Hanîfe ve İmâm Şâfiî'nin ihtilâf ettikleri konulara dâir *ed-Delâil* adlı bir eseri vardır.
4. Bakara 2/94.

temenni etmemesi, onların ilginç işlerinden biridir." Yahudilerden hiçbiri ölümü temenni edip de, "evet" diye buna olumlu cevap veremiyor.

Mübâhele âyeti de,[1] tıpkı bunun gibi ölümden korkup çekinmenin bir başka örneğidir. Hani Necranlı piskoposlar Resûl-i Ekrem'e elçi olarak gelmiş, kendi dinlerinin hak olduğunu ileri sürerek İslâmiyet'i kabul etmek istememiş, Allah Teâlâ da onlara şu ifâdelerle mübâhale âyetini indirmişti: "Sana gerçek bilgi geldikten sonra, kim seninle bu konuda münakaşa ederse onlara de ki: Gelin çocuklarımızı ve çocuklarınızı; kadınlarımızı ve kadınlarınızı; nefislerimizi ve nefislerinizi çağırıp bir araya getirelim; sonra da Allah'ın lâneti yalancıların üzerine olsun!" diye duâ edelim."[2]

Bunun üzerine Necran Hıristiyanları lânetleşmekten vazgeçip cizye vermeye râzı oldular. Şöyle ki, Necranlıların Âkıb[3] adlı ileri gelen adamları onlara şunu söyledi: "Onun peygamber olduğunu siz de anlamış bulunuyorsunuz. Şâyet bir peygamber bir kavimle lânetleşirse, o kavmin büyük, küçük bütün fertleri helâk olup gider!"

Şu âyet de mübâhale âyeti gibi bir meydan okumadır:

"Eğer kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz Kur'an'ın Allah sözü olduğunda kuşkunuz varsa, onun bir sûresinin benzerini de siz getirin. Hattâ Allah'tan başka güvendiğiniz ne kadar yardımcınız varsa onları da çağırın. Evet, iddianızda samimi iseniz bunu yapın. Eğer bunu yapamazsanız, ki hiçbir zaman yapamayacaksınız..."[4]

Allah Teâlâ onlara Kur'ân-ı Kerîm'in bir benzerini ileride de ortaya koyamayacaklarını söylemiş ve nitekim ortaya koyamamışlardır.

---

1. **Mübâhele**, iki grubun: "Kim haksızsa Allah ona lânet etsin!" diye karşılıklı olarak birbirine lânet etmesi demektir. Burada sözü edilen mübâhele şudur: Necran Hıristiyanlarından on dört kişilik bir heyet Medine'ye geldi ve kendilerini İslâmiyet'e dâvet eden Resûl-i Ekrem ile tartıştılar, "Hz. İsâ'nın babası kim?" diye sordular. Peygamber aleyhisselâm onlara cevap vermedi; kısa bir süre sonra da Âl-i İmrân sûresinin ilk seksen âyeti nâzil oldu. Hz. İsâ'nın babasız dünyaya gelişine Hz. Âdem'in annesiz ve babasız yaratılması örnek gösterildi; sûrenin devamında Resûl-i Ekrem'e, onlar Hz. İsâ hakkında yine onunla tartışmaya kalkarlarsa yukarıdaki âyette belirtildiği şekilde onlarla lânetleşmesi emredildi. Fakat onlar bir peygamberle lânetleşmenin başlarına açacağı fenalığı bildikleri için ve Peygamber Efendimiz'in Allah'ın Elçisi olduğunu anladıkları için lânetleşmek istemediler.
2. Âl-i İmrân 3/61.
3. Âkıb, Necran heyetinin başkanı olup asıl adı "İsâ'nın kulu" anlamında Abdülmesîh'ti. Necran'a döndükten sonra tekrar Medine'ye gelip Müslüman olmuştur (İbni Hacer, *el-İsâbe*, II, 103-104).
4. Bakara 2/23-24.

Esâsen bu âyet-i kerîmeyi, Kur'an'ın geleceğe yönelik mûcizeleri bahsinde vermek daha uygundu. Fakat burada müşriklerin Kur'an'ın benzerini ortaya koymaktan âciz olmalarından söz edildiği için buraya alındı.

7. Kur'an'ın Duyanları Şaşırtıp Gönülleri Etkilemesi

Kur'ân-ı Kerîm'in i'câzından yani mûcize olduğunu gösteren yönlerinden biri de, yüceliği ve gönülleri etkilemesi sebebiyle, dinleyenlerin kalplerinde bir korku ve huşû meydana getirmesidir. Kur'ân-ı Kerîm'in bu etkisi onu yalanlayan inkârcılar üzerinde daha fazladır. Nitekim Allah Teâlâ'nın da buyurduğu gibi, inkârcılar Kur'ân-ı Kerîm'den hoşlanmadıkları için onu dinlemeye tahammül edemez, kalpleri nefretle dolar, bir an önce tilâvetinin sona ermesini isterlerdi.[1] İşte bundan dolayı Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Kur'an'ı okumak ve ezberlemek, onu sevmeyenlere pek zordur. Kur'ân hak ile bâtılı birbirinden ayıran hakemdir."[2]

Mü'min ise, kalbi Kur'an'a meylettiği ve onun Allah kelâmı olduğuna inandığı için Kur'an okudukça, ona karşı gönlünde bir ürperti, saygıyla karışık bir korku hisseder. Kur'ân-ı Kerîm'e daha fazla yönelir, içinde bir sevinç ve huzûr duyar. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ، ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللهِ﴾

"Rablerinden korkanlar onu işittiklerinde tenleri ürperir. Sonra hem tenleri hem kalpleri Allah'ın zikrine karşı yumuşar."[3]

> Yani azap ve cezâ âyetlerini duyunca tenleri ürperir, rahmet, mağfiret, sevap, müjde âyetlerini duyunca kalpleri yumuşar, demektir.

Bir başka âyette de şöyle buyurmuştur: ﴿لَوْ أَنْزَلْنَا هٰذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللهِ، وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ "Şâyet Biz bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, sen onu Allah korkusundan

1. Şu âyetler kâfirlerin Kur'ân-ı Kerîm'den ne kadar kaçtığını göstermektedir: "Bu yüzden, sen Kur'ân'da Rabbinden tek ilâh diye söz ettiğinde, onlar nefretle sırtlarını dönüp giderler." (İsrâ 17/46). "Allah tek ilâh olarak anıldığında, âhirete inanmayanların kalpleri daralır, canları sıkılır. O'ndan başkaları anıldığı zaman hemen seviniverirler." (Zümer 39/45).
2. Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl* (Sekkā), I, 858, nr. 2467.
3. Zümer 39/23.

baş eğmiş, parça parça olmuş görürdün. Bu misâlleri Biz insanlara tefekkür etsinler diye veriyoruz."[1]

Bir Hıristiyan Nasıl Etkilendi?

Kur'ân-ı Kerîm'in gönüllere böylesine tesir etmesi sadece ona özel bir durumdur. Kur'ân-ı Kerîm, mânasını anlamayan, tefsirini bilmeyenleri de etkiler. Kur'an okuyan birinin yanından geçen bir Hıristiyan'ın önce durup dinlediği, sonra ağlamaya başladığı, "Niye ağlıyorsun?" diye sorulduğunda da: "Kur'an'ın ve onun insanı hayran bırakan sözlerinin rûhumu etkilemesi sebebiyle ağlıyorum." dediği rivâyet edilmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'in insanı etkileme özelliğini, kimileri Müslüman olmadan önce, kimileri Müslüman olduktan sonra hissetmiş; bir kısmı duyduğu anda ona îmân etmiş, bir kısmı da bir türlü inanmamıştır.

Cübeyr ibni Mut'im'i Sarsan Âyetler

Bunun bir örneği, ashâb-ı kirâmdan Cübeyr ibni Mut'im'in anlattığı olaydır.[2] Cübeyr diyor ki: (Ben Müslüman olmadan önce) "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemi bir akşam namazında Tûr sûresini okurken dinledim. 'Yoksa onlar bir yaratan olmadan mı yaratıldılar? Veya kendi kendilerini mi yaratıyorlar? Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar? Aslında onların kesin bir inançları yoktur. Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mı? Yahut kâinâta onlar mı hâkim oldular?'[3] âyetlerine gelince, bir an önce Müslüman olmak için duyduğum heyecan sebebiyle kalbim uçayazdı."[4] Bir başka rivâyete göre Cübeyr: "İşte o anda îmân kalbimde yer etmeye başladı." demiştir.[5]

---

1. Haşr 59/21.
2. Cübeyr, Peygamber Efendimiz'le aynı soydan gelmesine rağmen büyük bir İslâm düşmanıydı. Bedir Gazvesi'nde esir edilen müşrikleri, fidyelerini vererek kurtarmak üzere Medine'ye geldiğinde bu olayı yaşadı (Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 84). Önde gelen itibârlı müşriklerden biri olan Cübeyr, Resûl-i Ekrem'i ortadan kaldırmak için tertip edilen bütün faaliyetlerde, Müslümanlara yapılan işkencelerde görev aldı. Kölesi Vahşî'nin, Uhud Gazvesi'nde Hz. Hamza'yı şehid etmesine pek sevindi. Mekke Fethi'nde İslâmiyet'i kabul etti ve güzel bir Müslüman oldu.
3. Tûr 52/35-37.
4. Buhârî, Tefsîr 52/1, nr. 4854.
5. Buhârî, Megâzî 12, nr. 4023.

"Allah Aşkına Devamını Okuma!"

Mekkeli müşriklerden Utbe bin Rebîa,[1] kavminin inançlarına aykırı bir din getirdi diye Resûl-i Ekrem'in yanına gelip konuştuğunda Fahr-i Âlem Efendimiz ona[2] şu âyetleri okudu:

"Hâ mîm. Bu kitap, Rahmân ve Rahîm olan Allah tarafından parça parça indirilmiştir. Bilen bir topluluk için, âyetleri ayrılıp açıklanmış Arapça bir Kur'an'dır. Hem müjdeleyici, hem de uyarıcı olarak indirilmiştir. Fakat çokları ona sırtlarını döndüler; kulak vermiyorlar. Dediler ki: 'Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz örtülü, kulaklarımızda ağırlık, seninle bizim aramızda da bir perde var. Artık ne yapacaksan yap; biz de yapacağız.' De ki: Ben de sizin gibi bir beşerim. Ama bana sizin ilâhınızın tek bir ilâh olduğu vahyedilmektedir. O'na yönelerek dosdoğru olun ve O'ndan bağışlanma dileyin. Ortak koşanların ise başlarına gelecek var! Onlar zekât vermezler; âhireti de zâten inkâr etmektedirler. İman edip sâlih ameller yapanlar için ise, ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfat vardır. De ki: Siz yeri iki günde yaratanı inkâr edip de başkalarını O'na denk mi tutuyorsunuz? Oysa O, Âlemlerin Rabbi'dir. O, dört günde yerin üstünde sabit dağlar yarattı, onu bereketli hâle getirdi ve rızık arayanlar için azıklarını ihtiyaca uygun şekilde takdir etti. Bundan başka, duman hâlindeki göğe yöneldi ve hem ona hem de yeryüzüne "İsteseniz de, istemeseniz de gelin." buyurdu. İkisi de "İsteyerek geldik." dedi. Onların hepsini yedi gök olarak iki günde yarattı ve herbir göğe görevlerini bildirdi. Dünya semâsını da kandillerle süsledik ve koruduk. Bütün bunlar, karşı konulmaz kudret sâhibi olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen Allah'ın takdiridir. Yüz çevirecek olurlarsa, sen de ki: Ben sizi Âd ve Semûd'un başlarına gelen korkunç azâbın benzeri bir azapla uyarmış bulunuyorum."[3]

1. Utbe bin Rebîa da, Peygamber Efendimiz'ye aynı soydan gelen itibârlı bir müşrikti. Bedir Gazvesi'nde Müslümanların karşısına ilk olarak Kureyşliler adına kardeşi Şeybe ve oğlu Velîd ile birlikte o çıkmıştı. Bu teke tek vuruşmalarda üçü de öldürülmüş, oradaki bir kuyuya atılmış, sonra da Resûl-i Ekrem Efendimiz oraya gelerek: "Ey Utbe bin Rebîa, ey Şeybe ibni Rebîa..." diye adlarını birer birer sayarak onlara hitap etmişti. İslâmiyet'in ilk yıllarında, Kureyş kabilesi Utbe'yi peygamberlik dâvasından vazgeçmeye iknâ etmesi için Resûlullah Efendimiz'e göndermişti. Allah'ın Elçisi onu sabırla dinledikten sonra: "Sözün bitti mi Utbe?" diye sormuş; sonra da ona Fussilet sûresinin ilk on üç âyetini okumuştu. Uhud Gazvesi'nde Hz. Hamza'nın ciğerini dişleyip çiğneyen Hind, onun kızıdır.
2. Bazı rivâyetlere göre de "onlara", yani yanındakilerle beraber ona.
3. Fussilet 41/1-13.

Bu âyetleri dinleyen Utbe, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin ağzını eliyle kapattı ve:

"Aramızdaki akrabalık bağı adına, Allah aşkına devamını okuma!" dedi.[1]

Bir başka rivâyete göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Kur'ân-ı Kerîm okurken, Utbe yere oturmuş, arkasına dayadığı ellerine yaslanarak onu dinliyordu. Resûlullah Efendimiz secde âyetine gelince, kalkıp secde etti. Utbe de ayağa kalktı, ama ne diyeceğini bilemedi; dönüp ailesinin yanına gitti; kavminin yanına çıkamadı. Bunun üzerine onlar Utbe'ye geldiler. Utbe evine gelenlerden özür diledi ve şunları söyledi:

"Vallahi o bana bir şeyler okudu. Yemin ederim ki, bugüne kadar kulaklarım öyle sözler duymadı. Bunun üzerine ben de ona ne diyeceğimi bilemedim."[2]

Edipler Neden Vazgeçti?

Nakledildiğine göre, birçok kimse Kur'ân-ı Kerîm'in belâgatine benzer bir söz söylemeye kalktığında, saygıyla karışık bir korkuya kapılmış ve bu işten vazgeçmiştir.

Yine söylendiğine göre ünlü edip İbnü'l-Mukaffâ[3] (v. 142/759), Kur'ân-ı Kerîm'in edebî üstünlüğü derecesinde bir eser kaleme almak istemiş ve yazmaya başlamış; bir çocuğun: ﴿وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي﴾ "Ve şöyle emredildi: 'Ey yer, suyunu yut! Ey gök suyunu tut!'"[4] âyetini okuduğunu duyunca bundan vazgeçmiş, yazdıklarını imhâ etmiş ve şöyle demiştir: "Şunu kesin bir dille belirtirim ki, hiç kimse Kur'an'ın bir benzerini getiremez. O beşer sözü değildir." Hâlbuki İbnü'l-Mukaffâ, Arap edebiyâtında devrinin en önde gelenlerinden biriydi.

1. Elbânî, *Sahîhu's-sîreti'n-nebeviyye*, s. 161. Farklı bir rivâyet için bk. Ebû Ya'lâ, *Müsned* (Esed), III, 349-351.
2. Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* (Kal'acî-Abbâs), I, 233-234, nr. 185.
3. Ebû Muhammed Abdullah ibni'l-Mukaffâ, İran asıllı bir ediptir. Farsça'ya çevrilmiş bazı Yunan klasiklerini Farsça'dan Arapça'ya tercüme etmiştir. Mecûsî iken, hayatının ileri dönemlerinde bir çocuğun okuduğu Kur'ân'ı duyunca Müslüman olmuştur. *el-Edebü's-sağîr*, onun önemli kitaplarından biridir. *Kelîle ve Dimne*'yi Arapça'ya tercüme eden İbnü'l-Mukaffâ'ın *Muârazatü'l-Kur'ân* adlı bir eseri olduğu söylenmektedir.
4. Hûd 11/44.

Endülüslü şâir Yahyâ bin Hakem el-Gazzâl[1] (v. 250/864), yaşadığı devirde Endülüs'ün en iyi edebiyâtçısı idi. Söylendiğine göre Kur'an'ın bir benzerini meydana getirmek istedi. İhlâs sûresini önüne koydu ve onun gibi edebî değeri yüksek bir sûre yazmaya kalkıştı. "O zaman vücûdumu bir korku ve titreme kapladı." diyen şâir, yaptığına tövbe edip Allah'a yöneldi.

8. Kur'ân-ı Kerîm'in Dünya Durdukça Durması

Kur'ân-ı Kerîm'in en önemli mûcizelerinden biri de, Allah Teâlâ'nın onu korumayı üstlenmesi sebebiyle dünya durdukça var olmasıdır. Bu garantiyi Cenâb-ı Hak ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ "Elbette Kur'an'ı Biz indirdik ve elbette onu Biz koruyacağız."[2] âyetiyle vermiş, bunu şöyle de ifâde buyurmuştur: ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾ "Kur'an'a hiçbir yönden bir noksanlık erişmez. O, her işi yerli yerince yapan ve her türlü övgüye lâyık olan Allah tarafından indirilmiştir."[3]

Diğer peygamberlerin mûcizeleri kendileriyle birlikte sona ermiş, o mûcizelerin geriye sadece haberi kalmıştır.

> Meselâ Hz. Mûsâ'nın asâsı ile Hz. Sâlih'in devesinin, bugün sadece kıssası bilinmektedir.

Yüce Kur'an ise; ilk nâzil olduğu günden bu güne kadar, 535 yıl boyunca,[4] apaçık âyetleri ve parıldayan mânalarıyla değişmeden gelmiştir. Bugün bile Kur'ân-ı Kerîm'in delillerine kimse karşı koyamamakta, onun benzerini getirmeye kimse cesâret edememektedir. Hâlbuki yüzyıllar boyunca, her asırda üstün edipler, güçlü dilciler, söz ustaları, yetenekli bilginler çıkmış; bunların içinde de nice inkârcı ve İslâm karşıtları olagelmiştir. Bunlardan, Kur'an'a karşı çıkıp da, nakledilmeye değer bir şey söyleyen, Kur'an'ın bir benzerini yazmak maksadıyla iki kelime ortaya koyabilen biri görülmemiştir. Kur'ân-ı Kerîm'e cephe alan hiç kimse haklı bir itirazda bulunamamış, bu konuda kendini zorlayanlar bir sonuç elde

1. Yahyâ bin Hakem, iyi bir şâir olup, şiirlerini toplayan bir de divanı vardır.
2. Hicr 15/9.
3. Fussilet 41/42.
4. Bu ifâde, 544 (1149) yılında vefât eden Kādî İyâz'ın, bu satırları vefâtından on yıl önce, yani 535 (1141) yılında yazdığını göstermektedir. Buna göre bizim de, "1433 yıl boyunca" dememiz gerekecektir.

edememiştir. Kur'ân-ı Kerîm'e karşı çıkanların kendilerini kendi elleriyle çâresizliğe ittikleri, sonunda bu işten vazgeçtikleri söylenegelmiştir.

9. Kur'an'ı Okuyanın Usanmaması

İlk devirlerin ünlü âlimleri ile onların izinden giden daha sonraki âlimlerden birçoğu, Kur'ân-ı Kerîm'in i'câzının (mûcize oluşunun) çeşitli şekillerinden (başlıca yedi şeklinden) şöyle söz etmişlerdir.

O Hep Tazedir

Kur'an'ı okuyan usanmaz, dinleyen bıkmaz. Ne kadar çok okunsa ilk defa okunuyormuş gibi haz verir. Tilâvet ettikçe insanın ona muhabbeti daha da artar; tazeliği ve parlaklığı hiç azalmaz. Kur'ân-ı Kerîm dışındaki sözler ne kadar güzel ve edebî bakımdan ne kadar mükemmel olursa olsun, tekrarlandığı zaman insan sıkılır ve usanır.[1] Yüce Kitabımız ise tenhâda okunduğu zaman rûha lezzet, sıkıntılı zamanlarda okunduğunda gönle ferahlık verir. Diğer kitaplarda ise bu özellik yoktur. Onları yazanlar, kitaplarına ilgi uyandırabilmek için çeşitli nağme ve makamlarla okunma usûlleri icat etmişlerdir. İşte bunun için Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Kur'ân-ı Kerîm'i şöyle anlatmıştır:

"O, çok okunmaktan dolayı eskimez; verdiği ibretler bitmez, olağanüstü güzellikleri tükenmez; o, doğru ile yanlışı ayırandır, boş bir söz değildir. Âlimler ona doyamaz;[2] ona gönül verenler doğruyu bırakıp arzularının peşine düşmez; o, başka sözlere ve dillere benzemediği için onlara karışmaz; o, âyetlerini dinledikleri zaman cinlerin: ﴿إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا، يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ﴾ 'Biz harikulâde bir Kur'an dinledik. O, doğru yola iletiyor'[3] demekten kendilerini alamadıkları bir kitaptır."[4]

1. Bu durumu Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle ifâde buyurmuştur: "Allah'ın kelâmının diğer sözlere üstünlüğü; Cenâb-ı Hakk'ın, yarattıklarına üstünlüğü gibidir." (Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 25, nr. 2926: Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân 6, nr. 3359).
2. Abdullah ibni Abbâs radıyallahu anhümâ şöyle demiştir: "Aşırı istekli olan iki kimse doyma bilmez: Biri ilmin peşine düşen, diğeri dünyanın peşine düşen." (Dârimî, Mukaddime 32, nr. 341). Bu söz aynı kaynakta Abdullah ibni Mes'ûd'a ve Hasan-ı Basrî'ye, hattâ Resûl-i Ekrem'e (Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], I, 169, nr. 312) nisbet edilmiştir.
3. Cin 72/1-2.
4. Bu hadis yakın ifâdelerle, bazı takdim ve tehirlerle Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 14, nr. 2906; Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân 1, nr. 3335'de de geçmektedir.

Kur'an İlim-İrfân Kaynağı

Kur'an'ın mûcize oluşunun delillerinden biri de genellikle Arapların, özellikle de peygamber olmadan önce Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin bilemediği ve ilgilenmediği çeşitli ilim ve irfânı ihtivâ etmesidir. Kur'ân-ı Kerîm'in ihtivâ ettiği bilgileri öteki milletlerin âlimleri bilmediği gibi, kitaplarında da onlardan söz edilmemiştir.

> İşte bu sebeple, Kur'ân-ı Kerîm'deki o engin bilgileri Peygamber aleyhisselâmın herhangi bir kitaptan aldığını kimsenin söylemesi mümkün değildir.

Kur'ân-ı Kerîm'de din ilminin esasları ortaya konmuş, aklî delillerin nasıl ileri sürüleceği, hasımların bu delillerle nasıl iknâ edileceği öğretilmiş,[1] sapık inanç sahiplerinin güçlü tartışma usûlleriyle ve açık, kolay anlaşılır, özlü delillerle nasıl yola getirileceği gösterilmiştir. Bilgi ve üstün zekâlarıyla tanınan nice kimseler, Kur'ân-ı Kerîm'in öne sürdüğü deliller gibi delil getirmeyi çok istedilerse de bunu başaramadılar.

İşte Kur'ân-ı Kerîm'in öne sürdüğü aklî delillerden birkaçı:

﴿أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ﴾ "Gökleri ve yeri yaratan, onlar gibisini yaratamaz mı?"[2]

﴿قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾ "Sen de ki: İlk defasında onu kim yarattıysa O diriltecek."[3]

> Peygamber Efendimiz'in haber verdiği şu olay, Cenâb-ı Hakk'ın insanı nasıl dirilteceğinin bir misâlidir: Vaktiyle hayatında hiç iyilik yapmamış bir adam, Allah beni hesaba çekerse en ağır cezâyı verir diye düşünmüş ve çocuklarını başına toplayıp öldüğü zaman cesedini yakmalarını ve külünü rüzgârlı bir günde savurmalarını vasiyet etmiş, çocukları da dediklerini aynen yapmıştı.

1. Bu delillerden biri, İbrâhim aleyhisselâmın yıldız, Ay ve Güneş'ten hareketle Allah'ın varlığını göstermesidir (En'âm 6/75-79). Biraz aşağıda müellifimiz bunlardan altı örnek zikredecektir.
2. Yâsîn 36/81.
3. Yâsîn 36/79.

> Allah Teâlâ yeryüzüne: "O adama ait senin üzerinde ne varsa hepsini bir araya getir." diye emretmiş, yeryüzü bu emri derhal yerine getirince, Allah Teâlâ da o adama yeniden can vermiş ve cesedini yakıp, külünü savurmalarını neden istediğini sormuştu. Adam: "Senin azâbından korktuğum için öyle yaptım, yâ Rabbî." deyince, Cenâb-ı Hak da onu azâbından korktuğu için bağışlamıştı.[1]

﴿لَوْ كَانَ فِيهِمَآ اٰلِهَةٌ إِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا﴾ "Göklerde ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, ikisinin de düzeni bozulurdu."[2]

Kur'ân-ı Kerîm bunlardan başka mûcize mâhiyetinde olmak üzere peygamberlerin ve gönderildikleri ümmetlerin hâllerini, haberlerini (siyerlerini) ihtivâ ettiği gibi, çeşitli öğütler, hikmetli sözler,[3] âhiretten haberler,[4] en güzel edep ve ahlâk örnekleri de vermektedir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ﴾ "Biz bu kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık."[5]

﴿وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ﴾ "Doğrusu Biz bu Kur'an'da insanlara her türlü misâli vermiş bulunuyoruz."[6]

﴿وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ﴾ "Biz sana her şeyi açıklamak, doğru yolu göstermek, rahmet kaynağı olmak, Müslümanlara da müjde vermek üzere bu kitabı indirdik."[7]

---

1. Buhârî, Enbiyâ 54, nr. 3481, Tevhîd 35, nr. 7506; Müslim, Tevbe 27-28, nr. 2756.
2. Enbiyâ 21/22.
3. Lokman aleyhisselâmın şu sözü Kur'ân-ı Kerîm'deki hikmetli sözlerin bir örneğidir: "Yavrum, yaptığın iş bir hardal tanesi kadar küçük de olsa, bir kayanın içinde de bulunsa, yahut göklerde veya yerin dibinde gizlenecek de olsa, Allah onu meydana çıkarır. Çünkü Allah, her şeyi bütün incelikleriyle bilir ve O, her şeyden hakkıyla haberdârdır." (Lokmân 31/16).
4. "Âhiretten haberler" ifâdesiyle; yeniden dirilme, mahşer, hesap, Sırat, Cennet, Cehennem hakkındaki bilgiler kastedilmektedir.
5. En'âm 6/38.
6. Rûm 30/58.
7. Nahl 16/89.

Kur'an'ın Mükemmelliği

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur:

"Allah Teâlâ, bu Kur'an'ı iyiyi emreden, kötüyü yasaklayan bir kitap, üzerinde yürünen bir yol, dillerde dolaşan bir örnek olarak indirmiştir. O Kur'an'da sizinle ilgili bilgiler, sizden öncekilere dâir haberler, sizden sonra geleceklere ve kendi aranızda uygulamak üzere size gerekli olan hükümler vardır. Çok okumak onu eskitmez. Onun ilginç yönleri bitip tükenmez. O gerçektir, oyun değildir. Kur'an'a dayanarak konuşan doğru söyler, ona dayanarak hüküm veren adâletle hükmeder, Kur'an'ı esas alarak tartışan galip gelir, ona dayanarak taksim yapan âdil olur, onun buyruklarına göre yaşayan çok sevap kazanır, ona yapışan Allah'ın dosdoğru yoluna varır, hidâyeti ondan başka yerde arayanı Allah saptırır, Kur'an'dan başkasıyla hükmedeni Allah perişan eder. Kur'an hikmet dolu zikirdir, apaçık nûrdur, dosdoğru yoldur, kendisine yapışanı Cehennem'den kurtaran ve murâdına erdiren ilâhî güvencedir, her türlü hastalık için en faydalı şifâ kaynağıdır, kendisine sıkıca yapışan için koruma,[1] tâbi olan için kurtuluştur; kendisinde tutarsızlık yok ki düzeltilsin,[2] hak yoldan ayrılmaz ki uyarılsın, ilginç yönleri bitip tükenmez, çok okumakla güzelliği eskimez, lezzeti tükenmez."[3]

Abdullah ibni Mes'ûd[4] radıyallahu anhın rivâyet ettiği, mânası buna benzer bir hadiste Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Kur'an'da bir çelişki yoktur,[5] güzelliği eskimez, lezzeti tükenmez, sizden önce yaşayanların, sizden sonra gelecek olanların haberi ondadır."

---

1. Bu ifâdeyle, "Ey Mü'minler! Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılın, ayrılığa düşmeyin." (Âl-i İmrân 3/103) âyetine işaret edilmektedir.
2. Bu ifâdeyle de, "Hamd bütünüyle, kuluna kitabı indiren ve onda hiçbir tutarsızlığa yer vermeyen Allah'a âittir." (Kehf 18/1) âyetine işaret edilmektedir.
3. Bu hadîs-i şerîf, birbirine yakın ifâdelerle, takdim ve tehirlerle şu kaynaklarda geçmektedir: Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 14, nr. 2906; Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân 1, nr. 3335, İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* (Hût), VI, 125.
4. Abdullah ibni Mes'ûd hakkında bilgi için bk. I, 279.
5. "Eğer o Kur'ân Allah'tan başkasının sözü olsaydı, onda pek çok çelişki bulurlardı." (Nisâ 4/82).

Gözleri, Kulakları, Gönülleri Açan Kitap

Bir hadîs-i kudsîde Allah Teâlâ, Muhammed sallallahu aleyhi ve selleme şöyle buyurmuştur:

"Ey Resûlüm! Ben sana Tevrât'a benzeyen[1] yeni bir kitap gönderiyorum. Sen onunla kör gözleri, sağır kulakları ve kapalı gönülleri açarsın.[2] İlmin kaynakları, hikmetin bilgileri ve kalpleri diriltip canlandıran şey o kitaptadır."[3]

Tâbiîn âlimlerinden Kâ'bü'l-Ahbâr[4] (v. 32/652) şöyle demiştir:

"Kur'ân-ı Kerîm'e sıkıca yapışınız; zira o, akılların kavramadığını ona kavratan[5] ve hikmetin ortaya çıkmasını sağlayandır."

Cenâb-ı Hak şöyle buyurmuştur: ﴿إِنَّ هَٰذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾ "Şüphesiz bu Kur'an, İsrâiloğulları'na üzerinde anlaşmazlığa düştükleri pek çok şeyi anlatmaktadır."[6]

> Kur'ân-ı Kerîm, İsrâiloğulları'nın dinleri hakkında anlaşmazlığa düştükleri konularda, özellikle de Hz. İsâ'nın doğumu ve peygamberliği, annesi Hz. Meryem'in iffeti konusunda kendilerine gerçek bilgiler vermektedir.

﴿هَٰذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّقِينَ﴾ "İşte bu Kur'an bütün insanlar için bir açıklama ve müttakîler için de bir hidâyet rehberi ve bir öğüttür."[7]

Önce indirilen ilâhî kitapların hacmi Kur'ân-ı Kerîm'e göre daha geniş olduğu hâlde, Kur'an az sözle çok mânayı ve birkaç misli muhtevâyı ortaya koymaktadır.

---

1. "Tevrât'a benzeyen kitap" ifâdesiyle, tıpkı Tevrât gibi inanç esaslarını, hükümleri, öğütleri, va'd ve uyarıları, hikmetli sözleri ihtiva eden bir kitap denmek istenmiştir.
2. Hadîs-i şerîfte bu ifâde şöyle geçmektedir: "Allah bu Kelime-i Tevhîd ile kör gözleri, sağır kulakları ve kapalı gönülleri açacaktır." (Buhârî, Büyû' 50, nr. 2125, Tefsîr 48/3, nr. 4838; Dârimî, Mukaddime 2, nr. 5-8; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 174).
3. Tâbiînden Mugîs ibni Sümey'in yakın ifâdelerle Resûl-i Ekrem'e nisbet ettiği bu hadis, İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* (Hût), VI, 318'dedir.
4. Kâ'bü'l-Ahbâr hakkında bilgi için bk. I, 76.
5. "İşte bu Kur'ân, bütün insanlar için bir açıklamadır." (Âl-i İmrân 3/138) âyeti de bunu dile getirmektedir.
6. Neml 27/76.
7. Âl-i İmrân 3/138.

Kur'an'ın Her Şeyi Açıkça Anlatması

Kur'an'ın mûcize olduğunu gösteren hususlardan biri de şudur: Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de bir hükmü sağlam ve edebî ifâdelerle özlü bir şekilde ortaya koyar. Emir verirken, bir şeyi yasaklarken, va'd ederken, korkuturken de bu edebî ifâdeleri kullanır. Kur'an'ın mânasını düşünerek okuyan kimse, okuduğu âyet ve sûrede Cenâb-ı Hakk'ın kendisinden neyi istediğini hemen anlar.

> Meselâ anaya-babaya itaati emreden "Onlara 'öf' bile deme"[1] âyetini okuyan kimse, anne ile babaya öf denmeyeceğinden başka, onlara hiçbir şekilde saygısızlık edilmeyeceğini de anlayıverir. Kevser sûresindeki: "Sen de Rabbin için namaz kıl ve kurban kes." emrini okuyan kimse hem bayram namazı kılmak hem de kurban kesmek zorunda olduğunu anlayıverir.

İfâdesinin Şiiri Andırması

Kur'ân-ı Kerîm'in mûcize olduğunu gösteren yönlerinden biri de Allah Teâlâ'nın onu nesirden çok şiiri andıran, fakat daha önce bir benzeri görülmeyen bir ifâdeyle indirmesidir. Çünkü şiir ruhlara daha çok tesir eder, daha kolay ezberlenir, kulağa daha hoş gelir, daha kolay kavranır; bunun için de insanlar şiire daha fazla meyleder, gönül ondan daha çok hoşlanır.

Ezberlenme Kolaylığı Taşıması

Kur'ân-ı Kerîm'i öğrenmek ve ezberlemek isteyenlere Cenâb-ı Hakk'ın bunu kolaylaştırması onun mûcize yönlerinden biridir. Allah Teâlâ bunu: "And olsun, Biz Kur'an'ı düşünüp öğüt almak için kolaylaştırdık."[2] âyetiyle ifâde buyurmuştur. Diğer ümmetler, çok uzun ömürlü oldukları ve uzun yıllar yeryüzünde kaldıkları hâlde, çok sayıda insan şöyle dursun, içlerinden tek bir kişi bile mukaddes kitaplarını ezberleyemezdi. Kur'ân-ı Kerîm'i ise çocuklar çok kısa bir sürede ezberleyebilir.

---

1. İsrâ 17/23.
2. Kamer 54/17, 22, 32, 40.

Her Bölümünün Birbiriyle Uyumu

Kur'ân-ı Kerîm'in mûcize olduğunu gösteren özelliklerinden biri de şudur: Çeşitli bölümleri şekil ve mâna bakımından birbirine benzer; bunlar birbiriyle de uyum içindedir; çeşitli kıssaları, aynı kıssadan söz ediyormuş gibi akıcı bir dille anlatır; değişik mânaları ele alırken bile bir konudan ötekine tatlı bir şekilde geçiverir; bir sûrenin içinde emir, nehiy, haber, soru, teşvik, tehdit, peygamberliğin isbatı, Cenâb-ı Hakk'ın birliği ve tekliği, ibâdete teşvik, günahlardan sakındırma gibi konuları herhangi bir karışıklığa ve dengesizliğe meydan vermeden ifâde eder. Hâlbuki edebî bir metinde böyle çeşitli konular ele alındığı zaman sözün gücü zayıflar, akıcılığı kaybolur, parlaklığı azalır ve sıkıcı bir hâle gelir.

Meselâ "Sâd. And olsun şanlı şerefli, öğüt dolu Kur'an'a." diye başlayan Sâd sûresinin baş tarafını inceleyelim. Burada kâfirlerin Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme karşı tavırları ele alınmış, onlara kendilerinden önce nice nesillerin helâk edildiği hatırlatılarak tehdit edilmiş, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemi nasıl yalanladıkları ve onun peygamberliğine hayret ettikleri zikredilmiş, ileri gelenlerinin inkârda nasıl birleştiklerinden söz edilmiş, sözlerinden onu nasıl kıskandıkları,[1] kendilerinin ne kadar da âciz ve değersiz oldukları, dünyada yenilgiye uğrayarak, âhirette de acıklı azâbı tadarak perişan olacakları, kendilerinden önceki milletlerin peygamberlerini nasıl yalanladıkları ve o yalancıların Allah Teâlâ tarafından nasıl helâk edildiği, kendilerinin de ötekilerin başına gelen cezâya çarptırılacağı bildirilmiş, Resûl-i Ekrem'e onların eziyetlerine sabretmesi tavsiye edilmiş ve yukarıda geçen misâllerle teselli edilmiştir. Bunun ardından Hz. Dâvûd'un ve diğer peygamberlerin kıssalarını zikreden Cenâb-ı Hak, bütün bunları en vecîz ifâdelerle ve mükemmel bir âhenkle yapmıştır.

Az Sözle Çok Mâna İfâde Etmesi

Az sözle çok mâna ifâde etmek de Kur'ân-ı Kerîm'in mûcizelerinden biridir. Önde gelen âlimlerimizin Kur'ân-ı Kerîm'in i'câzına dâir zikrettiği konuların çoğu edebiyâtla ilgili olduğu için biz onları burada "Kur'an'ın

1. Kâfirlerin Fahr-i Kâinâtı nasıl kıskandıklarını dile getiren âyetlerden biri şudur: "Aramızdan ona mı kitap inmiş?" dediler. Doğrusu onlar Benim kitabımdan şüphe içindeler. Doğrusu onlar henüz azâbımı tatmadılar." (Sâd 38/8).

İ'câzı" başlığı altında almayı uygun görmedik. Onları Kur'an'ın i'câzı konusunda ayrı bir başlık olarak değil, belâgatın çeşitleri olarak zikretmek daha uygun olur. Âlimlerin görüşleri diye yukarıda zikrettiğimiz şeylerin çoğu Kur'ân-ı Kerîm'in i'câzı değil, onun özellikleri ve üstünlükleri sayılır.

Kur'ân-ı Kerîm'in gerçek i'câzı (mûcize oluşu), bu bölümün en başında zikrettiğimiz ilk dört konudur. İ'câz konusunda bunlar esas alınmalıdır.

> Bu dört konu, bu bölümün başında "Kur'an'ın mûcize oluşu (İ'câzü'l-Kur'ân)" anabaşlığı altında zikredilen şu konulardır: 1. Kur'ân-ı Kerîm'in eşsiz te'lif tarzı, kelimelerinin muntazam dizilişi, fesâhati, sözü kısa ve özlü söyleyiş şekilleri, Arap edebiyâtçılarını âciz bırakan belâgati. 2. Kur'ân-ı Kerîm'in insanı hayrete düşüren metni ve değişik üslûbu. 3. Kur'ân-ı Kerîm'in verdiği geleceğe yönelik haberler. 4. Kur'ân-ı Kerîm'in geçmiş milletlere dâir verdiği haberler.

Ondan sonra zikrettiğimiz dört konu ise Kur'ân-ı Kerîm'in özellikleri, bitip tükenmeyen olağanüstü hâlleridir.

> Daha sonra zikredilen dört konu da şunlardır: 1. Kur'ân-ı Kerîm'in kâfirlere meydan okuması. 2. Kur'an'ın duyanları şaşırtıp gönülleri etkilemesi. 3. Kur'ân-ı Kerîm'in dünya durdukça durması. 4. Kur'an'ı okuyanın usanmaması.

İşleri kolaylaştıran ve en hayırlı olana ileten Allah'tır.

10. Peygamberimizin Mûcizeleri:

Ayın İkiye Bölünmesi ve Güneşin Batmasına Engel Olunması

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: ﴿اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ، وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ﴾ "Kıyâmet yaklaştı,[1] Ay yarıldı. Onlar ise ne za-

1. Peygamber Efendimiz, kıyâmetin ne kadar yakın olduğunu ashâbına anlatmak için şehâdet parmağıyla orta parmağını göstererek şöyle buyurdu: "Benimle kıyâmetin arası, şu iki parmağın arası kadar yaklaştığı zamanda ben peygamber olarak gönderildim." (Buhârî, Rikāk 39, nr. 6503-6505; Müslim, Cum'a 43, nr. 867, Fiten 133, nr. 2951).

man bir mûcize görseler sırtlarını dönerler ve 'Bu sürüp giden bir büyü' derler."[1]

Bu âyette Allah Teâlâ, ayın kesinlikle ikiye bölündüğünü belirtmek için, olayı dili geçmiş (mâzî) kipiyle anlatmış, kâfirlerin de mûcizeleri inkâr ettiklerini haber vermiştir. Tefsir ve hadis âlimleri bu olayın Peygamber Efendimiz'in zamanında gerçekleştiği husûsunda görüş birliği içindedir.

Ay İkiye Bölününce

Abdullah ibni Mes'ûd radıyallahu anh şöyle demiştir:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında ay ikiye bölündü. Bir parçası dağın üzerinde, diğeri de onun berisindeydi. Bunun üzerine Resûlullah Efendimiz 'şâhit olun!' buyurdu."[2]

Tâbiîn müfessirlerinden Mücâhid ibni Cebr'in[3] (v. 102/720) rivâyetine göre Abdullah ibni Mes'ûd:

"O sırada Peygamber Efendimiz ile beraberdik." demiştir.[4]

Râvileri arasında tâbiîn âlimlerinden A'meş'in de[5] (v. 148/765) bulunduğu bir başka rivâyete göre Abdullah ibni Mes'ûd, "O sırada (Peygamber Efendimiz ile birlikte) Mina'daydık" demiştir.[6]

Yine tâbiîn âlimlerinden Esved ibni Yezîd'in[7] Abdullah ibni Mes'ûd'dan rivâyetine göre İbni Mes'ûd:

"Ay ikiye bölününce, parçalarının arasından dağı gördüm." demiştir.[8]

---

1. Kamer 54/1-2.
2. Buhârî, Menâkıb 27, nr. 3636, Tefsîr 54/1, nr. 4864; Müslim, Kıyâmet 43, nr. 2800.
3. Mücâhid ibni Cebr hakkında bilgi için bk. I, 89.
4. Buhârî, Tefsîr 54/1, nr. 4865.
5. Gözü iyi görmeyen kimse anlamında A'meş lakabıyla ünlü bu âliminin adı Süleymân ibni Mihrân el-Kûfî'dir. Hadisten başka kırâat ve fıkıh sahalarındaki bilgisiyle de ünlüydü. Dürüstlüğü ve doğru sözlülüğü sebebiyle "mushaf" diye anılan bu ünlü muhaddisin rivâyetleri *Kütüb-i Sitte*'de bulunmaktadır.
6. Buhârî, Menâkıbü'l-Ensâr 36, nr. 3869.
7. İbni Mes'ûd'un seçkin talebelerinden biri olan Esved ibni Yezîd, Hz. Ömer, Hz. Ali, Muâz ibni Cebel, Hz. Âişe gibi sahâbe-i kirâmdan da rivâyette bulunmuştur. Onun seksen defa hac ve umre yaptığı, ölünceye kadar devamlı oruç tuttuğu, ramazan ayında iki günde bir, diğer zamanlarda altı günde bir Kur'ân-ı Kerîm'i hatmettiği belirtilmektedir (Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'* [Arnaût], IV, 50-53).
8. Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 413.

Bu hadisi Abdullah ibni Mes'ûd'dan rivâyet edenlerden biri de tâbiîn âlimlerinden Mesrûk ibni Ecda'dır[1] (v. 63/683). Mesrûk'un belirttiğine göre, İbni Mes'ûd bu olayın Mekke'de meydana geldiğini söylemiş, Kureyş kabilesine mensup kâfirlerin: "Ebû Kebşe'nin oğlu sizi büyüledi." dediğini haber vermiştir.[2]

> Kureyş kabilesine mensup kâfirlerin, Peygamber Efendimiz'e neden "Ebû Kebşe'nin oğlu" dediklerine dair bazı rivayetler vardır. Bu rivayetlerden birine göre, Araplardan **Câhiliye inançlarını bırakarak** yıldıza tapmaya başlayan Ebû Kebşe adında biri vardı. Mekkeli kâfirler Peygamber Efendimiz'i de ona benzeterek kendisine Ebû Kebşe'nin oğlu diye lakap taktılar. Bir başka rivâyete göre Resûl-i Ekrem'in sütannesi Halîme'nin kocasının ve anne tarafından dedelerinden birinin künyesi Ebû Kebşe idi. Müşriklerin, Resûlullah Efendimiz'i bunlardan birine nisbet ederek onunla alay ettikleri anlaşılmaktadır.

Müşriklerden biri,[3] "Eğer Muhammed Ay ile gözünüzü boyadıysa, onun büyüsü herkesi kapsayacak değil ya! Mekke dışından gelen yolculara bu olayı görüp görmediklerini sorunuz." dedi. Diğer bölgelerden gelen kimselere Ay'ın ikiye bölündüğünü görüp görmediklerini sordular; onlar da gördüklerini söylediler.[4]

Ebû Cehil'in Teklifi

Tefsir âlimi ve Hanefî fakihi Ebü'l-Leys es-Semerkandî (v. 373/973), bu olayı tâbiîn müfessirlerinden Dahhâk ibni Müzâhim'den (v. 105/723) rivâyet etmiş, Dahhâk de şöyle demiştir:

"Ebû Cehil, 'Bu bir büyüdür. Çeşitli memleketlere, bu olayı görüp görmediklerini araştırmak üzere adamlar gönderiniz.' dedi. Muhtelif yerlere adamlar gönderdiler, oraların insanları da ayın ikiye bölündüğünü

1. Mesrûk hakkında bilgi için bk. I, 407.
2. Tayâlisî, *Müsned* (Türkî), I, 236, nr. 293.
3. Bunun Ebû Cehil olduğu söylenmektedir.
4. Tayâlisî, *Müsned* (Türkî), I, 236, nr. 293.

gözleriyle gördüklerini söylediler. İşte bunun üzerine kâfirler "Bu sürüp giden bir büyü, dediler."[1]

Olayı Rivâyet Edenlerin Güvenilirliği

Ayın ikiye bölündüğüne dâir hadisi, Abdullah ibni Mes'ûd'dan, tâbiîn âlimlerinden olan Alkame bin Kays[2] da (v. 62/682) rivâyet etmiştir.[3] Demek oluyor ki bu hadisi yukarıda adları geçen dört kişi yani Mücâhid ibni Cebr, Esved ibni Yezîd, Mesrûk ibni Ecda ve Alkame bin Kays, İbni Mes'ûd'dan rivâyet etmişlerdir.[4]

Ayın ikiye bölünmesi hadisini Abdullah ibni Mes'ûd gibi anlatan ashâb-ı kirâm arasında şu sahâbîler de vardır: Enes ibni Mâlik,[5] Abdullah ibni Abbâs,[6] Abdullah ibni Ömer,[7] Huzeyfe İbnü'l-Yemân, Hz. Ali, Cübeyr ibni Mut'im.[8] Tâbiîn muhaddislerinden olan Ebû Huzeyfe el-Erhabî'nin[9] rivâyetine göre Hz. Ali:

"Biz Peygamber Efendimiz'in yanındayken ay ikiye bölündü" demiştir.

Enes ibni Mâlik radıyallahu anh şöyle demiştir:

Mekkeliler, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemden gerçekten peygamber olduğuna dâir kendilerine bir mûcize göstermesini istediler. O da onlara Ay'ın ikiye bölündüğünü gösterdi; onlar da ikiye bölünen Ay'ın parçaları arasından Hirâ mağarasını gördüler.[10]

---

1. Kamer 54/2.
2. Abdullah ibni Mes'ûd'un en ünlü talebesi Alkame de, Resûl-i Ekrem Efendimiz hayattayken doğdu, fakat onu göremedi. Tefsir, fıkıh ve kıraat âlimi olan ve güzel sesiyle pek güzel Kur'an okuyan Alkame'ye, hocası İbni Mes'ûd şöyle derdi: "Şâyet seni Resûl-i Ekrem görseydi sevinirdi." İbrâhim en-Nehaî'nin dayısı, biraz önce kendisinden söz ettiğimiz Esved ibni Yezîd'in de amcası olan Alkame, Kur'ân-ı Kerîm'i beş günde bir hatmederdi.
3. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), X, 74-75.
4. Buhârî, Menâkıb 27, nr. 3636, Menâkıbü'l-ensâr 36, nr. 3869; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 413, 447, 456.
5. Enes'in rivâyeti için bk. Buhârî, Menâkıb 27, nr. 3637, Menâkıbü'l-Ensâr 36, nr. 3868, Tefsîr 54/1, nr. 4867-68; Müslim, Sıfatü'l-kıyâme 46, 47, nr. 2802.
6. İbni Abbâs'ın rivâyeti için bk. Buhârî, Menâkıb 27, nr. 3638, Tefsîr 54/1, nr. 4866.
7. İbni Ömer'in rivâyeti için bk. Tirmizî, Tefsîr 54/4, nr. 3288.
8. Cübeyr ibni Mut'im'in rivâyet için bk. Tirmizî, Tefsîr 54/5, nr. 3289; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 81.
9. Ebû Huzeyfe Seleme bin Suheyb el-Erhabî'nin rivâyet ettiği hadisler *Sahîh-i Müslim* ile Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî'nin *es-Sünen*'lerinde bulunmaktadır.
10. Buhârî, Menâkıbü'l-Ensâr 36, nr. 3868.

Yemenli hadis hâfızı Ma'mer ibni Râşid[1] (v. 153/770) ve başkalarının tâbiîn âlimlerinden Katâde bin Diâme es-Sedûsî'den,[2] onun da Hz. Enes'ten rivâyetlerine göre Resûl-i Ekrem Mekkelilere Ay'ın ikiye bölündüğünü göstermiş, bunun üzerine de "Kıyâmet yaklaştı, Ay yarıldı"[3] âyeti nâzil olmuştur.

Bu rivâyeti Cübeyr ibni Mut'im radıyallahu anhdan, tâbiîn muhaddislerinden olan oğlu Muhammed ile torunu Cübeyr ibni Muhammed; İbni Abbâs'tan Ubeydullah ibni Abdillah ibni Utbe;[4] İbni Ömer'den Mücâhid ibni Cebr; Huzeyfe İbnü'l-Yemân'dan da tâbiîn neslinin kırâat âlimlerinden Ebû Abdirrahman es-Sülemî ve Müslim ibni Ebî İmrân el-Ezdî rivâyet etmiştir.[5]

Olayı Neden Herkes Göremezdi?

Bu hadislerin çoğunun senedi sahîhtir;[6] konuyla ilgili âyet-i kerîme ise hadiste anlatılan olayın doğruluğunu açıkça göstermektedir. Bu olayın doğruluğunu kabul etmeyerek: "Şâyet böyle bir olay meydana gelseydi, onu bütün dünya halkı da görürdü; zira ay herkesin gözü önündedir." diye mûcizeye karşı çıkan ve yanlış yolda olanların itirazı doğru değildir.[7] Çünkü o gece yeryüzü halkının Ay'ı gözetlediği, buna rağmen Ay'ın ikiye bölündüğünü göremediğine dâir bir haber nakledilmemiştir. Hattâ bize, yalan üzerinde söz birliği etmeleri mümkün olmayacak kadar çok insandan o gece Ay'ı gözledikleri, ama Ay'ın ikiye bölündüğünü göremedikleri nakledilseydi, bu bile bizim aleyhimizde bir delil olmazdı. Şöyle ki, Ay, yeryüzünde bir yerden değil farklı yerlerden doğduğu için, bazı ülkelerde diğerlerinden daha önce görülür; bazı ülkelerde diğerlerinden daha sonra batar. Şöyle de olur: Bazı bölgelerde Ay ile o bölgenin arasına bir bulut veya dağ girer de, Ay'ın görünmesine engel olur. İşte bu sebeple Ay tutul-

1. Ma'mer ibni Râşid hakkında bilgi için bk. I, 218.
2. Katâde bin Diâme es-Sedûsî hakkında bilgi için bk. I, 81.
3. Kamer 54/1.
4. Abdullah ibni Utbe; Abdullah ibni Mes'ûd'un oğlu Utbe'nin torunu, Halife Ömer ibni Abdilazîz'in de muallimidir.
5. Kâdî İyâz, bu hadisin senedinde hem ashâb-ı kirâmdan hem de tâbiîn neslinden önemli şahsiyetlerin bulunduğunu göstermek için adlarını zikretmiştir.
6. Diğer bir ifâdeyle bu hadisler, güvenilir râviler tarafından rivâyet edilmiştir.
7. Aliyyü'l-Kârî, "yanlış yolda olanlar" ifâdesiyle Mu'tezile mezhebi mensuplarının, filozofların ve inkârcıların büyük çoğunluğunun kastedildiğini belirtmektedir (*Şerhu'ş-Şifâ*, I, 587).

ması bazı yerlerde görülürken, bazı yerlerde görülmez; bazı yerlerde tam tutulurken, bazı yerlerde kısmen tutulur. Öyle yerler de vardır ki, orada Ay tutulduğunu astronomlardan başkası bilmez. Bütün bunlar, karşı konulmaz kudret sahibi olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen Allah'ın takdiridir.

Ay'ın ikiye bölünmesi mûcizesi geceleyin olmuştur. İnsanların çoğunun âdeti geceleyin istirahate çekilmek,[1] evinin kapılarını kapatmak ve dışarıyla ilgisini kesmektir. Geceleyin gökyüzünde neler olup bittiğini ancak gök cisimlerini gözleyen ve bu konu üzerinde çalışmaları olan kimseler bilir. İşte bu sebeple, birçok yerde Ay tutulduğu hâlde, oranın halkının önemli bir kısmı, Ay'ın tutulduğunu başkasından duyarak öğrenir. Yine çoğu zaman astronomi ile meşgul olan güvenilir şahsiyetler, geceleyin gökyüzünde pek büyük parlak cisimler ve yıldızlar gördüklerini söyler de, diğer insanların bundan haberi bile olmaz.

> İbni Teymiyye'nin bazı seyyahlardan naklettiğine göre, bu kimseler Hindistan'daki târihî bir binanın üzerinde "Ay'ın ikiye yarıldığı gece yapılmıştır." diye yazıldığını görmüşlerdir.

"Güneşi Geri Gönder!"

Hanefî fakihi ve muhaddis Ebû Ca'fer et-Tahâvî[2] (v. 321/933) sahâbî hanımlardan Umeys kızı Esmâ'dan[3] (v. 40/661) iki ayrı tarîk (yol) ile şu hadisi *Müşkilü'l-hadîs* adlı kitabına almıştır:

"Bir defasında Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, başı Hz. Ali'nin dizinde dinlenirken kendisine vahiy gelmeye başlamıştı. Hz. Ali de işte bu sebeple güneş battığı hâlde ikindi namazını kılamamıştı. Resûlullah

1. Allah Teâlâ muhtelif âyetlerde "geceyi dinlenmek için yarattığını" söylemektedir (En'âm 6/96; Yûnus 10/67; Furkan 25/47; Neml 27/86).
2. Mısırlı ünlü muhaddis ve fakîh Ebû Ca'fer Ahmed bin Muhammed et-Tahâvî, Hanefî mezhebinin ileri gelen âlimlerinden olup çoğu hadise dâir *Şerhu Me'âni'l-âsâr, Şerhu Müşkilü'l-âsâr, Ahkâmü'l-Kur'ân, el-Akîdetü't-Tahâviyye* gibi eserleri bulunmaktadır.
3. Umeys kızı Esmâ; Meymûne annemizin kardeşi, dolayısıyla Peygamber Efendimiz'in baldızı ve ona bîat eden hanımlardandır. Kocası Ca'fer-i Tayyâr ile önce Habeşistan'a, sonra Medine'ye hicret etti. Ca'fer'in şehid olması üzerine önce Hz. Ebû Bekir ile, onun vefâtından sonra da Hz. Ali ile evlendi. Rüyâ tabirinde ve deri işçiliğinde mâhir olan Esmâ, Resûl-i Ekrem Efendimiz'den altmış bir hadis rivâyet etmiştir.

Efendimiz ona: "Yâ Ali, ikindi namazını kıldın mı?" diye sordu. Onun kılmadığını söylemesi üzerine Peygamber aleyhisselâm:

"Allahım! Ali, senin ve Resûlü'nün hizmetindeydi. Onun namazını kılması için güneşi geri gönder!" diye duâ etti.

Olayı anlatan Umeys kızı Esmâ şöye dedi:

"Güneşin battığını görmüştüm, ardından tekrar doğduğunu gördüm. Güneş dağların ve yeryüzünün üzerinde durdu. Bu olay Hayber kalelerinden biri olan Sahbâ'da meydana geldi."[1]

Tahâvî şöyle demiştir:

"Bu hadis her iki tarikten de sağlam olarak rivâyet edilmiş olup râvileri güvenilir kimselerdir."

Tahâvî şunları da söylemiştir:

(Buhârî'nin hocalarından biri olan) "Ahmed ibni Sâlih[2] (v. 248/862) demiştir ki: 'Esmâ tarafından rivâyet edilen ve Resûlullah'ın peygamberliğini gösteren en büyük alâmetlerden biri olan bu hadisi, ilim yolunda yürüyen kimsenin hıfzetmemesi doğru olmaz.'"

Hadis hâfızı Yûnus ibni Bükeyr[3] (v. 199/815), *Ziyâdetü'l-Megâzî* adlı eserinde hocası siyer âlimi İbni İshâk'tan şunu rivâyet etmiştir:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Mi'râc'dan dönünce, Kudüs'ten Mekke'ye gelmekte olan bir deve kervanından söz etti. Bu kervanın ve kervandaki adamların özelliklerini haber verdi. Mekkeliler ona bu kervanın Mekke'ye ne zaman geleceğini sorunca da, Çarşamba günü geleceğini söyledi. O gün Kureyş halkı yola çıkıp kervanı beklemeye başladı; fakat akşam yaklaştığı hâlde kervan görülmedi. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem duâ edince, günün süresi uzatıldı ve güneşin batması geciktirildi."[4]

---

1. Tahâvî, *Şerhu müşkili'l-âsâr* (Arnaût), III, 92, nr. 1067; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Selefî), XXIV, 147-152; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VIII, 297.
2. Mısırlı hadis hâfızı Ebû Ca'fer Ahmed ibni Sâlih et-Taberî ile Ahmed ibni Hanbel birlikte hadis müzâkere eder, her ikisi de birbirinden hadis yazıp rivâyet ederdi. İmâm Buhârî de Ahmed ibni Sâlih'ten hadis rivâyet etmiştir.
3. Yûnus ibni Bükeyr el-Kûfî hadis ilmi yanında Siyer ve Megazî ilimlerinde de söz sahibiydi. Ünlü siyer âlimi İbni İshâk'ın talebesiydi.
4. Beyhakī, *Delâilü'n-nübüvve* (Kal'acî), II, 404. İbni Teymiyye gibi bazı âlimler bu hadisin doğru olamayacağını söylemişlerdir.

11. Parmaklarının Arasından Suyun Kaynaması

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in parmaklarının arasından suyun kaynaması ve duâ edince suyun bereketlenmesi konusunda pek çok hadis bulunmaktadır. Peygamber Efendimiz'in parmaklarının arasından suyun kaynadığına dâir hadisi Enes ibni Mâlik, Câbir ibni Abdillah ve Abdullah ibni Mes'ûd gibi birçok sahâbî rivâyet etmiştir.

Enes ibni Mâlik radıyallahu anh şöyle demiştir:

"Bir defasında Peygamber Efendimiz'i şöyle gördüm: İkindi namazı yaklaşmıştı. Halk abdest alacak su aramış, fakat bulamamıştı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme abdest alması için bir kap içinde birazcık su getirdiler. Mübârek elini kabın içine soktu ve halka bu kaptan abdest almalarını söyledi. Orada bulunanların tamamı abdest alıncaya kadar parmaklarının altından suyun kaynadığını gördüm."[1]

300 Kişinin Abdest Aldığı Su

Aynı hadisi nakleden tâbiîn müfessirlerinden Katâde bin Diâme es-Sedûsî'nin[2] (v. 117/735) Enes ibni Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre Enes: "Resûlullah Efendimiz'in parmaklarını daldıracağı kadar veya parmaklarını örtmeyecek kadar bir su getirdiler." deyince, Katâde ona:

"O gün kaç kişiydiniz?" diye sormuş. O da:

"300 kişi kadar vardık" demiştir.[3]

Yine Enes ibni Mâlik'ten rivâyet edildiğine göre, o gün Medine çarşısının yakınındaki Zevrâ mevkiinde bulunuyorlardı.[4]

Bu hadisi Enes ibni Mâlik'ten, tâbiîn muhaddislerinden Humeyd et-Tavîl[5] (v. 143/760), Sâbit el-Bünânî[6] (v. 123/741) ve Hasan-ı Basrî de (v. 110/728) rivâyet etmiştir.

---

1. Buhârî, Vudû' 32, nr. 169; Müslim, Fezâil 5, nr. 2279.
2. Katâde bin Diâme hakkında bilgi için bk. I, 81.
3. Buhârî, Menâkıb 25, nr. 3572; Müslim, Fezâil 7, nr. 2279.
4. Buhârî, Menâkıb 25, nr. 3572; Müslim, Fezâil 6, nr. 2279.
5. Humeyd et-Tavîl, Basralı bir hadis hâfızıdır. Boyu kısa, elleri uzun olduğu için, uzun anlamında Tavîl lakabıyla anılmıştır. Rivâyet ettiği hadisler *Kütüb-i Sitte*'de bulunan güvenilir bir râvidir. Basra'da insanlar arasındaki anlaşmazlıkları gidermesiyle tanındığı için kendisine, "Basralıları barıştıran" anlamında "Muslihu ehli'l- Basra" denmiştir.
6. Sâbit ibni Eslem el-Bünânî hakkında bilgi için bk. I, 376.

Humeyd et-Tavîl der ki: "Enes ibni Mâlik'e:

"O gün abdest alanlar kaç kişiydi?" diye sordum. Enes de:

"Seksen kişiydi" dedi.[1]

> Bu rivâyete göre, namaz vakti yaklaşınca evi Mescid-i Nebevî'ye yakın olanlar gidip abdest almış, diğerlerinin abdest alabilmesi için bu mûcize gerçekleşmiştir.

Sâbit el-Bünânî'nin Enes'ten olan rivâyeti de buna yakındır.[2]

Yine Enes ibni Mâlik'ten rivâyet edilen bir başka hadise göre, orada abdest alanlar yetmiş kişi kadar vardı.[3]

> Bu hadisi Enes ibni Mâlik'ten Hasan-ı Basrî hazretleri rivâyet etmiş olup, Resûl-i Ekrem Efendimiz yanındaki sahâbîlerle bir yere gidiyormuş, namaz vakti girip de abdest almak için su bulunmayınca, oradakilerden biri içinde az bir su bulunan bir kap getirmiş, Resûlullah Efendimiz o suyla abdest aldıktan sonra dört parmağını suya daldırmış ve oradakilere "Haydi, kalkın, abdest alın." buyurmuştur.

Abdullah ibni Mes'ûd'dan talebesi Alkame bin Kays'ın[4] (v. 62/682) *Sahîh-i Buhârî*'deki rivâyetine göre, İbni Mes'ûd şöyle demiştir:

"Bir gün Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdik, fakat yanımızda su yoktu. Peygamber Efendimiz bize: 'Kimin yanında azıcık da olsa su kaldığını sorup araştırın.' buyurdu. Birazcık su bulup getirdiler, o da bu suyu bir kaba döktü. Sonra avucunu suyun içine koydu. Hemen Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin mübârek parmaklarının arasından sular kaynamaya başladı."[5]

> Bu hadîs-i şerîf *Sahîh-i Buhârî*'de olmakla beraber, Kādî İyâz onu Dârimî'nin *es-Sünen*'inden almıştır (Mukaddime 5, nr. 29). Buradaki rivâyete göre yine Abdullah ibni

1. Buhârî, Menâkıb 25, nr. 3575.
2. Buhârî, Vudû' 46, nr. 200. Bu rivâyete göre orada 70-80 kadar sahâbî vardı.
3. Buhârî, Menâkıb 25, nr. 3574.
4. Alkame bin Kays hakkında bilgi için bk. I, 594.
5. Buhârî, Menâkıb 25, nr. 3579..

Mes'ûd diyor ki: Resûlullah Efendimiz, parmaklarının arasından su kaynarken "Haydi mübârek temiz suya gelin. Suyun bereketlenmesi Allah Teâlâ'dandır." buyurdu; biz de gidip içtik.

1500 Kişinin Abdest Aldığı Bereketli Su

Sahîh-i Buhârî gibi hadis kitaplarında rivâyet edildiğine göre tâbiîn muhaddislerinden Sâlim ibni Ebi'l-Ca'd[1] (v. 100/718), Câbir ibni Abdillah radıyallahu anhümânın şöyle dediğini rivâyet etmiştir:

"Hudeybiye Antlaşması'nın yapıldığı gün Müslümanlar çok susamıştı. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin önünde de meşin bir su tulumu vardı. Allah'ın Elçisi o tulumdan abdest aldı. Ashâb-ı kirâm onun huzûruna gelip: "Senin yanındaki tulumda bulunan sudan başka suyumuz kalmadı." dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem mübârek elini o su tulumunun üzerine koyunca, parmaklarının arasından pınarlar gibi su fışkırmaya başladı."

Hadisin râvisi Sâlim ibni Ebi'l-Ca'd der ki: "Câbir ibni Abdillah'a:

'Orada kaç kişi vardınız?' diye sordum. Bana şunu söyledi:

'Yüz bin kişi de olsaydık o su hepimize yeterdi; ama biz 1500 kişiydik."[2]

Hadisin bu rivâyetlerinde, orada abdest alanların, Hudeybiye'de Resûlullah'a bîat edenler sayısınca 1400 veya 1500 kişi oldukları belirtilmektedir. Câbir radıyallahu anh Resûl-i Ekrem'in: "Ey abdest alacak olanlar! Haydin bereketli suya gelin!" buyurduğunu duyunca, halkın da o sudan hem abdest aldığını hem de içtiğini görünce, karnının ağrıyacağını hesaba katmadan, o sudan doya doya içtiğini söylemektedir.[3]

Rivâyet edildiğine göre bu hadisin bir benzerini Enes ibni Mâlik, Câbir ibni Abdillah'tan nakletmiştir. Bu hadiste de olayın Hudeybiye'de geçtiği belirtilmektedir.

1. Sâlim ibni Ebi'l-Ca'd, rivâyet ettiği hadisler *Kütüb-i Sitte*'de yer alan güvenilir bir tâbiîdir.
2. Buhârî, Menâkıb 25, nr. 3576, Megâzî 35, nr. 4152.
3. Buhârî, Eşribe 31, nr. 3639.

Sahîh-i Müslim'de geçen ve Buvat Gazvesi'nde meydana gelen bir olayı dile getiren uzunca bir hadisi ashâb-ı kirâmdan Ubâde bin Sâmit'in oğlu Velîd,[1] Câbir ibni Abdillah'tan rivâyet etmiştir. Buna göre Câbir ibni Abdillah şöyle demiştir:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana:

'Câbir! Halka seslen de abdest suyu getirsinler!' buyurdu.

Câbir, o hadisi bütün teferruatıyla anlattı. Eski bir su tulumunun dibinde azıcık bir su bulabildiğini, o tulumu Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme getirdiğini söyledikten sonra sözüne şöyle devam etti: "Peygamber aleyhisselâm ne olduğunu anlamadığım bir şeyler söyleyerek su tulumunu sıktı ve "Câbir! Seslen de, kimin yanında büyük bir çanak varsa getirsin." buyurdu. (Çanağı bana getirdiler) Ben de onu götürüp Resûl-i Ekrem'in önüne koydum." Sonra Câbir, Peygamber Efendimiz'in elini çanağın içine yaydığını, parmaklarının arasını ayırdığını, kendisinin de o azıcık suyu Resûl-i Ekrem'in eline besmele çekerek döktüğünü söyledi ve olanları şöyle anlattı: "Resûlullah'ın parmaklarının arasından suyun kaynadığını, çanağın içinde dönerek yükseldiğini ve çanağın dolduğunu gördüm. Peygamber aleyhisselâm halkın su içmeye gelmesini emretti. Herkes kanıncaya kadar su içti. Ben:

'Suya ihtiyacı olan kimse kalmadı.' deyince, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem iyice dolan kaptan elini kaldırdı."[2]

> Bu mûcizenin meydana geldiği Buvât, Medine'nin yaklaşık 80 km. kuzeybatısında ve Mekke-Suriye ticaret yolu üzerinde bir yerdir. Buvât Gazvesi hicretin ikinci yılında olmuştur. Peygamber Efendimiz, Mekkelilere ait 2500 deveden oluşan bir ticaret kervanının, 100 kişilik bir muhâfız birliğinin himâyesinde Buvât'tan geçeceğini haber aldı ve 200 kişilik bir kuvvetle yola çıktı. Ancak kervan, oradan daha önce geçtiği için Müslümanlar tekrar Medine'ye döndü.

1. Velîd ibni Ubâde bin Sâmit el-Ensârî, Peygamber Efendimiz zamanında Medine'de doğdu. Fakat yaşı küçük olduğu için sahâbî olma şerefini elde edemedi. Velîd 70 (689) yılından sonra vefât etti. *Sahîh-i Müslim*'deki rivâyete göre bu hadisi, Velîd'in oğlu Ubâde rivâyet etmiştir.
2. Müslim, Zühd 74, nr. 3013.

Tâbiîn muhaddislerinden Şa'bî'den[1] (v. 104/722) rivâyet edildiğine göre Peygamber Efendimiz'e seferlerinden birinde deriden yapılmış bir matara getirdiler ve:

"Yâ Resûlallah! Bundan başka suyumuz kalmadı." dediler. Resûl-i Ekrem mataradaki suyu meşin bir su tulumuna döktü ve mübârek parmaklarını kabın içine soktu. Orada bulunan kimseler birer birer gelip o sudan abdest alıp gittiler.

İmâm Tirmizî, bu konuda sahâbeden İmrân ibni Husayn'ın da bir rivâyeti olduğunu söylemiştir.[2]

Olayı Görenler Bu Rivâyetleri Yalanlamadı

Böyle mûcizeler, çok büyük kalabalıkların olduğu yerlerde meydana geldiği için, onları rivâyet edenler hiçbir şekilde yalan söylemekle suçlanamaz. İnsan tabiatı, duyduğu bir yalanı hemen tekzip edecek şekilde yaratıldığı için, ashâb-ı kirâm ve tâbiîn de gerçek dışı bir şeyi işittiğinde onu hemen yalanlar ve asılsız şeyler karşısında susmazlardı. Peygamber Efendimiz'in parmaklarının arasından suların kaynadığına dâir mûcizeleri onlar rivâyet etmiş, çeşitli yerlerde anlatmış, bu mûcizelerin meydana geldiği yerlerde büyük bir kalabalığın bulunduğunu onlar söylemişlerdir. Bu tür mûcizeleri görenlerden biri çıkıp da bu konudaki rivâyetlerin yalan olduğunu söylememiştir. Bu da onların hepsinin bu rivâyetleri doğrulaması anlamına gelir.

12. Suyun Resûl-i Ekrem'in Bereketiyle Yerden Kaynayıp Fışkırması

Peygamber Efendimiz'in parmaklarının arasından suların kaynaması mûcizesine benzeyen bir diğer mûcize de, onun bereketiyle ve dokunup duâ etmesiyle suyun fışkırması mûcizesidir.

---

1. Bu ünlü tâbiîn muhaddisinin adı Âmir ibni Şerâhîl'dir; Şa'bî onun lakabıdır. Hz. Ömer devrinde doğmuş, 500 kadar sahâbîyi görmüş ve kırk sekiz sahâbîden hadis rivâyet etmiştir. Rivâyetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan bu hadis hâfızı çok güçlü bir hâfızaya sahipti, bu sebeple hiç hadis yazmadı.
2. Bu rivâyet, bundan sonraki "Suyun Resûl-i Ekrem'in Bereketiyle Yerden Kaynayıp Fışkırması" bahsinde gelecektir..

Gözeden Sızan Su

İmâm Mâlik'in, *el-Muvatta'* adlı hadis kitabında, Muâz ibni Cebel radıyallahu anhdan naklettiğine göre, ashâb-ı kirâm Tebük Gazvesi'nde,[1] suyu incecik bir şerit gibi sızan bir gözeye rastladılar ve o sudan avuçlarıyla azar azar alıp bir kaba koydular. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bu suyla mübârek yüzünü ve ellerini yıkadıktan sonra onu tekrar gözeye döktü. Bunun üzerine gözenin suyu çoğaldı; herkes ondan içti ve hayvanını suladı.

Siyer âlimi İbni İshâk'ın (v. 151/768) rivâyetine göre Muâz ibni Cebel, suyun yıldırım sesini andıran gürültülü bir şekilde kaynadığını söylemiştir.[2]

Daha sonra Resûl-i Ekrem Efendimiz:

"Muâz! Eğer ömrün olursa, buraların yemyeşil bağlık, bahçelik olduğunu göreceksin." buyurdu.[3]

Her ikisi de ashâb-ı kirâmdan olan Berâ bin Âzib'in[4] (v. 71/690) ve Seleme bin Ekva'ın (v. 74/693)[5] rivâyetine göre, -ki Seleme'nin rivâyeti daha geniştir- Hudeybiye'de 1400 sahâbî vardı. Fakat Hudeybiye kuyusunda elli koyunu sulayacak kadar bile su yoktu. Kuyuda bir damla bırakmadan bütün suyunu çektiler. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem kuyunun kenarına oturdu.

Berâ bin Âzib'in rivâyetine göre, Peygamber Efendimiz'e bu çekilen sudan bir kova getirildi. Allah'ın Elçisi mübârek ağzından aldığı tertemiz tükrüğü kovaya bırakıp duâ etti.[6]

Seleme bin Ekva'ın (v. 74/693)[7] rivâyetine göre ise, Resûl-i Ekrem Efendimiz ya suyun artması için duâ etti veya mübârek ağzından aldığı ter-

1. Tebük Gazvesi, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hicretin 9. yılında (milâdî Ekim 630) 30.000 kişilik bir orduyla Bizans kuvvetleriyle çarpışmak üzere yaptığı bir seferdir. Bu seferde, Medine'den 700 kilometre uzakta ve Suriye sınırları içince bulunan Tebük'e kadar zor şartlar altında gidilmiş, düşman ordusu Müslümanların karşısına çıkmadığı için Medine'ye geri dönülmüştür.
2. İbni Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye* (Sekkâ), I, 171.
3. Mâlik, *el-Muvatta'*, Sefer 2; Müslim, Fezâil 10, nr. 706; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, V, 237.
4. Berâ bin Âzib hakkında bilgi için bk. I, 169.
5. Seleme bin Ekva' hakkında bilgi için bk. II, 94.
6. Buhârî, Menâkıb 25, nr. 3577, Megâzî 35, nr. 4150-4151.
7. Seleme bin Ekva' hakkında bilgi için bk. II, 94.

temiz tükrüğü kovaya bıraktı. Kuyunun suyu kaynayıp yükseldi. Orada bulunanlar hem kana kana su içtiler hem de havyanlarını suladılar.[1]

Hudeybiye kuyusundaki su mûcizesine dâir bu iki rivâyetten başka İbni Şihâb ez-Zührî tarikiyle rivâyet edilen bir hadise göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ok kılıfından bir ok aldı ve içinde su bulunmayan kuyuya attı. Su yükseldi, herkes kana kana su içti ve hayvanlarını suladı.[2]

Bir Matara Su

Ashâb-ı kirâmdan Ebû Katâde el-Ensârî radıyallahu anhın[3] (v. 54/674) rivâyetine göre, seferlerinden birinde sahâbîler Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme içecek su bulamadıklarını söylediler. O da bir matara istedi. Matarayı kucağına alıp mübârek ağzını su kabının ağzına dayadı; içine üfleyip üflemediğini Allah daha iyi bilir. Sonra halk, o mataradan kana kana içti, yanlarındaki bütün kapları doldurdu. Bana öyle geliyor ki, o matara, Peygamber Efendimiz'in benden aldığı gibi dopdoluydu. Oradakiler yetmiş iki kişiydi.[4]

Bu hadisin bir benzerini ashâb-ı kirâmdan İmrân ibni Husayn radıyallahu anh da rivâyet etmiştir.[5]

Müfessir İbni Cerîr et-Taberî[6] (v. 310/922), Ebû Katâde el-Ensârî'nin bu rivâyetini, sahîh hadis kitaplarında geçenden daha farklı bir şekilde zikretmiş ve bu rivâyette; Resûlullah'ın, Mûte Savaşı'nda kumandanların şehid olduğunu duyunca, ashâb-ı kirâm ile birlikte orada bulunan Müslümanlara yardım etmek üzere Medine'den çıktığını söylemiştir.[7] Taberî, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin çeşitli mûcizelerini ve peygamber olduğunu gösteren daha başka olağanüstülükleri ihtivâ eden uzunca bir hadis zikretmiş, hattâ bu rivâyete göre, Peygamber Efendimiz ashâbına ertesi gün susuz kalacaklarını da haber vermiştir. Bu rivâyette Taberî, matara

1. Müslim, Lukata 19, nr. 1729.
2. Beyhakī, *Delâilü'n-nübüvve* (Kal'acî), IV, 114.
3. Ebû Katâde el-Ensârî hakkında bilgi için bk. I, 284.
4. Bu rivâyetin benzeri Müslim, Mesâcid 311, nr. 681 ve İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* (Hût), VII, 412'dedir.
5. İmrân ibni Husayn'ın bu rivâyeti için bk I. 252.
6. İbni Cerîr et-Taberî hakkında bilgi için bk. I, 222.
7. "Resûl-i Ekrem'in Gaybı ve Geleceği Bilmesi" bahsinde, Mûte Savaşı'nın cereyan şeklini Peygamber Efendimiz'in ashâbına nasıl anlattığı konusunda bilgi verilecektir (bk. II, 143.

olayından da bahsetmiş ve orada üç yüz kadar sahâbî bulunduğunu nakletmiştir.

Sahîh-i Müslim'deki hadise göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Ebû Katâde el-Ensârî'ye: "Matarandaki suyu benim için sakla; çünkü yakında o, önemli bir olaya konu olacak." buyurmuştur. Ve Taberî, yukarıdaki rivâyetin bir benzerini nakletmiştir.

> Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin Ebû Katâde el-Ensârî'ye: "Matarandaki suyu benim için sakla; çünkü yakında o, önemli bir hâdiseye konu olacak." buyurduğu olay, Ebû Katâde el-Ensârî'nin rivâyet ettiğine göre şöyle meydana gelmiştir:
>
> Ashâbıyla birlikte seferde bulunan Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, susuz kalan Müslümanlara bir konuşma yaparak öğleden sonra ve gece boyunca yol alacaklarını ve ertesi gün suya kavuşacaklarını söylemişti. Ebû Katâde, binitinin üzerinde giden Resûlullah'ın yanında gece boyunca yürüdü. Fahr-i Âlem sallallâhu aleyhi ve sellemin hayvanın üzerinde uyuklayıp yana doğru meyletmesi üzerine, onu uyandırmadan üç defa doğrulttu. Sevgili Efendimiz üçüncüsünde durumu fark ederek Ebû Katâde'ye: "Peygamberini koruduğun için Allah da seni korusun." diye duâ etti.
>
> Sabaha doğru mola verip yattılar; ancak güneş doğduktan sonra uyanabildiler ve hemen kalkıp yola devam ettiler. Bir yerde Peygamber aleyhisselâm, Ebû Katâde'den su isteyip abdest aldı. Sonra ona: "Matarandaki suyu benim için sakla; çünkü yakında o, önemli bir hâdiseye konu olacak." buyurdu.
>
> Resûl-i Ekrem, ashâb-ı kirâma, kılamadıkları sabah namazını kıldırdıktan sonra tekrar yola koyuldular. Bir süre sonra ashâbın susuzluktan şikâyet etmesi üzerine Resûl-i Ekrem, Ebû Katâde'den matarada kalan suyu istedi ve o suyu Ebû Katâde'nin elindeki bir bardağa dök-

tü. Ebû Katâde, o suyu halka dağıttı ve böylece herkes suya kandı.

Ebû Katâde bunları anlattıktan sonra, sadece kendisiyle Peygamber Efendimiz'in su içmediğini, Allah'ın Elçisi'nin kendisine: "Haydi iç!" dediğini, fakat kendisinin: "Sen içmedikçe ben içmem Yâ Resûlallah!" diye karşılık verdiğini, Sevgili Peygamberimiz'in ise "bir topluluğa su ikrâm eden kimsenin suyu en sonra içeceğini" söylemesi üzerine önce kendisinin, ardından da Resûlullah Efendimiz'in suyu içtiğini anlatmıştır.[1]

Tulumdaki Su Nasıl Çoğaldı

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bereketiyle suyun çoğalmasına dâir bir hadisi de İmrân ibni Husayn[2] (v. 52/672) radıyallahu anh rivâyet etmiştir. Buna göre, seferlerden birinde Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile ashâb-ı kirâm susuz kalmıştı. Fahr-i Kâinât Efendimiz ashâbından iki kişiyi[3] bir yöne doğru göndermiş ve onlara; falan yerde bir kadına rastlayacaklarını, kadının yanında bir deve, devenin üzerinde de iki su tulumu bulunduğunu söylemişti. Bu uzunca rivâyette belirtildiği üzere, o iki sahâbî Efendimiz'in târif ettiği yerde o kadını buldular ve onu alıp Resûlullah Efendimiz'in yanına getirdiler. Allah'ın Elçisi onun su tulumlarından bir miktar su alıp bir kaba boşalttı. Sonra bu suya bir şeyler okudu. Ardından o suyu kadının tulumlarına tekrar döktü. Daha sonra her iki su tulumunun ağzı açıldı. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem halka emretti de herkes su kabını, hattâ su koymaya elverişli ne varsa hepsini doldurdu.

İmrân ibni Husayn şöyle demiştir: Bana öyle geldi ki, kadının her iki su tulumu da eskisinden daha doluydu. Ardından Allah'ın Elçisi ashâbına kadın için yiyecek bir şeyler toplamalarını emretti. Kadın toplanan yiyecekleri elbisesine doldurdu. Sonra Peygamber aleyhisselâm kadına şunları söyledi:

"Haydi hanım, yoluna git! Biz senin suyundan bir şey almadık; bize suyu Allah verdi." Bu hadis oldukça uzundur.[4]

1. Müslim, Müsâfirîn 311, nr. 681.
2. İmrân ibni Husayn hakkında bilgi için bk. I, 252.
3. Bunlar Hz. Ali ile hadisi rivâyet eden İmrân ibni Husayn'dı.
4. Buhârî, Teyemmüm 6, nr. 344, Menâkıb 25, nr. 3571; Müslim, Mesâcid 312, nr. 682.

Bu hadisin, kadınla ilgili olan son kısmı oldukça ilginç olup *Sahîh-i Buhârî*'deki rivâyeti şöyledir: Müslümanlar, olup bitenleri hayretle seyreden kadın için hurma, un, buğday gibi şeyler topladılar ve bunları bir kaba koyup onun devesine yüklediler. Kadın, kabilesine varınca, ona niçin geç kaldığını sordular. O da başına tuhaf şeyler geldiğini söyleyerek olup biteni anlattı ve sözünü şöyle tamamladı: "Yemin ederim ki o yeni dini getiren o adam, ya şu gökle yer arasında bulunanların en sihirbazıdır veya Allah'ın Elçisi'dir." Daha sonraki günlerde Müslümanlar o kadının yaşadığı bölgede bulunan ve İslâmiyet'i kabul etmeyen kabilelere baskınlar düzenledikleri zaman, bu kadının kabilesine dokunmadılar. Bir gün kadın kabilesi halkına: "Anladığım kadarıyla bu adamlar kendilerine su vermemden dolayı size dokunmuyorlar. Müslüman olmak ister misiniz?" dedi. Kabile halkı bu teklif üzerine İslâmiyet'i kabul etti.

Ashâb-ı kirâmdan Seleme bin Ekva' (v. 74/693) radıyallahu anh diyor ki:

"Peygamber Efendimiz ashâbına:

'Yanınızda abdest suyu var mı?' diye sordu. Sahâbeden biri içinde birazcık su bulunan küçük bir matara getirdi. Resûl-i Ekrem de onu bir tasa boşalttı. Orada bulunan 1400 kişi, bu su ile döke saça abdest aldık."[1]

Bu hadiste, suyun çoğalması mûcizesinden önce, bir de yemeğin çoğalması mûcizesi anlatılmaktadır. Seleme bin Ekva' diyor ki: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile bir gazvede bulunuyorduk, yiyeceğimiz tükendi, bindiğimiz develeri kesmeyi bile düşündük. Peygamber Efendimiz'in emriyle yanımızda kalan yiyecekleri toplayıp bir yaygının üzerine döktük. Biriken bu yiyecekleri doyuncaya kadar yedik, dağarcıklarımızı da doldurduk. Seleme bin Ekva' daha sonra yukarıda geçtiği gibi suyun çoğalması mûcizesini anlatmıştır.

1. Müslim, Lukata 19, nr. 1729.

Çekilen sıkıntılar yüzünden Ceyşü'l-usre (zor zamanların ordusu) diye anılan Tebük Gazvesi'nde (9/630), İslâm ordusunun nasıl susuz kaldığını, bazı sahâbîlerin, binek devesini kesip karaciğerinde kalan suyu nasıl içtiğini anlatan Hz. Ömer şunları söyledi:

Hz. Ebû Bekir, Resûl-i Ekrem'den duâ etmesini niyâz etti. O da mübârek ellerini kaldırıp duâ etmeye başladı; gökyüzünde bulutlar toplanıp da yağmur yağıncaya kadar ellerini indirmedi. Ashâb-ı kirâm, yanlarında bulunan su kaplarını yağmur suyu ile doldurdular. Bu yağmur, İslâm ordusunun bulunduğu yerin dışına yağmadı.[1]

Tâbiîn muhaddislerinden Amr ibni Şuayb'ın (v. 118/736) rivâyet ettiğine göre, bir gün Resûl-i Ekrem Efendimiz, amcası Ebû Tâlib'in devesinin arkasına binmiş, Zülmecâz'da gidiyorlardı. Ebû Tâlib:

"Çok susadım, yanımda da su yok." dedi. Resûl-i Ekrem deveden indi, ayağını toprağa vurdu ve yerden su fışkırdı. O da amcasına:

"Buyur, iç." dedi.[2]

> Bu olayın İslâmiyet'ten önce mi, sonra mı meydana geldiği belli değildir. Hadisi rivâyet eden Amr ibni Şuayb, tâbiîn muhaddislerindendir. Peygamber Efendimiz'in genç sahâbîsi Abdullah ibni Amr ibni Âs radıyallahu anhümânm torunu Şuayb'ın da oğludur.

Suyun kaynayıp fışkırması ve az suyun çoğalması konusunda pek çok hadis vardır. Resûlullah Efendimiz'in duâsı üzerine yağmur yağması ve benzeri mûcizelerle ilgili hadisler de bu konuya dâhildir.

1. Bezzâr, *Müsned* (Mahfûzurrahmân), I, 331; İbni Huzeyme, *es-Sahîh* (A'zamî), I, 52, nr. 101; İbni Hibbân, *es-Sahîh* (Arnaût), IV, 223, nr. 1383.
2. İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, I, 153.